

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

під редакцією

Проф. Володимира Шухевича.

Річник дванадцятий.

ЛВІВ, 1900.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

З М І С Т.

Розправи наукові.

<i>А. Пазенітський</i> : Початок і розвій шкільництва на Русі	2, 17, 33, 57, 68, 83, 97, 113, 145, 161, 184.	Сторона
<i>Вас. Ротальський</i> : Про фізичне виховане	6, 22, 33, 61, 71, 87, 101, 117, 196, 211, 225.	
Кари в домовім і шкільнім вихованню		148
<i>О. III.</i> : Із студій над молодіжню шкільною; „Сов“		228
Чи існують в найкращим способом пізнати ученика?		273
З заграничної літератури		278, 2 2
Душа дитини		290
<i>В. Д. Г.</i> : Асоціація ідей яко предмет дослуду		306
<i>В. Д. Герасимович</i> : Школярі з психопатичним успосіблєнем		322
— Деякі обяви лаку у дїтй		338
<i>М. Малюка</i> : На межі XX. столїтя (відчит)		353, 370
Розвій суспільної свідомости у дїтй		373

Лєкції, методи і уваги.

Школа будучности		9, 26
Образи педагогічні на з'їзді лїкарів нїмецьких		13
<i>В. III.</i> : Сьвітло		29
— Вплив алькоголю і тютюну на розвій умисловий		35
Вїрцева саля шкільна		43
<i>Т. Б.</i> : Роди найбільше уживаних способів читання		49, 65
Рїзня здібнїсть умислової працї		54
Критика дїтй і людей зрілих		81
<i>Вик. Віт.</i> : Кілька слів о науцї в наших народних школах		92
Значїня матери в вихованню дїтй		106
<i>Дарія III.</i> : Про вплив образків на дїтй		121
<i>З. Шольц</i> : Нечемнїсть дїтй		138
<i>Т. Віленький</i> : Наука зручности		164
<i>Е. В.</i> : Картка з педагогїї і дидактики		170
Одна з тем до педагогічних нарад		200
<i>Ник. Бендак</i> : Дещо про сьвіт церковний в школах народних		202
Мїжнародний з'їзд в справі фізичного виховання молодїжи		241
<i>В. Кукелка</i> : Про задержуванє учеників в школі по науцї, яко средство караня		251
<i>Д. Евстафїєвич</i> : Про потреби плекання здоровля в народній школі		253
<i>Н. I.</i> : Я. мужики увільняють дїти зі школи		256
<i>Ст. Нанассї</i> : Яким занятєм повинен сїльський учитель свій час вичовувати?		262
<i>К. Павлюк</i> : Дещо про учащанє до народної школи на Буковинї		281
<i>В. Кабаровський</i> : Кілька слів о науцї рисунків в народних школах		301
<i>І. Бажанський</i> : Кьзопит сїльського учителя		314
<i>В. Д. Г.</i> : Потреба практичних занятій в школі		325
<i>В. Ротальський</i> : Дещо про виробленє характеру у дїтй		327
<i>Н. Стиніла</i> : Учитель у школі і поза школою		330
З парискої вистави		340

Т. Порембский: Учительські справи	346
Е. Б.: Шкільне перетягнене з становища психо фізіології	360

Інші.

Од. Ш.: Різдво в Вефлезмі	11
Справозданє з заг. зборів „Шкільна поміч“ в Самборі за р. 1899	70
Дарія Ш.: Як розбуджувати замиловане до обсервування природи	90
— Весняні цвіти	125, 143
Справозданє головного відділу руского товариства педагогічного у Львові за р. 1899	129
Фізичні забави і вправи у Франції	141
500-літній ювілей Ягайлоньського університету	182
Із справозданя бук. краєвої ради шкільної про стан народних шкіл на Буковині в р. 1898/99	188
Курс науки для управителів спілок ощадности і позичок	190
✓ Володимир Бонифатевич Антонович	2-3
Поясн. в інституті і школі руского тов. педаг.	205
І. Л.: В справі заложення руского музею шкільного	209
Справозданє женського інституту Руского тов. педаг. у Львові	217
Про курс до шкіл видільових	219
Від посла О. Барвіньського	221
Посмертна оповістка про о. Євського	222
Справозданє з окружної конференції судово-комарнянського округу (пов. Рудки)	231
А. Цегельский: 500-літній ювілей друкарства	246
Роль студента в Данії	249
Д. К.: Прогулька шкільної молодіжи і концерт в честь Шевченка в читальні в Карапчеві	258
Т. Порембский: Повітова конференція учительська в Чернівцях	259
Фонд для бідних школярів	260
✓ Жіноча освіта	261
Братська ліга дітей у Франції	263
Із справоздань шкіл середніх	266
Потреба руских гімназій	280
З окружних конференцій	283
Ю. О.: Отворенє бурси тов. педаг. в Станиславові	284
Чого учать нас числа?	298
Справозданє з окр. конференції судово-перемисьлянского округу	303
Моральне вихованє	312
Потреба рускої гімназії в Самборі	334
Реформа учит. семинарії	335
Інвентурація шкільного року	336
Й. Ціглер: Чи на інших планетах живють люди?	344
Ювілей XXV-літньої культурної праці Ом. Поповича	362
Новий галицький митрополит	365
Рідке торжество учительське	366
Вісти з руского товариства педагогічного у Львові і його філій, постанови властей шкільних, новинки, конкурси, оповіщення, відозви, з науки, штуки і літератури, справозданя, всячина і пр. в кождім числі.	

Передплата:

на пів року 1 ар.
60 кр., на ці-
лий рік 3 ар.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакція
ул. Соборни
ч. 7.
Адміністрація
ул. Театальна
ч. 19.Неопечатані ре-
кламні без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Запросини до передплати.

З сим числом розпочинає „Руске товариство педагогічне“ XII-ий річник свого видавництва „УЧИТЕЛЬ“.

Завдане і ціль сего письма: „подати всякий рух, що дотикає передовсім руского шкільництва і руских товариств педагогічних, поміщувати статі змісту педагогічно-дидактичного, розправи наукові, постанови властей шкільних, новинки, критики учебників і наукових видань і пр. — словом все, що подавало би учителям спроможність познакомити ся з справами его дотикаючими і що образовало би его для відповідного виховання дітей“ — повинні довести до того, щоби „Учитель“ став не тільки гостем в деяких школах, але конечною духовою потребою кожної рускої школи.

До історії нашого народного розвою належить буде розсудити, чи і скільки стремів „Учитель“ до згаданої цілі, та чи і ті, для котрих его видавано, сповняли свої обовязки.

Завдане „Учителя“ велике, бо нива нашої народної просвіти широка, а спосіб її управи тяжкий, проте приходить ся нам з початком року відозвати ся до ПП. Учителів, щоби сьміло висказували свої гадки дотикаючі напряду в видавництві, а надто просити їх, щоби подавали щільно і скоро справоздання з конференцій учительських, засідань філій руск. тов. пед., а крім того засилювали „Учителя“ статями повисшого напряду, словом, щоби понирали его морально і матеріально.

„Учитель“ буде і дальше виходити в тім самім форматі і під тими самими умовами що до тепер.

Слідуюче число буде вислане тільки тим, що аложать бодай чвертьрічну передплату на сей рік.

Довжників просимо о вирівнянє задегlostий.

Посилки грошеві адресовати просимо до адміністрації
„Учителя“ ул. Театиньска ч. 19, а всі иньші письма до редакції
„Учителя“ ул. Собісчини ч. 7.

Початок і розвій шкільництва на Руси.

Подав Ант. Павенукий.

II.

Перейду тепер до Букварів, до перших учебників, які були уживані в наших народних руских школах. Буквар, се книжка, що служить до науки читаня і писаня; ова в світі цивілізованім найбільше читана і розповсюджена, як каже сучасний педагог. Букварі або радше книжки складів, належать до найстарших книжок на світі. В британьским музею, в відділі асирійским, знаходять ся цеголки і таблички з глиня, на яких вириті знаки, що служили до науки читаня; се перші букварі, про які знаємо.

В Греції, надавано осібну назву кожній букві і складано їх в склади ось як: Бета-Альфа = ба, Бета-Епсільон = бе, Бета-Йота = бі і т. д. „Уперед“, говорить тогдішний автор Дионісій з Галікарнасу, „учимо ся названя букв, їх форми і звуку, відтак складів і змін їх звичайних; потім починаємо читати і писати, складаючи дуже звільна занім набудемо вирази, а описля доперва читаємо одним тягом“.

У Римлян учили азбуки з малих табличок. Квінтіліян радить уживати букв вироблених з кости або подібного матеріялу „quod tractare, intueri nominare iucundum sit (infantiae)“. Римляни послуговали ся ось якою метою складованя: діти молодші учать ся букв і складана, а одно зі старших повторяє кожду поодинокую букву голосно і ясно.

Свв. Євровім пишучи до Гавденциуса о вихованю дівчинки, Пактулії, каже: як дійде до семи лїт нехай учить ся псалтиря на память, а пізніше від девяти лїт, нехай скарбом її серця стануть ся „Книги Саламона“, „Дїяни Апостолів і Пророків“. З того виходить, що в перших роках християнства не знали букваря яко спеціяльного учебника, але учили читати на письмі сьвятім, що було найбільшим бажанєм для кожного віряннина, як нині для нашого хлібороба „нумера“.

До науки шкільної служило кілька карточок з виразами односкладовими і кілька коротеньких молитов. Пізнійше наліплювано ті карточки на дощанки, а щоби ухоронити їх від ушкодження прикривано прозорим роєм; з відсв пішла назва „рогова книжка“ (Horn book).

Годі вислідити початків, візросту і поступенного розвою нашої першої книжочки до науки, бо до неї, так як до голки або шпильки, якої міліони розходять ся і міліони гинуть, не прив'язує ніхто ніякої ваги і не шанує її. Тому уложу ті букварі, які повістали в хронологічнім порядку, зіставляю їх побіч себе, порівнюю з нинішними що до укладу а тим самим до методи навчання, а надто подам короткий зміст, а вкінці викажу о скільки і під якими зглядами ми поступили наперед, та що то складає ся на добру книжку так до шкільної, як і до домашньої науки.

У нас на Русі сягають перші букварі часів заведення християнства і введення кирилиці в наше письмо. Як они виглядали, незнаємо, бо нема ані одного пам'ятника до XVI віку, хоть ту і там є згадка про них. Час і різно-родні суспільні перевороти знищили крім букварів і не оден пам'ятник нашої словесности, не одна цінна річ нашої минувшости пропала безповоротно.

Найдавнішими букварями, які заховали ся, суть:

„Славенская азбука зъ молитвами и краткимъ лексикономъ зъ додаткомъ катехизиса Стефана Зизанія“, друкована в Вільні 1596 р., 8-ка 4 л. 40 стр. Сей буквар має знаходити ся в Синодіальній бібліотеці в Москві*).

Д. Зубрицкий, в своїй: „Historya badania o druk, pag. 19; а також і Вишневский „Histor. liter. polsk. Tom VIII р. 419“ згадують о книжці п. з.: „О воспитаніи чадъ“ надрукованій у Львові в брацкій друкарни 1614 р.; і „Азбука 1618 р.“ Перша з тих була методично-педагогічною розправою, в якій говорить ся: що потреба „отроча изучити во перше азбуку“, потім силібізовати або складати а потім читати ціле речення або слова.

„Букваръ словенскій“ надрукований у Львові в друкарні Миклаха Слѣзки в 1638 р., 8-ка 30 карт. Букварів Слѣзки було много; о одним з р. 1668 подамо низше кілька слів.

„Букваръ языка славенска“ Львів 1671 р. 8-ка 32, сторін типографія брацка — (Коратаєвъ р. 272.).

„Букваръ“ брацтва Ставропигійского. Львів 1692 р. 12-ка стор. 32., (Коратаєвъ и Сошниковъ р. 365.)

„Букваръ“ Войцеха Мальчешского Львів 1690 р. 8-ка 30 карт. (Тамже р. 365.)

Крім тих букварів були у нас уживані і инші букварі, в инших друкарнях друковані, і так:

„Грамматика, або сложеніє писмена хотящимъ учити ся Словенского языка малолѣтнимъ отрочатомъ“ в Вільні року 1611 (1618). (Синодіальн. бібліот. Москва. Grecz. hist. liter. rossyj. 1820. T. I. р. 42.).

„Букваръ языка словенского“ Вільно 1651 р. 8-ка 32 стр. (Коратаєвъ и Сошниковъ, такожъ 1652 и 1657 р. (тамже).

„Букваръ, языка словенского, чтенію писаніємъ учити ся хотящимъ въ полезное руководство.“ Кієвъ 1664 8-ка 36 кар. Царска бібліот. Спєтерб. (Коратаєвъ и Сошниковъ).

Надто букварі друковані в Чернигові 1680 р. і в Уневі 1698 р.

Про ті букварі не міг я нігдє найти вістки, тому подаю їх після бібліографіи Ундольского і висше наведеної Коратаєва і Сошнікова.

Що в наших часах, коли були ще славні ярмарки в Улашківцях, Тернополи і у Львові на св. Юрія, агадили ся зі всіх сторін много купців,

* Гл. Хронологическая роспись славянскихъ книгъ напечатанныхъ кирилловскими буквами 1491—1730. Составилъ Н. Коратаєвъ Спєтербургъ 1861.

котрі по при иньші річи привозили також і книжки на продаж. Купець, Габановський, зі Львова, згадує як в р. 1709 на ярмарку в Ярославлю купував „elementarze toruńskie y „bukwary“ pertyjami po 450 egzemplarzy“, котрі потім у Львові по 1 злр. продавав. (Енциклор. wuchow. T. 1. p. 481.). Купець львівський Михайло Димет продавав побіч церковних знарядів і книг також і букварі.

Такою дорогою розходили ся букварі між нарід.

Показує ся з повншого спису, що букварі сягаючи отже часу, коли заведено друкарні, отже більш триста літ тому назад. Перші букварі обіймали заледво по кілька карток, де була азбука і молитви — пізніші по кільканайцять.

В той час учили найперше „назв букв, їх форми і звуки, відтак складів і і звичайних змін складів; потім зачинали читати і писати але складаючи зразу (силябізуючи) звільна; а як виправлено ся, доперва тогди читано після волі одним тягом“ (Енциклор. wuchowawcsza T. III p. 475). В виду такої методи дійсно не треба було і много карток в букварі. Ціла тайна в научанню укривала ся в так званій „ліфатурі“ т. є. полученню двох букв в склад або „силябу“. За тим також ділили учеників на певні відділи, в котрих одних учили азбуки, а в других складання складів і лученя їх в вирази.

Яке було поступованє при науді, то окажу при букварі з р. 1631.

ТѢЛА, ТОГѢ ВѢКИ, ТОМѢ ВѢЧѢ. ТОГО ВѢКѢ,
Ѣ ВѢКО, ТѢМѢ ВѢКОЮ, Ѣ ТОМѢ ВѢЧѢ.

ЧислѢ двѣстѣицѢ.

ТА ВѢКА, ТОЮ ВѢКѢ, ТѢМА ВѢКАМА;

ЧислѢ многѣстѣицѢ.

ТѢ ВѢКИ, ТѢХѢ ВѢКѢ, ТѢМѢ ВѢКА.

(Дальше буде).

Про фізичне вихованє

після Ангелього Моссого.

написав

Василь Ротальскій.

1.

Вихованє фізичне в Італію в часах відродженя. Серед вихователїв молодіжи належить ся почетне місце Vittor-ови dei Sambaldon-ому що родив ся в р. 1378 в Felsre; він був малий ростом, тому звали его шу-тливо Wittovin-ом.

Був се чоловік незвичайно діяльний, писав не много, за те посвѣцѣвъ ся головнѢ научуваню.

Ученик его Francesco Prendilacqua оповідає, що папа Елєн IV, котрий знав Wittovin-а тілько з оповіданя, закликав побачивши его: „Який великий дух в так малім тілі.“ А звертаючись до свого окруженя додає: „Наколибим не був папою, повставбим з місця перед так великим чоловіком“.

Імя і заслуги Wittovin-а стались в справах вихованя так голосні, стілько о них списано в Італіі і поза границею, що писати ще о его особі булоб зовсѣм злишним.

Однак годї не зложити поклону перед чоловіком, котрий ставсь незривним діячем на поли вихованя італійского в загалі, а спеціально фізичного. Наведу один уступ з біографіі написаної его учеником Francesco Prendilacqua.

Мантуєю володів в р. 1425 Giovanni Francesco Gonzaga, князь славний не тільки майном, але великодушністю. Позаяк, се був чоловік великого знаня тож з правдивою печальністю займав ся він вихованєм своїх дітей, засягаючи поради у ріжних свѣточів педагогічних. Довідавшись від одного Венеціяннина Патриція про Wittovin-а, забажав князь конче мати его при собі: тож просив его щоб підняв ся виховувати ему дітей, полишаючи самому Wittovin-ови означене винагороди. На ужиток Wittovin-а і его учеників приказав князь вибудовати дім, названий „La Giocosa“ по причині ріжнородних малюнків, які зображували дітвору при забаві.

Wittovin-о урадувавсь непомірно тим закутком. Мав він там багато тїнєстих місць, які уважав дуже відповідними для фізичного вихованя.

Wittovino не залишив і не занедбував вихованя тіла у своїх вихованців. Заледво ученики доспіли до трудів, казав їм виправлятись в Інді верхом,

кидати, стріляти з луків, суперничити з собою в бігу, і т. і. Дальше велів їм забавлятися в війну, що звичайно діти люблять, здобувати і оборонні місця, привикати до жару сонішної, при тім всім вільно їм було поводитися зовсім вільно. Він нещадив ні труду, ні праці, щоби тільки его вихованці були в заведних зносинах з людьми, позаяк ненавидів самоти тої покути для дітей...

Великий натовп людей, напливаючий до него з усіх усюдів, подавав ему можливість здійснити свої наміри. Він заложив другий дім, призначив его для нових учеників приймав кожного і заосмотрював у все; він зібрав всілякі можливі підручники і образував ся сам на них. Так з бідними як багатими поступав він однаково, тамтих удержував грішми одержаними від других яко плату.

Вправді суть многі англійські заведення виховуючі старші від „La Giocosa“, але тими піклувались єпископи і монастирі. Італії припадає честь, що зробила перша пролом в громаднім і свідесім вихованню.

II.

Книжка „Mofea Vegio“ „О вихованню дітей“ була одною з перших печатаних в Медиолані. Она видана накладом Leonarda Rachel р. 1491, а друкована черенками цілком подібними до черенок Гуттенбергової біблії, ініціали суть ручні. Mofea Vegio говорить о вихованню фізичнім з таким знанням фізіології, яка була здобутком тодішньої медицини. Подаю в перекладі деякі уступи, щоби показати, що гадки які раді би ми еще нині бачити підставою виховання фізичного, суть не нові. „Тільки гімнастикою без утяжливих рухів треба хлопців заправляти до поконування дївництва тіла, крім того треба виробляти зручність при помочи таких забав, що повинні бути умірковані і головню відповідати гідности чоловіка“.

Буркгарт*) казав, що Ренесанс італійський усунув ріжницї станів і що людскість винна за те Італії велику вдяку.

Єще в XVI в. забавлялись князі і достойники римські та в загалі італійські публично з народом, як се має місце еще до тепер в Англії.

Щоби собі виробити понятє о домашнім житю пралатів римських, наведу деякі уступи з книжки Павла Cortese „De Cardinalatu“, друкованої в р. 1510. В частині „De regimena Sanitatis“ де подає ся ріжнородні способи заховання здоровля, згадує ся о вправах тіла з становиска фізіологічного і то з таким знанням предмету як колиби се писав фаховий лікар.

Про гру в пилку говорять прим. Гра в пилку, виповнену воздухом є, о скільки знаєм з переказів наших предків, єсть тою самою грою, котру винайшов і після засад пневматики урядив „Nicolo d'Este“. У нас грають єї в слїдуючі способи:

„Перший“ col ragno „підбиванє долонею“; при другім уживаємо рукавиці cesto a braciato, третій „col tripdoe“, на четвертий спосіб підбиває ся пилку ногою colla spinta vipulsa dei piedi; подібний спосіб звали Греки „parpastum“.

Позаяк четвертий спосіб за утяжливий, мусить граючий нераз наразити ся на ушкодженє тіла, тож зі взгляду на повагу патрициїв не годять ся тої забави уживати кардиналам.

*) F. Burckhart. Die Cultur der Renaissance in Italien. 2. Bd. St. 72.

Третій рід гри при так званій пилці фльорентійській, виповненій клом, надає ся в повні навіть у найдостойніших вельмож з огляду на легкість і обєм тої пилки.

В дійстности ділить ся той рід гри на чотири відрубні способи:

1° *A percossa*, 2° *A triangolo*, 3° *A parete*, 4° *A corda*.

Перший опирає ся на тім, що пилку треба з землі підбивати ногою. Однак з причини непевного підбиття, як також через схилене тратить тіло рівновагу, про те можна легко упасти, тож той спосіб забави дуже мало впливає на здоров'я і діяльність тіла.

Гра в „трикутник“ буває дуже обмежена з причини трикутної площі, напружає надто граючого, позаяк в коротких прогонах мусить слідувати скорше утома.

Дальше по причині потрібного підбивання і відбивання напружає ся і ослабляє зір, а в наслідок скорого звертання головою слідує заворот голови.

Третій спосіб називаєть ся „*il parietario*“ зачертуєть ся границю перед муром, або парканом, щоб пилка не втікала. Позаяк при тій грі мусить ся ненастанно бігати і часто шукати пилки, тож надаєть ся скорше для простолюдина звичаєного більше до напружуючої забави.

„Четвертий спосіб „*il funario*“. Через салью натягаєм шнур, через який кидає ся пилкою так довго, доки одна з сторін не досягне певного числа добрих знаків. Позаяк при тій грі єть так рука як і ціле тіло в безперестаннім руху, тож і гра та впливає в дуже користний спосіб на здоров'я.

Уміренність тої гри, міровий похід і нахилуванє, замітна мета, питанє, дозволяючі перерву, взагалі всі прикмети складають ся на те що партнери грають з повним спокоєм. Безперервний зміни поведження, певні кида пилки, відбиванє, відгадуванє місця, де пилка має падати, кида противників, відбиванє пилки повною долонею, уріжнородняють забаву, а тим самим впливають користно на умисл. „Те все складає ся на живу і веселу забаву“.

III.

Ціле сучасне вихованє фізичне в Англії взяло свій початок з Італії.

Одного разу зібрались на арені падевській молодці, котрі визначувались не тільки знанєм научним, але також і відвагою фізичною.

Більше образовані забрали голос і почали доказувати велику вагу вправ тілесних особливо для молодіжи. З поміж тих вправ захвалявано головню гру в пилку з шнуром.

В розправі, яку оголосив в р. 1573 Барді, читаємо, що князі і найвищі достойники брали в ній участь. У Фльоренції уряджувало той рід забави на привнє князів, княгинь і заграничних послів.

Tomasco Rinuccini оповідає: „Коли Генрик III їхав на похорон свого брата Кароля IX в р. 1575 до Франції, вступив до Люфдуна.

Мешканці урядили там партію, „*calcio*“, при участі всієї доохрестної шляхти.

В імени свого народу вислали до короля двох патрицій „Pieranton-a Bandini-oro і Pierfrancesc-a Rinunucc-oro. Король прийняв запросини і придивляв ся з вдоволенєм забаві. Поміж ними, котрі віддавались тій забаві знаходимо побіч знаменитих людей, також і слідующих князів і знатних осіб: Ваврентото, князя урбінського, Александра, князя фльорентійського, Франца

великого, князя Тоскани, Юлія Медичейського, пізнійшого папу Кліма VII, Олександра Медичейського, пізнійшого папу Льва XI. Nasseo Barbevini, пізнійшого папу Урбана VIII.

(Дальше буде).

ШКОЛА БУДУЧНОСТІ.

Писати про школу будучности се без сумніву завдане займаюче, оно на часі та може вийти в хосен навіть тоді, коли-б не здійстило ся те, що треба приймати, яко премісеу її істнованя. Ми пересвідчені, що здійстити ся бодай правдива поглядівість при науці о річах і сконцентроване научаня з нею звязане. Нам представляє ся нинішнє научанє подібним до поступованя різьбара, що хочачи витесати статую з мармору, передовсім розбиває відлом мармору, вироблює з кожного кусника поодинокі члени а відтак старає ся алучити сі члени в одну статю, — так розбиває ся в наших школах материял шкільної науки на поодинокі предмети.

Як треба змінити нинішню школу, се виходить з численних жалоб, котрих головні гадки ось які: Нинішнє научанє книжкове, вдовольє ся поглядом на мертві окази природи, ба навіть на самі образки (там навіть де не мусить робити сего) розриває увагу, мало журить ся співуділом учеників, а ще менше їх самостійним діланєм. Вислідн научаня такі, які бачимо в щоденнім житю, суть доказом несовершенного способу научаня. Перегляньмо ся тільки в нашім краю, де що року кілька сот людей кінчать науки в школах висших, а кілька тисяч молодців школи середні. Кілько-ж з них бачимо винаходивками, кілько їх причинює ся поважно до цивілізаційного розвитку? Чи-ж величезна їх більшість не вдовольєсь цілковито зовсім звичайною канцелярїєю роботою, самим лиш наслідуванєм або повторюванєм наукових дослідів минувшиня? Взяли ми наш край яко примір не тому, щоб понижувати краєву інтелігенцію, але тому, що всякому відносни домашні найкрасше відомі; мусимо однак заважати, що нігде вислідн в сій матерії ліпшими не представляють ся.

Найбільший винахідник наших часів Тома Альва Едісон жалувє ся, що мало має помочи в праці від техніків теоретів; випоминає їм головно неохоту до грубої роботи; терпелівости прийнятого техника досвідчає він в сей спосіб, що припоручує ему, проміж иньші занятя, робити порядки в варстаті.

Суд чоловіка так бистроумного єсть достойний уваги і належить заховати єго в пам'яті саме тому, що Едісон глибоше не застановляє ся над вихованєм і научанєм, тож, коли висуває сю хибу наперед, мусить она разити єго дуже, яко недостаток нинішних шкіл, що не зміють призначувати до трудолюбивости. Вірнн життєпись сего чоловіка була-б цінним причинком до науки о вихованю і научаню в будучности. Згадаймо тут тільки про єго любов природи, стараннє пізнаванє всіх єї дарів, їх досліджуванє та схіснюванє до практичних цілей. В своїм музею або магазині має він всілякого рода окази природничі; шкірки з вузів і риб, шкіри незвичайної скількості четвероногих звірів, шкіри і зуби звірів хищних гіпопотамів, роги носорогів, лика і де-

рева з рослин екзотичних, всілякого рода тканини, дорогі каміня з найдалших кінців землі, а всею очікує слушного часу, щоб сповнити своє завдання в якій важкій машині. При багатьох великих винаходах мусів переводити тяжкі досліди з сим незмірно різnorodним матеріалом, щоби здійснити свої помисли. Так пр. волокно жарової лампи не фунгувало належито помімо всяких висилень так довго, доки не спорядили его з особливого рода бамбуса. Фонограф усовершенствовався також доперва тоді, коли вибрали твердий зсфір на деякі его части, як репродукційний валок, приряд до писання і т. п. Ми відійшли від теми задля сего чоловіка тому, що він являє ся живим доказом, як хосенними були би зміни основ научання в наших школах, про які хочемо говорити.

Щоби школа вдовольняла вимогам людської природи та нинішньої цивілізації, що вже так далеко поступила наперед, мусить звертати увагу не тільки на всі підставні здобутки і досліди, získані в обамі обох, але ж і ступати слідами їхнього розвитку. Що дотичить людської природи, то підставою всіх процесів духових є чувство та его брат, вражінє, а однак дуже мало дбаємо про знаряди зміслової, насупротив поступаємо радше так що терплять на тім, замість старати ся всіма способами о їх євїжість, вправу та усовершення. Прошу собі тільки пригадати, що робимо для виображування зміслових знарядів, скажіть самі Ви, читачі, якими средствами стараємо ся сего дізнати та кілька годин в році посв'ячуємо сій цілі в I. і II. класі? Чи не лучає ся щоденно, що ученик, вже навіть старший не уміє гаразд розпізнати красок, а як они переходять в тїни та відтінки, о тім не має найменшого понятя? Під тим зглядом несправедливо занадто полагаємо на домашнє вихованє „бо оно по правилу єсть зовсім случайне та повне хиб, які школа мусить виповнити. Оборонці нинішньої школи покажуть може на нашу поглядому науку, яко правдиве жерело вправлювання зміслових знарядів. Не перечимо, що через неї осягає се і те добро; але питаємо, чи се научанє так уладженє, щоби відповідало відомим основам дидактики? Чи справді пр. поступає ся від річий простих до зложених? Чи не починає ся звичайно звертати увагу на предмети, що находять ся в шкільній комнаті? А чи-ж они так прості, щоб могли бути підставою ясного, легкого спостеріганя зі стороны дитини?

Возьмім пр. крейду, певне найпростіший предмет в класі, та пригляньмо ся їй як найповерховніше, так, як се тепер робимо. І що-ж? Звернемо увагу дїтий та навчимо їх, що крейда біла, чотирикутна (хоч она має 12 кутів) або граичаста, чотиристінна, шоретка, м'яка, марає пальці та що пишуть нею. Що за многота понятій, а кілько-ж з них дитина зовсім не розуміє! Бо не знає ні геометричних фігур, ні степеня твердостя, вірить нам тільки на слово, а наколи сего бажаємо, повтаряти-ме за нами, як понугай.

А що-ж доперва дїє ся, або радше не дїє ся в утім умі дитини, коли спостерігає нинішні предмети, більше зложені, ба може навіть живі сотворіння! Оповідань про них слухає радо, хоча би і не богато розуміло, щось прецінь з них захопить; чи однак сим чином не підготовлює ся пола під нинішню фразеологію, се знов питає.

Степень низший.

На чім отже нам випадає оперти спостеріганє дїтей в школі, на чім вправляти, ублагородняти та усовершувати їх змісли? Зовсім природно на найпростіших предметах, а заразом (щоб научанє всюди було однакове) на

предметах, що всюди знаходять ся, легко дають ся спостерегти змісловими знарядями. Таким предметом передовсім прецїж є вода. При нїй не треба говорити про форму, твердість, полїск і т. н. опис виїде дуже простий, натоїсть працї, т. є. дослїди, які можна з водою доконувати найріжнородїйші. Вже в сїм скриває ся основна ріжниця, яка заходить помежи школою нинїшньою, а школою будучности. Наша школа надто управляє описи, але не звичає до самостїйного спостерїгання, до власної працї, школа будучности о се подбає. щоби всюди зананувала правдива всестороння поглядовість і то ві всім, щоби виправлювано всі змісли, займаючи всі зміслові знаряди, щоби приймає вражїнь було живе, діяльне а не мертве. Хотя зачне від предметів мертвих, неорганїчних, не дозволить їм однак мертво лежати перед очима учеників, противно, змусить їх до сего що — що так скажу — живуть, будуть порушати ся, змінятї, на око гинути та знов повставати.

То-ж нумо! пригляньмо ся науцї о предметах в школі будучности, пригляньмо ся пр. роботам, які в нїй будуть довершували ся з водою.

На підвїсненїю стоїть кїлька скляних посудин: одні однакові лїтрові, другі більші, нїші менші, кусок цукру, трошки соли, збанок води. Учитель говорить: „Хотїв би я трохи води з сего збанка мати в сїй посудинї.“ Лїє і наповняє посудину. Бере кусник цукру, соли, і ученики заприїчають, що без труду можна вложити в посудину також цїлий кусок цукру, взглядно соли. Відтак розходить ся о се, щоби часть налитої води, а також цукру вложеного до посудини перенести до нїшої посудини. З водою справа легка, але кусник цукру, взглядно соли, не хоче відділити ся. Ученики пізнають через се що вода дає ся легко подїлити, цукор не так легко. З сїм спостереженєм получимо зараз аритметичне спостереженє. Перелїймо воду з одної посудини у другу, наповнїм їх обі цїлком — склянки однакові. Важимо обі по наповненїю, — рівно тяжкі. Позначимо їх одиницею (1), если они вже наперед так не позначені і напишемо $1 = 1$. Важимо по черзї дві посудини, не однаково наповнені, пізнаємо, що неоднаково тяжкі. З великої посудини, наповнюємо менші склянки, наповнимо дві. Наколи на більшій написана двїйка, можемо написати на таблиці $2 = 1 + 1$. Наколи же знов з тих малих склянок влиємо воду до великої, дійдемо до аритметичної правди: $2 \times 1 = 2$. Інїшим разом, через вибранє води меншою посудиною з більшою, дійдемо до практичного понятя дїлення. Звертаємо увагу на форму води — змінює ся одвітно до посудини; натоїсть кусничок цукру, взглядно соли вложеної до якої небудь посудини не змінює своєї форми. Наколи дозволимо водї капати на дошку запорошену, каплї заокруглять ся в кульки. Вода не має сталої форми, змінює єї, капає, тече, єсть течию. При каплях лучає ся нагода до повторєня званого вже матеріалу про науку числення.

Рїздво в Вєфлєємі.

Цїла християнска людність Брусалину і Вєфлєєму, так місцева як і доохрєстна покидає кїлька день перед Рождєством Христовим, все що земеке, щоби віддати ся цїлком роздумованям і практикам релїгїйним.

Вже день перед навечерієм виходить незчислена товпа народу з Брусалиму і добиваєсь переважно піхотою і то по двох годинах до Вефлиему.

Св. письмо, летенди, ремінісценції історичні все те скорочує ще більше дорогу.

Безперестанно напотикає око предмети осіяні блеском святости. Зараз при вступі до Вефлиему стоїть дім старця Симеона, дальше керниці Трех Царів, з котрої брали воду послідний раз в своїй дорозі до ясел Христових. Фантазія наша що лучить прхїд Христа з грізною зимою зачудує ся бачучи перших вістунів весни, які цвітуть в тій порі на вефлемських луках.

З узгір'я перед місточком розлягаєсь прекрасний вид по цілу околицю. В північній стороні блимають ще скрайні оселі Брусалима, на полудне видно як на долони Вефлелем що своїми домами вінчає шпиль гори.

Заким там дійдемо, задержує нас ще грїб Рахелі, жінки Якова, котра в дорозі до Вефлелему в тім місці мала повити Беняміна, при чім сама померла.

В день повечеря громадить ся тут много народу, щоб дивитись на торжественний похід католицького патріарха, що о годвині 11й в полудне прибуває з села Бет-Джалю окружений духовними, жандармами і кавасами. На узгір'ю, перед Вефлелемом витають єго музикою і промовами вихованці дому сврїт зістаючого під опікою Собору пр. Богородиці.

В кінці втискає ся ціла товпа народу в тісні улочки Вефлелему витана мешканцями, котрі ще перед тим повиходили прибрані святочно на улиці і дахи домів. Перед кошарами віддає сторожа виступивши зі зброєю походою честь військову. Перед церквою Марії очікує пришелиців чини ОО. Францішканів, по чім уже всі разом ідуть до печери народни у східній часті місточка. Печеру ту накриває стара велика святиня поділена 4 радами колюми на пять притворів, се правдивий ліс колюми, збудований тут в р. 326 перед цісаревою Єленою.

По богослуженню відправляє духовенство під проводом єпископа торжественну вечірню, яка кінчить ся процесією до святого місця. Там кінчить ся церковне торжество.

Тепер остаєсь жура о дах над головою і кусник хліба. Богато путників вертає ночью до Брусалиму, відважніші пробують щастя по монастирях і господах.

Споцинок триває не довго. О 10 годині вечером відзивають ся давони всіх святинь заповідаючи нічну службу Богу.

Попереджають її спів хоральні так що відправа властива розпочинає ся о півночи. По службі іде цілий похід знов до печери народни, де єпископ відчитує Євангеліє о рождестві Христовім. При словах „Марія повела дитя Боже в пелені“, подяють єму фігурку представляючу дитя Ісус; Єпископ овиває її в білу тканину, і кладе на місце де після переказу були ясла.

Як процесія вийде з печери, відчитують священники, тихі служби при яких функцію міністрантів повнять вефлемські нотаби. О тоту честь убігають ся найповажніші мешканці. Служби протягають ся не раз аж по за полудне першого дня свят.

В ночі навечеря Рождества неспить ніхто в Вефлелемі а рух в місточку не устає ні на хвилю. Путники звиджують місця увіковічені ділами Христа, ідуть громадою на поля, з яких мали спішити пастирі до ясел, над якими

чутно було в ніч Різдва сьпіви ангелів, дальше на лани Боаза, на яких збирала Рут колоси і т. и.

Вєфлєвський святий вечєр полишав не вигасаючі спомини у кожного, хто раз перебув той час у Вєфлємі.

Од. III.

Обради педагогічні на з'їзді лікарів німецьких.

На тім з'їзді широко обговорювано справу іспитів і шкільного перетяження. З бесід, дискусій, які мали місце в тій справі, можна витягнути загальний внесок, що треба зм'ярати до того, аби ученики складали як найменше іспитів; треба дати молодіжи більше відпочинку: так як компанія війська утомлена довгими виправами, говорить образиво проф. Дан, часто іде лихо і неправильно, а той що випочав і довгий час не виправляв ся, сповняє нерозумно найліпше свою задачу; так і шкільна молодіж утомлена цілорічною працею і роздразнена кутєм перед іспитом не пописує ся красно на тих невідповідних пробах; проте належить кутє уважати причиною неврастєни, що єсть сталою шкільною хворобою. Розємотрювано ріжні способи, аби зм'ярати і порівняти умислове утомленє у учеників: піддавано їх розлідам о скілько можна в однакових условинах, проте рано, перед шкільною працею, а також по скінченій науці, давано дітям розвязувати ту саму математичну задачу; час потрібний до розвязання тої задачі рішав о стєпени умислового утомленя ученика. Однак сей спосіб не єсть докладний, бо не вєї ученики находять ся в цілком однакових условинах, відомо як зм'яняє ся одиниця під взглядом умислового утомленя, залежить оно іменню не лише від скількості праці, але від здоровя, настрою, сну, їди і т. д. Притім скорість в розвязуваню задачі залежить також від особистих спосібностей одиниці, від її замилованя до предмету, перенятя ся задачею, рівнож від виправи, навички, спосібности зібрати увагу, а також від прихильности ученика до учителя, від впливу, який учитель має на ученика і від много иньших чинників, що мають дуже велике значєня при науці.

Звернено ся до иньшого способу, іменню до славних цирклів Вебера, що опирають ся на слідуєчій пробі: належить приложити два кінці циркуля, меньше або більше до себе зближені, до ріжних місць шкіри, чим більше чутлива одиниця, тим скорше розпізнає і відчує оба вієтра в меньшій віддалєню, коли чутливість єсть меньша, се відчує відносить ся до ширшого розставленя циркуля. Роблено також ергографічні розсліди, що опирають ся на міреню утомленя м'яснів. Вислід однако не були докладні, бо не знаємо, о скілько утомленє шкіри або м'яснів впливає на утомленє мозку і відбиває ся на його діяльности. Тож розсліди ті мають значєня тільки для одиниць, а не для загалу.

Після д-ра Шмїда Тоннаарда є четвертина дітний, що вступают до школи, нервова, а ся нервовість посуває ся в висших класах до сеї стєпени що доходить до 60% нервових, а 20%, що терпят на безсонність. Єще біль-

ший процент хорих дають школи, в яких впроваджено пополудневу науку; той систем єсть справді варварській, бо доходить до сего, що 14 літні діти мають до 11-и годин денної праці, що відбирає їм час спочинку. Много дітей встає рано з ознаками утомлення (цирклевий систем), а під кінець шкільного року нервозність виступає явно яко хвороба. Ніякий чоловік не може працювати в тих умовах без шкоди для нервового систему. Проте треба би много переобразувати в шкільнім вихованю; перш усього належить дітям, що вступають до закладів, піддавати лікарским оглядинам і тільки здорових допускати до вступного іспиту, не може бути ніколи більше годин умислової праці, як 8 денно, пополудневі заняття рішучо повинні бути усунені, а іспита затіснені до конечних проб. На всякий случай не повинні існувати в середніх школах іспит із спеціальних предметів які вказують на спосібність ученика; в перших шкільних роках се можна знати о покликаню дитини, отже за помічю тих фахових іспитів дитина заправляє ся до спеціальностей часто невідповідних, накинених їй через школу. Шкільна наука має передовсім вигоїти в ученика засади, замилованє до праці і науки, охоту до самостійних розслідув: в тих тільки умовах, при такім підготовленю, наука на університеті може видати додатні вислїди і виробити людей замилованих в своїм званю.

Шкільне перетяженє не єсть одинокою причиною умислового утомлення і нервових обаяв, замічених у молодїжи, бо та молодїж часто перетяжена домашніми заняттями, лекціями і корепитиціями, а сама музика забере нераз 15 годин в тиждень.

Суть і иньші домові впливи дуже шкідні, як алкогольїзм. В иньших случаях дитя не находить в родительскім домі ані заохоти, ані помочи в своїх студиях. Давнїще ходили до школи тільки діти богатших людей, нинї все пхає ся до школи, навіть діти таких людей, що не мають що їсти. Много дітей не чує в дома поправної рідної мови, а засади, вщеплені учителями, становять страшну супротивність до того, що дитина бачить в дома. З відси впливає роздражненє і зденерованє, на яке нема рішучої ради: тут стрічаєсь педагогія з суспільним питанєм великої ваги, над котрим не має сили і котрого не може розвязати.

Штука, наука і література.

— Біблія старого і нового завіта в 50 образах. За апробатою і дозволенєм єпископского ординарія в Перемишлі видав сьвященник Лев Джулинський. З печатні І. Джулинського в Перемишлі. Під сим заголовком вийшла дуже гарна, скажім квичочка зложена з 50 дуже красних кольорованих образків на гладкім картоні а всі образки замикають ся в хорошу теку з підклиеного полотна з гарними витисками і золотою написю зверху. Єсть то перше того рода видавництво у нас і треба признати, що під певним взглядом дуже практично придумана. Кождий з образків єсть на 9 центим. високий а 11 центим. довгий а з білими берегами докола, висота і довгота образка 12 і 16 центим. Під кождим образком єсть число і підпис н. пр.: 1. Сотворенє сьвіта — а на другій сторні в чорних обвідках єсть поясняючий текст до кождого образка. Всі ті образки

представляють, як вже сказано, в дуже красивих кольорованих ілюстраціях найважливіші події з біблійної історії старого і нового завіта — три останні, чч. 48, 49 і 50 представляють н. пр. Каменюване сьв. Стефана, Навернення сьв. Павла і Страшний суд — і в той спосіб складають коротеньку ілюстровану біблійну історію, придатну особливо для молоді до початкової науки з погляду. Але і для старших може ся біблія в образках мати своє значінє, а в руках родичів дбалих о релігійне вихованє своїх дітей, може она мати значінє родинної книжочки і для того повинна би знаходити ся в кождім домі. Вкажемо тут коротенько як єї можна уживати: Отець або мати, або яка небудь старша особа, що уміє читати, потребує лиш в неділю або сьвято зібрати дітей коло себе і виймати образки за образком з теки та обернувши єго до дітей відчитувати поволі і виразно оповідаючим тоном поясненя на другій стороні образків, а буде се найкрасша забава і наука для дітей! Однакож всіх образків нараз не треба показувати, лиш розложити на часті по кілька образків н. пр. по 5 або 10. Біблія в образках годить ся дуже добре на подарунки для шкільної молодіжи. На одне позволимо собі звернути увагу видавця. В поясненях до образків ужито старої правописи. О. Джулинський, що уміє так знаменито підхопити інтерес видавництва з єго практичної сторони, повинен був зважати на то, що молоде покоління, в котрого руки може найбільше дістати ся „Біблія в образках“, учило ся вже і навикло до нинішньої правописи. Через задержанє старої правописи виключив він від єго видавництва як раз тих наймолодших, дітей, що ледви що влучили ся читати, а для котрих в протявнім случаю ся біблія була би найціннішим і найвідповіднішим дарунком. Препагованя старої правописи таким видавництвом не уратує ся, бо поступ і вимоги часу відкидали завсїгди і будуть відкидати, що старе непрактичне і не здале. Ми для того позволимо собі піддати гадку, що коли прийде ся лагодити новий наклад, — а гадаємо, що до того брзо прийде, — щоб змінити в поясненях на образках стару правопись на нову, шкільну, а певно скористають на тім обі сторони, і видавець і ті, котрим ся біблія дістане ся в руки. Мусимо ще й то піднести, що „Біблія в 50 образках“ появилася як-раз в пору, бо припадає ся дуже на сьвятотчнї і новорічні подарунки. Ціна єї о скілько знаєме з иньших газет 3 корони (1 зр. 50 кр), а дістати можна, здаєсь, в друкарні І. Джулинського в Перемишлі а мабуть також і в Ставропигійській книгарні у Львові. Видавець зохів прислати один примірник свого красивого видавництва, але що мабуть в поспіху не подав ціни і місця продажі, то ми колиб в чім була хибя, готові кождої хвилі направили.

(Народна Часопись).

ВИДАВНИЦТВО РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

„ДЗВІНОК“

письмо ілюстроване для науки і забави руских дітей і молодежи

видається 5-ого і 20-ого кожного місяця

Передплата вносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції

і адміністрації: Львів, ул. Театинська ч. 19.

Запросини до передплати на третій рік видання Літературно-Науковий Вістник.

В р. 1900 „Літературно-науковий Вістник“ буде виходити під тою самою редакцією, що й досі, в такім самім обемі і на таких самих умовах.

Редакційний комітет складають: *проф. М. Грушевський, В. Гнатюк і д-р Ів. Франко.*

За редакцію відповідає *В. Гнатюк.*

Передплата платна у Львові виносить:

В Австрії з пересилкою на чверть року 5 корон

„ „ „ „ пів „ 10 „

„ „ „ „ цілий рік 16 „

В Росії „ „ „ „ „ 8 рублів.

В інших державах по обчисленю пересилки.

Поодинокі книжки коштують по 2 кор.

Першого річника (1898) перші чотири книжки вичерпані; за ціну 6 зл. (6 руб.) можна дістати кн. 5—12, з додатком початків статей, що їх продовження містять ся в сих книжках. Другий річник можна дістати по ціні передплати.

Редакція і адміністрація у Львові, ул. Чарнецького ч. 26.

Всякі виплати для Наук. Товариства ім. Шевченка, в тім числі і передплату можна посилати також на адрес книгарні „Кіевской Старини“, Кієвъ, Безаковская 14, котра одержане грошей буде посвідчувати сторонам друкованими квитками з книги Товариства. В такім разі інтересовані, замовляючи або рекламуючи Вістник або інші книжки з нашого Товариства, звалять прислати в листі такий квиток одержаний від книгарні К. Стар., і все замовлене вишлеть ся їм зараз. Надіємо ся, що таким способом зробимо нашим передплатникам у Росії велику догідність.

З усякими рекламациями треба звертати ся не до книгарні „К. Старини“, а до адміністрації Літ.-наук. Вістника.

Оглядаючи працю редакційного комітету за 1899 р. просимо звернути увагу поперед усього на значне розширення змісту журналу через заведення багатой, дрібних друком складаної хроніки, що саме вже значить стілько, як коли би до кожної книжки додано ще один аркуш друку звичайним письмом. Надто в задоволенні можемо піднести, що наш Вістник і сего року так як і попереднього був головним огнищем літературної праці на обмари всієї української нації, що в ньому помішували свої праці майже всі видійші із наших старини письменників, а надто появило ся сего року кілька нових, що подають гарні надії. Досить буде сказати, що в сьому році Л. Н. Вістник помістив праці 55 українських письменників по часті оригінальні, по часті перекладані, далі подав перекладом твори 35 чужомовних письменників. Про багатство змісту другого річника нашого видання може свідчити факт, що подано в ньому чотири більші повісті, 77 дрібніших новел, ескізів і нарисів, три драми, шість більших поезій, 98 дрібних поезій, 11 характеристик сучасних письменників, три критичні розбори літературних творів, п'ять нарисів про змагання і стан різних відділів літератури і штуки, кілька розвідок з обсягу естетики, психології і соціології і систематично ведений огляд важніших сучасних подій у наших літературних і суспільних житю.

Редакційний комітет складає щирю подяку всім нашим письменникам, що своєю працею причинали ся так щиро до надання Літ.-наук. Вістникови тої живости, ріжnorodности і багатства змісту, з якими він може без сорому показати ся в гурті сучасної європейської журналістики і просить їх не покидати його й на далі. На жаль фінансовий стан нашого видання ще не є такий, щоб Наукове Тов. ім. Шевченка, видаючи його, могло рівночасно гонорувати працю всіх його співробітників. От тим то воно звертає ся до широкої громадської просьбою — заложити се видання як найчисленнішою передплатою і уможливити йому не тільки покриття коштів друку і редакції без дефіциту, але також чимраз красший розвиток.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, під надзором К. Бедзарового.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

→←

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Собіщин
ч. 7.
Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.

→←
Неопечатані ре-
кламні без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Початок і розвій шкільництва на Руси.

Подав Ант. Павенукий.

[Дальше.]

Картка 5. стор. 10.

тѣла вѣки, ѿ вѣки, тѣми вѣками, ѿтѣхъ вѣкахъ.

„Жінское число единствѣнъ.“

Тут наступає відміна жєньска слова: „тѣла дѣла“ число однинчє, дуалїзм (двойственное) і многе. За тим наступає відміна:

„Бѣщи число единствѣннаго.“

Яко примір поданє в слово „Тѣи ѿ тѣла бѣщица.“

Дальше Исѣла, Мрїла, так само перепроваджена відміна як в першїм взорї. При словї „Марїа“ в дуалїзмі уживає в abl. „Марїема или Марїима.“ Потїм наступає друга відміна.

„Второго“

„Мужское единствѣнъ. числа.“

Яко взір поданий в „ѧггѣла“ (ангел) відповїдєє число: ангела (ѧггѣла) — лу, лома, — лама.

„Множествѣннаго числа.“

1) ѧггѣли, 2) ѧггѣла, 3) ѧггѣлашмѣ, 5) ѧггѣла, 5) ѿ ѧггѣли, 6) ѧггѣлами или ѧггѣла, 7) ѿ ѧггѣла, тажеде ахрѧггѣла, ипрѣ.

Картка 7. стор. 14.

„Единствѣннаго“.

Примір: 1) дѣхѣ, дѣха, 3) дѣхѣ, 4) дѣха, 5) ѿ дѣхѣ, 6) дѣхомѣ, 7) ѿ дѣхѣ.

„Действѣннаго“.

дѣха, дѣхѣ, дѣхомѣ, дѣхама.

Львівська бібліотека
АН УРСР
№ 117. 16 899

„Множественнагъ“.

1) Дѣси, 2) дѣховъ, 3) дѣхомъ, 4) дѣхи, 5) ѿ дѣси, 6) дѣхами или „дѣхы“ (ту в „ы“ а після граматы то неправильно), 7) ѿ дѣсѣхъ. Сице Е. хъ. и пробѣла.

Дальше в візр „человѣкъ“ (члѣкъ) відміна зовсімъ правильна, в числі многімъ уживав 1) челоуѣки, 2) члѣкъ, 3) члѣкшмъ, 4) члѣки, 5) ѿчлѣци, 6) члѣками или члѣкы (в 6 відмінку у всіхъ словахъ по „к, г, х“ „ы“ а то для відріжнення), 7) ѿ члѣцѣхъ „Сице“. Після того візрца відміняли ся: Господень, Давидъ, блаженъ, крестъ, престолъ, пророкъ, мѣчинникъ.

Дальшій візр, „Отцѣ“, число многе: 1) отци, 2) отцѣ, 3) отцѣ, 4) ѡтцы, или ѡца, 5) ѿ ѡци, 6) ѡцами, или ѡцы, 7) ѡцѣхъ.

Картка 8. стор. 16. Взорецъ Бѣъ (Бог) відміна правильна, в числі многімъ уживав 1) падеж, бѣзи, 2) когѣвъ, или еѡгъ, 3) когѣ, еѡгѣ, 5) ѿ бѣзи, 6) когами, или бѣгы, 7) ѿ бѣзѣхъ.

Картка 9. стор. 17.

а capite: „Средніе: Единствѣнъ: числѣ.“

Візр: Тоѣ ѣстѣво, того ѣстѣа і т. д.

„Двойственнагъ“.

Та ѣстѣво, тою ѣстѣш, тѣма ѣстѣома, тѣма ѣстѣама.

Число многе, в відмінку б тѣми ѣстѣствѣ, в 7) відм. ѿ тѣхъ ѣстѣтѣхъ.

Сице гѣдствѣ, бѣствѣ, дѣствѣ, рѣжѣствѣ, цѣствѣ.

Дальшій візр в неко, в 2) пад. нѣа, или нѣси, 3) нѣш или нѣси, 6) некомъ или некѣсѣмъ, 7) ѿ некѣ или нѣси.

Ч. мног. нѣси, 3) відм. „нѣсѣмъ“, 7) ѿ нѣсѣхъ.

Під тою відміною в наголовок:

на „ѣ“.

Візр. „Сердце“ після того відміняло ся: сице = сѣнце: ѣ пробѣла.

Картка 10.

Відміна трета женська закінчена на „ъ“, отже:

„ТРЕТЕГО“

„Жінское, единственнагъ“.

Візр „благодать (Блѣтъ), 2) — н, 3) — н, 4) — ѣ, 5) — н, 6) — ю, 7) — н.

„Двойственнагъ“: Блѣтѣ — 2) — ю, 6) — ѣма, 7) — дѣтѣми.

Ч. мн. 1) — н, 2) — ѣи, 3) — ѣмъ, 4) — ти, 5) — ти, 6) — дѣтѣми, 7) — тѣхъ.

Сице (після того): чистъ, страсть, смѣръ, мѣдрость, милость, цѣркѣ и пробѣла.

Четверта відміна.

Візр: „Царѣ.“ Ч. м. в „царѣ, 2) — ѣи, 3) — ѣмъ, 4) — царѣ, 5) — ѣе, 6) — ѣми или — ѣма, 7) ѿ — рѣхъ, після того: оучитѣль, Ізраиль, спаситѣль, и проч.

Дальше візр: Господѣ. Ч. м. 1) — дѣи, 2) — ѣи, 3) — дѣмъ, 4) — дѣи, 5) — дѣе, 6) — ѣми, 7) — дѣхъ.

Середна відміна.

„Среднее на „ѣ“.

Картка 11. стор. 22.

Взір: „Спасеніє“ зовсім правильно. — Після того взірця: милосердіє, чоловіколюбіє, благодареніє, воскресеніє, вочеловіченіє.

Пята відміна мужеска: „на ый“. Взорець: „Святый или свѣтъ.“ у відмін. 7) в: свѣтомъ, или свѣтемъ, или свѣтъмъ“ дальше правильно.

Женьска відміна.

Взорець: „Чистаа“. иль „чиста“.

Середна відміна.

Взорець: „Блаженное иль блаженно“, „блаженно“ відміняє ся як „Діло“ а „блаженное“ як „Добрий“.

Після того взірця: „чистый. чистаа, чистое, праведный — аа — оє, небесный — аа — оє, смертный — аа — оє, милостивый — аа — оє, мѣдрий — аа — оє, крещеный — аа — оє, дѣховный — аа, оє, і прочая.

За тим мужеска відміна на „ий“.

Картка 13. стор. 26.

Взорець: Благій иль благо.

Благла иль блага також „чистаа“ иль „чиста“, благоє иль благо.

По за сям іде відміна слова (конюгація). Позаяк ся відміна в для нас цікава тому я подаю єї в цілости, і так:

Спряганіє глѣ сѣществительнаго, глѣ личнаго, залюга сріднаго шбразу извѣстительнаго. Врѣмѣ настоѣщѣ.

Єдинственное.

Ѣсмь, єси, єсть.

Двойственное. Мужески и Середное.

Ѣсва, єста, єста.

Женское.

Ѣсвѣ, єсвѣ, єсвѣ.

Множ.

Ѣсмы, єсте, сѣть.

Прѣшѣдши, єдинствѣннагѣ.

Бѣхѣ, бѣлѣ єси, бѣлѣ, бѣло бѣ.

Бѣхѣва иль бѣсѣва, бѣста, бѣста.

Женское.

Бѣхѣвѣ, иль бѣсѣвѣ, бѣстѣ, бѣстѣ.

Картка 14. стор. 28.

Бѣхѣмѣ, бѣсте, бѣхѣ, иль бѣша.

Бѣхѣ, бѣлѣ єси, бѣлаа, бѣлао, бѣлаи.

Женское.

Бѣхѣвѣ иль бѣсѣвѣ, бѣстѣ, бѣстѣ.

Множеств.

Бѣхѣмѣ, бѣсте, бѣхѣ или бѣлаи.

„Бѣдѣши, єдин.“

Бѣдѣши, бѣдѣши, бѣдѣтъ.

Двойст. Множ. и Середногѣ.

Бѣдѣла, бѣдѣла, бѣдѣлаи.

ЖѢНСКИ.

БѢДЕВѢ, БѢДЕТѢ, БѢДЕШѢ.

Множественнагѡ.

БѢДЕМЪ, БѢДЕТЕ, БѢДЕТЪ.

„Образа послѣднѣяго и молитвеннагѡ, крѣмѣ
настоящии, единств.“

БѢДИ, ДА БѢДЕТЪ.

Двойств. Мужеска, и Среднѣ.

БѢДЕВА БѢДЕТА, ДА БѢДЕТА.

ЖѢНСКОЕ.

БѢДЕВѢ, БѢДЕТѢ, ДА БѢДЕТѢ.

Картка 15. стор. 30.

Множественнагѡ.

БѢДѢ, БѢДЕТЕ, ДА БѢДЕТЪ.

Образа желательнагѡ крѣмѣ пришедши, единственное.

ОБЫ БѢХѢ, БѢЛѢ БѢИ, БЫЛЪ: БЫЛО, ИЛИ БЫШЕ.

Двойств. Мужеска. и Среднѣ.

ОБЫ БѢХОВА, ИЛИ БѢСЕА, БѢСТА, БѢСТА.

ЖѢНСКОЕ.

ОБЫ БѢХОВА ИЛИ БѢСТѢ, БѢСТѢ.

Множестве.

ОБЫ БѢХОМЪ, БѢСТЕ, БѢХУ ИЛИ БѢША.

Минимизировавши, единственнагѡ.

ОБЫ БѢАХЪ, БѢАЛЪ БѢИ, БѢАЛА, БѢАЛО, БѢАШЕ.

Двойств. Мужескагѡ и Среднѣ.

ОБЫ БѢАХОВА ИЛИ БѢАСЕА, БѢАСТА, БѢАСТА.

ЖѢНСКАГО.

ОБЫ БѢАХОВѢ ИЛИ БѢАСЕВѢ, БѢАСТѢ, БѢАСТѢ.

Множеств.

ОБЫ БѢАХОМЪ, БѢАСТЕ, БѢАХУ ИЛИ БѢАШЕ.

Образа подчинительна крѣмѣ настоящии.

Единственнагѡ.

ДА БѢСМЪ, БѢИ, БѢСТЪ.

Двойств. Мужес. и Среднѣ.

ДА БѢСЕА, БѢСТА, БѢСТА.

ДА БѢСѢ, БѢСТѢ, БѢСТѢ. — женское.

ДА БѢСМЪ, БѢСТѢ, СОУ. — Множ.

Картка 16. стор. 32.

БѢДЯЩЕЕ. Единственнагѡ.

ДА БѢДС, БѢДЕТИ, БѢДЕТЪ.

Двойств. Мужеск. и Среднѣ.

ДА БѢДЕВА БѢДЕТА, БѢДЕША.

ЖѢНСКОЕ.

ДА БѢДЕТѢ, БѢДЕШѢ, БѢДЕШѢ.

Множественная.

ДѢ БѢДЕМЪ, БѢДЕТЕ, БѢДѢТЪ.

„Образца неправда, време настала.

БЫТИ. „БЪДЪЩЕ. ИМАМА БЫТИ.

Дже причастіа врёмене настоуща.

Един. Двойств. Множ. Мужск.

всѣмъ и ѿ нѣмъ сѣи, сѣиша, сѣише.

жѣ: 68ци, сѣцрк, сѣццл.

сред.: $\text{C}\delta\text{шe}$, $\text{c}\delta\text{шa}$, $\text{c}\delta\text{шa}$.

Преходящаго. Мѣжескаго.

БЫВ', БЫША, БЫШЕ.

Жѣ: — Бѣши, бѣшѣ, бѣша.

Grē : — Бѣвша, быша, бѣвша, по мѣлѣ бывѣюща.

Мужск. Единст.

БѢТЕНЪ.

ЖЕНСКОЕ ЕДИНСТВО. — БЫТЕНА.

СРЕДНЕЕ ЕДИНСТВО. — БЫТИЕ.

Причастіа времени настоящего.

Мужск. Бѣй ѿли сѣшй, сѣшагѡ сѣшимъ и прочая.

Женское. Общаа, свща, свщей и прочаа:

ГРЕДНЕЕ.

Гдѣ, сдѣлаю, сдѣлаю.

Прешедшие. МѢЖЕКОЕ ЕДИНСТВ.

Картка 17. стор. 34.

БЫВЫЙ или БЫШЬИ, БЫШАА.

ЖЕНСКОЕ ЕДИНСТВО.

БЫВША, БЫВШІА.

Средне. — Бывши, бывшаго, бывшии.

МУЖИК. ЕДИНСТВЕННАГО.

БѢДѢЩІЙ, БѢДѢЩАГО.

ЖЕНСКОЕ ЕДИНСТВО

БѢДѢША, БѢДѢШІА.

ГОЕДННН.

ΕΣΑΣΠΕΕ, ΕΣΑΣΠΑΓΩ.

Під тим: Єнці спраглется н'єсмь.

Картка 17. стор. 35. На горі вінетка, під нею за порядком г. і в. ціла велика азбука і до кожної букви придане речення з письма сьвятого, а то щоби дитина затимила собі скорше. Як то було уложене подаю в цілости.

П. ДЗЪ ІСМЪ ВСЕМЪ МІРЪ СВѢТЪ.

Б вѣтъ ѿсмі' прѣжѣ всѣхъ вѣкѣхъ.

Б. ВІЖЬ ВСЮ ТАЙНЬ ЧЛЧКЮ.

Г. глаюже ва снѣ члѣкнмъ.

Д. Добро ѣсть въкрѣощимъ во ѿмѣ моѣ.

Б. ість гнѣвъ мѡ на грѣшникъ.

- Ж. жы́знь їсмь все́мѣ мі́рѣ.
С. зло́ законопрестѣ́пникомъ.
З. зема́л подно́жїе нога́мъ мои́мъ.
И. и́же е́сть прѣ́тъ мо́й на нѣсе́хъ.
І. и́наго нѣ́сть Бога́ рѣ́звѣ́ мене.

Картка 18. стор. 36.

a capite :

- К. ка́кѣ совѣ́щаша на ма́лѣ совѣ́тъ.
Л. лю́дїе мо́й законопрестѣ́пни́и.
М. на́ крестѣ́ пропѣ́ша ма́.
О. ѿ́цта и́ желчи напо́иша.
П. пра́веднаго́ Сна́ Бж́їа :
Р. ра́дѣ́лиша рѣ́зы моѣ́ свѣ́.
Г. стѣ́дно грѣ́хъ содѣ́квѣ́ючи.
Т. терно́въ вѣ́нїцъ возложи́ша на ма́.
Оу. оу́мы Пилѣ́ рѣ́цѣ́ чї́стѣ́ їсмь ѿ́ крове́ прѣ́наго́ сего́
Ф. фа́рїсе́же возни́иша, возми́ возми́ распї́и ї́гѣ.
Х. хо́тѣ́же спасѣ́нїа ва́шего́ всѣ́ прѣ́тїрпѣ́хъ.
Ќ. ѿ́нїпра́ведныхъ́ беззако́нникъ.
Ц. цр́кви́ вѣ́мъ подпї́сѣ́а сво́бождѣ́нїе.
Ч. чї́сты вѣ́сь при́водѣ́а сво́їмѣ́ О́тцѣ́.
Ш. ша́танїа́ вѣ́сковска́го́ сво́божда́а вѣ́сь.
Щ. ще́дрота́ми сво́їго́ члѣ́колю́бі́а.

По за сѣм слѣдують на 17 картках молитви, псалми, „десятиглаголю“, Евангелїе Маттея: глав. ѳ. а закінчений числом церковним від 1. (а) аж до 10 тисячъ (ѳ).

(Дальше буде).

Про фізичне вихованє

після Ангелього Моссого.

написав

Василь Ротальскій.

[Дальше.]

IV.

З поміж мешканців північно італійських міст найбільше визначають ся Феррарійці, так силою як і зручністю. Історія міста Феррари з часів відродження вказує нам найліпше, з яким запалом віддавав ся нарід італійський всяким играм та вправам тімнестичним.

Твердиня Феррари, побудована в чистім стилі XV століття, котрої червоні мури до теперішніх часів заховались, імпонує своїми вежами.

До замку веде зведений міст. Ледво переступимо пороги сеї твердині, мимо волі осіняє нашу уяву легіт поетичний. Згадуємо ті часи, коли ся будова жаріла житєм в цілім блеску і силі, та надавала „тон“ майже цілій Європі. Орнаментика Bellin-ого та Tician-а украшає ті мовчаливі стіни. Для сих стін малювали ся полотна, котрі днесь суть славою європейських галерій. Тут довгий час переживав Аріосто, працюючи над своїм безсмертним твором.

В радниці (del Causiglio), котрої стіни вкривали адамашки та мережані килими, бачимо нині ще малюнки братів Dossi, з'ображаючи різнородні тогдішні забави так грецькі як італійські, іменню гру в пилку, кидане обручем, вправи тягарками, плавання, перегони і инші забави того роду.

Citadella в своїй історії „твердині феррарійської“ порівнює турнії рицарські з вправами гімнастичними і так про ті послідні говорить: „Всі вправлялись безперестанно, гартували тіло і духа до всіляких можливих трудів та невгод, щоби бути в кождім часі спосібним до війни. Найчастійше відбувались ті забави та вправи в часі мясниць і вони в нічім не уступали турніям рицарським.“

Під кінець XVI. століття відбувались перегони на малих легеньких човенцях. Місцем перегонів був канал Феррари. Присутні бували Папа Клям XIII, та найзнаменитші пани Італії. Суперничили жінчини, а нагороду складали шовкові вироби.

Найбільше інтересною розвідкою сучасною про гру в пилку єсть книжка Scaina.

Два голосні грачі в *giuoco della corda*, Іспанець, Гіан Феррандо і Неаполітанець Гіан Антоніо, приїхали до Феррари, щоби тут зложити докази своєї зручності. Позаяк в присутності князя Феррари Альфонса д' Есте почали вони суперечку о правила гри, в виду чого судії не могли рішити по чийій стороні правда, тож Messer Antonio Scaino da Salio оголосив книжку про гру в пилку. „Маю намір — говорить він — всякі сумніви при тій грі рішити і уняти в основні правила“. Задача об'єктивна та і не легка, а однак авторови в повні удалась.

В р. 1555 вийшла в Венеції „Trattato del ginaco della palla messer Antonia Scaina“, обнимаюча 315 сторін з численнями ілюстраціями. Знаходимо тут всілякі відміни гри в пилку з найменшими подробицями так, що згадуючи о чоботах каже, аби „вони мали підошви з турячої шкіри“.

Слідячи гадки автора, бачимо, що тут не розходилося, о задоволенні амбіцій, не мав він також на цілі писати підручника о забавах. Провідною гадкою сеї книжки були: засади гігієни, ідея: виховати молодіж зручну та сильну. Видимо се із змісту, в яким доказує велику користь вправ тіла, подає ради гігієнічні, кладе вагу на добір вправ, та міру, спосіб ведення гри, узгадуючи при тім фізичну індивідуальність вихованця.

Scaino описує вигляд пилка, способи забави в пилку повну та видуту, гру малою пилкою на віддалені „il giuoco della corda“ (через шнур); а всі ті описи характеризує така знаємість річи, та потрібна точність, що новітні видавництва англійські в тім предметі можна уважати лихою переріркою розправи написаної перед трома літами.

В главі VII: „про способи граю в пилку“, говорить Scaino: „Граю в пилку повну і видуту опирає ся на подробицях і правилах, без котрих та

забава, взглядно вправи минають ся з властивою ціллю. Підбиває ся пилку долонню. Рука мусить бути в'оружена. Гра може відбуватись на свободнім місці, лучше однак через шнур. Після того розрізняємо шість головних способів: два пилкою видутою а чотири повною. При пилці порожній оден спосіб називає ся (*giuoco del pallone*) „Бальон“. Пилка при тій забаві єсть звичайно більша. Рука мусить бути в'оружена. Другий спосіб „*giuoco della palla da scanno*“; пилку підбиваєсь знарядком, маючим вигляд дошки (палестра). При різнородних способах гри пилкою повною, найбільше популярний: кидане пилкою з вільної руки.

V.

Два століття минає від часу появляня ся книжки Mercurial-ого. „*De arte gymnastica*“. Знамениті малюнки Cariotan-а украшають се видане так артистично, що дотепер не бачили ми, щоби котре видавництво могло его перевисшити. Mercuriali се оден з найлучших лікарів тогдішних часів. Він займав ся гімнастикою з точки чисто фізіологічної. Найлучшим доказом заголовок книжки, „котра займає ся родами і приписами о удержанню здоровля“.

Гімнастика виперла ті гри; котрі причинювались до вироблюваня певних рухів, відваги та зручності. Нині уряджують на дітвору, що забавляє ся на улицах, або публичних площах, формальні лози. Зовсім противно діяло ся в Італії, в часах її найвищої цивілізації і розвитку.

В Флоренції забавляють ся на весну молодці в пилку, в зимі зправами гімнастичними; але не тільки молодіж забавлялась пилкою. Гра та була загально-народною. На те маємо багато доказів. Згадаємо так звані „*canti carnascialeschi*“ (пісні в часі м'ясиць). В тих піснях величає ся спосіб гри „*giuocatori del pomo*“:

„Старезна як сьвіт гра ся має свою славу:
Кождий стає немов воїн під воджа булаву,
І чекає коменди. Сурма скоро заграє,
Бубни забублять, від вітру хоруговка грає;
Кождий в своїх відзнаках кидая собою,
Щоб віднести побіду в тім завзятім бою.“

В иньшій пісні величаєсь граючих, що підбивають пилку молотком попід брами (*palla al malio*). Спосіб той пригадує нинішній крокет, а єще більше народну шкоцку забаву „*golf*“.

В альбумі Стефана de Perae під з. „Про старинности Риму, виданим в р. 1575 бачимо, чим в тім часі забавлялись Римляни посеред звалин старинного Риму.

Карта XXIX. того альбуму незвичайно інтересна до студій над італійськими забавами. Єсть то малюнок, з'ображаючий терми (лазіні) Діоклеціана, перед тим, чим Михайло Ангел вибудовав монастир Картузія. Видимо тут вісім осіб граючих на площі, забудованій нині церквою Богородиці.

Межи осьми граючими відложило двох свої плаці, теж годі осудити чи грають чи приладжують ся. Той, що стоїть по лівій стороні, наміривсь кинути тяжким обручем до того, що стоїть на право. Віддалена менше-

більше десятиметрове. Перед грачем по правій стороні вбитий в землю кілок, імовірно сей спосіб гри перенали Англіяці і зовуть его „quoits.“

ГЛАВА II.

Сучасне вихованє в Англії.

I.

В суботу вечером товпи жителів Лондону спішать за місто, щоби тут ужити свіжого воздуха і розрухатись.

Одною з людських англійських забав єсть „football“, відміна італійського „giuoco del calico“, котрою забавлялись в часах відродження.

Многі пам'ятники з малюнками пояснюють той спосіб гри:

„Giucio del calico“ має відбуватись на вільнім воздуху. Граючі розділені на два табори; борба веде ся для приємности і почести; граючий має завданє пилку, середньої величини, перепровадити з місця, на котрім стоїть до якоїсь означеної мети.

Позаяк та забава єсть дуже томляча, не може довше тревати з винытком, чаєу холоднішого, тож і правила єї більше подрібні. Вона повинна начинатись з заходом сонця, а кінчитись при першім блеску вечера. В кожній вишій порі годі видержати вишні напруження рухів і кидів.

„Fottbal“ опираєсь на слідуєчих засадах: 2430 грачів ділять ся на табори. Кожний відділ має свого вождя. Граючі послугують ся пилкою кавчукою, обшитою шкірою. Уживаєсь також міхура, обшитою сукном. На місце забави відмежує ся простокутник 100 м. довгий, а 60 м. широкий. По обох кінцях і в середині робить ся два знаки віддалені на 2—3 м. В грі ходить о се, щоби пилку кинути поміж ті два знаки, або поверх шнура, котрий лучить два стовпці уміщені при знаках. Грач старає ся перевести пилку до послідньої границі противного простокутника.

Доторкатись пилки рукою не вільно, єї підбиваєсь ногою, тільки тоді, коли приносить ся її на місце. Грачі уставляють ся так, щоби пилка викинена з середини не перейшла поміж стовпці і не дісталась до власного табору.

Борба, яка при тій грі виявлюєсь, належить до найбільше томлячих. По улицях граєсь в той спосіб дівчора. Тут два камінчики заступають стовпці а удар ноги переводить пилку поміж ті два знаки.

Від р. 1874 введено „fottball“ в Німеччині. Головним ініціатором тої гри був Др. Кох *), котрий здобув собі незвичайний розголос своїми писаннями про вихованє фізичне. В Італії відбуває ся гімнастика головню в теплішій порі року і то всего годину тижнево. Єсть се тяжкий блуд, позаяк виправи гімнастичні в зимі суть о много здоровіші. При тій грі заховують Англіяці всякі средства обережности. Кожний, вибираючись на партію „fottball-y“ бере валіску, в котрій має: відвітну вовняну одіж, трикотову сорочку і такий кафтаник, пару сподень, губку, ручник і черевик без обцасів з гумовими підшвами, яких уживає при всяких того рода „шпортах“.

*) Dr. K. Koch, Fussball, Braunschweig 1876

Цікавий образ тої забави представляє ся в холодні дні зими. Грачі з не закритими раменами стають 15 проти 15. Зачервонілі бігають на всі сторони за пилкою. При тім приходить до легких борб. Грудь ударає о грудь, повстає товпа, котра нагло розсипуєсь. Видирають собі пилку, при тім напружають всі сугави. Коли дійсно кине хто пилку в простокутник протівника, спішать всі в тій хвилі на свої становиска.

По скінченій партії удають ся грачі до павільону; тут мають відра теплої води. Обмившись, переходять до сусідньої кімнати, випивають гербату і вертають домів.

(Дальше буде.)

ШКОЛА БУДУЧНОСТІ.

[Конець.]

В подібний спосіб займають ся ученики водою дальше і пізнають, що в воді позірно цукор гине, чи там і сіль, що они в ній розпускають ся, коли її покушають, пізнають різницю смаку і скажуть, що ні цукор, ні сіль не згинули. Коли розпустимо багато цукру в воді, пізнають, може бути вже через само важене в руках двох однакових посудин, з котрих в одній вода чиста, що вода з цукром тяжша чим чиста. Наколи не пізнають, зважимо на назі і ся правда вийде очевидно; zarazом прийдуть до пересвідчення о недостаточности важень в руці, та о великій значній ваги. Бери вложимо лекші тіла до чистої води і до розчину, пізнаємо по степені їх потопання, що розчин густіший. Огриваємо воду сильно она зникає на око поволи; коли же умістимо над паруючою водою зимну покрішку металеву або скляну, побачать ученики каплі води, які перенесли ся з посудин на покрішку — вода не зникла. Порозуміють відтак, що і поперед вода не зникла, що она находит ся в шкільній комнаті, може побачать її навіть на шибках вікон. Наколи доведемо розчин до випарованя, лишть ся осад смаком подібний до первісного тіла, розпущеного в воді, а прецінь він буде різнити ся формою. Сіль виступить при повільнім парованю в кристалах, а з них набере дитина понятя о квадраті, кістці, та навчить ся їх мірити, обчислюючи стіни, нарожники, кути прості і кути 35° простокутного трикутника рівнорамennого, який вийде через переполовлене квадрату. Виходячи з кристалю наслідую его форму на папері і в картоні. Така аналітична праця, часто повторювана, без огляду на се, чи дитина відгадує оком в приближеню, чи докладно мірить, громадить в его умі геометричні понятя, а доперва пізнйше велить ся дитині складати тіла з площин. Разом з геометриєю вчать ся дитина числити, обчислюючи обводи і т. н. Побіч поміру довготи пізнаєть лише помір обзему, ваги і монети мірить і важить, розуміє ся лише вагу безвзвзядну. Приглядаючись нинішнім формам дійде до понятя призми, піраміди і пічне порівнувати форми їх з нинішніми та виглядом кляси і обстави.

Бели насиплемо чистого піску до води, вода піднесе ся, а можливо навіть, що переліє ся через берег, пісок не розпустить ся, не змінить ся ані краска, ані смак води, пісок також не зникне, навіть позірво. Відділяймо з піску трохи води і оставмо, щоб улетіла, а побачимо, що не позістане жадного осаду. Бели змішавмо воду з піском, а опісля позволимо йому осадити ся, то пізнаємо спосіб осаджування ся піску: наперед осяде найгрубший і утворить найнижшу верству, на тій дрібайшій, а найвисше наймілкіший. Ті самі проби зробім з глиною, а окажуть ся такі ріжницї: вода змінить барву на якийсь час, а доперва опісля очистить ся; посмакуймо воду — смак змінив ся або небогато, або цілком ні; нехай вода улетить, а не буде жадного осаду.

Через такі досьвіди дізнала дитина різних вражін, н. пр, слухових: сичіне перед кипінєм, шум, булкотанє в часї кипіня і т. д. і набула еще більше понять наукових: прозорість, розчин сильний, слабкий насичений, тіла, що дають ся розпустити або ні, кришталі, випаровування, кипіє, пара, порошок, скропленє, дистильованє, холод при парованю, мрака, роса, хмара, дощ, сніг; уділюванє ся тепла, огріванє тіл, паленє, огріванє комнати, рух води і воздуха під впливом тепла, протяг, струї води, вітер і т. д.

Змішаймо тепер низше наведені тіла сталі в ріжний спосіб по два або й по три разом, всипмо ті мішанини до води і слїдїм розчин! Кілько тут нових понять, нових дослїдів кілько правд звичайних, простих, а великих пізнає ученик! Хата родинна дасть ученикови не раз нагоду пізнати ті правди, ремесло і промисл ще частїйше. Бели позволимо аби мішанини піску і глини осаджувалась в супокою, пізнаємо їх спосіб осаджування ся і важність сплавлювання услуги, які они віддають промислови.

В відповідній часї поговорить учитель о иньших неограничєних творах загально знаних і уживаних, іменно о вапні, вапняку, мраморі, крейдї, содї, гіркій соли і перейде до спостерігання тіл простих, неустровєних, і до виконання з ними праць відповідних причім буде мав нагоду дати нові поученя з хемії і фізики; прим. о кристалізованю тих тіл під впливом топлєня, парованя і холоджєня, о охолоджуваню газів котрі при тім повстають, о тім, що тіла розпускають ся не тільки в водї, але теж в естері і других тєчах.

Писаня не буде много; ограничить ся до писаня букв і чисел, що означають величину або тягар ними доконає одно з чотирох ділань рахункових устно або письмом. Читанє і писанє ограничило би ся до описуваня і наваня фігур геометричних, причім ученики в протягу двох перших років не пізнали би навіть всіх букв.

Читанє, в нинїшнім розумію того слова, відпало би цілком з користю для дїтїй і науки! Аби дїтя зрозуміло то, що читає, мусїв би випередити читанє знаменитий розбір уступу, а се є дуже часто неможливе і для того поперестаємо на коротких обясєнях, порівнаняях і рисунках мальованих або нашкіцованих на таблиця. А прецінь много є дїтїй, що не розуміють читаних виразів, котрі складають механічно ті гієрогліфи шкільні. Та, коби се були гієрогліфи. Але письмо наше є для них так трудне, як письмо клинове. Заким дїтя начне читати та писати оно повинно вже мати засіб виразів понять і вражін. Закине хтось, що дїти виносять досєть виразів і понять з дому родинного. Правда, що виносять, але понятя ті суть неясні часто мутні і майже у кожодї дитини иньші. Знаємо, як говорять родичі в дома, хотий би тільки під взглядом лязиковим; ще меньше родичів так образованих, щоби їх слова справді відповідали тим понятям, о котрих говорять. Для того є конєч-

ною річею, щоби школа постарала ся передовсім о належну вправу знарядів зміслових і зміслу спостерігаючого, щоби научила виражати словами вражіння і набуті поняття і так приспособила ученика до того що заволодіє своєю мовою і потрафить виповісти то, що думає і відчуває. Сего дішиє ся тільки через часті вправи, а на се буде достаточного часу, скоро усуне ся на тім степені науки і писанє і читанє. Поправна мова учителя, дібрані слова, старанно уложені справляють миле вражінє на дитині і она з радістю старає ся наслідувати їх не тільки що до змісту але також що до тону і форми. Скажіть жеж самі Пов. Читачі, чи се не буде ліпшою вправою мови дитин, як знанє читанє: мі, му, ме, мо?

Висловленє ся дитини виробить ся теж оповіданнями. Не будуть то однак оповідання о цариці зимі і т. д., котрих образи ледви чи нам дорослим суть зрозумілі а не то малим дітям, они слухають нас здивовані з великою увагою, але та увага звернена лише на наші незвичайні рухи, на особливий вираз нашого лица, дивний вираз очий і на загадочні незвичайні наші слова. Коли би хто поспитав дитину про зміст пречудної байки, она повторить пару речень, не зрозуміла більшої часті, деякі вирази заступила другими подібно звучними а о прочім не буде мати поняття. Оповідання, котрими повинно образовувати ся краснорічність і моральність дитин, мають бути вільні від фраз і пустого моралізованя, належить їх заступити увагою на права і обовязки творів природи. Н. пр. дитина пізнала, що воду можна ділити не тільки механічно черпаючи єї меншими начиннями з більших але і в иньший спосіб, через тепло яко пару. Оно пізнало право істнованя води, котрої знищити не може, хоч би було найсильніше і хоч би посвятило в тії діли свої сили, увесь час, усе майно. Також других творів природи не мож знищити. Природа дає свої дари чоловікови, але тільки так довго, як довго він обходить ся з ними після прав і обовязків, приписаних тою природою. Скоро він їх не знає і грішить проти них, відбирає она їх єму і змушує его здобувати собі їх на ново. Хто поставить воду до питя на теплім місці, не може єї пити, мусить принести собі иньшої.

Другого темату до оповіданя достарчує нам вода, що всякла в бібулу, в дерево — бібула підре ся, дерево крушить ся, але рівночасно стають они податними; помняту бібулу можна натисканєм і сушенєм вирівнати, дерево угинати після нашої волі, — се темат відповідний без тягару безладної а тим самим шкідної фантастичности, темат вільний від легіток, від фраз. О скільки побільшить ся той скарб, скоро звернемо увагу на воду в потоці, в ріці, в ставі і т. п., на єї тягар і спад що достарчає так видної соли до вейлякої праці! А як доперва пізнаєть ученик незвичайну вартість води, скоро тільки пригадаємо єму росу, хмари і дощ, без яких не зазеленіли би луки, поля, ліси, городи, без яких погнули би усі живі сотворіння! Пізнійше, скоро спізнаєть ріжницю між водою до питя а иньшою, довідає ся, як важно є добра вода для здоровля людского, для стану здорового громада і держави. Під впливом повісток, що будуть розказувати о тих річах розвине ся у дитини природна виображення, бо дитина спізнаєть з них, як то вода, котра позірно не має значіння, має в дійстности велике значінє, як тіла, на позір цілком значайні, бувають для нас цінними помічниками, поважними чинниками культурними; не буде тужити за замками хрустальними і сьвітлицями золотими, вартість зола і иньших дорогих камінїв спаде в его очях, а значайне оточенє его стане милим для него і засвітає єму правда, що не камінь блискучий і не

люди, у котрих повно золотих слів, але предмети уживані що день і люди праці суть гідними уваги і найціннішими чинниками поступу цивілізаційного.

В піснях, в котрих вирази і ариї годять ся з собою, як сего добрі приклади маємо в піснях народних, виробляє ся язык рідимий, бо тільки такі пісні суть взорами ритму сего языка.

За помочню повістий побуджує ся виобразню, витворює ся почуте краси.

Фігури геометричні творять змісл краси форми і красок і в той спосіб уважне пригляданє ся їм становить першу підставу штуки, скоро змісли суть вже вправлені і відгадують трафійше, приступити можна до властивої праці артистичної. Найстаршою і найпростішою працею того рода є плетінка. З плетінок повстали тканини, переплтанєм ниток і матерій в шитє. З переплтанєм двобарвних пасків паперових повстає тканина або в паски або теж в кістки, а обі достарчують теж подостатком материялу рахункового, котрий помножить ся, скоро будемо переплтати способами більше скомбінованими, або скоро будемо переплтати починаючи від осередка рівномірно на обі сторони способами більше штучними. Заразом образує ся через того змісл правильности, симетрії і барв; дитина пізнає, що діло штуки позістає в звязи з правами арифметичними і краса єго зникає, скоро не дбає о ті права.

Потім перейде ся до рисованя площ і тіл. Починаючи від шестистінника (кістки) буде дитина займатися рисунком простолінійним, але не лише пласким, але теж перспективним. Нехай ніхто не страхає ся того виражіння; нехай кождий батько пригляне ся своїй дитині занім она іде у школу, як она рисує фляшку, горщик, або другий який простий предмет а побачить, що дно і верх їх нарисувє кругло а не рівно, як сего учимо в школі — а прецінь ніхто не вчив дитини засад перспективи! Ті рисунки не будуть розуміє ся мати форму досконалу, о се однаковож не ходить; вистарчать те, що ними вправить ся око в природнім а трафіім дивленю ся на предмети і в міреню відгадуючи поодинокі розміри, форми і кути. Скоро над образом на горі умістимо букви, научать ся діти звільна читати, а скоро зажадаємо, щоби наслідували се, що там написано, научать ся писати.

Вкінци не вільно нам забути на ігри і забави, котрі відсвіжують духа і скріпляють здоровє дїтий, а через котрі они познакомлюють ся з собою близше і учать ся жити в товариствах.

С Ъ В І Т Л О.

Чим раз довші вечери згромаджують родини довкола лампи; від смерку до пізної ночі звертаємо нашу увагу на світло. Крім насущного хліба, воздуха і води, є також і світло для чоловіка необхідним. Нині і найбідніші не можуть обійти ся без лампи, але був час, коли єї ще ніхто не знав.

Наші предки пересиджували довгі зимові вечери при комині; кімнату освіщували смоляки, котрих миготляча полемінє унеможливила роботу вимагаючи крім праці рук, також і працю очий. Ремісники по містах залагоджу-

вали свою роботу при світлі коптячих і димлячих транкових олійних лампок; пожиці до обтигання спаленого гноя належали ще з початком сего століття до найпотрібніших знарядів навіть в найзаможніших домах.

Яка-ж зміна зайшла від тої пори! Скомпліковану олійну нафту витиснули нові винаходи: лампи нафтові, газові і електричні; давніше популярні свічки воскові, стеаринові або парафінові суть вже лише помічним освітленням.

Переїдім отже поступенно історичний розвій освітлюючих апаратів.

Старинні Греки і Римляни знали вправді лампи, маючи вид низького, плоского начиння, як чарка, закінченого дубком і заосмотреного покришкою і ушком, ті лампи були у багатих украшені орнаментикою; але анї Греки, анї Римляни не знали методи, при помочи котрої можна би досягнути раціонального олії, аби єго уживати до освічування. Тому навіть в палатах Крезів було тогди темнійше, як нині в хатах найбіднійших. Золоті і срібні лампи, котрі висіли на штучних ланцюгах, видавали слабе світло, котре до того при найменшій подуві вітру гасло; а щоб анеутралізувати прикрий запах олії, треба мішати єго з різними пахощами, пр. в рожевою есенцією.

Місто свічок, незнаних в старині, палено конопляні шнурки, мочені в смолі або воску. Нічні лампи заступала кора тростини мочена в олії.

В часі перших переслідувань християни появили ся свічки в перший раз, а в II. століттю по Христі звано вже свічки з олією і воску; мусіли бути однак дуже дорогі, бо розповсюдили ся доперва в IX. ст. по. Хр.

Свічки служили переважно до зведення церковних свят, що їх не щадили, видко пр. з нотатки, що за часів Лютра в замковій церкві в Віттенберзі спалювано річно 53.750 фунтів свічок. Пізнійше обмежено значно той звичай, але натомість вийшло се в звичай по дворах пануючих. Пр. в Дрезні в часі одного двірського торжества з'ужито 14.000 штук воскових свічок.

В середніх віках уживали воскових свічок, як годинників, особливо в судах. Фабрикація свічок усовершенилася доперва при кінці минушого століття. З початку сего століття уживано зазвичай лавних свічок; стеаринові свічки виникли 1818 р. Французи Браконно і Сімонен, 1839 р. було в Парижі вже дев'ять фабрик стеаринових свічок. Потім піднесла ся фабрикація свічок особливо в Австрії. По стеарині уживано до фабрикації свічок парафіни.

Між тим лампи, усовершені чим раз більше витискали з ужиття свічки. Вязку ниток заступлено широким плетеним гнотом, котрий регулювало зубате колісце. Олій містив ся в замкненій пушці, звідки помало витягав ся гніт, а шкляний циліндр хоронив полум'я від продувів, а вкінці кльон з матового скла лагодив яскраве світло. В той спосіб дійшли би ми вже до т. зв. студентської лампи, котра перед кількома десятками літ відгравала велику роль.

Шкляні циліндри до ламп виникли 1756 р. парижський антикар Кенко, натомість лампи з подвійним тягом і подвійні гноти завдячуємо Французови Арбан, котрий виник 1786 р. Найрізноманітніші системи олійних ламп уступили небагом місце нафтовим лампам.

Нафту впровадила до торгівлі Америка. Найзначніші жерела скального олії знаходять ся в Північній Америці в Мекці (Огайо), в Тітусвілі, Оайль-Сіті, Русвілі, М' Клайнтоквілі в Пенсільвенії. Найобильніші жерела нафти в Європі знаходять ся в Галичині, у підгір'ях Карпат. В сирійській же

надає ся скальний олій до паленя, треба его наперед очистити, в наслідок чого зменьшує ся его прикий запах і вибуховість.

Добра нафта не експльодує навіть тогди, коли лампа розпалить ся до 50°. Мимоходом кажучи, нафту знали вже в старині. Її уживали до забальсамованя і — як доносить Плїній — до освічуваня під назвою „сицилійський олій“. Пізнійше добували нафту в Амаско під Пармою, іменно до освічуваня італійських міст, як Генуї і півних. Однак доперва перед трема столїтями звернено увагу на мінеральні олії, а початок властивої торгівлі нафтою даєть ся від 1859 р., в котрім при копаню артезійської студії в Тітусвіль в Пенсільвенії відкрито жерело нафти, що давало денно 1000 бальонів нафти. То відкрите викликало справжню „горячку нафти“, котра, що до розмірів, не уступала каліфорнійській або австралійській „горячці золота“.

Нині рідко стрічає ся в домах олій до паленя, всюди уживають — нафти.

Як звістно, витворює ся газ в той спосіб, що камінний вуголь, дерево, живицю або брунатний вуголь розпадає ся сильно в ретортах і улітаючий провадить ся при помочи рур до призначених місць. В найчистішій стані складає ся газ з дванадцяти частин вуглероду і двох частин водня. Велика перевага вуглерода є причиною того, що газ палить ся. Гніт в свічках є також фабрикою газу, бо світить ся властиво не гніт, але газ, що витворює ся з зіткнення напінного товщу змішаного з сіркою або стеарини з горючим інотом.

Газ винайшов 1767 р. англійський єпископ з Лендлеф, а 1789 р. професор Фікель з Вірцбурга освічував свою лабораторію газом одержаним з звірячих костей. Однак до фабрикації газу в більших розмірах приступив доперва Англичанин Мердор 1792 р. В Франції старав ся запровадити газ Лє Бон, але стратив на пробах все своє майно, а вкінці, не находячи нізвідки підмоги, скінчив самоубійством.

Перший патент на фабрикацію газу дістав 1810 р. Англичанин Вінзор, котрий заложив потім акційні газівні. Улиці Лондону заясніли в світлі газовім вже 1814 р. Берлін освічено газом перший раз 1826 р., у Франції зачали газ загально уживати 1834 р. В Німеччині існувало 1862 р. 300 газівень, а 1868 р. вже 550; нині вже нема місточка, в котрім не було би газівні, хоч існують в Німеччині і такі міста, котрі від газового світлення перейшли до електричного.

Кошти до витворюваня електричного світла стають чимраз низші, то-ж оно чим раз більше витискає з ужитя газ. Учені працюють дальше над усовершенем електричного світла і може бути, що ХХ. столїте побачить нові чудеса освітлення. За 100 літ може і електричне світло буде належати до минувшини, так як нині нафта і газ. На землі лунає тепер оклик: світла, більше світла!

ОПОВІЩЕНЕ.

Сим подає ся до прилюдної відомості, що іспити кваліфікаційні, в речинці лютовім 1900 розпочають ся перед ц. к. Комісією іспитуючою в Сокалі дня 15. лютого 1900 о 8 годнів рано письменною частию, почім слідуєть іспити устні.

Поданя заосмотрені в приписані документи, при долученю спису перероблених підручників, життєписи і поданю докладної адреси і послідної почти претендента, належить вносити через принадлежну ц. к. Раду шкільну окружну до ц. к. Комісії іспитуючої на руки ц. к. Дирекції Семинарії учительської в Сокалі, найпізнійше до 8. лютого 1900.

Сокаль, дня 9. січня 1900.

З ц. к. Комісії іспитуючої
для учителів народних.

ОПОВІЩЕНЕ.

Іспити кваліфікаційні на учителів шкіл народних розпочнуть ся перед Комісією іспитовою в Самборі дня 15 н. с. лютого.

Поданя заосмотрені в приписані документи службові вносити належать через властиву власть шкільну на руки Комісії іспитової найпізнійше до кінця січня 1900 р.

Самбір, дня 5 січня 1900 р.

З ц. к. комісії іспитової
для учителів народних.

ВИДАВНИЦТВО РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

„ДЗВІНОК“

письмо ілюстроване для науки і забави руских дітей і молодежи

виходить 5-ого і 20-ого кожного місяця

Передплата вносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції і адміністрації: Львів, ул. Театральська ч. 19.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, під надзором К. Беднарського.

Передилата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОР҃ГАН

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.
Адміністрация
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламациі без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Про фізичне вихованє

після Ангелього Моссого.

написав

Василь Ротальский.

[Дальше.]

II.

З якою пристрасістю піклують ся Виблейці „lawntennis-ом“ найлучше свідчить те, що они приїжджають на зиму до полудневої Франції, або до Італії і тут управляють своєю улюблену гру. Імовірно „lawn-tennis“ станєсь в короткім часі забавою міжнародною, в Італії ширить ся она дуже скоро. Навіть по селах бачимо приготовані уже терени для „lawn-tennis“.

Гра в „lawn-tennis“ в теперішній своїй формі цілком нова. Її упорядкованє сягає в Англії 1877 р., однак свій початок виводить она з Італії, вітчизни пилки.

В Франції „lawntennis“ в первісній формі яко „jeu de paume“ був так популярний, що уже в р. 1675 було в самім Парижі 144 місць, призначених на ту гру.

З поміж ріжнородних здогадів, котрі відносять ся до етимології слова „tennis“, два здаєсь суть найбільше імовірні.

Починаючи гру, завзиває свого партнера ще перед киненєм пилки словом: „play“ (бачиість). Подібно накликавано по французки „tenez“ по італійски „tennis“. В такий спосіб малоб повстати слово: „tennis“.

Виводять також слово „tennis“ від грецького пня *τενω* (*teino*) = напнати шнур, подібні слова: *tendine*, *tenda*, *tensione*, і т. д.

Не від річи буде натакнути, як Scain описав тоту забаву:

„Щоби добре розрізнити добрі та правильні підкидуваня від лихих, привязуєсь до шнура широку сітку. Місце мусить бути чотирокутне. Освітленє уміркованє. З тої причини уживаю у Франції при „lawn-tennis“ білих

пилкок. Стіни обмежуючі місце помальовані чорно. Подібно барва дуже користно діляє на зір. Терен мусить бути звернений на північ, щоби партаз могла начатись уже зараз по полудни; Місце мусить бути рівне, чисте, свободне від всяких перепон, щоби та благородна гра могла відбуватись без перешкод.

Широкостю поля переводять ся шиур $3\frac{1}{2}$ стопи понад землю так, щоби досягав грудий грача середого росту. В такий спосіб нашинтий шиур, дає граючим можливість розвинути незвичайну зручність в грі². Всі киди вимагають великої зручності, кид правильний буває трудний, тож і не дивота, если „lawn-tennis“ зачисляється до совершенних і благородних родів гри в пилку.

Не треба бути силачем, щоби пилку кинути далеко, треба мати лише вправу і певне око, щоби кинути так, та в те місце, звідки противник не в силі відкинути. Розходять ся також і о те, щоби пилка, упавши на поле противника, не підскакувала, а тим самим не давалось відбивати. При тій грі належить противника засипати кидами, щоби утомився і не міг боронитись.

„Lawn-tennis“ дуже інтересний також по причині многих і ріжнородних підбивань та відбивань пилкою. Можна пилку підбивати будь то рукою правою, будь то лівою, доливою, або хребтом руки, стоячи, і в підскоку. Можна кинути на противника прямо, та через рамя, відповідно до позиції яку займаємо. В наслідок того винищується дуже інтересна боротьба, в котрій грачі мусять бути дуже зручні, звинні і дотепні. Таким ділом грачі і ті, що приглядають ся заставі, дізнають дістної приємності.

III.

„Cricket“, се також рід гри в пилку, уживався до того твердої до 170 грамів тяжкої пилки, котру підбивався лопаткою на метер довгою й на долоню широкою. Позаяк киди мусять бути сильні, тож руки хоронять грубі рукавиці, а ноги шкірані штани. По противних сторонах затикається по три кілки. Один відділ становлять 11 грачів. Пилка мусить трафити три кілки противного відділу. В Німеччині і у Франції здобуває собі „cricket“ право громадянства. Італія на ту гру досить байдужна.

Партия триває довго. Часами і два дні не рішався перемога. Тож зовсім природно, що полудневі жителі Європи не радо її віддають ся. Крім того томиць она до тої степени, що нею може забавлятися тільки молодіж; муштини по над сорок літ мусять резигнувати з тої приємності. Оуть однакж любитель, котрих цілком життя: „cricket“. Кожде більше місто в Англії має один день в тиждині призначений на „cricketa“. Запрошення стилізують ся на ту забаву незвичайно бомбастично.

Найславнішою місцевістю „cricket-ів“ єсть „Centerbery“. Тут суперничать з собою грачі навіть з Америки і Австралії.

З якою величавістю відбуваються ювілейні „cricket-и“ може послужити слідуєчий опис одного туриста.

Переглядаючи часописи — пише він зауважав в передні статі посвящені запросинам і оповіщенням про бенкети, балі, представлення і тисячі ріжнородних забав, а все те на ювілей „cricket-a“, їду до „Centerbery“. Місто украшене хоругвами. Старинні звалища, середовічні будівлі, сіяють чистотою, гірлянди, пової, вінці та фатони, алина, дубина, цвіти все те украшає дома.

Головну улицю украшають дві великанські хоругви. З далека видніється на них напись: „Long may cricket flourish“ довгого поводження „cricket-ова“.

Всюди триумфальні брами. Попересаджувано цілі дерева, позлучувано конарі, украшено стягами майже всіх міст англійських.

З трудом добиваюєь на „playing ground“ (терен гімнастичний). Бєть то велика площа, обсаджена каштанами та клинами. В серединї в потрійнім рядї сидить до яких десять тисяч осіб, а друге тільки переходить ся по рівнинї. Всї нетерпеливо ожидають дзвінка, котрий оголосить початок гри. Перед хвилею кропив дощ, тому ждали, щоби земля підсохла. Яєні лучі ранїшнього сонця освїтили той сєльскїй краєвид. Чудово виглядали ті лучі в заломаню зелених дерев, тої оригінальної зелени, котру бачимо тільки на півночи.

Червоні мундури жовнїрів, військові банди, оригінальні строї шкоцких полків, білі кафтани, різнобарвні трикоти, по котрих пізнавалосє членів клубових, відбивали мов блиєтєчі плями на тлї сїрої товпи. З далека видно вежу катедри. Она їмонує своє простовисностю лїній та повагою будївлї. Білі шатра всїляких видів призначенї для членів клубів замикають мов рама одну сторону образу. Уряджено бюро телеґрафічне. Під великими шатрами кріплять ся пивом та перекусками. З другої сторони весь нескінчений ряд хороших запрягїв. Дальше за поїздами тисєсь темна, широка товпа народу, серед котрої тільки з великим трудом удержують policemen-и яєий такий лад.

Нараз дав ся чути голос дзвінка. В тїй хвилї місце опорожняєсь а ціла товпа повертаєсь до поруча. Саму середину терену займає зелєна площа немов сукно великанського білярду. Яєляють ся грачі, здоровленї громами оплеску та окликами одушевленя.

Нїколи не забуваєсь тої незвичайної їх зручности в киданю пїлкою граціозности та певности себе. Мимоволї насуваєсь питанє: що піднесло ті народи культурно? Як обєставини втворюли з них великанів цивїлізацїї? А уєва підшептуеть вправи гімнастичні!

(Дальше буде.)

Вплив алькоґолю і тютюну на розвїй умисловий.

Застановлючись над ріжною спосїбностю працї умислової, мусимо розважити ті впливи, які корисно або відємно впливають на умисл. О скїлько в віцї пізнїйшїм можемо сеї кєстїї не піддавати стислій аналізї, о стїлько важною є она для молодого віку, коли то умисл найбільше вразливий, а впливи виїшні витискають на тїм найвиразнїйше пятаю.

Зачїїм від найбільшого ворога людскости, від найсильнїйшої отруї для дїтїй — від алькоґолю.

З розслїдїв Крепелїна профєсорє пєїхіатрїї в Гайдєльберґї, виходить, що вплив горячих напїтків виєакує дуже значні індївїдуальні ріжницї, за-

лежні від сили концентрації напиту. В загалі яко безпосередний вплив уживання алкоголю виступало в першій хвили приєднане темпо психічних чинностей, або обнижене спосібности поконувати труди умової праці, але зараз яко слідує стадіум об'являв ся наслідок впрост противний тамтому, а ціхою его було значне злінивлене психічного життя. При частійшій уживанню алкоголю, опадає се злінивлене понисше позему нормального стану, тоді оказує ся потреба нової дози сеї отруї, щоби уможливити працю. Ті нові дози мусять однакож бути щораз більші і власне в тім лежить найнебезпечнійше, бо підступне ділане алкоголю.

Пізнійші розсліди псіхольога Ашафенбурга виказали, що вже невеликі дози алкоголю (36—40 грамів) викликають стаде обнижене діяльности умислу.

Цікаві суть статистичні шкільні порівняння, зроблені в тім напрямі; они вказують на дуже великий блуд практичного виховання, так як лучає ся дуже часто, що родичі і виховавці дають дітям стало горячі напитки в виді вина, горівки, коняку або пива для „покріплення“. Щоби виказати се „покріплююче“ ділане горячих напитоків, вистарчить навести отєї статистичні дані, які зібрав у Відни Е. Байр, що уживав яко порівнюючого средства пересічних нот з поступів шкільних учеників.

В процентівім зіставленю преставляють ся ті статистичні дані ось як

На 100 учеників одержало степені :

	дуже добрий,	добрий,	недостаточний.
таких що не уживали алкоголю	45	48	7
„ „ винятково уживали алког.	35	56	9
„ „ раз на день „ „	27	59	14
„ „ два рази „ „	20	55	25
„ „ три „ „	—	33	67

Ті числа говорять самі за себе і виказують, як виглядає се „покріплююче“ ділане горячих напитоків.

Др. Ц. Шміе-Моннард уважає, що третя часть нервових хороб, які появляють ся в школі, се наслідок уживання горячих напитоків.

На VII. міжнароднім конгресі, який мав на цілі поборювати наужитя алкоголю, промавляло много бесідників за тим, щоби заохочувати учителів до борби з тим налогом, а берлінський антїалкоголевий союз поставив внесок, щоби десять тез, які він про шкідність горячих напитоків уложив, видрукувати на окладках шкільних зошитів, на бібулах і. т. и., щоби молодіж мала заєдно перед очима правди, які дотикають тої отруї.

Для дітий в отруєю вже 15 грамів алкоголю середної сили.

На сон, тото найзнаменитше средство відпочинку, впливає уживане алкоголю також некорисно, як се виказали розсліди многих слідчів.

По дуже незнатнім ужитю алкоголю зменшає ся глибокість сну, наслідком чого не має він своєї найважнійшої покріплюючої ціхи. Скоро уживемо більшу скількість тої отруї, стає сон вправді глибокий, однак дуже несупокійний, повний умучуючих візій, отже не дає звичайного конечного покріплення.

Коли отже алкоголь є шкідливим для пізнішого віку, то для молодшого є він одною з найсильніших отруй.

Перейдім тепер до другої частини заданого завдання, іменню до наслідків уживання тютюну.

Ужите його є більше розповсюджене і частіше від уживання алкоголю, бо можна бачити десяти або дванадцяти-літніх хлопців, що курять тютюн. Звісно є річню, що перші проби курення відбуваються за коштом спожитих обідів. Як не удасться перша проба, відкладаються далі проби звичайно на пізніше, наколи однак вона поведе ся, починає ся систематичне отруювання нікотиною.

Стверджено, що третя частина нервових хвороб, які появляються в школі випливає з передчасного уживання тютюну.

Ділає тої отруї є периферичне і центральне.

Нікотина сама про себе є одною з найсильніших отруй; звочений нею прим. кінець язика звірати убиває того в протязі кількох секунд.

Ініціативу до боротьби проти курення тютюну, подала, як і проти алкоголю в багатьох випадках сама держава. Норвегське правительство заборонило продавати тютюн і в загальній усім приборам до курення хлопцям нижче літ 16-и а підвладним органам наказало конфіскувати безвzględно всі прибори до курення, наколиби зайшов який випадок курення на улиці або публичному місці. Хлопець, що купує тютюн, мусить виказати ся, що післав його по се старші, інакше ніхто не продасть йому тютюну.

Далі пішло під тим зглядом правління кантону Валис; оно заборонило молодцям нижче літ 10 курити на улиці і публичних місцях під загрозою конфіскації приборів до курення.

На перебіг психічних функцій ділає сей наркотик рівнож відємно, як алкоголь, а ще сильніше, як уживає ся їх рівночасно.

На сон ділає нікотина також некорисно, бо викликає сильні вагання в початковій найважливішій його стадії, обнижає глибину сну, чим відбирає йому покріплююче ділає. Сей вплив є особливо тогди видний, скоро курить хто як раз перед тим, завім піде спати, а також тогди, як спимо в задимленій кімнаті.

В другім випадку трудно дуже часто заснути, а дримаючи маємо прикрі сонні мари.

Згадую в коротці про ті дві найважливіші отруї тому, що загаль так часто легковажить їх, а коли се легковаження не виступає в справі алкоголю, то тим більше виступає оно в справі уживання тютюну через молодіж, так як і влади шкільні і надзір домашній дозволяє курити старшим ученикам повисше літ 16.

Перед укінченням цілковитого фізичного розвитку повинно бути уживання тютюну рішучо заборонене.

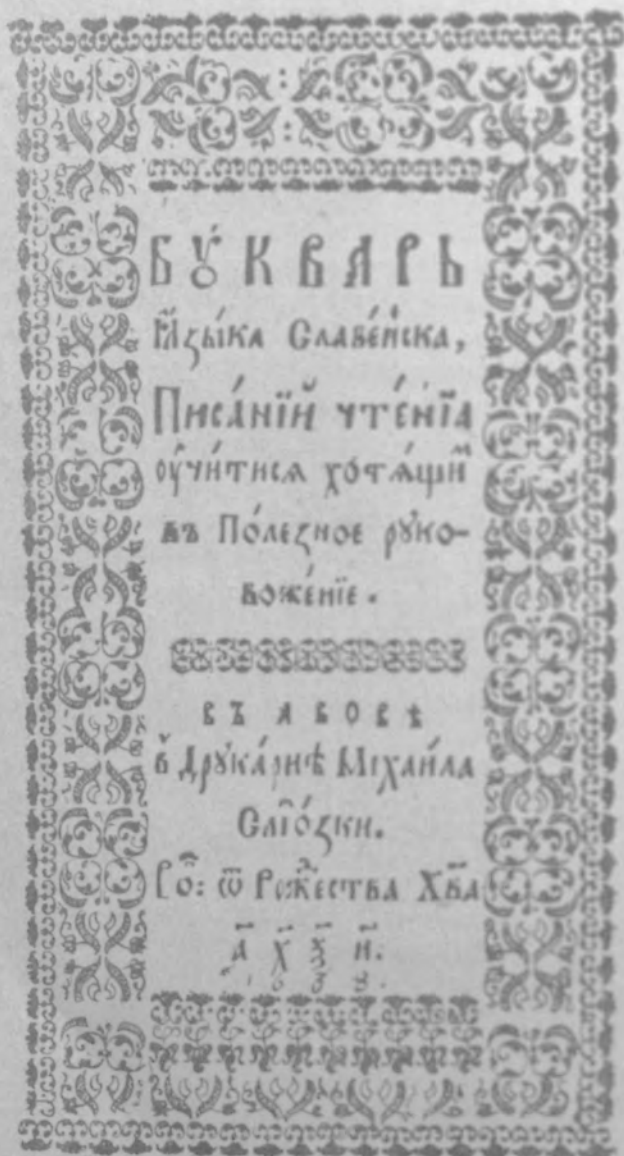
Початок і розвій шкільництва на Руси.

Подано Ант. Пашенський.

[Дальше.]

Картка 1. сторона 1. Натуральна величина вірна копія.

Наголовок.

Картка 1. друга сторона.

Картка 2. стор. 3.

На горі у вершку докінчене абабуки:

З Ж Д Г Г В Е А

Слѡзи двописменныи ѿ сѣгласныхъ
начинаемый.

За тим recto i verso.

Ба ва га да жа за ка ла і т. д.

Всѣ співзвуки получені з самозвуками дві стор. т. в 3 і 4.

Картка 3. стор. 4.

Слѡзи три писменныи.

Два співзвуки в порядку азбучнім получені звуком „а“

Слѡзи знаменительныи, три
писменныи.

Ту вже поодинокі слова в трех рядках, під ними:

Въ исправленіи азыка

ВЪ ИСПРАВЛЕНІИ АЗЫКА

Отро-

Картка 4. стор. 5.

З горі.

Отрочать. Слѡзи словесъ подъ
Тѣтлами.

А. Аггль аггли, Архъггль

архъгглы, архъггльскій.

і т. д. recto i verso за порядком азбучним через стор. 6 і 7 закінчено вісткою, а під нею так:

Пресѡдѣла вѣрхнаа, еѣже
требѣють Словѣне.

Отже: ' ѡѣа, ' Варіа, ^ ѡблечѣнаа, ~ жили, " Брахѣа, " Уссонъ,

Картка 5. стор. 10, з горі.

Стрѡчнаа.

. Точка, Тѡчка : Дѡтѡчїе , запатїа ; Уподїастолї.

Чїсло,

Церковне від 1 до 5000.

Під тим

МОЛИТЕЯ,

Дѣтемъ къ началѣ хотѣ
цимъ оучитиса.

Понеже та молитва дуже хороша тому враз з правописею подаю.

Картка 5. стор. 10.

Бжѣ всѣчаскиѣ слѡви, всѣхъ Царю, ѡверзи дїа сѡце. ѡустї и мїсль мїѣ
рлєѣ твоїмъ : въ ѣже разсѣмѣти и принїати наказанїе, и творїти волю твою,
и ѣзави ма ѿ всѣкого налѡга дїавола,

Картка 6. стор. 11, дальше
соблюда́а ма въ всѣ́ дни́ живото́ мо́его, приспѣ́вающа въ всѣ́хъ за́повѣ́-
дѣ́хъ твои́хъ. Моли́твами прѣ́читъа ти мѣ́ри, и всѣ́ стѣ́мъ, ѡ́мниъ.

Поза́тімъ віне́тка в ра́мці́ і

Моли́тви.

Слава́ свѣ́тѣ́й. Госпо́ди Іс. Хр.

Перші́ букви́ украше́ні. Дальше́ іду́ть моли́тви у́тренні, а при „Ві́рую“
така́ на́мись:

І́сповѣ́даніє́ прѣ́восла́вниъ Вѣ́ры, Пѣ́рваго́ Никѣ́йскаго, и Вто́раго́ Констан-
тино́польскаго, Вселѣ́нскихъ собо́ровъ.

Позая́к Галичи́на то́гда́ ще́ не́ була́ при́няла Уні́ї, то в „Ві́рую“ ще́
в „Ѣ́же Ѡ́тца́ ісходо́щаго“

О́після́ по моли́твахъ, картка́ 13.

віне́тка а́ під не́ю: Г҃УМНЫ, в Нѣ́ю на́мъ Хрѣ́сти́ і са́мо́мъ Г҃Ѣ́ ІХр҃Ѣ́.

Бла́госло́віе́ ѿ́ сѣ́ Г҃ди́, на́мъ на́съ спрѣ́дѣ́ніи́мъ твои́мъ“

Картка́ 17.

С҃УМВОЛ҃Ъ“

Прѣ́свѣ́щеннаго́ Іѡ́анна́сѣ́а Па́триа́рхи́ Імѣ́анді́йскаго“.

Картка́ 21.

„І́сповѣ́даніє́ прѣ́восла́вниъ Вѣ́ры, Сѣ́тихъ́ Го́дѣ́ на́мъ Імѣ́рѣ́ста́ Ми-
ди́ланскаго, и Іѡ́вѣ́сті́на Гиппо́нскаго, Є́йко́пъ.“

Картка́ 23. Віне́тка, під не́ю:

ДѢ́ЯНОГО́СЪ.

Є́йрѣ́чъ,

Де́сятсло́віє́, ѡ́ли́ Зако́нъ да́нный Ѡ́ Б҃га́, вто́рымъ кнѣ́: Ісх҃ѡ́, го́: К.

Кожда́ за́повѣ́дь ма́в на́писъ, якъ „пѣ́рваъ За́повѣ́дъ“ і т. д.

Картка́ 26. „Ѡ́ Прѣ́чый́ Соломо́нъ“. Є́йъ мо́й, при́клені́ оу́хо́ твоє́
і т. д. Я́зикъ бі́льше́ ма́лоруски́й якъ це́рковни́й, а що́би ма́ти по́няте́, подаю́
докла́дну відпи́сь лі́тературно́ї розві́дки о́ азбу́ці.

Загальні збори Самбірської філії руского товариства педагогічного
відбули ся дня 1. січня н. ст. 1900. при співучасті 16-и членів.

На порядку дневи́мъ було́ справозда́ня пи́сари і скарби́ника, з ко́ртого
виходи́ть, що́ філі́я числи́ть 32 чле́нів, що́ видѣ́л відбу́вши́ три засѣ́дани́а з чле́ни
два збо́ри з відчи́тани́, лекці́ями пра́ктичними́ і де́монстраці́ями фі́зика́ль-
ними. —

Над то́чкою справозда́ня в спра́ві́ вида́вництва́ рі́чників педа́гогічнихъ
розви́нула́ ся жи́вийша́ дискусі́я. Видѣ́л філі́ї розі́славъ ми́нувшо́го ро́ку (1899)
відо́зви до ви́значни́йшихъ лі́терати́в, мужі́въ уче́нихъ і педа́гогі́в, в ко́трі́й проси́въ
о́ присла́нне пра́ць, ко́трі-би́ мали́ вийти́ до першо́го педа́гогі́чного рі́чника.
На розі́слані́ відо́зви́ не одержавъ́ Вадѣ́л ні́яко́ї пра́ці; не зра́жуючи́сь одна́к

хвилевим неповодженем підняв по мисли ухвали загальних зборів на новою гадку такого видавництва.

На другу точку програми перевів учитель Іван Сілецький на підставі уступу з Школи народної III. часті демонстрацію з поясненнями, які мали на цілі показати, як треба такі уступи в школі народній переводити аби ученики шкіл народних низшого типу запізнали ся на підставі уступів, поміщених в другій часті III. і IV. „школи народні з явищами природи, плодами землі і т. п. а поміщених в них материял науковий міг становити їх засіб знання, котрий мають внести по укінченню шкільної науки.

По лекції вивязала ся на сю тему дискусія, з котрої зібраві дізнались, що многі школи народні (сільські) не мають ніяких приладів, котрі би могли улукшати веденє науки. Тому на внесенє о. Мельника, пароха з Берегів, ухвалено: „З огляду, що переведенє річевих уступів без демонстрації не приносить хісна, старати ся будуть учителі аби відповідно до материялу наукового заосмотріли школи власним заходом в окази плодів природи, які можна роздобути в даній місцевості без коштів а лишень власною запобігливостю, в заосмотренє же в прилади потрібні до науки, котрі вимагають грошевого накладу постаратись має властивою дорогою ц. к. Рада шкільна окружна“.

Справу сю ухвалено віддати Головному Виділові до дальшого переведеня. —

По сїм слїдував відчит п. Філіпчика о творі Володимира Мономаха: „Поученє дїтям“.

Кожний нарід виховував ся віками, тож виворив сталі норми, котрі виказав в приказках, учені-же люди списали памятники, в котрих подають цїнні уваги, що до вихованя. Русияни мають такі твори писаві дуже вчасно бо вже в XI. віці в Ізборнику з 1086 р. О чтенні книгъ, Поученія дїтямъ а в віці XII. Поученіє дїтям і другі з дальших віків. Поле се лежить облогом. У других народів література педагогічна містить не тільки твори самих педагогів, але навіть праці письменників новішої доби оброблені зі сторони педагогічної. У нас чекають такого обробленя не тільки твори старорускої літератури, але також Шевченко, Шашкевич, Федькович, Куліш і другі.

По відчиті подякували присутні панам Сілецькому і Філіпчикові за їх праці.

До нового Виділу вибрано: головою п. Теодора Біленького, заступником голови п. Петра Будзінського, скарбником о. Михаїла Ортинського, писарем п. Котовича.

Слїдуючі збори ухвалено відбути в перших днях марта і перевести на них крім других викладів лекцію науки співу в школі народній. Переведеня сеї лекції підняв ся п. П. Будзінський.

На тім закінчено збори.

Взірцева саля шкільна.

В школах американських слїдно тепер стремленє до розвитку смаку естетичного у дїтній. В тій цілі старають ся декотрі управителі шкіл, зні-

нити строгий і монотонний вигляд кімнати шкільної і створити в зовнішній, мертвим оточенню учеників як найбільше артистичний настрій. Хоч стараються такі заслугують на найбільше признання, однак думаю, що в одній з таких шкіл в Waukegan в Illinois, директор елп. Baget, перебрав міру, перетворюючи прозаїчну класу в робітню артиста. Не є це навіть робітня артиста, але радше вистава штук красних, що грішать під зглядом устрою, так само, як усі майже теперішні вистави, тим, що на малій просторони нагромаджено много ріжнородних предметів.

Обширну салю освітлює ясно двоє вікон, котрі обрамовує білий мушля фіранок. Часть стіни виложена є на чорно помальованим деревом що становить таблицю. Просторонь по низше таблиці до підлоги оклеєна блідо-зеленим обивком, котрого відтінь темнійша покриває стіну повисше таблиці аж до стелі. Вузкі рами з дерева ділять стіну на просторони, ріжної величини і подоби, а в тих поміщені групи фотографій неоправлених шкідів і образів. В однім з них міститься портрет Вагнера, в оточенні його образи інших музиків, в иншій подобища якогось автора, оточена видами його місця родинового, або мальованими сценами з його діл. Сцени, що представляють якийсь факт історичний, також звичайно получені в рід такого образкового ряду. Майже перед таблицею знаходиться фотографовані або шкідзовані види ріжних гарних або славних місцевостей, що служать на окази до географії. В рамах висять портрети великих людей, визначних в теперішності або в історії, славних людей вітчизни або заграничі. Репродукції світових діл штуки, як пр. Мадонни Рафаеля, займають одно з найважнійших місць. Не забули ту і на різьби. На тлі чорної таблиці знаменито відбиваються погруддя славних мужів, а часті її служать за підклад до цілої збірки медалів. Одно або два вікна, творять неначе оранжерії. Коші цвітучих цвітів додають не мало її прикраси так гарній салі, котрої декорацію доповнює американська хоругва — символ патріотичних чувств.

Все це безперечно дуже гарно, але заходить питання, чи того всего не забагато. Кождий з образків поміщених в класі, може бути дуже позитивною ілюстрацією до якогось спеціального викладу, до якоїсь лекції або роду лекції, але яко стала декорація класу на усіх лекціях, мусить така безпастанна вистава різб, образів і фотографій розсівати увагу ученика і створювати надмір і хаос вражень, цілком несподіваний зі становища педагогічного. Велику ріжницю становило би се, до тепер для нас не вивчене: чи класу в той спосіб декорують поступенно самі ученики, чи може ученики застаються вже при вступі до класу готовий музей? В першій случаю попередня замітка, коли вже не упадає цілковито, то привнаймьшє дуже слабе. Коли ученики кождий шкід, образ, образок наперед докладно пізнають, коли в протягу відповідного викладу довідують ся все, з чим оно має звязь, коли в наслідок того, кожде пізнійше кинене ока на него є тільки пригадкою вражень вже пережитих, з котрими умів дитини освоїв ся, то поміщення такого оказу в відповідній місці кімнати шкільної не буде безперечно представляти нічого надто уємного. Що так дієсь, можна вносити із способу, в який ученики укладають календар. Артист прихильний школі прислав що місяць акварелю, що представляє якусь сцену, характеризуючи даний місяць. Ту акварелю уміщує на стіні, а довкола неї розвішує образи, пов'язані з якоїсь ілюстрованою газетою, що представляють визначних в даній звилі людей, або таких, котрих як раз обходжено річницю або ювілей, або розвішує також

такі образи, на котрих з'ображені важайші тєнерішні події. Тут мушу зазначити, що американські школи старають ся все удержувати як найтїснійшу звязь з теперішним житєм, і інформувати дїтй о тїм що тепер дїєсь на свїті.

Школа предплачує для своїх учеників певне число часописий, з котрих дїтям відчитує ся в голос статї їх інтересуючі або якісь поучаючі. При тїм однак звертає ся велику вагу на се, щоби статя була відчитана з властивою дикцією.

До прочитаних стихів роблять дїти ілюстрації власного помислу, виказуючи при тїм дуже добре силу і плястику свого виображїня.

Важну роль відгравать також студия музичні. Хор шкільний сьпіває лише твори знаменитих композиторів. Кожда дитина робить собі сама збір пісень, переписуючи до книжочки ноти, які учитель написав на таблиці. Що п'ятницї пополудни є шкільне сьвято, відчит, розмова, малий концерт музичний, в котрім беруть участь приятелї школи і родичі учеників.

Коли-б мали ми тому всему щось таки закннути, то однак мусимо признати, що образ такої школи американської, представляєсь нам дуже симпатично.

Можна б вправді з погляду педагогічного сказати, що цілком просте умебльованє шкільне, більше надаєсь для школи, нїж таке, що відриває увагу ученика, всеж таки, як бачимо, школа американська старає ся зробити побут дїтй у школі як наймилїйшим.

Школа, що так всесторонно впливає на розвій вигованків, може справді приготовлювати їх до житя, а не лише до унїверситету, як більшість шкіл європейських, котрих одинокою задачною здаєсь має бути випродукованє можливо найбільшого числа патентованих, офіціяльним стемплем означених розумів.

Тому то так зі взгляду стараня о розвій зміслу естетичного як і в тїм напрямі, щоби удержати звязь між школою і сьвітом виїшнім, могли-б наші вихователї брати собі взір зі школи американської. Виходячи з заложеня, що для педагога, так як і для дневникаря, все є рибою, що лише впаде в сїть, старають ся они зужитковати в цілях педагогічних всї зовнішні випадки, які доходять до відомости дитини. То, що в противнїм случаю становилоби для дїтй т. зв. дистракцію і з чим мусїлиби учителї боротись щоби оно звернуло увагу ученика, се стає ся предметом поучаючого розговору або поучаючого викладу.

Вїсти з Руского Товариства педагогічного.

Руске Тов. пед. внесло слїдуючу петицію до Вис. Ради шк. краюї.

Підписанє Тов. пед. позваляє собі предложити сьвітлій увазі Високої ц. к. Ради Краввої слїдуючі двї справи і просити о їх прихильне полагодженя.

1. Як Високий ц. к. Раді відомо зложена є натепер наука рускої мови в обох тутешнях учит. семінарїях в руки одного-одинокого учителя рускої мови. Очеvidно проте, що сили учителя сего такого великого обовязку нїяк

винести не спроможні. Коли зважити, що сей учитель обов'язаний не так як учитель фізкультури в школах середніх до 17 але аж до 20 годин науки і коли ще почислити, що на мову руску припадають лише по 3 години в поодиноких класах, то учитель сей справді упадати мусить під одною коректурою задач. Додаймо до того по дві які конференції в двох закладах, безперестанне ходжене до різних (чотирох) а взглядно трох далеко від себе віддалених будинків шкільних на години науки і на практики з кандидатами, конференції педагогічні, подвійні — далеко в ферії требаючі іспити зрілости, іспити кваліфікаційні і т. п. більші і менші утомляючі труднощі. Розумієсь, що супротив сего, мусять дирекції обох закладів помагати собі принагідними заступними учительськими силами, і то майже правильно — некваліфікованими. В мужеській семінарії учать в низших класах — то один то другий учитель рускої вірцевої школи, а з них лише оден посідає властиву кваліфікацію, тай ті учителі мусять доходити з далекого о 20 минут ходу будинку, що діє ся не без шкоди так для школи вірцевої як і для учительської семінарії. В женьській семінарії учать в двох низших перших класах і на курсі Фробля сили прямо некваліфіковані до науки рускої мови. Вже се одно, поминувши неоднотайність і зміни, мусить сильно обнижувати позем науки рускої мови.

А тимчасом в обох закладах було-б аж надто праці для двох осібних учителів названого предмету: в мужеській семінарії випадає в 6 класах (4 класи сем. — в одній класі паралельній і на курсі приготворюючим по 3 години отже 18 годин самої науки, а коли вчислимо по 1 год. на практику і на конференції педагогічні, то випаде 20 повних годин занятя, зовсім без огляду на коректуру задач.) В женьській семінарії в 5 клас (4 класи семінарії і курс Фробля) по 3 години, отже 15 годин науки до того 2 години на практику і лекції пробні а 2 на конференції педаг. (з огляду на 2 відділи сеї конференції) буде 19 годин занятя. В разі потреби мігби учитель рускої мови обіймати в прочім науку сеї мови також в 4 класі польської школи взорової а тогді мав би у всякім разі повне число годин.

Статут організаційний учительських семінарій говорить о чотирох головних силах учительських в сих семінаріях, але статут сей має на мисли лише семінарія німецькі в наших же семінаріях окрім мови німецької учать еще і мови рускої і польської. І справді в наших семінаріях вже тепер в дійсности також по 5 головних сил, — щож коли одна в мужеській семінарії і то як раз для рускої мови — поділена між два заклади — женьська семінарія недавно отримала власне 5 осібну силу для мови німецької, але щойно коли-б ся семінарія отримала ще одну силу для рускої мови — а мужеска осібну для мови німецької — було-б число сил учительських в обох семінаріях відповідне вимогам лежачим в основі самого організаційного статута.

Позволимо собі тут пригадати, ще так як тепер стоїть діло з учителем рускої мови, обов'язаним учить в обох семінаріях, було до недавна з учителями релігії. Стан сей показав ся неможливий і нині вже щасливо усунений. Поділений учитель рускої мови в ще одинокою спадщиною давних сумних латаних відносин. Підписане Товариство просить отже умильно, щоб Висока Рада шкільна краєва зволила звернутись до В. Міністерства з рішучим представленням щоб при женьській учительській семінарії у Львові установа і вже в слідуючій році шк. 1900/901 обсаджена зістала осібна посада учителя рускої мови. На таку новоустановлену посаду можна впрочім найти учителя що рівночасно був би спосібний

уділяти історії і географії, мови польської або якого иньшого предмету, коли-б може не було-б пожаданим поручати єму для доповнення числа годин науки мови рускої в польській взоровій школі.

2. Підписане Товариство мусить звернутись до Високої Ради шкільної краювої еще з одною усилювою просьбою а іменно, щоби посади учительські наук реальних в тутешніх семінаріях учительських були надавані лише учителям, ще були-б свободні уділяти ученикам (цям) хочби елементарної рускої термінології. Могли-б се робити навіть учителі без осібної кваліфікації з рускої мови наколи б лиш Висока Рада шільна краєва від них сего рішучо і безвгладно жаждала.

Від Виділу Руского Тов. пед. у Львові.

Н О В И Н К И.

— „Молода Україна“, часопис української молодіжи. Ч. 1. Січень 1900. Рік I. Львів 1900. Накладом української молодіжи академічної. З „Друкарні уділової“. — Отсе заголовок нової часописи, котрої характер і призначене видні вже з самої назви. Подібні часописи мають вже инші народи від давня, під зглядом форми і змісту „Молода Україна“ не уступає перед тими часописами. Програма її заміщена на вступі I. числа дуже широка. Цікавою точкою єї є се, що она буде подавати гадки про відносини учителів до учинків, та про те, як має заховуватись учитель, щоби здати собі сампацию молодіжи, а не стати єї ворогом і т. п. Перше число „Молодої України“ (44 сторін друку) містить в собі: Від редакції; „Тарасові вечериці“ Вол. Старосольського; „Наша шкільна система на буковинським ґрунті“ Евг. Косевича (сея статя піднала конфіскації ц. к. прокуратури); „Наші професори“ В. Темницького; Хроніка з иншого життя („Науковий рух у тов. „Академічна Громада у Львові“ Мих. Галуциньського; „Житє віденської молодіжи“ Ми олі Кошака, Бурса Братства св. Отця Николая в Станиславові“ Н. Н.); „Хроніка з чужого життя В. О.; Русини Українці в галицких середніх школах“ Вол. Гуркевич; Бібліографія („Ромієн“, „Бесіди про часи козацькі на Україні“ (Чернівці, 1897 р.) рец. Ф. Марисюк, J. Lippert. *Historia cywilizacyi w zarysach. Warszawa 1893*“ В. Яким — В фейлетоні містять ся: оповіданє „Просопе“ Ореста Андиевича і дві поезії: Сильв. Яричевського „Молодій Україні“ і Кичури „Гей те море“. „Молода Україна“ виходить що місяця випусками в форматі великої 8-ки. Передплата: в Австро-Угорщині річно 6 к., піврічно 3 к., а за границею річно 8 к., піврічно 4 к.; поодинокє число 50 сотників. Видає Андрій Гошовський. Предплату належить прислати під адресою редакції „Молодої України“ Львів, ринок ч. 10, II. або на руки адміністрації, Яр. Стефанович Львів, ул. Чарвецького, ч. 26, III.

ВИДАВНИЦТВО РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

„ДЗВІНОК“

письмо ілюстроване для науки і забави руских дітй і полодежи

виходить 5-го і 20-го кожного місяця

Передплата вносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції і адміністрації: Львів, ул. Тєатиньська ч. 19.

В канцелярії „Руского Товариства педагогічного“

улиця Театинська ч. 19, можна купити слідуючі виданя:

1) Образкові виданя.

Звїринець, Гостинець, Забавки, Менажерия по	10 кр.
Василь Чайченко: Робінзон, нове розширене виданє	40 "
Кость Федьків: Квіточка і Віночок	20 "
Франко: Лис Микита 2-ге цілком перероблене виданє	50 "
Пригоди Дон Кіхота 2-ге перероблене виданє	40 "
Наші звїрята	40 "
Діточі вигадки ч. 1 і 2	30 "
Забавки для дітей	40 "
Мала менажерия	35 "
Велика менажерия	40 "
Нашим дітям ч. I. і ч. II. по	40 "
Михайло Старицький: Казки Андерсена ч. 1, 2, 3, 4 і 5 по	25 "
Казки народні ч. 1, 2 по	25 "
Остап Макарушка: Байки братів Ірїмїв	25 "
Людомір Селянський: Байки Брячанїнова	25 "

2) Виданя без образків.

Читанка ч. I, II, III, IV, оправні 20 кр., без оправи	10 "
Остап Макарушка: Китиця желань 2 розширене виданє	20 "
Ів. Франко: Абу каземові Капці	20 "
" Шо звїрї говорили	40 "
Учитель на р. 1890—1899 по	2 зр.
Дзвінок на р. 1892, 1899 по	3 зр.
Ів. Левицький: Попались, Рїздвяні сценки	10 кр.
Вол. Шухевич: Записки школяря	20 "
" Від Бескида до Андїв	10 "
В. Чайченка: Олеся; Байки; Комар; Два оповїданя по	5 "
" Дума про княгиню Кобзаря	5 "
О. Нижанковський: Батько і мати, двоспїв для дітей з фортеп.	10 "
Леонїда Глїбова: Байки	5 "
Дніпрової Чайки; Казка про сонце та єго сина; Писанка по	5 "
М. Лисенко: Тече вода з під явора. Доспїв з фортеп	10 "
" Коза дереза	60 "
Мапа етнографїчна України-Руси	20 "
Гордїєнко Картагенці і Римляни	20 "
Юлій Верне. Подорож довкола землї	60 "
Барановський. Приписи до іспитів	20 "
Молитвенник народний, в полотно оправлений по 15 кр. і	20 "
Др. Л. Кельнер. Коротка істория педагогїї	60 "
Василь В-р. Джонатан Свіфт. Подорож Гулївера до краю великанів	25 "
" " " " " ліліпутів	25 "
Остап Макарушка. Короткий огляд руско-українського письменства	15 "
Мальота. Без родини	40 "
Вїра Лебедева. Прогулька	5 "
" Малі герої і Гостинець дітям по	25 "
Др. Мандибур. Олімпїя	35 "
Сальо. Непос для III. кл. їмн.	65 "
А. К. Робінзон неїлюстрований	10 "
Kokurewicz Józef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 "
Тарас Шевченко. Кобзар для молодїжи	1.20 зр.
" " " дітей по	20 кр.
Др. Пачовський Мих. " Замїтки до науки рускої мови в середних школах	30 "
" " Вилїни і думи	10 "
Ант. Глодзїнський. Огород шкільний	60 "
Стефан Пятка. Дарунок для дітей	20 "
Іван Спїлка. На чужинї	20 "
Оповїданя для дітей	20 "
Михайло Коцюбинський. Оповїданя	20 "
Олекса Катренко. Оповїданя	20 "

Всякі замовленя висилають ся скоро і точно.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, під зарядом К. Беднарского.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОР҃ГАН

РУСКОГО ТОВА. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Адміністрація
ул. Тестинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламиці без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Ради найбільше уживаних способів читання.

Ключем до скарбниці наук є знане читання і писання, проте належить воно до найстарших предметів науки і не дивно, що способи сей науки були ріжнородні.

Найстаршим способом, яким розпочинаю науку читане, про котре знаємо, є називане букв (Buchstabieren). (Силібізоване є відмінне.)

Припускати однак можна, що спосіб сей, хотяй ми его вважаєм за найстарший, не є найстаршим, а декотрі педагогіи оспорюють сю гадку. І так, Шіндлер думає, що Греки учили після звуків по причині, що Арістотелес розрізняє голосозвуки, співзвуки і беззвукі.

Ретор Діонісій з Галікарнасу пише: Коли учимо грамматики, то вибираємо наперед назви для елементів голосу, то є букви, потім їх форму і значіне, дальше получене їх в склади а опісля переміни звуків.

Грасбергєр говорить: „Належить сумнівати ся з теоретичних взглядів, чи читане через називане букв є найстаршим способом науцання читання. На кождий спосіб треба було розпізнати, що слово складає ся з звуків і ті пізналисьмо передше, чим вибрано для них знаки. Се, що ті знаки (букви) одержали осібні назви, було пізнійше перешкодою при науці читання.

Сі знаки треба було брати при читаню і писаню яко узмисловлене голосу а не яко осібну річ з власною назвою. Що інакше мусіло бути при читаню через називане букв у старих народів годі сумнівати ся. Чи мусіли Евреї називати знак (א) гіммель, (א) алеф, (ב) бетг, наколи хотіли пр. перечитати слово *לאב*? Наколи-же перші букви суть дійстно образами слів, винятими з гієрогліфів, що доказують поважні учені, і наколи найстарше писмо є образове, як нині є ще у Хінців, то починає ся називане букв від тогди, коли зі слова відділювано і переставлювано голос, що було дуже важним поступом. Хто однак зачав букви самостійними вираженнями а не знаками для даних голосів і з упорядкованя сих творити слова, не доказано до нині.

Се є однак певне, що через се найдено тортури на тисячі лїт дїтий культурних народів.

Читанє через називанє букв полягало на тїм, що ученик учив ся пізнавати всі назви букв а опісля через механїчну виправу учив ся відчитувати слова. Научивши ся читати в сей спосіб дану скількість слів не приходило єму з легкостію читати инші, в котрих букви не наступали в тїм самім порядку. Аби їх відчитати мусів набирати механїчної виправи в твореню з наслідства назв букв, складів, слів і речень, причім треба було удавати ся до пам'яті, а коли та не дописала, то і читаня годї було вивчити ся. Називанє букв, складів і слів було цілим способом навчання.

Хтоби бажав днесь познакомити ся з сим способом, най зайде до хайдерів, котрі носять урядову назву *Prywatna szkółka izraelicka*, а почує як дїтваки бубнять назви букв, складів, слів і речень. У Русинів сей спосіб читаня трївав цілі віки аж до половини XIX столїтя. Званий він є нам з оповідань докладно а старші люди знають єго з власного досвїду.

Наука читаня була дуже трудною задачію для того ученика, що не научив ся сам або несвїдомо не почав відлучувати голосів з назв букв. Що такий спосіб науки читаня не був добрий се знали всі і відчували се, а більше мислячі учителї старали ся єго улекшити.

Способи улекшування можемо бачити від писателя комедий Калїяса (400 лїт перед Христом) і від уживаня букв з слоневої кости через Квінтіліана аж до виступленя Базедова і виданя жартів.

Переломанє тільковікової туртури було трудне для многих учителїв навіть тоді, коли вже знані були лекші способи, сего способу науки боронено ось як:

- 1) він є найдавніший,
- 2) так учено читати всюди;
- 3) він є механїчний;
- 4) він є найліпший до виученя ортографії.

Пригляньмо ся тим доказам: Правду першого доводу не треба оспоровати; другий доказ не промавляє за хісном; третій сам собі перечить; четвертий не доторкає способу читаня. Конечність називаня букв при виученю ортографії не зістав оспорений.

Над сим способом навчання перейшли вже у всіх поступових школах до порядку дневного і згадка про него є лише зі сторони історичної.

Така судьба постигла і силябізованє, котрого то способу навчання головним заступником був Гадіке 1798 р. а в р. 1868 ще раз через Діакона Шмїда зновлене і випробуване.

Найзначніший поступ завдячує перша наука читаня баварекому шкільному совітникови Стефаньому. Єго звуковий спосіб навчання є підставою всіх тепер уживаних способів. Він відділяє звук від назви букви і узглядняє тільки звук при науці читаня.

Переведенє сего способу уложив Стефанї так, що ученики мають уперед пізнати всі звуки і букви, потім слїдує систематичне полученє їх в склади і слова а вкінці в реченя. При читаню складів і слів не вимавляє ся поодинокі голосів, лише їх звук. Читанє голосами є вже повільним читанєм.

Користі сего поступованя суть значні, але бачимо і хиби. Стефані починає від голосів і їх знаків, рівнож не мож оправдати зі сторони методики вивчене всіх букв нім наступить практичне їх застосоване при лученю в склади і слова а дальше, що писане є відлучене від читаня.

Ті недостачі пізнано і усунено. Каверау, Шлец і инші жадають попередної вправи розбираня з пам'яті речень на слова звуки, доки діти не научать ся розкладати поодиноких слів на часті нім приступлять до властивої науки. Вони відкидають потребу вивченя всіх букв а тільки жадають деяких, з котрих би можна творити склади і слова, а потому долучувати инші букви так довго, доки всіх не пізнають. Писане має бути получене з наукою читаня. Доки учитель приготавляє учеників до читаня, має вправляти їх в писаню крисок, луків і т. и. яко приготавля до писаня.

Так улекшена „звукова метода“ уважає ся ще до нині через многих учителів за найліпшу.

До так простого поступованя після „звукової методи“ Стефаніого при улекшуваню і введеню в практику вкрали ся два блуди: 1) Позаяк ся метода наступила по методі називаня букв і силлябізованя змішано її з попередними і при виголошуваню звуків розбираню слів на звуки з пам'яті до давано до звуків голосозвуки пр. (е)м, б(е), чим уподібнено поступоване до попереднього силлябізованя. Блуд сей задержав ся ще у многих і до нині, і вимагає спростованя.

Другим блудом було наукове виобразоване сеї методи голозвучної через Олів'єра і Круга. З сего витворив ся штучний а заразом трудний спосіб, як можна дитви научити легко читати.

Ученики мали вивчити ся, як творять ся поодинокі звуки, аби їх свідомо могли вимавляти. Подивляти треба труд вивчити якими знарядями мови, в котрій вимавляють ся співзвуки губні, зубні, язичні і т. д. Проти сим двом блудам виступив сам Стефані і нині уважавмо їх за усунені.

Ідучи за методою звуковою прилучили деякі учителі писане до читаня, а знов, так много коло науки читаня заслужений Грасер прилучив читане до писаня. Він виходить з засади, що слово мусить бути наперед написане нім може бути перечитане. При читаню не каже він називати букв, ані силлябізували, ані відривати звуків, лише співзвуки вимовляти разом з самозвуками. Він починає аналітичними приготавляючими вправами, по яких слідуєть вправи в писаню і читаню насамперед малими а потому великими буквами. Букви уважав Грасер яко образи укладу уст і на тій підставі уложив властиве собі елементарне письмо, причім звертав більше увагу на глухонімих. Спосіб поданий Грасером уступив зі шкіл, але его засада оперти читане на писаню удержала ся в Німеччині і других краях, яко метода писаня і читаня.

Засадою нинішньої методи писаня і читаня є: скоро ученик розріжнив звук, пише его знак (букву), присвоює собі образ, лучить сей звук з другими звуками в склади і слова а уважаючи написане за образи звуків, відчитує їх. Ученик учить ся читати пишучи.

Переведеня сеї методи є слідуєть:

1) Реченє розбирає ся (устно) на слова, ті на склади і звуки; потім виписує ся складові часті слова; а написане відчитує ся, увагладнюючи складові часті.

Зачинати треба від найприступнійших образів букв і поступати до щораз труднійших. Деякі уклади букварів подають наперед цілу малу азбуку а потому велику, иньші подають посеред малих велику, аби можна було творити реченя, иньші подають посеред писаних букв і друковані.

Метода получити читанє з писанєм найшла противників, які кажуть: Є річию непрактичною бороти ся рівночасно з двома противниками с. в. з читанєм і писанєм. Виголошуванє веде скорше до читаня. Найлекші вправи в читаню не суть найлекшими в писаню, бо малі ученики не мають ще вправи в руцї, аби написані потяги легко відтворювати могли.

Приятелі методи писаня і читаня доказують, що писанє і читанє не вимагає рівночасно двох чинностей. Може ученик слово на голоси розложити, знає він і може написати знак для голосу, котрий і при звуковій методї мусїв пізнати, то він є в станї не тільки слово написати але також перечитати. „Сьвідоме писанє містить завсїгди в собі читанє написаного, ходить лише о застосованє знаного голосу до пізнаного звуку.“ Закид, що опустилши науку писаня, скорше можна вивчити ся читати є неоправданий, бо не ходить о скорє, лише о добре вивченє ся. Заміт, що найлекші вправи в читаню не суть найлекшими в писаню дасть ся усунути через належите упорядкованє материялу. За стислим полученєм читаня і писаня чи писаня і читаня промовляють слїдуючі, неоспоримі докази.

Голос і образ букви лучать ся стислїйше з собою, як тогди, ели букви лише оглядаємо; через зміну читаня і писаня стають ся вправи ріжнороднїйшими; через писанє заспокоює ся потреби духа більше, як через само читанє а в кінци, що дитина стає самостійнїйшою і може в відповідний спосіб бути занята.

Гроссман каже: Аби спам'ятати перегляд і упорядкованє голосів мови, оказує ся конечно потреба подати видимі знаки для тих голосів. Дитина працює дальше самостійно пізнавши знаки, наколи лучить їх в той спосіб, як чує в мові або як сама вимавляє; она учить ся легко читати, що друді написали, с. в. написанє читати. Наколи би ми по пізнаню голосів і знаків приступили до читаня друкованого, тоби ученикам віднята зістала самостійність.

Кождий мислячий учитель пізнаєть щоденного досьвіду, що ученики учать ся з більшою приятністю писаня чим самого читаня, з чого виходить правило, що треба зачинати від науки писаня. Упрощений спосіб поступованя, степеневий розвій від лекшого до труднїйшого уможливає поступ і слабше розвиненим ученикам і се промовляє за сим способом. Добачити тут можемо і слабші сторони: 1) При генетичнім писаню і читаню бракує живої підстави в річевім змістї (З початку вибирає ся слова без змісту, хотяй містити ся можуть в реченю). Доперва коли ученик поступить до читаня імеників, має вже назви понять. 2) Материял генетичного писаня і читаня не дає потрібної помочи до виедукованя звуків і знаків на них, та до пригадуваня собі їх. Слова без змісту легко забуває ся, противно слова, означаючі якийсь предмет, котрого і образ дїти бачать лекше затямлять і пригадають собі на коли забудуть знак на якийсь голос.

Тих двох закидів не дасть ся зробити так званий аналітично-синтетичний методї. Ся метода вийшла від Якотота. Яко підставу взяв він Теле-

маха Фенельона. На нїм учив він читання і писання в слїдуючий спосіб*). Перше речення відчитує сам учитель і вказує на кожне слово. Через се дізнають ученики вражіння цілості кожного слова в порядку речення як і осібно. Потому читає речення після складів, вказує на склади і розбирає, а вкінці поодинокі букви. В кождім з тих трьох степенів вправляє учеників доки не наберуть цілковитої певности. В тїм поступованю ходить головнїю о запам'ятанє образів слів (складів і букв). При тїм поступованю не читає ся називаючи букви, і не називає ся звуків, тільки діти учить ся читання через читанє. Скоро ученики пізнали букви пишуть вони їх а пишучи читають. Сей спосіб поступовання при науді читання старав ся в Німеччині ввести Сельтсам. Спосіб сей яко вимагаючий більшого напруження ума не дасть ся приміняти при навчаню малих дітей ріжно уталанованих, тож Якотов учив сам старших учеників, так само і Сельтсам. Більше значінє мала его концентрація і образи слів.

Через поданє нормального слова дано ученикови конкретний матеріал до вправи. Нормальні слова так вибрано, що знаходили ся в них потрібні вправи до мови і в них містилися всі вимігання до науки звуку і найважнїйші полученя їх. Дальше ідучі жадання при тїм поступованю уважають ся трудними до здійсненя.

При науді читання і писання розкладає ся нормальне слово, з отриманих елементів творить ся склади а з них знов нормальне слово і другі слова. Коло нормальних слів групуємо подібні і неподібні слова, котрих пізнійше уживаємо при твореню речення. Поруч з читанєм іде писанє. До нормального слова належить образ. Образ вказує ученикови, що означає побіч уміщене слово і як его читати. Сим способом розбуджуємо занятє у дітей. Чи сей спосіб має служити і иньшим цілям, чи лише до науки з погляду про те суть гадки поділені. Винахідником нормальних слів має бути учитель виділової школи Крамер а розширив его директор з Липська Фогель, тому зове ся тот метод: методом Фогля.

Сей спосіб поступовання не узнєсав загального признання задля закидів, котрі єму роблено, іменню:

1) Полученє науки мови, читання писання є несенїтїцею і вводить до шкіл лише замішанє.

2) Нема степенєвого поступовання від лекшого до труднїйшого, для того сей спосіб не є відповідний для слабших дітей. Легкі слова до читання суть часом дуже трудні до писання.

3) Виходить ся від цілості до поєдинчого і на відворот до цілості, длячого не їти від поєдинчого до зложеного.

4) Наші слова не суть характерами як у Хінців образним письмом слів, тільки складають ся з поодиноких букв.

Що до 1. треба зауважати: Ідея концентраційна є узнана доброю; до нормальних слів не треба долучати цілої науки. Уживаємо слів лише до науки читання і писання. Другий заміт є оправданий. Навіть прихильники сего способу поступовання як Кляввель говорять, що перші слова насувають при

*) Якотов питає ся: Чи учить ся діти наперед нот, потім тонів а вкінці пісень, чи відворотню? Чи показує ся наперед тїканину рослин а потому цілу рослинну? наперед кість а потім зліра?

писанню трудности, так, що декотрі ученики не можуть рівномірно поступати. Не треба науки розпочинати від нормальних слів, тільки попередити вправами устними і письмевими. Наколи ті вправи попередимо, то дальше піде правильно. Третю точку оспорив Якотот. Правильно розвинені ученики приходять аналітичною дорогою до пізнання предмету. Четвертої точки не треба навіть оспорювати.

Наколи ми рішили ся поступовати після основних (нормальних) слів, то мусимо рішити питанє, котрому з способів треба признати першенство чи писанню і читанню чи відворотному. Наколи читаємо слово нім его напишемо, то маємо читанє і писанє без огляду чи переведемо то письмом чи друком. Многі рішають ся за уживанем одного письма, бо чотири роди азбуки уважають за много для малих учеників. Лекше одну форму докладно поняти і зятимити як кілька. Зі сторони теорії є се правдиве, але і те правдиве, що Schütze говорить: „В практиці буває часто інакше. Де котрі ученики мають особливий змісл до читаня друкованого і понимают для того легко і борзо букви друковані, противно писанє іде їм пиняво. Наколи би читанє і писанє має по собі наступати, то можна би рівночасно уживати друку і письма“.

Улекшена метода уживаня підставових (нормальних) слів, котра опиравє ся на писанню і читанню є тота, що відриває перші звуки пр. *о-ко*, *у-хо*, *и-гла*. Тої методи тепер уживають загально.

Введені улекшеня через ріжних педагогів довели до нині уживаної методи.

(Конець буде.)

Ріжна здібність умислової праці.

Знає о тім кождий з власного досьвіду, що раз є він здібнійшим до умислової праці, то знов вона робить ему незвичайні трудности. Чує, що его ум переходить якісь то колебаня, що не дають ся лїпше означити, а вишукуване причин єсть по більшій части безхосенне і кінчить ся висказом що „нині я чомусь до нічого“. Ті колебаня появляючі ся у всіх зменшою або більшою точностю, роблять, то, що зовемо спосібністю до умислової праці. Дійстно появляють ся без виразної причини, хоть не можна сказати, що єї цілком не ма, бо все, що дїє ся в природі, має свою причину. Ті отже колебаня назвемо „особистими колебанями“ і на сїм місци приглянемо ся їм, о скілько вони суть причиною неправильного, до певної степени, захованя ся ученика в школі.

Першим, а заразом найважнійшим, самостійним колебанем єсть то, котре єсть злучене з ріжними порами дня. В тім напрямі робили фізіологіи і педагогіи дуже много досьвідів, будь уживаючи дуже точних, реєструючих приладів, будь вважаючи на якість виконаних праць в ріжній порі дня, будь уживаючи комбінаційного методу Етгінгавза, котрий опиравє ся на тім, що

ученик дістає текст, в котрім випущено певну скількість виразів, а його задача лежить в як найскоршім і найвідповіднійшій виконанню тексту. Сей метод єсть найновіший зі всіх уживаних, бо поданий аж в 1897 р. і оказав ся до шкільних розв'язків дуже відповідним.

В. ф. Бехтерев найшов уживаючи до примірів дуже точних приладів, що технічні процеси відбуваються ввечері скорше як рано, а рано скорше як пополудні, а приймає поживи в котрій небудь порі дня, має вплив переважно здержуючий. Над впливом прийняття поживи робили дуже точні поміри психолог Ремер робив різні досвіди на собі і переконав ся, що пожива тогди підносить спосібність ума, коли між прийняттям поживи, а початком праці минув час одної години. На сей факт повинні звернути увагу родичі і виховавці і не призволити, аби ученик їв сніданя, коли вже єсть одною ногою за дверима, або докінчував його доперва в школі, а се лучає ся так часто.

Гігер, ступаючи по нийшій дорозі, найшов, що здібність до умислової праці росте від рана до полудня, потім спадає, аж до менше-більше пятої години в полудня, потім знов росте, а коло девятої години починає ся знов поступенний упадок. Цілком природно, що від сего правила наступають відступлення тоді, як під час праці відступить утомленя, але се єсть вже наслідком виразної причини, а тут говориться про природні відносини, не заколочені жадними виразними, а добровільно наступаючими причинами.

Як виказав Аксель Ерн, єствують крім тих ще фахові колебання в двадцять чотири-годинних відступах, а шакішим їх залежне від самої розсліджуваної одиниці. Він спостеріг також, що спосібність до умислової праці викликувана різною порою дня зависить рівнож від чисто особистих обставин і, що коли у одних найпригіднішою порою для праці є ранок, у нийших єсть нею вечер і на відворот.

Навіть сама праця впливає в певний відрубний спосіб на дальшу спосібність, або неспосібність працюючого. Німецький педагог Келлер, котрий в тім напрямі робив ряд досвідів, уважає час по впливі 50 минут від розпочаття праці таким, в котрім ум працює найліпше і поконує трудности без найменшого утомленя. Однак по ранній праці наступало так сильне пригнобленя, що доперва довгий відпочинок праввертав правильний стан, однак в тім стані скількість виконаної роботи, а також її якість ніколи не рівнала ся тій, яку можна було попередньо одержати. Дальше добачив він, що праця хоч коротка, если вимагає безупинного напруження ума, викликає більше пригнобленя, як така сама її скількість, если ум не потребував бути безперестанку сильно напружений.

Се повинно бути вказівкою, як учитель має заховувати ся в класі. Если він привневолює ученика до безупинної праці і уваги, викликає тим атмосферу, котру зовемо душною, а котра наводить сильне пригнобленя, причім знижає ту можливу скількість праці, яку може виконати ученик в даних условиях.

Подібні досвіди як Келлер, робив також нийший німецький педагог Ріхтер, котрий дійшов до тих самих вислідів, що попередний. Їго ученики виконували скорше і ліпше пізнйші о годину задачі, як ті, що були на початку. Ті відносини єствують так довго, як довго не починає ділати утомленя.

Також і гайдельберський професор психіатрії Е. Креспеллі годить ся з виснодами тих послідних. Він доходить до виску, що кождий працюючий

умислово поєїдає свій найліпший час до праці, котрого не може змінити ані спочинком, ані вправою. Суть люди, що в певних порах дня томлять ся більше працею, суть знов такі, котрі як раз тоді найліпше працюють. У учеників виступає утома тим скорше і напраснійше, чим вони молодші, длятого радить німецький, шкільний радник проф. др. Г. Шілер зачинати науку в нижших класах о 9 год., а яко найбільшу скількість годин подає $4\frac{1}{2}$, розложених на 5 лекцій, кожда по 40 минут. Останок часу радить ужити на перерви.

Надто довга наука не лише не причинює ся до уділення ученикам більшої скількості відомостей, але також викликає у них знану шкільну хворобу т. є. нервозність з проявами болю голови і безсонниці.

Г. Шушни, лікар при висшій реальній школі в Будапешті, найшов на 205 розсліджуваних учеників в нижших класах 46·4%, в висшх 57%, що терпіли на нервозність і безсонність.

Аби в обговорених случаях ті колебання в умисловій праці зробити нормальними і усунути, або що найменше зменшити виступаюче пригноблене, одиноким, а заразом найліпшим средством єсть достаточо довгий сон, однак незадовгий. В тім разі отяжілість і значне знеможене духових ділань. Так само має ся річ і з потому дневним сном; если він не триває довше як $\frac{3}{4}$ до 1 год., єсть дуже покріпляючий, в противнім разі викликає сильну довго трівалу депресію.

Не будемо говорити про причину тих відносин, бо се довело би нас за далеко, тільки додамо, що подані повисше правила найшли многі психолоґі і психолоґі дорогою досєвіду.

Крім више обговорених колебань в спосібности до умислової праці, єствують також тиждєвє колебання, як се виказали поміри Кемсіча, старшого учителя в висшій реальній школі в Берлінї, а надто після розсєдів Фосса з уживаємо підчас одної і тої самої умислової праці ріжну скількість енерґії в кожній хвили.

Під кєнець сеї замітки мусимо звернути увагу на її практичне значєне. Самостійні колебання стають ся, если на них не звертаємоуваги, причиною перетяженя у учеників або справляють, що мимовільно не можуть користати з науки, бо не можуть уважати.

Проте ліпше учити коротко, а час використати в відповідний спосіб, як непотрібно продовжати безкористний і страчений час шкільної науки.

Вісти з Руского Товариства педагоґічного.

Засєданє Виділу відбулось 3. Лютого 1900 р. під проводом голови Вп. дир. Харкевича:

1. Ухвалєно удатись з просьбою до руских товариств о підмогу на руску дівочу школу виділову.

2. Референт Вп. Яворський прочитав регулямін для філій і формуляр для ріжних справоздань філій. По переведеній дискусії справу тоту віддано

Вп. др. Пачовскому. Білецькому і реф. філій Паньковскому до перегляду, до поробленя заміток і до предложеня дефінітивного реферату.

3. Ухвалено скликати комісію, щоби застановилась над утворенем курсів для шкіл видѣлових.

4. Принято нових членів (9).

Початок і розвій шкільництва на Руси.

Подає Ант. Павенукий.

[Дальше.]

Картка 29.

СКЯЗАНІЄ.

Како состави стѣмъ Русѣмъ
Философъ ѿвѣкъ по ѿзвѣ-
къ словѣнскъ, и Книги
прѣжде ѿ Грѣческихъ на
словѣнскій ѿзыкъ

Прѣжде оуѣмъ Словѣне єще сѣще
погани, не ѿмѣхъ писмѣнъ. но,
чертамі и нарѣзанъми читѣхъ и гадѣхъ.
Крѣтивше же сѣ, нѣждѣхъ сѣ
Рѣмскими, и Грѣческими Писмѣны
писати, Словѣнскю рѣчъ вѣ
оустроїти. Но какъ мѣжеть сѣ
Словѣнски писати добръ, Грѣ-
ческими писмѣны, Бѣтъ, или живѣ
или чѣкъ, или црѣковъ, и ѿна подобна
сѣм. и тако бѣша
мнѣге лѣта. Потомъ же чловеко-
любіи Бѣтъ строй на ползѣ. и нѣмѣстав-
ла ѣмъ чѣскаго рода безъ оумѣ, но
всѣ на розѣмѣ приводѣ и спа-
сѣніе. Помѣловѣхъ рѣдъ сло-
вѣнскій. Послѣвъ ѿмъ стѣмъ Ко-
стантина философа, нарицѣма
ѣ мѣишескомъ чинѣ Курѣла,
мѣжа правѣдна и стѣ, и
сѣтворѣ ѿмъ лѣ писмѣнъ. Ова оуѣмъ
починѣ Грѣческихъ писмѣнъ, ѿважѣ
по Словѣнскій рѣчи. ѿ первого *)

*) говорятъ „ошперваго и ошперваго“.

же на чинъ по Грѣиски ѡни оуѣш
 ѡлѣа, сѣи же ѡзъ начатокъ
 ѡкѣго единаго. и ѡкоже ѡни подоб-
 ешиса жидовскимъ писменимъ
 сотвориша, такоже и ѡнъ
 Грѣискимъ. Жидове во първи писма
 имѣтъ, ѡлѣа, ѣже скѡзѣтсѣ
 оучѣни ѡко же къ водимъ дѣтиш
 оучѣти сѣ, глѣтъ оучи сѣ, ѣже естъ
 ѡлѣа, Грѣицы подобѣши сѣ томъ,
 рѣша, ѡлѣа. и сподобиша рѣшѣи
 скѡзанѣа жидовска грѣискомъ,
 да рѣи дѣтиш къ оучѣнѣа мѣстѣ
 ици, Пѣлѣа во глаголѣт сѣ Грѣискимъ
 изыкомъ, ѣже естъ, ици. И тѣмъ
 подобѣа сѣ Стѣи Курѣа, сѣ творѣи
 първоѣ Пѣсма Пѣзъ. но ѡкѣ пъркомъ,
 сѣиш писмени ѡзъ: ѡ Бѣа дарокѣиш
 Рѣдѣа Словѣискѣ на ѡкрѣишѣи,
 оуѣтѣ, и рѣзѣмъ дѣтимъ оучѣиш сѣ
 Бѣкѣамъ. то естъ статѣкѣамъ,
 великимъ раздѣишѣиш оуѣтѣ
 возгласѣи сѣ. И ѣна писмени
 жѣло раздѣишѣиш оуѣтѣ возгла-
 сѣт сѣ. и испокѣдѣтсѣ, сѣи сѣтъ
 писмени Словѣиска: сѣиш иѣтъ поде-
 бѣтъ писѣти и глаголѣти, а к е г д
 и прѣчаа, сѣа же подобѣна сѣтъ грѣискимъ
 писменимъ. а к е г д з н д і к а м и ѣ о
 п р с т ѳ х ѷ ѡ, а чѣтырѣицѣа
 по Словѣискѣ изыкѣ, иѣже сѣтъ сѣа,
 б ж з ц ч ш щ ѣ ѡ ѣ ѧ Иѣцѣи
 глѣтъ, почто естъ, ѡнъ. писми
 сотвориѣа. мѣжитъ бо сѣ и мѣиш
 тогѣ писѣти, ѡкоже и Грѣицы,
 к д м н, писмени, пишѣтъ, и тѣдѣа
 иѣзѣкѣтно колѣицѣамъ пишѣтъ,
 естъ бо оудѣишѣа, кѣ писменимъ но и-
 наполнѣютсѣ тѣмъ книги, и прило-
 жѣло сѣтъ двогаѣсныхъ, ѡи, и къ
 числѣхъ же три, шѣстоѣ, и двѣа-
 дѣсѣтноѣ, и двѣаѣсѣтноѣ, и сѣи-
 рѣтсѣ иѣхъ ѡнъ. Тѣмъже томъ подобѣно,
 и ѣи мѣишѣа ѡкѣразѣа, сѣтвори стѣи Курѣа,
 ѡнъ. писмени. Сѣтъ иѣци глѣишѣи, чѣмъ
 Словѣискаа писмени, ниѣко тѣхъ Бѣа
 сѣ твори; ни Пѣгѣа; ни сѣтъ Законѣи
 ѡкѣ жидовскаа, и Словѣискаа, иѣже
 ѡ закона сѣтъ и приѣтѣи Бѣомъ

и мнѣтъ, тако́вѣи ѿкъ: еди́нѣм ѿмъ
сътвори Бѣ́къ писме́на, и повѣ́да
что́ глѣ́тъ ѿка́дѣи. ѿкъ трѣ́ми
ѿзы́ки то́кмо Бѣ́къ повѣ́лѣ́ кни́гамъ
вѣ́сти, рѣ́ша. ѿко́же ѿ въ́ Бѣ́лѣи члѣ́
са, ѿже въ́ тѣ́ла написана на
крѣ́тѣ Гѣ́н. Евре́йски, Гре́чески ѿ
Латински, и Словенски нѣ́ сѣ́
тѣ́, ѿ того́ ра́ѣи глѣ́тъ нѣ́ сѣ́
Словенска́ кни́ги ѿ Бѣ́а. Но́ что́
въ́ зглѣ́мъ къ́ та́цѣ́мъ вѣ́зѣ́мнымъ:
ѿвѣ́че да́ рече́мъ къ́ нимъ ѿ́ стѣ́го
писанѣ́а, ѿко́же навѣ́хѣ́ са, ѿкъ всѣ́
въ́ зѣ́можна сѣ́тъ ѿ́ Бѣ́а а́ не ѿ́ ѿнаго.
ѿ ѿно́: ѿкъже ѿ́ ѿла́бѣ́и глѣ́шъ.
Хвала́те́ Гда́ всѣ́ ѿзы́ци, ѿ́ похва́лите́
ѿго́ всѣ́ лю́дѣ. а́ не́ еди́ными
трѣ́ма писме́ни, жѣ́зыки, ѿко́же
ѿнѣ́и вѣ́сносло́ватъ. Не́ сотвори́
Бѣ́къ жи́довска ѿзы́ка прѣ́жде
нѣ́ ѿла́инска, ни́ Римска́: но́ Евре́кѣи,
ѿмъ же́ Пѣ́да́мъ члѣ́, и ѿ́ Пѣ́да́ма до́
Пото́па то́и са ѿзѣ́и глѣ́ше. И́ по
Пото́пѣ́ ра́дѣ́лаи Бѣ́къ ѿзы́ки, при
Сто́лпотворѣ́ни ѿко́же пи́шетъ.
размѣ́шѣ́ннѣ́и же́ ѿзы́комъ, ѿко́же
ѿзѣ́ици размѣ́си́ша са. та́ко ѿ́ пра́вы,
ѿ ѿвѣ́чан, о́у́ста́вы, ѿ́ за́коны, ѿ́
хѣ́трѣ́сти на ко́йждѣ́ ѿзы́къ. Евре́-
та́номъ о́у́вѣ́и зѣ́млемѣ́крѣ́и Персѣ́мъ
же ѿ́ Халдѣ́и ѿ́ Пѣ́сѣ́рѣ́и,
зѣ́вѣ́здо чѣ́тѣ́и, ко́шѣ́иѣ́и, ѿ́ чѣ́ротво-
ре́нѣ́и, ѿ́ всѣ́ хѣ́трѣ́ст чѣ́ловѣ́чѣ́а.
Евре́и же́ стѣ́ла́ кни́ги, въ́ нихъ́ же
ѣ́сть пи́сано, ѿкъ Бѣ́къ Не́о ѿ́ Зѣ́млю
съ́твори, ѿ́ всѣ́ ѿ́же на́ нѣ́и, ѿ́ члѣ́а,
ѿ́ всѣ́ поро́дѣ́ ѿко́же пи́шетъ.
Еврейски́ же́ Гра́мматска́, Ри-
торѣ́ка, и Фѣ́лосо́фѣ́а. по́прѣ́жи
се́го Евре́и не ѿ́мѣ́каѣ́и своѣ́мъ ѿзы́комъ
писме́нъ но́ фѣ́и́и́чески пи́санны
писѣ́хѣ́и своѣ́ю рѣ́чѣ́, и та́ко вѣ́ша
мно́га лѣ́та. Пѣ́ла́ми по́ слѣ́ди прише́дъ
ѿна́чѣ́нъ ѿ́ ѿлѣ́ѣи. ѿ́ пи́сме́нъ то́кмо
евре́и ѿ́вѣ́рѣ́тѣ́. Приложи́и же
ѿмъ́ Вѣ́дѣ́мѣ́ ѿ́ Мѣ́лѣ́и пи́сме́на
ѣ́, и со́ста́ви́ша са, ѿ́ ѿ́ тѣ́ми пи́сѣ́хѣ́и
лѣ́та мно́га. По́то́мъ Сѣ́монѣ́дъ
приложи́и ѿ́ пи́сме́на, Евре́и же́

сказатѣль ꙗ. ѡбрътѣ и съ вѣса нѣхъ
ка. По мнозѣхъ же лѣтѣхъ Дѡнискъ
Граматиѣ. Ѣ двоѣ гласныхъ ѡбрътѣ.
Потѡмъ же дрѣгѣи. ѡ. ѣ и ѣнѣ, ꙗ. чисминѣтаа,
ѣ тако мнози многиаи лѣты, ѡдѣа
съ вѣаша. ѡн. писминѣ. потѡмъ же
мнозѣмъ лѣтѡмъ минѣшимъ,
Бѣѣимъ повелѣнимъ.
ѡбрътѣ сѡ, ѡ. мѡжѣи, ѣже приложѣша.
ѡ жидѡвска ѣѣка кнѣги на Грѣ-
чискѣи ѣзѣкъ, повелѣнимъ ѡгѣнт-
скаго цара Пѣголашѣа. ѡ Славѣнскаа
писминѣ ѡднѣ стѣи Кѡнстантѣнѣхъ,
нарицѣаемѣи въ минѣшномъ чѣнѣ
Курѣа. Филѡсѡфѣ, писминѣ съ творѣи,
и Кнѣги привѣдѣ, ѣ малѣхъ лѣтѣхъ,
ѡ Грѣчискѣхъ. на Славѣнскѣи ѣзѣкъ.
ѡ ѡнѣи многиаи лѣты сѣдѣи мѡжѣи
писминѣ ѡустройѣша, Тѣмъ же славѣнскаа
пѣсминѣ, сѣтѣиша сѣтъ и чѣтѣиша,
сѣдѣтъ ко мѡжѣ створѣа ѣ ѡстѣ. ѡ
Грѣчскаа ѡлѣнии погѣнѣи. И ѡи ѡи
ктѡ рѣчѣтъ, ѣко нѣстѣ дѡбрѣ ѡустройѣ,
да понѣмъ сѡ построѣа. И ѡ ѡтѣрѣ-
аѣмъ ѣмъ, ѣ Грѣцѣи многѣи сѣтъ
по стрѡаи. ѡѣаа, ѣ Сѣмѣахъ,
потѡмъ ѣ ѣнѣи мнѡзи, И ѡѣи
вопросѣи Кнѣгѡчѣа Грѣчскаа,
гѣа, ктѡ вѣа ѡстѣ писминѣ ѡустройѣа
ѣ кнѣги приложѣа, ѣ ѡи ѡи вѣа-
тѡ мало ѣхъ вѣдѣа. И ѡи же ѡи
въ просѣи Славѣнскѣхъ ѡѣварѣи.
гѣа: ктѡ вѣа писминѣ съ творѣа
ѡстѣ, ѣ кнѣги приложѣа. То ѡи
вѣдѣа, и ѡѣтѣрѣаѣи рѣчѣтъ, стѣи
Кѡнстантѣнѣхъ филѡсѡфѣ нарицѣаемѣи
Курѣи, той ѣаѣмъ писминѣ сътворѣа,
ѣ кнѣги приложѣа, ѣ Мѣѡдѣа вѣаѣ
ѡгѣи ѡѣкѣпѣ Морѣнскѣи. ѣ ѡи въ просѣа
въ коѣ вѣа. И ѡѣтѣрѣаѣмъ, по сѣд-
момъ Сѡѡрѣ, въ ѣд. лѣтѡ. въ вѣминѣ
Мѣхаѣла цара Грѣчскаго, ѣ тѣи ѡгѣ
Фѣѡдорѣ. И же Правѡславѣнѣю Вѣрѣ
ѡутѣрѣдѣста. ѣ Борѣса Кнѣа Болѣгарска,
ѣ Растѣца Кнѣа Морѣнска, и Кѡстѣ-
ла кнѣа Балѣнѣска. ѣ лѣтѡ ѡ съ зѣдѣнѣа
мѣрѣ. стѣг. (6363), сѣтъ же ѣ ѣнѣи
ѡѣѣтѣ ѣже ѣнѣи рѣчѣмъ, ѡ ѣнѣи

нѣсть крѣмъ, такѡвъ ѣсмъ рѣзмъ
крѣтѣ Бгъ даровѣ Словѣннмъ.
емѣже слава честь и держава
и покланѣнѣ, Нынѣ и
всѣгда, и въ вѣки
Нмнѣ.

По за тм картка 34. на горі, вінетка, а під нею „молитвы на сонъ
грядущемъ“. 4 картка — аж до кінця.

(Дальше буде).

Про фізичне виховане

після Ангелього Моссого.

написав

Василь Ратальский.

[Дальше.]

Г Л А В А III.

Виховане фізичне на університетах.

I.

В Англії нема майже студента, котрий би не належав до кількох товариств гімнастичних. Cricket ma football се улюблені забави університетської молодіжи. Кождий рід гри має свої союзи. Студент, що вступає на університет, вписує ся рівночасно що найменше до одного „college“, зістає тим самим допомагаючим членом кількох союзів. Само собою розуміє ся, що вкладки там можливо найнижші.

Нам мешканцям континентів годї собі уявити, як важну роль грають „manly exercises“ (вправи мужескі) в житю академічним англійської молодіжи. Здаєсь, що для більшої частини суть вони важнійші від самих наук. Цікавих відсилаємо до видавництва: „Tom Brawn at Oxford“. Тут представлено з цілою вірністю житє студента англійського. Головний герой оповідання се майже нездар при вступленю на університет. З трудом дає ся він намовити і вступає по „college“. По укінченю університету виходить він мужчиною, для котрого житє стає ся тепер приманою. Сильний тілом, стає він бодрим духом.

Статуту університетські не згадують о вправах фізичних. Звичаєве право стає ся тут обовязковим. Позаяк кожде „college“ може завзивати друге „college“ до борби, тож всі мусять завжди бути готовими і вишколеними. Кождий університет видає часопись. Сталі рубрики обговорюють найважійші приключеня з обьму спорту керманників, дальші рубрики посвячені „cricket-ови“, „lawn-tennis“ і т. д. Подібна система існує на висших заведенях наукових, а навіть школи народні не лишають ся по заду своїх старших посестер.

Головні підстави, на котрих опирають ся і розвивають видавництва се справа молодіжи, їх родичів, опікунів та свояків. Першим схлібляє се читати від часу до часу „видруковане“ своє ім'я, другі знов дбають, щоби будучі горожани, їх наслідники розвивались фізично. Крім наведених вістий з світа спортменського, друкують ся там імена молодців, котрі відзначають ся в науках. Надто подають ся житєписи визначних своїх членів. Часописи ті суть посередником поміж членами, котрих таким ділом лучить приятель, заключена в найбільше щасливій фазі життя.

Перегони піші належать в Англії до найбільше популярних. Забава тота, розповсюджена найбільше поміж селянством. Тут розходить ся о можливо найскорійший біг, получений з перешкодами. Бєть се спорт в сути річи досить трудний.

Один з членів клубу має обовязок учити своїх товаришів, тільки деколи оплачують фахового інструктора. На вправи вибирають просторе місце, щоби всі могли свобідно вправлятись в біганю і скаканю. Кожний рід бігу має свою мету. Віддаленя мет бувають ріжні. Се зовсім витолковане, позаяк приміром біг скорости не може, з огляду на свій утяжливий характер, довше тревати, як одну мінуту. Довгість єго виносить длятого тільки 80 метрів.

Найбільше уживаний се біг витревалости. При тім мета може доходити навіть до одної милї англійської (1600 метрів). Кожний біг має свій властивий спосіб тренування, крім того треба мати на увазі індивідуальні прикмети.

Довготї мети мусить відповідати тренуванє. Само тренуванє потагає за собою ріжнородні приписи дієтичні; зміну звичайного буденного життя; надто вимагає великого пожертвування, не раз навіть досить шкідливо впливаючого на здоровлє. Тому мають фізіологи обовязок упорядувати ту справу, гімнастику випровадити з емпіричних обнять а оперти на сталих засадах. Як би оно не було, всеж таки наслідки спортів англійських суть під кожним взглядом імпонуючі. Декотрі члени суть в можности перебігчи милою англійську в протягу чотирох мінут і 24 секунд. Скорість і витревалість збільшають ся.

Сам спосіб приготування до бігу бавить і захочує. Ступають чвірками, легко вперед наклонені, вигляд лиць свідчить о великім напруженю цілої системи нервової. Ліву ногу подають наперед і одержують цілий тягар тіла так, щоби на даний знак виступити правою ногою. Грудь випружена, руки легко піднесені начертують благородні порушеня.

Місце бігу оточене поручем, за котрим приглядають ся цікаві. Ріжнородність строїв у партнерів надає зборам єще більшої принади. На стрій складають ся: трикотіві кафтаніки і штани, сягаючі до колін. Жєньщини мають на капелюхах ті барви, якими означають ті „college“, до котрих належать їх брати, свояки, та вибранці серця. Присутні закладають ся. Всюди гамір, оживленє, подібне як у нас в часї кінських перегонів. Ріжниця в тім, що тут витяжцями вибрані серцем молодці о мускулярних членах тіла і атлетичнім вигляді. В глибині зелени видніють шатра, під ними столи. Тут приготувають пані чай. З усіх усюдів добувають ся веселі голоси, радість та одушевленє.

Одні Англійці задержали традицію старинних Римлян. Они народом одиноким в Європі, котрий має найбільше замилованя у правах атлетичних. В Індиях, в Австралії нетерпеливо ожидають вістий о борбі та побідї. Телеграми з найдалших сторін здоровлять щасливого витяжця.

II.

Наймоднійшим спортом Англіїців єсть ще плавба. Дневники єуть що року переповнені справозданнями про славнозвісні перегони на воді поміж учениками університетів в „Oxford та Cambridge“. Не всім звістно серед яких трудних обставин мусять студенти пригодовляти ся до тих водяних перегонів.

„Cam“, не маленька річка. Під самим „Cambridge“ пливе вона так звільна, що здаєсь немов би стояла. Ріка покрита шуварами та иньшими водяними ростинами; ріка так вузка, що в декотрих місцях пересуває ся з трудом човен. Під Oxford-ом та Cambridge, не в силі два човна побіч себе плинути, тож реґати опирають ся на тім, що човни плывучі за собою старають ся оперти одно о друге. На даний знак старає ся кожний дігнати човен свого попередника і діткнути єго передом. Попередник уважаючи ся побідженим, зістає і лишає по можливості вільний переплив своєму витяжци. Від зручності та вправи керманців удаєсь часто випередити два човна одно по другім.

Відбувають ся також перегони обчислені після часу (time races). В тім случаю впливають човна з означених місць, щоби дістатись на другі означені. Човен, котрий найскорше осягне мету, стаєсь витяжцем. Як бачимо до сєго рода спершу конечно англійска вдача, щоби одушевитись того рода перегонами.

В Oxford єсть ріка до того спорту найбільше відповідна. „Rowing clubs“, товариства керманців, мають свої осадки над берегами Ісіса. Малі ориґінальні хатчинки пригадують своїм виглядом кораблі минувшого столїтя. В одній спільній хаті зложені човна поодиноких товариств. Все тут відбуває ся без найменшої величавости.

Обовязок учителїв сповнюють самі ученики, котрі підчас ученя називають ся капітанами.

Здаєсь ніякий рід спорту не вимагає такої майстерскої вправи, як плавба. Тут грає ролю незвичайне напруженє цілого тіла і системи нервової. Коли плавба відбуває ся вісіємками, кожний мусить з напруженєм вдивляти ся в плече свого товариша, щоби від него відбирати такт. Позаяк ритм весла, а наклонєнє тіла ріжнять ся між собою, тож треба певности великої, щоби в одній хвили відобрати ритм товариша і зрівноважити такти рук і цілого тіла. Найвправнійший весляр сїдає по заду човна, а другі мусять єго точно наслідувати. Удари весла слїдують з коростію 32—34 на одну мінуту.

Приманливо представляють ся ті водяні перегони. Мов птиці уганяють човни. Весла в своїх порушенях подібні до вахлярів. В одній хвилі чутя разом тільки одно плюсканє осьми весел.

Оден студент з фізіолоґічної робітні професора Фостера, так оповідає о послїдних перегонах, котрі відбулись поміж універзитами Oxford і Cambridge: „Не в силі я описати Вам ті прояви радости, при узанню, та овації, якими нагороджено нас яко витяжців університету з Oxford. Одушевленє було так велике, що з великої радости тратилисьмо свідомість всего.“ І дійсно, ніяка нагорода на поли умисловім не може так вдоволити студента англійського, як побіда фізичної сил. У класичних Греків належало би шукати порівняня і аналогії.

(Дальше буде.)

В канцелярії „Руского Товариства педагогічного“

улиця Театинська ч. 19, можна купити слідуєчі виданя:

1) Образкові виданя.

Звѣринєць, Гостинєць, Забавки, Менажерия по	10 кр.
Василь Чайченко: Робінзон, нове розширене виданє	40 "
Кость Федьків: Квіточка і Віночок	20 "
Франко: Лєс Микита 2-ге цілком переробленє виданє	50 "
Пригоди Доп Кіхота 2-ге переробленє виданє	40 "
Наші звѣрята	40 "
Діточі вигадки ч. 1 і 2	30 "
Забавки для дітей	40 "
Мала менажерия	35 "
Велика менажерия	40 "
Нашим дітям ч. I. і ч. II. по	40 "
Михайло Старицький: Казки Андерсена ч. 1, 2, 3, 4 і 5 по	25 "
Казки народні ч. 1, 2 по	25 "
Остап Макарушка: Байки братів Ірімів	25 "
Любомір Селяньський: Байки Брянчанінова	25 "

2) Виданя без образків.

Читанка ч. I, II, III, IV. оправні 20 кр., без оправы	10 "
Остап Макарушка: Кития желань 2 розширене виданє	20 "
Ів. Франко: Абу каземові Капці	20 "
" Шо звѣри говорили	40 "
Учитель на р. 1890—1899 по	2 зр.
Дзвінок на р. 1892, 1899 по	3 зр.
Ів. Левицький: Попались, Різдвяні сценки	10 кр.
Вол. Шухевич: Записки школяря	20 "
" Від Бєскада до Андів	10 "
В. Чайченка: Олєся; Байки; Комар; Два оповіданя по	5 "
" Дума про княгиню Кобзаря	5 "
О. Нижанковський: Батько і мати, двосьпів для дітей з фортеп.	10 "
Леоніда Глібова: Байки	5 "
Дніпрові Чайки; Казка про сонце та єго сина; Писанка по	5 "
М. Лисенко: Тече вода з під явора. Досьпів з фортеп	10 "
" Коза дереза	60 "
Мапа етнографічна України-Руси	20 "
Гордієнко Картагенці і Римляни	20 "
Юлій Верне. Подорож довкола землі	60 "
Барановський. Приписи до іспитів	20 "
Молитвенник народний, в полотно оправлений по 15 кр. і	20 "
Др. Л. Кельнер. Коротка істория педагогії	60 "
Василь В-р. Джонатан Свіфт. Подорож Гулівера до краю великанів	25 "
" " " " " ліліпутів	25 "
Остап Макарушка. Короткий огляд руско-українського письменства	15 "
Мальота. Без родини	40 "
Віра Лебедева. Прогулька	5 "
" Малі герої і Гостинєць дітям по	25 "
Др. Мандибур. Олімпія	35 "
Сальо. Непос для III. кл. гімн.	65 "
А. К. Робінзон неілюстрований	10 "
Kokurewicz Józef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 "
Тарас Шевченко. Кобзар для молодіжи	1,20 зр.
" " " " " дітей по	20 кр.
Др. Пачовський Мих. Замітки до науки рускої мови в середних школах	30 "
" " " " " Билини і думи	10 "
Ант. Глодзінський. Огород шкільний	60 "
Стефан Пятка. Дарунок для дітей	20 "
Іван Спілка. На чужині	20 "
Оповіданя для дітей	20 "
Михайло Коцюбинський. Оповіданя	20 "
Олекса Катренко. Оповіданя	20 "

Всякі замовлення висилають ся скоро і точно.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, під зарядом К. Беднарського.

Передилата :

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.* —> —< —
Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОР҃ГАН

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакція
ул. Собіщини
ч. 7.
Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.—> —< —
Неопечатані ре-
клами ці без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Роди найбільше уживаних способів читання.

[Конець.]

А) Приготовляючі вправи.

Приймаємо, що елемента, на підставі котрих приступаємо до науки писання і читання, суть знані.

Елемента ті містять ся в живій мові ученика. Науку зачинаємо від виразного, поправного виголошування. Наколи знаходимо, що ученики недокладно говорять, стараємо ся виправити їх орудія мови і слух заострити. Ученики бедуть взір з мови учителя. Говорить він виразно, з відповідним виголошенням, то ученики вслухують ся і мають добрий взорець. Через ведене розговорів, поправлюване мови учеників, набирають они вправи. Початкові приготування мусять попереджати науку читання і писання. Ученики говорять виправді реченнями, але речення є для них вероздільною цілостію. Приготовляюча наука каже для того речення розкласти на слова. Речення винимаємо з обговореного предмету, що служать до науки з погляду. Поділ речення на слова можемо узмисловляти криками або числити на пальцях. По переведеню сего поділу слідує розклад слів на склади а тих на звуки.

Вагу треба положити на розділ слів на склади а тих на звуки і склад звуків в склади а тих в слова.

Се можна переводити на різні способи: Всі слова даного речення розкладає ся на голоси, або вибирає ся відповідні слова з речення і розкладає ся їх, або один голос відділює ся з кількох слів. Послідний спосіб є найпрактичніший при початковій науці.

Скоро ученики набрали вправи в розкладаню слів долучує ся вправи в складаню. Сей спосіб поступованя є важний, бо розклад на голоси з пам'яті є вже властивим читанем без знання знаків. Учень пізнаєть знаки писарські і научить ся їх писати, тогди може вже читати і писати. Непевність в розпо-

раню слів на голоси з пам'яті утрудняє пізнійше читане і писане, як знов певність в розбираню підпомагає. Уста учителя суть до тепер книжкою, з котрої ученики читають.

Вправи тої не треба так довго залишати, доки ученики не наберуть певности з яких і з кілько голосів слово ся складає і в яким порядку голоси сї наступають.

Які приготування потрібні до науки писання залежить від азбуки. Складовими частями азбуки суть лінії простовисні, поземі, скісні, лукові і т. и. Наука ся не має опирати ся на мертвим копіюваню крисок, мусять они бути получені в рисунок якогось предмету пр. простовисні і поземі в рисунок драбини, ліжка, грабель, стола, овальні в яйце, яблока і т. и.

Вправляючи учеників в рисованю даних предметів маємо аналітичний материял для науки писання.

Наведені приготування треба перевести нім приступимо до властивої науки писання і читання.

Б) В л а с т и в а н а у к а .

На першій степені подає ся предмет або образ его, котрого назва має служити нам за підставове (нормальне) слово. Через поданя предмету маємо материял до розговору і будимо у учеників занятя. Довге обговорене, неначе ведене науки з погляду на сей темат є злишне. По переведеню на даний темат розговору, висказують ученики на поставлені через учителя питање свої гадки короткими реченнями. Реченє, що починає ся від підставового (нормального) слова, бере учитель за підставу. Підставове слово розбирає на звуки і відділює потрібний голос.

На другій степені мають ученики пізнати знак (букву) на даний голос. Що слово складає ся з звуків, з яких і з кількох се знають. Тепер самі пізнають, що поодинокі букви суть знаками на поодинокі голоси. Треба вправляти їх в пізнаваню сих знаків і писаню а опісля в відчитованю їх. Називає ся їх не після назв, лише після голосів (звуків).

Як ся має поступати при вправляваню учеників в розпізнаваню знаків і писаню се є річю техніки.

На третій степені наступає лучене пізаного знаку на даний голос з попередно пізнаними знаками або властиве читанє. Найлекшими звуками до вговору суть голосозвуки, тож пізнанє їх попереджає пізнанє співзвуків. Пізнавши даний співзвук лучить ся его з голосозвуком без називаня осібногo співзвука, лише голос его опирає ся на голозвукі або наступає вимовленє даного голосу по самозвукі пр. ма, ам; ме — ем — мі — ім, і т. д.

На четвертій степені учать ся діти твореня нових слів на підставі пізнаних звуків і їх знаків, відчитувати їх з таблиці і писання.

Пятий степень займає диктат. З початку висказане слово більше-складове розбирають ученики з пам'яті на склади а ті на звуки а опісля пишуть. Односкладові слова, в яких два співзвуки опирають ся о самозвук або оден співзвук попереджає голосозвук а другий слідує за ним, суть труднійші і наступають длятого пізнійше, коли вже ученики набрали вправи.

Від часу до часу треба повторяти пізнаний вже матеріял а до сего найлучше надає ся диктат, котрий обіймав би попередно пізнаний матеріял.

Вирава в писаню може опирати ся в части на підставі переписування з таблиці або книжки, в части після диктату а в части самостійно.

При цілій науці части графічної може учитель обійти ся без книжки а навіть вказане є, опираючись на порядку вказанім в книжці, уживати єї до читання як написане. Ученики легко запам'ятовують слова і порядок їх з книжки а ваколи учитель часто до повторювання уживає книжки місто уважати і читати з неї, рецитують ученики на память. О правді сего можемо пересвідчити ся, прислухуючи ся ученикам, вертаючим зі школи як рецитують цілі уступи на память.

По пізнаню цілої части графічної може наступити читане азбуки після порядку.

П Р И М І Р:

Ціль: пізнане звука *ц*.

Повістка. Ходив цапок на пасовиско. Пастушки бавили ся з ним та научали єго дукати. Коли котрий з хлопців нахилив ся до него, то цапок зараз рогами до него. Повно потіхи було з цапка. Вертав цап з пасовиска через село. При дорозі під деревом сидів на колодці умучений подорожний. Заснув він з умученя і покинував головою. Цапок думав, що подорожний хоче ся бавити з ним, нахилив голову, та дук подорожного. Сьміялись хлопці, але не до сьміху було умученому подорожному.

Відчитане повістки, — котру оповість учитель день поперед, — нім приступить до науки букви *ц*:

I. Образець. — Як зове ся се звіря? Чим дукає цап? На котрій части тіла суть уміщені роги? Чим є покрите тіло цапа? Які суть ноги? Який хвіст? Чим живить ся цап? Який хосен маємо з цапів?

II. Подумайте о цапах і скажіть! Цапи мають роги.

Повільне і голосне виголошене — хоральне і повдинчо. Розбір реченя на слова. Розбір слова основного; цапи на склади а склад *ца* на звуки *ц*, *а*. Котрий звук є вам знаний в тім складі? Котрий не знаний?

Написане знаку на звук *ц*. Ученики писали вже *и*, тож учитель пише *и*, каже відчитати і з сего знака переходить до написання *ц*. Омовлене поступованя. Ученики пишуть сей знак.

III. лученє звука *ц* з знаними голосозвуками:

IV. і V. Диктат: ци — га — ни, ци — три — на, на у — ли — ци
гу — си, на па — ли — ци.

VI. Відчитанє, коректа, заданє.

Не все починає учитель від повістки. В поданім взірці є повістка і обговоренє образця, однак можна ся вдоволити самим обговоренєм образця, аби вивести основне (нормальне) слово.

Диктат служить до утрєвалєня пізнаного матеріялу і повторєня попередно взятого, а можна для відміни зарядити відчитуванє з книжки, з таблиці або відписуванє.

В Самборі 20. жовтня 1900 р.

Т. Б.

Початок і розвій шкільництва на Руси.

Подає Ант. Павенцкій.

[Дальше.]

З XVII. в. не міг я більше букварів знайти, може де і суть але бібліографам не знані. В бібліотеці Оссолінських знаходить ся ось який буквар, якого заголовок звучить:

„Букваръ, языка словенскаго,
Чтенію писаніямъ оучити сѧ
хотѧщимъ. въ полезное рѣководженіе.

Изда сѧ въ Обители Благочиніѧ
Прескѧтѧ Бѣи: тѣраніемъ Инокѧвъ
Чинѧ ѿ. Василіѧ Велика.

В Супраслѧ
лѣта ѿ Рождѧ: Хвѧ: 7171 (1715) *)

Карток 35 нєнумерованих; мала 8-ка; картка титулова обєдєна хорошою вѣнєткою, як і по кождѣй точцѣ вѣнєтка; кожде речєнє вѣдѣленє вѣд себе. На оборотнѣй сторонѣ дереворит предѣставлѧє Ісуса Христа сидѧчого яко царѧ.

*) Супрасль в губерніи Гродненскій на Литві.

Кожда картка обведена і украшена вінеткою — (обмаргінесована).

На другій картці verso і recto: Буквар или писмена; під тим Пязька велика, під нею мала. Дальше ідуть: verso і recto: „Слогы двописминни ѿ согласныхъ начиняими.“ В азбучнім порядку і то так:

Ба, бе, би, бо, вѣ

Ба, бе, би, бо, вѣ.

Картка 3. Слоги триписминни

так: Баа — бае — бан — бао — баѣ

Баа — бае — бан — бао — баѣ і т. н.

Картка 4. Бра — бре — бри — бро — бра і т. н.

Картка 5. verso Бо „Исправленіи языка отрочати слоги словесъ подъ тытлаами.

Отже в так: П, яко наголовок, а під ним verso кілька імен скорочених. Відтак Б, і т. д. ціла азбука.

К. 9. г. і в. „Молитвы оутринні. отрочати хрїстїанскомъ.“ Всі молитви як в кожній книжці до молення, при „Вірую“ в наголовок;

recto: Исповѣданіе православнаго Бж҃еи прѣваго и втораго Сокора.

К. 17. г. Гумни в недѣлю на оутринні в самомъ Г҃ѣ. Іс. Хр҃с.

В дальшій часті молитви перед обідом і по обіді, перед вечерию і по вечері. Молитви на „сонъ гражданимъ отрочати“, Десати словей или десати заповѣдей“, Седмъ тинъ“, Седмъ грѣхонъ гонимыхъ, цноты тым хрїѣом противіи. „Сповѣдъ покшхнла“, „Пктъ вѣры“ (ту уживав вираження „що колькав“. В дальшій часті г. „Наказане дѣламъ како Родителіи почитати“. Ї се пояснене до четвертої заповіді Божої. Язык церковний зближений до народного. Буквар закінчений „Числом старославянским і короткою вінеткою“. В тім букварі друк церковний зближений до гражданки. Деякі букви великі украшені.

О тім букварі більше не говорю, бо нема в ним нічого характеристичного; перейду до другого.

„Буквар языка славянскаго чести и писати оучающимся, в ползнове рѣкокожднїе за тупом издаде сѧ въ оклїти почивской тицанїем монаховъ. Чина с: Басѣ: Бѣ: Рокъ Бж҃ѣ ашѣ (1760). 8-ка. Карток 38. нумеровані.

Картка титулова окрашена вінеткою з одного боку св. Кирил, з другого св. Методій. На оборотній стороні образецъ представляючий Покров Прсвѣ. Дѣви. Сей буквар зовсїм ідентичний з попереднім, з тою тільки ріжницею, що при молитвахъ суть образки Бѣго-Матери, і Ісуса Христа. Крім того на закінченню „при числахъ согласїе“ суть числа церковні, під тими арабскі а під ними Рѣ-цѣк. і то так:

А. в. г.

1. 2. 3.

І. ІІ. ІІІ. і т. д. аж до міліона. — То вже поступ.

(Дальше буде.)

Справозданє з загальних зборів Товариства „Шкільна Поміч“ в Самборі за рік 1899.

Дня 14. н. ст. лютого 1900 р. відбули ся загальні збори товариства „Шкільна Поміч“ в Самборі.

У вступній промові підніс голова Товариства, о. М. Ортинський ціль сего Товариства а іменно, що має оно ділати в двох напрямх: 1) підпомагати бідну шкільну молодіж, заосматрюючи єї в книжки, прилади до науки та убране; 2) удержувати бурсу, в котрій за-для браку такої інституції в Самборі, могла би бідна молодіж найти приміщенє.

Товариство сповняло совітно прийату задачу після можности і впливів материяльних.

Впливи материяльні опирались 1) на доходї з членських вєладок (1 корона річно), з добровільних датків, субвенций В. Сойму, Ради повітової в Самборі, Ради міста Самбора, щадницї Самбірекої і других. Заходом сего Товариства удержувано бурсу в нанятім домі за 250 злр. річного чиншу, де найшло приміщенє 26 учеників шкіл народних, двох семінарії учит., що повнять надзїр і одного з гімназії. Самбір, столиця Підгіря, полишивсь по всїх містах східної Галичини, позаду і крім „Шкільної Помочи“ не має доси иньшої бурси ані жадних капіталів, тому заслугує на особливше узглядненє, вимагає напруженої праці, аби можна було бодай з часом зділати се, що доси було занедбанє. Лучше пізно ніж ніколи.

Опісля наступило справозданє секретаря, п. Будзїньского, котрий реферував справу хвилевих підмох уділених бідним ученикам. Між хвилевими підмогами запримітили ми підмогу брацтва церковного в Самборі а то тим радше, що під умілим проводом п. Будзїньского заслужили собі молоденькі бурсаки і другі школярі рускої школи народної на признанє. За старанєм п. Будзїньского учителя школи вправ ввучились діти літургічних пісень і що неділі та сьвята в часї сьпіваної Служби Божої любоватись можемо гармонійним сьпівом молоденьких голосів. П. Топольницький, надкомісар скарбовий, яко скарбник, здавав справу з стану каен. Виказав нам, що Товариство мусить добре потрудитись около збираня фондів, щоби продовжати начате діло, але не упадаємо на дусї, бо віримо в жертволюбивість патріотів, котрі узнаючи користну діяльність сего Товариства, поспішають з помочію. Рахунки провірено, найдено все в порядку та уділено виділови абсолюторію. Товариство внесло вже на сей рік прошенє до Сойму о більшу підмогу. Доси одержувало Товариство підмогу яко Шк. Поміч, що ділає хвилевою підмогою, а в сім році просять о підмогу більшу з огляду на удержуванє бурси. Сподіємось, що просьба ся буде вислухана, тим більше, що бурсу удержує Товариство вже три літа і виказує дійсну єї потребу.

Дуже важною річю є, аби Товариство наше могло усталитись, могло прийти бодай до малої реальности. Сором Самбірщинї і цілому Підгір'ю, що оно не має доси бодай деревяної хати на бурсу. Дотеперішний досьвід показує, що тільки лїт минуло, а бурси в Самборі не було та нема і сама не повстане, добродїїв, котрі би власними фондами се діло здвигли, доси не було,

а годї чекати. Тому загальні збори ухвалили підприняти слїдуючу акцію: З огляду, що Товариство „Шкільна Поміч“ платить річно 480 корон чиншу за бурсу крім других додатків, тому, задумує оно просити ВП. Земляків о процентову позичку на акції по 25 зр., виплачувані або разом або по 5 зр. місячно в пяти ратах. Що року вильсовало би Товариство десять акцій. За 3.000 зр. можемо на разі мати свою хату, а коли б наше Товариство прибирало сим способом грошей, то в 12 лїтах сплачуванем чиншу і проценту могли би ми прийти до своєї хати. 120 акцій по 25 зр. чей призираємо. Збори ухвалили оголосити сей плян прилюдно, аби ВП. Родимці знали, що видїл не щадять праці ні часу около придбання власної хати, а просять лиш о процентову позичку, обезпечену на реальности в будуччині набутиї.

До нового видїлу війшли: о. М. Ортинський, яко голова; Клим Топольницький, яко скарбник; П. Будзїньський, яко секретар; Т. Біленький, О. І. Гмитрик, Саварин і Сїлецкий, яко видїлові.

Про фізичне вихованє після Ангелього Моссого.

написав

Василь Ратальский.

[Дальше.]

III.

Найзнаменитші заведеня виховуючі в Англії чим раз більше розширюють терени для забав. „College“ мають з кожним роком більше членів. Поле, котре до недавня еще лежало відлогом, стало ся днесь провідником і взором для цілого майже світа.

В „Hartow-i“ стріляно з луку в минувшім столїтї. Ђще днесь можна оглядати стрілу, якою нагороджувано витязя. Дперва на початках сего столїтя сталось веслярство спортом, забавою старших і молодих і головним средством фізичного вихованя.

Славні перегони поміж університетами „Oxford та Cambridge“ сягають початків року 1856. Факт той о стілько важний, що можна надїятись в недовзі і у нас радикальної зміни фізичного вихованя. Конечним услївам єсть научитись наслідувати Англію. Визискувати час та жити житєм дійстно європейским, заховуючи при тім пошану та любов для минувшини. О много користнійшою є справа провадження ся молодїжи в Англії, чим у нас. Там молодець перебував більшу часть дня на свободї загартовуючи своє тіло в спортових забавах.

Бунти поміж молодежию англійскою майже нечувані. Вирави тіла суть знаменитим средством на успокоєнє та вздержаність сили і буйности

молодечої, утома знаменитою захоороною против не одному лиху, а атлетичні забави вишколюють незрівнанау карність.

В Англії не уважають професори се за уняте своєї поваги бавитись з молодіжною. Учителі шкіл висших суть головними провідниками всяких забав. Маленьке зіставлене статистичне викаже ріжницю поміж учительством англійським, а другим.

Хто хоче в Англії зістати учителем, оповіщує се в спеціальних часописях. В краю, де правительство не займаєсь вихованєм, де нема міністерства просвіти, котре би заннмалось правильним функціонованєм університетів та шкіл, де ціла справа вихованя спочиває в руках приватних, там посередництво є конечно.

Послїдний спис липневий зачинають професори математики з „Cambridge“, дальше слїдують професори фізики і наук природних. Ліста їх обнимає 28. Крім імени і назвиска подані там зложені іспити, вік, практика учительська, жадана заплата і т. д. если уміє учити забав спортових додана замітка: „athletic“.

По тім слїдує: „classical tripos“, та, котрі на університеті в „Cambridge“ одержали академічний степєнь. Число їх звичайно виносить: 27, з котрих 15 уквалїфікованих до учєня забав спортових.

Оден оголошує ся яко „full blue“. Значить: за університетських часів репрезентував він свій університет в борбі против Oxford. Се найбільша почесть, о якій може мріти студент англійський.

Має він право носити на капелюсі відзнаку свого університету. Ся відзнака знаменує „щасливого вибранця“, яко силача і зручного борця. Тої почеси не зрікаєсь він ніколи. Англія не має спеціальних учителів гімнастики.

IV.

Не далекий час, а спорт веслярський обійме здаєсь і університети иньших держав. Убожество тут не видержить критики, бож если приглянемось близше тій забаві, дійдемо до висновку, що она зрівноважить ся з видатком гри в білярд.

В Cambridge платить член клубу веслярського піврічно 30—40 лірів. За „fottball“ 5—6 лірів, а за біг єще менче. Урядженє примітивного клубу єсть також дуже дешево. Човни, хотяй дорожші, старчать на довгий час.

В Італії сама молодіж завела вихованє фізичне. Початок в тім напрямі зробили студенти туринські. Професори поперли ту гадку, жертвуючи дорогоцінну чашу для першого весляра-вїтязя. Заведєнє гімнастичне в Турині належить до перворядних в Европі. Італійський „клуб альпейський“, заложений „Sell-єю“, може нині рівнати ся з кождим иньшим так що до числа членів, вартости публїкацій і доходів. Італійський „Rowing Club“ зістав заложений веслярським товариством „Ро“.

Нині маємо в Турині шість товариств веслярських, котрих майно перевищає 80.000 лірів. По Турині слїдують: Пяценца, Венеция, Рим, Павія, та Генуя.

Очевидець так описує послїдні перегони на човнах поміж студентами університетів з Павії і Турину:

Чорні товпи народу заповнили береги Паду. Від часу до часу відзначають ся прояви незвичайної радості. Се знак, що являють ся човна з студентами. Громи оплесків витають щасливців.

V.

Не оден може закинути, що при таких „спортовім житю“, студенти заведбують науку. Протавно, дотепер не було случаїв, щоб ті, котрі бавлять ся перепадали при іспитах. В Турині майже всі витязі поздавали іспити з знаменитим успіхом. Спорт управлюваний мірно єсть навіть помочю в науках. Щоби здати собі точно справу, о скільки „запаленці“ спортові тратять на науці, мусимо звернути увагу, що: більшість молодіжи записує ся на університет ради степеня докторского. Викази статистичні доставляють осібних доказів.

Недостача учителів дає ся відчувати в Італії більше, чим в иньших державах Європи. За то мають достаточне число адвокатів, лікарів, священників. Єсть се обява аномальна. Скількисть учащаючих на університетах, не відповідає дійсній потребі краю.

Що велике число дипломів докторских не причиняє ся до більшого руху научного, доказом статистичні виводи, котрі свідчать, що приміром в північних провінціях італійських, де найбільше дипломованих, проява наукова найменша. Панки осягнувши степені докторскі, живуть свобідно, та без журн, в своїх хуторах.

Від р. 1871 число студентів університетів не відповідає зовсім природи населення. Доказ, що стан погіршає ся. Важну ролю грає тут і та обставина, що занятя промислові в Італії приносять о много менше доходів, чим в иньших краях європейських.

Наколи би змінено методу виховання фізичного, менше учеників осягало би свідоцтво зрілости, а тим самим меншало би число студентів університету. Не було би се ніяким для держави нещастем, позаяк лишила би ся достаточна скількість слухачів.

Правдивим добродійством для краю було би фактичне занятя ся квестию виховання фізичного. Молодіж стала би ся бодрою, підприємчивою і меткою. Поступ стане ся певнійший, наколи молодіж набере більше віри в свої сили, без чого немислиме житє торговельне та промислове. В Італії єсть рішучо загато „живучих з пера“. Улєкшенє при іспитах зрілости, якого многі бажають, промостять дорогу тим многим, котрі не мають ніякого сталого занятя.

Напрям, котрий володіє теперішними школами, ріжнородність викладаних предметів, незвичайна потрібність плянів наукових, а особливо безрадність родичів, довела, що в школах учать безусловно за богато. Ум ученика тупіє, а тіло видіє. Житє студентів університету єсть також дуже нужденне.

В університетах італійських майже нічого не робить ся для виховання фізичного. Житє студентів пливе серед найгірших условин гігієнічних. Слухачі перебувають більшу часть дня в ляхих саях викладових. Було би доконче пожаданим, щоби в містах, в котрих суть заведеня наукові, введено в житє гімнастичні салї, та місця для спортових забав. Обмежити години злишних

предметів, та виставних габінетів, а справа полагоджена би була без обтяження бюджету.

Була би се дуже сумнівна мрія, наколи би бажало ся в тім напрямі наглої реформи. Звичаї та вірування народів не дадуть ся перемінювати нагло, однак витривалість з часом поконує найбільший обскурантизм. Поправа виховання фізичного повинна вийти з університетів. Тож се цїха людської вдачі, що молодші наслідують старших. За університетами пішли би школи середні, далше народні.

Замиловане, привичка до спорту, благородна жажда загартовання тіла обняла би нарід, котрий міг би з часом стати на рівні під тим взглядом з Англією.

Г Л А В А IV.

Заведеня виховуючі (colleges); поділ годин в школах англійських а в других державах.

I.

Майже всі Англіїці перебувають в часах молодости в заведенях виховуючих (colleges). О скільки користо впливають „colleges“ на англійську молодіж, бачимо з того, що виносять з відтам крім знання, також почуте личної гідности та независимости. Англіїці менше учать ся як ми, а однак почуте самостійного ділання єсть у них розвинене в далеко більшій степени. Щоби пересвідчити ся в який спосіб вироблюють Англіїці у своїх вихованців індивідуальну енергію, замиловане і почуте обовязку, пригляньмо ся англійським школам.

Коли майже у всіх державах європейських справою виховання займають ся родини, в Англії тую задачу сповняють „colleges“.

Пригляньмо ся одному з таких взірцевих заведень т. зв.: „Asham school“ в місті Bournemouth. Управитель того заведеня є Rex. H. West.

Заведенє єсть се величава будова в стилу готицким; вже з далека доходить з відтам веселі голоси дїтвори. Rev. H. West, се одна з тих симпатичних личностей, які часто подибуємо в Англії. В початках займав ся він інженерією, опісля став духовником, а в кінци заложив „colleges“. Слухаючи сего чоловіка, а порівнюючи з нашими обставинами, не хоче ся вірити, щоби чоловік такого знання, посвятив ся виховуваню дїтвори. В Англії однак, чоловік такий займає так видне становище, о яким тільки високо образований мріти може. Заведенє складає ся з двох величавих будівель. Більшу часть замешкує управитель з молодшими вихованцями. В городі знаходять ся великі салі, призначені до забав в часі непогоди. Незвичайна вічливість, чемність в поведеню, такт при забавах, природний порядок, ось і головні вражіння, які подають вихованці.

Rev. Mr. H. West запевнює: „если має ся хлопців дійсно виховувати, належить з ними поступати як з людьми зрілими“. В тій цїли уряджує в своїм заведеню забави і танці, на котрі запрошує найінтелігентніші родини Bournemouth-у, а навіть панянки, щоби хлопці навикали до товарискої вічливости.

Недалеко заведення знаходить ся великий луг, на котрим забавляють ся пілкою, грою „cricket-a“ і т. д. Тут вправляють в борбовництві, а старші суть знаменитими веслярами.

II.

Найстарше заведенє в Англії єсть відай „Winchester College“, założене в р. 1382.

Дальше заведенє в Eton, з початків XV століття.

Великі заведення виховуючі суть віддалені від великих міст, а своєю кількістю будівель мають самі вигляд окремих міст.

Подорожним, що прямують з Лондону на північ, представляють ся уже з далека вершки дерев, вежі костела. Дальше бачимо, заведенє, бібліотеку, музеї, готичку каплицю, мешканє управителя. На вершку горбка видіють хатинки учеників і учителів. Суть то малі будівлі з червоної цегли. В кожній хатині живе 10—20 хлопців. Єсть се заведенє „Harrow“. Так в Гарров як і в Етон кождий ученик має свою комнату. Заведенє зістає під головною управою ради надзираючої.

Величаву браму головного входу украшає статуя одного з давніх англійських королів.

За муром заведення бачимо города, бесідки, а подальше вють ся доріжки, окружаючі готичкі домики.

Якесь дивне чувство налягає на душу, наколи згадаємо, що за тими маленькими віконцями суть комнати, а в тих мешкають тисячі синів найзнаменитіших родин англійських, та що перед нами одно з найстарших заведень в Европі. Се дійсно твердиня, ховаюча в своїм нутрі класичне вихованє. І здаєсь твердиня незадобрита, як довго будуть з неї виходити мужі подібні „Gladston-ам та Scheley-ам, котрі не тільки провід дають своїй вітчизні, але і керманять цілим світом.

При кождім заведеню суть великі площі для забав. Ціле заведенє і кожда хатина мають свої окремі терени до гри в пілку „lawn-tennis“ і „cricketa“.

Дуже інтересною єсть прогулька Тамізою з Етон до Лондону. Береги Тамізи овиті густими вербовими лісками, в глибині краєвиду старинні будівлі, поміж котрими визначуєсь замок „Windsorcastle“, з своїми імпонуючими вежами. Той величавий краєвид гудить, шумить життям молодіжи. Она тут панує на своїх човнах, дає повну пільгу своїй здоровій та щасливій молодості. Спомини бувальщини суть для Англіїців дійстними святощами.

Викладові салі научних заведень давно ділають на чужинця. Столи, лавки, катедри, двері, стіни, стелі почертані тисячними написами. Лавки дубові ушкоджені. Многі сковані желізними обручами. Яку-ж вартість мають подібного рода знаряди? Чи Англіїці не могли би урядити своїх научних заведень навіть виставно? На тих лавках сиділи безсмертні мужі Англії, як: „Palmerston, Pell, Buron, Gladston“, тож річ ясна длячого ті предмети суть так цінні для Англіїців. А скільки почеси вливають ті спомини в молодечі серця вихованців, злишко доводити!

До найзнаменитших заведень виховуючих належить безперечно „Winchester“, заложене в р. 1382. Великанські мури нагадують твердиню, котра завдяки своєї будови перетривала часи революції.

При вході на брамі видніє напись : „Manners manyth Man“ (добре виховане творить чоловіка). Ся засада одного з найзнаменитших заведень в Англії обов'язує майже всі школи. Ціла будова нагадує віки середні. Уже в брамі треба зігнутись у двоє, така она низька. Будівля з виї виглядає поважно і суворо; стиль її готичкий. Не бачимо тут злишних украшень, переладования, та дісонансу будівляного. Гармонія, східність всего, надає тому заведенню еще більше поваги. Фігури украшені артистично на взір мозаїки. Каплиця з старинними вікнами. Стіни викладані мідяною бляхою. На них вижолоблені імена „Wykhamist-ib“ (учеників від імени фундатора), котрі проляли кров за вітчину майже у всіх частях світа.

(Дальше буде).

Вісти з Руского Товариства педагогічного.

Засіданє Виділу Руского Товариства педагогічного у Львові відбулось 3. Марта 1900 р. під проводом Голови дир. Ед. Харкевича.

1. Голова Виділу підніє заслуги покійного голови філії станіславівської проф. Андрія Шахповича — а Виділ почтив память его через повстанє. Голова подав також до відомости Виділу, що до вдови по бл. п. Шахновичу вислав телеграму кондоленційну.

2. Відчитано і прийнято регулямін для філій і формуляр для річних справоздань філій. Регулямін і формуляр будуть розіслані філіям.

3. Ухвалено отворити курс для тих учительок і учителів, котрі хотілиб підготувитись до іспиту для шкіл виділових (особливо з языка руского).

5. Ухвалено отворити безплатний недільний пополудневий курс аналь-фабетів для мужчин і женщин.

5. Принято 17 нових членів.

6. Ухвалено вислати делегата від Головного Виділу на загальні збори філії Рогатинської.

В с я ч и н а.

— Головний Виділ руского педагогічного Товариства у Львові звертаєсь з уклінною просьбою до всіх тих Вп. Добродіїв, що зволили тогид прийняти в розпродаж цеголки на річ Бурси товариства, щоби прислали узбирані ленти як найкорше, а нероспродані цеголки, щоби задержали у себе, позаяк

Вис. д. к. Намісництво продовжило дозволене на збиранє добровільних складок до кінця жовтня 1901. — При тій нагоді пригадаєсь тимже мужам довіря, щоби звозили з'єднувати нових членів для товариства, бо его дальший розвій залежить лише від збільшення числа членів, тай виїзди сегорічні Загальні Збори, що мають відбутися в Станіславові, повинні випасти з огляду та таке поважне становище Товариства і его змагання, вже величаво, та дати наглядний доказ, що руска суспільність вже добре понала его ціль і значінє на поли шкільництва.

— „За сиротою Бог а калитою“. Руске Товариство педагогічне розіслало при безкорисній помочи н. А. Хойнацкого рускі „Стінні календарі“ до всіх наших урядів парохіяльних, долучаючи чек і карточку з приміткою; що весь дохід призначений на Бурсу руских сиріт („рускі сироти просять о малу ленту на свою Бурсу“), бо сподівало ся, що супротив сиріт не повинен ніхто руководитись „политическими убѣждениями“, позаяк питомці Бурси бувають синами Русинів ріжних переконань, а до рускої гімназії чайже не ходять лише сини батьків „фонетических убѣждений“. А таки доси наїшло ся 10 священиків, що не тільки не приймили післяних ім календарів (по ціні 15 кр.), але навіть замість уділати малу милостиню витягаючим руки сирітам, подописували свої „примічання“ о „польскомъ жаргонѣ“, се-б то о нашої мові, котрою говорить весь той нарід, що стоїть під їх духовною управою та в поті чола працює на хліб насушний для цілої суспільности.... Сумно! — Думаю, що таких „примірних“ вже не знайде ся більше, бо цей усім нам звістно, що за сиротою (не лиш люди, але і) Бог а калитою!“ — X.

— Фреквенция в висших наукових заведенях. Міністерство віросповідань і просвіти оголосило справозданє з фреквенції всіх висших заведень наукових в Австрії. З сего довідуємо ся, що число слухачів 8 університетів виносить з днем 1. грудня 1899 р. 16.775. В поодиноких університетах представляє ся фреквенция так: Відень — 6111 слухачів; Прага (чеський універс.) — 3112; Львів — 1996; Градецъ — 1591; Краків — 1293; Прага (німецький універс.) — 1281; Інсбрук — 1022; Чернівці — 379 слухачів. На богословський виділ було записаних 1018 звичайних слухачів і 153 вадзв.; на правничий — 8326 звичайних і 924 вадзв. слухачів; на лікарський — 2729 звичайн. і 456 вадзв.; на філософійний виділ 2125 звич. і 1044 надзвичайних слухачів. Найбільшо слухачів числять правничий виділ в Відні, бо 3337, потім в Празі (чеський) — 1839 і у Львові — 1302 слухачів. На лікарським виділі у Відні є записаних 1381 слухачів.

Фреквенция в 7 політехніках збільшила ся сего року о 592 і виносить 4489 слухачів. З загального числа припадає на політехніку у Відні — 1310, в Празі (чеська) — 1165, у Львові — 630, в Празі (німецька) — 559, в Берлі (нім.) — 404, в Градці — 368, в Берлі (чеська) — 53 слухачів.

В рільничій Академії у Відні є записаних сего року 291 слухачів т. є. о 15 менше як минулого року.

— Великі відкриття і винаходи. Англійський учений, Альфред Р. Вальс, ділить в своїм недавно виданім творі, відкриття і винаходи, що мають перворядне значінє для людскости, на дві групи: До першої зачисляє відкриття і наукові здобутки від найдавніших часів по кінець XVIII. століття, і тих є після него — 15, до другої відкриття і винаходи, довершені в XIX. віці, яких після него є — 25. Першу групу становлять: азбука, арабська система чисел, компас, штука друкарська, телескоп, барометер, термомір, численє ріжничкове, закон гравітації, планетарна система, круженє крові, обчисленє скорости світла і пізнанє принципальних прав сили і пари, як також підстав хемії і науки про електричність. Другу групу, що є славою XIX. століття, становлять: закон удержання сили, теория праки, спектроскоп, досвід, що бакциал є жерелом всяких недуг, телеграф, фонограф, телефон, лучі Рентгена, правило органічної еволюції, закон періодичности перпенци, кінематична теория газів, Кальвіна теория круженя матерії, відкрите теорії ледівців в геології, наука про початок і вік людского року, винахід нечужоких

средств, Лустена противгнильне заосмотрюване ран та вкінці введене залізниць і пароходів.

— Галицькі учителі на парискій виставі в 1900 р. У Львові завязав ся учительський комітет, що має намір устроїти спільну прогульку учителів з цілого краю на виставу в Парижі. Зі Львова виїхала би она 15. або 16. липня, по дорозі прилучила би ся до неї решта учасників, і через Відень, Лінц, Сольногород, Інсбрук, Ціріх, Базилю, прибула би до Парижа. До від'їзду з Парижа тревала би прогулька 20 днів, з чого припало би 10 днів на побут в самім Парижі, а других десять на подорож з довгими перестанками у Відні і Інсбруці. Кошти прогульки і удержання обчислює комітет взагалі на 160—180 зр. Учителі промислових шкіл будуть мати імовірно вільний переїзд залізницями в границях Австрії, а знижене ціни їзди на залізницях Швайцарії і Франції, таке, що по подорож не винесе їх більше як 130 зр.

— Подешевлене народної просвіти. Рада шк. кр., котра орудує видавництвом руских книжок для народних шкіл (друк тих книжок має Наук. Товариство ім. Шевченка) предложила міністерству просвіти до затвердження знижку цін тих книжок. — А іменно буде стояти: Вел. катехізм 40 кр. замість 44 кр., Школа народна ч. I. т. е. Буквар 20 кр. зам. 25 кр., Руска читанка виділова 70 кр. зам. 80 кр., Граматика Коцовского і Огоновского 25 кр. зам. 30 кр., Школа народна ч. II. 25 кр. зам. 30 кр., Школа народна ч. III. 40 кр. зам. 50 кр., Школа нар. ч. IV. 50 кр. зам. 55 кр., Школа нар. ч. V. (для доповн. науки) 70 кр. зам. 90 кр., Рахунки 5 кр. зам. 6 кр. Тим способом Рада шк. вволила підшошеному нераз бажанню, щоби шкільні книжки були дешевші, що неперечно причинить ся до успішнійшого розповсюдження просвіти між народними масами.

— Людність Австрії перед 100 літами, а днесь. Проф. А. Гікман подає такі дані. З початком сего віку числила монархія Австро-угорська 23 мільонів жителів, з кінцем віку числить она (враз з Босною і Герцоговиною) 47 мільонів. Долитавщина сама числила в 1800 р. $12\frac{3}{4}$ мільона, нині $26\frac{1}{2}$ мільона. Угорщина — $10\frac{1}{3}$ міль. в 1800 р., тепер $19\frac{1}{2}$ міль. жителів. Галичина (без Кракова і Люблина) на початку сего віка — $3\frac{1}{2}$ міль., нині (враз з Краковом) $7\frac{1}{2}$ міль. В Чехії зросло число жителів з 3 на $6\frac{2}{3}$ міль., на Мораві з $1\frac{1}{3}$ на $2\frac{1}{3}$, в Австрії Долішній з 1 на 3 міль., в Буковині з 300.000 на 730.000 жителів. Процентний зріст жителів був найбільший на Шлеску (137%), відтак на буковині (124%), в Чехії (110%) і в Галичині (109%). В альпейских краях помножилась людність значно меньше і так: в Сольногороді о 44% , Країні о 46% , Тироли о 54% , Каринтії о 62% , в Горішній Австрії о 73% . В Угорщині виносить зріст 90% . Проф. Гікман начислив в Долитавщині: Німців $9\frac{1}{2}$ мільона (36%), Чехів 5,980.000 (22%), Поляків (на початку століття 2,650.000) 4.230.00 (16%), розуміє ся, (що до сего числа вжато також жидів), Русинів (на початку століття в цілій монархії 1,900.000) $3\frac{1}{2}$ мільона ($13\frac{1}{2}\%$), (на Угорщині крім того 430.000), Сербо-Хорватів (вчисливши Босну і Герцоговину) $5\frac{1}{5}$ мільона (з тих 780.000 в Австрії, 2,880.000 на Угорщині, а $1\frac{1}{2}$ мільона в Босні і Герцоговині), Словенців (на початку століття 1 мільон) $1\frac{2}{3}$ мільона. Славян було проте в цілій монархії на початку століття $10\frac{1}{2}$ мільона, нині 22,605.000 (48% всеї людности). З того припадає на Долитавщину 15,700.000 (59%), на Угорщину $5\frac{1}{2}$ мільона ($27\frac{1}{2}\%$), на Босну і Герцоговину 1,570.000. Австрія числила проте взагалі на початку віку 23 мільонів, нині ціла монархія 48 мільонів, з чого приходять на Долитавщину $46\frac{1}{2}$, на Угорщину $19\frac{1}{2}$, на Босну і Герцоговину $1\frac{3}{4}$ мільона. Італіянців числить Долитавщина 800.000, Румунів $\frac{1}{3}$ мільона. Мадярів (і мадяронів) є $8\frac{1}{2}$ мільона, Румунів (на Угорщині) $2\frac{3}{4}$, Словаків, Сербів і Русинів $5\frac{1}{2}$ міль., Німців $2\frac{1}{5}$ мільона.

— Середні школи в Австрії в 1899/900 р. гімназий 203, реальних 101, — разом 304. З тих державних 220, краєвих 35, міських 20, єпископских 4, монастирских 13, фундаційних 3, приватних 9. З викладовим язиком німецьким 170, чеським 77, польським 31, руским дві цілі, дві нецілі, сербско-хорватським 6, утравістичних 11. Число гімназистів виносить 67.394, реалістів 32.745, — разом 100.139. Кривда Русинів виражена тут в числах.

— На цій землі живе 1500 мільйонів людей. Річно умирає людей понад 33 мільйони 390 тисяч, за годину около 3.800, що хвили 64, а що хвили оден чоловік. Люди темної краси лица живуть довше чим люди ясної краси; перші однак частіше підлягають епідеміям і заразливим недугам, чим послідні. Люди, що прийшли на світ на весні суть переважно здорові і сильніші.

— Величезне місто. Недавно оголошена англійська статистика подає, що Лондон після найновішого спису людности, має 6,500.000 душ населення. Число мешканців сего міста побільшає ся річно о 50.000 душ; що три хвили родить ся, а що п'ять хвил умире одна особа. Довгота улиц Лондону виводить 13.000 кілометрів. 31% населення не має сталого і зневного быту. В поліції є заарештованих 220.000 добре звістних проступників. Мешканці сего міста з'їдають річно 400.000 волів, 1,500.000 баранів, 8 мільйонів всякого рода птиць, 400 мільйонів риби, 500 мільйонів острів і випивають 1000 мільйонів галлів пива.

— Супружка школа. Ріжні вже є на світі школи, але така, яку втворює перед кількома роками пані Людвіка Віліям в Новім Йорку, є цілком новим явищем. Си пані поставила собі за задачу учати жінщини штуки.... супружого пожиття. Програма обіймає такі предмети, як: варення, шиття, удержування порядку, заховування краси, охорона здоров'я жінки і родини і т. и. Пані Віліям упевнює, що кожда її учениця виходить з її заведення не лише з пересвідченням потреби супружого згоди, але впросто з відразою незгідного пожиття і з цілою свідомістю фатальних наслідків, які вириваються з домашньої колотниці. Вполювати її послідні пересвідчення, є по думці пані Віліям найтяжше, але є оно як-раз найважнішою задачею її школи.

Штука, наука і література.

— Літературно Науковий Вістник, книжка II. за лютий 1990 р. поміщує: „Наш альбом“ Молитва, П. Куліш. Гінатія, Г. Комарова. Недбалість, Ф. Гавнусенька. Із поезій Гривця Кернеренка. Із поезій С. В. З днів журби, Марка В-а. — „Образки з гуцулького жата“. I. Злодія зловили. II. Раз мати родила! — „Перехресні стежки“ повість Івана Франка. — „Над усіх неморальні“ оповідання Л. Катренка. — „Із оповідань Людвіка Тома“ I. Тверді голови. II. Смерть. — „Із помертих оповідань Гі де Монасана“ I. Весняним вечером. II. Батько Мізлон. III. Коло помершої. — „Атта Троль“ Сон літньої ночі. Поема Генріха Гайн. — „Розвід в минулости і теперішности“. З поводу нового німецького кодексу. Подав П. Родик. — „Новини нашої літератури“ I. Повісті і оповідання І. С. Левицького, Л. Ч. П. Страшний ворог, книжка про горілку, Івана Леви. — „З російської України“ I. Сумний стан теперішнього українського театру. Драматичні твори Сластана, Гната, Хоткевича. — Журнал і публікація написав Іван Франко. — „Хроніка і бібліографія“.

— „Дзвінок“ ч. 3. з дня 5 лютого. Зміст: „О чім думахи рицарі зі снігу?“ казка, нап. Евген Мандичевський. — „Пан полковник“ комедійка в одній дії, Пльоверівної. — „З жита Новоселів“ Александра Катренко. — „В Карцері“ З. Б. — „Киселиця“ нап. Стефан Пятка. — „Загадка“. — „Дзвінок“ виходить 5-го і 20-го кожного місяця. Передплата виводить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. чвертьрічно 75 кр. — Адрес Редакції і Адміністрації: Львів, ул. Театинська ч. 19.

Відозва в справі курсів для шкіл виділових.

Одною з сущних недотач нашого народного життя, що виступає щораз більше на зверх в міру єго розвою, є мале, дуже мале обізнанє з рідною письменністю і з історією нашого духового життя. До загальних сумних наслідків сїї недотачі прилучає ся ще з особна і сей, що наука нашої рідної мови в школах — недотачає. Недотачає нераз не так з лихої волї тих, що радї би єї як найлучше учути, як більше для того, що підготовлене у них — не з їх вини — недостаточне, а придбанє більшого підготованя дуже утруднене, особливож підготованє о власних силах без фахової підмоги.

Підручників маємо мало і не всі они відповідають потребі, — они й мало доступні, вчасні (як література Огоновского) вичерпані, або за подрібні, або за тяжкі для приватної науки. Не говорючи вже про недоступність для ширшої громади творів хоч би дуже многих перворядних наших писателів. Тож не дивно, що сї недотачі підготованя виступають на зверх також при іспитах кваліфікаційних учительських, особливо — виділових, недотачі сего підготованя виступають: 1) в уривковости, фрагментарности сего підготованя, а нераз важні частини так давньої і як і нової нашої письменности полишають ся зовсім на боці, нерушені; 2) навіть в переробленім матеріялі показуєсь поверховність, незрозумінє елементарних річей, односторонність або й фразеологія; 3) в призибраних доривочно, з ріжних боків відомостях нема якої небудь суцільної, органічної звязи; 4) не видно в наслідок сего ані якогось виникненя ані розуміня органічного росту нашої письменности з єї початків — доси, ані єї звязи з цілим ходом і розвитком нашого народного життя; розумієсь, що при тім неможливе робить ся також і зрозумінє звязи і відносин нашої письменности з письменствами иньших народів; 5) річ ясна, що при тім і само знанє нашої мови і єї розумінє є часто мале, або і ніяке. Яка може бути серед таких обставин наука нашої мови навіть при найліпшій волї учителів — можна легко поняти. Щоби по змозі запобічи сим недотачам задумало Руске Товариство педагогічне у Львові устроювати щорічний 2—3 місячний курс науки рускої мови, літератури й історії, в місяцях цвітнію до червня (маю до липня) взглядно в осени. Товариство має при тім на мисли підготованє учительок і учителів до іспитів виділових з групи першої, з особливим оглядом на руску мову. В сій цілі ухвалив Виділ Товариства нашого просити Високу Раду шкільну Краєву також о уділюванє в даних випадках відпусток кандидатам, що зголосять ся до участя в згаданім курсі. Курс сей буде зрештою також і загально доступний. По при тім Тов. пед. було би раде хоч в часті доповнити виклади дотичної рускої мови викладами з історії і географії, мови польської і німецької, педагогії, а може й иньших предметів, особливо з оглядом на руску наукову термінологію. Порядок викладів, час і місце будуть подані прилюдно до відомости пізнійше. Кандидати, що хочуть взяти участь в викладах, можуть до дня 30. марця зголосити ся кореспонденційною картою до Головного Виділу Руского Товариства педагогічного (Народний дім).

Від Виділу Руского Товариства педагогічного у Львові.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Соборной
ч. 7.Администрация
ул. Театральная
ч. 19.Неопечатані ро-
климації без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Критика дітей і людей зрілих.

Слідуючі дані подаємо за льондонським „Journal of education“. „Товариство дитячої психології“ в Чикаго перепроводило між 800 учениками в віці 8—14 літ анкету на тему: „Не подаючи назвиск, вясніть, длітого своїх улюблених учителів волите більше, як ниньших“. Одержані відповіді уложено під чотирма заголовками, а іменно: 1) Поступоване учителя взглядом учеників. Тут були такі характеристичні коментарі: „Рівно добрий в школі, як поза школою“. Любить своїх учеників і не поступає так, як би учень було неприємним заняттям, а ученик дурним кілком“. „Поступає зі всіма однаково“. „Добрий, справедливий, веселий, терпеливий, має здоровий розсудок, уміє удержати карність, єсть рішучий, не позволяє доказувати“. 2) Поступоване в часі лекції: „Пояснює лекцію так, що можна її зрозуміти“. „Вимагає аби ученик умів кожду часть лекції“. „Не критикує ученика в присутности класу, але говорить з ним спокійно по лекції“. „Не говорить через цілу годину о степенях“. 3) Захованя і темперамент: „Не робить прикрих уваг“. „Завсїгди уміркований і пануючий над собою“. „Не гніває ся, коли ученик не вміє добре лекції“. „Коли ученик заклопотаний, осьмілює его“. „Говорить все: „прошу“. „Не нападає на ученика за кожду похибку“. 4) Спосіб удержання карности: „Рішучий“. „Не все саркастичний, коли ученик помилять ся“. „Не люблю саркастичних учителів“. „Люблю одного учителя, котрий багато вимагає“. „Люблю рішучого учителя, бо при нїм ученик мусить уміти лекцію або чує ся застидженим“. „Удержує в класі знаменитий порядок.“ Але хто дбав би там о опіню дітей? — додає іронічно льондонський журнал. Говорить учителям, що думають про них зрілі люди. От щира думка одного педагога з Чикаго: „Я пізнам відразу учителя зустрінувши его на улиці або де инде. Она приносять всюду з собою привички, котрі набули в класі. Знаю багато таких учителів і уникаю їх, о скільки можу. Задача учителя є дуже гарна і гідна поважання, але не треба знов нею так дуже перейматися ся. Деякі думають, що задачию їх єсть

пізнати цілу педагогічну літературу. Я дав би ся радше прибити на хрест, як позволив би собі перечитати або сам перечитав всі твори о вихованню, що виходять з під праси^а.

Вправи фізичні повинні бути примінені до віку.

Предметом дослідів теперішньої фізіології є різні стадії в розвитку організму від уродження аж до цілковитої зрілості. Деякі результати тих дослідів є дуже цікаві і поучаючі для вихователів. Переконано є, що не всі частини тіла дитини зростають рівночасно; пр. м'язи рамени є більш розвинені і готові до діляння що найменше півтора року вчасніше, як м'язи пальців. В шкільній віці дитини є два критичні періоди: перший в віці $7\frac{1}{2}$ — $8\frac{1}{2}$ літ, коли діяльність серця є недостаточна, і в віці 12 — 14 літ, коли зріст є найскорший і дитина найсклонливіша до зворушень. Отже фізичні вправи повинні бути примінені до віку ученика. В віці 6—9 повинні бути заборонені сильні скоки, бо в тім періоді легко набавити ся вади серця; натомість велику вартість в тім часі мають спокійніші вправи, вироблюючі зручність. В періоді 9—14 є пожадані вправи, що виробляють зручність і певність ходу; тогди є м'язи вже досить розвинені, аби їх можна вправляти. В віці 14—20 можна і треба вибирати вправи побуджуючі до живішої діяльності серця і легкі. В періоді 20—30 літ є пожадані вправи, що вимагають сили і витривалості, пр. велосипан.

Вплив нової психології на практику учня в Америці.

Хоч кожда теорія мусить довго ждати, аки відеє в житті, особливо коли мусить вести боротьбу з глибоко вкоріненою рутинною; хоч відносно до педагогії загально узнані правила не все примінює ся в школах; то мимо того не треба песимістично думати, неначе-б то всілякі усяля на тім полі були цілком безплідні. Тому заперечують на щастя досліді шкільної практики в протязі довгих періодів часу. До таких потішających доказів позитиву дослідів над психологією дітей належить останнє справозданє, що тичить ся шкіл в державі Массачусетс, котрого референт так формулює вплив нової психології на практику учня:

1) Тепер числимо ся більше чим-давніше з натурою дитини. Переконались є, що учень мусить примінювати ся до її розвитку, котрого штучне прискіпленє є шкідливе. 2) Звернено увагу на гармонічний розвиток в тім значінню, що рівночасно з умом треба розвивати око і руку. Звідси психологічна підстава до ручної праці в школі і впровадження таких предметів як: наука зручності (slöjd), рисованє, шитє, варенє і моделюванє. Они заспокоюють зроджений дітям нахил до праці, котрого не заспокоювала виключно книжкова наука. 3) Школа єсть тепер дітям приємніша, а неохота до науки в численних случаях зникла зовсім. 4) Головні зміни бачимо в науці природи, котра перестає бути сухим книжковим знанєм, але опирає ся, оскільки лише можна на дійсних спостереженях ученика, на його безпосередній стичности з природою. 5) Вкінці чим раз більше зростаючим стремлінням єсть зверненє уваги

на індивідуальність учеників і переконане, що не всі дадуться нагнути до того самого шаблону.

Доля чудесної дитини.

Отто Полер, син різника з Бравншвайг, не маючи двох літ навчився сам читати друк і письмо через порівнюване вивісок і написів, о котрих значіне питав; оказував також незвичайну пам'ять, особливо імен власних і дат, котрі присвоював собі читаючи „Патріотичний календар“ і иньші подібні книжки. На підставі того ворожив йому штрумпер, професор філософії і член Академії Наук в Берліні, великі здібности до язиків, а що до рахунків, то предсказував поступи з хвилию, коли в ній розбудить ся зацікавлене в данім напрямі. За ініціативою проф. Штрумпера заняв ся его вихованем кружок філантропів і учених. Він мешкає від року при родичах в Берліні, а молода учителька займає ся ним стало пильнуючи так науки як і забави дитини, котра тепер вже читає і пише по французки і англійски, а при тім з незвичайною скоростію розв'язує арифметичні задачі. Розвій ума не вплинув відомно ані на здоров'я, ані на віріст хлопця, котрий маючи 5 літ, робить вражіння здорового і сильного дев'ятилітнього хлопця. Не має також в собі поваги ані зарозумілости, що є звичайною ціхою т. зв. чудесних дітей. Протівно, він все в добрім гуморі, а веселе успособлене еднає ему прихильність окружающих.

Початок і розвій шкільництва на Руси.

Подає Ант. Пашенський.

[Дальше.]

Тепер з порядку річи приступаю до букваря з р. 1790; о ній скажу кілька слів більше, бо і характеристичний і видно, що автор при укладанні его послугував ся иньшими того рода виданнями так польськими як і німецькими, хотів займав форму попередних — як також і язик зближений до народного.

Межи часом 1760 а 1790 були також букварі але тільки передруки одних або других.

Буквар сей ось такий:

Букваръ языка славянскаго, чтеніа и писаніа оучающимся, въ ползносъ рѣкожидній. Типомъ изданъ, при храмѣ Зспііа Прѣѣ Бгці въ Богоспасаномъ градѣ Львовѣ, Рекѣ Бжѣ лѣтѣ. (1790) Мѣа сѣктврѣа ѣ дна. 8-ка стор. 104. нenumеровані.

Буквар сей в нинішнім часі також представляє рідкість бібліографічну; одинокий зведений екземпляр знаходиться тепер в музею Ставропільського Інституту у Львові.

Зміст тої книжочки слідує:

Картка 1. (титлова) версо: „Письмина“ азбука велика під ним мала. На другій картці всі букви так великі як і малі побіч себе в порядку поазбучнім в двох рядках з гори на долину уложені і при кожній назва її як: „аз єски, кїди“ і т. д.

З recto: „Слоги изъ двохъ письменъ“, в порядку тім самим як в попереднім пр.:

Ба, бе, би, бо, ес, еї, ею, еа

Ба, бе, би, бо, ес, еї, ею, еа, і т. д.

Як з сего бачимо, ученик мав тоє читати за порядком, з гори на долину і на відворот. Найперше слідував і то так: нпр. єски — аз — еа, і т. д., а відтак читав уже скоро.

Не від річи буде, як ту наведу ток поступованя методичного, яке знаходить ся в книжочці п. з. „Наставленіа, по котрымъ возможно къ краткомъ времени отроча, не токмо церковныа, но и гражданскія славянскаго языка писаніа совершенне осѣчити“. Львівъ 1792 р.

Тая ціяна старвинна методика знаходить в Музеум педагогічним лянівкїм в ц. к. Радї шкільній в ратуши. Там отже незваний педагог радить: щоби учитель з букваром постував як слідує: „Вити з паперу стілько карток скілько єсть букв в азбучї. На кожій карточці написи букву так велику яка єсть картка паперу, і такі картки роздавай по дві на день ученикови, щоби він мав тії в руках, а пока-уй ему, що наспрімір на тії карточці тая буква називає А, а на тії Б, і т. д. і ті карточки мають ся показувати в таким порядку, який є захований в букварі. Дитина, маючи через день в руках ті карточки, і забавляючи ся ними, найлегше научить ся пізнавати букви. Але при тім конечно ждай від него в протягу дня, щоби подавав карточку одну або другу з називанем кожної букви. Пр. дай мені „єски“ (Б) дай мені „їз“ (Я) і инші. По таким жаданю він сам набере охоти ті відтворювати, будьто буде їх відтворювати в мокрім піску, або також буде вирізував в глині, затримає в той спосіб легко в памяті, а на твоє жаданє буде тобі подавав букву одну по другій — наколиб ему єще родичі за скорє показуване кожної букви, дар якийсь в овочах або в чім другім приврекли. Єсть много примірів, що таким способом малі діти в десяти або 15-ти днях можна научити азбуку“

Як видно з того, незваний автор тої книжочки пішов за методом Баседова, якої він уживав в своїм „*Filantropinium in Dessau*“.

В дальшій тягу буквара нашого наступують „Речина изъ единого приписменнаго слога“ як нпр.: миса, гай, сїй, і т. п., дальше „Реченя изъ двохъ чотыри письменныхъ слогъ“, пр.: ес—ра, ес—да, ес—ма, і т. д.; дальше „Речина изъ трехъ слогъ“, пр. таке слово: йт—ті—ки, га—де—ра і тим подібно.

Дальше на карточці 10 „Речина изъ разнаго числа слогъ“ як: „й—ка—де—мі—а, баа—го—со—ки—ні е, фн—ло—соф—ски“; дальше

карточка 12, „Річина єдиного слога составленаго изъ разнаго числа письменъ“ як: коверъ, цитъ, храмъ, і т. д.

На карточці 7 є такий наголовок: „Річъ изъ річинъ составлена“. Ту є розложена на склади четверта заповідь божя, в той спосіб:

„Ча—да, по—сає—шай—те ско—ихъ ро—ди—те—ай, о Го—спо—ді і т. д.

Слѣдуючі картки від 9 до 11 суть слова під титлами і то з одної сторони слово в скороченню, а з другої в рівній лінії ціле слово як треба его писати. Яка то була трудність научити ся такій дитині читати слова в титлах. Для приміру возьму от таке слово, пр. айаскій.

Картка 12 гестю суть вже уступи до читаня, і то: „О Богъ, що и икимъ и кѣлькоракій єсть Богъ нашъ“.

Картка 13 верзо. „О Божімъ промыслѣ, кѣлькоракій має Богъ и въ ощи до всего своего сотворѣна, а осеблене до человека о вѣчнѣмъ его извѣщенію“.

Картка 17 г. „Заповѣди новаго заветѣ“.

Картка 17 в. „Заповѣди церковныя“.

Картка 17 в. „О прикляхъ Божиыхъ, поєла которыхъ каждый человекъ должнъ своимъ житіємъ радити, дабы не быль позвѣленъ живота вѣчнаго“.

Картка 24 г. і в. „Число“ церкви, „гражданской“ (арабске) римске і словами до 10000.

Часть друга К. 25 г. „Молитвы оутрины, которыми отроча повинно, вставши изъ сна, Богъ благодарно взнати, найперши але перхристиса Хр҃га склаающиса и гекори, і т. д.

Картка 25 в. Увага. Як дитя слѣдуючі молитви учить ся читати належить учителеви кожду молитву зміст і силу ему показати, щоби читаючи сю перед Богом знав, чого від Бога просить. Повинен також і ті славянські речена, „простим руским языкомъ“ ему толковати. Щоби однак він вповідаєне і пояснене ліпше зрозумів і упритомнив собі і в памяти затримати міг, потреба по кождім поясненню запитати его о тім, що ему впрост показувано.

К. 29. г. „Пртикѣны вѣры“.

К. 30. в. „Споєдѣ поєсидниаа“.

К. 33. в. „Молитва передъ окѣдомъ Благодарствинна по окѣдѣ“.

К. 34. г. „Молитва передъ вѣчирю. Благодарствинна по вѣчирѣ“.

К. 35. г. „Молитвы на сонъ гражданимъ стречати“.

К. 37. в. „Наша савѣнѣа до савѣмъ Божей дѣтмъ младымъ благопоприкнѣа“.

К. 44. в. до кінця: „Поєтика сѣѣцкаа, отъ иностранныхъ асторекъ къ кратцѣ сокращаа. Младымъ приаична, вѣкмъ же ощи благопоприкнѣа“.

Розложена на пять розділів. З кожного розділу для поясненя річи подаю по кілька речень.

І. Розділ говорить „о пристѣйномъ оуложенію тѣла“.

І. Тримай ся просто, чи то стоїши, чи сидиши, чи клячиши, голову тримай трохи на перед нахилена, одна не криви ані в праву ані в ліву сторону.

2. Не обертай голови легкодушно і свавільно, але як потреба відверни звільна.

6. Нігті не обтяти і не обмиті носити не є хорошо, а потім обгризати або обтирати при людях чесних дуже не прилично і не політично, і т. н. уваги, котрих є в тім розділі 12.

II. Розділ говорить о способі заховання ся при столі. В тім розділі є 24 уваг, пр. 13 увага: „Не пий росолу з вази або з тарілки бо то є по грубиянски“.

17. Не мачай ані мяса, ані хліба в пулумиску. Не мішай кілька страв разом. Не частуй другого тим, чогось вже сам перед тим скоштував, і т. н. тим подібні уваги.

III. Розділ говорить о ходженю. Ту є 12 уваг. Пр. 1. увага. Не ходи „збитк“ спішно, ані „збитк по малѣ“, ані думно, ані свавільно, але мірно і з повагою собі належитою.

2. Ідучи не горб ся, не кивай собою, не звішуй рук, не стукай дуже ногами о землю, не волочи ніг за собою. Ідучи на сходи, ступай по одному.

10. Політика каже: гіднійшому, старшому уступити місця.

IV. Розділ. Як належить з людьми обходити ся. Пр. 17. увага. Ся не умієш лікарської штуки, не важ ся радити лікарства того а того хорому, котрого не знаєш, ані не мацай „пульсів“ ся не маєш над ним власти: а особливо иншого рода осіб т. є. „балогловы“ ніколи не тикай ся.

24. Ся хочеш що подати, або відобрати від другого, з далека не втягай руки поперед старшого від себе, але по за ним.

Таких розличних уваг застосованих до кожної нагоди є в тім розділі 27.

V. Розділ „о мові і розмовах“. Увага 10. „Не говори о твоїх приватних річах і домових. хиба що з щирим другом, або коли просиш єго о раду.

Увага 25. Не напоминай ніколи з гнівом, або зі злостію, але з поміркованєм, „скромно і дискретно“.

В кінци суть еще „Загальні перестороги“. Пр. пересторога 2. Кожного шануй, нікого не понижай, будь „скромним“ (sic!) перед кождим, — за тоє Бог і люди люблять.

Пр. 4. „Не смій ся дуже, щоби ся не показав легкодушним; не дивуй ся дуже, бо то є знаком, щось нічого ніколи не бачив“ і т. д.

Буквар той як бачимо з побіжного представлення єго змісту, то в декотрім роді ціла енциклопедія того, чого в тім часі учили в галицких наших народних школах.

Ту знайдеш і елементи читання, рахунки, молитви цілого дня. „слѣженє до слѣжкы Божой“ потрібне особливо в містах, где священникови шкільна молодіж служила до служби Божой, а в кінци і „Скѣцкал полѣтика“ т. є. правила приличного заховання ся.

Виданє того „буквара“ з єго увагами і материялом було одним з проявів духа західно-європейської просвіти в галицко-руській народній школі. По псалтирю и иньших літургічних книжках, котрі були до тої хвилі в більшій часті яко одинки, крім „азбуки і визше наведених букварів“.

Підручники при елементарній науці — були вже великим кроком наперед. І хотай в загалі „Буквар“ сей має характер церковний, так як і школа народна в тім часі знаходила ся виключно під власттю церкви і священства, і писаний в язику церковним, але интересним в се, що коли річ доходить до чистого народного наріччя, що автора желанем було розширити межі маси народу, то і язык его в значній часті зближує ся до народного языка, або до тої полуднево-рускої літературної річи, котра виробила ся, в XVII. століттю під пером Вишиньского, Галлятовского і др. Без сумніву, слиби австрійський ряд хотів був прийти в поміч розвиваню ся руского елементу в Галичині або остаточно, не стримувати его розвиванє ся, то вже з кінцем XVIII. ст. були би нині початки відродження літератури і образования. Вже та „Полїтика“ перша і одинока в тім роді праця в галицько-руській літературі, заслугує на особлившу увагу не стілько що до языка, але більше яко образец обичаїв тогочасної не много образованої часті галицько руского народа. Безименний автор „Полїтики свічкої“ в самім уже наголовку заповідає, що артикул его — „з чужих авторів в коротці зібраний“, а то здає ся, що в головних зарисах річ взята з польского, як також послугувати ся мусїв „Домостроем“ попа Сильвестра, міністра Івана Грозного (1533—1584), котрий для злагодження обичаїв у своїх земляків був написав. Хотай в декотрих місцях видно і оригінальність.

Ту еще мушу сказати, то друк в тім буквари поступенно чим раз дрібніший так, що „Полїтика“ вже дуже дрібонким друком друкована, як що без напруження очей тяжко її читати.

Можемо повясти яка то мусїла бути мука для дїтини, заким оно научило ся слябізувати, нїм оно вивучило ся читати, ба і на память!

Стілько о тім просторіж буквари.

(Дальше буде).

Про фізичне вихованє

після Ангелього Моссого.

написав

Василь Ратальський.

[Дальше.]

III.

Цією вихованя англіїського єсть та обставина, що оно кладе вагу на такі річи, котрі у нас зовсім занедбані, і противно майже зовсім недбають там о се, що у нас ставить головну ціль вихованя. О тім поучить нас сиравазданє заведеня віншестерского, котре надає тон всім нинішнім школам.

Розділ єсерий майже відмінний від нашого. Наука кінчить ся в липню. Тепер слїдують семи тиждєвї єсерії. На Рокдество пять днів вільних, а на

Воскресене три тиждні. Так в школах як і в родині неділя призначена виключно на відпочинок.

Подібний поділ годин:

5. мая. Второк. Партия „cricketa“, кожний платить, або вигриває дві гвінеї.

12. мая. Второк. Нова партия „cricketa“.

14. мая. Четвер. Партия „cricketa“ під проводом Буклянда.

18. мая. Понеділок. Партия „cricketa“ з бувшими вихованцями заведеня. Подібно 19. мая.

З сего бачимо, що давніші ученики суть в безпереривній звязи з заведенем, в котрім виховували ся. Тиждень, о котрім бесіда, посвячений виключно получению давніших вихованців з новими в тіснійшу звязь. Подібні торжества повторяють ся також в червню. В тих часах відбувають ся бенкети, на котрих звичайно бував „Glarstone“.

21. мая. Четвер. Дві партії „cricketa“ з другими заведеннями.

23. мая. Стріляне в гостях сусідного заведеня.

28. мая. „Cricket“ і перегони веслярські.

Позаяк многі заведеня далеко віддалені від себе, тож вихованці уже раненько вибирають ся в дорогу, а вертають пізнім вечером.

З того справозданя бачимо, що в маю призначено девять днів на вправи фізичні, а шість на другі подібні забави та торжества.

Таким чином лишає ся п'ятнадцять днів на науку. В місяці червню призначені девять днів на забави, крім неділь і иньших вільних днів. Два-найцятий день червня вільний від науки. В тім дни приїхав „Mrs. Webbe“, оден з найменитших граців в „cricketa“, відвідати своє давніше заведенє і зміритись з теперішніми учениками. Третого липня відбуло ся найважнійше торжество: Конець сезону льондоньского, (партия „cricketa“) поміж вихованцями „Winchester a Eton“.

В тих великих заведеннях — як бачимо — головну вагу кладе ся на вихованє фізичне. В менших заведеннях, призначених для середної суспільности як в „Chartehouse College“ забавляють ся вихованці три рази тижнево від години 11½—7, або спочивають на вільнім воздуху.

В Етон єсть пять великих площ „cricket-ових“, кожда з павільоном на гардеробу і великою галереєю перед дощем. Подібно в „Winchester“. Тут бачимо єще дві великі площі під шопами до гри в пилку в часі дошу. Кожда з них може вигідно промістити до 520 учеників. Ціле заведенє окружають рівнини, луги, корчі.

Яке пригнобляюче чувство наповняє душу, коли порівнаємо наші школи. Тут тіснота, монотонність так виї як внутр. Суть подвіря, навіть будови, до котрих не загляне луч сонця. Вихованці топлять ся як селедці. Маємо безліч інструкцій, обіжників гвінівчичних, а однак все лиш на папері!

IV.

Видаване статистичних виказів про перестуду в школї, причинило б ся дуже до унормаваня так пекучої справи, як опал.

Простолудин зовсім блудно розумує, що зимно надає сили дїтворі. Обовязком лікарів було би вказати, що многі ученики, померші перед ча-

сом на сухоти, запалення легких, винесли завязки тих слабостей з зимних саль шкільних.

Зимно ділає вправді на організм, однак се діланє подібне до натрискової купелі, котра ділає тільки на шкіру. Довше зимно зуживає організм, викликаючи ослабленє. Легкі і горло, стикаючи ся безпосередно з воздухом виходить на тім найгірше.

Бєли маємо бути щирими, мусимо признати, що заведеня приватні стоять у нас о много вище від публичних. Правительство має моральний обовязок спомагаючи нашу забуту країну з фондів державних так, щоби она бодай в часті могла рівнятись своїм посестрам, і заведеня науково виховуючі дійсно відповідали вимогам суспільности. Бєли-ж правительство з огляду на теперішні обставини не в силі зарадити лиху, тож ініціатива повинна вийти від товариств.

V.

Яку шкоду приносить перетяженє ума для цілого організму, о тім уже всіляко писано. Тут обмежимось тільки до того виказаня, що пляни наукові на сталім континенті зовсім не причиняють ся до розвою сили.

Бєли возьмемо пересїчне число часу, якого ученики потребують на вправи письменні і вичченє ся заданих предметів, пересвідчимось, що двацять частий часу посвящає ся на образованє психічне, а заледво одна часть вистає на вихованє фізичне. Бєсть се блуд найтяжший з усіх блудів сучасного вихованя. Фізіологія і медицина сказали уже своє. Наведемо найважйїше: Preyer в своїй: „Наука природна а школа“ говорить межі иньшими: „вихованє в сучасних школах прямує до едефенерованя дїтвори.

На тисячу охотників в однім році, єсть 134 короткозорячих, 347 з вузкими грудьми, а 114 до служби військової зовсім нездібних. Зовсім противне зіставленє виходить з статистики звичайних рекрутів. На тисячу маємо тільки 1-го короткозорячого, 267 мають вигляд худощавий, а 73 нездібних“.

Париска академія медична радила в р. 1887 через цілий ряд своїх засідань над переобразованием шкіл головню народних. Майже ціла праса європейска і тіла парламентарні диспутують без настанно о тих справах. На підставі дослїдів „Ахєла Кеу-а“ належало би заключити, що сучасна школа найбільше шкоди наносить в Швацарії. Тимчасом після італїських подїлів години, дежно на науку припадає 10 години. Зняжаючи се число до 8, переходить оно єще більше як половину фізіологічної уваги. Все те єсть взірцеванє в Німеччинї, где такі знаменитости педагогічні як „Wiese“ доказують більшу вартість методи англїйської. Ziegler в своїй „Реформі шкільній“ доводить, що 10-годинна праця психічна єсть прямо убиваюча.

В Англії перші години науки призначені на забави. Зовсім противне як у нас. Річ природна. На перших годинах хлопець неутомлений, а на науку знайдедоволї часу. Бєсть се оден доказ більше, яку вагу привязують Англіїдці до вихованя фізичного.

Ослабленє волї, недостаток оригінальности, се наслідки надто розширених плянів наукових. Учать такої скількості предметів, що ученик не всилї віддати ся кождому. Безперестаннє „кованє“, се головна прикмета наших шкіл.

Помішано здібности приймання поживи духової, а травлення. Напихає ся дїтвору цілий день стравою, без огляду на сили травлення, а забирає ся найдорожший час який повинен іти на образоване і виховане фізичне.

В радах, коли робітнича верства домагає ся осьмигодинної праці дїтвора скавуть в лавці шкільній по 10—11 годин денно.

(Дальше буде.)

Як розбуджувати замиловане до обсервованя природи.

Проф. Bailey в Америці висказав дуже правдиві і цільні уваги о студиях природничих. Понеже більша часть тих увах відносить ся властиво до розбуджуваня замилюваня до студий природничих у дїтйй. проте можуть они бути важними в розговорах, проваджених в передшкільнім научаню. Ось зміст поглядів проф. В.

Студюване натури полягає на пригляданю ся предметам, які видимо на висновуваню льогічних внесків з того, що маємо перед очима і задаваню собі питань відносячих ся до обсервованих фактів. Коли би ум наш вдоволяв ся самим сконстатованем спостережень, не було би в нїм потягу до дальших обсерваций і дальших дослідів.

Хотячи пізнати природу, належить учити ся з оказів, а не о них. Пізнавати те, що єсть, а не того, про що люде кажуть, що єсть. Дайте дїтям предмет до рук заки зачнете о нїм оповідати. Кожда річ, яку дитина безпосередно пізнаєть, єсть для неї предметом подиву і отвирає перед нею новий сьвіт.

В одній школї, яка мала розголос зі взгляду на добру методу викладаня наук природничих, проф. Bailey, уповажнений до задаваня питань учеником, запитав одного з них :

„Яке зявище в природі застановило тебе найбільше?

Нурець, що потапає у мори.

„Де ти єго видїв?“

„В моїй географії“.

Не ходить о те, щоби з дїтйй зробити учених. Проф. Bailey зачав своїй доньці говорити о житю рослин вже тогди, коли она могла одушевляти ся барвним цьвітом, але до одинацятото року житя не чула виразу ботанїка. Нема може предмету, в котрий би учитель міг вляти тільки своєї індивідуальности, як в науки природничі.

Природу належить завсїгди розяснювати фактами, а мимо того полишає ся багато поля для чутя. Інтерпретация поетична становить найвисший погляд на натуру. Вабуджене подиву для природи єсть цілею праці над дїтьми. Найсамперед відкривай їм правду, а потім вкажи єї поетичну сторону. Знанє природи не холодить чувст. На один факт в природі спотикаємо дванайцять тайн. Чувство оперте на несьвідомости, єсть пересудом, подив, опертий на знаню, єсть мудростию.

Не належить невільничого тримати ся ніякої методи. Повиннісьмо лиш мати завжди три головні засади в пам'яті :

1. Вибирай в натурі предмети, до котрих маєш уподобане, бо лиш тогди добре викладати можна, если маємо замиловане до того, чого учимо.

2. Вибирай лиш такі предмети, котрі самі накидують ся і котрі безпосередньо обсервувати можна. Нема в природі нічо такого, щоби не давало поля до уваг і спостережень, не могло стати ся предметом наукового заінтересованя.

3. Нараз лиш одним спостереженням займай дітний, вибираючи завжди таке, котре важайше а то для того, щоби увагу дітний звернути на властиву сторону. Проф. Bailey що-день звертав увагу дітний своїх на якийсь предмет в природі, по році винесло се значне число 360 добре заобсервованих фактів. Если би тої методи держано ся в школах, по укінченню 8-літнього курсу мали би знаменитий засіб докладно присвоєних відомостей природничих.

Одного ранку звернули діти при сніданю увагу на букет, стоячий на столі; професор запитав їх: „Чи всі листки суть до себе подібні, чи мають різні форми?

Діти тим зацікавилися і до слідуючого ранку зібрали 40 родів листя.

Іншим разом дав він їм до рук першу цвітучу галузку, а потім суху а о тій послідній сказав: „Она умерла“, з відси виснував поговірку о значіню того з'явища в природі.

Коли діти задають питання, на котрі відповісти не умієш, скажи їм, що знаєш, але при їх помочи будеш шукати розв'язаня kwestії. Діти коли самі зіткнууть ся з трудностями, які суть при слідженю природи, наберуть згідного з правдою переконання, що річи знаві і сліджені мають ся до невисліджених як оден до тисяча, і то їх зовсім до природи не знеохотить.

В одній народній школі звернув проф. Bailey увагу дітний на чорну пляму на стіні, з дерев'яних дощок зложеної. „Що то єсть?“ — спитав. „То сук“. „А що-ж то єсть сук?“ Діти мовчали, а професор обяснив їм, в який спосіб з пня роблять ся дошки, як з того пня виростають галузи і що в місці, в котрім росла галузь, знаходять ся в дощці сук.

Не задержуй дітний довго на однім предметі, бо коли дитина змучить ся і збудеть, тоді обриває ся наука. В науках природничих ходять о розпізнане фактів, погляди наші нічого не значать, нема чоловіка, котрого погляди могли би тут мати якесь значіння.

В однім товаристві агрономічнім, зложеном з дуже діяльних рілників, задано проф. В. питанє, як витолкувати факт, що яблїнки що другий рік родять. Проф. В. запитався їх: чи з одного місця галузи виростає одно, чи двоє яблук? „Одно“ — відповіли. „Чи в тім місці цвіє оди цвіт, чи більше цвітів?“ Ніхто не умів єму докладно відповісти. Показало ся, що ті панове легковажали ті факта, а хотіли філософії, підчас коли властиво лиш факта мали для них вартість.

Як видимо з повнєшого, метода проф. Bailey під язгом педагогічним заслує на велике признає, понеже передовсім розвинути може у дітний в високім степені змієл спостереження.

Дарія III.

Кілька слів о науці в наших народних школах.*)

„Учи ся, моли ся, труди ся і трезви ся!“

В теперішніх часах широко й глибоко розводять ся наші шкільні устави над тим, що і як, або чого найменше має учити ся в школі. Почавши від азбуки, на самім низкім степені, аж до всіх предметів в послідній класі народної школи, ново видані приписи означають цілу матерію для науки, вказують на дорогу і на средства, яких она придержувати ся повинна, если має дійти до витиченої ціли.

Гадав би хто, що слідує, тільки учителям взяти ся горячо за діло зміркувати і перетравити цілий устав та й вже річ готова. Але-ж в переведеню і застосованю шкільних приписів дїє ся нераз противно. Суть приписи зрозумілі, ясні, а наука по школах такой недужа, недостаточна або просто неадала.

Деж ту причина?

Всякий устав і припис стає ся мертвою буквою для того, що не розуміє їх, або застосувати ся до них не хоче. Щоби вирозуміти річ, потреба узнати, яку вагу мають шкільні приписи для педагогіки, на що їх пишуть, і як слідує до них застосувати ся? Приписи не суть чим другим, як тільки: 1) начерком ціли для науки; 2) розкладом цілої учебної матерії дидактичними указаннями; 3) поученнями о шкільній карності і відносинах школи. З тих ту вчислених частий друга заслуговує на особлившу розвагу. Ціль науки, яку назначає педагогіка, єсть для всіх шкіл одна і та сама, но переведене її то уже річ живої практики і залежить від многих обставин.

Ніякий припис не може означити шкільну науку так докладно, щоби она повсюди, в кожду пору і для кожної школи була зовсім добра. Неможливо в приписах узглядняти подрібно, які можуть явити ся ученики в школі, який може бути учитель, яка місцева случайна потреба?

Для науки в кожній школі потрібні три головні річі: відповідний устав, добрий учитель і підготовлені для школи ученики. Річю мовою на тепер буде, піднести одну важну сторону в чинности учителя, се є порядок в науці, або відповідне педагогічне розміркованє цілої учебної науки.

Кожний добрий господар дбає о добре здорове зерно на насїне, но разом старає ся докладно пізнати і рілю, де сїяти наміряє. Він старає ся підготувити належито землю під насїне, а все то в свою пору, тогди, коли сприяє воздух.

Як уже сам Христос в письмі святім рівнає добру науку з добрим засївом, заходить велика подібність межи господаркою пільною а шкільним образованєм. Основною мислю (підставою) кожного доброго зарядженя єсть ощадність і надїя знакомитого хїсна. Ощадність не допускає марнувати ні средств ні сил, а надїя знаменитого хїсна спонукує до потрібних, хоть-би значнійших жертв, без котрих не обійде ся ніякий труд. Скинроватий, вузькомислячий господар в яким-небудь важнім ділі не доведе до нічого. Если мало

*) З конференційних рефератів кіцманського повіту. Передрук з „Buk. päd. Blätter“.

ложив старання на ниву, заким посіяв, если мало уважав на добре насіння, і скорше продав адорове зерно, а посіяв, котре гірше: так і малий для него полон, малий хосен з его нещирої праці.

Педагогіка указати може учителям ту важну правду, що як не-кожда діточа голова зарівно понятлива, даровита, як не всі діти зарівно підготовлені для школи; так і не на всі перенести ся дасть хоть який добрий принцип. З сего випливає, що учителям конечно потреба познакомити ся найперше з кожною дитиною, засідаючою на шкільній лавці. Як добрий господар о рілі, так добрий учитель о дітлах вступивших в школу повинен мати докладне знанє. Діти можуть бути або великої або середньої цікавості, або зовсім тупі. Уже з очий, з чола, з рухливості узнає учитель, які у него хлопці. Добре то кажуть „Глянь на вид, а пізнаєш, що Сновид“.

Буває дуже часто, що діти за-цікаві рано — тупіють пізнійше, а на супротив тупі з початку — розвивають ся удивительно в старшім віку. Не може протого педагогіка засудити відразу непохибно, котра дитина здала до науки, а котра неадала. Согрішити завжди учитель той і заявить себе недобрим педагогом, котрий уловить ся великою, иногді хоробливою цікавостію дітвий і стає учити, як мовлять „на високу скалю“, с. в. цілий крам потрібних і непотрібних відомостей силує ся приноровити дітем. — Неменше ділав але й той, котрий унаваши діти за непонятливі, робить, як повідають, лиш своє, щоби покрити себе в очех шкільного надзору, спихаючи неучтство дітвий на їх непобориму тупість. Не всякому на чолі написано, які суть у него дарованія, тож на тупість, неохоту дітвий до науки зсилають ся лиш злі педагоги.

Педагогіка конечно домагає ся, щоби наука була образуючою, щоби учитель посредством живого слова умів присвоїти молодим душам учеників ті виображення і понятія, котрі суть підставними для цілого дальшого житя.

Головною прикметою подібних виображень єсть, щоби були прості і легкі, щоби дитина поняла кожду неоспориму, як день ясну, кождому легко приступну правду.

В реченю „дневне світло походить від сонця“ єсть така неоспорима правда, що й ті тупі діти зможуть представати собі сонце і помислити де-що о нїм. Всі коренні понятія й виображення бувають прості й легкі і годять ся з дітчиного взгляду на сам відповідний душевий корм для дітвий. Так само як тілесна урода дітвий нищить ся, ослабляє ся острою наперченою поживою, так само і для науки потрібна єсть відповідна дивта.

В загалі за правило послужити може то педагогічне указанє, що всяке приєнішенє в розвою ума протавить ся природі; длятого не треба живу цікавість дітвий даровитих томити заєдно свѣжими річами, а держати єї на упові. Одна і та річ запрятати може цікаву дитину на довший час, если учитель поступенно пояснити стане всілякі єї сторони. Нема нічого погубнійшого для цікавості дітей, як поверховне, побіжне скаканє з річи на річ, з предмета на предмет, через що в правді и пружає ся фантасія, але заразом творить ся єї буйною, хоробливою, невинуючою.

Учитель, що найперше цілу науку свою на одну легко зрозумілу річ а той спосіб обмежити, щоби цікаві набрали охоти завяти ся нею довше, а тупі мали час подрухати ся і познакомити ся з нею.

Засаду: „розжуй слово, заким вивівш!“ повинен кождий учитель перестерігати совієтно. Порядок в науці приствоїть собі учитель не инакше

як тільки посредством совісного приготування на кожду лекцію. Приготовляти ся він буде не тільки читанем практичних готових писем, се є препарацій друкованих на ціль тую, а й тим, если під строгу розвагу возьме своє власне досвідчене, і не стратить тих дїтй з ока, для котрих готовить ся.

Слїдує для него, завзивати себе самого до совісного справоздання з поступованя кожного разу в школі. Повинен він завсїгди знати, що, як і з яким поведенем говорив в школі? Відкинувши від себе всяку зарозумілість і самолюбє, повинен завчасу узнавати свої педагогічні блуди або недостатки, і з цілою силою наставати на усторонене тихже.

Для порядку в науці чуть дві головні річи доконче потрібні: перше, щоби учитель знав точно і ясно приновити матерію науки для віку дїтй; а по друге, щоби сам о собі, своїм наміреню, своїм поведеню а навіть о кождім руху свого тіла мав завсїгди ясне понятє, на кождім кроку був притомний в собі, не забував ся, не піддава ся враженням якого-небудь рода, або що часто буває, не запрятував собі голови домашним клопотом в пору шкільної науки.

Правда, що вимагання ті суть великі, що они потребуєть немало труда і праці около себе самого і немалого пожертвованя для добра школи, але в тім і ціла велика заслуга учителя.

Приновленє матерії до віку дїтй опирати ся повинно на поступенности. Подїливши матерію цілої науки точно на лекції, учитель не поступить ні на крок дальше, як довго не пересвідчить ся, що й тупі схіснвали з неї і достаточо приготовані, щоби могли заняти ся слїдуючою лекцією. Подібний педагогічний захід вимагає від него великої терпеливості а враз постійного занеханя пустої бесїдливості. Гадка, що чим більше хто говорить, тим річ яснійша, ніяк педагогіка не може одобрити. Пересадна, надмірна бесїдливість учителя віднімає дїтям терпеливість, томить їх увагу, заколотить їм голову на стілько, що не будуть в силї утворити собі яке виображенє з цілої річи, гайкають пусто і починають безпокоїти ся. Утомлені і зневолені ждуть пори як спасеня, щоб вийти із школи.

Так ревний учитель виговорив собі груди, умучив ся, а дїти не знають нічого. Єдина форма для всякої поступенної науки єсть форма постійних роздворів учителя з дїтьми в той спосіб, щоби наводив їх правильно і розумно говорити о річах.

Порядок в науці дальше вимагає від учителя, щоби не квапив ся з лекціями, але-ж не пеняв без потреби довго над одною буквою і щоби не поясняв того, що само собою ясне. Поспїх не дає вивчасувати ся виображїням дїтй, а пусте бесїдованє змерзить їм науку. В тім й головне старанє для совісного учителя, щоби він переселив ся в душу дїтй мислями своїми, щоби не випереджав цікавості їх, насуваючи заєдно щось нового, та щоби не тратив з очий поступу в науці.

Нїколи учитель не осягне добра своєю наукою, если або сам загонисто на разї рвати ся буде, або розволікло і оспало так учати стане, що й сам і дїти зівати будуть.

Обдумавши належито матерію кождої лекції, застановивши ся совістно над тим, що і як ділав на минувшій лекції, учитель пощади в себе і дїтй. Шкільна праця тяжка, она вимагає добрих сил, сьвіжого ума, весе-

лого розположення, а то можливе тільки тогди, если у всім застосує ся певна розумна міра. Так если учитель застанивить ся всесторонно над порядком в науці, не змарнує ні власних сил, ні сил повіреної дівтори.

Перші загальні збори філії руского товариства педагогічного в Коломиї

відбули ся дня 12 с. м. при участі 32 членів.

(Годі з тої нагоди не піднести сумного факту, що не явились навіть усі учителі в Коломиї замешкалі).

Збори відкрив теплою промовою ветеран педагог, смеритований інспектор окр. коломийського Григорій Кульчицький, бажаючи доброму і коначному ділу: Щастя Боже.

Председателем зборів вибрано п. Гр. Кульчицького, котрий покликав на секретара п. Породька.

Проф. рускої гімназії п. Остап Макарушка підніс в довшій промові розвій руского товариства педагогічного, поучив зібраних о цілі того товариства і вказав на діяльність головного Виділу, потім подав ціль, для якої по-встала гадка засновання філії в Коломиї.

Проф. Шухевич зі Львова, заявив, що виправді не має спеціального поручення заступати головний Виділ товариства, так як его привіз до Коломиї був наглий майже несподіваний, однак має поручення подакувати тим, що за-нялись заснованем філії, яка мусить бути помічною головному виділові в его стремленях, що є справою тим важайшою, що головний виділ буде міг о потребах позамісцевих шкіл і пр. через свої філії дізнаватись, а справи, які до-текають місцевостей в яких філії завязані будуть могли полагоджувати виділи тих філії.

Проф. Мостович виложив у своїм відчиті. „Довги нашого жіноцтва“ обовязки жіноцтва під вазядом розумного, морального і патріотичного вихо-вання дітей і то вже від хвилі, коли дитина починає розвиватись і розуміти прови світа.

По відчиті приступлено до вибору виділу; головою вибрано проф. Остапа Макарушку; надто увійшли до виділу: Волод. Коривевич управ. школи в Коломиї, Прокіп. Мостович, проф. гімназії, п-а Наталія Юркевичівна учи-телька, а на засудників о. Мик. Гривіловский, катихит школи виділової і Ан-дрій Навчук учитель. По виборі виділу вніс проф. Мостович, щоби заложити книжку, в якій мали би члени записувати свої спостереження і бажання доти-каючі шкільництва, щоби далі виділови темат до обговорення тих справ на его засіданнях, наглядно предложено їх головному виділови.

Проф. Раковский піддав гадку, щоби новий виділ розвинув широку аїтацію, яка би мала на цілі сповукати міщан і селян до посилання дітей своїх до усяких шкіл, яких є подостатком в Коломиї, а де власне не бачимо дітей міщан ані селян; се підносить вискодавця тим певнійше, і завизває до сильного і скорого ділання в тім напрямі, позаяк проф. Гімназії коло-

мийскої п. Насальський агітує у своїх виданнях против поси-
ланю дітей до школи, доказуючи що наука шкільна зводить
дітей на нінащо, чим деморалізує народ, а що найпоганійше
сам яко учитель, проти школи виступав!!! Дальше обговорював
проф. Раковий справи народного шкільництва і також шкіл висших, почім
поставив внесок, щоби вибрати осібну комісію, якоби розтягнула потреби на-
родного шкільництва, а другу комісію для потреби шкільництва висших шкіл.

В часі дискусії над внесками проф. Раковського довідались ми, що
агітації, які веде проти посиланню до шкіл п. Насальський, походять просто
із московського генерального штабу, який тепер розтаборив ся в Коломиї, та
що самі штабівці з того табору виступають спеціально против руских шкіл,
а на зверх оказують свою негіть до тих шкіл тим. що посилають дітей своїх
до шкіл польських, як адвокат др. Юрченко і др.

(Нам лиш дивно, за чим жалують Коломийці, они повинні бути раді
що вже прецінь раз наша хата позамітана, та ніяка нехар не занечишує
її. Ред.)

По ухваленню внесків проф. Раковського і проф. Мостовича замкув ново
вибраний голова, проф. Макарушка збори.

Штука, наука і література.

— Літературно Науковий Вістник, книжка II. за лютий 1990 р.
поміщує: „Наш альбом“ Молитва, П. Куліша. Гіпатія, Г. Комарова. Недбалість,
Ф. Ганнусенька. Із поезій Грицька Кернеренка. Із поезій С. В. З днів журби,
Марка В-а. — „Образки з гуцульського життя“. І. Злодія зловили. II. Раз мати
родила! — „Перехресні стежки“ повість Івана Франка. — „Над усіх неморальні“
оповіданє Л. Катренка. — „Із оповідань Людвіка Тома“ І. Тверді голови. II.
Смерть. — „Із посмертних оповідань Гі де Мопасана“ І. Весняним вечером. II.
Батько Мільон. III. Коло помершої. — „Атта Троль“ Сон літної ночі. Поема
Генріха Гайне. — „Розвід в минувності і теперішності“. З поводу нового ні-
мецького кодекса. Подав П. Родняк. — „Новини нашої літератури“ І. Повісти
і оповіданя І. С. Левицького, Л. Ч. П. Страшний ворог, книжка про горілку, Івана
Льви. — „З російської України“ І. Сумний стап теперішнього українського те-
атру. Драматичні „твори“ Сластина, Гната, Хоткевича. — Журнал і публіка“
написав Іван Франко. — „Хроніка і бібліографія“.

ВИДАВНИЦТВО РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

„ДЗВІНОК“

письмо ілюстроване для науки і забави руских дітей і молодежи

виходить 5-ого і 20-ого кожного місяця

Передплата виносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції
і адміністрації: Львів, ул. Театинська ч. 19.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, під зарядом К. Беднарського.

Передилата:

на пів року 1 ар.
60 кр., на ці-
лий рік 3 ар.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРІАН

РУССКОГО ТОВА. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.

Администрация
ул. Театинська
ч. 19.

Неопечатані ре-
кламні без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Початок і розвій шкільництва на Руси.

Подає Ант. Павенукий.

[Дальше.]

З порядку приступаю до букваря з р. 1807; заголовок его ось який:
„Бѣкваръ языка славенского, чтіиѣ и писаніѣ оучающимѣ, въ по-
лезное рѣкокожденіе. Типомъ изданъ при Храмѣ Оуспіиѣ Прѣтой Бгѣи,
въ когоспасавомомъ Градѣ Львовѣ Рокѣ Бжѣ / а ѿ ѿ. (1807) Мѣѣ Феврѣ-
рѣѣ а днѣ. — 8-ка. — Картокъ нѣнумерованихъ 38. —

Сей букварь належить також до рѣдкостей библіографічних. Всего оста-
лись его два примірники: один в бібліот. Народного Дому, а другий в Оссо-
лінеум.

В межичасї, помежи виданем попереднього а видрукованем сего були
уживані букварі видані в Почаєві і в Києві а також і катехізми враз з азбу-
кою. Хотай не велика просторінь часу від одного виданя до другого а вже
ріжниця видна, так, що до друку як і до самого методичного уложеня. Друк ту
уже більший і виразнійший, за те менший що до змісту, язык більше на-
родний як церковний, а виглядає ось як:

На відворотній стороні картки титулової є образок представляючий
„Благовіщенє“.

На картці другій, розпочинає ся відразу наука від великої аздуки,
попередженої в горі віністою і напишено: „Бѣкваръ или письменна колышла“
версо велика азбука, а під нею мала азбука з наголовком: „мала“.

К. 3-а verso і recto зученє согласних з самогласними і то найперше
всі согласні в порядку азбучнім з самогласною „а“ потім з „ѣ“ і т. д.; пр.
Ба, Ба, Га, Да, Жа; Би, Би, Ги і т. д. Тут належить зауважати, що старо-
славянські: „кєі пєі, ѣтита і другі суть в повнім ужитю.

В дальшій тягу наступає лучене двох согласних з самогласною під написом „Слози триписьмени“ в тій самій азбучній порядку; кожда самогласна становить для себе коротенький уступ зложений з кількох рядків. По переведеню того слябізованя наступає назване букв як: **Язъ** = а, **Бски** = к і т. д. Тут вже видна різниця межі попереднім букварем, бо як в тамтій найперше було „Я“ велике за ним „а“ мале, а доперва назва тої букви „аз“ і в порядку з гори на долину одна буква під другою, так ту противно. Найперше назва „Яз“ а потім „а“ і нема великих букв тільки малі а ціла та азбука друкована курзивою.

Дальше наступують вправи в читаню з титлами з таким наголовком: „Слози словесъ подъ титлами изображени, оудобенѣйшого рады понатїа толкѣются“.

Імена і слова наступають по собі в порядку азбучнім, на кожду букву по кілька слів — в формі чотири або пять звороткових білих вершів уложени. А дальше аж до кінця наступають молитви і так: Утренні, вечірні, малий катехизм і служене до служби божої з коротенькою наукою. Кожда же часть відділена від себе або хорошою вінетою або образом Ісуса Хр., Воскресенія або Розп'ятя. Буквар закінчений числами старославянськими. —

Стілько було би о тій буквари якого вийшло кілька видань.

Новий буквар показав ся доперва 1816 р. під таким заголовком:

„Бѣкваръ славено-русскаго языка за благословенїемъ и повелѣнїемъ его Прѣсвѣщенства Курѣ Муханла Левицкаго Археп. львѣвскаго etc. къ оученїю посполитаго юношества въ школахъ парафіальнихъ изданъ въ Бѣдинѣ Градѣ 1816, 8-ка, стор. 68.

Цілий буквар поділений на нѣ (55) уступів. В а (1) уступі в азбука, найперше велика в кількох рядках а під нею мала. Дальше лучене всіх співзвуків з звуками, розміщене в 11 віддільних уступах о кількох рядках, перділених прямовісною лінійкою, і то так:

а,	ѣ	и	о	ѡ	ы	ѣ	ю	я
Ба	бѣ	би	бо	бѡ	бы	бѣ	бю	бы
Ка	кѣ	ки	ко	кѡ	кы	кѣ	кю	кы і т. д.

Дальше від 13 до 23 уступу лучене двох співзвуків з звуками подібно як в попереднім буквари, тільки виразнійше і стараннійше.

Уст. 24 в трех рядах з гори на долину самі слова односкладові без звязи і мисли уложени, призначені тільки для вправи в читаню.

Уст. 25. Слова двоскладові, роздїлені так само як попередні в трех колюмнах прямовісною лінією.

Уст. 26. Так само уложени слова але трискладові і на перемїну одно слово, котре має на кінці складу 3 букви, а на початку дві, або противно, пр. го-лѣбѣ, жѣр-ка і т. п.

Дальше наступують слова більше складові і вже не роздїлювані а також без звязи межі собою, пр. „прекраснѣйшїй“, а коло него зараз „паница“ а дальше „Граммати́ка“.

Уст. 29. Містить в собі назви букв.

Уст. 30. Слова з титлами.

Дальші уступи служать до вправи в читаню. Видимо вже в них яку таку систематичність і лад, які розвивати мали мислене ученика. Найперше зачинавсь від опису чоловіка і то в той спосіб: „Глава, власи, чоло, мозогъ, очи, повѣки, рамо, рѣки“ і т. д.

Уст. 33. Говорить „о мешканю, знарядях і о одежи“ — так само як в попереднім: слова без звязи.

Уст. 36. Назви річйй находячих ся на подвірю селянина як також і знаряди рільничі, при чім поміщені також дріб і звірята домашні.

Уст. 37. говорить о зміслах і то почавши, від подробиць до загалу, щоби ученик виробив собі сам понятє і обняв цілий предмет, а поступає в той спосіб „Нахлю носомъ конь кадила“ або „я чую по всіх чувствах. Зраних ся в палец і чух біль“, „При огни попокох ся“. Чиста церковщина!

Уст. 38. Говорить о захованю ся в школі, о науці учителя, о упізнанях его, пр. „Оучительъ спозираетъ на ма грозъ и вѣ“, оупоминать ма. Я „цѣхо“ сиджу.

Уст. 38. Занятє матери дома, в огороді, на поли, в оборі, о печеню хлѣба, і т. п. Дальші уступи говорять о помаганю „отрочати“ в праці родичів, о помочи матері в занятю домашнім, а вітцєви в поли, в огороді як і в дома і о взаємнім відношеню, яке заходить в праці домовій родичів. Щоби дати дитині понятє як треба перестерігати 7. заповідь Бога і взбудити омерзѣне до крадежи, а заохотити дитину до праці, сказано в уст. 51 в кількох речєнях так: ипр. Научительъ науку „каплана“ повтаряє а „опріч“ того учить нас много річєй „полезних“. Мовить научитель: „Діти не уникайте праці“. Праця дає чоловікови здоровлє. Діти, повтаряє часто научитель! На злодію „чапка горе“... злодія чекає на тїм світі тяжка кара — неволя і кайдани в криміналі — а на закінченє того досить довгого уступу, таку конклюдєцію дає учитель від себе: „Злодѣйство єсть надто тяжкаа шєраза Бѣа, оучить насъ Капланъ зъ Катѣхисма“.

Уст. ии 52. „Дѣти мовить оучительъ, кто са съ чѣшого нищастѣа и припадѣа тѣшитъ, кто ближнимъ, къ еѣдѣк и клопотѣк не помагаетъ, кто ближнимъ понеситъ, на ближнєго платки змишлатъ, даєтъ еѣго къ клопотъ и оутискъ ипрєнєа, ѿ! и сїи ни лѣшиномъ єсть ѿ злодѣа. Єго Бѣа не благословитъ! Далѣ тогѡ то оубѣгомъ родитѣа шамѣжитъ дѣта, прїймѣта къ домъ подорожнаго, и приица“, і т. д., і де наука морально-релігійна, цитата з письма єв. а закінчений уступ: Молитвою перед і по науці.

В части другій трактує ся о рахунках, котрі суть поділені на 9 параграфів і то: п. а. „Назва числитѣльнаа, сирѣчь ѿ числѣ, или рахѣбѣк“.

„Числа єсть слѣдѣжєцѣа“:

Найперше одиниці за порядком, числа арабскі, славянські і назва пр. „1. ѿ єдинѣ“, §. 2. „Дєсятки“, §. 3. „Єта“, §. 4. „Тысацѣа“. В дальшій части в спосіб катехитичний переходить способи рахования і то так: „коликѡ єсть частїй хѣдѣжєства числиннаа?“

О: Пять єсть частїй хѣдѣжєства числиннаа, сирѣчь: Почтїив, Євѣѣпавїив, Єѣмалїив, Множинїив и Раздѣлїив.

Б: Коликѡцѣ числїти или рахѣвати можно?

Ѓ: Дващы сѣссть на памать, или главочислѣи и писанїемъ числѣи

Б: Что лекше есть, главочислѣи или писанїемъ числѣи?

Ѓ: Главочислѣи лекше есть: понеже каждый зъ насъ и найменшій главочислѣи можетъ.

Ѓ Главочислѣи.

§. 5 (6).

Почтенїе и Сококспленїе.

Ту подае методичну лекцію як учитель повинен науку рахунків провадити пр. „Оцъ, речетъ оучитель: далъ тебѣ три ябка, а мати едно; многу ли имѣлъ еси яблोकъ? Имѣхъ четири ябка. Сестра додала ти шесть яблोकъ, много имѣлъ еси кшннхъ? Имѣхъ десять“. Такихъ примірів подае більше в обемі 50.

§. 3. (7).

„Ѓсмленїе“.

В той спосіб як попередно поступає дальше, подаючи кілька примірів, пр. „Петро имѣлъ 16 овецъ, 5 продалъ, колику встало? 11. і т. д.

§. 4. (7).

„Множенїе“.

Пр. „Многу ногъ маєтъ гвсъ? 2. Двѣ гвси многу ногъ мають? 4. Про что? 4. Ѓ: Ко 2 разы 2 ссть 4. і т. п.

§. 8. (9).

„Раздѣленїе“.

Ту також кілька примірів, а сей §. закінчений також увагою:

„Слѣдующѣя правила оучитель при главочислѣи всегда предъ очима да имать:

а. Не начинай оучителю повченїа числительнаго безъ приготованїа сѣ Имѣй многу прикладовъ на поготовію, многу перъ, книжокъ, орѣховъ для латвостн твоеа и дѣтей.

б. Прежде неже числѣи начинаешъ, нехай дѣти всѣ числа ѿ 1 даже до 50, гласно повторятъ.

в. Бжтокъ працѣ твоеа, при нащѣ главочислѣа зависѣ ѿ того, да приводиши много прикладовъ латвухъ въ раздѣленїю дѣтей; и адъ все засъ: не лишай первыа части главочислѣа, сѣссть: §. 5 (6) ѿ почтенїа и сококспленїа, дондеже сѣ дѣти належите не набчатсѣ. По семъ пристѣпай до §. 4. и такожде, акъ тѣдѣ приказа сѣ дѣлай.

д. По нащенїю главочислѣа начиннай писмены на таблицѣ числѣи. Стор. 67. „Имени Просвѣдамъ“.

Так само як в попередних, тільки додане „вопросительнаа Грековъ (;) Латїновъ же (?) і „параграфъ“ (§).

Закінчений: „Єдинъ кратъ єдинъ“.

Ціла енциклопедія тогдішньої відомості! Язик однак упадає — макаронічний. Польско-церковний але і там змагане до народного. Буквар уложений з певною метою, провадить від подрібних до загальних понять, а позаяк тогди учителів не було, тільки дяко-учителі, котрі не мали поняття о навчанню, тому подано при кінці увага для учителя.

В 1817 р. видано „Букварь славяно-русского языка“ изданіе Іосифа Пиллера. — Львів 1817. 8-ка, стор. 48.

(Дальше буде).

Про фізичне виховане

після Ангелього Моссого.

написав

Василь Ратальский.

[Дальше.]

ГЛАВА V.

Розвій гімнастики.

I.

Творцем сучасної гімнастики є Гуте Муте. Їго книжка, видана при кінці XVIII. століття є найстаршою розправою про гімнастику.

Головним товчком введення сучасної гімнастики в школи, були війни під Австерліц і Еною, де війська австрійські та німецькі зістали побіджені, ярмо накинене Німцям Наполеоном, давалось сильно відчувати.

В р. 1811 готовились Пруси до осводження. В тім закладає в Берліні Фридрих Людвиг Ян перше заведенє гімнастичне. Ян, личність незвичайно популярна, великий патріот, діятель на полі свободи, знаменитий філософ; житє его, се безперивна картина драматів.

Після Муте мають забави велике значіне в вихованю. Сам заголовок его книжки свідчить о тім найлучше: „Забава для вправ та відпочинку тіла і духа, книжка посвящаєсь молодежи, її учителям і всім приклонникам забав молодого віку“. Межи иньшими читаємо там: „Дітвору належить провадити на забави так, як до всякої иньшої роботи“.

Поклик Муте оставсь майже без успіху, місто розвивати гімнастику на вільнім воздуху, замінено її в залах гімнастичних. Мілітаризм заволодів гімнастикою і обмежив її своєю формалістикою. Таким ділом сталась гімнастика абстракційною теорією рухів, майже непонятною і томлячою ум.

В р. 1825 блимає ще первісна традиція гімнастики. Штабовий офіцер „Young“ пише першу розправу про гімнастику по італійски, користуючись головню працею Муте і другого знаменитого писателя Кляса. Пізнійші

праці не можуть взнестись на ту ступінь артистичного викінчення, на яких стояли давніші розправи.

Праця Клясеа починаєсь знаменитим переднім словом. Єсть се майже трактат історичний великої стійности наукової. Малюнки суть до тої степені цінні, що до тепер майже ніяка праця о гімнастиці не може з нею рівнатись під взглядом добору і викінчення ілюстрацій.

Той поверховний спосіб виховання фізичного ширшає з великою скоростю, однак на жаль усовершенсь дуже млаво. Причиною того застою: тенденції мілітарні.

II.

Початок XIX. столітя проявляє ся в двох системах гімнастичних в німецькій і шведській.

Петро Лінк, бувший учитель борбовництва в Льонд заложив в р. 1813 заведене гімнастичне в Штокгольмі.

Лінк, поет лґрик, чоловік великих способностей, студіює анатомію та психологію, а пізнійше віддаєсь гімнастиці.

Горяча любов вітчизни, приміри старинних Римлян та Греків, спонукують сего незвичайного чоловіка взяти ся до реформи виховання фізичного та до принуки своїх земляків, щоби гартувались та ставали витревалими на взір класичних Атенців.

В гімнастиці шведській дають ся запримітити дві характеристичні прикмети. Перша: природність вправ, а дальше напрям фізіологічний і гігієнічний.

Оден примір з шведскої книжки про гімнастику викаже її вартість научну.

Кожда вправа, а навіть поодинокі рухи, если мають научно зачертану границю в своїх поводах, та наслідках анатомічних і гігієнічних, не суть вправами та рухами гігієнічними.

Ціхою німецької гімнастики єсть: інтензивність рухів і остре вихованє. Шведска гімнастика виконанє. Шведска гімнастика виконує рухи з всякою повільністю і заокруженєм. Шведи не глядять на енергію корчення м'яснів, але на їх напруженє. Приряди гімнастики шведскої прості друкки прибиті до стіни поземо. Називають їх шпаліри.

Многі заведеня в Турині мають шведські драбинки. Єсть се приряд дуже дешевий. Дванайцять друкків о 4 центиметровім промірі прибиваєсь до стіни при помочи желізних гаків. Вільний простір поміж друкками мусить виносити 10—12 ст., щоби рука свобідно порушалась поміж друкками а стіною.

В шведских саях гімнастичних дві стіни суть завсїгди осмотрені такими друкками-драбинками. Драбинка знаменитий приряд для женщин. Шведи сїдають на лавочках, опираючи стопи на долішних щелях драбини. Наклонуючись в зад, викликають рух м'яснів живота. Ті вправи поручають головню молодим дівчатам.

В своїх гімнастичних саях мають Шведи драбину прямокутну, деревяного кізла, та кілька инших приладів. Задача тих приладів зовсім відмінна від наших. Вправи не відбувають ся тут на спосіб атлетичний, радше еле-

гантні пози, при котрих старанно омиваєсь наглих напружень та потрясень нервів можна б назвати артистичними.

В наших заведеннях гімнастичних можна побачити часто хлопців, котрі зовсім не беруть участи в правах задля слабосильности та інших хиб. Сумно виглядають ті нещасливі, для котрих власне гімнастика була б найбільше потрібна.

Гімнастика шведська єсть приступна для всіх. Зовсім природно, що звідти виключені всі вправи, вимагаючі великої сили. Акробатизм не візьме гори в шведській гімнастиці не зведе того рода вихованя фізичного на бездорожжє. Народом полудневої Європи більше припадає до смаку гімнастика німецька. Інтензивність вправ справляє скорий приріст сили і розвій м'яснів. Слав'янам та мешканцям півночі надаєсь метода шведська своєю холодною цїхою. Тут маємо певність користних результатів, хочай в дальшій дорозі. Метода Лінга змушує м'ясні до можливо скорого та сильного корчення, підчас коли напруження повинно рости і степенуватись з вільна. При гімнастиці військовій кожда команда викликає корчення всіх м'яснів, а що найменше більшої части організму.

Дальше Лінг вимагає від своїх вихованців знання анатомії та фізіології. Масоване та гімнастика хірургічна суть також виворотом гімнастики шведської. Гімнастика шведська займає поважне становище і чим раз більше проявляє свою важність в еволюції, яку переходить виховане фізичне. Антагонізм поміж гімнастикою шведською а німецькою триває майже сотку літ.

III.

Рік 1876 впроваджує в німецьку гімнастику забави спортові. Осьмий конгрес гімнастики в Брунсвіку жадає доповнення гімнастики забавами. Наслідком того жадання пам'ятний ось який обіжник тогочасного міністра просвіти Гесслера:

Берлін 27 жовтня 1882.

Супротив того, що гімнастика стала ся невідлучною частию вихованя так в школах як і висших, а право зневоляє молодіж брати в ній участь, тож держава та громади занялись достарчуванем відповідних убікацій, щоби гімнастика могла відбуватись правильно без огляду на пору року та стану воздуха. Бєть се неопітнене для вихованя, позаяк від тепер може гімнастика відбуватись цілий рік, запевнюючи молодежи виховане фізичне. Однак площі на вільнім воздуху єуть також для молодежи konieczні. Многі вправи: бігання, скакання, кидання як також забави вимагають свободи та величини місця такої, якої не в силі дати комнати.

Площі єуть проте для забав полем, на котрім молодіж учить ся уживати свободи, обмеженої правилами гри. Забави побуджують житє в молодежи підносять свободу ума в молодих літах, піддержуючи єї до старости в наслідок тих прикмет стають ся забави дуже важні з огляду педагогічного.

Сила та зручність дають ся виробити головню на вільнім воздуху. Забави єуть також знаменитим средством відєсвіження ума, оживляють не тільки тіло, але і духа, щоби ті стались на ново спосібні до праці та труду. Они хоронять молодіж перед вчасною зрілостію.

Забава почавша від наймолодшого віку, заховує у молодіжці природну свободу, вирабляє та придержує житє товариске, додає охоти до житя діяльного, робить чоловіка спосібним та охочим.

Зовсім вірно характеризує „Jahn“ забави: „Забави, се суперництво повне свободи, веселости житя. Молодіж учить ся поступати після рівности прав та взаїмних обовязків. В забаві бачимо вірний образ характеру, постави зручности“.

Кожний чоловік станесь легко мізантропом, если забава не пробудить в нїм товариского змислу. Чоловік, байдужний на забави, не має зеркала, котре мало-б представити єго превдиву вартість. Чоловік такий не має міри оціненя своїх сил, не стає єму ваги, щоби зважити свою личну вартість, чуже недостачу для виробленя сильної волї, він колибав ся безперестанно поміж постановою а ділом.

Забава зміцняє і степенує прикмети зручности у всіх майже заводах.

Чим раз дужше проявляєсь в родині байдужність для молодежи. Не стає часу на безперестанне пробуванє з нею, ащож сказати о місцях призначених на забави. Та обставина накладає на школу святїй обовязок занятись вихованєм, позаяк родина не може або не хоче до сего взяти ся. Школа повинна занятись забавами. Виключно забави розвивають рухливість та житє молодече, так конечно для образованя тіла і духа, серця та чувств, сил фізичних та відпори моральної. Робота в тім напрямі не може бути случайною, тільки, систематичною і методичною.

Міністерство має від давна переконанє тої конечности, уже мої попередники видавали в тім взглядї обіжники. Пригадаю обіжники з лїт 1860, 1869. На жаль ті препорученя прийнято байдужно.

В деяких заведенях шкільних задержались традиційно забави однак по найбільшій часті нема з забав слїду. Не старанось ужити всяких способів для удержаня тої традиції. Оказуєсь про те потреба заохотити до співучасті зі сторони покликаних, щоби удержати се, що єсть і воскресити нове.

Ходить головнo о того рода забави, при котрих рух займає перше місце. Маємо достаточні дані на початок.

Зібравши материял забав людювих Гуте Муте та „Jahn“ стались творцями гімнастики та вообразували школу писателїв в тім напрямі.

Супротив ріжнородности забав, належить головнo занятись забавами людювими, при чім гра в пилку з своїми відмінами Freiball, Fussball, Schlagball, Kreisball, Thorball) перегони піші, забави в ловецтво та обруч мають занімати перше місце.

Єсьм пересвідчений о трудностях в переведеню згаданих засад, однак звиваю заряди шкіл і прошу о введенє забав в заведенях, зістаючих під їх опікою.

Обіжник з дня 4 червня 1862 домагаєсь, щоби при кожній школі була площа для гімнастики, тим більше пожаданим єсть се при висших заведенях наукових, если зважимо натовп праці у молодежи. Власти надзираючі мають про те тій пекучій справі по змозі зарядити. Кладу велику вагу на получшенє здоровля учеників. Думаю, що в тім зглядї стануть мені помічні не тільки управителї заведень виховуючих, жителї громад, але також і всі, котрим фізичне вихованє наших будучих горожан лежить на серці. Маю на думці введенє забав, котрі стануть без перечно підвалиною вихованя фізичного і психічного. Для поученя в тій справі поручаю працю д-ра

пр. Баха, та статі Ц. Фляйшмана в часописі гімнастичній з р. 1890 під заголовком: Провідник в походах гімнастичних⁴.

Обіжник міністеріальний з 10 вересня 1860 поручає крім вправ гімнастичних, також плавання та совганку. Пригадуючи той обіжник, звертаю увагу, що з висших заведень для плавання виходить значне число учеників, котрі можуть учить других. Де тільки обставини сприяють, уряджено при семінарах учительських шиоли плавання. Майже всі заведення виховуючі приватні мають свої пливальні. Многі обставини не дозволяють на введення подібних змін в школах публичних: однак маю повну надію, що управителі уживуть цілого свого впливу в цілі усунення упереджень та перепон так гуманного діла.

На жаль многі не хотять узнати ваги виховання фізичного в відношенню до праці умислової. Менше було-б нарікання про перетяжене молодежи если-б хотіли узнати і признати важність порушеної мною справи. Школа і родини повинні прямувати до того, щоби забави гімнастичні стались фактом довершеним.

Наслідки тої реформи принесуть користь не тільки молодежи, але цілому народови, цілій нашій вітчизні.

Фон Госслер.

В р. 1883 зорганізовало правительство бельгійське в „Liege i Nevelles“ курс забав для учителів. У Франції ініціатива поправи виховання фізичного вийшла з товариства: La societe pour la propagation des exercices physiques. Провід: Jules Simon та з La lique nationale de l' education physique, котрого предсеідателем Berthelot. Самі імена провідників вказують, які знаменитості управляють у Франції реформою виховання фізичного. В Берліні, вітчизні сучасної гімнастики проявляє ся також реформа виховання фізичного. Ріка Спрера надаєсь вигідно до плавання, тож бачимо там великий рух в тім напрямі. Італія спроваджує більшу часть човнів прогонових з Берліна, подібно і другі держави, тож Німеччина займає на полі техніки веслярської перше місце на сталім континенті Європи. В році 1898 видало товариство учеників в „Schönholzer Park-u“ велику забаву, в котрій взяли участь також депутовані всіляких стороництв політичних. Тут кидали до мети, скакали, грали в шилку і в інші гри. З сего бачимо, що забави в Німеччині починають чим раз більше розповсюджуватись.

І правительство австрійське не зістаєсь в тій загальній еволюції по заду. За часів першого міністровання Гавча уряджено подібну забаву в околиці Відня, на якій буи і сам міністер присутний. Той сам міністер в р. 1890 в своїм обіжнику до зарадів шкіл поручає, щоби доложити старань і улекшити ученикам в літі науку плавання, а в зимі совганку. Визнає, щоби учителі старались займатись забавами та перебували з учениками по можности на вільнім воздухі. Уділено стипендії для тих учителів середніх шкіл, котрі-б хотіли в тій цілі виїхати за границю, надто припоручив міністер предкладати собі справозаданя, о поступках виховання фізичного, а нагляд віддав дир кторам.

В р. 1889 скликав угорський міністер просвіти „Товариства гігієнічні“, щоби предложили внесення до реформи виховання фізичного. Результатом тих нарад вийшла интересна праця: J. Dollinger-a і W. Suppan-a „Über die körperliche Erziehung der Jugend“.

IV.

Квестії виховання фізичного не в силі рішити військові професори та учителі гімнастики. З котрої небудь сторони приступимо до тої справи, побажимо єї лучність з фізіологією. Причиною, що спиняє реформу виховання фізичного в Італії єсть мале число фахових фізіологів, та гігієністів, засідаючих в комісії.

В р. 1887 французкий міністер просвіти припоручив професорови Marey переглянути пляни науки гімнастики. Вибрано комісію в повні фахову. Правительство почислилось з коштами, щоби тільки осягнути бажану ціль. Деякі члени вибрались до Бельгії Швеції та оголосили свої спостереження в двох цінних меморіялах¹⁾.

В рік пізнійше пішла за Францією Італія. Вибрано навіть комісію зложену на половині з послів та фаховців. Вправді они забрались радо до праці, однак задля ріжнородности поглядів не ухвалили нічого позитивного.

Франція веде перед в справах виховання фізичного. Ті самі причини, котрі викликали в Німеччині новаторство виховання, спонукали Францію до введення реформи. Ціхою виховання фізичного у Франції єсть напрям науковий. Тут лікарі, фізіологи, гігієністи займають ся поправою гімнастики.

В Парижі заложено школу, щоби: „фізіологія могла зайнятись найважнійшим ділом виховання“, тут знаходить ся також стация фізіологічна під проводом проф. Marey-a. Стация може послужити на взір цілій Європі. Побудована недалеко двірця желізничого d' Auteuil, в середині великого городу, окружена численними муравниками, подвіре перерізане шинами для пересування апаратів фотографічних. Ті апарати призначені до знімок рухів. Все на що могла тільки здобутись техніка фотографічна знайшло тут своє застосованє. Бачимо ріжнородні вежі, більші і менші до фотографовання рухів так у людей як і звірят. Крім робітні для механіки єсть тут також много комнат для переховування знімок фотографічних.

(Дальше буде.)

Значіне матери в вихованю дїтий.

Одною з найважнійших задач родичів є вихованє дїтий, під чим однакж розуміти належить не лиш то, щоби дїтем до часу дати утриманє й довести їх до якогось стану або до способу зарібку на хлїб, але також виобразованє їх ума і серця, щоби з них були розумні і чесні люде. Як виховає ся дїти: такі они й будуть: така буде їх доля; така утіха родичів; така слава

¹⁾Travaux de la Commission de gymnastique. Paris. Imprimerie nationale 1889. Musée pedagogique. Memoires et documents scoires. Nr. 77. Manuel d' evercires gymnastiques et be jeux scolaires. Paris 1791.

родини; такий хосен церкви, народови, краєви і цілій людскости. Виховане дитини має дуже далеко сягаючі наслідки, бо в тім інтересовані не лиш самі родичі і їх діти, але й ціла суспільність людська. Правда, що чоловік вже родить ся з певними склонностями і прикметами, але ті склонності і прикмети на добре вихиснувати і дати їм добрий напрям, але викоренити а добре утвердити, — се є задачною вихованя.

В вихованю ж дитини важну частъ має мати дитини. Послухаймо, що о тім говорить „Педагогія руска“, написана о. І. Бартошевским:¹⁾ „Мати відграваетъ взагалі важнійшу роль при вихованю дитини, ніж отець, позаяк отець часто-густо не має на то часу, змушений працювати на удержанє цілої родини, а нераз недостає єму потрібних прикмет або охоти. Мати є для дитини найлучшою учителькою захованя любови Бога і ближнього і бесіди. Мати перша учить дитину молити ся, она перша подає дитині найпотрібніші відомости о Бозі й его св. волі. Тим способом забезпечує собі мати найбільшу повагу у дитини в огляді захованя ся. Тож, хоть-би отець був нерелігійний, неморальний, не впливає то так шкідно на діти, наколи тільки мати має живу і глибоку віру. Противно ж примір злої матери впливає на діти, як мороз мачий на цвіти. Але вплив матери на добре вихованє дитини, як є перше і найсильнїше, так є оїй і найтривальше. Для того кажемо: Щаслива є дитина, над котрою колискою усміхавсь правдиво християнська мати!.. Бог вляв в серце матери любов до дитини не тільки для того, щоб з тим більшою старанністю плекала свою дитину, але також, щоб під впливом тої любови матерної мов би під впливом сонїшого тепла збудило ся в дитині чувство любови, котре має колись звернути ся насамперед до Бога, відтак до ближнього і до всього, що красне і благородне. Для того повинна мати старати ся, щоби не була гнївлива і засмучена в присутности дитини, але щоби весело на дитину завсїгди споглядала і прихильність їй оказувала. Діти виховані без тепла любови матерної, бувають звичайно самолюбіві, скриті, злосливі і скорі до кождої пустоти і гріха, котрий їм обіцює яку небудь приємність; їх душа подібна до тїнистого і вохкого закутка, куди не доходить ніколи промінь сонця і в котрім вилягають ся ропухи, гадини, комахи й инші обридливі звірята“.

Досвід стверджує, що прикмети так добрі (н. п. лагідність і доброта серця, працюватість, обачність, справедливість, побожність, скромність, вірність, стидливість, чутливість і т. п.) як і злі (н. п. гнївливість, злосливість, нахлїн до розпусти й уживаня, марнотратність, легководушність і т. п.) скорше з матери ніж з вітця переходять на діти. А навіть талант до науки, до музики й инших штук, зручність діти більше унаслідують по матери ніж по вітця. Ті всі способності, добрі під теплом материнської опіки а злі під холодом єї недбалости, визнають і розвивають ся. І, хотьби мати легководушна своєї злі* й нечесні поступки скривала перед дітьми, то не багато се допоможе бо дотепне око особливо дівчат підгляне, а укриваний овоч манить, в дитині будить ся ала похїть; примір матери потягає. Для того й каже наша пословиця, що яблуко не далеко паде від яблїнки.

¹⁾ Вийшла у Львові 1891 р.

Великі духом і серцем люди мали такі-ж матери. Они є іменно насадничками побожності і любови вітчини. Приведемо кілька примірів на доказ того, що ми сказали.

Що до релігійности, побожності і праведности, покличемо ся на святих угодників Божих, а іменно з числа святих отців церкви, котрі відзначили ся високими чеснотами, великими ділами і глибокою наукою, — як то они як-раз матерям своїм завдячують, що в їх душу поклали основу тої їх великості. Високо в церкві поважають ся святі три Святителі: Василь Великий, Григорій Богослов і Іван Золотоустий задля своїх чеснот, науки і діл. Але-ж всі три они мали матери високих чеснот. Св. Василя мати і бабка почислені межі Святих, тож они виховували свої діти так, що не тільки св. Василя, але й его двох братів і сестру обходить церква яко святих; св. Григорія Богослова мати була також жінщина незвиклих чеснот; найбільше однакж з того взгляду заслуговує на нашу увагу мати св. Івана Золотоустого по імені Антуза.

Св. Іван Золотоустий є одною з найзнаметших осіб старинного християнського світа. Всі найкрасші й найблагородніші прикмети старинних Греків здійснили ся в св. Івані Зол., але проникнуті й підвесені духом Ісуса Христа; він бо є живим образом всіх християнських чеснот. І коли монахи найвищі ідеї християнські старали ся осягнути в пустинях, далеко від світа, то св. Іван Зол. серед гамору світового й серед зіпсутої суспільности їх здійснював. А коли навіть і найвищі верстви суспільности людської, не винявши і святих, підлягали тому зіпсуттю моральному, то св. Іван свівив чесним і непорочним життям як та зірка серед темної ночі, боров ся за чесноту за моральність і в борбі тій поляг.

Але до тої великості св. Івана положила основу ще в его дитинстві мати его Антуза. Зараз бо по народженю своїм утратив св. Іван вітця, котрий був чоловіком маючим і займав висше становище при війську в Антіохії. В двадцятім році свого життя зістала его мати вдовицею, і від того часу ціле своє життя посвятила вихованю свого сина. А з якою старанностию она его виховувала, і як то їй не легко приходило, сама раз до сина свого так говорила: „Не довго, мій сину, дозволило провідінє Боже тішити ся мені твоїм чесним і праведним вітцем. Невдовзі по твоїм народженю наступила его смерть котра тебе за скоро сиротою, а мене за скоро вдовицею вчинила, і мені терпіня того стану принесла, котрі лише з власного досвїду можна зрозуміти. Нема слів, котрі були би в силі представити ті бурі і прикрости, котрі спадають на молоду жінчину, що недавно виступила з вітцівського дому, несвідуща крутарств світа, і нараз бачить ся проникнутою невисказаним болем і притисненою множеством клопотів, котрі силу нашого віку й роду далеко перевищують... Коли-ж померший муж ще й дитину полишить, то клопоти матери ще більшають; наколи-ж се дівчина, то видатки менші і обави не така як з хлопцем, котрий справляє матери кожної днини всякого рода клопоти й гризоти. А вже не кажу нічого про потрібні видатки, наколи свого сина хоче виобразувати й добре виховати. Однакж всі ті тісні обставини не зневолили мене вступити в друге подружжє, і другого мужа ввести в дім твого вітця. Я видержала бурі й громи і не опустила залізної печі вдівства. Передовсім-же спомагала мене в тім поміч вишня... І не можеш мені закинути, щоби я вдівство нужно не перетревала, та твою вітцівську спадщину тобі зменшала, як то не одній сироті діє ся. Ні, спадщину твою не зменшену,

цїлу тобі заховала, а однакож видатків потрібних до твого відповідного виховання не щадила, а їх противно зі свого майна й зі свого віна поносила^а.

Правда, що сьв. Іван Зол. від дитинства був обдарований високими способностями й прикметами душі, однакож ті способності треба було в належитий спосіб розвинути й не дати вкоренити ся злому, котре дуже радо навіть в добрій душі приймає ся, і треба було хоронити від злих впливів. Сьв. Іван за молоду був поривистий, а погане бажали его позискати на свою сторону. Але мати з дитинства вже вложила в его серце насїня віри, побожності й нїшних християнських чеснот і огрівала ті теплотою свого материнського серця, а коли хлопець підріс, постарала ся для него о добрих учителях. Для того тож славний бесїдник Ливиній, поганин, оден з учителїв сьв. Івана, подивляючи заходи матери около виховання свого сина, сказав ті слова: Якї то матери мають ті християни!

Нїшша великого духа мати в християнськїм сьвітї була сьв. Монїка мати сьв. Августина, сего великого сьвітїча і вітця церкви. Їй припала тяжка задача виховати сина, а тяжка тим більше, що муж єї і отець сьв. Августина був поганином, проте й не дбав про християнське вихованє сина. Тож мати, сьв. Монїка, в дитинних заарз лїтах щепила в душу Августина зерно сьв. віри і християнських чеснот. Але коли хлопець підріс і пішов на науку до більшого міста, попав ся в розпусту, стратив віру і став прихильником брідкої секти Манихейєв, а ще не був охрещений. Але мати не опустила сина з своєї опіки. Тяжка була єї задача, бо як сказано, муж єї сам був поганином; тож мати не уставала напїмненнями, мольбами і сльозами накликувати сина на лучшу дорогу і горячо молила Бога, щоби просьвітїв єї сина і ласкою своєю допоміг, навернути его. Задля тих то молитов церква назвала єї жінкою молитов. І не опустила сина з ока свого хоть він і змужав; хоть укривав ся перед єї оком, она з'уміла его віднайти, полила за ним аж за море в другу часть сьвіта, доти не устаючи, доки аж єї не навернув ся, доки не зістав християнином, а потім і великим сьвітлом церкви, чого однакож мати вже не діждала ся, бо повертаючи з наверненим вже сином у вітчизну свою в дорозї умерла.

А й в нашій історії мож показати на подібну жінку, а була нею сьв. Ольга. Зіставши християнкою намовляла она свого сина Сьвятослава, щоби охрестив ся. Не змогла она навернути сина, бо тогди, коли сама зістала християнкою, Сьвятослав був вже мужем, зріс в поганьстві а найлюбїйшим его занятєм була війна і лова на дикого звіря. Але за те виховувала в християнстві своїх вуків, і таким дїлом приготовляла християнству побїду над поганьством на Руси. І коли так сьв. Володимир був так приступний для християнських проповідників, коли без трудів навернув ся до віри Христової, а потім замість війни волїв виконувати дїла милосердя і розповсюднювати просьвіту на Руси, то се належить завдячити найбільше вихованю его бабки, сьв. Ольги.

З тих примірів видно, який вплив має мати на релїгійне і моральне вихованє дїтей.

Коли розглянути ся посеред народу, то побачимо, що на всіх ступенях суспільности мати має найбільший вплив на вихованє дїтей. Селянин і ремісник, а ще більше зарібник в занятій працею поза домом цілими днями; з дїтьми бачить ся він лиш вечером, коли тяжко змучений повернув з роботи, та в недїлю й сьвято, але тогди він хоче відпочити. А дехто й тогди не

багато займає ся дітьми, бо глядає відпочинку в забаві поза домом. Лише мати є завжди дома при дітях і з ними ділить добре й зло; до матери горнуть ся діти, коли отець не дбає про дім або є жорстокий, податковий. Що така мати вложить в душу дитині, то зістане їй на ціле житє. Але й на вищих ступенях нашої суспільности ті самі обставини. Купець цілий день в склепі, промисловець іде за своїм ділом, урядник в канцелярії, учитель в школі й при заданях; всі они, не винявши й сьвященника, лиш мало часу можуть посвятити домашнім справам, а до вихованя дітей не стає їм часу й терпеливости. Ціла проте вага вихованя дітей спочиває на матери.

За наших часів заводять так звані охоронки і фреблівки, де заносять малі діти, що ще до школи не ходять, і там они мають нагляд, бавлять ся і учать ся дечого. Мають сї заведеня свої добрі сторони, особливо коли матери недбалі або ледачі, або коли самі мусять іти за зарібком. Тоди лучше єсть, коли віддасть ся дитину до охоронки або до фреблівки, ніж би мала з ледачими дітьми пустувати по улиці або від слуг чого злого учити ся; але таке вихованє не заступить матери, не запалить в душі дитини огню любови і не загрів так як серце доброї матери.

Однакож і мати не може дати того, чого сама не має. Тільки розумна, чесна і релігійна мати може в дітях зашепити віру, чесноту християнську і до них заіграти; тільки мати любляча свій нарід, любляча рідне слово й поважаюча народні звичаї і спомини може в дитині виплекати патріотичні чувства. А з того виходить потреба обрзувати і добре виховувати дівчата, котрі колись мають бути матерями. Давнійше гадали, що лише хлопець потребує науки, а дівчина лише стільки, скільки їй яко газдини дому потрібно. Тепер же знов деякі хотять дівчата зовсім на рівні ставити з хлопцями, щоби одні й другі зарівно добивали ся різних становищ у світі. Отже-ж одно й друге єсть хибне, бо перше не відповідало потребам дівчат яко будучих материй, а друге знов не віддає природі живочого роду, і приглумлю чутя жіноче, котре в родиннім житю так великої єсть ваги. Нині для всіх верств нашої суспільности обрзуванє єсть улегчене, а ще тим користнійше єсть то, що в рідній бесіді можуть обрзувати ся. Потребам вищих так знаних просвітних верств нашої суспільности, вдоволяють жіночі інститути. В сих інститутах виховують дівчата в релігійности, побожности, скромности і в народнім дусі, коби тільки суспільність як найбільше користала з тих інститутів, і коби таких як найбільше в краю повстало! З них виходили би чесні й побожні матери, котрі би зуміли діти свої виховувати в вірі, в чесноті й патріотизмі.

Всячина.

— Основане руских паралелок в станиславівській гімназії. У відповідь на петицію Русинів із Станиславівщини о засноване руских паралелок в тамошній гімназії надійшло на руки п. Романа Заклинського таке письмо від краєвої ради шкільної:

„Ч. 34.139. Львів дня 13. лютого 1900.

На подане Ваше і товаришів з дня 31. серпня 1899, внесено до ц. к. краєвої ради шкільної в ділі засновання рівнорядних клас руских в ц. к. гімназії в Станиславові на основі артикулу V. краєвого закона з дня 22. червня 1867 подає ся до відомости Панів петентів, що ц. к. краєва Рада шкільна не може сего внесення уважидити тому, що о заведеню рускої мови викладової в рівнорядних класах гімназійних становить — після постанови артикулу VII. покликаного закона — Соєм краєвий по вислуханю Рад повітових.

Наведений III. петентами артикул V. В. містить в собі лишень постановлене що до заведеня рускої мови викладової по при мову польську тільки в поодиноких предметах, а ні що до загального заведеня мови рускої, яко викладової в класах рівнорядних.

Ц. к. Намістник Пініньский в. р.“

— Членами кревої ради шкільної на Буковині на найближше шестнадцяте іменував Цусар: гр.-кат. пароха і почесного крилошанина о. Келестина Костецкого, правосл. єпископа архимандрита е-ра Володим. Репту, православ. совітника консисторії о. Алекс. Манастирського, єванг. пароха Йос. Фройюса, члена старшини жид. ісповідної громади Ферд. Маєра, директора муж. семінарії учительської в Чернівцях Дим. Ісупескула, і проф. висшої школи реальної в Чернівцях Бротєя Пігуляка.

— Помер о. Юстин Желехівський, вислужений гімназійний катихит, ювілат-священник, дня 26 го марта в Перемишлі, в 79-ім році жия, а 54-ім свящєства. Поніятий визначав ся правотію характеру і добротою і полишив ядичну пам'ять і щирий жаль у всіх, що его знали.

— Іспити зрілости в середніх школах галицких розпочинають ся: а) письменні для 7 мая, б) устні в гімназіях: в Бохині 28 мая, в Бродах 18 червня, в Бережанах 2^а мая, в Хирові 30 мая, в Дрогобичі 5 липня, в Ярославі 2 червня, в Яслі 23 червня, в Коломиї в гімназії польській 12 червня а в рускій 17 червня, в Кракові в гімназії сьв. Анни для мужчин 21 мая, для жєнщин 5 червня, в гімназії сьв. Яцка 11 червня, в III-ій гімназії 11 червня, у Львові в рускій гімназії 21 червня, в німецькій 20 червня, Франц-Йосифа 23 червня, в IV-ій в головнім відділі 27 червня, а так само у відділі рівноряднім, в V-ій гімназії 25 червня, в Новім Санчі 18 червня, в Подгуржу 11 червня, в Перемишлі в польській гімназії 18 червня, в рускій 15 червня, в Ряшеві 21 мая, в Самборі 9 червня, в Сяноці 3 липня, в Станиславові 5 червня, в Стрию 13 липня, в Тернополі 2 липня, в Тарнові 21 мая, в Вадовицях 20 червня, в Золочеві 12 липня; в школах реальних: в Кракові 9 червня, у Львові 21 мая, в Станиславові 2 липня, в Тернополі 12 червня.

— До кваліфікаційного іспиту на учителів народних шкіл сїдало у Львові в лютовім рєчєвці 20 кандидатів і 40 кандидаток. Резултат іспиту був цілком удовлетворєний, бо рєпробовано лишє трох кандидатів і три кандидатки, а три кандидатки і три кандидати відєтунули від іспиту. — Іспити до шкіл вищихозових зложили: в I. групі 7 учительок і 4 учителі; в II. групі 6 учительок і 5 учителів, а в III. групі 6 учительок і 1 учитель.

— Приготовляючий курс до вступного іспиту руских клас червоєвської гімназії отворяє тов. „Руска Школа“ і сего року. Наука відбуває ся під

проводом п. уч. Руснака і Данилюка в міській школі при улиці краєвої палати що вівірка від 5 до 6 і в суботу від 4 до 6 години безплатно. Записувати ся можна підчас наукових годин найдалше в четвер і п'ятницю по величдні. Звертаємо на се увагу Русинів, щоби користали з нагоди. Особливо наше черновецьке міщанство повинно би посилати більше дітей до середних шкіл, бо чи не гріх то мати школи в місци й не пробувати щастя дитиня, наколи навіть селяни з далеких сторін тягнуть ся нераз з останного і виводять свої діти в люди. Ото доси ходить більш як сотка мужицких дітей до черновецьких середних шкіл з цілої Буковини, а міщанських із Чернівців ледво кілька. Крайна пора, панове міщани, подбати лінше о добро рідних дітей!

— Товариство „Руска Школа“ в Чернівцях загадує видати збірку забав і гри для дітей і просить всіх Вп. товаришів, товаришок і других приятелів молодіжи, щоби зволили ласкаво списати такі гри і прислати їх під адресою надучителя п. Івана Савіцького, почта Мамаївці. Особливо придатні гри наших сільських дітей як: 1) Перестінчик, 2) Свинка, 3) Голубень, 4) Ягідка, 5) Жовняри, 6) Дзвінниця, 7) Баран, 8) Вовк, 9) Стрілець, 10) Лис, 11) Бегаси, 12) Церква, 13) Ловок, 14) Гутка, 15) Плас, 16) Землянка, 17) Троянка, 18) Сербин, 19) Четверянка, 20) Шістянка, 21) Воробець, 22) Заяць, 23) Злодій, 24) Дід, 25) Челефіст, 26) Жандарі, 27) Циганка, 28) Довбня, 29) Пси, 30) Трухан, 31) Кінь, 32) Стунка, 33) Добродійка, 34) Три у зуба, 35) Границя, 36) Столець, 37) Зазуля, 38) Ковбель, 39) Крупанка, 40) Гербузик, 41) Краї, 42) Маланка, 43) Замок, 44) Тиран, 45) Гусак, 46) Кози, 47) Коновки, 48) Хорти, 49) Мертвець, 50) Козуля, 51) Війна, 52) Турок і Москаль, 53) Ключ і т. п. При кожній грі і забаві треба докладно і виразно все списати, а пісні, які може при якій грі співвають. Наконєць належить замітити, хто і де записав кожду гру, що буде подане і в збірнику. Надїємо ся, що найдесь споре число співробітників і збірка буде небавом готова. За кожду поміщену в збірці гру вишле тов. один даровий примірник.

— Проект унормованя платні для народних учителів у Львові опрацювало вже бюро шкільне міста Львова. На нарадах під проводом радника Стрільбицького обговорено основно сю квестію. Унормоване то визначує учителям шкіл народних платню диржавних урядників XI ранги, а учителям шкіл виділових та директорам платню X. ранги. В ранзі XI. розрізняє проект три категорії платні: 800+180, — 900+180, — 1000+180; в ранзі X. були би учителі шкіл виділових з платнею 1100+240, директори шкіл народних з платнею 1200+240+100, і директори шкіл виділових з платнею 1300+240+200. Тимчасові учителі мають одержати платню в висоті 500+100 зр. Виїмково тепер всі учителі шкіл народних з платнею 800+100 мають одержати 900+180, учителі з платнею 900+180 мають одержати 1000+180 зр., а учителі шкіл виділових і директори після нового проекту. Крім сего могли би учителі і директори всіх тих шкіл носувати ся що пять літ з низшої ранги до висшої. Проект сей був вже предметом нарад маїстрату, однакож віддано єго ще обрахунковій палаті мійській, що має обчислити суму потрібну на се унормоване платні. Відтак перейде проект сей ще під обради секції шкільної Рада мійської, а в кінці увійде до Соїму.

Статистику анальфабетів находимо в статі голядського дневника „Niemos van der Dag d'Amsterdam“. З неї довідуємо ся, що в 1898 р. на 1.000 вояків було неписьмених: в Скандинавії 4, в Швайцарії 5, в Данії 8, в Німеччині 12, в Франції 123, в Англії 127, в Бельгії 154, в Австро-Угорщині 388, в Італії 480, в Іспанії 720, в Росії 810, в Туреччині 830. Найбільше анальфабетів є в Росії, бо на цілий загал неписьмених, які находять ся після обчислень в Европі, припадає майже половина на Росію.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламації без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Початок і розвій шкільництва на Руси.

Подав Ант. Павенський.

[Дальше.]

В 1819 р. появило ся нове видане букваря руско-польского. Наголовок его такой:

„Букваръ словино-рѣского языка за благословеніемъ Его пресла-
внѣйша Князя Михаила Лвинецкаго Прхп. львовскаго етс. къ наставленію
юношества къ школахъ парафіальныхъ. Львовъ 1819 до стр. 49 по руски
і по польски. Видаве друге.

Наука розпочинає ся від самозвуків, потому ідуть співзвуки, двозвуки, спів-
звуки роздільні пр. рс. мк. і т. д. і співзвуки нероздільні пр. др. мр. і т. д.

Дальша часть зовсім ідентична з частию попередною букваря, так що
до розділення слів, як також і що до самого уложеня. Уваги гідною є така
„увага для учителя“:

„Уважаю учителя, як шкільні діти найперше начать ся пізнавати
і читати букви по „словянски“ тогди доперва належить їх учити по польски“.

А вже на стор. 5 і 6 уміщена польська часть, розпочинаюча ся від
малої азбуки за котрою ідуть самозвуки і лучене їх з співзвуками і то на пе-
реміну, зовсім як в рускій части. По за тім знову руска часть і то на пе-
реміну одна картка руска, а друга польська. В уступі 23 уложені суть слова
односкладові в азбучнім порядку і то з одної сторони польські а з другої
руські пр. Ахъ, Ach і т. п.

В дальшій части нема ніякої зміни що до змісту, так як в поперед-
нім, з тою тільки ріжницею, що в місто церковного языка, самі польонізи
пр. „Раділем се в палець чує боль“, або „Мам втеди пет зміслув“.

Уст. 33. в наголовку: „Память, воля, разум, увага“. З того уступу
видно, що ученик мав собі виробити понятє о тих абстракціях і то в той

спосіб: „Па-мя та-ю буль їдим-се о ка-мінь вдарил“. Подібних ще кілька речень і таке заключене: „Маю теди па-мять“.

Або уст. 34. „Мо-гу си-ді-ти аль-бо сто-я-ти. То єсть во-ля“.

Уст. 35. Мислю і оповідаю. То єсть „Мам увагу“.

Уст. 35. „Віш, же лепши хліб, як камінь. Вім же наука і добра і лепша, як гроші. То єсть: „Мам розум“.

Уст. 36. Мислю і оповідаю то єсть увага.

Уст. „Душа“ Понятє о душі дає ученикам таке: „То что дѣй-ствѣ-єтъ, же се рушам, слышу познаю, памятаю, „Хиц“ єсть моя душа“.

„Душа ма память, розум, волю и увагу. Душа не єсть тіло, она єсть невідома“. „Душу „каплан“ наш духом назва“ (нарече).

Уст. 38. „Родичі“. Відношенє їх до дітей як і дітей до них. Занятє в дома, в огороді на поли, в пасїдї в лісі. (Мати доїт „крови и овци“).

Уст. 42. „Надчитєль“. О додатній єго працї в школї — а дальше способом катехізмовим висновує понятє о людях працюючих в ріжних заводах, як також о цїли науки читаня, писаня і рахованя.

Уст. 45. „Сполєчність“ з яких факторів она складає ся, також тільки питаннями, а дитина мала сама на ті відповідати.

Уст. 46. „Бог“. Ту говорить о вселенній і о творах Бога.

Уст. 50. „Перестороги дітям до пристойного захованя ся“. Є то та сама „Полїтика свїцкая яка була в букварі з р. 1790, тільки в скороченю.

Уст. 53. „Наука дітям з письма св.“

Уст. 55. Молитва в школї і по науцї.

Уст. 56. „Головніші правила „ороспїи“ и просодїи“.

Уст. 57. „Правила ділення слів“.

Уст. 58. „Знаки писарскї“.

Уст. 60. Вправи в читаню скороченім.

А. дальше: „Числа суть наступуючі“

Уст. 64. Однницї, 65) десятки, 66) сотки, 67) Тисячі аж до 60.000, а закінчує табличка множення. На тім закінчена часть руска а починаєсь польска. Задля характеристики тогдішних понятій, подам коротеньку рецензію тої части.

Стор. 49. уст. 69. „Cwiczenia w czytaniu polskiem“ (в більшій части виїмки з Zweites Lesebuch für den deutschen Sprachunterricht in nicht deutschen Schulen. Wien 1816. Zweiter Theil „für Landschulen“).

Заголовок: „Użyteczność włościan“. Włościanie (chłopi) są społeczności użyteczni.

В двох уступах оповідає відношенє селян до панів, і яку користь має єуспільність з селян.

Уст. 64. „Co się za to stanowi włościan należy“.

Уст. 70. „O wadach i zdrożnościach włościan“. І ту говорить: „Rolnicy znieważają Religję przez zabobony. Ich bojaźń Boga jest niewolniczą bojaźnią kary. Prawdziwa bowiem bojaźń Boga z synowskiego uczucia pochodzić, i na miłości Boga zasadzać się powinna. Bywają na nabożeństwach, ale bardzo mało myślą o Bogu.“

Wielu odmawia lub czyta modlitwy, ale serce nie jest uczestnikiem onych. Ich „sentymentu“ nie odpowiadają modliwie.

Уст. 71. „Oprócz tych są jeszcze inne wady stanowi rolniczemu części, i w wyższym stopniu właściwe, jako to:

- 1) Głupstwo, grubiaństwo, zuchwałość i gwałtowne namiętności.
- 2) Chciwość zysku, obżarstwo i pijaństwo skoro się do tego sposobność nadarza.
- 3) Nieszczerość względem pana, przeniewierzenie się panu i skłonność do złodziejstwa etc.

Кожду з тих „wad“ мотиває і дає науку моральну, а в кінці заключаю так: „ажебы wieśniacy pozbyli się tych wad, повинні pilnie uczęszczać do szkoły, gdzie zasad pocziwości, znoszenia ciężarów życia i upodobania sobie w swym stanie nauczą się“.

Уст. 72. „Z kąd wynikają prawdziwe ciężary wościan“.

В тим устуні розвиває автор засаду „że roboty pańszczyzniane są zupełnie prawne“ — i же „poddani (chłopi) swym panom pańszczyznę odrabiać winni“.

Дальша говорить так:

Właściciele pewnych okolic karczując lasy, osuszając bagna, zakładając wsie, potrzebowali ludzi do należytej uprawy roli. Wybierali do tego osoby, własności, ani innych zatrudnień niemające. Tak i teraz, kto chce nową wieś założyć, osadników szuka. Tym ludziom rozdawali panowie większe lub mniejsze części ziemi, zachowując sobie rozmaite prawa, jako to: pasienia, polowania i rybołówstwa. Dla tych nowych przychodniów stawiali panowie domy, albo mieścili ich w pobudowanych, lub naostatek pomagali im do budowl.

Za to zaś wymawiali sobie, aby przychodnie ci zawsze na miejscu zostali, bez zezwolenia pana swego nie oddalali się.

А дальше дрібоньким письмом:

Zgodzili się na to nowi osadnicy, przyrzekli oprócz tego odbywanie pie-szey lub ciągłej pańszczyzny i oddawanie co rok czynszów w pieniądzech lub osypie.

Umówiono się oraz o nagrodę w pieniądzech lub w zbożu dla tych, którzy żadnych gruntów nie posiadli.

Kto na te warunki zezwolił, i zezwolenie to ustnie lub na piśmie potwierdził, ten został przyjęty.

Tym sposobem większa część wsiów powstała. Było wielu takich, którzy w pobudowanych wsiach dobrowolnie osieść, i tak jak dawniejsi mieszkańcy żyć chcieli. Żądali oni od pana kawał gruntu, lub pozwolenia trudnienia się tym lub innym wyrobkiem. Sami sobie domy stawiali. Za pozwolenie zaś korzyści przyrzekli panom pewne roboty lub daniny.

Wszystko więc, co pierwsi osadnicy swym panom robić i płacić obiecali także ich następcy pełnić obowiązani, skoro pod temi samemi warunkami osadę objeli, i skoro powinności ich ogólnie lub szczególnie na inwetarzach i książkach gruntowych polegają.

Ta to jest przyczyna, dla której poddani swym Panom pańszczyznę odrabiać powinni.

§. 73.

Kto w tej lub owej powinności okazuje nieposłuszeństwo, ten nie tylko na karę zasługuje, ten grzeszy łamiąc obowiązki, których wykonanie przyjęciem osady i złożeniem przysięgi wierności uroczyście zaręczył. Dopuszcza on się grzechu przeciw siódmemu przykazaniu, które wszelką kradzież i krzywdę bliźniego zakazuje, a oddanie każdemu należytości ściśle zaleca.

Pańszczyzna ma być wiernie i tak odrabiana, aby Pan z niej należyty pożytek odniósł.

Niegodzi się niedbale i źle robić. Pierwiastkową bowiem umową Pano- wie sobie przyzwoitą robotę zapewnili.

Niegodziwą rzeczą jest, czas pańszczyzny skracać, późno przychodzić, długo spoczywać, lub zawczasie oddalać się.

A дальше:

Pańszczyzna powinna być podług umowy i przepisów odrabiana. Poka- zuje się to najlepiej ze zwyczaju i inwentarzy. Kto, należycie pańszczyzny nie odbywa, ten obciąża własne sumienie, temu za karę bardzo źle powodzić się zwykło.

Уст. 75. Поводы заспокоения się влошчан поśród prawdziwych при- кроści“.

В тім уступі автор виходить з того założення, що „wszelka przykrość pochodzi z niewypelniania swego obowiązku, a bez tego człowiek szczęśliwym być nie może“ — а в кінці говорить: „że chrześcijanin powinien znosić ciężary życia, pomnąc: „że niema stanu bez przykrości. Може atoli szukać ulgi, skoro ją sposobem godziwym i bez krzywdy bliźniego znaleźć może“. Природно сли буде добре робив паньщизну — тогда буде і вдоволенний і щасливий.

На тім і закінчений цілий буквар — зміст цілий перенятий «свдалі- мом, так далеким від наших нинішніх поглядів. Всяка дальша рецензия злишна.

В р. 1819 появилось ся еще два виданія того буквара — а то:

а) Букваръ языка славянскаго чтиімъ оучающимъ къ ползности рско-вожденію, къ немже молитвы, сажиніи до Слѣжы Божіа и иная правды вѣры католическіа. Отрочати христіанскомѣ благопотричныа, типомаъ изданъ тианіемъ Предстоатіаий Народа Рскаго и ктиторокъ цркви Сталропиніанскіа Храма Оусп. Присв. Бѣн. Бѣ Львовѣ рокѣ Бжѣ а ѿ дѣ (1819) мѣа ноемврѣа гѣ (13).

б) Букваръ славяно-рскаго языка за благослов. и поклѣтніемъ Его Пр. Куръ Муханла Леницкого — къ настанію юностиа къ школахъ парафіальныхъ. Второе изданіе. Львовѣ 1189. 8-ка, стор. 64. Той буквар в тѣлько передруком першого виданія, також руско-польскый.

До р. 1825. було еще 3 виданія того буквара а то в р. 1821, 1822 і 1824 а відтак доперва в р. 1826 появил ся такий буквар:

„Букваръ славяно-рскаго языка къ настанію юностиа къ школахъ парафіальныхъ. Изданъ въ Львѣградѣ а ѿ кѣ (1826). Цѣна 5 кр. м. ср.

Той буквар що до змісту і розділу предмету незмінний від попередних, тѣлько друк і папір лучший і в більшім форматі а все проче то саме.

(Дальше буде).

Про фізичне виховане

після Ангелього Моссого.

написав

Василь Ратальский.

[Дальше.]

ГЛАВА VI.

Критика німецької гімнастики.

I.

В своїй книжці: „О вихованю умисловім, моральнім і фізичнім“ каже Спенсер, що гімнастика, се штучні вправи, котрі не в силі рівнати ся з свободними рухами при забавах. Ось его слова:

„Годимось в засадї, що гімнастика єсть лучша, чим понехане всяких вправ фізичних, однак ніколи не може она дорівнати забавам. Шкідливі погляди, а за тим іде, прояви гімнастики надто наглядні. Правильні рухи уже з своєї природи ріжняться від свободних вправ. Не бачимо рівномірного подїлу праці поміж усі члени тіла. Тут володіє праця одних частий м'яснів. Таким ділом вправи причиняють ся до спеціяльно, а не рівномірного розвою організму. Позаяк ті вправи полишені приятности суть они тим самим менше здорові і утомлюють скоро. Вправді уживаєсь суперництва, однак оно своєю неприродністю не відповідає приятности забав. Лишаєсь еще оден закид. Гімнастика ріжнить ся від забав спортових так з огляду на працю квантитивну як також квалітативну. В наслідок недостачі приятности покидає ся вправа штучі дуже скоро, тож і пожиток з них незвичайно марний. Умірковане зворушене мозку впливає на організм тільки покріплюючо“. Суд той висказаний перед 30 роками доказує, що критика німецької гімнастики має свою певну основу. Гімнастика сама собою не становить методу виховуючу. Она є штучним средством вдуманим для життя полишеного руху. Не маємо про те потреби послугувати ся неприродним законом там, де природа сама собі порадить, а навіть віднесе побіду. Значить гімнастика німецька не єсть відповідним кормом в вихованю фізичнім. Можна би її радше назвати ліком для піддержання енергії мозку. Лік в виняткових обставинах помагає, а яко хліб насущний ділає зовсім противно.

Лев Burgerstein¹⁾ в своїй гігієні шкільній каже:

„Година гімнастики найбільше томить. Найлучший учитель не в силі тому зарадити. Учителі мусять найперше вправу пояснити і показати. Ученики вправляють ся поодинокі. Коли приймемо 40 учеників на кожду класу побачимо, що гімнастика серед подібних условин не може зватися відпочинком, годі її називати вправою, а година стає ся майже згайованою“.

¹⁾ L. Burgerstein. Die Gesundheitspflege in der Mittelschule. Wien 1887.

В тім самім дусі промавляв Zehender²⁾, подібно і Guttfeld³⁾ Всі они горячі прихильники забав шкільних.

II.

Головним жерелом вивчення некористного характеру німецької гімнастики суть її жерела психологічні. Факт, що можна вводити всі м'яси в рух, порушив сильно умислами. Уложено подрібну термінологію, сотворено правила і унято їх в методу.

Таким ділом виобразувалась ціла література гімнастична. Она склясофіковала вправи після наукової методи.

Розпочато від найлегших рухів, опісля ішли більше зложені. Працьовано багато над поодинокими членами. Упорядковано громади рухів після різнородности приладів. Доторкнено ся вправ основних. Рухам збірним та рядовим надано всілякі назви і команди, котрі належить ввучити на пам'ять. Маємо цілий диялект гімнастичний, котрий єсть підставою теорії гімнастики. Другим живчиком було зворушене, якого дізнає ся при всіляких вправах. Сильно зворушують нас порушеня війська, а ще сильніше схлібляють нам подібні вправи у дівчатах. Жажда розказу, чувство симетрії вдоволяють знатоків. Тже й готові докази для узнання гімнастики. Ідім далше. Дівчата представляє ся для ока привадно. Самі діти засуджені на ювчаня, що зовсім не справляє приємности. Недостача свободи, безусловне підданє своєї волі командантові не конче до вподоби людям зрілим, щось дієсь в тім случаю з дівчатами.

Вірно сказав Леонарді: „Гімнастика стала ся зрадою, якої допустилась старість на молодості“.

III.

Гімнастика дуже розширяє ся, та чим раз дуже комплікує ся.

Розправа про гімнастику Cliasа видана в 1819 р. обіймає тільки 207 вправ. Підручник гімнастики після методи Обермана, виданий в 1875 р. виданий в 1875 р. виказує їх уже 1642.

Дієсь гімнастика стараєсь бути зовсім свобідною, тож на жаль знаходить трудні средства теоретичні, та розширяють програму в безкопечність. До сучасних вимог мусить приворотовитись і учитель гімнастики. Він має бути професором „*par excellence*“. Трапляють ся такі, що в рукавичках та плащі сповняють свій професорський обов'язок. Они уважали би за пониженє показати вправу. До сего суть відповідні ученики.

Професори бачать головну свою ціль в доказованю стійности наукової фізіографії та торокометрів. Многі викладають про забави у старинних Греків та Римлян, про лицарство середніх віків, полишаючи зовсім на боці дійстну ціль гімнастики. Если гімнастика має в повні відповісти своїй задачі

²⁾ W. Zehender. Vorträge über Schulgesundheitspflege. Stuttgart 1891.

³⁾ Paul Guttfeld. Über die Erziehung der deutschen Jugend. (Deutsche Rundschau 1890. Зошит 50).

мусить перемінити напрям, та принукати молодіж до вправ свободних і забав. Здає ся довго ще будемо ждати на упадок правил та трактатів на перетворене гімнастики на користнійшу і практичнійшу. Доки не наступить переміна можемо о гімнастиці сказати те, що говорить Мефісто до свого ученика:

З усім тим звикнете з часом.
Дитя так мами молоком
Не радо з початку живить ся,
Пізнійш не може відлучать ся.
Вам так в Мудрости на груди
Що день більш смаковати буде.

(Гете-Франко.)

IV.

В сучасній гімнастиці є много давних блудів. В переднім слові одної книжки, печатаної в Італії читаємо інтересний напегірик: „Пів години вправ, котрі наводимо заступають зовсім п'ятигодинний марш. Яка великанська користь для мешканців міст, наколи не мають достаточного руху“.

На жаль гімнастика не єсть в можности інтензивно образувати молодіж розвивати її сили. Она суперечить засаді фізіології: прямувати шляхом природи та дати організмови доволі часу до розвою.

Професор, учитель, урядник, промисловець приневолені сидіти, уживають комнатової гімнастики. Однак і в тих случаях обережність і умірковане необхідні. Вправи мусять приноровити ся до індивідуальности організму. Розвій гімнастики винайшов досить оригінальний пересуд. Гімнастика має улекшувати відпочинок мозку, она єсть ліком проти перетяження умислу. Моссо в своїй книжці „Про утому“ виказує утому м'ясів при праці умисловій. Тож в поділї годин належалоб радше уважати гімнастику за годину науки а не відпочинку. Многі вважають гімнастику за одну з найкористійших і найбільше економічних метод виховання фізичного. Єсть се пересуд. Звиджуючому заведення гімнастичні представляє ся також відворотна сторона медалю.

Приміром в Італії бачимо місто видних, обемистих та тінистих площ, так звані „палестри“ в дуже незavidнім стані. Суть се великі комнати, коридори, сїни а навіть безужиточні магазини. Уже при вході відчуває ся брак воздуха анатомісь задуху подібну до старої затовщеної шкіри.

Медиолян, що в протягу десяти літ видав 5 міліонів на піднесенє народного шкільництва цілком ігнорує гімнастику. В Sant Orsola сая призначена для 800 дїтей має 9 шагів ширини, а 18 довготи. Комната низька, поміст прикрашений зеленостю моху, а стїни альфресками салітровими. Коротко сказавши середовічна тюрма. В куті розвалена піч, в котрій від часу до часу перепалюють головню задля охорони прирядів від гнитя. Се наслідки інтензивности німецької гімнастики.

V.

Тяжким блудом німецької гімнастики єсть напруженє м'ясів певної групи.

Загальна утома при свободних вправах, походах, веслованях, плаваннях єсть з фізіологічного боку в повній оправдана. Тож провідна наука реформованої гімнастики повинна бути загальна уміркована утома.

Майже всі учителі гімнастики признають, що вправи на сталих приладах локалізуєть корчєне рамен, викликають скору утому, котра розширює ся по цілім організмі. З тої причини пожадане єсть переплітати вправ рамен з вправами ніг. На жаль сучасна гімнастика головнїю німецька не увагляє вправ цілого тіла.

Хибне пересвідченє мовби гімнастика була найважнїйшою методою вихованя фізичного довело до того, що полишено майже зовсім гімнастичні вправи. Таким ділом не стало мяснєм тої відпорности проти шкідливим впливам часткового утомленя. При реформі гімнастики належить покласти головну вагу на вправи ніг. Бігачє і походи як також відповідні вправи, степенуючі бистроту зору повинні заняти перше місце. Якою-ж мала-б бути сучасна зреформована гімнастика? Примістїм на заведенях гімнастичних напись, яку уже в р. 1500 читали на брамі „дому для вправ тіла“ в Парижі: „Bon pied bon oeil“ (добрі ноги, добрий зір). Цивілізація витворила штучний осередок, роздратовуючий наші нерви. Умовиня житя головнїю міського, далеко відбігли від умовин житя природного. Відпорність на невідгоди та труди малїє, а однак певні невідгоди житя природного суть конечним чинником фізичного вихованя.

Належалоби провірити обяви житя селянина пізнати впливи вишні, працю на вільнім воздуху, та на жарі сонця, вислїдити се усе і ввести в методу вихованя.

Генерал Баратієрі подає інтересні спостереженя на Тубильцях в колонїї еритрейській. Перед прийатєм до війська мусять Тубильцї відбутти пробний марш, котрого напевно не видержав би наш вояк. В повній збруї перебувають дорогу з бінди до Асмари в протягу 6 годан. По тім цілім походї они такі самі, як по звичайній прогульцї. Тубильцї привикають до трудів маршових уже з малку. Головним помічником стаєть для них рід гри в шлук званий „кареа“.

VI.

Часткове корчєне мяснїв лишає слїди досять довгої утоми. Доказом того бїль нїг, якого дізнає ся по скорім сходженю з гори. Не оден турист волисть іти під гору, хотїй напруженє мяснїв в тім случаю єсть о много бїльше, як при сходженю в долину. При повільнім спиваню ся в гору уживаємо найсильнїйших мяснїв, тож і труд стає ся менше діймаючий. Утомленє слїдує скорше, але не триває довго. Сходженє з гори се німецька гімнастика на приладах. В заведенях гімнастичних мають сталі прилади подвійну невідгду. Перше незмінний опір, другє, стала вартість опору. Головнїю перепоню єсть тут власний тягар тіла. Сила мяснїв єсть індивідуальна. З того виходить звичайно нерівність відношеня поміж напруженєм а утомю. Многі не веслї з тої причини побороти трудности, яка заходить при вправах підпору, позаяк наслїдки фізіологічні корчєня мяснїв суть о много користнїйші, наколи се корчєне не триває довго. Належала-би про те не прикладати великої ваги до вправ підпору.

VII.

Майже більша часть фізіологів єсть за знесенем поруча, если має ся надати вихованю фізичному, ціху більше природну, многі голосять зовсім противне. Пригляньмо ся зі становиска фізіології тій ріжницї поглядів. В щоденнім житю не маємо ніколи случайности виконувати таких вправ, які відбувають ся на поручах. Ніяка обставина не подає двох точок опертя на котрім можна би примістити тягар тіла, випружити, та згинати рамена, баламкати та вивертати кізла. Єсть се доказ в повні промовляючий за виключенем поруча в раціональній та фізіологічній гімнастиці. Яка ціль при-неволювати дїтвору до томлячих вправ, если ті вправи в житю практичним не мають ніколи місця. Не всі суть в станї удержати тягару свого тіла на поручу. Многі мають до таких вправ за слабї м'ясні, видержать кілька хвиль однак в скорі м'ясні тремтять, рамена опадають, а сим відмавляють послуху. Більше слабосилї не видержать і трех хвиль, при тій оригінальній поставі тіла.

Упіймненя та уваги учителїв не помагають. Випружені рамена випирають стегна, а голова і шия никнуть в раменах.

Проти вправ на поручах промавляють взгляди практичні, гігієнічні та краси. З поміж усіх прирядів причинались поруча найбільше до упадку науки гімнастики, а допомогли розвоєви гімнастики атлетичної. Найлучше свідчить о тім „Підручник гімнастики педагогічної“ Обермана. В главі XVII о поручах маємо 54 способи підпору, 285 змін позицій, 192 баламкань, 22 вправи елементарні, 25 вискоків. Разом 650 вправ, котрі учитель може ученикам приказувати.

VIII.

Павло Фамбрї дуже симпатичний писатель, котрого оригінальні погляди естетичні та наукові будять одив, виступає пристрасно проти приладів. Одного разу підчас дискусії в кружку знайомих о кільци та реку відозвався Фамбрї. „Що скажемо о учителю боровництва, котрий буде учити паради, не маючої в практиці ніякого значіння“.

(Дальше буде.)

Про вплив образків на дітей.

„Як найбільше видіти“. Тота засада, що становить саму суть методи науки з погляду, впливає з вродженого нахлону і потягу дітей, з віден впрочи́м тот метод в цілости взята. В тім лежить як раз єї сила.

Всі діти здорові, розвиваючі ся нормально від перших літ життя, зраджують незаспокоєне бажанє оглядати що-раз нові предмети, а як самих предметів видіти не можуть, приглядають ся радо зображенням на папери.

Не в се обавом пустої цікавості, лиш загально людского потягу до здобування собі знамя — до образування ся.

От і генеза уподобана в рисунках і образках.

Потягу того здавити не вільно, потреба лише надати ему властивий напрям, приноровити его до досягненя певної ціли в вихованю і образованю.

Ходить о то, щоби той напрям був справді властивий і раціональний, щоби то застосоване принесло дитині правдивий хосен.

Однак в практицї не все так дїє ся. Противно, аж надто часто приносять образок, який діти оглядають, і спосіб оглядання, місто користи радше шкоду.

Якїж то найчастійше образки і в якії ціли беруть наші діти до рук?

Звичайно витягають няньки, бони, а навіть нерозважні матери, як хотять забавити діти, якісь старі ілюстрації, не дбаючи зовсім ані о їх моральний сміст ані о форму естетичну образків і дають їх дітям до оглядання.

Скоро ходить о спокій особистий і уменшеня собі труда, який справляє вспівуділ і надїр нераз надто голосних забав дїточих, сли ходить лиш о те, щоб діти були чимсь заняті, та спосіб сей догідний безперечно, але чи він заразом і хосенний? Дуже сумніваю ся.

Діти полишені самі собі, переглядають ті образки, часто напотикають річи не відповідні, або для них не зрозумілі. Який отже наслідок того? Тільки відємний.

Нерідко поносять діти страту моральну, а вже що найменше, при звичають ся давити ся без гадки, сли зміст рисунку буде для них не зрозумілий.

Так отже те, що мало розвивати спосібности спостерегання, нищить їх в зародї.

Подібно а може ще більше шкоди приносять невідповідні і неінтелігентні объясненя образків, подавані через надзоруючих.

Особа объясняюча, повинна передовсім сама докладно знати зміст рисунків, і бути хоч троха компетентною в їх виборі.

Чи звичайні наші няньки та бони можуть відповісти тій задачі, коли показують дітям ілюстрації і рисунки призначені для осіб вище образованих, і вимагаючі відповідних відомостей, щоби могли бути належно зрозумілі?

Совістні і розумні опікуники повинні пильно глядіти, щоби з найкористнійших і найнатуральнійших средств педагогічних не стало ся шкодою для повірених їм дїтей, а противно повинні старати ся витягнути з них всякий можливий хосен.

Хосен той пливе передовсім із змісту образків огляданих дітьми. Зміст отже мусить бути відповідний моральним і умисловим потребам дїтей. Услїве се в конечно.

Так отже не якісь старі ілюстрації, але виданняцтва образкові уложені заводовими педагогами, повинні діти переглядати.

Если особа, объясняюча зміст рисунків, добре розуміє свою задачу, не буде объясненя класти дітям як лопатою в голову, не буде їм підсудувати кожде слово, не буде хоронити від найменшого умислового висиленя, але противно буде старати ся, щоби діти самі зміст зрозуміли, а зрозумівши его без вспівудїлу учителїв, витягали собі з них науку моральну чи умислову.

Се можна досягнути через властиве уложене питань, застосованих до змісту образків і вказуючих внутрішнє его значінє.

Як в уже подібних случаях, так і в тім діти далеко ліпше запам'ятають собі науку, котру самі витягнули з огляданих на рисунку предметів і ситуацій і віднесуть більшу користь з так здобутих відомостей ніж, наколи би опікунка, навіть в як найлекшій формі ті відомости чи науку їм подала.

За найвідповідніші до тої ціли вважаю видавництва образкові, представляючі сцени з життя диточого, з ріжнородних відносин дитий межі собою і до старших, або представляючі різні предмети і з'явища, котрих докладніше пізнання корисно вплинути може на розвій умисловий дитий і придбати їм позиточні відомости.

В німецькій літературі єсть видавництво, котре в часті могло би нам за взір послужити.

Видавництво то призначене до помочи в науці чотирох язиків. Проти тої ціли явно протестуємо а на єї місце ставимо иньшу.

Замість науки чужих язиків, нехай діти учать ся думати в власнім, нехай образують погляд, нехай побуджують і розвивають свою виобразню.

Верхня сторона видавництва дуже повдича.

Книжочки видані в Цюриху, а їх заголовок: „Sätze für den Unterricht in den vier Hauptsprachen“; кожда складає ся з кількадесяти сторін, поділений на часті в кожній часті єсть образок, означений числом, а зміст всіх образків в'яже ся з собою.

Єсть се оповіданє в малюнках або рисунках. Змісту при тім нема зо-всім, діти самі відгадати єго повинні лиш на кінці книжочки уміщено під відповідними числами заголовки всіх образків.

Не можна сказати, щоби зміст оповідань в тім видавництві швайцарським був без закиду і щоби виконанє образків було знамените — образки суть за малі і не барвні але сам помисл заслугує на увагу.

Дуже важне значінє має також естетична сторона образків призначених для дітей, яку до тепер звичайно занедбувано і легковажено. Вправді єсть поступ на тій дорозі, але єще дуже малий.

Барвним образкам закинути можна яскравість. Правда, що діти люблять живі барви, однак жива весела барва не потребує бути яскравою, як то часто буває.

На так званих образкових аркушах, або на иньших, представляючих чи то разом, чи поодиноко, рослини, звірята, обстанову, знаряди і т. п., можна також видіти образки, котрі під взглядом барви, рисунку і перспективи просто противлять ся елементарним засадам естетики.

Образки такі однак украшають стіни наших шкіл елементарних і коменат диточих. Що огляданє подібних річий вплинути мусить некорисно на розвій почутя естетичного у дитий і часто на ціле житє зіпсує їх добрий смак, тому ніхто не заперечить.

Велике значінє виховавче добре вибраних рисунків і образків давно узнане було многими людьми думаючими а відданими справі вихованя. Старинні Греки докладно з того здавали собі справу, украшаючи стіни шкіл ріжними відповідними мальовилами.

В пізнійших часах, почавши від коменського (ур. 1592 † 1671) аж до єспівчасних мейстерів і праводавців педагогії, не бракло старань в ціли застосованя до науки дитий і молодежи відповідних рисунків.

* Первозвір всіх ілюстрованих книжок для молодежи „Orbis pictus“. (Світ мальований) Івана Атоса Коменського, хотий відбіг вже далеко від на-

вишніх вимог педагогіки був в своїм часі просто феноменальним, котре зби-вало упередження і пересуди тодішніх педагогів. Orbis pictus допровадив до усвідомлення тої великої правди, що: „Щонебудь єсть в умислі, війти до него мусіло через змисли“, а надто переконав нас, що пізнанє слів і річі разом іти повинно“.

Послѣдними часами видав французський міністер просвіти розпорядже-ня префектам, щоб школи украшали красивими образами і портретами знач-нійших мужів, в цілі запізнання молодежи з знаменитими земляками і роз-будження в ній смаку артистичного. Деякі письма французкі як н. пр. „L'edu-сation primaire“, додають що тиждень своїм абонентам аркуш, обнимающий різні удачі рисунки, як: портрети, медалі, прапори різні, важнійші місце-вости в краю і т. п. Рисунками тими діти убивають свою комнату або клясу.

Відповідно дібрані ілюстрації то велика поміч для учителів, то ве-лика поміч для ученика.

Кожний виховавця може се средство педагогічне уживати в приватнім житю і в наущаню, а оно сумлінно і добре ужите певно принесе значні ко-ристи дітям і молодежи.

Дарія III.

Вісти з Руского Товариства педагогічного.

Засіданє

Виділу Руского Тов. педагогічного відбуло ся 6 цвітня 1900 під про-водом Голови директора Харкевича.

1. Принято до відомости справозданє касове за рік 1899, а також справозданє референта фінанс і справозданє секретаря.

2. На внесенє дир. Харкевича ухвалено постаратись о випечатанє „Робінзона“ в більшім виданю (Робінзона великого).

3. Голова подає до відомости, що до Сейму внесено слѣдуючі пе-тиції:

1) о підмогу на „Дзвінок“ — 2) о підмогу на „Учителя“ — 3) о за-снованє рускої женської сем. в східній часті краю — 4) о підмогу на му-жеский Інститут — 5) о підмогу на Бурсу учительську — 6) о підмогу на женський Інститут — 7) о підмогу на видавництво — 8) о підмогу на женську школу виділову — 9) о поліпшенє платні і о зниженє лѣт служб народним учителям — 10) і о заснованє рускої гімназії в Станіславові.

4. Курс анальфебетів ухвалено отворити по вакаціях 1900 р.

5. Принято 102 нових членів.

Веснянні цвіти.

Матеріям до оповідання дітям.

Першим звістуном весни єсть сніжичка що появляє ся межі корчами в лісах вже підчас того як сніги таять. Несміло вихиляє она свою білу головку з під снігу, як би єго пробивала і длятого нарід назирне її „пробий-сній“. Цвіток її утлий і нетрівалий, на сніжних листочках має зелені плямки і видає слабу воню меду.

Кто з нас не усміхнув ся радісно на вид ростинки, що так відважно розвиває свої цвіти вже в лютім або марті і якби знетерпеливлена довгим зимовим сном, будить ся перша, взиваючи до праці до нового життя?!

Однак чи рослина працює? — спитаємо.

Безсумніву, не працює она в той спосіб як чоловік або звіря, запряжене до роботи; але відживляє ся, росте, розвиває ся видає она цвіти і овочі; словом, в житю рослинним заходить тільки змін, так мусить нераз боротись тото бідне єство з ріжними перешкодами, що не можемо життя рослини назвати бездільными.

Возьмім нпр. сніжичку. Ніхто її не сіяв, она виростає сама, ніхто о її потребах не памятає, ніхто її не підливає, ані землі для неї не управляє отже она мусить сама шукати поживи, бо інакше не моглаби жити. Немов яка запобіглива газдиня, громадить она собі поживу в цибульці, укритій в землі, і коли на весну не має чим єще тягнути соків з ґрунту, споживає запаси заощаджені підчас літа. Отже тоді коли землю покривають єще леди і сніги, а нам здаєсь, що в усіх рослинах життя замерло, розвиває ся в цибульці сніжички цвіток, а коли зміцнить вже свої сили, хоче відітхнути свіжим воздухом перебиває сніжну поволоку і серед замерзлх єще кришталіків леду розвиває свою білу корону.

Молоденькі два листки сніжички, звинені в трубку, лишились під землею, не могли они видістатись в гору, табо єще надто слабі, а в цибульці за мало вже для них поживи, они чекають терпеливо, аж виростуть корінці, котрі будуть їм доставчувати більше поживи.

Взміцнивши ся достаточно, листки ті показують ся верху землі, живють ціле літо скупані в сонці і працюють над громадженням припасів на зиму, котрі старанно ховають в цибульку.

(Конець буде.)

ОПОВІЩЕННЯ.

Виділ Руского Тов. педагогічного оповіщує, що з причин від виділу зовсім незалежних, відбуде ся курс приготавляючий для учителів до шкіл виділових не в маю. але доперва в осени сего року. Точна програма викладів і речинець будуть в своїм часі подані до прилюдної відомости. О відпустку для кандидатів, котрі вже дося зголосили ся, постарає ся виділ.

— Виділ руского товариства педагогічного оповіщує, що з причин від виділу зовсім-незалежних відбуде ся куре приготавляючий для учителів до шкіл виділових не в маю, але доперва в осени сего року. Точна програма викладів і речинець подадуть ся в своїм часі до прилюдної відомости. О відпустку для кандидатів, котрі вже доси зголошені ся, постарася виділ.

— Загальні збори рогатинської філії руского товариства педагогічного відбудуть ся в Роґатині дня 25. л. ст. цвітня с. р. о год. 1 по полудни. На сі збори виділ запрошує всіх П. Т. членів і прихильників шкільництва народного з тою заявою, що особи запрошені не будуть вислати ся. Порядок денний: 1) Відчитане протоколу з послідніх загальних зборів. 2) Справоздане з діяльності виділу і касове. 3) Відчит п. А. Г. „Учитель супроти суспільности“ і дискусія над ним. 4) Справоздане в справі виданого головним виділом регуляміну для філії. 5) реферат п. А. Г. в предметі внесеня о. Й. Яворського „Про забави дитинячі по-за школою“ і дискусія над ним. 6) Внесене п. А. Гургули в справі заснованя при філії товариства педагогічного читальні і випозичальні книжок для інтелігентних Русинів. 7) Вибір нового виділу на слідуєчий рік. 8) Вибір делеґата на загальні збори товариства педагогічного в Станиславові. 9) Внесене членів. — Виділ тим усилюєше прогнати Ви. членів о ласкаву участь в отсих зборах, позаяк послідні, на день 31 січня розписані збори товариства не відбули ся задля браку комплекту.

В с я ч и н а.

— Самостійна руска гімназія в Коломиї. П. Міністер віроісповідань і просвіти рескриптом з дня 9-го марта 1900 до ч. 34.055 зарадив, щоби існуючі при ц. к. гімназії в Коломиї рівнорядні класи рускі були відділені з початком року шкільного 1900/1 від головного заведеня і щоби утворено з них самостійну ц. к. гімназію з руским язиком викладовим.

— У Преосв. Еп. Шенгичного явила ся дня 2. с. м. депутация Русинів з Станиславова і околиці з просьбою, щоби Преосв. Владика в соїм домоґав ся заснованя рускої гімназії в Станиславові. В депутатії взяли участь місцани станиславівські С. Скоморівський і Р. Заклинський, селани книгівненські Онуферій Ткачук і Михайло Когутак, купець Теодор Стахевич, голова філії педагог. товариства руского Мик. Мороз і Мик. Вілецький власнители більшої пошлости в Павельчі, котрі також внесли дотичну петицію до сойму. Провадив депутацию Р. Заклинський. Владика прийав вельми благосклонно депутацию і прирік піддержати змагання станиславівських Русинів.

— Заступником руского катехита для гімназії в Ясці іменований о. Мих. Вербицкий, парох з Волі цемлянської. До Ясця буде він доїжджати зі свого села.

— Примір достойний наслідування. Най цигери говорять, як інтензивно заходять ся другі коронні краї коло народної просвіти, іменно коло народного шкільництва.

В Долішній Австрії видано від часів православноости теперішнього шкільного закону на будову народних шкіл 36,718.878 зр. В 1898 році видано на сю саму ціль 1,330.001 зр.

Число навіщаючих народні школи дїтий дійшло в 1898 році до 390.284. Неправильно ходило до школи лише 7·95%, а з тих неходжене оправдало 6·73%, так, що ненавіщаючих народну школу було лише 1·22%.

В 1200 громадах було 1227 шкіл народних. З тих було однокласних 385 шкіл, двокласних 350, трикласних 235, чотирікласних 104, п'ятикласних 450, а шестикласних 40 шкіл.

Католицьких дїтий було в сих школах 368·171, протестантських — 4,623, жидівських — 17.164, інших віроісповідань — 244, безконфесійних — 52 дїтий.

Число системізованих учительських посад при народних школах було в 1898 р. 7·764. З тих було обсаджених 7.741. Недоставало проте 23 учителів. При народних школах було 6.950 посад, при виділових 1091.

Сталих учительських посад було 6.408, провізоричних 1.243.

Католицьких учителів було 7.406, протестантських — 140, жидівських — 187.

Видатки на народні школи виносили в 1898 р. 9,188,667 зр. З того дивав Відень 4,791,230 зр., край — 3,590,843 зр. Красивий фонд додавав на удержане народних шкіл в 1893 р. 1,806,584.

Коментар до сего шкільного справоздання злишний.

— Новий винахід. Др. Вільям Кальвер з Вешінгтону сконструував прилад, пан-геліо-мотор, за допомогою якого можна соняшні лучі до тої степені сконцентрувати, що они заступають в фабриках в день всяке паливо. Цілий сей прилад складає ся з множества малих зеркал, а відбиті від них соняшні лучі падають на один великий рефлектор. Сила тепла, яку дає пан-геліо-мотор за один день, рівнає ся теплу, яке одержано би з 40 тон угля, отже більше, як має коштувати побудоване рефлектора. Підчас хмарних днів можна вже при помочи 1.600 малих зеркал одержати тепло, потрібне до лютування заліза з мідію. Головна трудність сего винаходу, над яким працював Кальвер через 30 літ, находила ся в тім, щоби всі зеркала через цілий день самі звертали ся до сонця.

— Як глибоко може чоловік дістати ся під землю? Хоч температура землі побільшуєть ся так сильно в стосунку до глубини, що побут, а тим більше праця в дуже глибоких копальнях є майже унеможливлені, то однак в найновіших часах заручували інженери гірники, що найшли би ся способи експлоатації хочби не знати в яких глибоких копальнів, коли покажуть ся лише корисними. Може найглибщі копальні має полуднева Африка. Деякі шибі мають 4.000 стій глубини і додумувано ся, що не можна спустити ся глибше як 5.000 стій. Тепер однак англійський „Engineer“ подає вістку, що спущено ся вже до глубини 6.000 стій. Аби уможливити вивіз з тих пропастей, збудовано окремі машини до підношеня лива, що навивають і розвивають в протязі 1½ хвилини ливу майже 2.000 м. довгу. Трансвальські гірники є однак з сього еще невдоволені, а на остатніх зборах полуднево африканських інженерів поставлено внесенє, аби старати ся про розширенє копальнів золота до 10.000 стій, а потім до 12.000. По за сєю границею починаєть ся неможлива температура. Ся глубин рівнаєть ся висоті найвищих шибів Альп. До шибу, глибокого 10.000 стій, треба би доставляти 140.000 m³ повітря на хвилину, аби уможливити диханє у такій глубині.

— „Дзвінок“, з дня 5. с. р. Зміст: „Приймак“ із оповідань старого стрільця — „Татків подарунок“ розповів Олександр Катренко. — „Казка про рибака та рибку“ з Ал. Пушкіна. — „Король що терпів на безсонницю“, казка Ф. Густавсона. — „Непослушний воробчик“ О. П. — „Непослушний хлопець“ (правдива пригода). — Загадки.

В канцелярії „Руского Товариства педагогічного“

улиця Театинська ч. 19, можна купити слідуєчі видання:

1) Образкові видання.

Звіринець, Гостинець, Забавки, Менажерія по	10 кр.
Василь Чайченко: Робінзон, нове розширене видання	40 „
Кость Федьків: Квіточка і Віночок	20 „
Франко: Лис Микита 2-ге цілком перероблене видання	50 „
Пригоди Дон Кіхота 2-ге перероблене видання	40 „
Наші звірята	40 „
Діточі вигадки ч. 1 і 2	30 „
Забавки для дітей	40 „
Мала менажерія	35 „
Велика менажерія	40 „
Наші діти ч. I і ч. II по	40 „
Михайло Старицький: Казки Андерсена ч. 1, 2, 3, 4 і 5 по	25 „
Казки народні ч. 1, 2 по	25 „
Остап Макарушка: Байки братів Гріммів	25 „
Любомір Селянський: Байки Брітчлінона	25 „

2) Видання без образків.

Читанка ч. I, II, III, IV, опрацьовані 20 кр., без образків	10 „
Остап Макарушка: Кітчики желязні 2 розширене видання	20 „
Ів. Франко: Абу казковий Казці	20 „
„Шо звірята говорили	40 „
Учитель на р. 1890—1899 по	2 кр.
Дзвінок на р. 1892, 1899 по	3 кр.
Ів. Левицький: Попалихся, Різдвяні сценки	10 кр.
Вод. Шухевич: Записки школяра	20 „
Від Бескида до Андів	10 „
В. Чайченко: Олекс; Байки; Кома; Два оповідання по	5 „
Дума про княгиню Кобзаря	5 „
О. Нижанковський: Батько і мати, двослів'я для дітей з фортеп.	10 „
Леоніда Глібова: Байки	5 „
Дніпрової Чайки; Казки про сонце та его сина; Песенка по	5 „
М. Дісенко: Тече вода з під явора. Дослів'я з фортеп.	10 „
„Коза дерева	60 „
Мапа етнографічна України-Руси	20 „
Гордієнко: Картагенці і Римляни	20 „
Юлія Верне. Подорож довкола землі	60 „
Барановський. Приписи до іспитів	20 „
Молитвенник народний, в повністю опрацьований по 15 кр. і	20 „
Др. Л. Кельнер. Коротка історія педагогії	60 „
Василь В-р. Джонатан Свіфт. Подорож Гулівера до країн величезів	25 „
„Хлібцутів	25 „
Остап Макарушка. Короткий огляд руско-українського письменства	15 „
Мальота. Без родини	40 „
Віра Лебедєва. Прогулянка	5 „
„Малі герої і Гостинець дітям по	25 „
Др. Мандишур. Олімпія	35 „
Сильо. Непос для III кл. гімна.	65 „
А. К. Робінзон пелюстрований	10 „
Kokurewicz Józef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 „
Тарас Шевченко. Кобзар для молодіжні	1.20 кр.
„Дітей по	20 кр.
Др. Пачовський Мих. Замітки до науки рускої мови в середніх школах	30 „
„Билини і думи	10 „
Ант. Гладівський. Огород шкільний	60 „
Стефан Пятла. Дарунок для дітей	30 „
Іван Спілка. На чужині	20 „
Оповідання для дітей	20 „
Михайло Коцюбинський. Оповідання	20 „
Олекс. Катренко. Оповідання	20 „

Всякі замовлення висилають ся скоро і точно.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.
Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.

Неопечатані ре-
кламні без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

СПРАВОЗДАНЕ

„ГОЛОВНОГО ВИДІЛУ РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО“

у Львові

за час від 1 січня до 31 грудня 1899 року.

На послідних загальних зборах вибрані до Виділу отсі члени:

- п. Едвард Харкевич, директор рускої гімназії, голова.
- пані Ольга Барвіньска, учителька у Львові.
- п. Василь Білецький, проф. акад. (рускої) гімн. у Львові.
- „ Ілля Кокорудз, „ „ „ „ „
- „ Ілярій Огоновский „ „ „ „ „
- „ Кость Паньковский, директор банку „
- „ Др. Михайло Пачовский, проф. рускої гімн. „
- „ Іван Стронський, учитель в Збоїсках „
- „ Йосиф Танчаковский, учитель у Львові
- „ Ілля Чиж, управитель школи в Клепарові.
- „ Андрій Яворский управ. школи в Миклашеві.

Заступниками виділових були:

- п. Др. Володимир Коцовский, проф. сем. учит. у Львові.
- пані Марія Білецька, учителька у Львові.
- „ Теофіля Огоновска учителька у Львові.

До контрольної комісії вибрано: о. Сов. Алек. Стефановича, і проф. Петра Огоновского.

Виділ уконституував ся в той спосіб, що заступником голови вибрано проф. Ілярія Огоновского; секретарем Йосифа Танчаковского; касиєром Костя Паньковского; контрольором Іллю Чиж.

I. Засідання Виділу.

В році 1899 відбув Виділ 13 засідань і займав ся найбільше справами шкіл і учителів народних. Співділяно також з Spolk-om jednot učitel-ských в Чехах в справі поліпшення платні учителям народним.

II. Число Членів.

Членів мало Товариство 601. З того було учителів народних 195, священників 167, професорів 55, урядників 35, селян 4, учительок 47, інших жінок 33, приватних людей 43, товариств 4, інших фахів 18.

В загальнім числі членів (601) є 175 нових членів, прийнятих в році 1899. Доходу з вкладок членських було в р. 1897 — 192 алр. 11 кр., в р. 1898 — 157 алр. 75 кр., а в р. 1899 — 303 алр. 25 кр.

III. Розпродаж цеголок на бурсу учительську.

Реферат розпродажи цеголок на бурсу для синів учительських поручено проф. др. Пачовському. Референт розіслав много цеголок репрезентантам духовенства руского в Радах шкільних окружних, Радам повітовим всхідної части краю, учителям і иншим Русинам. Заняв ся також виданем стінного календаря, котрий при ласкавій помочи члена товариства п. Антона Хойнацкого, розіслано всім урядам громадским і парохіяльним всхідної части краю. Дохід з того календаря призначено також на бурсу учительську. Много Русинів сьвітських і священників, а також уряди громадські сіл і міст — як також деякі Ради повітові прислали щедрі датки.

IV. Реферат філій.

Реферат філій поручено заступникови голови проф. Іл. Огоновському, а коли той, перетяжений працею просив о звільненя, реферат той віддано п. Паньковському. Окреме справозданє з діяльности філій подаємо на иньшій місці.

V. Петиції.

В році 1899 внесено слідуєчі петиції:

До Міністерства в справі языка руского в школах середних з польским языком викладовим (27/5) і о заснованя женської семінарії з руским языком викладовим в східній части краю (27/5), відклик в справі несприятлих через Намістництво до відомости статутів товариства (28/5) і ургєнс (26/1) 1900 в справі неспогадження доси відлику з 28/5 1899 в справі статутів.

До Сейму: о підмогу на газети „Дзвінок“ і „Учитель“ (26/2) референт проф. Білецький; о підмогу на Інститут мужеский сьв. О. Николая (26/2) реф. Паньковский; о підмогу на Бурсу для синів учительських (26/2) рефер. проф. Іл. Огоновский; о підмогу на курс приготавляющий для руского языка при женській школі віділовій для дівчат зі шкіл львівських (28/2) реф. проф. др. Пачовский; просьба в справі заснованя женської сем. учит. з руским языком викладовим в східній части краю (4/3) реф. проф. др. Коцовский; петиция о зрівнаня платні учителів з платнею трох ранг урядничих і о зниженя літ служби (26/2) реф. І. Чиж; о підмогу на виданє бібліотеки (26/2) реф. Паньковский.

До Ради кравової: петиція в справі руского діловодства в школах з руским язиком викладовим (12/5) реф. І. Чиж; — в справі ліпшого успівованя науки руского язика в школах через іменоване відповідно укваліфікованих сил учительских і уряджене курсу приготовляючого учителів до шкіл виділових (7/12); просьба в справі заведеня по школах мап, глобусів і атласів з рускими написами (17/6) реф. проф. Білецький; петиція о введев руского язика яко обовязкового в всіх дівочих школах східної Галичини (7/12); о розділ спільної до тепер посади рускої мови в семінаріях учительских у Львові (29/12).

До Ради окр. міста Львова і до Ради міста Львова просьба, щоби для лучшого успіваня науки руского язика, науку того язика поручано так в школах народних як і виділових у Львові досвідним і вповні укваліфікованум силам учительским (9/6 1899).

З тих петицій полагоджені: на „Дзвінок“ дав Сойм 200 р. на „Учителя“ 500 зр., а на бібліотеку 300 зр. Решту петицій не полагоджено.

VI. Школа дівоча виділова з руским язиком викладовим.

В році 1898/99 було в кл. І. (взглядио V.) 30 учениць клясифікованих. З того поступ дуже добрий одержало 8, поступ добрий 8, поступ достаточний 6, поправку дістало 3 учен., репробовано 5. На рік 1899/900 записалось до кл. І. виділ. 32, до кл. II. 37 учениць. Справлено нові лавки, катедри, ша-раїв, таблиці, коштом около 300 зр. Куплено також фісгармонію. Школа поміщена при ул. Вірменській ч. 2. Учять в сій школі: о. Дамян Лопатинський, Барвіньска, Арданівна, Кулачовска, Прокішівна, Білецька, Огоновска, Панковска, Роздольский. В II. півроці шкільнім 1899 р. отворено при школі пополудневий безплатний курс науки руского язика для дівчат шкіл львівских. На курсі тім учили: проф. др. Пачовский, Огоновска Теофія і о. Рудович. Записалось до 100 учениць. В листопадї 1899 отворено також такий курс, а учать проф. др. Коцовский Огоновска і Білецька.

Виділ ухвалив старатись на разї о видане для сеї школи „Рускої Читанки“ і „Історії кравової“. Сойм звольн на внесене Вп. посла Барвіньского дати на удержане одной кляси сеї школи 800 зр. Товариство „Дністер“ дало 50 зр. (жертви ниньших товариств виказані в справозданю за рік 1898). Школа стоїть під управою директора Харкевича і при праці тіла учительского розвиваєсь зовсім правильно.

VII. Жењський Інститут.

По мысли статута Виділ вибрав комітет, в склад котрого входять: дир. Харкевич яко голова, Гер. Шухевичева яко директорка економічна, М. Білецька яко дирек. наукова, о. сов. Гузар яко священник, Др. Зофія з Окуневских Морачевска яко лікарь, Др. Стефан Федак яко дорадник правний і Юлія Танчаковска яко настоятелька. Інститут поміщений при ул. Курковій ч. 10, отворено з початком вересня 1899 р. Посвячене льокалю відбулось торжественно 13/10 1899. На уряджене інституту видано 663 зр. 92 кр. Виділ товариства ухвалив для інституту регулямін (реф. п. Білецька). В грудні 1899 урядили інститутки попис музикально-вокальний під проводом учительки музики п. Одарки Шухевичівної.

Товариства „Просвіта“ і „Шевченка“ дали даром свої видання до бібліотеки інституту.

VIII. Інститут для хлопців.

Комітет, що з поручення відділу Руского товариства педагогічного упрявляв Інститутом, відбував засідання, полагоджуючи всі справи. В склад комітету входили: дир. Едв. Харкевич яко голова, Ілія Кокорудз, проф. рускої гімнаї, о. Д. Дорожинський, катихит рускої гімназії, адвокат др. Стефан Федак, лікар др. Антін Хомин і Кость Паньківський яко члени. Сей останній був zarazом настоятелем Інституту.

По-при релігійно-моральне вихованє мав комітет на оці товариске пожитє учеників. Помочию при науці занимались інструктори поодиноких клас. Се лїпші ученики, котрі в Інститутї остають або за малою доплатою або безплатно. Образованє шкільне розширювано лектурою домовою під надзором настоятеля. В огородї, де в лїті перебувають ученики в часї свободнім від науки, суть бари і рек до гімнастики; майже що недїлі і сьвята відбувано дальші проходи в околиці львівські. Комітет мав на оці, щоби ученикам подавано все страви як найздоровші і в тім взглядї ішов за радою д-ра Хомина, що безкористно питомцям удїляв рад лікарських. Принятих було з I. класи гімн. 8, з II. класи 7, III. класи 8, з IV. кл. 6, з V. кл. 5, з VI. кл. 5, з VII. кл. 6, з VIII. кл. 5. З того було сьвященничих дітїй 28, учительських 9, селянських 4, урядничих 4, а сирїт 5. Результат загальної класифікації слїдуючий: класу з відзначенєм дістало 4 учеників, класу другу 5, поправку 3, иньші класу першу. До іспиту зрілости сїдало 5 елєвів, з чого 1 здав з відзначенєм, 1 дістав поправку а иньші здали.

Приходу було	.	.	.	.	.	9162·10 зр.
Розходу	.	.	.	.	.	9229·61 „
Недобору було	.	.	.	.	.	67·51 „

IX. Бурса учительска.

Принято 6 синів учителїв народних з рускої гімназії. Двох з них мало при кінци року шкільного 1898/99 посту дуже добрий, а класу першу. Бурса поміщена покищо при Інститутї для хлопців під покровом сьв. О. Николая при улиці Театиньській ч. 19.

X. Видавництва Товариства в році 1899.

Образкові виданя:

Робінзон Чайченка	.	.	.	.	.	40 кр.
Мірон, Пригоди Дон Кіхота (друге виданє)	.	.	.	.	.	40 „
Казки Андерсена ч. 1, 2, 3 і 4 по	.	.	.	.	.	25 „
Казки народні ч. 1 і 2 по	.	.	.	.	.	25 „
Байки Бранчанїнова	.	.	.	.	.	25 „
Байки братів Грімів	.	.	.	.	.	25 „

Виданя без образків:

Василь В—р Подорож до краю лїліпутів	.	.	.	.	.	25 „
Віра Лебедїв Малі герої	.	.	.	.	.	25 „
Ів. Спілка. На чужинї	.	.	.	.	.	20 „

А. Глодзінський. Огород шкільний	60 "
Мих. Коцюбинський. Оповідання	20 "
Олекса Катренко. Оповідання	20 "
Стефан Пятка. Дарунок для дітей	20 "
Оповідання для дітей	20 "

Ухвалено печатати:

Байки Глібова. — Чорну Раду Куліша. Думи народні. — Марту Борецку. — Оповідання Марка Вовчка. — Оптику, переклад з сербського Полянського. — Термінольою гімнастичну. — Робінзона (великого).

В кінці випадає зазначити, що Товариству педагогічному помагали в с'їм році в его роботі так деякі товариства рускі як і часть нашої суспільности. Не забуваймо, що в чїїх руках керма виховання молодежи, того будучність.

Йосиф Танчаковский, секретар.

ФІЛІЇ ТОВАРИСТВА.

По кінець року 1898 мало товариство 6 філій а то: в Тернополи, Щирци к. Львова, Миколаєві над Дністром, Самборі, Грибовичох під Львовом і Рогатині. В році 1899 прибули ще філії в Калуші і Станіславові. В заснованю суть філії в Коломиї, Стрию, Перемишлі і Камінці струміловій. На жаль однак з вісьмох існуючих філій не оказали ніякої діяльності філії в Щирци, Миколаєві на Дністром і Калуші. В загалї розвій філій не конче представляє ся корисно і тому належить бажати, щоб наші визначні люди, в першій точці наші пп. професори і учителі живійше заняли ся справами філій. Прикий досвід наглядно показує, що декуди одиниці упадають нераз під навалом праці, а велика часть наших людей усуває ся від всякої роботи. Чейже так дальше бути не може, если хочемо, щоб нас мали за нарід, свідомий своєї культурної ціли. Треба нам всім проте приложити рук до праці а успіх приїде.

Філія тернопільська відбула засідань виділу 5; виділ старавсь о предплатників для Дзвінка, збирав жертви на книжки і одіж для бідної молодіжи шкільної, зауповував книжки для неї, робив заходи коло заведеня рускої школи мужескої в Тернополи і приватної женської, прибирав дещо книжок для руских емігрантів в Бразилїї, справив для дітей торжество св. Николая і завів науку жіночих робіт в заведеню ім. кн. Конст. Острогского. Філія числяла 50 членів. Приходу мала філія 88 зр. 96 кр., а сальдо на р. 1900 виносить суму 26 зр. 46 кр. Крім сего має філія на книжці щадничій суму 52 зр. 14 кр., що осталась з чистого доходу з вечерка.

Філія в Самборі мала 30 членів. Засідань відбула два а зборів надзвичайних також два; на них держали відчвти п. Будзінський, п. Банах і п. Ковалів. Виділ розіслав також відозву до видійших людей в справі видавання рочників педагогічних і вибрав комітет в ціли видання першого рочника сего видавництва. Приходу мала філія 14 зр.

Філія в Грибовичох відбула нарад надзвичайних чотири, а на них перевела критичний огляд уступів „Школи народної ч. IV.“ Лекцій практичних переведено в с'їм році три (пп. Стронський, Яворський і Мош). Відчвтів

було 2 (пп. Климко Іван і Тома Мілевич). Членів має філія 20. Приходу мала філія 10 зр.

Філія в Станіславові завязана 29/9 1899 виказала незвичайну діяльність завдяки бл. п. Андрієви Шахновичеві. Філія внесла подане о заснованні рускої гімназії в Станіславові, заходить ся коло засновання бурси для шкільної молодіжи. Засідань відбула філія в році 1899 два, членів має 43. Приходу було 79 зр. Сальдо на р. 1900 виносить 19 зр. 75 кр.

Філія в Рогатині заходила ся коло засновання бібліотеки в Рогатині. Членів мала 30, а приходу 35 зр. 80 кр.

Справозданє касове і видавництв товариства.

за час від 1. січня до 31. грудня 1899.

I. Приходи і розходи товариства самого.

а) Приходи.

1. Надвишка в касі членів з р. 1898	268 12
2. З вкладок членських в р. 1899	308 25
3. З розпродажи книжок в р. 1899	1093 49
4. Запомоги і дари Високого союму	600 00
Разом	2264 86

б) Розходи.

1. Дефіцит з р. 1898 в касі видавництва	701 33
2. Друкарни на друк книжок	1221 61
3. На закупно клішів	63 08
4. Оправи і брошурована	206 34
5. Видатки секретаря	28 00
6. Податок	16 49
7. Стемпилі, новорічне, висилки і дрібне	56 91
Разом	2292 76
Остат. недобір касовий	27 90

II. Приходи і розходи „Учителя“.

а) Приходи.

1. Останок касовий з р. 1898	275 47
2. Запомога союмова	500 00
3. З передплати	756 83
Разом	1532 30

б) Розходи.

1. Друкарни	639 68
2. Редакция, коректа ремунерації і експедиция	448 00
3. Літографія, кліші, марки, опаски, календар і дрібне	105 67
Разом	1193 35
Остат. надвишка касова	338 95

Примітка: Предплатників має „Учитель“ в р. 1898 297, — они записали 89 зр.

III. Приходи і розходи „Дзвінка“.

а) Приходи.

1. Останок касовий з р. 1898	.	.	.	.	.	.	62·24
2. Запомога соймова	.	.	.	.	.	.	200·00
3. З предплати	.	.	.	.	.	.	415·02
Разом	.	.	.	.	.	.	677·26

б) Розходи.

1. Друкарни заплачено готівкою	.	.	.	.	.	.	300·00
2. Марки, експедиція	.	.	.	.	.	.	52·00
3. Матеріяли редакційні	.	.	.	.	.	.	50·00
4. Дрібні видатки	.	.	.	.	.	.	22·10
Разом	.	.	.	.	.	.	424·10
Остат надвишка касова	.	.	.	.	.	.	253·16

Примітка: Предплатників мав „Дзвінок“ в р. 1899 160, — они завинили 40 зр.

IV. Приходи і розходи „V. і VI. класи“.

а) Приходи.

1. Запомога Високого Сойму	.	.	.	.	.	.	800·00
2. Дари Хв. Тов. Дієстер і иньші	.	.	.	.	.	.	353·00
3. Надвишка з р. 1898	.	.	.	.	.	.	158·83
Разом	.	.	.	.	.	.	1311·82

б) Розходи.

1. Чинш за хату	.	.	.	.	.	.	330·00
2. Услуга і опал	.	.	.	.	.	.	125·00
3. Закупно інвентаря	.	.	.	.	.	.	279·44
4. Тіло учительське до 15/7 1899	.	.	.	.	.	.	840·00
Разом	.	.	.	.	.	.	1585·32
Отже недобір касовий	.	.	.	.	.	.	273·50

Примітка. Учениць 64. Сил учительських 9.

V. Зіставлене рахунків.

а) Пасива.

1. З рахунку вкладок і видавництва	.	.	.	.	.	.	27·90
2. „ „ школи виділової	.	.	.	.	.	.	273·50
3. Сальдо на р. 1900	.	.	.	.	.	.	290·71
Разом	.	.	.	.	.	.	592·11

б) Актива.

1. З рахунку Учителя	.	.	.	.	.	.	338·95
2. „ „ Дзвінка	.	.	.	.	.	.	253·16
Разом	.	.	.	.	.	.	592·11

VI. Стан маству товариства з кінцем р. 1899.

а) Пасива.

Довг в друкарні з кінцем р. 1899 525-43

б) Актива.

1. Вартість книжок на складі (пів ціни)	5711-97
2. Вартість книжок даних в коміс	2527-15
3. Залеглість передплати „Учителя“ і „Давіника“ (пів ціни)	64-50
4. Надвишка касова	290-71
Разом	8494-33
Відчисливши пасива	525-43
Остає вартість маству	7968-90

Товариство має під своїм зарядом слідуєчі фонди:

1) Фонд запомоговий для учителів, уміщений на книжочці „Народної Торговлі“, виносить з кінцем р. 1899 суму 180-01 ар.

2) Фонд інституту хлопячого товариства, уміщений на книжочках „Народної Торговлі“ і „Красового Союзу кредитового“, виносить з кінцем р. 1899 суму 1700 ар.

3) Фонд інституту дівочого товариства, уміщений на книжочці „Дністра“ виносить з кінцем р. 1899 суму 1383-62 ар.

4) Фонд бурси товариства, уміщений на книжочці „Красового Союзу кредитового“, виносить з кінцем р. 1899 суму 336-17 ар.

Кость Паньковский касвер.

Справозданє з руху книжок в році 1899.

Число	ТИТУЛ КНИЖКИ	Ціна ар.	Друго- вало	Прийшло в кітєв 1899 р.	Звернуто в коміс	Продано	Даровано	Дано в коміс	Разом	Зістало на річ 1900
1	Молитвенник народний	20	—	6856	—	361	37	570	968	5898
2	Історія педагогії	60	—	936	—	19	251	10	280	656
3	Китиця жемаль	20	—	650	—	100	10	250	360	290
4	Читанка ч. 1, 2, 3, 4	10	—	855	—	37	33	93	163	692
5	Олеси Чайченка	5	—	728	—	218	10	100	328	400
6	Писанка Дніврової Чайки	5	—	834	—	27	10	100	137	697
7	Дума про княгиню Ковбара	5	—	942	—	182	10	100	292	650
8	Базна про сонце та его сина	5	—	888	—	50	19	—	69	828
9	Грицько, Що страшніше	5	—	791	—	151	10	100	261	530
10	Байки Гайдова	5	—	637	—	62	10	100	172	465
11	Могутний Комар, В. Чайченка	5	—	799	—	89	10	—	99	700
12	Попались, Івана Нечуя	10	—	222	—	42	12	20	74	148
13	Записки шкотира, В. Шухевич	20	—	112	—	58	12	—	70	42
14	Лисенко, Тече вода з під явора	10	—	88	—	45	3	40	88	—
15	Лисенко, Коза дерска	50	160	160	—	—	—	—	—	160
16	Іван Спіхач, На чужині	20	500	490	—	22	10	150	182	308
17	О. Няжанковский, Батько і мати	10	—	63	—	20	3	40	63	—
18	М. Пачовский, Про билини і думи	20	—	23	300	16	—	—	—	207
19	Замітки до науки рускої мови	30	—	188	—	39	10	100	140	48
20	Учитель з р. 1890	200	—	148	—	1	10	—	11	137
21	Учитель з р. 1891	200	—	90	—	—	10	5	15	75
22	Учитель з р. 1892	200	—	62	—	—	10	2	12	50
23	Учитель з р. 1893	200	—	119	—	2	10	5	17	102
24	Учитель з р. 1894	200	—	71	—	1	10	—	11	60
25	Учитель з р. 1895	200	—	47	—	—	10	3	13	34

Число	ТИТУЛ КНИЖКИ	Ціна в р.	Друко- вано	Подієтало в кінець 1898 р.	Звернено з комісії	Продано	Даровано	Дано в комісії	Разом	Зістає на рік 1900
26	Учитель з р. 1896	200	—	80	—	—	—	5	5	75
27	Учитель з р. 1897	200	—	122	—	—	10	2	12	110
28	Учитель з р. 1898	200	—	150	—	2	10	3	15	135
29	Учитель з р. 1899	200	119	—	—	—	2	10	12	107
30	Дзвінок з р. 1893	300	—	1	—	1	—	—	1	—
31	Дзвінок з р. 1894	300	—	49	—	4	—	10	14	35
32	Дзвінок з р. 1895	300	—	109	—	—	9	—	9	100
33	Дзвінок з р. 1896	300	—	7	—	—	—	—	—	7
34	Дзвінок з р. 1897	300	—	56	—	—	10	10	20	36
35	Дзвінок з р. 1898	300	—	91	—	—	10	10	20	71
36	Дзвінок з р. 1899	300	58	—	—	—	2	15	17	41
37	Гор. Картагенці та Римляни	20	—	833	—	41	10	100	151	682
38	Преписи до іспитів кваліфікації	20	—	297	—	16	3	40	59	238
39	Верне. Подорож довкола землі	60	—	815	—	76	18	70	164	651
40	Робінзон	40	1000	1052	—	77	22	150	249	803
41	Робінзон без ілюстрацій	10	—	574	—	—	2	100	102	472
42	Ка'юка	20	—	187	—	40	10	25	75	112
43	Вінчоток	20	—	204	—	48	10	100	158	46
44	Кобзар. Шевченка, малий	20	—	1210	—	18	10	125	153	1057
45	Кобзар. Шевченка, великий	120	—	950	—	46	10	200	256	694
46	Забавки	10	—	1398	—	90	12	50	152	1246
47	Закріпач	10	—	1611	—	126	10	100	236	1375
48	Мешамерия	10	—	1606	—	121	10	200	331	1275
49	Гостинець	10	—	1297	—	96	10	100	206	1091
50	Пригоди Дон Кіхота	40	1200	1263	—	117	210	160	487	776
51	Лис Микита Гетого	50	—	491	—	133	10	150	293	198
52	Коли ще діти говорили	40	—	500	—	68	117	110	295	205
53	Мала Руса-Україна	20	—	1295	—	46	10	100	156	1139
54	Від Бесіда до Англії	10	—	388	—	20	10	100	130	258
55	Абу Каленомі залці	20	—	185	—	75	10	76	161	24
56	Наші замітки	40	—	779	—	33	16	20	69	710
57	Мала мешамерия	35	—	103	—	17	16	40	73	30
58	Велика мешамерия	40	—	88	—	22	16	20	58	30
59	Огляд історії літератури	15	—	304	—	78	12	24	114	190
60	Забавки	40	—	163	—	50	15	—	65	98
61	Наші діти ч. I.	40	—	128	—	24	16	20	60	68
62	Наші діти ч. II.	40	—	130	—	34	16	20	70	60
63	Дітвічі вигадки ч. I.	30	—	281	—	65	15	15	95	186
64	Дітвічі вигадки ч. II.	30	—	287	—	67	15	15	97	190
65	Podręcznik dla kancelaryi szkół ludow.	50	—	87	—	6	2	—	8	79
66	Др. Мандсбург. Олімпія	35	—	439	—	20	6	138	164	275
67	Несос	65	—	942	—	236	1	100	337	605
68	Прогудька. Віра Лебедів	5	—	85	33	58	10	50	118	—
69	Лебедова. Гостинець дітям	25	—	213	—	80	10	50	140	73
70	Лебедова Віра. Малий герол	25	500	490	—	60	20	200	280	220
71	Образки з історії Руси	25	1000	990	—	—	3	200	203	787
72	Оповідання для дітей	20	1000	990	—	—	3	200	203	787
73	Патка. Дарунок дітям	20	500	490	—	20	10	150	180	310
74	Подорож Гулівера	25	—	329	—	43	12	—	55	274
75	Гулівер. Подорож до краю Ліліпутиї	25	1000	990	—	13	3	250	266	724
76	Катренко Олекс. Оповідання	20	1000	990	—	10	—	200	210	780
77	Мих. Коприцький. Оповідання	20	1000	990	—	10	—	200	210	780
78	Кримський А. Переклади	20	1000	990	—	—	3	200	203	787
79	Малюта. Без родичів	40	—	212	—	62	10	43	115	97
80	Ілюстровані байки народні ч. I.	25	—	995	—	81	10	305	396	599
81	Казки народні ч. II.	25	500	490	—	23	10	150	183	307
82	Казки Бранчліпова	25	1000	990	—	55	10	200	265	725
83	Казки братів Гріміє	25	500	490	—	32	10	200	242	248
84	Роскоє. Хемія	35	—	—	7	—	—	5	5	—
85	Шейдманський острод	60	—	500	—	140	72	120	332	168
86	Андерсен. Казки ч. 1.	25	1000	990	—	70	10	200	280	710
87	" " ч. 2.	25	1000	990	—	40	—	200	240	750
88	" " ч. 3.	25	1000	990	—	20	—	150	170	820
89	" " ч. 4.	25	1000	990	—	20	—	200	220	770
90	" " ч. 5.	25	1000	990	—	—	—	200	200	790

Вартість книжок, взятих в коміс представляє суму 5054.30 зр. Вартість книжок в магазині (пів ціни) представляє суму 1122395 зр. Разом ма-ток товариства в книжках представляє суму 1627875 кор.

Кость Паньковский адміністратор.

Нечемність дітей.

(Педагогічна студія Івана Петра. Перевів з німецького Зигмунд Шольц, учитель в Рускім Баликові).*)

Щоби можна виховати діти з успіхом, мусить в згоді бути домашнє вихованє з шкільним. З тої причини повинен народний учитель родичів уваж-ними робити на нечемности їх дітей при кожній нагоді.

Одна з найчастішх нечемностей є непослушенєство. Звісно, що приказ є одно з найважнійшх і найчастіше уживаних средств вихованя, котрий вимагає послухности так в психологічнім як і в логічнім згляді. Послушність, будь то механічна, будь з любви або найвища послухність з роз-судку, є тота, котру виконує дуже мало дітей, і є то зовсім непевна річ, если наказ мусить повторяти ся, а то ще може і без успіху. Через то тратить він свою силу, бо то вже природа так вимагає, щоби приказ був-короткий і пев-ний, рішучий і невідкличний, отже консеквентний, а наколи вихователь натрапить на непослушного, то не сьміє ему уступити (піддати ся), але му-сить безастанно триматись приказу, хотби і в виді примусу. Примус випрадї усе не кару: если би однако і сей зістав без skutku, тогди мусить кара на-ступити; вихователєви прийдє в поміч різка. (Маю тут на гадці лиш домашнє вихованє). Лиш консеквенції треба до сего, а послухність зайде тогди перше місце межі правотами дитини, — та послухність, котра приготавляє до ко-лишнього приказуваня.

Лїнивєство є також не рідкою появою у нашої молодїжи. О чес-ній і материяльній вартості праці повинна дитина вчасно дістати правдині понятя і тому то є педагогічним обовязком, увільнити малих із цїи (оков) бездїльности і попровадити їх на правий шлях трудолюбивости, будь фізичної, будь психологічної природи. Праця не гавьбить нікого, а в кожній соціальній верстві найде ся в домашнім крузі занятє, котре можуть виконати діти іграш-кою. Належить отже завчасу провадити дїтину до праці і не терпіти в жа-ден спосіб склонности (охоти) до бездїльности. Робота служить тілесно і ду-шевно здоровю та провадить до богатєства, задоволеня і поважаня (оціненя) самого себе. Она учить поважати вартість грошей і познакомляє нас з ощад-ністю, а практичному вихователєви удасть ся легко в той спосіб лїнивєству конець положити, що, придержуючи дітей в виді добре обдуманого приказу до різних легких робіт, надгороджує їх своєю похвалою і ушляхотляє своїм уподобанєм. Тогди сповнить ся німецка пословица „Jung gewohnt, alt gethan“.

Дуже частою нечемністю дітей є неагода і наклїн до скарга, сварки і бійки, що, вкорїнившись раз, дає ся лиш дуже тяжко прогнати

*) Buk. pad. Bl. ч. 6, 1900.

(усунути) і вимагає не раз найбільшої здібності вихователя. Треба лиш коли-то приглянути ся нашій дівчорі, як пристрасною она може бути, як она із злости червоніє і як з її очей охота до борби блещить ся! А право сильнішого, якого она при таких душевних зворушеннях дуже радо уживають, стоїть дуже в суперечности з дитячою невинністю, котра прецінь завжди найбільшою красою душі дитини бути повинна. Проти тої пристраси виступати з цілою енергією і неуступливою строгостию є законом педагогічним; бо нерідко переходить она в злість і мстивість, злосливість (злобу) і обмовність (наліг до обмови), котрі то яко темні пляма в душі дитини можуть стати причиною найпогубніших наслідків. Ся ті пороки в школі загніздять ся, має уже учитель тяжку задачу; наколи бо братя і сестри не можуть погодити ся, як можна того вимагати від собі чужих дітей! Учитель часто не має нічого иншого до роботи, як лиш сварки залагоджувати та неустанним бути судиею, а кілько то дорогого для науки часу проходить тм способом марно. Споріднена з тим злом є гідка пристрась до прискаржування, що власне не подобає дитині, і робить ю перед учителем обридливою. Ї такі діти що навмисне смотрять округ себе за матеріалом до скарження і то справляє їм дуже велику утіху, наколи такий, що взяли го на око, дістане пам'ятку. Понятє о правдивій любови ближнього і о сердечнім співчуттю належить уже вбуджувати в родняї; родичі не повинні ніколи того терпіти, щоби діти вже при найменшій нагоді прискаржувались і старались одно другому пошкодити. Се є вже злочинство (злосамірєне), сама протівостайність доброму наміреню, котре причисляє ся до моральних ідей! Годить ся, щоби дітем забороняти прислухувати ся новинам і тіж розголошувати, понеже така жадоба (жадіність до пристраси) розголошуваню підпомагає, а то удасть ся легко, если їм то не вірять ся, і при кожній нагоді робить ся їх на зичливість і любов до ближнього уважними.

Також і нескромне перериванє бесіди старших є часто появляючою ся нечемністю дітей, котрої в жаден спосіб не повинно ся терпіти, понеже она підкопує основу скромности і дитину веде до фальшивого самоцутя (чужства власного достоїнства). В товаристві повинна дитина завжди бесідам лиш прислухувати ся і лиш тоді сьміє говорити, коли ся її до того визнає, а тогди повинна она висказати свої гадки сьміло без пересадї і стидливости, в формі, яка вказує на яго добре вихованє. Нічо так дитині не пристойть, як її нескромне або занадто (пересаджено) стидливе захованє ся; золота середина і тут окаже ся найліпшою дорогою.

Брехливість не є лиш одною з найчастійше появляючих ся, але також і в небезпечних нечемностей дітей, проти котрої належить виступати з осторожністю і найбільшою строгостию. Дух правдивости повинен одушевляти дитину в кождім положеню житя; она повинна простодушно правду казати, хоть хибала і хоть очікувала би її кара за то; бо если раз кинєсь в обітя так часто оправданої брехні з конечности, то вкорініє ся в її серцю небавом привычка до брехні, і она зачинає все таїти. З молодого брехуна витворяє ся старий злодій а часто ще й що гірше; і вже тому як також і з загально морального поведи, повинно ся викорінити брехню з молоденького серця як найстрогійшою карою. Тут показують ся найліпшими средствами вихованя наука і примір, а особливо бачне око по-

винні мати родичі і пістуні на обходжене ся своїх питомців з товаришами : тоє повинні они контролювати як найстаниїше.

Неохота до говореня молитов також не дуже рідка нечемність, причиною котрої майже завжди є нерозумне виховане релігійне, а іменно если дитина, котра не може удержати ся довший час в набожнім настроєню, силуєсь, молоти безпритомно громаду молитов. Ба навіть в наших школах не дїє ся інакше, а силує ся дїти вже від першої класи воркотїти молитви без жадного хісва, бо без їх зрозумїня. Таким мученем знеохочує ся, ба навіть відстрашує ся дитину від молитви, що виходить певно не на добре ; а понеже таке мученє продовжує ся аж до старшого віку, то й може статись дуже небезпечним. Бога і ближнього любити і ту сьвяту науку заштити в серце дитини, є головною задачею релігійного вихованя : поучаючі розговори і повні чутя науки мають далеко більший хосен як міру переступаючі молитви, служби божі без путя, при котрих виходить серце порожно і вишлікує ся часто як найбільший индиферентизм.

Також часто можна подибати мученє звірят, котре попадає майже завжди в слїпу, заїлу, напрасну хіть, мордувати і нищити кождий зародок співчутя. Досвідить, що найбезсердечнїйші люди мучили в своїй молодості звірята ; а понеже в молодім віці наклон до спустошеня знаходить ся в особливій мірі, тому повинно ся при вихованю употребляти цілої своєї сили, щоби наклон до мученя звірят притлумити, придушити, щоби виховані від такого наклоню стримати і відзвичаїти. — Належить взбудити в серці вихованя горяче почутє для зависимого від нас сьвіту звіринного і показати, що й безпомічне сотворїне завдячує свій бят тому самому Сотворителю котрого називаємо нашим вітцем ; що оно, також має право, хоть коротко пожити, та що чоловік зовсім не має до того права, щоби єму житє коротати.

До нечемностей дїтий належить також не порядок, котрий дитині зовсім не до лиця. (Тим менше старшим). Не одно прислівє цїнить високо любов до порядку творить в творах до вихованя осібийнй відділ. Однє німецке прислівє каже : „Halle Ordnung, über sie! Ordnung spart dir Zeit und Mühe“, — то таке реченє, котрого не можна нашої молодєжи досить глибоко в серце втиснути. Тут найлучшим средством є добрий приклад ; контроля же над дитиною мусить дома тревати безустанно на кождім кроці. До порядку належить вчасно лягати а рано вставати, бо такий порядок житя відповідає найбільше природі. На одїж має бути призначене місце ; книжки і зошити мають бути спрятані. Не належить терпіти дїр на зїктях, гузки мають бути пришиті ; дітей не посилати до школи ані завчасно, ані також запізно. Що лежить під руками, мусить спрятати. Лиш тим они привикнуть до морального порядку житя, тож тому не терпіти склонности до не порядку.

Иньшою нечемністю є нечистість. Поверхня чистість є зеркалом серця, а серце дитини повинно бути чисте як лезїя. Від чистоти не мало зависиме є самоповажанє ; тому треба дитину при звичаювати до чистоти. Все на питомця як також і шкільні річи мусять бути харні і чисті, а домашний приклад мусить бути такий, щоби заохотив до наслідуваня : дїм мусить бути найпершою і найліпшою школою чистоти.

Не одно ще дало би ся навести, но запам'ятаймо собі в коротці отсі представленя : Находячі ся в зарядку нечемности можна присудити з легкостію ; є то каменї, котрі лежать в дорозі обичайности (моральности), а по-

вже обичайність руководить цілим вихованем, то мусить ся до усуненя тих перешкод зібрати всі свої моральні сили, так щоби сповнили ся слова Шілера: „Не можеш красно чувствовати, то вільно тобі, розумно хотіти і чинити яко дух то, чого не можеш яко чоловік“.

Фізичні забави і вправи у Франції.

Для відшуканя властивих підстав фізичного виховання молодого покоління обрала собі Франція дорогу, що різниться від інших країв і без сумніву оригінальною.

Бачи чоловік при годівлі звірят дійшов вже до того, що умів дозволити одержувати пожадані для себе зміни в їх організації, то вже крайній час, аби придбаний метод зачатого примінювати і до чоловіка, маючи на увазі виховання нового, фізично сильнішого і здоровішого покоління. Кwestія правильного добору між людьми виникає ся зовсім, як дотепер, з під суспільної контролі; однак позістає ще сфера виховання молодого покоління, котру до тепер полишувало судабі або грубій емпірії, позбавлений всіх правдиво наукових підстав. Аби отже вже раз вийти з тої блуканини на помітки, треба наперед науково розслідити впливи повстання пожаданих або шкідливих змін в дитячій організації під впливом цілого ряду рухів і вправ тілесних, а потім примінювати результати тих дослідів для підвищення загальної фізичної рівності.

Се спосіб, в який поставлено сю квестію у Франції.

Для виконання так широко зачеркненої програми треба було з початку звернути головну увагу на першу половину задачі, т. є. на науковий розслід рухів і їх впливу на людський організм. В тій цілі утворено з фондів щедро призначених на ту ціль містом Парижем, Станцію фізіологічну, запрошено на управителя людей такого звання і здібностей як Марé, Демені і Лягранж і розпочато систематичні досліді, котрі провадять ся без перерви від кількох десятків літ.

Можна сказати, що Франція є вітчизною стислих наук; отже зовсім природно, що і в тих дослідіх примінено той самий метод, котрий в інших галузях науки видав знамениті результати. В тім отже напрямі виконано на Станції величезну роботу і розвинено цілковиту французьку помисловість. Винайдено цілий ряд нових інструментів і стислих способів мірянних до означування не лише розмірів, але і форми, пр. вигини хребетного стовпа, положення перерізу грудної клітки, такого-ж перерізу цілого корпусу або кінці приросту об'єму грудної клітки при віддиханні. Коронаю тих помислів є кінематограф, винайдений власне Деменієм при досліді рухів на Станції і утворюючий найменші подробиці людських рухів. Порівняння чи то розмірів, чи фотографічних знімків рухів перед розпочатком вправ і по їх приміненню дає спроможність означення з докладною стислістю вишніх змін в будові і ру-

хах дитячого організму, повставших під впливом тих вправ.

Можемо мати надію, що стислий метод, котрий дав так знамениті результати в природничих науках, відповість і ту положенням в него надіям, що утворить нову, на наукових підставах оперту штуку виховання молодих поколінь. Дотепер позістають ще всі праці в періоді громадження матеріалів. В кождім разі результати, одержані вже тою дорогою, згоджують ся зовсім з засадами випровадженнями незалежно від Парижа в иньшій краю відмінним методом, іменно з засадами шведскої гімнастики. Се ствердив Демені в своїм справозданю по відбутій прогульці до Швеції wraz з иньшими членами комісії, виділеної 1887 р. міністром просвіти у Франції для розсліду фізичного виховання.

Управителі Фізіологічної Стациї узнають і мотивують виспість забав на свіжій воздусі над ситемами штучної гімнастики на прирядах. В розмові, котру ми мали з п. Демені, навів він один аргумент, як для мене, безусловно переконуючий, котрий позволю собі ту повторити.

Життєві услія в великих містах, як також шкільні занятя, котрі, з виемкою одної Англії, суть всюди получені з умисловим перетяженням, амушуют дїтий і доростаючу молодіж до перебування більшої части для всьдїчїй позиції. Для належного сповненя всіх функцій організму, для скріплення в нїм виміни матерії, є konieczним щоб мязи виконали певну скількість механічної праці, незалежно від єї якості. Праця та при гімнастиці на прирядах є мимо сильного напруження або навіть перетяження мязів дуже малою в порівнаню з біганем або иньшими свобідними рухами, котрі виконуємо при грах і забавах. Так пр. перегинаючи ся до дручка в позиції вислїчїй, виконуємо дуже малу скількість механічної праці, іменно тягар тіла помножений через висоту, до якої ми піднесли ся, а однак дуже скоро умучимо ся. Виконанє тої самої скількості механічної праці при входженю на лагідне узгірє перейде для нас зовсім непомітно. В першій радї виконувє дрібну працю нечисленна група слабих сорозмірно мязів і для того умученє наступає незвичайно скоро, в другій можемо виконати величезну зглядно працю без умученя, бо в рухах бере участь велике число і то сильних мязів. Отже для заспокоєня потреби руху при сидячїм житю можуть дати відповідні результати лише гри і забави, і лише они, а не жадні системи гімнастики на прирядах.

Все фізичне образованє молодіжи повинно після Деменія стреміти до слїдуючих цілей: 1) здоровля, 2) краси в поставі і рухах, 3) зручності при володіню членами, 4) розвою волі і характеру.

Ті цілі можна досягнути найпростїйше і найлегше слїдуючими средствами:

Наперед через гри і забави на свіжій воздусі.

Однак они самі, заспокоюючи потребу руху організму, вирабляють переважно мязи долїшних кінчин, позіставаючи руки і горішні части тулова в зглядній бездїльности. Крім того всі звичайні постави і чинности горішних кінчин: чи то буде пересиджуванє на шкільній лавці, чи занятя ручною працею, або навіть такі гри як Lawn-tennis, впроваджуючи в рух навіть горішню часть тулова, роблять се незвичайно односторонно, тому що все корчать грудні а звільняють хребетні мязи; наслідком того є власне горбленє ся або т. зв. округлі плечі, котрі суть одною з найвизначайших прикмет фізичних чоловіка нашої цивілізації на всіх степенях суспільної іспарції. Тої хвиби не усу-

нуть самі гри; отже для доповнення тих послідних суть необхідні ще деякі вправи з шведської гімнастики, маючі на цілі відворотну працю горішніх частин тулова, т. є скорчене хребетних і звільнене грудних м'язів.

В своїй програмі фізичного виховання французької молодіжи додав Демені ще третій відділ, а іменню військові вправи для хлопців; але впроваджене їх було наслідком взглядів теперішнього міжнародного положення Франції, а для нас не уважав він їх потрібними.

Веснянні цвіти.

Тоді коли пучки на деревах починають розвивати ся і свіжа зелень покриває луги і поля, показують ся наші улюблені первоцвіти і фіялки.

Що то за радість коли можемо зібрати китичку цвітів жовтих або більше, медом пахучих, котрі в цвітінні вже так густо покривають луги! Але того „наймилішого з цвітів“, первоцвіт, не всі радо вітають; господарі пр. старають ся винищити ту рослину, бо її худоба не їсть, они лиш займають місце травам пожиточним.

Всім нам звичний первоцвіт, а впрочім дуже легко его відшукати поміж невеликою кількістю весняних цвітів. Листя первоцвіту зубковане, овальне, під сподом космате, вносять ся на білинці 5—9 цалів високій. Цвіти лежать в чаші рурковатій, корона зложена з пяти платочків і пяти пиляків, осаджених в рурці корони. Так збудований цвіт первоцвіту.

Зовсім інакше збудований фіялок. Ріжнить ся він від первоцвіту не краскою (впрочім і фіялки бувають жовті) хотай его зелена чаша має також 5 листочків, але зате его пятиплаткова корона виглядає інакше.

Скромний сей цвіток лишає однак нам неописане вражіння, не можемо ніколи оперти ся охоті зірвати его, аби наповати ся его предивною вонєю.

Зриваємо отже цвіти, де їх тільки можемо добачити посеред трави і листків, однак чи подумалисьмо коли над тим, в який спосіб можуть они вирости на ново? чи мають овочі і насіння?

Щоби відповісти на ті питання, стаємо коло корчика фіялків і придивим ся уважно цвітам ще не зірваним.

Довкола увивають ся жваво бжолі, чмілі, оси і иньші комахи, перелітаючи з цвітка на цвіток, а великотрій удасть ся усеїти на короні, ховає зараз голову поміж платочки, висуває трубку і спочиває час якийсь перухаючись, а потім, якби сполошена брєнням знетерпеливих товаришів, утікає дальше, щоби усеїти на сусідній цвітці.

Чого шукають комахи на фіялках, що їх там тягне і забить?

Фіянки мають железки, звані медовими, укриті глибоко на дні цвіту і наповнені солодким соком. Комахи приходять тут по мід який витворює ся в тих железках і отираючи ся о пиляки, забирають пилок волосками, ріжками або трубкою а усеївши на иньшій цвітці того самого рода, складають пилок той на горішній частині стовпика на знаменні. Пилок прилипає до

знамена і там починає кільчити ся; тоді вянуть платки корони і відпадають, цвіток зникає на позір, бо замінює ся в овоч, подібний до маківки, творить ся так звана коронка, але дуже мала, наповнена зернятками темної барви, они то суть власне насінням фіялки. Як тота коробка доспіє пукає она на три часті, насіння розсипує ся і в той спосіб засівають ся фіялки самі.

Комахи отже дуже потрібні до життя фіялок. Коли б комахи не перенесли пилків, не мігби овоч утворити ся, не бачилисьмо цвітів, а комахи не малиби смачної поживи. Трапляєсь часом, що комахи недобачають коронки цвітучої фіялки, або довгі слоті не дозволяють комахам вандрувати по цвітах, наслідком чого не зістане пилко перенесений.

Фіялки зараджують тому, так само як і тогди, як їх перші цвіти перецвіли безслідно; они творять під осінь нинішні дрібні, непоказні цвіти, котрі не розвивають вже платків корони, але стулені, закривають свої пилки перед подувом сильнішого вітру, щоби жовтавий порошок, той пилко так потрібний до повстання насіння, міг свободно кільчити ся на знамені стовпника. Для того то знаходимо нерас фіялки під кінець літа, зриваємо їх урадовані, не догадуючись, що спізнені ті цвіти суть призначені до удержання життя рослини.

Дарія III.

ОПОВІЩЕННЯ.

Іспит з жіночих робіт ручних розпічне ся перед комісією іспитовою в Сокалі д. 14 мая с. р. Кандидатки мають внести подане до дирекції ц. к. семінарії учительської в Сокалі найпізніше до 8. мая.

До поданя належить долучити: 1) метрику хрещення на доказ, що кандидатка скінчила 18 рік життя; 2) свідоцтво здоров'я, видане ц. к. лікарем повітовим; 3) свідоцтво укінченої школи виділової, або науки приватної; 4) свідоцтво моральності, наколи кандидатка не повинна обов'язків в публичній школі; 5) виказ переробленого до іспиту матеріалу наукового. Жіночі роботи ручні, виконані кандидаткою належить предложити комісії при іспиті устнім.

Сегорічні загальні збори Руского Тов. педагогічного відбудуть ся в Станіславові в днях 3 і 4 н. ст. червня.

Порядок денний подасть ся пізніше до відомости. Хто з членів Товариства схоче взяти участь в сих зборах, зволить повідомити о тім Головному Виділу у Львові кореспонденційною картою.

Члени Філії станіславівської вітають ся ласкаво до Виділу Філії в Станіславові.

Дня 5 червня с. р. відбуде ся в ц. к. семінарії учительській в Самборі іспит з жіночих робіт ручних. Поданя заосмотрені в принасані документа належить вносити до Дирекції ц. к. Семінарії, найданіше до 20 мая.

Передилата:

на пів року 1 зр.
60 зр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 зр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Адміністрація
ул. Театральна
ч. 19.Неопечатані ре-
клами без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Початок і розвій шкільництва на Руси.

Подав Ант. Павликський.

[Дальше.]

„Букваръ славено-русскаго языка“

Друге видане Львів 1827, більша 8-ка. По році 1827 появилася „Піска велика“ на відкритім листі, а так само „Піска мала“. То був більший формат аркуша і друк великий червоний і чорний.

Межи роком 1830 а 1837 появилася:

„Двадцять три таблиці или таблиць слогабчительна“. На чотирох стінних таблицях. Формат аркушевий і друк великий. Друковано правдоподібно в Перемишлі, бо там появилася такий буквар: „Букваръ языка русскаго въ Галиції. Второе изданіе. Перемишль 1833. 8-ка стр. 64.“

Зміст і порядок той самий що в попередніх, тільки нема уже польскої азбуки а ва то в короткий катехизм і граматика. Язик церковний мішаний з польським. Позаяк тогди під цензурою віденською були всі книжки, тому і буквар також був виданий за дозволом правительства.

„Букваръ языка славено-русскаго къ наставленію юношества въ школахъ парафіальныхъ. За санскрипціямъ Правительства“. Львівъ 1834. 8-ка, стр. 60. До стр. 43 руско-польський а від 43 до 60 польський буквар.

„Букваръ языка славено-русскаго къ наставленію юношества въ школахъ парафіальныхъ“. Изданъ въ Львѣградѣ - ЛѢ (1837). 8-ка стр. 56. Від 1. до 40 стр. руско-польський. В першій часті один рядок букв руских а під ними ті самі польські. А зміст той самий що в попередніх, тому нема що о нїм більше і згадувати.

Друге видане того буквара більше цікаве, тому подаю его зміст — заголовок его такий:

БѢКВАРЬ ІЗВѢКА СЛАВЯНО-РУССКАГО

къ поставленію юнѣшеества въ школахъ парафіальныхъ.

Къ Львовѣ. Типомъ Інститута Ставропігійского при Церкви Оуспѣніа Бѣи Рокс Бѣѣа «аѡѣз (1837). Второе изданіе 8-ка, стр. 56, побіа арабскихъ — числа церковні, від стр. 40 до кінця текст польскій. На другій сторони заголовкової картки: Образ св. О. Николая молячого ся. Цілий буквар поділений на §§. котрих є 76.

Уперед іде азбука велика і мала, потім лученє самозвуків з самозвуками, слова одні дво- і три складові. Начинає ся від співзвуків. Стр. 8, §. 13. «Имена писменъ» назви букв, переділені на дві половини. Від стр. 9, §. 14 ідуть короткі уступи поділені на склади і так §. 14: Назви частей тіла чоловіка, §. 15: Специфікує поодинокі члени тіла як пр.: **Бѣ рѣ цѣ:** ло-котъ, до-лень, па-стѣкъ, пале-цѣ, паз-ног-ти.

§. 16. вказує на ті части, що в тілі знаходить ся, він затитулований: **Бѣ тк-лк сѣтъ рѣд-кі-а и твѣр-ды-а ча-сти.**

§. 17. Поодинокі части дому, те, що знаходить ся в євітлиці і так іде від поодиноких понятій до загальних пр. **крѣ-си-ло, сталь, гѣб-ка, сѣр-ка, свѣч-ка, скѣ-пы, смо-ла-ки.**

Йс-кра, ѡ-гѣнь, по-ло-мѣнь, дѣмъ, ѡ-гак, по-пелъ, ва-тра і т. д.

§. 18. Опіє обійстя; що є в stodолі, стайні, знаряди господарскі, звірята домашні і дріб.

§. 19. Назва «я» понятє душі: чоловік живе і що він ділає.

§. 20. «Пѣтъ змѣ-словъ» пр. 5. я чѣ-ю по всѣхъ члѣн-кахъ. Рані-лем-са въ па-лецъ, чѣ-ю боль. Облн-це грѣ-єтъ, мнѣ те-плѣ. Мѣ-ю те-ды пѣтъ смѣ-словъ.

§. 21. «Па-мѣтъ, во-ла, ро-зѣмъ, оу-ка-га».

Пр. Па-ма-тѣ-ю боль, гдым-са ѡ ка-мѣнь вѣдѣ-рилъ.

Мо гѣ си-дѣ-ти аѣш сто-ѣ-ти.

То єсть: мѣ-ю во-лю.

Зна-ю, же на-ѣ-ка и до-бра ра-да лѣ-пша якъ грѣ-ши. То єсть: ма-ю ро-зѣмъ.

Зна-ю так-же: дла чѣ-гѡ-са чи-та-ти и пи-са-ти оу-чѣ? Мы-шлю и ѡ-по-вѣ-да-ю. То єсть маю оу-ка-гѣ.

§. 25. «Дѣша». Слова вже не ділені, і дальші уступи належачі вже до читаня від разу.

§. 26. «Рѣдичъ». Занятє їх в дома, на обійстю, огороді, в саді, в паєцї, в поли і взаїмне помаганє, дітей родичам і родичів дітям.

§. 30. «Оучителъ». Відношенє учителя до дітий і дітий до учителя, і як ученик має в школі сидіти.

§. 33. «Спѣблѣность». Занятє людей і поспільна поміч суспільна представлені способом синтетично аналітичним пр. «Икъ са называють людє, которїи хлѣбъ пѣтъ?» і т. д.

§. 34. «Бѣтъ». В той сам спосіб, як попередше розвиває понятє о Бозї — є то малий катехизм — а радше вступ до катехизму.

§. 38. «Перестороги дѣтемъ къ пристийномѣ захованюса. Є се передрук з букварів попередних, поділений на параграфи.

§. 41. «Нѣски дѣтемъ зъ Писмѣ свѣтѣго». Містить в собі науку сина Сирахова.

§. 43. „Молитви въ школѣ“. „Передъ нашкою въ школѣ можимъ крѣпко со всакиѣмъ благовѣніемъ сіа молитви.“ „Молитва перед і по науці“.

§. 44. „Главнѣйша Правила Бодѣи и Пресодѣи“.

„Главенска писмена (лѣтеры) троека сѣтъ“: Ё то коротка грама- тика, яка навчає, що є звук, що само звук, що співзвук, що склад і що ре- чене. („реченкѣ“).

§. 45. „Правила слоганіа“. Як належить ділити слова.

§. 46. „Знаки просвѣдїніа“. При кождім знаку подана вказівка, як довго треба вичекати пр. (.) „Точка“. „При той станъ якъ высь мовинѣ чризъ 1. 2 3. 4.“ До того долучено: „Кромѣ тыхъ знаковъ сѣтъ єще сла- венскомъ писанію властїи: Ёкѣа ('), Карѣа ('), Овѣнченѣа ('), Звѣтѣацо ('), Исо ('), Ипострофа ('), Слитнаѣа ('), сократительнаѣа тїтаа (')“.

Дальше „Писмена (лѣтеры) великаѣа пишѣтсѣа“:

Пр. в) „По двосточію, гдѣ чѣжа рѣчь приводитсѣа. пр. Спаситель моєитѣ: „Любите краєи вашѣа“ і т. п.

§. 47. „Слоги словѣсъ, подѣ тїтлами изображенїи“. В азбучнім по- рядку є тут много слів скорочених і рівнорядно друковані слова нескорочені.

Дальше §. 51. Заголовок: „Числа сѣтъ слѣдѣющаѣа“.

Арабскі і словянські і назва, найперше: „Єдиницы, Дѣсятки, Сотѣ, Тысяци“ до 60.000 „ѣ“.

За тим подана табличка множення. „Єдинѣа кратѣа єдинѣа“.

На тїм закінчений буквар руский а від §. 45 до 75 часть польска. Она так уложена як руска часть. Не подаю єї, бо она є ідентична з тою з р. 1819.

Доперва в. 1842 р. появил ся малий букварець, так як промїнь сонця посеред хмарливого неба. Як в попередних сама церковщина спольщена, а ціла наука проваджена була тїлько в тїм напрямі, щоби хлоп панщину робив і пана шанував а о якімсь здвигненію того народа і мови нема. — Коли-ж в р. 1835 повстала гадка плекати руску мову, розвивати руске письменство, коли незабутній Маркіян і Устїянович виступили в львівських церквах з ру- скими проповідями, першу проповідь в рускій мові виголосив товариш Мар- кіяна в р. 1839 Йосиф Шухевич, що для памяти зазначено на проповідниці се- минарицкій, і тим зазначили, що руска мова годить ся і до церковної і до шкільної науки, тогди зачали наші патріоти педагогі придумовати над уло- женем буквара і зірвати цілком з старою системою. Проявом того змаганя є такий буквар:

„Букварь новыѣа спесокѣа оуложениѣа для домашней наѣки“. (Цїна 4 кр. сер.) Ёъ Львовѣа чирнками заведїніа ставропигїйского 1842 р. 8-ка 34. Автором має бути Йосафат Кобринський. До того буквара яко під- ручник того самого автора є „Способѣа крѣзѣа выѣчитѣа читати. Ёъ Львовѣа 1842. 8-ка стр. 43. Кобринський першїй раз випроваджує гражданку в книж- ки шкільні, а то вже великий крок наперед.

Букварець той поділений на 7 частїй і то так: 1) Самозвуки verso і recto. Букви церковні на горі, під ними гражданка.

II. Читанє двоскладовими або „двѣгласнѣа“.

III. стр. 4—13. Співзвуки з звуками видані.

IV. „Слоги запертѣа зъ задр и спѣрѣа по одїкѣа согласнѣа“, пр. мѣжѣа, сѣла рѣкѣа і т. д. Для вирази „приповідки“ розділені на склади. В по-

Професор Барнес і В. С. Менро провадили для оціненя моральної вартости кар досліди над дітьми, хочаби переконати ся, як они задавляють ся на се загально примінюване педагогічне средство. Барнес дійшов до заключення, що діти уважають загально кару за злі поступи справедливою річю. Він виходить з того становища, що если карність має провадити до панованя над собою, мусить згоджувати ся з почутем справедливости дитини, — отже повинно узгляднювати ся найбільше її погляди. Не пересуджуючи зовсім о вартости того заключеня мушу зауважити, що точка его виходу не єсть так влучна, як на погляд видає ся. Змисл справедливости не є у дитини інстинктом вродженням, але вироблює ся поволи під впливом поступованя старших, а іменно вихователів. Понятє слушности повстає у неї на підставі численних досвідів в той спосіб, що се, що стало в певних услівях повтарає ся, набирає значіння непорушного права, котре дитина не критикує. Ту децидує отже прийнятий звичай, так як в правodawстві і в моральних понятях первістних народів. Можемо бути отже зовсім певні, що дитина узнаєть слушність навіть найострійшої або з нашої точки погляду найневластивішої карі, если лише она буде виходити з якоїсь старої реґули, а не представить ся її яко ввімок. В тім разі підлягаємо улуді: думаючи, що опираємо ся на психології дитини, усьвячуємо властиво лише існуючу виховавчу систему. Однак треба згодити ся з автором, коли говорить, що в приміненю кар до кожного поодинокого случаю повинен грати велику ролю взгляд на індивідуальні власности дитини, бо що одна з них відчує яко надмірну суворість, иньша прийме обоятно, що в одній викличе пригнобленє, в другій може лише зміцнити упір і т. д.. На гадку Горація Манна грає кара в вихованю таку ролю, як трутина в медицині. Сама собою є зла, але деколи уживає ся її для усуненя гіршого зла; длятого отже, вимірюючи кару повинні ми зважити зло котре наміраємо усунути, з тим, котре викликаємо, і узнати її слушність і конечність лише в такім случаю, коли перше переважає.

Не кождий наганий поступок дитини заслуговує на кару. Часто нечемність дитини є лише обьявом невластиво зверненої рухливости і енергії. Она робить часом щось злого лише длятого, що мусить щось робити.

Автор розрізняє три роди наганих поступків дітей. Перші суть наслідком несвідомости; другі виходять з легководушности і легковажєвї; треті з свідомого опору; з непослуху. Найчисленнійші суть хибя першої категорії і то тим численнійші, чим молодша дитина. Дитина скоро реагує на зовнішні вражіння, она не має часу на розвагу, полученє між ріжними сферами вражливости не виробило ся ще у неї о стілько, аби один наклін міг панувати над другим. Чинности дитини в першій періоді дитинства суть переважно інстинктовні і імпульсивні, длятого і нечемні поступки дитини не попереджує намисл і розвага.

Природна річ, що волею і поступками дитини треба з тої причини тим уважійше кермувати. Если она нечемна, то очевидно вишні услівя поппахують її до того; треба їх отже змінити о стілько, аби усунути причини злого і витворити добрі привички. Треба постарати ся о таке окруженє, котре би як найменше успособлювало дитину до нечемности, а наклонювало її до доброго поступованя. Однак се не все є можливе, а впрочім і взглядно найлучшим окруженю, треба до певної степені ограничити свободу дитини. До удержаня її в властивих карбах є необходимою повага вихователів. Дитину треба научити послуху, і то научити так, як учить ся всего иньшого, т. є. через виправу

і при звичає. Кожний случай послуку робить дорогу другому і улегшує его, кожний увір успособлює до нового опору, треба отже запобігати тому, аби дитина не при звичаїла ся до непослуку, а если она не слухає добровільно треба брати ся до кар. Не треба однак ограничувати все волю дитини розказами і наказами. Таке поступованє дражнить єї і власне побуджує до опору. О много лутшою і придатнійшою методою є зверненє енергії і уваги дитини на властиву дорогу, як простий заказ невластивої чинности. Таке відверненє уваги не все вистарчає, бо ходить о се, щоби дитина знала що єуть певні правила і права, котрим она з засади повинна піддавати ся. Ті права повинні бути не дуже численні, але непорушні; треба аби они представляли ся єї яко щось рівно незапереченого і сталого як права природи.

Позволимо додати собі тут увагу, що в кождім случаю найлучше поллучити обі тут методи разом. Саме відверненє уваги дитини від наганної чинности, а направленє єї до якогось позиточного занятя є лише о стілько добрим, що сприяє повстаню добрих привычок, в котрих воля — а радше самоволя дитини — не може заострювати ся і зростати. Однак нераз може оно переходити в ошукуванє дитини, в невластивий в вихованю рід політики і дипломатії, а передовсім не виробляє в дитині здібности розріжнюваня доброго і злого, не сприяє витвореню сталих моральних понятій. З другої знов сторони, простий заказ є средством занадто одностороннім, занадто виїмним. Він ставить дитині вимоги опанованя своїх нахилів, а не дає їй сили до побороєня їх. Найлучше отже, кладучи таму злим поступкам дитини, рівночасно будити в ній охоту до позиточних діл, жадати до пошанованя заказу, але заразом улегшувати єї сповненє того жаданя.

Для роз'ясненя kwestії кар перепроваджено в Сполучених Державах анкету, на котру прийшло 486 відповідей від ріжних педагогів. Візвано їх передовсім, аби висказували свої погляди, а не аби наводили приміри. Загальний результат доказує в першій мірі, що ту панує величезна ріжнородність думок, часто вирост собі противних, а лише в деяких точках значна більшість педагогів згоджує ся на одно. Отже хоч kwestіонар не дав жадних позитивних вказівок, то все-ж таки мають відповіди певні характеристичні цїхи і єуть осмотрені цікавими коментарями, котрі варта взяти під розвагу.

Перші найзагальніші питання дотикали значіння кар: Яка ціль єї? Як ділає кара? Чи кара поправляє?

На перше питання відповіла більшість, що цілью кар єсть повздержанє від злих чинностей і поправа дитини. Що до другої точки, відповіди були дуже ріжні, часом противні собі. Коли одні пр. твердили, що кара ділає лише через пострах, що будить ненависть до вихователя, підбуджує до бунту і т. п.; инші виділи в ній спосіб нахлонюваня дітий до розваги, принуку до добрих постанов, средство до витворюваня добрих привычок і т. д.

На ту суперечність думок вплинула без сумнію загальна форма питання. Що несправедливі, але примінені, непропорціональні до провини або не відповідаючі успособленю дитини карі можуть мати як найгірші наслідки, о тім хіба жаден педагог не сумніває ся, як і о тім, що лише дуже влучно обдуманя кара може стати принукою до розваги і добрих постанов.

Рівно-ж поділеними були відповіди на третє питання. Автор перехилив ся радше на сторону заперечуючих відповідей. На его гадку є кара средством негатиивним, підчас коли поправа має характер позитивний. Кара може грати лише помічну ролю при зреформованю характеру о стілько, о скілько

ослаблює відемні нахили, — однак сама собою не витворює добрих схильностей. В вихованню повинні отже товаришити їй так позитивні чинники, котрі би розбуджували і скріплювали добру сторону дитини.

На питанні, які поступки заслуговують на кару, а які ні, надійшли два роди відповідий: одні тримали ся виключно загальників, инші входили в подробиці. Взагалі узiano, що не повинно ся карати ненарочитих поступків, впливаючих з несьвідомости, слабости, страху і т. п. Деякі знов з відповідаючих брали на увагу не внутрішній настрій дитини в хвили сповнювання проступів, але зовнішній характер проступка, і твердили, що треба карати чинности, котрі можуть але ділати на товаришів, псувати гармонію школи, нарушувати карність і деморалізували инших, взагалі чинности шкідливі для домового і шкільного оточення.

Зазначають ся тут отже дві точки виходу: першу можна би назвати психологічною, другу суспільною. В численніших зборах дїтей, іменно в шкільнім вихованню, та друга є зовсім управеною і ми не можемо її оминути; однак в певних поодиноких случаях може се провадити до несправедливости і може ділати на одиниці не дуже додатно. В вичисленню каригідних чинів стрічаємо рівно-ж певну незгідність думок. Так пр. легкодушність, шептання в класі, галасоване, вичисляють одні педагогі в рубриці поступків заслуговуючих на кару, инші протияно. Цікавий факт, що до каригідних чинів зачисляє хтось некористне відзиване ся о школі. Значна більшість педагогів звільняє від кари поступки, котрі викликає слабість, і ті, до котрих нема обави, аби повтаряли ся; се дотичить особливо тих послїдних. Суть однак виньмки. Деякі судять, що некаранє чинів того рода може осмілити діти сповняти инші проступки для експерименту. Що до мимовільних, зі слабости впливаючих блудів і тут відзивають ся голоси, що кара може часом підбуджувати дитину до переможеня слабости. Наводять пр. факт, що один хлопець перестав зайкувати ся від часу, коли его остро за те напїмнено.

Між иншими поставлено також питанє, чи треба карати дитину за блуди, котрі она приняла від дорослих — іменно від родичів і учителів. На то питанє одержало 118 заперечуючих і 80 твердячих відповідей. Заперечуючих відповідей, удїлювано звичайно без коментарів, за те твердячі були переважно мотивовані. Загально застерігано ся, аби кару вимірювала не та особа, котра дала дитині злий примір; однак признає цілковитої безкарности таких провин викликало би неможливість вилчєня дитини в школі вад набутих дома, і протияно. Понеже однак провин того рода допускає ся дитина несьвідомо, повинна кару попередити конечно осторога, що они суть наганні і каригідні.

В kwestії відроблюваня зядач за кару більшість освідчила ся проти того звичаю, виходячи головню з психологічної точки погляду. Чинність, що становить кару, є дитині непрємна; ходить отже о те, аби она не знаенавділа працю і науку через получуванє їй з понятєм кари. Тут заходить вже навіть певного рода суїтєстия зі сторони вихователів. Они піддають дитині перекованє, що праця є прикрою річю, если увільняє ся від неї чємних дітей, а накидує ся нечємним.

Деякі роблять виняток для певного рода занять, пр. уважають слушним казати дитині піднести то, що порозкидувала. Ту однак маємо вже примір природної кари, або радше знєшеня безпосередних наслідків власного поступованя. В подібних случаях не можна навіть твердити, аби виконана пра-

ця була карою в властивім значінню того слова: се обов'язок, котрий сам себе накладає, а котрого доповнення старші повинні допильнувати. Думаю також, що треба би розрізнити відроблювані особних шкільних задач за кару, а виконувати в вільних хвилях тих праць, котрі дитина занедбала сновинити в часі, призначенім на приготування лекцій. То останнє було би також природною карою, поношенням безпосередних наслідків власного лінивства і недбалства. Прикрийість становить тут не сама праця, але конечиість виконання її в відмінних, як звичайно, услівях. Проти визначенню тої самої кари за ту саму провинку кожній дитині освідчили ся одиоголосно всі запитані. Ї загальне переконання, що треба узглядняти вік і індивідуальне успособлене дитини, дійсуючі привуки і товаришуючі обставини. Лише в такім разі єсть слушною однака кара для всіх, если вини сновинено громадно в тім самім часі, місци і обставинах. Коли би карати в такім разі одних дітей інакше як других, они відчули би то яко несправедливість.

В kwestії природних кар, піднесених Руссом, а горячо поручуваних Спенсером, виставлювана дитини на неминучі наслідки її учинків, панує між педагогами досить загальна згода. Всі визнають в засаді вартість тої методи, однак можлиість її примінення уважають дуже ограниченою. Природа карала би звичайно дуже остро за дрібні провини; інтервенція вихователів є конечна, аби устеречи дитину від так дієливих наслідків її учинків, що навіть набуте досвідчене не оплатило би страт, які з них випливають. Від'ємні наслідки ласкімства пр. грозять здоровлю, а часом і життю дитини: не можна ждати, аж она сама о тім переконає ся. Властиво значна більшість провини дитини потягає за собою злі наслідки, на разі мало для неї очивидні, з часом однак так згубні, що задачною вихователів мусить бути властиво запобігання їм. Если дитина говорить неправду, чи будемо чекати, аж перейде се в її привичку і всі на правду перестануть її вірити? Если-ж по першій неправді будемо сумнівати ся о всіх словах дитини; чи не адеморалізує її наше недовіре, чи не зробимо її гіршою як є тим самим, що уважаємо її гіршою? Вихователі не можуть абдикувати зі своєї власти і свого впливу на річ природи, повинні однак старати ся наслідувати її льобіку і консеквенцію.

Зробити се можуть через стисле примінюване характеру кари до роду проступка. Блуди дітей, рівно як і дорослих приносять дуже часто шкоду не самим виновникам, але комусь иньшому; перенести природні наслідки таких учинків з пошкодованих на винних буде згідне з поняттям справедливости, хоч в певній мірі буде тамувати природний біг річа.

Одна з запитаних учительок навела характеристичний факт того роду з своїх дитячих літ. По кожнім обіді занимали ся обі з сестрою миттям кухонного начиння і тарелів. Сестра була пильна і жвава, она лінива і повільна; то-ж, коли тамта залагодивши ся з роботою могла вже бавити ся, она мусіла сама кінчати своє занятє і нудити ся в кухні. Хотячи тому запобігти, постановила она утруднити сестрі її задачу: коли всі засіли до стола, повилівала з рондлів і ринок воду, котру палила, щоб товщ відмокла, всадила те начиння до теплої печи, аби осад првсушити. По обіді спостерегла мати підступ і казала її виручити сестру в роботі. Тим способом понесла она сама наслідки своєї неоти; однак се не була природна кара, але кара обдуманна розсудно і консеквентно.

Що до переломлювання волі дитини в разі опору, були гадки поділені більше-менше пів на пів. Автор припускає, що се вийшло з недо-

кладного означення, що розуміє ся під виразом переломлюване волі; я думаю однак, що ту могла зазначити також дійсна суперечність в поглядах, залежна від різних досвідчень. Власне в тім взгляді заходять між дітьми значні індивідуальні різниці, в наслідок котрих переломлюване волі має дуже різнородні наслідки. Деколи ослаблює оно індивідуальність дитини, однак в частійших случаях заострює упір і побуджує енергію. Що з тих двох результатів є більше пожаданим, то може бути рівно-ж спірною kwestією, котра в кождім случаю дає ся инакше рішити.

Ог деякі характеристичніші відповіді:

„Треба волю нагинати, а не ломати“. „Не треба ломати волю, але лагодити опір. Доброта і лагідність бувають найліпшою зброєю проти опору“. „Ломати чуюсь волю значить тільки, що ломати єго індивідуальність, однак в виняткових случаях опір, але передовсім старай ся уникати обставин, що побуджують до опору“.

Одні твердять, що не належить взагалі переломлювати волю дитини, але вироблювати в ній свільну волю, аби могла оперти ся покусам, які єї в житю грозять; однак нинішні удержують, що власне полишене дитині цілковитої свободи витворює в ній слабкість волі.

Осібну точку kwestіонаря становило означенє часу, який повинен уплинути між виною а карою. В відповідях звертано увагу так на психологію дитини, як і на психологію вихователя. З одної сторони ходило о те, аби карати під першим вражінєм, але по намислі; з другої о те, аби кару вимірювано тогди, коли дитина памятає ще свою провину, аби могла лучити оба ті факти в одну стислу звязь причини і наслідку, а не відчувало яко зовсім відокремлені. Деякі звертали увагу на те, аби в протягу часу між виною а карою дати дитині спосібність до намислу і розваженя.

Думаю, що се посліднє може бути штучним відносно до старших дітей. Позаяк дитина в міру росту обіймає думкою що раз ширші періоди часу, отже — поминувши нинішні посторонні обставини — можу уважати слушною засаду, аби в простім відношеню до віку збільшувати протяг часу між виною а карою. Заповідженє кари на будучність значило би для малої дитини тільки, що безкарність, бо она не уміє предвиджувати наперед, а вимірене єї тогди, коли вина пішла вже в забутє, коли дитина є вже чемна, відчула би она яко несправедливість. Лише у старших дітей, котрі уміють вже предвиджувати і споминати, а також суть в стані роздумувати довше о однім предметі, гадка о заповідженій а не минучій карі може єї вплив побільшати.

Досить значне число голосів освідчило ся за вимірюванєм легких, але сталих і не минучих кар. Однак деякі противні голоси заслуговують на увагу. Так пр. один педагог пише: „Легкі, але сталі кари не суть відповідні, бо дитина легко з ними освоює ся і не привязує до них ваги“. Інший знов говорить: „Если ученик знает, яка кара чекає єго за дану провину, і если она є легка, не раз радо пристає на понесенє кари, яко заплати за свій не-дозволенний поступок“.

Автор обговорюваної праці доходить до заключеня, що суворість кари повинна бути тим більша, чим більше шанс має дитина ухоронити ся від неї. Чим кара певніша, тим легшою повинна бути, бо часто навіть до остро за-казаних поступків осмілює надія безкарности.

Один з зашигуваних так висказує ся о карах взагалі: „Нераз здає ся мені, що укарана дитина дізнає такого вражіння, як коли би заплатила ціну свого проступку і сквітувала рахунок з вихователем. Бели рішить ся понести знов кару, чує ся она управненою до повного сповнення вини; кара не зможе ніколи викликати ніжнійші моральні чувства“.

Згідно з тим спостереженням лучають ся нераз в практиці педагогічній случаї, що дитина, загрожена карою, допускає проти наказу непослуху. Сірс припускає, що так діє ся однак лаше тоді, коли кара видає ся дитині надто лагідною, грізба непевною, або відносить ся до так віддаленої будучности, що малий винувник нич собі з неї не робить. Бели однак дитина знає, що кара буде виконана, ели прикрість походяча з її сповнення є більшою як приятисть з допущення ся недозволеного поступку, є велика правдоподібність осягнення заміреного результату.

Автор вичисляє чотири категорії провин, які не повинно ся карати: 1. Ті, котрим можна запобічи через сировадження енергії і уваги дитини на иньшу дорогу. 2. Ті, котрі без інтервенції вихователів самі уступають. 3. Ті, котрих кара не може направити. 4. Ті, котрі самі собою становлять менше зло, як вимірена кара.

Хоч отже узнано кари средством необхідним в вихованню, всі голося згоджують ся на зредукованє їх до кінечного мінімуму. На поперек того погляду наводить автор ще гадку Йосифа Ландон: Терпінє абсорбує певний запас енергії нервної відповідно до свого напруження і тривання; там способом ослаблює діяльність нервів... Само собою є оно непродукційне. Кожда чинність виконувала під впливом терпіння, доковує ся з великим марнованєм сил. Штучно викликане терпінє є злом і без огляду на дальші наслідки, ели-ж доходить до внешнего степеня напруження, злом дуже поважним. Там, де замірене добро противажить хвилеву страту, треба на неї рішити ся; ели тої ж самої ціли не можна осягнути меншим коштом, треба так само як в недугі, уживати деколи лікарств, ослаблюючих організм, заким повернуть услівя відзисканя сил“.

Ту саму засаду ощадности поручає автор відносно до родів кар, наводячи ту знов висказ Бентема, котрий розрізняє дійстну вартість кар від позірної. Ту послїдну становить виображення, яке має проступак о очікуючій его карі. Отже ходить о те, аби кара мала як найбільшу позірну, а найменшу дійстну вартість: „Коли би вішанє зюдий „in effigie“ будило той сам спасенний пострах, божевільством було би вішати їх на правду“.

При кінці зазначає автор ще раз з притиском, що кара, яко негативне средство, грає підрядну ролю в моральнім вихованню і є безсильною, ели з нею не ідуть в парі позитивні средства, що стремлять до розбудження в душі дитини додатних нахилів, при помочи котрих могла би поборювати гіршу сторону своєї натури.

Вісти з Руского Товариства педагогічного.

Відозва.

Земляки!

Скрізь як широка наша Русь-Україна розносять ся тепер жалї і наріканя на наше загальне упослідженє. Жалї сї чути скрізь вже не від нинї, тай не від нинї шукаємо ми за причинами сього стану. Одні бачать причину сього нашого теперішнього упослідження в кождім напрямі сусїльного нашого життя в нашій нещасливій минувшості, другі в невідрадній теперішности, а ще иньші в душевних свїйствах характеру нашого руско-українського люду. Нам здає ся, що всі ті три наведені причини разом зложили ся на наше теперішнє положенє, та ми переконані, що мимо того нашого народу не сьміли би так упосліджувати, коли б не наша некультурність!

Теперішній вік, вік просьвіти і промислу, вік пари і електрики — тому нарід, що має єще сотки тисяч анальфабетів, що має так сьмішно мале число інтелїгенциї, що не має свого промислу та своїх патомих інституцій для науки і штуки, мусить стати підніжком більше культурних народів.

А коли нас єще до нинї не роздавали другі більш культурні народи, так як роздавав парова машина, віз драбнястий, що стане їй на дорозї, коли ми нинї починаємо давати чимраз то дужші позначки нашого життя, то се єсть лиш відрадиним доказом із одної сторони не надто великої культурности усіх наших найблизших сусїдів, а з другої сторони великого єще засобу життєвих сил нашого руско-українського народу.

Та сї обставини треба нам як найскорше визискати на нашу користь, бо наші сусїдні народи йдуть прискішеним ходом в перед, тай вскорі можуть нас так випередити в культурі, що нам вже не стане сил дїгнати і випередити їх в цивїлізаційнім походї.

Тому то філія „Руского товариства педагогічного“ в Коломиї, що має на цїли як раз дбати про просьвітно-економічний розвій нашого народу в отсїй закутїй нашої великої України, звертаєсь з отсим зазивом до всіх сьвіт-лих людей а вірних синів нашого народу:

Пора вже країна взятись нам до діла, до горячої невтомимої праці на нашій зануценій народній ниві! Чужі нї вороги про нас не подбають, ми самі мусимо працювати для себе! А вся та наша праця мусить стреміти до сего, щобі піднести просьвіту і добробит нашого народу.

Одним з найуспішнїйших средств до сего єсть як найбільша і найкоротша продукція нашої руско-української інтелїгенції, бо она єсть цвїтом кожного народу і сповняє незвичайно важну задачу в культурім єго розвою.

В тїй отже цїли звертаємось до всіх наших Високоповажаних Отців духовних і Учителїв, що вже стільки разів давали докази любови до свого народу та посвятиченя для єго добра. Ви Високоповажані Добродїї маєте найбільше нагоди пізнати єго талановиті одиниці, Ви можете найперше вишукати і зібрати їх, та заохотити родичів до громадного посиланя до школи тих талановитих дїтей, що їх тільки укривавсь і марнуєсь серед нашого народу. Нехай наші селянські дїти засиплять школи міські, заводів, промислові

і гімназій, нехай они навчать ся добру, нехай виростають на добрих трудівників народу і краю.

Особливо просимо і визнаємо всіх Високоповажаних Патріотів до заохочування наших селян і міщан, щоби громадно обісляли нашу руску гімназію в Коломиї — де наші діти в своїй рідній мові і під проводом своїх людей побирають науку і виховують ся в нашім руско-українськім дусі.

Думаємо, що наші Впов. Священики і Учителі займуть ся ревно сею справою та що не лиш вишукають таких талановитих хлопчиків, але також пожертвують ся, щоби приготувати їх до вимаганих іспитів вступних і тому вже заздалегідь подаємо до відомости ті вимоги, що Їм мусять відповісти ті, що хочать вступити до шкіл мійських, промислових і гімназій.

До школи деревної приймають учеників, що скінчили сільську школу, т. є. скінчили з вдоволяючим поступом IV. ступень науки (по нашому значить ся, що скінчили 6-тилітню науку, обов'язуючу в школі народній), при тім мусять виказатись, що суть увільнені від дальшого ходження на науку в школі народній. Та клявула має бути уміщена на свідоцтві шкільнім. Учень має мати 14 літ.

До школи гончарської приймають лишень тих учеників, що скінчили IV-ту класу школи народної.

При школі деревній є інтернат, річ вельми важна, до него приймають за певною уміренною, що найменше 8 кор. виносячою оплатою в грошах або в натурі (хліб, мука, картоплі, фасоль і т. п.) або цілком безплатно (сироти, бідаки), вирабляють декотрим здібним ученикам стипендію, що іде на оплату інтернату.

В школі гончарській уділяють стипендії від 4 до 10 ар., учень має мати 13 літ.

Вимоги при іспиті вступнім до I. гімн. кл. суть слідуєчі:

1. З науки релігії: відомости, які може собі присвоїти учень в перших чотирох літах обов'язкової шкільної науки в 4 класових народних школах.

2. З викладового язика: Плавне та виразне читане, пояснене річеве прочитаного з поданем мисли, оповідане змісту шаршими уступами; знане частий мови, відміна імен і дієслова; знане реченя простого, розширеного і розбір складових его частий, що до згоди підмету з присудком і складні падежів; поправне написане диктату з круга понятий, відомих ученикови з уважлівним головних засад перепинаня.

3. З німецького язика: Плавне і зрозуміле читане, відміна родівника, іменників, прикметників та заіменників (особових, присвоєючих, указуючих і відносних); відміна дієслів поміжних і слабих у всіх формах родів, діяльного і страдального. Відтак відміна найзвичайніших міжних дієслів, засіб слів відповідних поняттям ученика; правильне писане легкого диктату, котрого зміст подасть ся ученикам в мові викладовій перед подиктованям і аналізу реченя письменно.

4. З рахунків: Писане чисел до мільона включно, вправність в чотирох головних діланях рахункових цілими числами; певність в таблиці множення і знане важніших метричних мір.

Учень мусить мати бодай 10 літ скінчених, або кінчити десятий рік життя до 31. грудня сего року, в котрім до I. класу зголошує ся.

При рускій гімназії в Коломні є приготовляюча класа, що до неї можуть зголошувати ся ученики, що мають 9 літ скінчених, або кінчать девятий до 31. грудня сего року, в котрім до приготовляючої класи зголошують ся. Від них вимагає ся підготовлення в релігії, німецького, руского і рахунків, яке вносять з третьої класи народної школи.

Хто не хоче свого сина післати до школи деревної ані до гончарської ані до гімназії, то нехай умістить єго в рільничій школі в Городенці, або в учительській семінарії в Заліщиках, в Станиславові; в кінці не зле в дати сина до вартату слюсарского, ковальского або помістити в фабриці.

Ми певні сего, що Високоповажані Добродії ревню займають ся сею справою та вже до найблизших іспитів вступних підготовлять можливо найбільше число учеників, — а продукція освіченої інтелігенції лежить не лише в інтересі нашого народу, але також нашого краю і держави, тож думаємо, що не буде нікого хто мав би відвагу відказатись від сего народного і горожанського обовязку, так як через те стягнув би на себе закид байдужности, ворожого настрою взглядом всіх культурних і цивілізаційних змагань нашого народу, краю і держави.

Від Виділу філії „Руского Товариства педагогічного“ в Коломні.

ПРОГРАМА

загальних зборів Руского Товариства педагогічного.

Збори відбудуть ся підчас латинських Зелених Свят, то є на днях 3-го і 4-го червня 1900 р.

Дня 2-го червня приїдуть учасники зборів пополудневими потягами до Станиславова. Тогож дня вечером відбудуть ся перші сходи в цілі ознайомлення ся.

Дня 3-го червня о годині 9 рано Богослуженє. Збори відбудуть ся в сали „Сокола“ — О годині 12 в полудне отворене зборів Головою Товариства.

Потім сліднують:

1. Справозданє секретаря.
2. Справозданє референта філій.
3. Справозданє касове і видавництва Товариства.
4. Справозданє з руху книжок.
5. Справозданє контрольної комісії.
6. Вибір Виділу.
7. Вибір контрольної комісії.
8. Внесенє членів.

По зборах відбудеть ся спільний обід; опісля учасники оглянуть місто, „Підгірку Спілку“ і заведенє карне. — Вечером о год. 8 представленє ама-

торске комедії „Міщанка“ на дохід бурси Тов. педагогічного в Станиславові. Відограє драматичний кружок станиславівського „Бояна“.

Дня 4-го червня о 6 год. рано прогулька до Ворохти. Виїзд рано до Дори, звідтам пішки до Яремча, там сніданє. О 12 годині виїзд потягом до Ворохти, з Ворохти пішки на Ребровач. Нічним потягом поворот до Станиславова. Прогульці проводити буде др. Коцюба. Участь в прогульці можуть брати всі — також не члени. В разї дощу прогулька відпадає.

Хто схоче брати уділ в зборах зволить зголоситись найпізнійше до 28 лат. мая до Голови. Виділу у Львові або до Виділу філії в Станиславові і прислати 1 зр. на весільний обід. З відчитами на збори треба зголошуватись до Виділу філії в Станиславові до 25 мая 1900.

Комісія кватерункова займесь приготуванєм вічлїгу для членів зборів.

В кінци Виділ звертає ся до своїх Відпоручників по повітах, щоб зволпи по можности прибути на збори аби можна обговорити справи дотичних повітів.

Від головного Виділу Руского Тов. педагогічного у Львові.

Харкевич
голова.

Тимчаковский
секретар.

В с я ч и н а.

— Засіданє Головного Виділу відбулось 12 мая під проводом Голови дир. Харкевича.

1. Уложено програму загальних зборів — що подає ся на вийшїм місци.
2. Реф. філій подає до відомости, що засновують ся філії в Буську і Перемішли.

3. На інститут дівочий і на руску школу виділору зложив Вп. Роман Алексевиц совітник суду в Угнові по 5 зр. (разом 10 зр.) З балю, уряджуваного на інститут дівочий, вилинуло 20 зр. 41 кр.

— Унормованє платні народних учителїв у Львові. На засіданю міскої ради порішено в першій інстанції справу унормованя платні народних учитедїв у Львові. Оно представляє ся так: Оно представляє ся так: Учителї шкіл народних (XI. і X. ранґа, III. категорія), одна четвертина учателїв одержить 800+80 зр., друга четвертина 900+180 зр., третя 1000+180 зр., а четверта часть 1100+180 зр. Директори шкіл народних (X. ранґа, III. категорія) 1100+300 і 100 зр. за директуру. Половина учителїв шкіл виділових (X. ранґа, III. і II. категорія) буде побирати річно 1200+180 зр. а директори шкіл виділових (X. ранґа, II. категорія) 1200+360 і 200 зр. за директуру. Тимчасові учителї 500+100 зр., а практиканти 300 зр. Проект сей прийато більшостию головів, а дня 23. цвѣтнія с. р. порішено се унормаванє в V. секції шкільній.

— Пращальне торжество. В суботу 28/4 с. р. прашав львівський університет міністра дра Пентака. Іменем університету і збору професорів промовляв ректор др. Абрагам і декан др. Гломбінський, а іменем академічної польскої молодїжи, академик п. Ярецкий. Опісля забрав голос др. Пентак і зворушений до глубини, подякував зібраним за щирі слова, висказані ему за 40 літню працю для добра молодїжи. По єго промові похили ся на даний ректором знак,

відзнаки поодиноких виділів перед уступаючим професором та на тім покінчило ся торжество.

— 3 Тернопілля пишуть: На початку грудня мин. року запросив виділ фізії Руского товариства педагогічного всі тутешні пані на засідане, на яким порішено учати через цілу зиму кожного будного дня міщанські дівчата шиття, крою, вишивання і т. п. жіничих робіт. Завідувати сею справою підняла ся ласкаво п. Витошинська Олімпія, а в уаїлюваню науки взяли участь слідуєчі Вп. пані: Вашкевачева, Витошинська, Громницка, Гутковска, Домбровицка, Дубицка, Левицка, Пігутова і Теденбавмова. На ту науку приходили переважно старші дівчата, числом 7—30, радо користали они з всяких поучень, а найбільше інтересували ся поясненнями п. Домбровицкої, що учила крою. По науці відчитувало їм де-що цікавого, пр. перечитано „Ліса Микиту“ і байки Франка п. заг.: „Коли ще звіри говорили“, а також обговорювано ціну і роди уживаних при шиттю матеріялів. За ласкаво пожертвованій час і труд на ту науку складає виділ всім висше згаданям Вп. Паням щирю подяку, та сподів ся, що нарік зєолить в тім ділі взяти участь більше число пань, так що учениць буде вже можна поділяти на відділи.

В краєвих низших школах рілїничих в Бережниці (п. Стрий), в Городиці, в Ягольниці, в Коберинцях (п. Кентя), в Суходолі (п. Коросно) зачинає ся шкільний 1900/1 рік з днем 1. липня с. р. Крає і нинішні школи рілїничі мають на метї виховуванє передусім селянських синів, на здібних практичних господарів. Наука трєває три роки. Оплата за удержанє вносить 150 кор. піврічно. Убогі ученики можуть бути приняті на кошт краєвого фонду, т. є. дістають даром мешканє, харч і одїж. Подана о принятє до тих шкіл тр. ба вносити найдалше до 31. мая с. р. до дирекції дотичної школи.

— Шкільні вивєня в буковиньськїм соїмі, які поставив референт пос. Скедль, гласять:

- 1) завізвати правительство, щоби шкільний примус виконувало з узягдєненєм нужди населєня, недостатків комуїкаційних і иньших місцевих недогїдностей, за те аби стараон ся запровадити повторительну науку у всіх школах;
- 2) дбати о заснованє і будову шкіл в тих громадах, що їх ще не мають;
- 3) подбати о підвишенє суми призначеної на позички і підмоги на шкільні будинки без обтяженя краєвого фонду шкільного;
- 4) закладати для національних меньшостей по можности осїбні школи;
- 5) обдумати способ, як би зєлєкшити громадам заснованє шкіл для національних меньшостей;
- 6) постарати ся, щоби при кожній школі були огороди, а аби учителї уживали їх для образованя в господарстві;
- 7) вставити 5.000 корон заемоги для діточих висших курсів на рік 1901;
- 8) старати ся о заложенє такого курсу в Сереті;
- 9) заповідати деморалізації міської молодїжи;
- 10) завізвати краєвий виділ, щоби застановив ся над тим, якби заєпікуватись дітьми заплещеними і нед ріками, особливо-ж чи не годилось би установити премії для ємієних єнікунів;
- 11) завізвати правительство, щоби як найскорше заложило в північно-західній часті Буковини руску гімназію;
- 12) заєлєкшити мужичиним дітям вступ до середних шкіл через заложенє безплатних приготівляючих курсів при бук. середних школах.

В головній дебатї забирає першєй слово президент краю і заявляє, що старатись же зі всіх сил о виновченє тогїдних і сєгорїчних ухвал соїму в шкільних справах, (Оплески). Особливо заступить ся за іменованєм трох самостїйних і рівноправних краєвих інспекторів, та за інтенсивнїйшим образованєм учеників середних шкіл в мовах краєвих. (Гучні оплески). До всіх ухвал соїму в справах шкільних відносять ся управа шкільна симпатією (Оплески). Шкільна управа стоїть неохотно на законнім становищу повної рівноправности всіх заступлєних в краю віроїсповідань і народностей і буде на далі як Німцям, так і волоському і руському народови рівноприхильна, а при сїм буде дбати й про иньші народности, особливо про велике число польських дітєй. (Гучні брава і оплески). Відтак наступили промови послів.

В канцелярії „Руского Товариства педагогічного“

улиця Театинська ч. 19, можна купити слідуєчі видання:

1) Образкові видання.

Звіринець, Гостинець, Забавки, Менажерия по	10 кр.
Василь Чайченко: Робінзон, нове розширене виданє	40 „
Кость Федьків: Квіточка і Віночок	20 „
Франко: Лис Микита 2-ге цілком перероблене виданє	50 „
„ Пригоди Дон Кіхота 2-ге перероблене виданє	40 „
Наші звірята	40 „
Діточі вигадки ч. 1 і 2	30 „
Забавки для дітей	40 „
Мала менажерия	35 „
Велика менажерия	40 „
Нашим дітям ч. I. і ч. II. по	40 „
Михайло Старицький: Казки Андерсена ч. 1, 2, 3, 4 і 5 по	25 „
Казки народні ч. 1, 2 по	25 „
Остап Макарушка: Байки братів Ірімів	25 „
Любомір Селянський: Байки Брянчанінова	25 „

2) Видання без образків.

Читанка ч. I, II, III, IV. оправні 20 кр., без оправы	10 „
Остап Макарушка: Китиця желань 2 розширене виданє	20 „
Ів. Франко: Абу каземові Капці	20 „
„ Що звіри говорили	40 „
Учитель на р. 1890—1899 по	2 зр.
Дзвінок на р. 1892, 1899 по	3 зр.
Ів. Левицький: Попались, Різдвяні сценки	10 кр.
Вол. Шухевич: Записки школяря	20 „
„ Від Бескида до Андів	10 „
В. Чайченка: Олеса; Байки; Комар; Два оповідання по	5 „
„ Дума про княгиню Кобзаря	5 „
О. Нижанковський: Батько і мати, двосьпів для дітей з фортеп.	10 „
Леоніда Глібова: Байки	5 „
Дніпрової Чайки; Казка про сонце та его сина; Писанка по	5 „
М. Лисенко: Тече вода з під явора. Досьпів з фортеп	10 „
„ Коза дереза	60 „
Мапа етнографічна України-Руси	20 „
Гордієнко Картагенці і Римляни	20 „
Юлій Верне. Подорож довкола землі	60 „
Барановський. Приписи до ієшитів	20 „
Молитвенник народний, в полотно оправлений по 15 кр. і	20 „
Др. Л. Кельнер. Коротка історія педагогії	60 „
Василь В-р. Джонатан Свіфт. Подорож Гулівера до краю великанів	25 „
„ „ „ „ „ ліліпутів	25 „
Остап Макарушка. Короткий огляд руско-українського письменства	15 „
Мальота. Без родини	40 „
Віра Лебедева. Прогулька	5 „
„ Малі герої і Гостинець дітям по	25 „
Др. Мандибур. Олімпія	35 „
Сальо. Непос для III. кл. гімн.	65 „
А. К. Робінзон неілюстрований	10 „
Kokurewicz Józef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 „
Тарас Шевченко. Кобзар для молодіжи	1.20 зр.
„ „ „ дітий по	20 кр.
Др. Пачовський Мих. Замітки до науки рускої мови в середних школах	30 „
„ Билини і думи	10 „
Ант. Глодзінський. Огород шкільний	60 „
Стефан Пятка. Дарунок для дітей	20 „
Іван Спілка. На чужині	20 „
Оповідання для дітей	20 „
Михайло Коцюбинський. Оповідання	20 „
Олекса Катренко. Оповідання	20 „

Всякі замовлення висилають ся скоро і точно.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, під зарядом К. Беднарського.

Передилата:

на пів року 1 ар.
60 кр., на ці-
лий рік 3 ар.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.
Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламні без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Початок і розвій шкільництва на Руси.

Подав Ант. Павенюкий.

[Дальше.]

В дальшій часті подаю тільки наголовки букварів не вдаючи ся в ні-
яку рецензію, так як ті букварі в більшій часті тільки перероблені з видань
попередніх і писані церковщиною, хоть ту і там мова їх наклонює ся до на-
родної. Пря деяких лише подам короткі замітки.

В р. 1842 видано такий буквар:

„Букварь народного русскаго языка въ королевствахъ Галиціи и Ло-
домеріи оуживаного, вразъ нѣмецкого и польскаго для школъ парафіаль-
ныхъ русскихъ въ Перемишлѣ, въ типографіи Епископской при Сокорномъ
Храмѣ Рожд. Св. Іоана кр. Р. Б. 1842) 8 ка стор. 72.

До стор. 43-ої текст руский, до 63 нѣмецкий, до стор. 72 польскый.

В році 1843 видано:

„Възѣска рускаа для наименшихъ дѣтей, починающихъ ходити до
школы“ Перемишль 1842. 8-ка стор. 16.

Автором має бути Йосиф Левицкий (Галичанин Львів 1863 р. стор. 322).

З року 1844 маємо:

„Възѣска рускаа для наименшихъ дѣтей починающихъ ходити до
школы тривіальной въ Школѣ. Выдрѣкована въ Перемишлѣ надъ Еваномъ
1845. Написалъ Іосифъ Левицкий. 16-ка стор. 19.

В р. 1847 видано:

Руско-славянскій букварь во оупотребленіе рускаго юношества во
оучениахъ приходскихъ (парафіальныхъ). Изданъ во Львѣградѣ. Печатію
заведенія Ставропигійскаго 1837). 8-ка стор. 84 і 1—8 писаний.

Яко примір мови подаю ту так верші: Стр. 74, §. 64. Пригѣтствіє
къ славю.

Ях славію спадкопю,
Оушес наших чародію,
Півцев лісних верховниче,
Слоостей ніжних виновниче:
Ти пїнїєм возхуцаєши,
Сердца в любок разжежаєши,
Твой глас ксіх нас оудивляет;
Но и таїнь ти оустраожет.

або §. 67. Похвала славенским пїнїєм. Не кїм ксію волшебнїю снаш,
словенское в севї крестпїнїе!

Оно ма перивает, іако тихїй печальний шм дерев в зеленой д-бравї, оно ма поривает іако вн оубїгшаа надежда ко мнї поки возвратити сѧ хотїла, іако вн стараа давно вїтпанишаа волна, ко мнї опать при-пансти хотїла і т. д. а кінчить ся так: „Вн наставаєте дшш мою неизгла-голанною радостїю, вн приказвєте неразлачно серце мое ко отечествѧ. Якеж то страшне язичїв! Не диво, що наука ані проєвїта не могла розвиватись.

В році 1849.

Букварь рѣскїй для шкѣлъ къ Галиціи. Оуложенїй сѧващ. Янтон. Добранскимъ. Накладомъ Галицкои рѣскои Матнцк. Кѣ Львовѣ 1849. 8-ка, стор. 84. Цїна 12 кр. сереб. Друк кирилиця і гражданка. Язык народ-ний. Буквар роздїлений на 5 частей.

Часть I. (первий степень), пізнанє букв, лученє співзвуків з самозву-ками, слова дво і трискладові і цілі реченя короткі. Степень другий стр. 21. Слова односкладові з кількох букв зложені і довші реченя. Степень третій: Мягченє букв в реченях; реченя з словами однозвучними але маючими иньше значенє — також наголоє і етимологічно як пишуть ся.

За тим ідуть імена власні і назвиска за порядком азбучним, на кожду букву по кілька, і то писані кивлицею і гражданкою. Дальше стр. 43 до 46. Слова аложені — знаки роздїляючі, скороченя.

Степень четвертий. Граматика (Предложенїя). 1. Реченя прості в 9-ох більших уступах, в котрих подає кожду часть мови яко підмет

Стр. 51. „Престїи розширенїи предложенїѧ“

Стр. 56. „Скорочени предложенїѧ“.

Стр. 59. „Сложени предложенїѧ“.

Стр. 62. „Многерако сложени предложенїѧ“.

Стр. 65—72. Письмо. Стр. 73 приповідки.

Стр. 74. Казки. (9 коротеньких повісток) а закінчений молитвами.

В р. 1849 уживаний також буквар перемиский, задля свого уложеня методичного відмінний від попередного, тому подаю єго заголовок і повний зміст:

„Букварь рѣскїй напечатанъ къ Перемышлю, къ книгопечатни рѣского соборного крылоса 1849“. Більша 8-ка стр. 60. Папір хороший а друк вели-кий і чистий.

На другїй сторонї картки титулової є „Приписка для учителя“. „Щокы дѣтѧмъ окаячити складыванїе, потреба дабы оучнтѧкъ оупотреблялъ слѣ-дѣющихъ назвѣ къскѣ“: Ту вже відходить від звичаю дотеперїшного нази-вати букви „Яз“ „къски“ і т. д. але а, бѣ, вѣ і т. д. На кінци є увага, в якїй автор подає коли належить уживати ѓ і ѣ, ѥ або ѧ.

Поза тим на другій картці §. 1. Азбука церковна (мала). „Гласний“ „Соґласний“, „Полґласний й, ѣ, ѣ“.

§. 2. Двогласні прийотовані, як: ой, ой і т. д.

§. 3. Самозвуки під ними в рядках найперше губні співзвуки лучені з самозвуками, потім плавні, сичачі і гортанні.

§. 4. Двоскладові слова в тім самім порядку як §. 3.

§. 5. Лучене самозвуків з співзвуками, а то для вправи в пізнанню самозвуків.

§. 6. Слова дво і більше складові починаючи ся від самозвуків.

§. 7. Самозвуки прийотовані і на початку співзвук пр. кой, жий, мий і т. д.

§. 8. ѣ, ѣ, самі закінчення слів, в другім рядку где „ѣ“ мягчить попередній співзвук.

§. 9. Слова змягчені через „ѣ“ пр. на сѣ-нѣ, оу-нѣ і т. п.

§. 10. Слова односкладові закінчені на „ѣ“.

§. 11. То само закінчені на „ѣ“.

§. 12. Слова односкладові стиснені через ё (ё), ё (ё).

§. 13 і 14. Слова дво і більше складові, де все разом получене.

§. 15. На початку два співзвуки з одним самозвуком.

§. 16 і 17. Два співзвуки на початку а оден на кінці в середині сам звук, найперше закінчені слова на „ѣ“ а потім на „ѣ“ братѣ, крагѣ; „кнѣзь“, „пѣснь“ і т. п.

§. 18 і 19 слова мішані одво і більше- складові і іменник з приложником.

§. 20. Слова односкладові але два співзвуки на початку і на кінці слова пр. сѣ-крѣ, страсть і т. д.

§. 21. Слова двоскладові самі прикметники, пр. смѣрт-ный, прѣст-ный і т. п.

§. 22. Три співзвуки з одним самозвуком пр. смѣрдѣ, стрѣнѣ і т. д.

§. 23. Так само але слова двоскладові пр. стра-ка і, т. п.

§. 24. „Пѣснь велика яко начальна“.

§. 25, 26, 27 і 28. Слова поділені на склади і то найперше імена мужескі, потім женські і поодинокі назви осіб і річей.

§. 29. Азбука „гражданска“ і „Письмо гражданске косоє“.

§. 30 і 31. Реченя поділені на склади.

§. 32. „Предложенія поединчі“. Неділені але цілі слова і то вже була вправа в читанню а в пізнанню будови реченя.

§. 33. „Предложенія розширенія“.

§. 34. „Скорочени предложенія“.

§. 35. „Сложени предложенія“.

§. 36. „Многорако сложени предложенія“. В тім уступі, реченя розличні, кожде для себе, а для дитячого поняття не зовсім приступні.

§. 37. В тім уступі виложена ціла складня і ту підставляє слова ученикові, котрий говорить так: „Вѣдѣный-ѣмъ оучителики, що ма сѣ великою працею наѣчилѣ познавати вѣкы, ихъ чисто вымакавати и сѣ дрѣгими вѣкыми складати, а оуже и повѣрха читати“.

А дальше той ученик говорить так: „Вѣдѣный оиѣ ма также, що в гласна, що соґласна, що двѣгласна и що полѣгласна“.

„Гласныи (або самогласныи), казалъ онъ, сѣтъти бѣквы, котри сами бѣзъ дръгихъ дадѣтся выговорити. Пр. а, е, и, о, и проч“.

В дальшій части дає понятє, що є самозвук, співзвук (шелестозвук), коли уживає ся „к“ а коли „ъ“ а дальше правила ділення слів, знаки перепинаня, при кождім знаку поясненє, а в кінці „Гласка пѣдъ титлами приходящїи“. В дальшій части буквара слїдують уступи до читаня і так:

§. 38. „Части тѣла человѣческаго“.

§. 39. Дѣйствованїе тѣла и єго частей“.

§. 40. „Пять чѣстѣвъ або смысловъ“. Чѣте называє „бѣматъ (осмѣзнїе)“.

§. 41. „Одежда человѣка“. Яка она, з чого і хто вї робить.

§. 42. „Сполеченство (общество) человѣческое“.

Взаїмна поміч межи людми, родина близша і дальша, що родичї винні дѣтям а що дѣти родичам, учителям і що становить суспільність.

§. 43. „Мѣшканья людїи. Дѣмъ родительскїи. Нарѣдъ домашнїи (рѣхладъ)“.

§. 54. „Бѣдынки господарскїи. Добытокъ и птицы домашнїи. Дѣ котри снасти господарскїи (статокъ)“.

§. 45. „Сѣла и мѣста“. В який спосіб повстали, хто ними заряджує, загальний порядок в свѣті понятє о власти і законї.

§. 46. „Земля, солнце, лѣна, звѣзды мїръ або свѣтъ (вселенная)“.

§. 47. „Часъ и подѣлъ часа“. При мїсяцах уживає назв славянських як: Лютий (Казидорога), Цвітень (Березень), Червень (Кеджень), Липець (Косень), Серпень (Кивень) Вресень (Маѣкъ).

§. 48. „Дѣла человѣческаа, и ѣи силы або способности“.

Той уступ друкований гражданкою. Той буквар закінчений казкою: „Отецъ дѣховный и сѣланинъ“. В тїй казцї говорить священник до зажуреного селянина, якому збіже не росте, щоби се лишив Богови, котрий о всѣм памятає „онъ бѣзсилїе наше застѣпитъ“. А дальше кілька вершків як пр. „Мѣдрый и глѣпый“.

„Микола“, що не хотїв носити воду збанком, збив єго і відтак мусїв коновкою носити воду. Непослушний Никольцо пішов з вудкою на рибу і впав в воду.

„Панъ и пѣскъ“, „Отецъ и дѣтина“, „Глѣпый и сѣлавый“, „Кметъ и Панъ“, „Лакомый пѣскъ“, „Кѣна, лѣсъ и вѣвкъ“. Підписано I. С.

Наука зручности.

При кождїй науцї питаємо ся, до чого она придасть ся? який з неї може бути пожиток? Після того цїнимо її вартість.

Кому не придасть ся? Хто научившись її не з'ужиткує в практичнім життю?

Возьмим чоловіка з інтелігенції, що ціле своє життя має лишень до діла з книжкою, та паперами; чи ж сей в життю своїм не буде ніколи в положеню ужити рук до виконання якоїсь навіть після його міння менше вартної роботи от хоч би при хазяйстві домашнім? Приймім, що всяку працю фізичну купить він за гроші, що ніколи рук своїх до ніякої твердої праці не приложить; чи ж він є приятелем кінечного розвитку своїх сил фізичних того незапереченого право, що лишень вправою можна розвинути так сили духові як не менше фізичні.

Молодіж не маючи спроможности цілий вік молодий ужити рук при праці фізичній а навіть її пізнати і уміти оцінити, окаже ся нездарною, на-коли заведе ся в надії працею ума здобути собі становиско!

До чого-ж она кинесь тоді? До всякого рода заробкованя а лишень не до праці реальної, котрої не знає, котрої не полюбила, до котрої її не при звичаїли. З таких недобитків рекрутуєсь значне число людей невдово-лених, зломаних, що місто придбати собі практичне знане а тим самим стати позиточним членом в суспільности, чіпає ся всякого рода легких занять, живе з дня на день, марнує своє життя.

Наколи-ж приймемо, що якась часть даного народа не потребує жити з праці фізичної а працює фізично хіба для власної приємности або хвиле-вої потреби, то вся проча часть, вся маса мусить жити з праці рук; праця ся може бути різного рода.

Скоро маса ся працею рук має на удержанє заробляти, тож вихованє шкільне мусить безусловно числити ся з сям і вже заздалегідь при звичаю-вати до праці фізичної, до полюбленя її.

Елементарна наука в школі має доповнити вихованє домашнє і по-дати кінечну скількість звания а попри се повинна школа при готовляти до праці фізичної, зміцняти сили поступенно обдуманого працею, при звичаювати до пильности, уваги, розваги, докладности, витривалости, точности і т. п.

Скаже дехто, що чеснот тих учить школа на підставі оброблюваних уступів етичних, подаючи взірці гарних примірів до наслідования. Правда по їх стороні, але не вся, бо від теорії до практики ще два кроки. Дперва в практиці можемо пересвідчити ся о скілько теоретично вицплювані правди прийнялись в умі або в серци хлопця, та чи взагалі прийнялись. Можемо з до-свіду сказати, що часто молодці теоретично гарно декламують а навіть буди би добрими наганячами, але в практиці оказують, як не повинно ся робити. Злученє теорії з практикою є кінечне.

Наукою, котра не є ремеслом, хотай її хібно мають за ремесло, а в по можности найлучшим средством до при звичаєня молодежи до праці фізич-ної, зазнакомлює її з різного рода знарядями, учить їх розуміти їх прина-ченє і практичне приноврєненє, вказує як чоловік поступенно може набрати вправи в виконуваню різних предметів, а через се зміцняє самостійність і будить віру в власні сили, є наука зручности.

Ученики, що вивчились сеї зручности після оброблєних взірців, на-брали вправи в розуміаню і відчитуваню рисунку, зрозуміли, що річ нарисо-вану можна вірно відробити і на відворот, око вправили в пізнаваню форм, руху в правім витворюваню а крім сего виробилась у них воля в виконаню, витрєвалість, та в кінци певність і самостійність.

Всі ті прикмети, придбані наукою зручности, придадуть ся кождому

чоловікові без огляду на становишко, яке він в суспільности займе а вже-ж найбільше придасть ся она сим, що оберуть собі за звання яке ремесло!

Через вивчення зручності в виробках з дерева не стає ще ученик столярем, токарем або стельмахом; через науку зручності в залізі не стає він ковалем, бляхарем або слюсарем а через вивчення зручності в папері не стане переплетчиком. Наколи ученик схоче стати ремісником, мусить ще много учити ся, фахово працювати, але вже набув підготовки такого, що праця фізична, якій він цілими днями віддавати ся буде, не буде відстрашаюча, не буде новиною для него.

Тим, що наука зручності не є ремеслом, а лише одним з средств виховавчих, може она бути введена в школі а учити її повинен лишень виховавця. Були проби віддана сеї науки ремісникам заводовим, але-ж пересвідчено ся в коротці, що як під зглядом фахового викінчення роботи зискано, так знов не досягнуто нею ціли виховавчої, о котру головни ходить.

Аби і учитель міг ту науку повести добре, мусить він зрозуміти і пізнати властиву ціль її, в переведеню мати її головни на оці а по при се набрати вправи в виконуваню предметів, аби річі вироблювані виходили о скілько можна влучно.

Припустім, що учитель пізнає ціль а не набує техніки в виконуваню предметів, то він буде вічно держати учеників при початкових предметах, які ще не захожують а ученики не маючи дальшого інтересу в науці, тратять охоту і не поступають наперед. З другої сторони навчає ся часто, що учитель перецінює сили учеників, не поступає після неоспоримих правил педагогіки поступеного при звичаюваня, веденя науки від легшого до труднішого, від повдинного до зложеного. Поступаючи в сей спосіб минає ся з виховавчою засадою і дуже часто місто досягненя користа, бачить знеохоченя, бо ученик не може дати ради порученій роботи. В такім разі, коли ученик зробить якусь річ не на підставі попередньої вправи, а лише при помочи учителя, не має він вдоволення, що сам се зробив, а учитель ошукує себе, ошукує і ученика.

Возьмім примір, аби сю річ наглядно представити. Учитель бажає аби ученики зробили скринку. Аби сю річ можна зробити, треба 1) уміти вимірити матеріал і опилувати его, 2) розрізати на відповідні часті і зрівнати боки, 3) вирізати зазублення, 4) закінчити.

Аби ученик міг сю річ зробити, повинен був вже при попередних вправах пізнати кільки і якого матеріалу ему до роботи потреба, вивчити ся рівно гнбювати 3) вести вправно пилку, 4) розуміти будову зазублення.

З сего виходить, що безусловно мусить попереджати вправи сего рода, котрі суть конечні, аби ученик даву річ самостійно, лишень при вказівках учителя а не при его помочи винувина.

Се було причиною, що всі педагоги осявідчили ся за засадою, 1) що науку зручності належить вводити до школи лишень ако науку маючу на оці ціль виховавчу, 2) уладити науку так, аби ученики самостійно могли виконувати і поступати до що-раз трудніших річей, 3) Ніякі скоки не суть оправдані.

З огляду на се можуть бути різні системи, але лишень ся система може мати стійність педагогічну, котра опирає ся на сказаних засадах. Були і суть ще змагання так за границею, як і у нас в Галичині, аби не звертати

уваги на згадані засади педагогічні лишень, щоби ученики виучили ся робіт ручних, котрі би могли як пайширше примінити в практичнім житю.

Через систему науки зручності о засаді виховавчій маємо на разі на оці цілѣ виховавчу, але заразом ведемо ученика до практичного образования, так, що прийде поволи до того, що буде міг розуміти рисунок, виконувати ріжного рода річи, котрі суть вже по за обсягом сеї науки.

Наколи би ми держали ся засади, аби ученик як найскорше робив предмети на продаж і мати з сего хосен, не була би се наука зручності але стремління до даня зарібнѣу. Ученик може, виконуючи довший час два, три предмети, дійти до великої зручності в їх вироблюваню, але не осягне ціли загальної, а иньших предметів все ж не зможе докладно зробити, хиба вправить ся їх робити поволи.

Наука зручності увагляння і се, щоби ученики бачили користь, бо они учать ся виконувати самі позиточні річи. Правда з початку вироблювані предмети не мають великої вартости, але все-ж суть они позиточні в житю щоденнім а вартість їх росте поступенно, в міру як ученики набирають більшої вправи.

Уважаю, що нинішній систем виробів сльойду на підставі взірців сокальских, яко відповідний всім вимогам педагогії, мусить бути підставою, наче букварем, на котрім доперва може ся оперти другий висший, призначений для старших учеників, що відбули вже перший степенъ науки.

Пригляньмо ся тепер сій науці під взглядом історичним, бодай новішої доби. Ріжні педагогіи висказувались о konieczности введеня праці фізичної до вихованя народиного елементарного. Погляди їх на рід праці, спосіб введеня були ріжні. Перша Швеція примінила працю ручну в вихованю елементарнім і уняла її в систему. Там повстали дві школи, одна уважала науку зручності за ремесло і старала ся переводити її в сїм дусі, друга-же пішла за напрямом виховавчим. Напрям сей уважали педагогіи за єдино можливий до введеня в школах народних, тож до семінарії сльойду в Nääs посилали учителів з всіх майже держав Європи, там запізнавали ся вислані з методом і напрямом а повернувши домів, здавали справу, обговорювали, старали ся примінити до вимогів краєвих, увагляняли поодинокі змагання, але при тім мали все на оці засади, котрі загально uznали важними і konieczними.

В сей спосіб дісталась наука зручності до Німеччини, Росії, Австро-Угор а рівно-ж до Галичини.

Розширення сеї науки залежало відтак від одиниць, котрі ставались головними моторами, від обставин та підмоги краю і властей.

В Галичині здибалась наука ся з прихильним признанем і підмогою так властей шкільних, товариства педагогічного, поодиноких кругів, видійших лиць, як і міродайних сфер.

Не місце ту подрібно розповідати о змаганнях групи людей, що взяли ся за переведеня сеї науки в практику, бо-ж се доволі висвітлено в своїм часі, нам ходить лишень о то, як наука ся розходила ся. Практика ведена з застановлюванем ся над кожною річю веде до улїпшень. Рівно-ж і початкова практика ведена в Сокалі навела на деякі помисли, улїпшення, приновлення її до наших відносин. Плодом сего було видавництво взорів і підручника, котре мало усталити веденя сеї науки, познакомити ширші круги о ціли, змаганнях, користях.

Ученики, що побирали сю науку доходили до дуже гарних результатів, ставались практичними, меткими і круг їх гадок зівстав звернений в иншій напрямі. Коли попередню старались по укінченню школи виділової чотироклясової добитись місця писаря а вже в найлучшій разі перейшли до семинарії учительської або до школи реальної, то опісля звернули ся в значній кількості до промислу і торгівлі. Правда, наука практична в сій школі підпомагана була і відповідно улаженою наукою теоретичною. Рівно-ж згадати і се мусимо, що наука практична не обмежувалася на перероблюванню цілих соток моделів. З огляду, що на науку практичну посвячувало 4—8 годин тижнево, то-ж в двох — трьох літах кінчили ученики 100 моделів а опісля переходили до пильших виробів, котрі сягали в діл ремесла.

Наука зручності давала підставу, її вели відповідно привчені фахові учителі а опісля, коли вже ученики набрали вправи, опираючись на набутий знання, витворювали річи трудніші з обсягу столярства, токарства і різьбарства під проводом фахових учителів.

В сей спосіб вказано докладно в практиці, що систем науки зручності ведений в напрямі виховавчим, ставсь також доброю підставою для ремісника, приготує він его до будучого звання.

Набута практика в школі виділовій в Сокалі дала товчок до виведення сеї науки яко обов'язкового предмету в школах виділових, що мають на цілі підготувати учеників до ремесла, промислу і торгівлі. За підставу до навчання прийнято взори сокальські але zarazом вислала Рада шкільна краєва учителя промислової школи у Львові за границю в цілі вислідження сеї науки в других краях нашої монархії і улажено рівнож спеціальний курс для учителів сльбиду при школі промислової у Львові. О сій напрямі поки що вдержати ся мушу на разі з викладанем погляду.

Рівнож введено сю науку яко обов'язкову на курсах різничих доповнюючих для різників.

На науку сю призначено в школах виділових доволі часу, бо по 8 годин тижнево, тож ученики можуть не лишень викінчити систему згадану, але ще розширити її на додаткові роботи. Як тепер при школах виділових і на курсах різничих учать сеї науки обов'язково, так можна її вводити і по школах инших вищого типу. Скоро раз признано сю науку яко добре средство виховавче в одних школах, не меншу вагу треба признати і в других школах; як виховуємо молодіж читаючи відповідно оброблені уступи а при тим учимо язика, подібно має ся річ і при сій науці. Виховуємо нею, але zarazом учать ся діти вироблюваня предметів, котрі в житю щоденнім особливо населенню різничому придатись можуть на кожнім кроці.

Бачимо пераз, як селяне масами виносять до міста вироби свого промислу, як пр. стільці, кочерги, лопати, ложки, веретена і другі. Чи-ж через вивчене молодежи сільської таких виробів, які обіймають взірці сокальські, не підійде би ся домашній промисел?

Покійний граф В. Дідушицький екупував в краю різні роди нашого деревляного промислу і предмети, яких нарід в різних сторонах уживає. Взірці сї послужили в значній часті до уложення системи сокальської взірців а многі ввійшли цілком без зміни, лише ушляхотнено їх рисунком, та подано конструкції і копіюваня. З сего бачимо, що система ся містить много річий, яких нарід наш уживає. Нарід наш потребує сеї науки а в додатку маючи час, нахил до сего рода виробів, міг би знайти спосібність зарібку, а лишень

познакомити його з рисунком, та вучити бодай сего букваря. Кожда наука вимагає безперечно-накладу, але сей наклад праці і гроша оплатив би ся.

Введенню сеї науки по школах народних стоять деякі перешкоди на перепоні, як ось брак місця, наклад грошовий на прилади, переселюване ся учителів. Де однак знайде ся місце і сталий учитель, що сю науку знає і уміє, повинен її для добра вихованків ввести.

Бачив я сю науку введено в многих місцях в школах народних еще в перших літах введення сеї науки в Галичині і признати мушу, що я бачив гарні успіхи, вдоволене дітей і родичів, котрі навіть зразу були їй неприхильні. Немає менше і се запримітити треба, що не у одного більше даровитого хлопця, що запізнається з сею наукою, виробитись може охота до науки ремесла.

З сего випливає, що наука ся може бути введена з користню і по школах сільських.

Учителі радо занимали ся сею наукою. Посвячували они вакації на вивчення ся і на курсах в Сокалі і Кракові а також і в других осередках сеї науки запізнавались з напрямом, набирали вправи а опісля вводили в своїй школі, хотий не дасть ся заперечити і се, що многі вивчившись єї, не вводили в практику.

Користно для сеї науки в се, що введено її в декотрих семінариях учительських, яко надобовязкову науку, чим дано спроможність пізнання єї і набрання замилованя та вправи кандидатам учительским.

Вправи набирають доволі і то не в спосіб, як ся дів на курсах, де учителі непривичайні до тяжкої праці фізичної цілими днями через чотири тижні ся учать, але через чотири літа по дві години тижнево.

Переробивши якийсь систем і набравши вправи, легко можуть вивчитись опісля на курсі і виробу других предметів, бо-ж наука ся їм знана, они техніки набрали.

Збираючи все висказане о сій науці згадати мусимо:

1) Наука ся може бути введена до шкіл народних не яко наука ремесла, але яко средство виховавче.

2) При науці сій треба неустайно мати на оці попри набране вправи ціль виховавчу.

3) Лишень учителі єї можуть учити.

4) Система, на котрій має ся она опирати, мусить відповідати головним вимогам педагогічним.

5) Учитель сам мусить бути ознакочлений з цілю науки і набрати вправи, їм до навчання приступити.

6) Наклад на сю науку є конечний, але ведена систематично принесе значні користи.

7) Приготоване учителів повинно відбуватись вже в семінариях учительських а курса, триваючи короткий час, можуть її доповнити, уодностайнити.

В Самборі 1900 р.

Т. Біленький.

Картки з педагогії і дидактики.

І. Педагогічна байка.

Одна американська часопись представляє нинішнє вихованє під слїду-ючою алегорією:

„Перед віками, коли звірята розділили ся на плаваючі, літаючі, скачучі і бігаючі, засновано школу для розвитку ся звірят. Засадою школи було, що кожде звіря повинно виконувати всі чинности рівно добре; а если котре окаже більшу здібність до одної як до другої, треба посвятити весь час і уси́ле до вивчення послїдної. Если мало пр. ковоткі ноги, а добрі крила, звертано головну увагу на науку бігання. Отже качка вправляла ся в ходженю місто в плаваню, а пелікан мав порушувати короткими крилами, аби научив ся літати. Орлови дозволено літати лише для розривки. А все те в імя засад виховання. Ніхто не вірив природі творчій індивідуальности, бо всі індивідуа повинні бути правильно розвинені для власного добра і для добра загалу. Звірята, що не хотіли піддати ся тому вихованю, але уперто розвивали вроджені здібности понижувано, називано тісними головами, спеціалістами і ставляно їм особливші труднощі, коли не признавали прийнятї в школі теорії виховання. Ніхто не діставав свідощтва, если не умів в певній мірі скакати, плавати, бігати і літати. Лучало ся, що лебідь ужив на науку бігання тільки часу, що то зменшило в нїм здібність порушувати ся на воді, так, що ледво міг плавати в приписаній мірі, а в додатку був наражений на безнастанні лайки, погрози, кари, але обходженє, котре зробило ему житє прикрим, так, що упокорений опустив школу, в котрій даюбак перевишшив его в ходженю і плаваню і одержав нагороду тих двох предметів. Орел не умів вдрапати ся на вершок дерева. Хоч він вправді доказав, що при помочи крил підноситься до тої висоти, почислено ему се за хибу, бо не зробив сего в приписаний спосіб. Лише угор з широкою грудною плитвою доказав, що умів ходити, плавати, вдрапувати ся на дерева і трохи літати: йому отже признано всі відзнаки.

II. Причинок до дентистичної квести в школі.

Нинішня організація середньої школи в Європі стала жерелом спеціальних „шкільних недуг“, котрі що-раз більше розширюють ся під оглядом кількості і якості. Загально нарікають, що школи витворюють або сприяють розвитку слїдуючих недуг: 1) загальних збочень відживляювання; 2) недуг легких; 3) збочень в обігу крови; 4) скривленє хребтового стовпа; 5) змін в рефракції ока (короткозорість) 6) терпінє осередків нервної системи; 7) ширене за-разливих недуг. Нині прибувають до того і так великого спису ще і недуги зубів і устної ями. Можна доказати цифрами твердженє, що здорові зуби у шкільних дітей валежать до рідкості. І в дійсности статистика зіпсованих зубів є впрост переражаюча: Фейшель виказує в Гамбурзі 96-25—98-5% учеників з зіпсованими зубами; на Угорщині хорув на зуби 87% шкільної молодіжи, в Англії виносить та цифра 76—87% і т. д. Одним словом у молодіжи в шкільній віці панує правдива тенденція аби позбутися узубленя.

Однак чи ті недуги стоять в якій звязи з працею в школі? На се можна відповісти слідуєчим цитатом: „Англійські лікарі Гален і Літервуд ствердили у много людей, що працюють умислов, скорий пвоцес порохнавіня зубів. Перерва в форсовій праці давала очевидні результати, вздержуючи процес нищення. Для витолкованя тої звязи існують різні теорії: 1) Мозок тратить багато фосфорних солий, елементів призначених до відживлюваня зубів. 3) Хоробливий стан нервної системи впливає від'ємно на здоровле зубів“. Отже зло лежить в самій системі. Коли однак не можна ему цілковито запобічи, треба принайменше зредукувати єго від'ємний вплив, через запроваджене дентистичної опіки над учениками середних шкіл.

До чого дитина має право?

На річнім зібраню пенсильвєнських учителів в Гетісбургі відчитав др. Бенедікт на ту тему займаючий реферат, з котрого головні гадки подаємо в скороченю. Все, до чого дитина має право, становить обовязок: 1) родичів, 2) учителів, 3) настоятелів шкіл.

1. Зі сторони родичів. Дитина має право, аби єї існуванє на свѣті зробити можливо приятним і аби ціле окруженє можливо сприяло фізичному і психічному розвоєви. Дитина має право одержати таке імє, котре не стягало би на неї посмѣховище; она не може протестувати при хрестинах, а нераз мусить зносити ціле житє переслѣдуванє з причини якогось Варнави або Герменегільди, котрі фантазия подиктувала родичам. Дитина має право до відповідної поживи, бо від того залежить в значній части єї фізичний і психічний розвій. Дитина має право до правильного посиланя до школи, де она записана. Дитина має право жадати, аби родичі інтерєзували ся єї захованєм і поступом в школі. Дитина має право до морального вихованя дома, котрого впливу школа ніколи не може заступити.

2. Зі сторони учителів. Дитина має право, аби учитель єї розумів і відповідно осуджував. Дитина має право, аби учитель вірив в єї добру волю і адібности. Дитина має право, аби учитель без огляду на черти лица був єї милий навіть поверховно. Дитина має право до лагідного голосу і сердечного погляду: се є великою заохотою до доброго. Дитина має право аби учитель не лише в властивий спосіб розвивав єї ум, але також образував чувства, котрі в житю чоловіка відгравають так важну ролю. Дитина має право, аби завчасу вироблено в ній замилуванє до читаня правдиво гарних річей, т. є. дано ключ до скарбів літератури.

3) Зі сторони настоятелів. Діти мають право до приятних і вигідних клєс, не надто переповнєних. Діти мають право до відповідно уздібєнєних і приготованих учителів. Діти мають право, аби настоятель дав їм можливість висказувати свої чувства і нєсли в всїлякій формі, отже при помочи рисунку, письма, модельованя, рисунку і відповідних рухів.

VI. Надмірна скількість заказів.

До найбільше розповсюдженєх хиб в домашнім вихованю належить приривчанє богато матерій до безнастанного лаяня. Слѣдуюча анекдота, по-

дана одною американською часописею, становить цікаву ілюстрацію тої ціли вихователів. Одну матір, що закидувала собі надто великий педантизм, відвідала раз сестра і просила, аби схотіла обчислити, кілька разів на день уживає „не можна“ до своїх чотирох дітей в віці 10, 7, 4 і 2 літ. Мати хотувала сумлінно свої заклади, а коли діти удали ся на спочинок, умучена цілоденною працею показала сестрі справоздане. Показало ся, що від 8-ої рано до 8-ої ввечер сказала „не можна“ 87 разів. По застановленню над змістом тих закладів дійшла сама до переконання що найменше половина їх була непотрібна. Постановила отже собі поборювати в собі привичку до уживання того слова при кожній нагоді часто без найменшої причини.

Вісти з Руского Товариства педагогічного.

Про наше Товариство читаємо в Ділі.

З щирим вдоволенням признати треба, що наше Товариство педагогічне, котре недавніми роками було майже близьке засніченню, від кількох літ проявляє чим раз живішу діяльність, так що може тепер новелічати ся навіть зовсім не маловажними успіхами своєї праці. Особливо дві справи повинні звернути на себе загальну увагу всієї рускої суспільности; маємо на гадці заложену і другий рік уже ведену Товариством виділову школу дівочу з руским викладовим язиком та женський інститут у Львові, отворений в сім році шкільнім.

Обі ці інституції знаходять ся що йно в завязку і длітого тим більшої і горячийшої вимагають підмоги із сторони рускої суспільности. Указувати на їх значіне, на вагу виховання і образования женської молодіжи — значило би розправляти про річи давно признані в цілм світі і ствержені досвідом та історією. І у нас на галицькій Русі від давна о тім розправляє ся від давна висказує ся бажання та гарні плани; але довго одиноким на цілий край заведенем для виховання і науки наших дівчат був монастир СС. Василіанок в Яворові, поки заходами пок. митрополита Сильвестра Сембратовича не повстав у Львові подібний інститут, котрий однакже обсягом своїм, ані уладженем лише в дрібній частині може заспокоювати вимоги і потреби рускої суспільности. Аж пізнійше пощастило ся заходам перемисних патріотів здвигнути інститут, котрий до кількох літ так розвинув ся, що можна его уважати за взорець заведень, яких в краю треба би нам всюди бодай по значнійших осередках провінціональних, а в найближших часах — можна надіятись — дійде до ідеалу, якого лише бажати можемо на разі при теперішніх наших силах.

При малых своїх фондах, а ліпше сказати, при цілковитім браку фондів обібрало наше Товариство педагогічне иньшу дорогу до тої самої ціли. Не маючи спроможности побудувати власного дому, як в Перемислі, щоби в нїм

отворити разом й пансіон і школу отворило торік видільову школу дівочу, а сего року женський інститут чи то пансіон. Оба заведення розвивають ся доси гарно, і лише від підмоги нашої суспільности залежить, щоби розвивались далше ще гарнійше і щоби станули на такій висоті, як інститут перемиский. Рускі матера і батьки повинні зрозуміти, що, попираючи ті два заведення Руского товариства педагогічного, не приносять ніякої жертви, а сповняють лише свій обовязок для добра своїх дітей і свого власного. Товариство педагогічне не вимагає тут жертв, а само з своєї сторони приносить жертву. Річею руских батьків у власнім інтересі користати з тої жертви.

Дуже важною справою, за яку взяло ся наше Товариство педагогічне, є бурса для синів учительських. Справа ся, могло би здавати ся, обходить лише оден стан учительський, а для Товариства має бути силою притягающею і заохочуючою учителів до злуки і до приступованя в члени товариства.

І безперечно, бурса для учительських синів справді має передовсім таку вагу, але лише — передовсім. Однако коли зважити, що у нас не дійшло ще до розділу інтересів на станови і не повинно до него дійти та, дасть Біг, і не дійде; — що у нас всі стани остають в найтіснішій звязи з собою, а інтерес кожного з них повинен бути інтересом загалу: то і Педагогічному Товариству треба признати важну заслугу, що взяло ся до заложеня бурси для учительських синів та навіть її отворило вже, хоч наразі в досить ще тісних межах.

Поминемо поки-що діяльність Руского Товариства педагогічного на поли видавництва просвітних часописей і книжок, уладжуванє безплатних курсів науки руского язика для дівчат шкіл львівських, утримуванє давно вже заложеного інституту для хлопців, закладанє філій і т. и., а звернемо сегодня лише увагу на підмогу, якої се товариство зазнає із сторони рускої суспільности.

Членів мало Товариство в 1899 р. 601 (!). В тім числі було народних учителів 195, учительок 47, священників 167, професорів 55, урядників 35, селян 4, вищих 98, між тим 33 жінок. Додати треба, що в числі 601 є 175 членів нових, прийнятих вже в р. 1899. Членські вкладки принесли в 1899 р.: 303 зр. 25 кр. доходу в р. 1897 вносили они 192 зр. 11 кр., а в 1898 р. 157 зр. 75 кр.

Чи се можливе! Товариство, заложене передовсім для народних учителів і заступаюче їх інтереси, має між своїми членами 242 учителів і учительок! Товариство, заложене для справи шкіл і вихованя рускої молодіжи, має 601 членів, а в р. 1898 мало їх навіть лише 426! Але-ж бо і річна вкладка членів неімовірно висока, бо вносить аж цілу корону! А доходи товариства з членських вкладок! Се сором над соромами і zarazом несказаний сум!

Як би не 2.100 зр. соймової заемоги (600 зр. для Товариства 500 зр. на видавництво „Учителя“, 200 зр. на видавництво „Дзвінка“ і 800 зр. на видільову школу), то товариство по просту не могло би існувати. А і так диво предяво, яким способом може товариство покривати всі потреби впливаючі з так широкої і живої своєї діяльности. А таки покриває! Сего справдішого чуда доказує виділ товариства своєю заповідучостію, своєю щирою, невинною і безкористною працею, на яку лише правдивий, горячий патріотизм може здобути ся.

Тепер відзиваємося лише до руского загалу, а передовсім до руского учительства, духовенства і взагалі до всієї рускої інтелігенції, особливо до інтелігентного жіноцтва нашого:

Хочемо припускати, що дося лише незнане тихої хоч запопадливої діяльности Руского Товариства педагогічного з послідних літ та брак принуки були причиною, що так мало членів виписувалося до так важного товариства. Хочемо навіть припускати, що мало слідна діяльність товариства з давніших літ могла бути причиною якоїсь знеохоти в деяких кругах нашої інтелігенції до товариства. Але тепер ніхто, хто почуває ся Русинном, не повинен гаяти ся в приступленім до Руского Товариства педагогічного, памятаючи, що сила товариства в числі його членів, а найдіяльніші і найщиріші люди мусять стратити охоту до праці, коли не бачать підмоги від тих, до котрих се належить, а тим самим і успіхів, відповідних своїй щирій волі і своїм заходам. Таке товариство, як наше педагогічне, повинно до року числити не 600 а що найменше 6000 членів!

В с я ч и н а.

— Загальні збори філії Руского товариства педагогічного в Рогатині відбули ся дня 25. цвітня с. р. дуже поважно при участі 22 членів. Нових членів виписало ся до філії трех. — На загальні збори Товариства до Станиславова вибрано делегатом п. Петра Корольчука з Юнашкова. — Членів числить філія 30, з того учителів народних 19. Конференцій відбула філія в сім році одну, а засідань виділу два. Відчитів було три, а то: п. Андрій Гургула читав „Про розвиток шкізьництва руско-народного в Галичині по 1868 році“ і „Учитель а суспільність“, а п. Леопольд Балацкий „Про виховане інтелектуальне“. — Головою філії на рік 1900 вибрано поновно о. Йосифа Макогонського, заступником голови п. Гурбулу а касиєром п. Трача. — Приходу мала філія в сім воцї 21 зр. 94 кр., а розходу 5 зр. 70 кр. Перенос на 1900 рік 16 зр. 24 кр. — В бібліотеці філії було 36 книжок. — Дня 24 мая відбуде ся конференція, на котру п. Йосиф Коцан зголосив ся з відчитом.

— Реформа середних шкіл в Галичині після проекту, виробленого комісією шкільною, над яким тепер веде ся дискусія в соймі — представляє ся так, що мали би бути: 1) наука історії рідного краю обовязковою; 2) при гімназіях шкільні лікарі; 3) мали би будувати ся нові гімназії I. (руська) і IV. у Львові і Бережанах; 4) реальна школа в Тарнові; існуючі філії замінені на самостійні гімназії; 6) в міру учительських сил творити нові гімназії де вже признано їх потребу, а врешті; 7) взиває ся правительство, аби предложено соймови проект закона про вишні виділові школи мужескі, опертий на таких засадах: а) виділова школа мужеска буде обіймати тринітний курс науки для поглиблення і розширення науки, уділюваної в трикласовій, виділовій школі, яка тепер існує, і має творити з нею одну цілість; б) покінчене вишньої виділової школи буде управляти до доступу до всіх галузей публичної служби, які не вимагають університетських, або спеціальних студій, а також до однорічної військової служби; в) кошта заложення і удержання вишньої школи виділової розкладають ся в сей спосіб, що всі річеві потреби її буде покривати громада, а знов видатки на побори учителів в половині, титулом субвенції скарб державний; г) заложене кожної вишньої виділової школи мужескої буде зависіти від порозуміння репрезентації гро-

мади краю і правительства; д) учителям висшої виділової школи будуть запевнені побори учителів шкіл вправ при учительських семінаріях; е) закладане таких шкіл з викладовою рускою мовою повинно бути уможливлене.

— Пчільництво і садівництво. В Березовиці коло Тернополя мав п. Сенік, управитель чотирикласової школи народної з Тернополя, делегат товариства пчільничо-садівничого, місію в цілі підвигнення садівництва. Селян шкільна, в котрій відбував ся сей втклад, заповнилась битком. Селяни спішили дуже радо на сей відчит, була також інтелігенція, між иньшими місцевий парох о. Миронович і місцеві учителі Йосиф Конит і Андрей Ницота, начальник громади Дмитро Дебельський і ш. Прелегент вивязав ся знаменито зі свого завдання. В старанно обробленім рефераті, сполученім з демонстраціями, а опертім на власнім досвіді поучив, як провадити сад, від зернівок почавши, через цілий час его росту; які сорти овочів відповідні для наших околиць; як великі користи приносять старанно планований сад, та що в теперішніх сумних відносинах економічних повинні ми звертати особливу увагу на сю галузь господарства. На примірах статистичних виказав, що великі суми платимо рік-річно чужим краям за спроваджувані овочі; через що тратять багато не тільки одиниці, але й цілий край. — Реферат п. Сеніка розбудив загальне зацікавлення, вивязала ся широка дискусія і можна сподівати ся, що місія делегата п. Сеніка не позістане без успіху. По скінченню викладу розділено між селян щепи, привезені п. Сеніком з Тернополя.

Штука, наука і література.

— Із глибини возвах. Печатана рукопись. Перемишль, з друкарні М. Джулинського 1900. Дістати можна в Ставропільській книгарні і Тов. ім. Шевченка по ціні 3 корон за екземпляр, оправлений в шкіру і з золоченими берегами. Це се молитвослов одітий в шату поезії. Після молитов повсякденних ідуть „ранні молитви“, „вечірні молитви“ і літургія св. Йоанна Златоустого. Відтак „Псалми покаяння“ переведені на народну мову, уложену в ритм оригіналу. Між „молитвами на всякі потреби“ є правдиві перлини поезії. Так само і „молитви за вітчизну“ визначають ся горячим чуттям та поетичним полетом. Після вечірних псалмів заміщені „Науки“, як „Нагорна пррповідь“, „Люби ближнього“ і др., а наконєць „Образки“ на релігійнім тлі. Цілий молитвослов представляє ся як жемчуг найцінніших поезій. Між ними є кілька перекладів з польського: Семівського („Мати і син“) Уейського („Стопи соли“), Міцкевича („Вечірня молитва“) та деякі мотиви, переняті з прозових молитов кс. Кароля Антоневича. Решта поезій є оригінальні та визначають ся цвітчастістю мови і глибоким, релігійним чуттям. Сей молитвослов повинен знаходити ся в кожній рускій хаті. Він стане цінним дарунком для інтелігентних вірних, та заразом і не малим причинком нашої поетичної літератури.

— Про етнографічні видання Наук. товариства ім. Шевченка помістив згадку в минулому річнику „Zeitschrift des Vereins für Volkskunde“ професор берлінського університету А. Бікнер. В сій часописи подав Бікнер огляд етнографічних робіт у славянських народів (крім Росії) п. з. Slavische Volkskunde: Übersicht periodischer Publicationen der Böhmen, Bulgaren, Kienrussen, Polen, Serbo-Kroaten, Slovaken und Slovenen. З українсько-руських видань з особливими похвалами висловлює ся він про 5 томів „Етнографічного Збірника“, І том „Етнографічних матеріалів“ і І. том „Апокрифів і легенд“ виданих з рукописів д-ром Франком.

— Руско-народна музикальна Гармонія Порф. Важанського, від десяти літ заповіджена сими днями поступила до друку, а за яких 4—5 неділь появить ся межи цікавими рускими музиками. Обнимати буде около 4—5 аркушів теорії, а 4—5 аркушів великої вісімки взорів нотових різних композиторів яко прилога до теорії. Ціане се і дуже ожидає епохальне музикальне діло з початком XX го віку і викінчить остаточно заложений перед десяти лігами автором музикальний систем руско-народної музики, поставить на Руси, а само руско-народну музику поставить яко відрубну, ціхovu, самостійну побіч модерно темперованої в Европі.

— Товариство „Руска Школа“ в Чернівцях загадує видати збірку забав і гри для дітей і просить всіх Вп. товаришів, товаришок і других приятелів молодіжи, щоби зволили ласкаво списати такі гри і присилати їх під адресою надучителя п. Івана Савіцького, пошта Мамаївці. Особливо придатні гри наших сільських дітей як: 1) Перетинчик, 2) Свинка, 3) Голубень, 4) Ягідка, 5) Жовняри, 6) Дзвінниця, 7) Баран, 8) Вовк, 9) Стрілець, 10) Лис, 11) Бегаси, 12) Церква, 13) Ловок, 14) Гутка, 15) Плас, 16) Землянка, 17) Троянка, 18) Сербин, 19) Четверянка, 20) Шістьянка, 21) Воробець, 22) Заяць, 23) Злодії, 24) Дід, 25) Челефіст, 26) Жандарі, 27) Циганка, 28) Довбня, 29) Пси, 30) Трухан, 31) Кінь, 32) Стунка, 33) Добродійка, 34) Три у зуба, 35) Границя, 36) Столець, 37) Зазуля, 38) Ковбель, 39) Крупанка, 40) Гербузик, 41) Краї, 42) Маланка, 43) Замок, 44) Тиран, 45) Гусак, 46) Коза, 47) Коновки, 48) Хорти, 49) Мертвець, 50) Козуля, 51) Війна, 52) Турок і Москаль, 53) Ключ і т. п. При кожній грі і забаві треба докладно і виразно все списати, а пісні, які може при якій грі співвають. Наконєць належить замітити, хто і де записав кожду гру, що буде подане і в збірнику. Надіємо ся, що найдесь споре число співробітників і збірка буде небавом готова. За кожду поміщену в збірці гру вишле тов. один даровий приміуник.

— Літературно Науковий Вістник, книжка II. за лютий 1900 р. поміщує: „Наш альбом“ Молитва, П. Куліша. Гізатія, Г. Комарова. Недбалість, Ф. Ганнусенька. Із поезій Грицька Кернеренка. Із поезій С. В. З днів журби, Марка Ва. — „Образки з гуцулького житя“. І. Злодія зловили. П. Раз мати родила! — „Перехресні стежки“ повість Івана Франка. — „Над усіх неморальні“ оповідане Л. Катренка. — „Із оповідань Людвіка Тома“ І. Тверді голови. П. Смерть. — „Із посмертних оповідань Гі де Мопасана“ І. Весняним вечером. П. Батько Мільон. III. Коло помершої. — „Атта Троль“ Сон літної ночі. Поема Генріха Гайне. — „Розвід в минувшости і теперішности“. З поводу нового німецького кодекса. Подав П. Родняк. — „Новини нашої літератури“ І. Повісті і оповідання І. С. Левицького, Л. Ч. П. Страшний ворог, книжка про горілку, Івана Липи. — „З російської України“ І. Сумний стає теперішнього українського театру. Драматичні „твори“ Сластіна, Гната, Хоткевича. — Журнал і публіка“ написав Іван Франко. — „Хроніка і бібліографія“.

ВИДАВНИЦТВО РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

„ДЗВІНОК“

письмо ілюстроване для науки і забави руских дітей і молодежи

виходить 5-ого і 20-ого кожного місяця

Передплата виносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції

і адміністрації: Львів, ул. Театинська ч. 19.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, під зарядом К. Беднарського.

Передплата:

на пів року 1 ар.
60 кр., на ці-
лий рік 3 ар.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
лігійні без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Вісти з Руского Товариства педагогічного.

Загальні збори Руского Товариства педагогічного

відбули ся дня 2. червня с. р. в Станіславові. О год. 9-й відчитав крил. Гробельський службу Божу, а о год. 12-й зібрали ся члени товариства в числі 63 (крім гостей) в сали „Сокола“, де голова товариства п. Е. Харкевич, директор рускої гімназії у Львові, відкрив збори слідуючою промовою:

Сьвітлі Збори!

Від осьми літ нині вперше відбуває руске Тов. педаг. свої річні загальні збори поза Львовом а іменно сим разом на запросини одной з наймолодших, але і найдіяльнійших філій своїх в Станіславові. Головний виділ тим охотнійше відповів сему бажанню, що надієсь відбуванем зборів в містах по провінції розбудити у ширшого загалу рускої суспільности живійший інтерес для нашого товариства і охоту до приступлення в его члени.

Ся надія, як ся показує, не заведе нас, бо участь в нинішніх зборах єсть доволі жива і численна; вітаю отже сердечно всіх високоповажаних і високопреп. Членів нинішніх Зборів і висказую їм іменем головного Виділу і іменем господарів збору щиро подяку за ласкаву участь. Вітаю іменно також Впов. п. посла і члена Р. шк. кр. Олекс. Барвіньського, що мимо своєї реконвалесценції потрудив ся до Станіславова, щоби взяти участь в наших зборах, (а на першій місци Високостойному Преосвященному Отцу Епископу складаю глибоко відчувану подяку за те, що зволили увеличити сю хвилю зібрани нашого Своєю присутністю; прошу прийати від мене запевнене, що як релігійно-моральне вихованє єсть остаточною ціллю нашої школи, так і товариство наше щиро привязане до своєї сьв. Церкви в цілій своїй діяльності у всяких его статутном начеркнених напрямх плекає і скріплює се привязанє і релігійно-морального вихованя рускої молодежи не спускає ані на хвилю з ока).

Справозданє з діяльности виділу за р. 1899 находить ся в руках Ви. Членів вишнього зібраня нашого. Злишна би була річ додавати до того що небудь, з моєї сторони до всяких пояснень ми готові; справозданє єсть, як мені ся здає, досить ясне і наглядно уложене; я лиш осьміляю ся просити, сьвітлі Збори звольте осудити нашу діяльність безсторонно і доволі строго, а своїми сьвітлими радами, желаньями і внесеннями причинити ся до того, щоби слідуючий виділ сповнив свої задачі єще лучше — бо до поступу стреміти се наш сьвятий обовязок. Одну лиш обставину прошу при осуджуваню і при внесенях мати на увазі а с. в. дуже обмежені, а навіть скупі і недостаточні средства материяльні, які має виділ до своєї розпорядимости. — Субвенцію вис. Союму на видавництва наші, як на „Учителя“, „Дзвінок“, укр.-руську бібліотеку а також і нашу дівочу школу у Львові завдячує Тов. наше невтомимим заходам Висоп. п. посла Олекс. Барвіньського, за що єму з сего місяця іменем нашого Тов. складаю найсердечнійшу подяку.

Упереджуючи можливі запитаня, що до діяльности уступаючого виділу за минувших 5 місяців 1900 р. додаю, що виділ наш, коли задля потрібних підготовлень до вишніх зборів пересправлявано письменно з тут. виділом і речинець сей припізнав ся, сповняв совісно свої обовязки аж до нинішнього дня: відбув він іменно вже сего року 6 засідань, на котрих обговорювано а в часті і полагоджено крім дрібнійших справ і отєї важнійші: 1) Зорганізоване підготовляючого курсу для учителів-кандидатів до шкіл виділових з головним узглядненєм рускої граматки і літератури; 2) Справи відпоручників нашого товариства на провінції (32); 3) Заведенє курсу для анальфабетів у Львові; 4) Заснованє бурси для убогих учеників у Львові вже від вересня с. р. 5) справа виданя взірців каліграфічних руских і т. и. Членів прийнято вже сего року 173.

Сьвітлі Збори! Те що при найлучшій волі виділ наш разом з виділами всіх наших цілій зділав в минувшій році, се маленька лиш цеголка на підвалинах будучої великої будівлі публичного вихованя і образованя в краю нашім, се лиш кілька, надіюсь, здорових зерен на величезнім лані, доси єще рідко засіянім а в часті і буряном зарослим. Будівля вже від давна не виходить понад перші підвалини, лан наш уважають сусіди і подальші єще за поле запущене і занедбанє. Брак робітників, нема доси участи цілого загалу тямучих і сьвідомих значіня нашого Товариства а тим самим і брак средств материяльних до сьмілійших змагань. А шкода, бо час летить скоро а иньші нас вже давно випередили значно, шкода велика, бо добра, здорова почва управляла би нас до найкрасших надій на будучність.

Вправді признати мусимо, що державні і краєві власти шкільні багато роблять для піднесеня публичного образованя: закладають школи, старають ся о сили учительські і средства до науки; тож і безперечно просьвіта в нашім краю ширшає і змагає ся, однак спускати ся на се не може і не повинен нарід, що хоче двигнути ся скорше а власть шкільна не в силі заспокоїти в тім взгляді всіх єго потреб: 1) Звертати увагу шкільних властей на єї потреби, 2) уможливити нашій убогій молодежи образованє засновуванєм буре, конвіктів, охоронок, шкілок або дитячих огородів і подібних заведень, 3) дбати о здорову образуючу лектуру і о добрі підручники для наших школярів і школярок, 4) заводити вечірні школи для анальфабетів, приватні курси для науки рускої мови і літератури, 5) заспокоїти потреби руского жіноцтва, жадного внешнего або практичнійшого образованя, 6) запевнити учите-

лям нагоду до дальшого образования, скріпляти їх в тяжкій їх праці морально і матеріяльно і одушевляти до ревного сповнюваня найкрасшого діла, яким єсть виховуванє і образование молодежи — будучности краю нашого — се великі задачі, котрі має сповняти Тов. педагог. а котрі оно лиш при помочи тямучого загалу належно сповнити може.

Досить порівняти цифри статистичні з послѣдних 50 лѣт, щоби ся переконати, як далеко ми лишили ся поза иньшими австрійськими краями, мимо як я згадав, значного поступу. В р. 1848 посѣщало школу в Галичині лиш 15% всѣх дѣтей, в р. 1876 22%, в р. 1896 77%, се прецѣнь поступ величезний, а хоч у всхидній Галичині мабуть сей процент буде менший, та все таки поступ се замѣтний і безвзглядно великий. Взглядно до иньших країв займає Галичина передпослѣднє місце а схидна часть краю нашого разом з Буковиною таки послѣднє в цѣлій монархії, підчас коли в низній Австрії, займаючий 1 місце, лиш 0.6% дѣтей не ходить до школи, в Стирії, що займає середнє місце, лиш 2%, у нас і на Буковині аж 24% дѣтей усуває ся від шкільної науки або не побирає єї задля браку школи. Підчас коли в низній Австрії є лиш 3% анальфаетів у відношеню до числа цѣлої людности (цѣлого населєня), в Стирії лиш 10%, у нас і на Буковині а аж 70% анальфаетів.

Тут для нашого Тов. велике поле до ширшої акції, причім годить ся знати, що в иньших краях нашої монархії саме товариства педагогічні, котрі там числять тисячі і десятки тисячів членів, працювали спільно зі шкільною власттю, сповняли всѣ ті задачі, про котрих я передше згадав і довели остаточно до стану, котрим можуть повеличати ся, довели до поступу зависти гідного а і нині єще не спочивають і стремлять чим раз то висше.

Ческе тов. педагогічне обияло цѣлі маси народу і розпоряджує фондами, що позволяють на засновуванє і удержуванє не лиш приватних людських шкіл, але також і ремісничих, промислових а навіть шкіл середних; у них бо рахунок простий: прим. центовий даток множать через 6 мільонів і одержують 60 тисяч зр. і не помиляють ся, бо і найбіднійший Чех разом з родиною бере в складах участь.

Підношу се нарочиво в хвилі, в котрій, так би ся бодай здавало, і в нашій суспільности починає ся розбуджувати живійший інтерес для нашого Товариства. Так значний прибуток членів, як сего року, не лучив ся єще за цѣлих 19 років істнованя руск. Товар. педагог. а фактичне заснованє кількох нових філій на провінції і то в містах, де доси мимо всяких принук і запрошувань не находило ся до того охотних, каже догадувати ся, що справи і задачі нашого Товариства починають займати ширші круги руского загалу.

Звертаю ся отже до всѣх Вп. Членів прибувших на сї наші збори з прошенєм, щоби схотіли в своїх кругах єднати нашому тов. як найбільше членів; 1 корона річно, се мабуть вкадка мінімальна а помножена не трема мільонами, бо у нас на жаль, так єще множити не можна, але лиш стома тисячами дасть суму, за котру можна вже щось видийшого і значнійшого здѣлати. Дай Боже, щоби се справді в короткім часі наступило!

Полишає ся мені єще сумний обовязок, згадати членів наших, котрих неумолима смерть в сїм році нам забрала:

Померли іменно в минувшім році: Липак Петро, учитель в Перегіньску, о. Гошовский Николай в Галичи, о. Хоркавий Омелян в Милошовичах, Кревецкий Иван учитель в Деменці, о. Гладилович Юліян в Любачеві, о. Карат-

ницький в Григорові і Шахнович Андрій проф. в Станіславові; в пок. Шахновичу втратило тов. наше одного з найдіяльнійших членів а філія наша Станіславівська енергічного і світлого керманіча. — Вічна їм пам'ять!

Повстанем з місць почили збори пам'ять померших.

Пос. Барвіньський поставив внесенє, щоби вислати телеграму до еп. Шептицького, котрий візитує буковинський деканат з привітом, висказом приданности та з просьбою о благословенє а також телеграму до еп. Чеховича з нагоди єго імянин.

Від Преосв. Єпископа Андр. Шептицького наспіла відповідь, слідуюча телеграма:

„Жалую дуже, що не можу бути особисто. — Желаю: Просьвітїм і найменшого брата словом правди, підоймїм любовю, приголубїм єго в надїї, що і він стане на висотї свого достоїнства. Андрей Єпископ“.

Секретар п. Танчаковский відчитав справозданє з загальних Зборів минушого року, збори без внесків прийняли се справозданє до відомости.

Над сегорічним справозданєм, котрого не відчитувано з причини, що було дві неділі тому назад поданє в „Учителю“ а надто „Дїло“ подало з него короткий зміст, розвела ся дискусія особливо над справою розсилки того справозданя усїм членам, а то з огляду на се, що деякі члени „Учителя“ не пренумерують. За такою висилко заявив ся уч. Яворський, а против того висказувались з уваги на значні кошти каснер тов. п. Паньковский і проф. Шухевич. Сей в ярких і острих словах вказав при тїй нагодї на факт, приносячий ганьбу для шкільництва взагалї, для руского спеціяльно, що з осьми професорів гімназії Станіславівської явив ся на збори оден п. Ластовецький; прочі неприсутностю своєю дали доказ не тільки того, що їх справи шкільництва не обходять, але надто оказали браку найпростїйших форм гостинности, коли не явились на збори, щоби бодай привитати учителїв-гостий, які прибули до Станіславава. Словами ганьба, сумно, встид, висказали зібрані своє обуренє і свою погорду для такого поведєня.

Потім прийняли збори справозданє касове і контрольної комісії. При сїй нагодї говорив пос. Барвіньський про справу підмоги на школу видїлову, утримувану коштом і заходами руского товариства педагогічного і вказав, що тов. ім. Шевченка і Просьвіта відмовили своєї помочи. Для того бесїдник уважає за свій обовязок згадати о тїм прилюдно, щоби ті товариства почули ся до обовязку складати якісь фонди на повнєшу цїль.

Присутні на Зборах члени видїлів згаданих товариств пп. Кокорудз і Паньковский заперечили рішучо, будь то би коли небудь ухвала відмови помочи запала в згаданих товариствах.

Наступили вибори до видїлу. На 63 голосуючих вибрано дир. Е. Харкевича головою 62 голосами, а до видїлу пп. Білецьку, о. Барвіньську, пп. Паньковского, Танчаковского, д-ра Коцовского, учит. Яворского, проф. Кокорудза, а на заступників: Н. Строньского, Іл. Огоновского і Ю. Левицького. До контр. комісії вибрано: П. Огоновского, Ал. Стефановича і В. Шухевича.

В часї зборів відчитано слідуючу привітну телеграму від редакцій: „Дїла“ і „Комара“. Щастє Боже! Справа вихованя молодежи се доля народу. Честь заслуженому товариству! Нехай росте і розвиваєсь на славу Руси-України!

По виборах наступили внески членів. І так о. проф. А. Глодзінський з Тернополя подав внесок в справі уладження курсів для анальфбетів у Львові і в справі видання підручника для організації таких курсів, щоби і провінція могла закладати такі курси.

Над внеском о. Глодзінського в справі повідомлень шкільних в міських школах, де є викладава мова руска, виявилася широка дискусія. Бесідники указували на аномалія і кривди, які діють ся з видаванем руских свідоцтв. При тім подавали факти, як то директори шкіл і окружні ради шкільні уміють обійти розпорядження властей, як потягають до одвічальности тих учителів і людей, що за жаданем руских свідоцтв агітують, як тероризують родичів, що руских повідомлень домагають ся; а на те все не помагають ані жадання інтересованих ані скарги ані депутації. Бесідники подавали на те все докази, називаючи по имени не тільки школи але і людей інтересованих. Дятого треба конечно домагатись від крайової ради шкільної укарання винуватих, а крім того ясного розпорядження, котре би не кривдило Русинів.

В дискусії над сею справою забрав голос п. Барвіньский, беручи в оборону крайову раду шкільну, а звалюючи вину на Русинів самих, котрі — після слів п. Барвіньского не заслугоють на те, щоби їх права визнавано бо они самі себе не шанують, особливо тим, що не жадають при вписах дітей видачі руских свідоцтв, що деякі з них посилають своїх дітей до польских шкіл!

Бесідникови відповів коротко проф. Білецький, вказуючи, що коли від польских дітей не жадають при вписах заяви, в якій мові хотять мати свідоцтва, то чого-ж сего не приновляють і до руских дітей.

Проф. Шухевич указав, що з тим видаванем свідоцтв чиста комедія. Так само і ему се дивно, яку звязь може мати сумний факт, що дехто з Русинів не посилає дітей до рускої школи або і до ніякої, з видаванем свідоцтв; дальше зазначив бесідник, що прецінь про кривди руского шкільництва допоминають ся посли в соймі, в раді державній, по часописях; ба навіть руске Товариство педагогічне заодно вносить в тій справі просьби і зажаленя. Як же можна тут вину складати на Русинів, коли всі Русини, навіть на тім з'їзді, виказують, що вина не є по їх стороні, але по стороні тих, що мають власть в руках.

По тій промові прийнято внесок, щоби виділ іменем загальних зборів зажадав остаточного полагодження чи то усуненя кривди Русинів.

Член п. Гургула говорив в справі знижки ціни їзди на залізницях. По поясненях зі сторони посла Барвіньского, пп. Чижя і Яворского поручено сю справу виділові.

П. Якубович говорив в справі поліпшеня долі учителів. По поясненю секр. п. Танчаковского поручено виділові, щоби кожного року вносив в тій справі петицію до сойму.

Пос. Барвіньский подав внесок, щоби виділ відніс ся до сойму з жаданем, аби той призначив на заг. збори руского товариства педагогічного по 100 зр. так, як се робить на цілі з'їздів польского тов. педагогічного. Внесенє прийнято.

Учитель Яворский обговорював справу введеня часткових окружних конференцій, піддав їх діланє острій критиці і зложив іменем народних учителів протест проти практики часткових конференцій.

В сій справі забирали голос пп. Трач, пос. Барвіньський, о. Глодзінський, п-а Маліцка, п. Яворський, з поміж котрих особливо п-а Маліцка попирала внесок п. Яворського в своїй дуже гарній, арко умотивованій бесіді, указуючи на сухі теми, подавані на оброблення на конференціях і т. и. Внесок п. Яворського прийнято.

О. Порайко висказав подяку виділови за дотеперішні видання для дітей і просив, щоби виділ не залишив і дальше того видавництва. Вкінці забрав голос п. Витвицький в справі обниження ціни за книжки для науки I-ої степені і жадав, щоби в тій справі удатись до краєвої ради шкільної. Внесок прийнято. Потім закрити голова збори сердечною подякою всім зібраним.

Учасники удались до гостинниці п. Геркоперця, на спільний обід, де промавляно за здоров'я голови товариства п. Харкевича, посла Барвіньського, д-ра Коцюби, учительства і жіноцтва.

По обіді оглянули учасники „Підгірську Спілку“, а вечером були на виставі „Мищанка“, відіграної аматорами, поміж котрими визначились грою п-ї Шепаровичева і звісна з концертної естради п-а Проскурницька, котра співом своїм чарувала зібрану публіку. В понеділок дня 4. червня поїхало около 30 осіб під проводом д-ра Коцюби до Ворохти.

500-літний ювілей Ягайльонського університету.

Дня 6 і 7. червня с. р. обходжено в Кракові торжество святкування 500-літної річниці істновання Ягайльонського університету. Університет сей, найстарший в східній Європі, заложив польський король Казимир Великий в р. 1364. Краків випередив отже о один рік місто Відень в основаню найвисшої наукової інституції, а стоїть за Прагою лише о 16 літ, де в р. 1348 основано університет. Після смерти Казимира Великого, основана его цивілізаційним духом інституція підупала і доперва в 36 літ пізнійше, за почином королевої Ядвиги, муж її король Володислав Ягайло відновив заснований Казимиром Великим університет в Кракові і надав ему устрій на взорець славного тодішнього університету паризького. Від того часу та школа розвивала ся без перестанку, несла світло науки у всі доохрестні краї, бо між своїми слухачами числила чимало учеників з сусідньої Німеччини, Чехії і Угорщини, не згадаючи о Русі, котра за весь час своєї звязи з Польщею користала з добродійного впливу краківського університету, висилаючи там свою молодіж на науку, безручн відтак з него взорець при заснованю своїх шкіл, як пр. Академії Петра Могили в Київі. — Прийшли на Польщу всілякі невгоди, війни, ворохобні, упадок держави, однак та вірцева школа перетривала всі бурі і в теперішнім століттю розвинула ся краще як коли небудь а нині на славу наших сусідів Поляків і на пожиток всеї людскости займає дуже почесне місце між світовими культурними огнищами.

Часть колишньої Польщі, що дістала ся під правління Австрії, та тут успіла розвинути свої духові і матеріальні сили, завдала собі тепер труда, щоби святю ювілею краківського університу відбуту як найвеличавіше. Номінація почесних докторів, яка припала в великій частині чужинцям, та на жаль сказавши мимоходом, не дістала ся жадному Русинови, хочаби они з давнен давна побирали науку на сїм університеті і своїми науковими працями брали живу участь у видавництвах Академії наук, — звернула увагу ученого світа на сю торжественну хвилю древної наукової інституції. Запросини до участі в торжестві, вислані до всіх університетів цілого світа, не остали без успіху і надіють ся делегатів з усіх частин земної кулі. Є. В. цар висказав свою радість з причини краківського ювілею, а многі європейські і американські університети висилають до Кракова своїх відпоручників. Також багато інших людей науки зголосило свій привіз на то торжество. З високо поставлених мужів державних прибули на торжество міністри: др. Пентак, др. Гартель, гр. Голуховский, а також італійський амбасадор при віденськїм дворі, гр. Нігра, надто Є. п. намістник, гр. Цівіньский і п. президент вишого суду краєвого у Львові др. Тхоржницький.

З нагоди ювілею устроїно в Кракові кілька з'їздів. І так в неділю перед полуднем розпочав ся III-ий з'їзд польських істориків, з'їзд учителів шкіл висших і ювілейна вистава польської штуки, по полудни відбуло ся віче польських женщин. Рівночасно прибула до Кракова прогулька шлезких Поляків, аложена із звиз 1000 осіб. У всіх тих з'їздах взяли участь представителі наукового світа і інтелігенції з краю і заграниці, а найповажнїйше зарепрезентував ся з'їзд істориків. Прибули на него з Праги історики чеські: Черни, Бідль, Голь і Полівка; зі Львова; др. Бобжинський і професори і учені, між иншими, яко відпоручник тов. Шевченка др. Колесса, з Відня представителі полудневих Славян др. Мурко і п. Ястребов, з Пешту представителі тамошньої Академії і багато істориків з Варшави, Литви, Петербурга і з цілої Галичини.

Головний акт торжества відбув ся в костелі св. Анни за дозволом церковної влади. На торжественнім засіданю в тім костелі виголошувано привітні промови і роздавано почесні докторські дипльоми, признані університетом.

З'їзд відкрив председатель історичного товариства др. Войцеховский поважною промовою, почім вибрано президентом з'їзду др. Бобжинського, а председателями почесними: Голя, Корзона, Малецького, Радецького, Шараневича і Тарновського. Президент уділив голосу гр. Тарновському, котрий повітав зібраних іменем університету Ягайлонського. З черги промовив по польски Чех др. Голь і аложив з'їздови іменем чеського університету в Празі желання, а відтак в імені наук. товариства Шевченка забрав слово проф. др. Колесса, виголосив іменем Наук. Товариства ось яку промову до ректора краківського університету: „Магнїфіценце! Припала мені честь зложити Ягайлонському університету з нагоди 500-літнього ювілею его існування щире поздоровленє від тов. ім. Шевченка, — одинокої тепер високої наукової інституції українсько-руського народа. Поздоровляємо Вас із світлим моментом мирного триумфу, з ясним днем великого свята культури і науки. Свято се є в частині і нашим святю. Бо і українсько-руській нарід давав від найдавніших до ostatnich часів світлих мужів, що яко професори краківської Академії, а пізнійше університету помагали розпалювати се огниве просвіти. Бо цілий ряд Українців, вибираючись до західної Європи, щоби там черпати

з жерела вишого знання, не минав і краківського університету; бо в значній мірі від краківської Академії занялись по Україні огнища просвіти, колеції і академія Могиллянська, що підкріплені і безпосередним промінем західно-європейської мисли, видали нове житє культурне на цілому рускому сході. Поздоровляючи Ягайсонський університет із сим великим сьвятом, бажаємо ему, щоби був усе речником найвиших, найшляхотнійших стремлїнь свого народу, щоби будучі столїтя приспорили ему слави і поваги, та щоби в імя високих ідеалів правди і науки просвічував і ту вузку та непротоптану стежину, що веде до красших культурних відносин між народом польским а українсько-руским“.

Початок і розвій шкільництва на Руси.

Подає Ант. Павенський.

[Конець.]

В роцї 1851 видано:

Рѣскій букварь для оучилищъ къ Галиціи написанный Іоанномъ Гсркевичемъ сокѣтникомъ ц. к. краевой цѣтокодной камеры. Въ Львовѣ 1851. 8-ка, стр. 94. Цѣна 10 кр. сереб.

Сей буквар є тільки перероблений з букваря Добрянського; в нїм місто граматики уміщено більше уступів до читаня, надто уступи морально-релїгійні і правила як ученик має заховувати ся як і ціла історія природи з коротеньким описом звірат домашних, диких наших і заграничних. Дальше земноводні, риби, хробаки і овади. Потім говорить о ремісниках, о сьвітї, о краях, о вагах і мірах, о грошах і о торговли. Від сторони 75 до кінця письмо гражданське і ту говорить о небї, о совісті, о праці і уст. 78. „Відкладана праця“ і о щастю, закінчений приповідками і „мудрими изреченіями“. Той буквар то ціла енциклопедія, автор тримав ся засади: non multa sed multum при чім уживає языка церковного.

1851.

Букварь славяно-рѣскій. Виданіе Ставропигійского Института. 8-ка, стр. 60, передрук попередних.

1852.

„Букварь рѣскій по третій разъ напечатанъ и изданъ“. Перемышль 1852. 8-ка, стр. 58.

В тїм роцї видав також Алектсандр Духнович таку книжку:

„Книжица читальная для начинающихъ“ составилъ Я. Д. Бѣдинъ изъ ц. к. оугорской книгопечатни“ 1852 р. Мала 8-ка стр. 120.

О тім буквари диви Вістник з р. 1851. Ч. 5 і 8. Автор сам висказує гадки, якими руководив ся при уложеню сего букваря. Сей буквар містить в собі:

Азбука церковна велика і мала. Склади від співзвуків; двосклади з самозвуками. Ряд читаня: шкільні правила (в вершках) і то: 1) о радостях шкільних, о річах шкільних, о захованю ся дїтний в школі, поза школою, і як ідуть до школи. 6) О захованю ся дїтний в церкві, в вечер в дома. 8) О нагородах, о переступленях і карах для дїтний. 10) О забавах. 11) Радість весни. 12) О занятю дїтний. 13) Що мають дїти робити в поли. Який завід мають дїти вибирати. Вправи в читаню гражданським і титлами. Рахунки. Порівнане букв в чотирох язиках, руский, готико-славянський, німецкий і латинський. Вправи в славянським читаню і вправи в німецьким.

1853.

„Буквариць для дїтний“. Вїденя 1853. 8-ка, 1 стр. Цїла азбука на одій карточї.

„Букварь для оучениць народных въ ц. к. австрійскихъ краяхъ“. Вїденя 1853. 8-ка, стр. 60.

Маркіян Пашкевич зладив також для незрячих братів от сю книжку:

„Читанка для малыхъ дїтний до школьного и домашнего оупотребленїа 1850.

Друге виданє єї зладив Я. Головацкий в р. 1853, стр. 93. Накладом Галицко-рускої Матицї. Она подїлена на 6 „глав“: 1) Короткое изображение сїкта, 2) Повѣсти изъ святыхъ книгъ, 3) Повѣсти благоправни, 4) Коротенькіи наски, 5) Баснѣ, 6) Пѣснѣ. Через кілька лїт уживано сю книжку побіч буквара. Она була б довше і удержалась в школах народных, коли б автор був уложив єї з огляду на малі дїти, що починають ся учить.

1855.

„Букварь стїкный“. Вїденя в ц. к. надкорної типографїи. Буквар той зладив Василь Ковальский на 12 відкритих листах, великий формат. Передрук з буквара. В тім часї були також уживані на текстурі наліплені букви а через добирање букв учили читати. Відтак доперва уживали буквара.

1857.

„Рѣско-славянскій букварь ко оупотребленїю рѣскаго юношества. Второе изданїе. Львѣвъ 1857. 8-ка, стр. 79 + 8. При кінци сего буквара стр. 1—8. Літографїя, „Письмена скорописна“ з дописком „Писа К. Пихлеръ в. л. м. Батинеръ“.

1859.

„Букварь для оучениць народныхъ въ ц. к. австрійскихъ краяхъ“. Вїденя в. ц. к. накладї книжок шкільних в друкарни у Л. Грунда 1859. 8-ка стр. 99. Сей буквар перероблений з німецкого п. з. „Fibel für die katholischen Volksschulen im Kaiserthume Österreich“. Вїденя 1852. 8-ка, стр. 91.

Сей буквар був в уживаню аж до року 1877 з малими тільки змінами, будьто що до формату, будь до друку, де чим раз більше входить в уживанє гражданка як також і язык розвиває ся більше народний як церковний і не так твердий. Для лїпшого перегляду подаю ту зміст єго, затримуючи правопис і язык, який був в уживаню, а то щоб ся при других

51. Азбука кирильська, скоропись і назва букв. На тім закінчена частина перша а частина друга розпочинається наукою з погляду. Уст. 52—67.

Тая частина оброблена після книжки: „Schubert Karl Materialien für den Anschauungsunterricht in der Unterklasse für Jugend in Schulen und Familien. Esslingen 1852, стр. 16 змісту а XXX. таблиць з картинками.

III. частина вправи в читанню.

31. уступів, котрі суть оброблені після Herman Johann Sammlung kindlicher Lesestücke Graz 1854, стр. 51.

Уст. 87. Безпорядок укараний як і уст. 95. Час до школи і 96. Язик родимий, літографовані. Послідні уступи вершики.

Частина послідня. „Вправи в читанню з титулами“ і Молитви (отъ сна коставшемъ отпочати). Закінчений „Примічаніємъ для очителя“. Ту радить уживати тільки науку погляду і каже, щоби діти більше писали диктата як і переписували все, що учать ся.

В тім часі вийшла також методична книжка під з. „Книжка вспомогательная къ оупотребленію ебкваря и первоу языковчену читанки школъ народныхъ католическихъ въ державѣ австрійской Для учителей и преподавдів. Відень 1857, стр. 135. Та книжка оброблена після німецького видання. Wiesner Matthäus Joseph. Gemeinfassliche Unterrichtslehre für Lehrer und Präparanden in den österr. k. k. Staaten Wien III. Aufl. 1854, стр. 292.

1861.

„Ебкварь для школъ народныхъ въ австрійской державѣ. Відень 1861, стр. 102. Ціна 17 сребр.

Той сам з р. 1862.

„ „ „ 1861.

„ „ „ 1861, із зміненім наголовком: „Ебкварь зъ малымъ катехизмомъ для школъ народныхъ въ австрійской державѣ“.

Тойже з р. 1864.

„ „ 1865.

„ „ 1866.

„ „ 1868.

„ „ 1871.

„ „ 1873.

„ „ 1875.

Тойже „Рускій ебкварь для школъ людскихъ“. Львівъ 1877, стор. 102. Ціна 30 кр.

Ті букварі то тільки передруки з букваря з року 1861. Позаяк ані метода ані зміст не змінені, тому о них і жадної згадки не роблю, подаю тільки наголовки на те, щоби знати, що були.

Так в коротці я стараю ся зібрати все що тільки міг, я хотів дати почин до праці над тим, у нас так в забутю полишеним ділом. А чей сей труд був би і приятний і хосенний. Проте братя-земляки до праці вперед!

Із справозданя

бук. краєвої ради шкільної про стан народних шкіл на Буковині в р. 1898/99.

Виймаємо ось які цікаві й для рускої суспільности дані.

Виділових шкіл не було і в минушнім шкільнім році на Буковині, були тільки 4 курси для дальшого образования дівчат в Чернівцях, Сучаві, Радівцях і Гурагуморі з німецькою викладовою мовою, рускої мови вчили тільки в черновецькім курсі. Народних шкіл було всего 351, з них було 134 або 38% однокласових, 101 або 29% двокласових, 41 або 12% трикласових, 42 або 12% чотирокласових а 11 або 3% шестикласових шкіл!

Після викладової мови було: 140 руских, 114 волоских, 39 німецьких, 25 німецько-волоских, 11 руско-волоских, 8 німецько-руских, 5 німецько-волоско-руских (властиво німецьких), 3 мадярські, 2 німецько-руско-польські, а по одній німецько-волоско-руско-польській, польській, німецько-польській і волоско-мадярській.

Число шкіл з кількома викладовими мовами меншав рік річно, бо їх перемінює ся на осібні школи або хоч класи чи відділи з одною викладовою мовою. Дальше усуває краєва рада шкільна викладові мови запроваджені без ніякої рації, як н. пр. волоску в руских селах, запроваджену за румунізаторскої ери. Є однак ще кілька шкіл, де панує чужа дїтем мова викладова. В минушнім році шкільнім діждався на кінець і черновецькі Русини руских паралельок при 1. класі міських школах, так само Волохи і Поляки. Сего року вони вже й при 2. класі, а старанем нашим повинно бути розширене тих паралельок і на класи. Дівочих шкіл було 15 а хлопячих 15, остатніх 321 були мішані. Цілоденна наука була тільки в 108 школах, із чого видно переповнене прочих шкіл а переганжене в них учительства і менші успіхи в науці.

Розширене руских шкіл поступило значно наперед, але й нині майже половина їх, бо 67 в однокласовими, 41 двокл., 18 трикл., 11 чотирокл., 2 п'ятикл. а 1 шестикласова. В минушнім році отворено 2 нові школи, обі волоскі а 24 нові класи, з них майже половина руских. Не замкнено ні одної школи, ані класи. До повного переведеня законних принципів шкільних треба би ще до 500 нових клас.

Число шкіл і клас представляє ся після повітів ось як:

Чернівці (міський)	13	шкіл	а	116	клас
„ (заміський)	46	„	„	111	„
Гурагумора	32	„	„	72	„
Камполюн	39	„	„	77	„
Кіцмань	53	„	„	111	„
Радівці	32	„	„	96	„
Серет	28	„	„	53	„
Сторожинець	46	„	„	98	„
Сучава	27	„	„	69	„
Вижниця	35	„	„	63	„

З того виходить, що школи є пересічно двокласові, не зовсім у вижницьким, за те трикласові в радовецьким а навіть 9-класові в місті Чернівцях. З будинків шкільних було 242 в добрім а 109 в лихім стані, між послідніми найбільше в руских селах.

Без шкіл є доси ще 25 громад, між ними з половина руских, головни в сирецьким і сучавським повіті, наколи в кіцманецьким і радовецьким повіті нема вже ні одної громади без школи.

Приватних шкіл було 24, з них 81 німецьких, рускої мови вчено лише в 2 школах.

Обов'язаних до науки дітей було всіх 94.629, між ними 39.298 руских, 31.250 волоских, 20.362 німецьких, 2.889 польських, 1.156 мадарських а 296 нийших.

З них ходило до публичних шкіл все 67.709, до приватних 2.661 а до середних 3.137. Не здібних до школи було 2.385. Пересічно було записаних 79%, найбільше в Чернівцях бо 97%, а найменше в сирецьким повіті, бо лише 68% здібних до науки дітей.

Після народности було в публичних і приватних школах народних 26.056 руских, 23.584 волоских, 17.085 німецьких, 2.790 польських, 803 мадарських а 154 нийших дітей.

Зобов'язаних до науки дітей було 48.157 хлопців а 46.472 дівчат, а до публичних шкіл ходило 35.564 хлопців а 32.145 дівчат до приватних 1.848 хлопців а 813 дівчат; до середних і т. п. шкіл 2.011 хлопців а 1.126 дівчат. Без науки оставало 18.673 дітей нормально розвинених або 21%, отже ще дуже поважне число.

За непосилане дітей до школи було 29.649 карних випадків або 43%, записаних дітей в сумі 10.338 зр. 91 кр. З тої суми стягнуто 6.004 зр. 62 кр., а в 8.436 випадках вимірено кару арешту по одному і більше днів, в 7.913 випадках же по 6 годин арешту. Число кар, як видно, значне, тягар для народа не малий а наслідок не великий ізза повільного зтягання перших кар. Наколи-б перші кари зтягано безпроволочно, то вони не накоплювались би й багато дітей вступало-б завчасу до школи, що й є єдиною ціллю закона.

Учительських сил в публичних народних школах було разом 879, з того 555 учителів а 324 учительок а 324 учительок. Учителів кваліфікованих було 454, із свідомством зрілости 57 а без свідомства 44; учительок кваліфікованих було 171, з іспитом зрілости 39 а без іспиту (головни кваліфікованих учительок для руских робіт) 114. Отже 17% учительських сил не мало приписаної кваліфікації, що вказує на брак учительства, головни ізза лихої платні. В році 1898/9 прибуло 35 учительських сил взагалі, а 52 іспитованих.

Науку релігії уділяло 367 духовних а 35 світських учителів. Науки гімнастики уділювано в 288 а ручних робіт в 226 школах. Шкільних огордів було лише при 168 школах а бібліотеки при 306 школах, та засіб їх книжок звичайно дуже скромний. Прибори наукові мали 326 шкіл.

Успіхи в науці були загалом взявши задовольючі, бо 80% кваліфікованих дітей оречено з кінцем року за здібних до висшої класи. Успіхи науки в мовах (отже і в рускій) були з малими винятками достаточні, в правових найліпші в рускій. В разунках бувають особливо в низших класах попри дуже добрих успіхах і дуже слабі, загално-ж достаточні. В реаліях замітний чим раз більший поступ. В писаню успіхи добрі, менше в рисованю. Сьнів плекають в декотрих школах дуже, звичайно-ж достачно. О гімнастику мало

де дбають, тай нема приборів. Шехові ручні роботи задовольняють майже всюди, також успіхи науки зручності для хлопців (слайду) хороші. Про науку господарську (городництво і садівництво) дбає мало шкіл. Поведення учительства було з малими винятками бездоганне. О посту у власнім освітанню дбає велике число учителів. Десять повітових учительських бібліотек має 8.423 діл, з котрих вижичувано 2000 діл.

Повторительної науки було 374 курси а то: 104 волоскі, 103 рускі, 29 німецьких, 4 мадярські, 2 польські а 33 з кількома викладавими мовами. До них вчалося 6564 дітей а кошта виносили 12.495 ар. 13 кр.

На Буковині були 4 фребльські сгородці для дітей а 5 промислових курсів для ремісничих хлопців.

Видатки буч. краєвого шкільного фонду за рік 1899 виносили 508.330 ар. а пенсії 17.888 ар. Крім того платило місто Чернівці на свої школи 80 909 ар.

Учительська семінарія в Чернівцях числила в р. 1898/9 в 4 мужеских роках 195, а в приготавляючих класах 88 питомців, в женських двох роках 220 а в курсі для ручних робіт 36 питомців. З них було після народности 133 волоских, 101 руских, 77 німецьких, 52 польських а 2 иньших питомців, а після віри 213 правосл., 87 рим. к., 26 гр. к., 4 нім. к., 11 єван. а 30 жидівських.

Іспит зрілості обетало з німецькою викладавою мовою 14, з рускою 2, з нім. і рускою 13, з вол. 13, з нім. і вол. 12 а з нім., руск. і вол. 1.

Іспит кваліф. видержало з нім. викл. мовою 20, з рускою 4, з рускою і нім. 15, з вол. 5 а з вол. і нім. 10.

На остаток вчислєня справозданє важнійші справи, які залагодила краєва шкільна рада в минувшім році.

Курс науки для управителів спілок ощадности і позичок.

З бюро патронату для спілок ощадности і позичок при краєнім відділі у Львові дістали ми такий комунікат:

На підставі уповажнення виділу краєвого з дня 22. мая 1900 ч. 34.395 уряджує бюро патронату для спілок ощадности і позичок 11-гий двонедільний практичний курс науки для управителів, касієрів і членів заряду таких спілок. Курс сей відбуде ся в часі між 2-гим а 14-тим липня с. р. у Львові під управою д-ра Стефчика, управителя бюро патронату після поданої понизше загальної програми науки. На курс той можуть бути прийняті управителі, касієри зглядно рахмайстри і члени завідуючих органів сих спілок, що вже одержали запевненє прийняті до патронату або і тих, що до завязання готові і зголосили ся до бюро патронату. Заряд або основательський комітет кожної такої спілки може подати по 2-х кандидатів, від котрих вимагає ся доброго знання писаня і елементарних рахунків.

З уваги, що скількість учасників курсу обмежена до цифри 20, на випадок численніших оголошень застерігає собі бюро патронату вибір лиш одного з посеред поданих кандидатів, а заряд, згідно основальський комітет спілки повинен у своїм поданню зазначити, котрому поданих кандидатів належало би ся дати першєство. Не прийаті на перший курс кандидати можуть бути взяті під розвагу при урядженю дальших курсів науки.

Кандидати, що не були би в силі покрити коштів подорожі і удержати ся в часї курсу з власних фондів, можуть одержати запомоги в грошах по 50 корон. Зголошена з докладним поданем назвиска, звания, віку і кваліфікацій, а з долученем проби звичайного письма кожного кандидата, належить вносити до бюро патронату для спілок ощадности і позичок при видїлі кравім у Львові найпізнійше до дня 15. червня с. р. Скоро кандидат старає ся о запомогу на покритє коштів подорожі і удержаня в часї курсу, треба просьбу о признание запомоги висказати в поданю.

Прийяті кандидати одержать з відомостию про прийате докладну інструкцію що-до свого зголошеня у властивім речинци до управи курсу у Львові.

В дня 14. липня в суботу, відбуде ся іспит, що разом з послїднім днем науки становити-ме повторенє і зібранє в цілість поданої на курсї науки. Отже в тих днях можуть за відомостию управителя курсів бути присутніми при науцї і іспитї яко надзвичайні учасники виші члени завідуючих органів тих спілок ощадности і позичок, з котрих або для котрих прийато на курс учасників.

I. Науку про організацію спілки, виложеноу на основі взірцевого статута; щоденно в першім тижни по 1 годинї денно, — разом 6 годин.

II. Виклад і поясненє адміністраційної інструкції для спілок разом з вправами у виповнюваню подань, декларацій, скриптів, упімнень, списуваня протоколів і т. п.; щоденно в першім тижни і в 4 днях другого тижня по 1 годинї, — разом 10 годин.

III. Науку про податки і скарбові належитости в 4 перших днях другого тижня по 1 год. денно, — разом 4 години.

IV. Науку про рахунковість спілок, а іменню: науку про веденє книжок і рахункових виказів і про зіставляванє річного замкненя і білансу, щоденно в першім тижни і в 4 днях другого тижня по 4 години денно, — разом 40 годин.

V. Повторенє цілої науки після задаваних питань в передпослїднім дни науки, — разом 6 год.; за весь час курсу всего загалом 66 годин.

— Наш женський інститут не має власної хати але винаймає. Поляк тепер є найбільший час до зміни мешканя а Видїл хотїв би знайти як найвідповіднійше поміщенє по змозі з городом; тому зводять ласкаво П. Т. Родичі і спілуня, що задумують свої діти помістити в слїдуючїм році шкільнім в згаданім інститутї, повідомити в тім карткою коресп. заряд інстит. при ул. Курковій ч. 10, або Гол. Видїл (Народ. дім) до 25 н. ст. червня. Відповідно до числа зголошень, буде Видїл шукати мешканя. Умовя відомі: ціле удержанє 20 зр. а наука музики 5 зр. місячно.

— Маємо честь запросити П. Т. Відноручників народно-рус. Тов. і Родичів на закінченє р. шкільн. в рус. женській школі видїл. ім. Шевченка, Вірмеєська ч. 2, котре відбуде ся в пятницю 29. н. ст. червня о 10 год. рано.

— До участи в курсї осїннім для шкіл видїлових можна ще додатково зголошуватись до кінця червня с. р.

Видання Руського Товариства Педагогічного.

Образкові видання.

Закріплення.	10 кр.	Дітоті вигадки ч. I.	30 кр.
Гостиність.	10 "	Забави для дітей ч. II.	30 "
Забави.	10 "	Мала мешажерка.	40 "
Мешажерка.	10 "	Велика мешажерка.	25 "
Робінзон Чайченко.	40 "	Наші дітки ч. I.	40 "
Кайгород.	20 "	" ч. II.	40 "
Виночок.	20 "	Казки Андерсена ч. I, 2.	40 "
Готте-Франко: Лис Ма- кита (друге видання).	50 "	Казки народні ч. 1, 2 по 3, 4, 5 по	25 "
Мірош: Пригоди Дон Ки- хота (друге видання).	40 "	Байки Бріхчанінова.	25 "
Наші візирята.	40 "	Байки братів Ірвін.	25 "

Видання без образків.

Читайка ч. II, III, IV, опрацьована по 20., без опрацьовано	10 кр.
Квітки жовань 2. розширене видання	20 "
Ів. Франко: Абу Калісої Калі	20 "
" Коли ще заміри товариш, казка для дітей	40 "
Учитель на р. 1890—1900 по	2 кр.
Давидок в р. 1892—1900 по	3 "
Ів. Левинський: Поезія, Рідний степ	10 кр.
Пол. Шухевич: Залися школяр	20 "
В. Чайченко: Від Веліда до Андів	10 "
Озень; Байка; Ковар; Два оспівдані по	5 "
Дука про киянню Ковара	5 "
О. Немаковський: Батько і мати, двослів'я в фортеці	10 "

Леопіда Хайкова: Байки	5 "
Дийровуї Чайки: Казка про сонце та його сина; Писанка по	5 "
М. Лисенко: Тече вода а під явором. Двоєспів в фортеці	10 "
" Коза дерева	60 "
Мала етнографія Русь-України	60 "
Гордійсенько: Картинки і Ривали	20 "
Юлія Верне. Подорож довола землі	20 "
Барановський. Прощас до іслів	20 "
Мелитинський народний, в поштоно опрацьований по 15 кр. і по	20 "
Др. Л. Кельнер. Коротка історія педагогіки	60 "
Василь. Н-р. Демоніан Сміт. Подорож Ізабери до великанів	25 "
" Подорож до краю ліліпутів	25 "
Остані Макаршич. Короткий огляд русько-україн. писменства	15 "
Мальота. Без родин	40 "
Віра Лебедів. Протуляка	5 кр.
" Гостиність дітям	25 "
" Мали герої	25 "
Др. Мандибул. Олімпія	35 "
Салко. Непос, учебник для III. класи гімназ.	65 "
А. К. Робінзон неілюстрований	10 "
Кокунівіч Józef. Podręcznik dla kancelaryj szkolnej	50 "
Др. Мих. Начовський. Замітки до науки руської мови	30 "
" Байки і думи	10 "
Тарас Шевченко. Ковар.	1-30 "
" Ковар для дітей	20 "
Ів. Спілка. На чужині	20 "
А. Гаєдзіньський. Огород шкільний	60 "
Мих. Коцюбинський. Оспівдані	20 "
Озень. Катренко. Оспівдані	20 "
Отефан Натка. Дарунок для дітей	20 "
Оспівдані для дітей	20 "
Картини в історії України-Руси	20 "
А. Криський. Перекази	20 "

Дістати можна в магазині Товариства у Львові ул. вірменська ч. 2, в канцелярії Товариства наукового ім. Шевченка ул. Чарнецького ч. 26, і в книгарні Станіславській ул. Руска.

Передилата:

на пів року 1 ар.
60 кр., на ці-
лий рік 3 ар.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.
Адміністрация
ул. Театральна
ч. 19.Неопечатані ре-
кламиці без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Вісти з Руского Товариства педагогічного.

По зборах Товариства педагогічного.

Загальні збори Тов. педагогічного уряджені від осми літ перший раз не у Львові а на провінції випали світло. — Була то неначе проба сили товариства, і признати треба, що вдала ся знаменно, наколи уважливим число учасників, та пригадаєм пр. збори, що відбулись у Львові 1898 р., де явилось ледви двацять кілька осіб. — А тут 3. червня с. р. явивсь в Станиславові і бере участь в нарадах понад 60 осіб. Від 17 літ т. в. як довго Тов. педаг. існує, не було ще на Загальних зборах тільки осіб. Станіславів зробив добрий початок.

Замітним було се, що крім двох прочі філії не вислали делегатів, а делегатів, а вжеж в Самбора, Калуша, Коломиї не так дуже далеко, тим способом удержують філії звязь з Центр. Виділом, на зборах пізнав і заінтересує ся делегат не тільки справами свого кутка але і загальнішими, а на подорож не вимагає ся від нікого жертв, бо філія кошта, що виносять 5—8 коп., охотно покрияє.

Але число учасників то справа виїшна, — важнійша річ: предмет і хід нарад. — Давнійшими часами попри конечні справи, як справоздання і вибір виділу, була на порядку деннім відчиту, та від 1897 р. ту практику залишено. Чому? — Вправді зробив се Виділ, і его річ оправдувати своє поведєня, а хотий він сего не зробив, то догадатись нетрудно яка сему причина.

На Загальні збори визначуєь точно день і годину, однак своєвільна руска натура такого примусу не любить і маніфестує свою самостійність тим, що о назначеній порі єсть на сали 4—5 осіб, прочі стягають ся поволи, так що щасливий председатель коли в годину опісля дочислить ся потрібного комплету і може збори отворити. Тож не дивниця, що збори протягають ся поза означений час і замітку: „по причині спізненої пори реферат в. Ікс мусїя від-пасти“ вичитуєь в кождім справозданню, де лиш радили Русини. Інших точок

товариство педагогічне не може опустити, тому жертвою спізнювання паде відчит.

Але сю практику спричинили ще й другі досить важні обставини. В таких відчитах обговорювалось справи обходячі виключно народних учителів, а що тих було на зборах третя части, а в найліпшій разі половина, що лущались відчитати приготовані недбало, що з ними ніхто не оголошував ся: то Виділ усунув їх з порядку дневного і за ними ніхто не упімиув ся, видно, що були злишні. — Сего року Станіславівська філія хотіла на порядок дневний взяти відчит, однак Центр. Виділ з тим не згодив ся і може добре зробив, бо збори забирають 3 години, відчит з дискусією нехай годину, а що збори назначено на 12 в полудне, то они закінчили би ся о год. 4, отже дух був би занадто змучений а тіло голодне.

Щоб на порядку дневнім мож поставити відчит і з него був для учасників хосен, мусіли б Загальні збори складати ся з двох засідань, на першім, раннім чи пополудневім, був би відчит і дискусія над ним, на другім поладжено би справоздання, докано вибору і ставлено внесення. В нинішніх часах інтелігенція наша якось нерадо слухає відчитів, якби на перекір словам старого Рея: *„lepiej żywe słowo niżli zdechła skóra, co ja na pergamin wyprowadzi“* — признає слушнійшою раду Гетового Мефіста, що каже:

... was du schwarz auf weiss be-izst,
das kannst getrost nach Hause tragen.

Своїми замітками я не намагаюсь привернути відчитів на порядок дневний Загальних зборів Тов. педагогічного, бо они може з більшим пожитком можуть бути друковані в „Учителю“, — відчити мають велику вагу на зборах кружків, тут згадав я про відчиті тільки мимоходом, та вертаюсь до властивого предмету.

Точці внесення членів і дискусії над ними можна задля їх довільности противитись, або тішитись з такої практики, можна виказувати їх хви і добрі сторони, але признати треба, що при так сухім порядку дневнім, який практикуєсь на Загальних зборах, при них виявляєсь ще найбільше заінтересованія, тогди наради бувають найбільше оживлені. Якже повелось на зборах в Станіславові?

Дискусія над справозданням Виділу ограничилась до мінімум, бо й справді що тут говорити, коли Виділ розшибає ся за придбаням членів веде дві бурси, школу для дівчат, видає дві часописи і кивжочки для молодіжи, а суспільність жертвує ему титулом викладач 303 зр. Кожда з вичислених асєнд привносить рік річно недобір і товариство існує тільки завдяки субвенціям Сейму, та жертвам К. Паньківського, який одного року дав товариству суму 1099 зр. с. в. тільки як принесли членські вклади за 6 літ, і друкаря тов. ім. Шевченка, яка „відвинеує“ з довгу поважнійші квоти. За те вельми інтересні були наради при точці послідній с. в. коли наступили внесення членів, тут забирало голос много учителів, наводили пригоди зі своєї практики, питали о раду і висказували свої бажання.

Перейдїм їх по черзі.

Перший товчок до з'електризовання присутних дала промова о. Глодзінського. Оповів як власти викручують ся всякими способами аби тільки не видати руского свідочства школярам, а доброю ілюстрацією шовінізму був руский блякет виповнений по польски, який присутні мали нагоду огля-

дати. Теж дивним а майже неімовірним видалось поведене поважного знатока галицьких обставин, що станув в обороні тих беззаконій, закинув Русинам, що они самі винні, бо не дбають за свої права. — Але-ж нарід не все піде на шаблї і багнети; то суть хвилі виняткові, що лучають ся раз протягом столїть, впрочім видячи безвихідність свого положення він тратить до всіх довіре, попадає в апатію, або еміґрує.

Піднесено також гадку, щоб в нас, в тім клясичнім краю анальфабетів, заводити курси для старих неграмотних людей, но з присутних учителів якомсь ніхто не похвалив ся, що веде такий курс або починив такі а такі до-свіди. Учителі в планах ані регуляміні не вчитали такого припису, тож і в тім напрямі нічого не роблять, ⁹/₁₀ частам з них навіть не снить ся, що в прочій Европі суть не то курси для анальфабетів, а навіть людві університети. О скілько знаю завели Русини перед кількома роками курс для анальфабетів в Дрогобичи і Терпилівці, першій вели професори гімназійні, другий тамошний парох о. В. Герасимович, який за зиму вивчив 80 селян читати і підписати ся. — Русинови до всего треба принуки, а тут справа аж просить ся, щоб за ню взятись, зимові вечери довгі, охочих знайдесь подостатком, коби лиш не чекати аж у Львові справу обміркують, пришлють інструкцію та підручники, бо се справи не посує ані на цаль наперед, для учителя чи хотьби сьвященника інструкція та підручники до того цілком злишні. Тут реальних діл а не хороших слів треба.

Якийсь непосидючий дух поставив на Зборах чемне питанє: чи не можна би в руских школах вести урядованя по руски. Гадка подобалась, але не всім. — Декому було те питанє о стілько не всмак, що для привернення рівноваги треба було аж таке обіцати: Видїл застановить ся на тим і вислїд оголосить друком, — а був навіть і голос, що остерігав перед так безбожними гадками мовлячи: „... впрочім се потягнуло би значні кошта для учителів, бо треба би справляти рускі катальоґи...“

Та послїдна точка була так маловажною, що про ню не згадано в жадній часописи.

Від трох лїт відбувають ся учительскі конференції окружні не з цілого повіта разом, а окремо повітами судовими. З того виходять менші кошта на подорожнє і diety, але учителі осьвідчили ся на Заг. зборах в Станїславові против тої практики, хотай ріжні ріжне наводили і було-б добре, щоби свої мотиви подавали в часописах до прилюдної відомости, бож годі знати ситому голодного, а що відносини не всюди однакові, то незвістї менї причини, задля яких се зділяно. Но мабуть скорше бузюк викреше огню дзюбом, заким хто збере ся про ту справу написати.

Ще одна замітка. — Я не був на зборах, але — як кождий чоловік — на одну справу був цікавий. Ото одна з філії тов. педаґ. донесла Центр. Видїлови при кінци минушого року, що статистика Ради краєвої часами невірна, бо в многих школах перемінево руску мову викладову на польску, але в виказах статистичних ті школи фігурують яко рускі, отже нам дієсь подвійна кривда; оголошують, що руских шкіл є 1888, а на ділі їх о много менше, а — де ся тільки вдасть — заводить ся польську мову яко викладову. Центр. Видїл поручив одному з свої членів зібрати в тім напрямі точні данї, сей відїс ся до всяких людей і дістав звістки з 17 повітів захід. Галичини, але дивним дивом не предложив їх Видїлови, тільки редакції „Дїло“, тотя послови Окуневскому, а ніхто їх до тепер не оголосив, хотай дати ті

зібрано перед 4 місяцями, отже перед соймовою сесією, на якій була бесіда і про шкільництво. — Знаю також, що саме перед зборами запитувано референта сеї справи, де тоді дати застрягли, тож обов'язком его було перед зборами оправдатись длячого нічого не зробив, щоби усунути ту проказу з нашого шкільництва. Можеби бодай тепер пояснено ту справу!

Про фізичне вихованє

після Анджелього Моссого.

написав

Василь Ратальский.

[Дальше.]

ГЛАВА VII.

Гімнастика атлетична.

I.

Старинні Римляни не любували ся в атлетичній гімнастиці. У них атлетами були переважно чужинці. Атлетів нагороджували они щедро, подивляди їх, оплескували в цирках та теренах, однак не мали для них ніякого поважання. Маємо в Римі пам'ятники з'ображаючі вірно типових атлетів. Статуа з бронзу в „Muscodelle Terme“ представляє характеристичну стату атлети. Ідіотична, звіряча твар борця, руки спочиваючі на стегнах, груди легко нахилена, лице з одної сторони набреніле, уха поранені, волосє наліплєне кровю, котрої сліди видні майже на цілім тілі. Се має бути одна з найкрасших робіт в тім роді.

З поміж різнородних пам'ятників старої Риму кидая найяскрійше світло на атлетичну гімнастику мозаїка в горішній сали ларентанського музею. Анатомічне викінченє м'яснів єсть майже без закиду. На перший погляд роблять они вражїня постатий созотичних. Вигляд звірячий. М'ясні на потилици та плечах розвинені надмірно. Руки і ноги легко подають ся. Ціла тота збірка представляє школу атлетичну. Тут бачимо головусих молодців, що готовлять ся до бігу; другі з дискосом в руці, многі з диким поглядом ожидають борби, декотрі з піднесеною долонню на знак візвання. Кругом еблема атлетичних шкіл: вінці, лаври, пальми.

II.

Вправи скріпляють силу м'яснів. Необознакомлені з фізіологією думають, що з приростом м'яснів слідує розвій других органів. Для доказу блудного погляду наведемо досьвіді д-ра Манка.

Др. Манк взяв два тягарки по 5 клі. ваги. Ставав перед годинником, що вибивав хвилі та секунди і підносив тягарки в гору. В слідуючій секундї спускав руки до первісного положення, при третій секундї підносив в гору і так далше, аж до утоми. Помічник записував скількість піднесенень перед утомою. Ті вправи виконував він раз на день. Позаяк вправлявся заєдно і цілими місяцями, тож і приріст сили був незвичайний. Дві причини зложились на се. Перша поступенне навикнене м'яснів до інтензивної праці, друга, зміна форми м'яснів через зріст об'єму.

Подібні досліди робив також туринський професор Адукко. Він змірив об'єм рамен та грудий учеників. Потім поручив кількамісячні вправи на трапезі та дручках. Уже в першій тижні оказалося наглядне побільшене м'яснів на плечах, грудях та раменах.

Розв'язка досить скомплікована. Гімнастика побільшає силу, раз для того, що м'яси привикають часом до наслідків утоми, по друге м'яси подратовані вправами розширюються та побільшають об'єм.

III.

Професор Бірш Гіршфельд звертає увагу на се, що надмірна перевага устрою м'ясневого у атлетів удержує в напруженню майже цілий організм, котрий приневолений відживляти м'яси, заосматрювати їх в силу моторичну, через се сам скоро нудіє, та стає чутливий на впливи хоробливі.

Пригляньмося ближше тій проблемі. Єсть доведене, що скорий розвій м'яснів при помочи гімнастики атлетичної не єсть ще головним умовом сили організму. Належить тут розрізнити здібність максимального напруження, та здібність довгого ряду нормальних корчень при розмірно малій утомі.

Гімнастика німецька зовсім не приготовляє м'яснів до довго тривалої праці. Она стараєся головню о добуток великого напруження, омиваючи тим самим здібність витривалости.

Позаяк приріст об'єму м'яснів через вправи гімнастичні єсть надто наглядний, тож лікарі та учителі гімнастики були єв'ято переконані о користі гімнастики проти ослаблення організму. Що м'яси середнього об'єму можуть також виконувати велику працю, бачимо се на ногах Абісінців.

Всі офіцери англійські признають Абісінцям велику скорість і витривалість не тільки в походах, а також рідку легкість при спиванню ся на гори. Як аж тому причина? Тонкість ніг. Многі удержували, що иньші раси для того лучше машерують від Європейців, позаяк мають довгу кість п'яти. Тота кість мала би дуже помагати тим м'ясням, що підносять тіло. На підставі дослідів підприємитих на переїзджуючій через Турин делегації, приходить др. Патріц до зовсім противного вислуду. Виключно тонкість, а тим самим гнучкість м'яснів сприяє витривалости та скорости.

Утома м'яснів, а їх фізіологічна праця, суть собі зовсім противні. Відносно до сили корчень ся м'яснів підлягає тоті праці ріжним правам. Надмірне напружене побуджує сильніший процес відживлювання м'яснів, ніж се буває при нормальній праці. Надмірне напружене єсть об'явом ультрафізіологічним, оно подратовує м'яси, через що ті бренють. Найлучше показуєся того на відтисках рук та ніг. Безпосередний натиск на шкіру викликає твердиене шкіри. Устає натиск, никнуть єго сліди. Залишити вправи, а м'яси стають тонші.

Приріст м'яснів не змінює умовий здоров'я. Уже того саме, що м'ясні будьто зменшують ся, будь побільшають, відповідно до того чи виправи відбуваються або ні, доводить на об'яв локальний, не маючий принципового значіння в життю.

Маємо примір на серцю. Тут фізіологічне корчення м'яснів не має великого впливу на їх відживлюванє та розвій. Серце перше починає рушатись наколи ми ще в стані завязковім, оно послїдне перестає бити в послїдній годині. Наколи-б обєм м'яснів ширшав стало, серце не могло би сповняти свого дїляня.

Маємо ще оден доказ, що зріст м'яснів не єсть добутком фізіологічного корчення, тільки надмірним напруженєм. В часі недуги отвори в серцевих болах стїсняють ся, хочи б їдок того кров не кружить ритмічно. Се викликає побільшенє серця, слабість звану в медицині „corbovinum“.

Як довго корчення м'яснів єсть чисто фізіологічне, так довго не бачимо приросту м'яснів. Доказом того суть м'ясні віддиху, дуже тонкі, хотай корчать ся ціле житє. З того слїдує, що приріст м'яснів не єсть наслідком фізіологічним, тільки надмірного подратованя. Розвій м'яснів при помочи гімнастики атлетичної можна назвати сьміло об'явом майже паталогічним. З наведеного виходила би певна пересада, однак розходять ся о виказанє, що грубість не єсть ще мірою довгої та великої суми праці механічної.

IV.

Аналізуючи гімнастичний рух належить звернути увагу:

1. На мозок, з відки порушенє нервів викликає корчення м'яснів.
2. На м'ясні, що переміняють енергію хемічну на працю механічну.
2. На з'ужитє певної части укладу нервів в наслідок праці механічної.

Загартованє опирає ся на тім, що корчення м'яснів в наслідок виправ стає ся спосібним до більшої праці, а уклад нервовий менше чутливий на утому. Другим важним умовом єсть обєм м'яснів.

Залишім виправи, а м'ясні одержуть свій первісний обєм, устане також здібність витривалости. Котрий з наведених дослїдів єсть тривалий: більша витривалість проти утоми, чи обєм м'яснів?

На се дає нам відповідь професор Адуко в своїх дослїдах над фізіологією гімнастики.

Він уставив в своїй робітні кілька приборів гімнастичних. Узявши дручок трапезу виконував він виправу агинаня рук, та підйошеня тягару тіла так, щоби борода була на рівній високості з дручком. Підйошенє тривало п'ять хвиль. Дальше обижав він тіло до цілковитого випростованя рук. Безпосередно по тім підносив ся на ногу. В початках при 11—12 піднесеннях не чув утоми. Постепенно довів до 22 піднесень. В тім часі слїдує сталий розвій раменевих м'яснів. По цілорічній перерві повернули м'ясні до первісного обєму. Предприймавши нову серію виправ був він в стані піднястись 14 разів. З того виходить, що вплив виправ на устрій нервовий триває довше від наслідків м'ясневих.

Гімнастика повинна уникати надмірности, котра єсть подратованєм чисто хоробливим, а старатись виробити в м'ясах витривалість при розмірно найменшій зуживаню енергії. Гімнастичі поступові енергії на працях фізіології не може схлїбляти розвій м'яснів.

V.

Побільшене об'єму клітки грудної єсть одним з найважніших наслідків гімнастики. Abel Chasagne, Dally, Marey, Hillairet, Demeny і много інших доводять, що на 100 людей уживаючих гімнастики через п'ять місяців, 76 дістають побільшене клітки 16 зменшене а решта позістає незмінна. Числа ті доказують дуже сумнівну вартість друків, трапезів, тягарків і т. п.

Побільшене об'єму грудної клітки не причиняє ся само собою до получення загальних умовів організму. Крім острих та хронічних запалень легких ніякий лікар не винайшов слабости, котра брала би свій початок в недостатці вдиханого воздуха. Органи подвійні як: легкі, крижі, півкулі мозкові заступають ся взаємно, а навіть один з них удержує житє. А Моссо виказує, що вдихаємо більше воздуха, чим в дійсности потребуємо. Той надмір назвав „зливним“¹⁾ (*respirazione di lusso*).

Белиб прийнято, що розширене грудної клітки єсть фізіологічним умовом гімнастики, то і реформа її доконечна.

Гімнастика шведська дає о много користніші здобутки від сучасної гімнастики шкільної.

Наведемо погляд Деменого в тій справі: „Рухи шведські мають завжди слідууючу користь. Прикорочують м'якули плечей, а продовжують ті, що стісняють грудь. З нашими приладами поступають зовсім протиявно. Тут маємо перевагу надмірного напруження рамен, м'яси передні, грудні скорчують ся, а хребетні продовжують ся. Віден і ріжниця постави у нашої молоджи а шведської“.²⁾

VI.

Ритм при серцевих ударах єсть неправильний в наслідок надмірної праці м'ясів при вправах на трапезі та друкках.

Довге напруження м'ясів викликає неправильний обіг крови. Свідчать о тім набренілі жили карку, удар крови до твари та сина барва шкіри. Причинна лежить в тім, що годї сконцентрувати працю нервів в одній частині м'ясів, если розходить ся о більше напруження. М'яси тіла, головні м'яси грудні корчаться майже всі, кров обігає не правильно, відчуваємо утому, тоді ми приневолені перервати вправи, а то радше задля неправильности в обігу крови, чим задля ослаблення сили м'ясів.

Довго триваючі корчення м'ясів на приладах гімнастичних мають в фізіології свою особенну назву. Назв'їм ті корчєня напруженням. При напруженнях устає однотайність ритму серця, але триває ще пару хвиль по скінченій вправі. Наведемо один примір. Професор Адикко повтаряв рух витягання та корчення рамен на поручах. По двох хвилях виступали на шкірі рамен малі плями голубої барви. Доказ, що круженє крови звільнилось в жилах. Ті плями тривали в перших днях майже по 5 хвиль. Пізнійше ховали ся они скорше.

Ріжниця в способностях гімнастичних єсть дуже разяча. О тім легко пересвідчитись в гімнастичній салі.

¹⁾ A. Mosso. La respirazione periodica et la respirazione di lusso.

²⁾ G. Demeny. L' education physique en Suède. Paris 1892. Польська періба Іанпоускі Варшава 1893.

Одному не справляв піднесення тягару власного тіла майже ніякої труднощі, другий не в силі піднести ся і при великім напруженню.

Ріжниці ті суть чисто індивідуальні. Они не залежать від умови суспільного життя. Такі самі прикмети бачимо також у звірят. Müllendorff зауважав значні ріжниці у птиць одної родини в силі м'яснів грудних. Птиця домашня мало літає, тому і м'ясні грудні у неї мало розвинені. Зовсім противно діє ся з птицею дикою тої самої родини.

Уже Сократ сказав про гімнастику: „Уживаючи руху маю на цілі поправу мого здоров'я та полущення сиу. Вам дивно, що я не уживаю руху, якого наслідком є грубість ніг. Я се оставляю заводовим бігунам. Моєю засадою є заняті ціле тіло, та розвивати гармонійно мої сили“.

(Дальше буде.)

Одна з тем до педагогічних нарад.

Історія виховання говорить о численних средствах, яких уживали давніші педагогіи майже аж до кінця 18 століття, аби заохотити молодіж до пильності в науці. Они думали, що обов'язки, які вкладає школа на ученика, вимагають значного напруження волі, а молоді уми не можуть достаточнo оцінити користий, які вихованє в своїх наслідках в будучині принесе, отже ті педагогіи уважали відповідним підпирати ту волю і то не лише карою, але і нагородою. Ті, що визначали ся пильністю виступали в нагороду за се на публичних пописах і торжествах з промовами і декламаціями; їх письменні прозові і поетичні праці оголошувано деколи друком. Навіть ученики середніх шкіл провадили публичні диспути на різні теми; найбільше красноріччя виступали в театральних представленнях, на які запрошувано також і публіку. Найпильніші і начемійніші засідали яко судії в шкільних справах, а найважливіший носив титул князя молодіжи. В деяких були і такі відзначення, як кокарди, нашивки і т. д.

Новіша педагогія знесла ті всі средства заохотити, бо доказала, що хоч они побуджують пильність, то прецінь суть причиною зависти і обивають повагу науки. Зносячи ті средства, зрозуміли педагогіи, що випадає поставити щось на їх місце. І дійсно поставили аластивіші средства, бо приносячі лиш користи, а не наражуючі на жадну небезпеку. Реформатори поставили правило так провадити молодіж, аби она учила ся задля пошанованя і замилюваня до науки. А понеже не хто будь з'уміє так молодіж провадити, отже обдумали і подали відповідні до того средства: передовсім припоручали они, аби тому взнеслому, дійсно священничому стану, яким є учительский стан, посвячували ся лише люди з глибоким почутєм своєї поважної задачі; аби віддавали ся своему заводови цілою душею, аби безустанно образували ся в методах ученя і виховуваня молодіжи; аби лише ті ставали учителями, котрі любять молодіж і науку і з'уміють з'єднати собі і науці любов у молодіжи; в кінце аби такі були учителями, котрим і природа не пожалувала

ріжних прикмет, як: ясного ума, краснорічності, здоров'я і такого обхо-дження, котре з'єднувало би їм дуги. Одним словом, особа учителя і усовер-шені методи учень і виховання мали заступити всі штучні средства заохоти до науки.

Если взглядом педагогів ставлено такі вимоги, то накликувано і су-спільність, аби уміла відповідно оцінити і нагородити людей, що займають так важні становища. Отже мали на них спадати відкази, а добробит мав улегчувати їм працю.

Хиба ніхто не заперечить, що ті ідеали реформаторів суть дуже гарні. Але се видає ся дивним, що могли дурити ся припущенем, що они не ли-шуть ся *ria desideria*, що не лише загал, але і більшість учителів схоче взно-сити ся до тих ідеалів, що суспільність окружить їх особлившою печаливо-стю. Бо деж бачимо здійснене тих ідеалів?

Виправді суть щасливі краї пр. Німеччина, де багато обдумув ся і пише ся в педагогічних квестіях; виправді нині, если хто хоче теоретично образу-вати ся в педагогії, знайде багато знаменитих творів; але кілька з загалу фа-хових людей хоче образувати ся? Треба признати, що елементарне ученє в многих місцях без сумніву піднесло ся, що будь-щобудь деякі засади пе-рейшли до учень взагалі, як пр. поглядовість, — що уріжнородненє в шкіль-них предметах є більше, що без сумніву упрятнує працю молодіжи; але як же ще далеко до того, о чім мріяли реформатори! Від многих літ пише ся пр. в заграничній пресі, а від кількох літ і у нас. о тім, що учителі в се-редних школах не суть приготовані до повненя своїх обовязків, що треба щось обдумати, аби їх приготувати; але до тепер не обдумано нич рішучого а учителі суть деколи навіть учені, але не фахово образовані педагоги. А пре-цінь середня школа вятворює інтелігенцію народу. До того проявило ся бо-гато знеохочуючих причин, спімну ту лише одну, а іменно безнастанне нарі-канє на школи, на перетяженє в них, на науку непотрібних в житю предме-тів, о чім нераз не лише приходиться ся чути але і читати в письмах. Молодіж знає о тім если не з читаня часописей, то з оповіданя в дома.

Так отже для будженя в молодіжи замилюваня до науки зробило ся небогато; надто праця побільшала ся, хоч би в наслідок впровадженя до школи багато нових предметів; а прецінь молодіж остала та сама, що і пе-ред сто літами: она потребує і нині заохоти. Але може і нинішні учителі думають над тим, нараджують ся над способами заохоти молодіжи до науки? Може бути, що суть такі щасливі, що о тім знають. Що до мене, то буваючи від трицяти літ на педагогічних сесиях, ніколи не стрітивем такої теми; про-тивно, на кожній сесії чую наріканя, що молодіж не радо учить ся, і дома-ганя о вимірюванє кар, котрі би вї до науки прислували.

По тім, що було сказано, випадало би приступити до внесенє. Але я повздержую ся від внесенє крім того хиба, що зовсім не заохочую до тих пе-рестарілих средств будженя емуляції, полишаючи дальші внесеня кождому педагогові. Бо і які-ж міг би поставити? Я міг би лише виповісти собі і моїм товаришам проповідь, що не є лише ученики винні если їх пильність не є задовольюча. А який був би з того результат? Та-ж се знана річ, що ми педагоги, визначуємо ся також певністю себе, що ніколи не зможемо при-писувати собі вини. Волю отже поперестати на простім представленю справи

і на просьбі, аби на педагогічних нарадах роздумувано не лише над тим, як карами приневолювати, але і як до науки заохочувати.

Дещо про спів церковний в школах народних.*)

Паше Николай Бендак, учитель в Школі.

Ніхто не заперечить того, що наука співу в загалі єсть одним з найважніших жерел естетичного образования молодіж; для того й є повинністю кожного учителя, плекати сю галузку науки і в школах народних.

Плеканє співу не лиш важне для поодиноких людей, але також і для культурного життя всего народу; тому й через науку співу школа може мати найбільший і найкорисніший вплив на образование народне.

Треба однак з жалем признати, що спів у нас дуже занедбаний. Наш селянин співає лиш тоді, коли напий, бо в тверезім стані соромить ся співати. Причиною того є се, що діти не призначені до співу з малу, то для того й пізнійше не мають до того жадного замилованя. Ми, Русини, маємо красні пісні і то не мало їх; але що з того! Як деколи прийдесь почути співу селян то напrawdę затакай уха й втікай як від злого духа. Правда, що спів в школах тепер стоїть на висшім степені, як перед кількома літами, бо кождий учитель завдає собі чимало труда, а нагорода за єго труд, то немилі слова від невдячного народу. Наш нарід по більшій частині ще й нині великий ворог школи; тож може не одному з чесних товаришів лучило ся вже так як мені почути отсі немилі слова: „Та на що буду посилати дитину до школи, аби вчила ся співати! Та я не ходив до школи, але як випию дві, три, то заспіваю, що всі святі збіжуть ся!“

Таким несподіванкам можна запобігти. Церковний спів єсть одно знаменате средство, котрим може собі учитель любов і довіра сільского народу позискати а через то молодіж до правильного учащаня до школи спонукати. Кождий учитель старає би ся по можности і найсовіснійше сю галузку науки плекати як би де-які перепони не спиняли розвою єєго співу. Щоби на сїм полі науки досягнути успіх, не повинен учитель щадати часу і праці. Відки-ж взяти часу? При таких обставинах, які маєм нині, що в народних школах приписано лиш дві години тижнево для науки співу, не можна досягнути доброго успіху помимо найбільшої старанности і праці. Не один завдає собі много праці і старає ся відповісти своїй тяжкій задачі, но нагорода за єго труд то хіба власне задоволенє. Щоби в протягу часу можна дійти до ліпших успіхів на сїм полі науки, треба-б усунути висше згадані перепони; томуто й позволяю собі поставити слідуєчі виснесєня:

1. Треба вислати просьбу до висших властей, аби для співу церковного уміщено що найменше одну годину тижнево.

2. Удати ся до виших властей з просьбою, щоби ті учителі, котрі уділяють науку сьпіву церковного, отримували за то відповідні запомоги.

Володимир Бонифатєвич Антонович.

Сими днями минуло 30 лїт, як В. Б. Антонович став професором, а 40 лїт, як почав свою науково літературну діяльність. Він родив ся 1830 р., учив ся в одескій гімназії і кївскім університеті, думав спершу бути лікарем, але потім перейшов на виділ історично філософичний, котрий скінчив 1860 р. З того часу і почала ся его наукова і педагогічна діяльність. Три роки учив у кївській першій гімназії і в кадєтскім корпусі, а потім вступив у комісію для розбору старих актів і був до 1880 р. редактором видаваних комісією документів. В р. 1870, зложивши магістерский іспит і оборонивши свою працю: „Остатні часи козацтва по правім березі Дніпра“, В. Антонович дістав стєпень магістра і почав читати лекції в кївскім університеті. Року 1878 дістав доктором російської історії за працю: „Очерк історії великого князівства Литовского“. Дальші праці Антоновича відносили ся передовсім до історії України і зложили ся на том „Монографії“, що вийшли 1885 р. В р. 1881 вибрали его головою історичного товариства Нестора-літописця і з того часу був він головою сего товариства багато лїт. Не менше, як історією, займав ся Антонович археологією і вже 1874 був вибраний секретарем третього археологічного зїзду в Кїві. Потім брав участь у всіх таких зїздах і здобув собі їм найбільшого знавця української старовини. Він зібрав і упорядкував багато материялів з камінного віку і бронзового, з могил, городищ і печер, розкопував багато могил над Дніпром, на Волині, на Кавказі і деінде. Він розслїдив і описав найстарші слїди чоловіка в передіпотопних верствах Кїва. Українська археологія завдячує Антоновичеві свій розвій. Як знавець української старовини, історії і життя укр. народу, Антонович тішить ся великою повагою у всіх Українцїв-Русинїв. Він чоловік дуже скромний, ціле життя провів на роботі дома і архівах, а лїтом на наукових прогуляках і розкопах на Україні. Ся его скромність і тепер показала ся. Ювілей праці такого заслуженого Українця минув тихо; з австрійских Русинїв мало хто про се і знав. Зовсім недавно була друкована у руских часописах в перекладі з „Київскої Старовини“ прекрасна стаття В. Б. Антоновича, якою він відповів Флориньскому на его напасти на українську мову. Се була, так сказати-б, часописна стаття, приступна для всіх; але его наукова діяльність мало кому ще на жаль відома. Ми ще не дозріли до того, щоб займатися наукою. Та проте і Буковинські Русини (маємо на думці загаль) чули хоч з наслуху імя Володимира Антоновича; а молодше покоління, що вчить ся в середніх школах, зацікавлене вже історією народу, пізнає з часом і праці Антоновича докладно.

Відозва в справі запису дітей до руских шкіл у Львові.

Родимці!

В днях 29, 30 і 31. серпня почнуть ся записи до шкіл народних львівських.

Є се справа не лиш для Львова, але і для всего краю не звичайно важна і вагу сю повинні всі львівські Русини добре порозуміти і сповнити совістно свій обовязок. Мало маємо шкіл руских, тож користаймо, як слід, хоч з тих, які маємо чотири рускі школи народні: дві мужескі і дві женські.

Одна мужеска школа чотиро-класова: руска школа вправ, уміщена в „Народнім Домі“; друга школа чотиро-класова: міска імени Маркиїяна Шашкевича при улиці Скарбківській ч. 26. Они — знані вже П. Т. Родимцям — розвивають ся дуже успішно і вдовольють найбільшим вимогам П. Т. Родивців.

Для дівчат маємо чотиро-класову женську руску школу вправ при улиці Сакраменток, а записи до неї відбувають ся в учительській семінарії женській при улиці Сакраменток. — Школа ся також вже звістна загалови рускої П. Т. Публіки, розвиває ся надзвичайно хорошо. Родичі, що посилали свої дівчата до неї, не мають слів похвали і для науки і для ведення дівчат та для щирих відносин між учителями та дітьми. Руске Товариство педагогічне отворило з днем 1. вересня 1898 класу I. (V) рускої дівочої школи виділової. В сім році шкільнім будуть вже отворені три класи то є класи I, II. і III. (V, VI. і VII). Школу ту госпітував інспектор краєвий і на тій підставі одержала она субвенцію від Високого Союму. То є найліпшим свідомством, що школа та розвиваєсь правильно. Так отже рускі дівчата будуть могли кінчити в своїй питомій школі всі класи школи виділової і з них без перерон переходити просто до семінарії учительської.

Всі ці школи рускі ведуть ся к повному вдоволенню всіх П. Т. Родимців. Не надто велике число дітей дає можливість тим лучше вести в них науку; брак живівської дитвори має за собою також деякі користи, а в кінці товариство „Шкільна поміч“ замагає бідніших дітей сих шкіл як найщедріше.

Відзиваємось отже до Всіх П. Т. Родимців так місцевих як і замісцевих і припоручаємо горячо Всім, щоб не тільки самі записували свої діти до руских шкіл, але і других до сего заохочували. Нехай ніхто не здержує ся тим, що его дитина не володіє добре руским язиком; рускі школи приготовані на се і ведуть науку від початку так, що діти в короткім часі набувають достаточного знання руского язика.

Тож записуйте П. Т. Родимці свої діти лише до сих чотирох руских шкіл, де учителі і учительки займають ся щиро нашою молодіжню, наука веде ся вірдево, а діти виховують ся на будучих свідомих своєї національності горожан краю і держави.

З виділу Руского Товариства педагогічного у Львові.

Пописи в інституті і школі руского Товариства педагогічного.

В Інституті жіночій товариства педагогічного відбув ся дня 28. червня с. р. попис з слідующею програмою: 1) Матюк „До весни“ — хор. 2) Streabbog „Le Départ“ форт. на 6 рук, відіграли пп. З. Красноопера, І. Єлісевичівна, Д. Танчаковска. 3) В. Самійленко „Орел“, віддеклямувала п-а О. Форісівна. 4) „О ночи“, дуєт, відспівали пп. Т. Лаврівска і З. Ляховичівна. 5) Petrow „Fantasies“ форт. відіграла п. Л. Склапковичівна. 6) Kobelt „Дві пісні“ на дві цитри. відіграли пп. М. Єднака і Е. Морозівна. 7) Lichner „Erstes Grün“ форт., відіграла п-а О. Форісівна. 8) „Стоїть гора“ хор. 9) К. Устїянович „Під пинїшну хвилю“, віддеклямувала п. Е. Морозівна. 10) Сучинський „Сагайдачний“, марш, відіграли пп. І. Ярославичівна і Т. Лаврівска. — Тую багату програму виконали учениці дуже удачно завдяки старанній праці п. Д. Шухевичівної, учительки музики, як і Вп. П-ї Білецької, котра цілий свій вільний час жертвувала з правдивим посвяченням в хосен інститута. Вкінці годить ся зазначити, що учениці зазнавали правдиво родинної опіки і догляду зі сторони своєї настоятельки п-ї Танчакової, як се щиро заявила одна з учениць у своїй пращальній промові. Попис закінчив ся промовою Впр. о. совітника Е. Гузара, в котрій бесідник в заступстві голови товариства Вп. п. Харкевича, висказав Хв. зарядови інститута щирю подяку за совітне і старанне веденє, як також заявив повну надію, що під так зрілим зарядом розвій сего інститута забезпечений. Відзиваємось тому до Вп. Родимців з тим горячим зазивом: Вписуйте з повним довірем свої діти до згаданого інститута. З уваги, що дотеперішнє поміщенє інститута було лиш часове і троха невагідне та що заряд має замір винанити відповідний льокаль, єсть се копечністю, щоби зголошеня о принате на слідучий рік шкільний вплинули до головного виділу товариства педагогічного не лиш як найскорше але і найчисленнїйше.

— В рускій школі виділовій, удержуваній коштом і заходом руского тов. педагогічного, відбув ся дня 30. червня публичний попис учениць тої школи. О год. 9-їй зібралось значне число родичів, що вихованє дїтий своїх повірили рускому тов. педа., надто прибули численно і запрошені гості; перед розпочатем попису мали зібрані нагоду подивляти роботи ручні і письменні виправи учениць виставлені в особній комнаті.

Попис розпочав ся відспіванєм „Царю небесний“, почім слідували деклямації в рускій, німецькій і польській мові, перевелітані хоральними співками.

З відчитаної класифікації дізнались ми, що в класі І-їй виділовій отримало на 28 учениць дуже добрий поступ 8, добрий 4, достаточний 5, недостаточний 7, а поправку з одного предмету 3, а некласифіковано 1.

В II-гій кл. виділовій отримало на 33 учениць дуже добрий поступ 7, добрий 14, достаточний 5, недостаточний 6, а поправку 1.

В склад збору учительского входили учительки п-ї: Арданівна, Барвіньска, Білецька, Кулачкова, Паньківска, Прокешівна, Огоновска, катихит о. Лежотубський і проф. Роздохський.

По відчитаню класифікації промовив до присутних голова товариства педаф. директор рускої гімназії п. Ед. Харкевич, а вказуючи на результат класифікації візивав учениць до витривалїщої праці, так, як тільки усиленною працею забезпечити собі можна красшу долю, подякував зборови учительскому за єго невистомиму працю над розвитком школи, бо тільки завдяки добрій волі збору учительского школа існує і розвиває, заповів отворенє III-ої класи з початком слідучого року, надто вказав, що є повна надія, що школа тота з отримає слідучим роком право публичне, заповів замір руского тов. педаф. завести курси практичних відомостей про кухарство, книгководство, робітню уборів жіночих і т. п. а подякувавши присутним за їх численну участь пожелав усім веселих канакцій.

Відспіванам народного імя „Ще не вмерла Україна“ закінчилось торжество шкільне.

Маємо надію, що родичі рускі оцінюючи з одного боку невтомні заходи так руского товариства педаґ. як і працю збору учительского, а бачучи з другого боку під яким проводом позістають рускі діти, покинуть чужі школи а виплутуть з саідуючим роком своїх дітей тільки до руских шкіл. А вже-ж прецінь може час.

Н О В И Н К И.

— Літературно Науковий Вістник, річник III., том X. за червень 1900 р. — Зміст: „Наш альбом“: Із поезій Г. Комарини Із поезій Одарки Романової. Із поезій Тарана. Із поезій Богдана Ленкого. — „Палій“ оповідання Стефаника. — Тихі драми. Студії Марти: I. Ли-т. II. На порозі. — „Перехресні стежки“ повість Івана Фраяка (далі). — „Ескізи і малюнки“: V. Сільський верховод, В. Доманицького. VI. Пташенята, М. Дерляці. — „Переселінці з Г. Гайне“. — Із оповідань Марії Янічик: I. Подорож на Гари. II. Хлопський син. — „Із оповідань Анатолія Франса“: I. Олов'яний салдат. — Із Дантового „Пекла“: I. Вхід до пекла і пробуток байдужних. II. Франческа з Ріміні. — „З російської України“ Spectator-a. — „Панько Олександрович Куліш“ огляд його діяльності, написав Осип Маковей (далі). — „Данте Аліґієрі“ студія Альєреда Жаруа. — „Улиця шевченка у Львові“ М. Грушевського. — Хрестівка і бібліоґрафія.

— Средство на зріст дітей. Віденський Extrablatt доносить з Парижа, що шеф тамошньої лабораторії медичної, Шпрінґер, мав винайти средство, щоби діти скорше росли. Іменно діти мають пити розчин, який одержує ся з трох літрів води, до котрої додає ся по три ложки шпешіці, віска і ачменю (!).

О П О В І Щ Е Н Е.

— Жіноча спілка промислова „Труд“, товариство зареєстроване з обмеженою порукою у Львові, зістало рішенням ц. к. суду красивого яко торговельного у Львові, з 12. мая 1900 до ч. ф. 612 вписане в реєстр торговельний для товариств заробкових і господарських. — З огляду на се просить ся Вн. Патріоток і Патріотів, щоби чим скорше вписували ся в члени сего товариства, аби оно могло ще сего року увійти в жите. Один уділ вивосить 20 кор., вписове 2 кор.; кождий член може мати більше уділів. Гроші на уділи належить присилати поки що на адресу: „Красивий Союз кредитовий“, стоваришене зареєстроване з обмеженою порукою у Львові (ринок 10) або на адресу председателя товариства „Клюб Руслянок“ н. Герміни Шухевичевої у Львові ул. Собіщиня.

Видання руського Товариства педагогічного.

Образкові видання.

Завірюєць.	10 кр.	Діточі вигадки ч. I.	30 кр.
Гостинець.	10 "	Забавки для дітей ч. II.	30 "
Забавки.	10 "	Мала менажерія.	40 "
Менажерія.	10 "	Велика менажерія.	35 "
Робітлов Чайська.	40 "	Нашим дітям ч. I.	40 "
Кітотка.	20 "	Нашим дітям ч. II.	40 "
Віночок.	20 "	Казки Андрєєва ч. I, 2.	40 "
Гете, Франко: Ліс Ма-		3, 4, 5 по	
вита (друге ділом змі-		Казки народні ч. I і 2 по	25 "
нене видане)	50 "	Байки Брігачінова.	25 "
Мірош: Пригоди Дон Ки-		Байки братів Грімів.	25 "
хота (друге видане).	40 "		
Наші звірята.	40 "		

Видання без образків.

Читанка ч. II, III, IV, оправні по 20., без образів по	10 кр.
Китиця желань 2. розширене видане	20 "
Ів. Франко: Абу Каземові Капі	20 "
" Коли ще звірі говорили, казка для дітей	40 "
Учитель на р. 1890—1900 по	2 кр.
Дзвінок з р. 1892—1900 по	3 "
Ів. Лєвницький: Попалась. Різдвині сцени	10 кр.
Вод. Шухевич: Записки школяра	20 "
Від Бєсєди до Андєїв	10 "
В. Чайченко: Озєся; Байки; Комар; Два оповідання по	5 "
Дума про киянина Кобзаря	5 "
Ф. Никанковський: Батько і мати, двослів з фортєпьяно	10 "

Лєвєдла Гайбора: Байки	5 "
Діпировоу Чайки: Казка про сонце та его сьва; Писанка по	5 "
М. Лисенко: Тече вода з під яворя. Двоєслів з фортєпьяно	10 "
" Коза дерева	60 "
Мана етнографічна Русь-Україна	60 "
Гордієнко: Картагини і Римляни	20 "
Юлія Верне: Подорож довкола землі	20 "
Барановський. Прапис до іспитів	20 "
Молитвенник народний, в полотно оправлений по 15 кр. і по	30 "
Др. І. Кальнер: Коротка історія педагогі	60 "
Басиль. В-р. Дюпонтан Сніфт. Подорож Луїзера до великанів	25 "
Подорож до краю Лімунів	15 "
Остан Макарушка. Короткий огляд русько-україн. письменства	15 "
Мальота. Без родини	40 "
Віра Лєбєдєва: Прогулянка	5 кр.
" Гостинець дітям	25 "
" Мали герол	25 "
Др. Мандибур. Олімпія	35 "
Салло. Непос. учебник для III. клася гімназ.	65 "
А. К. Робінзон: Нєліюстрований	10 "
Kokutewicz Jozef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 "
Др. Мих. Пачовський. Замітки до науки руської мови	30 "
" Биливи і думи	10 "
Тарас Шевченко. Кобзар	1-20 "
Ів. Спілка. На чужині	20 "
А. Глозінський. Огород шкільний	20 "
Мих. Коцюбинський. Оповідання	60 "
Озєкса Катренко. Оповідання	20 "
Стефан Пятка. Дарунок для дітей	20 "
Оповідання для дітей	20 "
Картки з історії України-Руси	20 "
А. Крипський. Перекази	40 "

Дістати можна в магазині Товариства у Львові ул. вірменська ч. 2, в канцелярії Товариства наукового ім. Шевченка ул. Чарвєцкого ч. 26, і в книгарні Ставропільській ул. Руска.

ТОВАРИСТВО „ПРОСВІТА“

при зближаючих ся іспитах в школах народних подас до відомости Сьвітлх Рад шкільних, Внов. сьвященників, катихитів, учителів і родичів, що книжки накладу товариства, призовлені красвою Радою шкільною на премії для учеників, красно оіправлені, можна купити

в канцелярії товариства Ринок ч. 10,

по слідуєчій ціні:

Розкази про сили природи	40 сот.
Оповіданє о житю св. Бориса і Гліба	40 "
Повістки для дітей	54 "
Сестра	30 "
Байки	44 "
Історія Руси ч. I.	50 "
Історія Руси ч. II.	46 "
Лен і коноплі	48 "
Про живоплоти і л҃си	40 "
Вел'ямин Франклїя	32 "
На досьвітках	44 "
Серед ледового моря	50 "
Житє сьв. великомученика і лікаря Пантелеймона	40 "
Дрібна птиця господарска а великі гроші	40 "
Відкритє Америки	44 "
Звірята шкідливі і пожиточні	84 "
Кирил і Методий	44 "
Молитвеник народний (великий) по ціні 1 к. 80 сот., 2 к. 40 сот. 3 кор. 20 сот., 3 кор. 60 сот.	

Шкільною правописною:

Фінляндія і Сахара	44 "
Повістки (Тіточка Ганна і два старці богомольці)	36 "
Житє сьв. Отця Николая	40 "
Пасіка	70 "
Молитвеник народний (звичайна оправа)	60 "
Молитвеник народний (лучша оправа)	80 "
Хвалите Господа з Небес (великий молитвеник по ціні 1 к. 80 сот., 2 кор. 40 сот., 3 кор. 20 сот., і 3 кор. 60 сот.)	

Всякі замовленя висилають ся скоро і точно.

Передплата:

на пів року 1 зр.
60 кр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОР҃АН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Соборной
ч. 7.Администрация
ул. Театральная
ч. 19.Неопечатані ре-
клами без-
платні.

Виходить В. і 20. н. ст. кожного місяця.

В справі заложення руского музею шкільного.

Не даром дають люди нашому столітю крім других і назву: „століте збирачів“. Й справді, чого в сїм віці не збирано й доси не збирають? Одним словом все, що тільки з місця дало ся рушити, а до чого привязувано вагу будьто з огляду на дослїди наукові, будьто для плекання штуки. Повстали тим робом і ще й доси повстають публичні або приватні музеї; а що ті научні інституції підпомогли культурному розвиткови людскости, се річ загально звісна. Майже кожда галузь людської праці може у висше культурно стоячих народів: Німців, Англіїців і Французів повеличатись своїми музеями, де зберегають ся всякі забутки відносячі ся до єї розвитку від часів найдавніших аж по нинішні. Крім иньших стрічаємо в них і музеї шкільні, звичайно яко особні відділи якогось визначнішого музея. Легко поняти, яку прислугу віддають музеї шкільні при дослїдах над історією розвитку шкільництва у тих народів.

Правда, не ма що казати, існують і у нас вже від кількадесяти лїт музеї, що можуть повеличатись і дуже цїнними пам'ятниками нашої бувальщини: маємо музей в Народнім Домі, Ставропігійській, Просвіті, всі з осідком у Львові, а не давно завзивав Ординаріят Станиславівський духовенство до заложення єпархіального музея, деби мали поміщуватись пам'ятники рускої штуки малярської і різьбарської церковної і всякі старинні книги церковні. Але щож, на жаль доси по правді у нас замало звертаю уваги на предмети з обсягу руского шкільництва: на букварі, граматики, катихизми, співаники, всякі нотні картки, записки учителя, зошити або й такі картки записані дітвориою шкільною, образи і образки шкільні, мапи, прибори шкільні до писання і читання (пера, каламарі, показчик) взагалі всякі старинні підручники і прибори шкільні. Як мале, приміром майже зникаюче число букварів старих руских по наших музеях! Не дасть ся вправді заперечити, що взагалі прибори шкільні підлягали так, як тепер еще підлягають, досить сильному нищеню

через дїтвору і прото з тої вже причини мало річній шкільних могло вдержати ся до наших часів, то все таки, якби зібрано те, що полишило ся, вельми велику користь малаб з того історіографія руского шкільництва. По друге не один збирач старинних річній переважно, пошукуючи за ними, мало-важним оком глядить на помарані й здорово звичайно подертї картки старих букварів і так само глядить і на инші річи шкільні. Очевидно тратить на тім багато наукова праця над поглибленням і леним з'ображенням історії розвитку шкільництва на Руси. Отже в інтересї науки і в інтересї рускої школи, повиннясьмо вишукувати і зберегати всякі старинні пам'ятники нашого шкільництва. Не один може запитати, де треба за тими річами шукати, де криють ся они перед оком людским? На се відповісти не тяжко. Богато не раз дуже цінних забутків нашого шкільництва лежать порохами вкриті в архівах і бібліотеках єпархіяльних та монастирських, по церковних захристіях і подах, по бібліотеках і подах приходських та шкільних, або таки подибують ся і в руках селян, котрі нераз старанно зберігають всякі старі книжки. А кількох пам'ятників особливо по селах нищить ся з кожним роком і пропадає безслідно для науки?

Нераз лучаєсь, що папамар підвизав свічку в церкві „от якимось папірем, що єї валев по кутах в коморі (захристії) або й на поду“, або приміром по наших сільських школах не рідко бідака учитель добре намозолить ся в знімі, цілу гору паперів спалить, заким розпалить так названими „сухими“ дровами шкільними. Тоді не один „шпаргал“ або й картки якого старого букваря спалахкотять ярким полум'ям під „сухими“ дровами. А кілько марнує ся їх з всяких иньших причин, от хотьби мишам на сїдданя. Щоби отже, яко мога, зберегти пам'ятники нашого шкільництва, які лише відшукують ся, треба заложити шкільний музей. Правда, педагогічне Товариство має досить діла з цілою копою своїх справ, але правдоподібно не завдало б то єму великого труду, наколиб утворило у себе такий музей. Тоді було би обов'язком кожного щирого Русина, а передовсім учителя Русина, всякі старинні предмети дотичачі рускої школи на річ того музею висилати. Початок, як звичайно у нас, представлється буде в не дуже рожевих красках, але чейже мало по мало все щось призбираєсь і не одну користь віднесе з того наука. Не одні засячені, порохами вкриті, та хіба мишами досіль рухані відшукані старинні пам'ятники причинять ся може до ширшого пізнання і зглублення історії розвитку руского шкільництва і наглядно вкажуть шляхи, котрими оно ступало, дадуть ліпшу спроможність пізнати глибше причини чи то зросту чи упадку нашого шкільництва й там то подадуть може нераз цінні вказівки й для иньшої школи. Много kwestій з обсягу нашого шкільництва дотепер не порішених; можеб удало ся тим робом висвітлити, прояснити й можеб дало ся через зібраня жерел почин до інтензивнішої праці наукової в тім напрямі. Бо справді глибоких, виключно о тій галузі історії рускої культури трактуючих дослідів наукових у нас дотепер так як би й не було. І не дивниця тому: трудно приходило відважитись вступити на той неспродоптаний шлях, де треба було самому вперед збережені по музеях пам'ятники вишукувати, впорядкувати і так в майже сирім матеріалі вислідити й ясно з'образити провідну стежину, котрою ступало те шкільництво в нашій незавидній живущині. На щастя вже зроблено в нас в тім напрямі початок і положено тривкі підвалини, на котрих чейже по літах стане величавий будинок і ми зрівняємось під тим виглядом і з иньшими народами,

котрі нас випередили. Але треба до того, вертаю до потреби заложення шкільного музею, підготувати матеріал, вишукати жерела, збирати пам'ятники нашого шкільництва і висилати їх на річ музею шкільного Товариства педагогічного, наколи Товариство отворить сю вельми потрібну научну інституцію. Передовсім члени Товариства булиб в такім разі морально з'обовязані радо спішити Товариству з помочию в тім ділі. Наколиб але жадною мірою проєкт такого музею шкільного в педагогічнім Товаристві не міг би зреалізоватись, не від річ, думаю, булоб, слиб Товариство в своїм органі „Учитель“ в відозвах заохочувало своїх членів і взагалі руску інтелігенцію до збирання всяких старих пам'ятників руского шкільництва і пересилання їх на річ одного з руских музеїв. Тих кілька гадок охотно віддано під оцінку Св. Вадїлу Товариства педагогічного, чи, і о скільки буде можна їх зреалізувати.

Богородчани д. ^{12/6}, 1900 р.

П. Л. с.
учитель

Про фізичне вихованє

після Анджелього Моссого.

написав

Василь Ратальский.

[Дальше.]

ГЛАВА VIII.

Вихованє військове та шкільні баталїони.

I.

Конечність реформи вихованя фізичного узнана остаточно загальнє. Дві школи суперничать між собою про вибір методи.

Маємо два табори у Франції і Італії. Перші пропагують завзято характер військовий в вихованю фізичнім. Після сего муїслаби молодїж уже в чотирнацятім році робити оружем. Другі старають ся надати вихованю характер цивільний. І погляди військових суть подїлені.

Цісарі Вільгельм I. та Фридрих III. були рішучо. противні муштрі військовій перед покликанєм до війська. Мальтєке також був противний такому: „Soldatenspiel“.

Розберім тоту kwestію із становиiska фізіологічного. Якї условини конечні для жовніра, та якї труди буде він мав до поборєня?

II.

У Франції введено вже в р. 1791 першу уставу о вихованню військовим молодіжці. Народний збір оголосив право: „уповажняяє ся до організованя в кождім окрузі відділів з молодців понадше літ вісімнадцяти. Кождим відділом управляють офіцери з поміж молодіжці, під доглядом трох ветеранів“. Одинадцяти літніх хлопців назначувано до тих відділів.

В р. 1805 введено вихованє військоє і сотворено так звані баталіони будучности (*battailons de l'espérance*). Ті відділи пописували ся при всяких торжествах. Ясноглубі жупаники та білі штани становили „умундурованное“. І Італія мала в р. 1848 свої „баталіони будучности“. На полі Марса вязали ся хлопчачі оклики з хором зрілих мушці, присягаючи покласи житє за республіку.

По ударах, в р. 1870 веліло правительство французке завести обовязкові муштри в школах. Право з 28. марта 1882 завело баталіони шкільні. Міністер війни прийняв модель малого карабіна для учеників, а декрет з дня 6. липня 1882 оголошує стрілецький регулямін для молодіжці.

Наслідком того шкільні стрільниці, видають підручник муштри для інструкторів та підручник до науки стрільня.

Громада міста Барнша сама мундує убогих учеників. Заводять кадри офіцерів і інструкторів. Введенє в житє тої уставу потагас за собою великі видатки. Начальникам баталіонів платять по 1000 франків річно, капітанам 600. Була се широка організація, немов би розходило ся о найважнійшу інституцію державну. Тепер ціла будова спочиває в звалинах. Баталіони шкільні упокоїли ся, тож можемо зовсім свобідно заключити з того науку для себе.

Властива причина смерти баталіонів шкільних, се тайна серця. Та та тайна єсть в стаї переіменити загорілого революціонера в екраниого консерватиста, селя розходить ся о вихованє єго дітви. Пригляньмо ся буденним проектам. Атеїсти, соціялісти і т. н. шлють свою дїтвору дуже часто до духовних заведень виховуючих. Годі витолковати тогу суперечність, яка заходить поміж житєм публічним, а приватним, поміж холодним розумованєм, а ніжним чувством.

Се певне, що найскрайнійший ліберал, найбільше розумуючий чоловік, не повірить своєї дитини капраневі, щоби той виховував єму воїка. Серця матерів передчувають касариний вплив на вихованє їх дітви. Се суть причини чисто психічні, які причинились головно до упадку шкільних баталіонів.

Будьмо проте спокійні. Селя вихованє військоє не прийняло ся в народі таким яким єсть французкий, тож не вкоренить ся і в нікотрім другім краю Європи.

При оціненю якоїсь інституції годі опирати ся на прасї. У Франції, в часі ентузіязму для баталіонів значна часть праси писала: „*La marche des petits soldats parisiens a conquis les plus hostiles*“ (марш малих воїків парисках, побідив найбільших противників). В дійстности було зовсім противно: „*Andaran combattendo ed stan morti!*“ (шли в бій, а були мертві! Аріосто).

III.

В р. 1889 вела ся в італійськiм парламенті горяча дискусія над правом загального обов'язку науки стріляння. Є се східне з правом о шкільних баталйонах. Ухвалено: „наука стріляння підлягає міністерству війни, справ внутрішніх та просвіти. Вводить ся примус. А. §. 9 устави звучав: „Ученики державних шкіл не сьміють по укінченю 14. року житя вписувати ся на курси, если не викажуть ся, що суть членами товариства стрілецького. Ученики, що не викажуть ся при кінці року хорошим успіхом з стріляння не будуть могли піддаватись іспитови зрілості.“

Артикул I. устави:

„Стрільці народні мають на ціли вправляти молодіж до військової служби, а для вислужених воєнків мають вони послужити до заховання вправи в орудуваню оружьем“. Се зовсім оправдане, що міністер війни старає ся, щоби вислужені воєнки не забували вправ воєкових. Але як витолковати собі порученє міністрови війни, щоби чотирнацять літних хлопців приневолював до сего?!

Предчасне уживанє оружя через молодіж противить ся природній методі вихованя. Даймо дітям воздух, сонце, свободу! Пождім! Dorостуть, будуть мали час на карабін. Лишим піклуванє про будучі покоління иньшим, воєковість нехай останєсь при своїм.

Цілю вихованя фізичного в цивільнім значіню повинно бути: рівновага поміж працею умисловою, а мяснєвою, тож вистарчать для молодіжи. Гімнастика природна, забави спортові, біганя марші, та все иньше, що дає силу, зручність і витривалість.

Герберт Спенсер говорить: „Головне услівє поведженя на тім світї: статись хоробрим звіратем, а першим услівєм істнованя народу, щоби нарід складав ся з хоробрих звірат. Се дійсна підстава вихованя фізичного. Міністер війни має найменше условин кермовати вихованєм чоловіка, о скілько він єсть звіратем.

Если увагляємо реформу вихованя фізичного належить полишити воєкових. Таж ті з самої природи свого званя мусять бути консерватистами. В цілій Европі суть міністерства війни найменше скорі до змін та реформи. Позаяк муштра воєкова томить, не повинна она находити місця в вихованю. Всякі рухи гімнастично-воєкові, при котрих правильність та непорушність грають найбільше визначну ролю, не видержать критики в гімнастиці зреформованій.

Пригляньмо ся вправам рекрутів.

Половини часу уживає ся на поясненє. Жовіір стоїть випрямований, немов проковтує патик. Рухи сухі, уривані, противні природі чоловіка, сїпають членами без найменшої користи для здоровля. Воєкова муштра се побіда, та совершенність неруханя. Численні факти найлучше характеризують спосіб вишколюваня воєнків. Один зі знаменитих генералів італійських оповідає: Інструктор хвалився перед офіцером, що єго воєнки в часї муштри суть зовсім непорушні. Офіцер не міг повірити. В часї, коли воєнки стояли з оружьем непорушно, офіцер звернув увагу, що кінці цівок від оружя тремтять. Упокорений інструктор закликав: „таж се наслідком віддиху, від котрого не можуть відвинути“.

Гадка примусового введення науки стрільни, стала ся хибною, хотайби з огляду на гімнастику. Артикул 14. проекту італійського pozwalaє предвидіти будучність науки стрільни.

„При виравах гімнастично-військових уживаєсь за учителів вислужених підофіцерів, головни таких, що покінчили школу гімнастики“.

Таким ділом фізичне вихованє молодіжи в Італії має статись монополем експертів.

Управитель одного ліцея кажує своїм ученикам часто гімнастикуватись. При тій науці молодіж вилонлюєсь з карности — говорить він — учитель гімнастики, не маючи найменшої поваги, не єсть в силі удержати карности. Суть то люди необразовані, не уміють поправно виражати ся. Ученики строят з ними жарти.

Відокремішненє вихованя фізичного від умиселового єсть непростимим блудом, а проєктована реформа в напрямі військовим тільки побільшить і так сумні услія.

Великі недостачі сучасного вихованя мають своє жерело також в тім, що надто стісняєть волю вихованця. З винятком одної Англії блуд той єсть вспільний майже всім народам Європи. Виховуєсь під пресією, а тим самим затираєсь вроджені прикмети.

Дисципліна військова, вирази оружя суть знаменитим средством против свободи рухів. Она придаває в молодости свободу, нехтує оригінальність, та творить типи автоматів. Наслідком подібного вихованя суть нездари в житю практичним, котрі не в силі кермуватись самостійно, а все ждуть приказу та заохоти з виї.

IV.

Офіцер французкий, слухач професора Demen-ого, виразивсь: „Найгірші воляки суть з тих околиць, в яких приняли ся товариства вихованя військового. Брак карности, незвичайна зарозуміість, се ціли таких воляків. Нам треба слухняних, а робити оружием самі наuczимо“.

Генерал Лярос, чоловік незвичайно талановитий, знаменитість військов, так говорить про вихованє військовоє молодіжи:

„Єсть се зовсім неоправдана претенсія, если молодіж малаби розвивати ся та переймати ся духом військовим при помочи вираз воляцких.“

Санкцією військових обовязків: смерть. Цілю маневрів єсть воляга в воляка пересвідченя смерти. Поір подібних вираз, яке має місце в вихованю військовим молодіжи, єсть тільки нужденною карикатурою, котру годі розуміати серіозно. Великі наслідуваня вираз військових, хотайби відбували ся через цілий час науки, не зроблять того, що 8 днів вирази в полку. Вирази шкільні наносять нічим незаступлену кривду тій торжественній хвилі, наколи рекрут стає перед своїм офіцером яко ідеалом Права і Вітчизни.

ГЛАВА IX.

Стріляне до ціли.

I.

Для фізіолога єсть кожний стріл досвідом бистрости ока і сили рамена. Щоби добре вимірити мусить луч ока перейти через підвисшене в ложі оружя і через вершок мушки. Стрілець мірить в той спосіб, щоби луч ока, переходячи через обі ті точки дістав ся в місце цільне. Однак око не в силі бачити трех точок на одній лінії, если ті суть надто приближені до зору. Щоби о тім пересвідчитись, вистарчить випрямувати руки і глядіти на кінець пальця. Если бачимо палець, не можемо видіти предметів за ним і противно. Льорнети театральні заосмотрені шрубкою, що управильняє положене сочок. Наше око має уряджене відповідаюче подібній цілі т. зв. акомодацию. Если дивимось близь ока, сочка ставєть більше вогнута, меньше при предметі дальшій.

Мірило карабіна віддалене меньше більше 40 см. від ока, мушка 80 см. від мірила, а предмет, до якого цілимо, має змінно віддалене. При міренню мусить змінити ся сочка в внітри ока, щоби бачити докладно вижолоблене мірила. В міру переходу луча зорового через мушку, сочка ставєть меньше вогнута. Тепер бачимо уже слабше мірило. Переносячи зір на мірило, звужаємо сочку, через що ставєть вона меньше вогнута, мірила і мушки майже не бачимо. Такою єсть гімнастика ока при міренню. Зміна ока при таких випавах суть так наглядні, що дають ся розлізати. Час потрібний на викликанє тих змін єсть досить довгий. Фізіологи обчислюють той час на пів секунди. Певність стріляня залежить від скорости рухів очей. До тої гімнастики очей не конче потрібна стрільба. Суть еще многі инші забави і приряди, при котрих око учеників привикає ловити тільки два предмети, один близший, другий дальший. Сказано се для того, що виправи гімнастичні мають не тільки займатись мяснями, але обіймати також змісли.

Число короткозорих більшає. Причиною того сучасні условини життя. Виправи очей в 20 році дають меньші користи. Чим скорше пічнуть ся виправи, тим користнійше. Тому принято в Німеччині стріляне з лука, в яким вже діти виправляють ся.

Услови доброго стріляня суть ріжнородні. Они ділять ся на дві головні групи. Одні характеру нервового, другі мясеневого. Оціненє тої справи з точки фізіологічної, завелоби нас за далеко. О скільки люди нервові стріляють лучше від здорових, дає нам відповідь оден полковник італійський. Казав він стріляти відділови воєків, вихованих в місті і такому самому відділови селян. Селяне лучше стріляли від міщан. Селянин, проживаючий на вільнім воздуху, має лучший зір, тож стріляє лучше. Житє міське перемінляє нас звільна в короткозорих. Крім того нерви селянина суть спокійнійші, та й рука певнійша. Булоби дуже користо випроваджувати дітвору в поле і тут дати їй можливість оцінювати віддалене.

Немислимий добрий стрілець без вродженого таланту. Многі селяни не доторкають стрільби перед війском, а дістають відзнаки добрих стрільців.

Розвязка, як скоро можна вивчити ся стріляння, та які суть індивідуальні ріжницї стрілецькі, булаб дуже важна з огляду фізіологічного. На жаль здаєсь не застановлювано ся над тою справою в арміях європейських. Розходило ся о чисельне виказане поступу в стрілянню по трілітній вправі. Приклонники обовязкової науки стріляння положилиб вивченням тої квестії великі заслуги. Если приймемо за правду, що при скорій 30 днівній науці жовнір виобразуєсь, тож інтересне, длячого молодіж малаби учити ся штуки стріляння 6 лїт.

Науку міреня обчислюють на 10 лекцій. А скільки часу та труду зійде на обізнанє молодіжи з механізмом карабіну. Если наука стріляння має тривати 6 лїт, коли викладати квестії теоретичні невідлучні при стрілянню, як пр. вплив тягару на натиск, опір воздуха, перебіг стрілу, правила стріляння на предмети рухомі, наука о набоях, о складниках вибухових і т. и. Вкінці діждались щасливого дня. Вимарш на стрільницю. Возьмім відділ аложений з 30 учеників. На них жде офіцер та вислужений воєк. Учеників наглядая учитель з огляду на небезпечність вправ. В протягу години кождий раз вистрілять.

Майор Cisotti вивислив, що на Італію випаде 1548 інструкторів, розумієсь на кошт держави. Если вчисливо кошта стрільниць, малий модель карабіну, та цілий ряд многих непередвижених видатків, будемо мати новий спеціальний бюджет військовий.

Получені держави північної Америки перші зробили пробу з примусовим стрілянням. Було се в XVIII. віці. Waschington оголосив в р. 1790 право, силою котрого уже від 18 року мали хлопці вправляювати ся в робленю оружьем. Кждий, що не міг виказатись курсом військовим немая права виборчого. Однак не трівало се довго. Доперва по війні сецесійній 1800 відживає хвилево вихованє військове. Сучасні відносини суть під тим виглядом в Америці подібні державам європейским. По приписах географічних має стріляня до ціли велике поважанє в Швайцарії. Великі ліси, неприступні гори, дика природа причиняють ся до розповсюдження доведчої забави. В нікотрім краю Європи не живе тільки дикого звіра, що в Швайцарії. Сама присутність медведи промавляє за вправами оружьем. Замилowane в оружю єсть характерничною цілю Швайцарії. Той стан тріває від віків, єсть вповні природний і єго не викликали штучні примуси. При кождім торжестві відбувають ся стріляня до ціли.

Найбільше торжественні обходи стрілецькі відбувались в XIII ст. головно в Бельгії і Голандії. Одні Швайцарі заховади дотепер той звичай.

Кжде столітє має свою відрубну цілу, свої звичаї та обичаї. Ніяке правління не в силі воскресити давних стрілецьких товариств, які бачимо на славних малюнках Франца Гальса, та на Рембрандівській „Нічній сторожі“.

(Конець буде.)

Справозданє женського інституту Руского Товариства педагогічного у Львові.

Інститут остає під управою комітету, вибраного Виділом Руского Тов. педагогічного. До комітету належать: голова дир. Едвард Харкевич, економічна директорка Гер. Шухевичева, наукова директорка Мар. Білецька, о Сов. Евг. Гузар, лікар Др. Зофія з Окуневских Морачевска, правний дорадник др. Стефан Федак і настоятелька Юл. Танчаковска. Комітет відбував свої засідання під проводом голови дир. Харкевича. Інститут поміщений при ул. Курковій ч. 10, отворено з початком вересня 1899. Посвячене льокалю відбуло ся торжественно 13/10 1899. На внутрішнє урядженє видано 714 зр. 92 кр. В сім першій році уміщених було в інституті 12 дівчат: 9 доньок священних, 2 доньки учителів, а 1 одна донька купця. З них ходило 2 до V (I) кл. рускої женської школи виділової ім. Шевченка, 7 до кл. VI (II) тої школи, одна до VII (III) а одна до VIII (IV) кл. вищої школи публичної, а одна до учительської семінарії. В першій півроці свідомство дуже доброго поступу дістали 3, першу класу 9 — в другій півроці поступ дуже добрий одержала 1, а першу класу 11. Помочи в науці уділяли їм настоятелька і одна учениця IV. року учительської семінарії. В інституті пробували також часово, на два місяці, дві доньки священників, що учили ся кравецтва. Шкільну науку розширювано домовою лектурою з особливою увагою на руску літературу під проводом наукової директорки. Інститутки учились крім шкільних наук також співу, гри на фортеп'яні, на цитрі і танців, а по мисли домашнього регуляміну (ухваленого Виділом) виправляють ся також в домашнім господарстві жіночій, помагаючи настоятельці при порядкованю біля, праню, вареню печеню. 6 гадка, завести в інституті окремий практичний курс домашнього господарства. В грудні минулого року уладили інститутки св. Николаївский вечер, опісля музикально-вокальний вечер; від часу до часу улажували також аматорські вистави відповідних штук. Дня 28. червня відбув ся річний попис гри на фортеп'яні і цитрі з співом і деклямаціями. Про здоровле інституток дбала управа інституту, пильнуючи проходів, купелі і — само собою розуміє ся — здорового харчу.

А) ПРИХОДИ:

	зр.	кр.
Оплата учениць	2628	35
Зворот за меблі і пранє	77	25
Разом	2705	60

Б) РОЗХОДИ:

Харч	1817	47 ^{1/2}
Хата	458	—
Опал і світло	151	49
Персонал	211	54
До урядженя додано з фонду меблевого	14	92
Інші видатки	6	—
Разом	2659	42 ^{1/2}

Зістає в касі 46·17½ зр.

В) МАСТОК ІНСТИТУТУ

	зр.	кр.
Вартість інвентаря	671·42	
Стан фонду резервового	1383·62	
Разом	2055·04	

Едвард Харкевич, голова.

Юлія Танчаковська.

Дванайцятье справозданє

з діяльности Інституту Руского товариства педагогічного під покровом сьв. О. Николая у Львові.

В склад комітету, що з поручення виділу Руского Товариства педагогічного управляв Інститутом, входили: дир. Едв. Харкевич яко голова, Ізид Кокорудз, проф. рускої гімназії, о. Д. Дорожинський, катихит рускої гімназії, адвокат др. Ст. Фефак, лікар др. Антін Хомни, і Кость Пацьковський яко члени. Сей послідний був заразом настоятелем Інституту.

По-при релігійно-моральне вихованя мав комітет на оці товаришке пожитя учеників. Помочию при науці занимались інструктори поодиноких клас. Се ліпші ученики, котрі в Інституті остають безплатно. Образованє шкільне розширювано лектурою домовою під надзором настоятеля. В огороді, де в літі перебувають ученики в часі свободнім від науки, суть бари і рек до гімнастики; майже що неділі і сьвята відбувано дальші проходи в околиці львівські. Комітет мав на оці, щоби ученикам подавано все страви як найздоровіші і в тім взгледі ішов за радою д-ра Хомни, що безкористно цитомцям уділяв рад лікарських. Принятих було з I. класи гімн. 3, з II. класи 8, з III. класи 6, з IV. класи 7, з V. класи 10, з VI класи 8, з VII класи 6, з VIII. класи 3, з народних шкіл 1. З того було сьвященничих дітей 28, учительських 12, селянських 4, урядничих 3, а сиріт 5. Результат загальної класифікації слідуєчий: класу з відзначенєм дістало 3 учеників, класу другу 8, поправку 3, иньші класу першу. До іспиту зрілости сідало трех елевів, з чого 2 адало, і з відзначенєм 1 дістав поправку.

А) ПРИХОДИ:

	зр.	кр.
Запомога Високого Союму за р. 1899	350·00	
Оплата учеників	8523·02	
Зворот за меблі, пранє і вивєс	409·00	
Проценти і иньші приходи	365·91	
На бурсу вилинуло	242·48	
Разом	9890·41	

Б) РОЗХОДИ:

	зр. кр.
Харч	6939.35
Хата	1080.00
Опал і світло	657.20
Персонал	688.00
Інші видатки і недобір з поперед	474.45
Разом	9839.00

Отже до переносу надвишка 51.41 зр. в. а.

В) МАСТОК ІНСТИТУТУ:

Вартість інвентаря і бібліотеки	300.00
Стан фонду залізного	1300.00
Стан фонду резервного	400.00
Разом	2000.00

У Львові дня 15 н. ст. липня 1900.

Едвард Харкевич, голова.

Кость Паньковский, член виділу.

Про курс до шкіл виділових.

Руске Товариство педагогічне внесло просьбу до Високої ц. к. Ради шкільної крайової о двомісячну відпустку (на жовтень і листопад 1900 р.) для учасників того курсу. Програму викладів і спис учасників подаємо. Добре було би, щоб учасники курсу підготовлялись дещо наперед на підставі підручників, поданих в інструкції що до іспитів до шкіл нар. і виділових. Ціна книгарська інструкції 30 кр.

Програма викладів.

1. Педагогіка:

Др. Володимир Коцовский, проф. сем. учит. Огляд найважливіших питань з педагогіки. — 1 год. тижд.

Др. Тадей Мандибур проф. рускої гімназії. Короткий перегляд психології і логіки. — 1 год. тижд.

2. Руский язык:

а) Др. Алекс. Колесса професор університету. Перегляд найважливіших прояв з рускої літератури. — 1 год. тижд.

б) Др. Володимир Коцовский проф. сем. учит. Перегляд грамматики рускої. — 1 год. тижд. Поясненя устуїв з рускої літератури в читанках для шкіл виділових. 1 год. тижд.

в) Теофіл Грушкевич проф. нїм. гімназії. Систематичний перегляд рускої літератури від часів найдавніших до року 1860 (крім Шевченка). — 2 год. тижд.

г) Ілля Кокорудз проф. рускої гімназії. Систематичний перегляд рускої літератури від р. 1860 до часів найновіших і Шевченко. — 2 год. тижднево.

3) Польський язык:

Фр. Конарский проф. рускої гімназії. Перегляд польської грамматики 1 год. тижд. Перегляд польської літератури. — 2 год. тижд.

4. Німецький язык:

Андрій Алиськевич проф. гімназії у Львові. Перегляд нїм. грамматики. — 1 год. тижд. Перегляд нїм літератури — 2 год. тижд.

5. Географія.

Др. Омел. Калитовский проф. рускої гімн. Перегляд географії Руси 1 год. тижд. Перегляд загальної географії. — 2 год. тижд.

6. Історія:

а) Михайло Грушевский професор університету. Перегляд найважливіших прояв з рускої історії. — 1 год. тижднево.

б) Стефан Томашівский — історик — Систематичний огляд цілої рускої історії. — 2 год. тижд.

в) Юліян Левіцкий проф. рускої гімназії. Систематичний огляд всемірної історії — 2 год. тижд.

Спис учасників курсу.

1. Воробец Михайло в Ланах, 2. Козак Матей в Соколізці, 3. Андронич Антоніна в Горохолії, 4. Совецький Роман в Вістрі, 5. Червінський Іван в Рожнітові, 6. Трусевич Теодора в Перегінську, 7. Герасимович Петро в Стоянові, 8. Равлюк Василь в Радехові, 9. Стронський Іван в Збоїсках, 10. Климко Іван в Зиссїню, 11. Набак І. в Замаретиніві, 12. Якеманіцький А. в Замаретиніві, 13. Зелений Максим в Віслобоках, 14. Прокопович Анна в Солонці, 15. Квасівський Володимир, шк. слав. Мартина у Львові, 16. Савків Іван в Ліску, 17. Витвицкий Василь в Гаврилівці, 18. Шмерикова Марія в Печеніжині, 19. Балицкий Леопольд в Бурштині, 20. Ромах Нікола в Бабухові, 21. Целенський Філімон в Ріміні, 22. Кабаровский Володимир в Горожані вел. 23. Яцик Іван в Хищевичах, 24. Боярский Іван в Пархачі, 25. Богачевський Еміль в Маріянополі, 26. Островський Атаназій в Тисьмениці, 27. Шумський Юрій в Корениці, 28. Омельський Іполит в Василеві (Буковина).

Відозва в справі запису дітей до руских шкіл у Львові.

Родимці!

В днях 29, 30 і 31. серпня почнуть ся записи до шкіл народних львівських.

Ї се справа не лиш для Львова, але і для всего краю незначайно важна і вагу сю повинні всі львівські Русини добре порозуміти і спов-

нити совістно свій обов'язок. Мало маємо шкіл руских, тож користаймо, як слід, хоч з тих які маємо чотири рускі школи народні: дві мужескі і дві женські.

Одна мужеска школа чотирио-класова: руска школа вправ, уміщена в „Народнім Домі“; друга школа чотирио-класова: міська імени Маркияна Шашкевича при улиці Скарбківській ч. 26. Они — знані вже П. Т. Родимцям — розвивають ся дуже успішно і вдовольють найбільшим вимогам П. Т. Родичів.

Для дівчат маємо чотири класову женську руску школу вправ при улиці Сакраменток, а записи до неї відбувають ся в учительській семінарії женській при улиці Сакраменток. — Школа ся також вже звісна загалови рускої П. Т. Публики, розвиває ся надзвичайно хорошо. Родичі, що посилали свої дівчата до неї, не мають слів похвали і для науки і для ведення дівчат та для щирих відносин між учительками та дітьми. Руске Товариство педагогічне отворило з днем 1. вересня 1898 класу I. (V) рускої дівочої школи виділової. В сім році шкільнім будуть вже отворені три класи то є класи I, II. і III. (V, VI. і VII). Школу ту госпітував інспектор краєвий і на тій підставі одержала она субвенцію від Високого Союму. То є найліпшим свідомством, що школа та розвиваєсь правильно. Так отже рускі дівчата будуть могли кінчити в своїй питомій школі всі класи школи виділової і з них без перепон переходити просто до семінарії учительської.

Всі ці школи рускі ведуть ся к повному вдоволеню всіх П. Т. Родимців. Не надто велике число дітей дає можливість тим лучше вести в них науку; брак жидівської дитвори має за собою також деякі користи, а в кінці товариство „Шкільна поміч“ запомагає біднійших дітей сих шкіл як найщедрійше.

Відзнаємось отже до Всіх П. Т. Родимців так місцевих як і замісцевих і припоручаємо горячо Всім, щоб не тільки самі записували свої діти до руских шкіл, але і других до сего заохочували. Нехай ніхто не здержує ся тим, що его дитина не володіє добре руским язиком; рускі школи приготовані на се і ведуть науку від початку так, що діти в короткім часі набувають достаточного знання руского язика.

Тож записуйте П. Т. Родимці свої діти лише до сих чотирох руских шкіл, де учителі і учительки займають ся щиро нашою молодіжню, наука веде ся вірцево, а діти виховують ся на будучих свідомих своєї національності горожан краю і держави.

3 Виділу руского Товариства педагогічного у Львові.

Від посла Ол. Барвіньського отримуємо слідуєче письмо:

Хвальна Редакціє!

В ч. 13. „Учителя“ з 5. липня с. р. в статі „По зборах Товариства педагогічного“ невідомий автор відносить до мене, обговорюючи справу видавання руских свідомств в народних школах, слідуєчу замітку: „Тож дивним а майже неімовірним видалось поведене поважного анатока галицких обста-

вин, що станув в обороні тих беззаконій, заклав Русинам, що они самі винні, бо не дбають за свої права.

Я промавляв о тім, що Русини в значній частині не користують ся належними і признаними їм правами і для того у великій частині винні самі тому, що їх права нехтують. Позаяк ніхто більше на зборах в Станиславові справи не підносив, для того річ ясна, що против моєї особи вимірений закид, начеб то я „станув в обороні тих беззаконій“ (що в многих школах не видають руских свідочств і т. д.). Супротив того заявляю рішучо, що сей закид не згідний з правдою, бо я нікого ані нічо не брав в оборону, а в дискусію подав лише замітку, що Русини самі багато тому винні, бо не домагаються виконання своїх прав, не посилають дуже часто дітей своїх до руских шкіл і т. д. і при тім обстаю та міг би я і поіменно назвати многі приклади.

Упрашаючи о поміщення сего спростовання в „Учителю“ в найблизшій числі, остаю з поважанем.

Олександр Барвінський.

При тій нагоді додаємо на жаданє автора, що пропущено в ч. 13 під розвідкою „По зборах тов. педагогічного“ дату: В Якимові 20/6 1900.

Посмертна оповістка.

О. Ізидор Бзерський, ц. к. професор релігії при гімназії в Золочеві упокоїв ся після довгої грудної недуги в неділю дня 24. с. м. в 53 році життя, а в 29. році сьвященства. Покійник служив від 27 літ катехитом при гімназії в Золочеві і виконав численні ряди патріотичної, рускої молодіжи. Крім релігії подавав покійний науку руского язика у вищих класах і в сім напрямі прислужив ся немало для заціплення в молодих поколіннях любови до своєї мови і літератури, любови опертої на основнім знаню своєї словесности. Крім сего покійник брав живу участь в публичнім життю і був довголітнім головою золочівської філії „Просьвіти“. Зможений недугою і родинними нещастями в останніх часах відтягнув ся був у домашню затиш, однак не перестав трудити ся до останньої хвилини життя, переводячи гарною мовою твори з німецької та польської літератури. Сі переклади друкували ся в Бібліотеці „Діла“ та в фейлетонах „Руслана“. Не можна поминути і сего, що крім такої праці і слабого здоровля, покійний трудив ся ще щиро при золочівській парохії як невтомимий сповідник і визначний провідник. Золочів поніс велику страту, чого доказом став величавий похорон, який відбув ся ві второк с. т. Звиш 20 кондеканальних сьвященників стануло до асисті, а вся золочівська інтелігенція, урядники, учительське тіло, ученики цілої гімназії і товпи народа провадили домовину на місце супочинку. В церкві промовив о. Дудикевич, а над гробом виголосив трогачу річ о. пос. Танякевич. Покійний осиротив жену і троє незабезпечених дітей. Земля ему пером і вічна ему память!

КОНКУРС.

Виділ Руского товариства педагогічного у Львові, розписує сим конкурс на прийняте учеників до „Інститута під покровом сьв. о. Николая“ на рік шкільний 1900/01.

Приймати ся будуть ученики середних шкіл, сини членів Руского товариства педагогічного. До подання долучити треба: 1) метрику хрещення ученика; 2) свідоцтво шкільне з послідних двох курсів; 3) декларацію що до місячної заплати, котра виносить 20 зр.; 4) 1 зр. на видатки кореспонденційні; 5) хто не єсть членом Руского товариства педагогічного, 1 зр. на вписове і вкладку річну до того товариства.

Всякі подання адресувати треба до Виділу Руского товариства педагогічного у Львові ул. Театинська ч. 19, на руки члена виділу Костя Паньковського.

В склад комітету, займаючого ся веденем діл Інститута входять: дир. Евард Харкевич яко голова, проф. Ілля Кокоруда, д-р Антін Хомин, д-р Стефан Федак, проф. о. Дорожицький і Кость Паньковский яко настоятель інститута. Інститут дає своїм вихованкам: а) помешканє, харч, опал, світло, послугу, пранє за доплатою 50 кр. місячно; б) доставляє їм — о скілько на се дозволять фонди — книжок і приборів шкільних; в) управляє їх вихованем, стараєсь о добре домашнє і товариске поведєнє; г) улегшує їм науку шкільну і наглядає єї під доглядом домашних сталих директорів; д) доставляє вихованкам нагоду придбати иньших відомостей, теоретичних і практичних. Час вносити подання о прийняте визначає ся до дня 10. н. ст. серпня 1900.

КОНКУРС

що до припиняня учениць до жецького інституту Руского Товариства педагогічного у Львові.

До інституту приймати ся будуть дѣти членів Руского Товариства педагогічного. До подання долучити треба: 1) метрику хрещеня; 2) свідоцтво шкільне з послідного курсу; 3) декларацію що до місячної оплати, котра виносить 40 кор. 4) 2 корони на видатки кореспонденційні; 5) хто не є членом тов. — 2 кор. на вписове і вкладку; 6) 6 корон річно за зужите меблів.

Інститут посилає дѣвчата до школи, а дає своїм вихованцям: 1) мешканє, харч, опал, світло, послугу і пранє за місячною доплатою 1 кор.; 2) доставляє їм — о скілько на се дозволять фонди — книжок і приборів шкільних; 3) управляє їх вихованем, старає ся о добре домашнє і товариске ведєнє; 4) улегшує науку шкільну і наглядає єї під опікою домашних учительок; 5) доставляє їм нагоду придбати иньших відомостей теоретичних і практичних. Учениці мають привезти з собою слѣдуючу гардеробу: сорочок 6, каштаників білих 6, панчіх 6 пар, майток 6, простирадл 6, пошевок 3, ручників 6, хусток до носа 12, фартушків 6, спідничок білих 6, гальок 2, черевиків 2 пари, одѣж верхню зимову і літну, сіваник 190 см. довгий а 90 см. широкий, ковдру, кофак. і подушку. (Пожадані булиб сукенки синя (непел) і гранатова). Кожда штука біла має бути назначена початковими буквами імені і назвиска учениці. Потрібний є опис біл.

За науку нових язиків не платять ся нічого, за науку на фортеп'яні і цитрі по 10 корон місячно, а за науку танців по 12 корон річно (з кодомийкою по 16 корон)

Також приймає ся дівчата на короткий час на науку кравецтва і танців. Подання треба надсилати найдалше до 10. н. ст. серпня 1900 р. на руки директорки економ. Ви. пані Герміни Шухевичевої ул. Собіщини ч. 7 у Львові.

К О Н К У Р С.

Комітет Інтернату ц. к. Семинарії учительської в Самборі оголошує конкурс на уміщене 100 питомців, учеників Семинарії а то: з IV. року 24 учеників без доплати, а 6 за доплатою 6 кор. місячно; з III р. 18 без, а 7 за доплатою 6 кор.; з II. р. 15 без, а 5 за доплатою 8 кор.; з I. р. 14 без, а 6 за доплатою 10 кор.; з курсу приготавляючого лише 3 учеників без, а 2 за доплатою 10 корон.

Просьбу о принятє треба внести на руки дирекції ц. к. Сем. учит. найдалше до 25. н. ст. липня с. р., причім треба долучити: а) последнее свідощтво шкільне, б) метрику хрещеня, в) декларацію, силою котрої родичі (опікуни) повинні зобовязати ся до повисшої доплати еслиб не принято сына без доплати, дальше до заосмотреня сына в 6 пар біля, 6 простирал, 6 ручників, 6 хусток до нося, 2 комплетні убраня, зимове пальто, подушку, 2 парі добрих чобіт, вилки, ніж, ложку і в скрипки до гри потрібні. Біле має бути безусловно значене.

Крім сего має кождий принятий питомець зложити на руки Префекта 12 корон на прибори шкільні, 2 кор. за знищене інвентаря і 2 кор. на лікаря.

К О Н К У Р С.

Комітет інтернату при ц. к. семинарії учительській в Сокалі розписує сим конкурс на принятє 80 інтерністів під слідуючими услівями: Кандидати курсу приготавляючого зістануть приняті тільки за оплатою місячною по 20 кор., кандидати I, II, III і IV року семинарії за відступленем побыраної стипендії без доплати если она виносить 20 кор.; в противнім случаю за доплатою такої суми місячної з гори, щоби доповняла стипендию до суми 20 кор. Крім того всі кандидати мають заплатити за місяць липень 1901 по 10 кр. Інтерністи дістануть цілковите удержане іменно: помешкане, услугу, свѣтло, пране, в части також книжки шкільні і педагогічний надзір. Подання о принятє до інтернату треба вносити до Комітету інтернату ц. к. семинарії учитель. в Сокалі найдалше до кінця липня с. р. До подання належить долучити: 1) Свѣдоощтво маєткового стану кандидата, взгядно его родичів. 2) Декларацію на час цілого року, в котрій отець а взгядно опікуи кандидата обовязує ся платити правильно що місяць з гори визначену ему суму грошеву, заосмотрити ученика в погрібне біле, як 6 сорочок, 6 простирал, 4 пошівки, 6 ручників, 6 хусток до носа. Біле конечно мусить бути значене. Також повинен кандидат мати два цілі убраня, зимове пальто, подушку, колдру взгядно коц, власну ложку, ніж і вилки. При вступленю до інтернату має кождий кандидат за заплатити з гори на руку префекта інтернату 10 кор. на наукові прибори, а 2 кор. на зіжитє інвентаря. 3) Всі доплати мають бути виошені місячно з гори найдалше до 5 кожного місяця під риґором видаленя з інтернату. — 3 Комітету інтернату для учеників ц. к. семинарії учительської в Сокалі.

В. Тисовский, управитель ц. к. семинарії.

Адміністрация „Учителя“ упрашає о скорє відновленє передплати і о вирівнанє залегlostий.

Видав „Руске товариство педагоґічне“. — За редакцию відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, під зарядом К. Беднарского.

Передплата:

на пів року 1 ар.
60 кр., на ці-
лий рік 3 ар.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламиції без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Про фізичне вихованє

після Анджельо Мессого, написав Василь Ратальский.

[Конець.]

ГЛАВА X.

Торністер.

I.

Найбільше доскуляє воякови ношенє торністра. В цілій Европі суть вояки майже однаково обладовані; на них вкладаєсь тягар, наслідком чого не мають свободи в марши.

Не много полекші зазнають вояки при заведеню малого калібру карабіну, бо здвоєно число патронів, котрі поміщені в торбі при долішній часті торністра. Скорість стріляня при сучаснім карабінї єсть так велика, що уміщенє патронів по заду єсть зовсім неfortunne, оно викликає в часї війни непотрібне вздержанє огню, і викликає в тім случаю необчислені наслідки.

Підчас війни тягар торністра більшає, замість меншати. Дивне, скільки предметів містить торністер, а все мусить бути уложене після ладу і складу! Торністер є хатчиною вояка. По верху торністра бачимо шатро зі шнурами і стовпцями. Над ними приміщені китлівки, шальки і звичайно плащ. В торністрі є білизна, камаші, приряди до чищення одежи і обуви, також до шитя, надто чернило і смаровило на чоботи, крейда (жовта) на гузики, приряди до чищення карабіну і многі нявші дрібницї, не вчислюючи в те консерв, та хлїба. При боцї фляшка на воду, мішок на хлїб і лопата.

Бєли се разом зберемо, побачимо, що кождий європейский вояк двигає пересїчно 30 кїльограмів ваги.

II.

Многі анатоми і фізіологи виступають против надмірного обтяження вояків. В Німеччині поділилась оінія на два табори. Аби дало ся зменьшити тягар торністра, при сучаснім веденю війни, нема мабуть способу. Дуже інтересною студією булоби для фізіолога, виказати скорість та витривалість походу при обниженю одного кільограма ваги.

На жаль незвісні нам еще права, управляючі утомою жовніра, не знаємо також прав, при котрих повертає первісна енергія по відпочинку. Щоби оцінити вартість торністра, треба бачити полк по цілоденнім маршу, відпочивающий в отвертім полі. Кождий поквашно глядить за камінцями, аби ними вбити стовпці шатра. Руками викопують малі рівці наоколо шатра, щоби вода не дісталась до середини. На тій приготавляючій роботі минають звичайно години. Одинокий предмет сухий в часі слоти, се торністер, котрий заступає жовнірови подушку, а мокрий кабат коц.

Звичайно другого дня іде жовняр в дальшу дорогу, а вечером знов тота сама робота, при цілковитій утомі, та безпереривній трівозі о житє. Дух бодрости та любов краю не прибільшає енергії, если організм молодежи не буде загартований против таких страшних проб.

III.

Гробове мовчанє. Веселість зникла. Молодість здаєсь минула неповоротно. Жовніри ступають в неладі. Лице вкрите червоними смугами, у иньших смертна блідість. Дивовижно позакладувані шапки. Кабат розпятий, сорочка розхрістана. Грудь филує горячково. Штани перепочені, а ціла громада неприємно воняє, немов стадо худоби. Від часу до часу чути придавлений проклін на вояцку долю. Деякі несуть торністри на патику, щоби нїбито улєкшити тягар, що немилосердно вгризаєсь в рамена. Такий вигляд маємо звичайно при кінци довгого маршу. Наколи марш на хвилю перервуть, все кидає торністри на землю. По битві під Кустоцкою неставало 2500 торністрів у тих, що ціло з тої битви вийшли. Торністер се пильник зуживающий сили, се приряд міреня витривалости вояка. Нещасні падають попід плоти та в рови, а амбулянси полкові збирають торністри...

Найбільше трудів поносить верства інтелігентна. Люди, котрі майже ніколи не зазнавали жару сонця та наслідків слоти, опинились без ніякого посередного переходу в рядах. Ті падають мов підтяті. Живчик скорий і слабый, вигляд ідіотичний, немов в горячці тифтоїдальній. А се усе від тяжкої утоми!

IV.

По такім сумнім образци чи не насуваєсь гадка, що хоч управляє ся в школах гімнастику, не робить ся там нічого, щоби бодай приготувати молодїж до трудів вояцкего примусу.

Тут мають фізіологи і учитель обширне поле; але се найтрудніша задача сучасної гімнастики. Не вистарчить взяти екс-вояка, та казати ему

водити молодіж по полях з окованими палицями. Степеноване труду, пристосована ся до віку та наслідків. Учитель повинен знати індивідуальність своїх вихованців; таж люди не суть уліплені з одною і тою самою глини, а поміж одиницями заходять великі різниці. Найлучше обявляєсь се в системі м'язів та кістяка. Суть устрої слабовиті, для котрих гімнастика є знаменитим средством. Для них гри та спортові забави, відповідні вікови, додають сили, витривалости, та бодрости. Не всі ученики суть в можности виконувати ті самі рухи. Штука виховання має винаходити ті вроджені прикмети, та визискувати при скріпленю різних м'ясневих груп, аби виробити відпорність против шкідливих наслідків томлячої праці. Щоби зі зрозумінням віддатись фізичному вихованню, до сего конечні фахові відомости, котрі набуваєсь довгими слідженнями чоловіка. Науки медичні грають ту перворядну ролю. У всіх школах Швайцарії суть лікарі. „Учеників повинно ся класифікувати після фізичних здібностей, подібно уздібненню умисловому“, — говорить Марей. Маємо повне право жадати, щоби держава рівно зайнялась та піклувалась не тільки умисловим вихованєм, але також фізичним. Кожда школа, та заведенє виховуюче повинні мати що найменше терен до забави з піддашем для охорони в часі слоти.

Учитель повинен визискувати кожний залім терену, кожду перепону, дерево мур, щоби методично розвивати м'язи.

Маємо надію, що в недовзі побачимо „товариства людских забав“, котрі при помочи держави воскресять давнійшу жажду рухливого життя, сильного, та зручного. А се зділає тільки гімнастика нова, популярна, згідна з засадами фізіології, а не учена, та шабльонова на прирядах.

ГЛАВА XI.

Походи.

I.

Не одному звістні страшні описи в „Побіді“ Золі.

Малій частині звістні ті нечувані марші, які перебували німецькі воляки, заки урядили седанську гекатомбу.

Війну почали в р. 1870. В перших 4-их тижнях рішило 8 битв о судбі цісарства Наполеона. Незвичайні походи німецької армії знівечили поміч Метцу. Через 6 днів робила більша часть німецького війська денно по 22 км. по лихих гостинцях і серед слоти.

Приміри ті повинні заняти тих, котрих цілею фізичне вихованє молодежи. Витривалість та скорість в походах, се конечні услів'я побіди.

Чим був воєнний геній Наполеона? Тільки великим та витривалим походом. А чиж класичне Мольткове: „Getrennt marchieren, vereint schlagen“ — не заключає тої самої гадки?

На жаль рух армії нормує ся після найслабших воєків. Воляки вироблені, зістаючи в чинній службі, представляють $\frac{1}{4}$ часть покликаних на случай війни. В часі мобілізації замкнуть ся робітні, всі збігнуть ся без попередних вправ і будуть відайзневолені йти в огонь. Убуток виповнить ся п'яними, відорваними від мирного життя. Тогі невироблені, полишені за своїми полками, наповнять рови, дороги, амбуляиси, та шпиталі.

Війна, се найстрашнійша язва людскости. Як довго єсть конечна, не належить жажати ся перед жертвами, котрі мають виробити загартовану армію.

II.

Першим услівем вишколення доброго військового народу, єсть сьвідоме занятє ся слабосилими. Належить противділати шкідним наслідкам мійського життя. До того конечні товариства для всьлякого рода спортових забав. У нас під там взглядом стараннійше піклують ся кіньми приміром на перегонах. Полишити сильних їх власній судьбі, а зайнятись головню слабшими. В тім дусї має бути вихованє фізично-раціональне та наукове. Сучасна гімнастика шкільна розвиває головню рамена. Не звертає майже ніякої уваги на хід та не стараєсь виробити в молодежи бодрости, що має бути її головною цілею. Належить змінити сю дотеперішну методу, покласти головну вагу на походи та витрєвалість і скорість в маршах.

Многі учителї гімнастики суть противні реформі гімнастики, опертій на фізіольогії. Скоро тільки нарід зрозуміє вагу фізичного вихованя, число учителїв гімнастики подвоїть ся.

В універзитетах та учительских семінарах повинні подавати педагогію методю раціональною, новою. Молоді учителї заведень гімнастичних повинні бути інструкторами товариських та спортових забав. Таким ділом вихованє фізичне принесе скорші та сподівані успіхи.

Если в Америці подає управитель заведеня виховуючого програм наук, щоби звабити як найбільше молодежи, оголошує він рівночасно, що головну вагу кладе на вихованє фізичне. При тім подає імена професорів, котрі тою гадузею будуть займатися. Чим поважнійша личність на поли вихованя фізичного, тим більша реклама для школи.

Задачею нашою було виказати користи, які може принести вихованє фізичне після засад фізіольогії. Не нашою річею судити, чи і о скілько тою працею ми причинились згаданій справі.

Із студій над молодіжню шкільною.

С о н.

Важною річею для гігієни умислової праці є справа сну, яко чинника скріпляючого, але треба здати собі справу, коли то сон має в найвизшій степені ті прикмети, які єму приписуєсь, і чи може він також впливати некористно на устрій.

Здаєсь, що нема хйба хвилї так загальної, котраби з рівно невзрушеною систематичностю так панувала над нашим орґанізмом, щоби не узнавала ніякого насильства або переваги, як хвиля сну. Вздихає до него жебрак, бо у нїм забуває щоденну біду і клопоти, виглядає з тугою за ним хорий

щоби забути про біль, улягає ему богач, мудрець і дитина з рівною, нічим не перерваною систематичністю, а коли в наслідок певного хоробливого стану, не показуєсь сей післанець спочинку і спокою, то справджуємо его штучно, зваблюємо ліками, котрі як знаємо приносять велику шкоду нашому організмови, аби тільки, навіть за всяку ціну, уснути тоді, коли все довкруги нас спочиває тихим сном.

Чим є той стан у своїй істоті, не знаємо, також лишаєсь для нас отвертою загадкою, що дієсь з нами, коли сон замикає нам очі; то однак знаємо з певністю, що мусимо спати.

Не буду ту виводити від чого повстає сон, бо се не веде до нашої ціли, однак буду старатись відповісти на питане, як довго повинен чоловік спати?

Чи сон довший дає більший відпочинок по праці, і чи не треба би его надуживати, аби корисний его вплив не зміняв ся з часом у протиний.

Старинні казали: „сім годин спати, досить для молодця“, а нині чуємо досить часто, і се знаходить у всіх признане, що спати треба безумовно перед півночю, бо тоді сон покріплює найбільше.

Формули сї, яко „мудрість народів“, не могли очевидно повстати без виразної причини і обсервації, яка сягає аж до дрібниць. Тому пригляньмо ся їм ближше, звідки они взялись, і як виглядають они в світлі докладних психологічних розслідувань.

Перші докладні розсліди в тім напрямі робив Kohlschütter; ему розходилось о се, пізнати, як глибоким є сон в різних хвилях по засненню. До своїх розслідувань уживав він приряду з дзвінками, а глибокiсть сну пізнавав він з сили звуку, якого потреба було, щоби пробудити особу, над котрою роблено досліди.

Після розслідувань того сьлідича, є сон з початку глибоким, і заєдно але звільна поглиблюєсь, так, що по впливі одної години від заснення доходить до своєї максимальної сили, потім опадає в той сам спосіб, в який взіє, а кілька годин перед пробудженням ся є він дуже мало глибоким.

Пізнійше робили Mönninghoff і Presbergen подібні досліди поспільно на собі і дійшли майже до тих самих вислідів що Kohlschütter. Точку кульмінаційну глибокості сну подають они на третю чверть другої години по засненню, по чім глибокiсть сну опадає; є однак також і друга точка кульмінаційна, однак значно нижша від першої, а се в третій годині по засненню. Решта перебігає так само, як у дослідах Kohlschütter-a.

В послідніх часах займав ся тою квестією Michelson, а его висліди годять спірні точки его попередників.

Першу стадію сну знайшов він таку саму, як попередні сьлідичі. Точку кульмінаційну глибокості сну означає він на першу годину по засненню; може она однак значно пересунутись а се тим дальше, чим трудійше засипляє розслідуване медіом. У дітей, що засипляють звичайно сейчас, коли лише „приложать голову до подушки“, приходить кульмінаційна точка глибокості сну скорше (в часі двох перших годин по засненню), як у тих, що потребують великого спокою, аби заснути, і мусять нераз довго чекати на сон, мимо того, що виразно чують ся сплячими. У тих точка кульмінаційна приходить нераз аж на пату або шесту годину по засненню. Для тих нема

здаєть більшої приємності, як ранній сон. Але се все є вже в певній мірі аномальний стан. Коли проте говорить ся о сні дитий, то з такими обставинами майже ніколи не зустрічаєть ся.

Дальший перебіг сну, коли дійде вже до кульмінаційної точки, представляє Міхельсон так, що глибини сну опадає в безпастайних ваганнях, які вказують не як дослідні Кольшitters повільне спадання, або Менінгофа і Пресбергена одно другорядне максимум, але цілий ряд тихже, в той спосіб по собі наступаючих, що кожда слідує кульмінаційна точка є низшою від безпосередньо єї попереджаючої, або, коли тих другорядних, кульмінаційних точок є дуже багато, друге стадіум сну, коли дійде до головної кульмінаційної точки можемо прийняти за Кольшittersом, яко таке, що оказує сталі спадання сну глибини.

Отже всі сліди згаданої кривої, годять ся цілковито в двох точках, а іменно що до часу указання сну найбільшої глибини сну (в короткім часі по засненні), дальше що до представлення слідуєчого стадіуму сну, яко сталого спадання під зглядом сну глибини, котра на довгий час перед пробудженням сну, майже нічим не різниться від стану цілковитого чуття.

Що до сну по обіді має ся річ в мініатурі подібно; лише тут сну зріст наступає ще скорше, ніж у сні вночі, подібно як і спадання, а в годину по засненні глибини сну пополудні є вже дуже малою.

Знають про се добре особи, які але сплять і трудно засипляють, що пополудні засипляють без порівняння скорше, і що по одягодинній дрімці сну цілком покріплені, навіть по непереспаній ночі.

Коли отже ми вже представили перебіг сну, треба тепер заняти ся ще одною річю, а іменно, котра част сну є найбільше покріплюючою.

На підставі власних дослідів годять ся всі сліди на се, на що вже впрочім і сам здоровий розум вказує, що та част сну, якої глибини є найбільшою, є найбільше покріплюючою.

Ще одна річ є ту не малої ваги, а іменно продовжування понад міру кінцевого стадіуму сну о малій глибини; оно не лише, не додає нічого до покріплюючої власності сну, але навіть зменшує єї значно, а навіть може дати сну впрост некористне діляне, що до підвищення інтензивності ума після змучення, яке сну огорнуло від праці попереднього дня.

Подібно дієть також зі сном по обіді.

І безперечно кождий досвідчав сего, що по надмірно довгій сні встає „немов збитий“, а по довгій по обідній дрімці є все сильним і нездарним до ніякої праці.

Так отже, як бачимо, засада „septem horas dormire, satis“ (сім годин спати, досить) і засада сну перед пізничю мають своє наукове оправдане.

При наших дослідях над інтензивністю ума учеників, зустрічались ся усе з тим обставинами, що так скорочуване сну для науки і довге вилежуване ся у ліжку по пробудженні, малисе некористний вплив.

Ученики на першій годині зуживає 80 до 40 процент цілоденної енергії, а процентова правдоподібність ухвалу в науці в дальших годинах представляєть ся як: для третьої години 59%, для четвертої 58%, для пятої 46%.

Коли отже сон не є ані за короткий ані задовгий, є він найбільшим покріплюючим средством.

Зле роблять ті, що задля науки, а особливо при наближаючих ся іспитах, скорочують сон ad minimum, бо організм, який не відпочиває, не може працювати, а природа не зносить насильства.

В таких случаях одинокою радою в спати коротко (хотайби 1½ або 2 години), але кілька разів на добу, бо в сей спосіб використовуєсь кілька разів перше, найбільше, покріплює етадиум сну.

Справозданє

з окружної конференції судово-комарнянського округу (пов. Рудки).

На днях 17. і 18. липня с. р. відбула ся часткова конференція окружна для учителів судово-комарнянського округу в будинку міскої V кл. школи в Комарині під проводом ц. к. інспектора Олександра Духовича. Конференцію попередили богослуження в церкві і костелі. По богослуженнях зібрали ся учасники о годині 10-тій в призначеній комнаті шкільній на перше засіданє.

Конференцію розпочав інспектор А. Духович.

В довшій промові подав він справозданє окружної Ради, підніс її неутомиму працю і великі заходи около розвою шкіл в повіті; дальше висказав повне признанє учительству за совістне сповнюванє обовязків коло підвигнення народної просвіти, представивши загальний стан науки; відтак зазначив, що скорий розвій шкіл в нашім краю єсть впливом нечуваної доброти і ласки Наймилостивішого нашого Монархи Франц Йосифа I. і закінчив свою бесіду словами: Наш Наймилостивіший цісар Франц Йосиф I. „Niech żyje“!

Почім отворив інспектор I. засіданє конференційне. На секретарів вибрано П.П. Беркувну, Зембіцку і Лісовського упр. комарнянської школи. З порядку дневного здав чтен виділу передконференційного п. Ф. Пеленьский, упр. школи з Грімна, докладне справозданє з оцінки тематів, надісланих учителями на темат: „Як належить провадити шкільну науку, аби була виховуюча по мисли державного і краєвого закона шкільного, аби вкорінювала і утрівалювала засади релігійно-моральні, обовязки горожанські і приспособлювала молодіж до заводів, яким ученики (ці) в будучности посвятять ся.“ — Справоздавець признав, що Виділ докладно оцінив працю тих учителів, що взяли ся за виріб сего темату; признав, що праця в тематах єсть солідна, відчитав в коротці зміст кожного еляборату, а в кінци висказав гадку виділу що праця В. Кабаровського упр. школи в Горожанній Великій єсть найдокладніша і всесторонно під кожним взглядом оброблена і длитого признав її виділ до відчитання на повнім засіданю конференцій. Автор відчитав сам свою працю, зібрані вислухали зміст її з увагою, почім висказали ему повне признанє через повстанє з місця.

По відчитаню сего темату зголосив ся п. Пеленьский до голосу і в хоршій бесіді подав причини, чому власне тепер упадає молодіж чим раз

гірше морально і релігійно. Найперше винні сему громадські зверхности, бо не виконують належимо приписи видані їм властями що до чування над поведенням старшої молодіжи. Парібки, якими проводять урляопники і асентеровані рекрути звичайно допускають ся почам не відповідних вибриків як: викрикують, співають найогидливіші пісні, а молодша ще генерація, діти з науки доповняючої і з висших степенів щоденної науки беруть в тім участь, через що псують ся злими прикладами. Треба прислухати ся, які то пісні парубки по весіллях співають на кождім місці чи то ідучи до шлюбу, чи від шлюбу, чи то в будень чи в неділю і то в присутности шкільної дівчорн. Чи таке поведєня не параліжує працю шкільну? В дальшій бесіді закинув самим родичам лихе ведєня дїтїй. Родичі призволяють дїтям брати участь у весіллях, крестинах, вечірках, і т. п. Там діти мають нагоду учити ся всего ала: прокльонів, клевет, курєня папіросів, присвоюють собі множество виразів неприличних, співанок і т. п. Родичі призволяють дїтям неприличні забави; є прим. звичай, що дїтворн в день св. Петра і Павла громадїть ся кушканами „петровати“. Родичі не тільки, що не заборонюють сего дїтям, але для більшого ефекту і утїхи дають дїтям грошиї на горячі напої. Дїтворн в той день розпиває ся, курить тютюн, співає, а на се все дивлять ся татї і мамї.

Дитина піде в чужий сад або огород принесе овочїя; родичі не поспитають відки она наравала, они знають добре, що дитина допустила ся крадіжи, мимо того споживають они враз з дїтями чуже добро. Лучають ся еще і такі, що самі посилають дїтїй по чуже добро. Великого ала допускають ся родичі, коли дїтїй посилають в коршму по трунки і тютюн, тим дають дїтям нагоду запізнавати ся з коршмою. Дуже много нїньших причин порушив п. Пелєньскїй в своїй бесіді а закїнчав внеском, аби окр. Ради постанали ся у компетентної властї, щоб тотн прагадаła зверхностям громадским виконувати накази видані обїжниками в цілї наглядї над поведєнем населєня під взглядом релігійно-моральним. Пан Пелєньскїй запротестовав рішучо против висказів деяких опікунів школи, що важать ся знаходити причину ала в самїй школі і її ведєню. Ані учителї ані школа не можуть відповідати за неморальне і релігійне вихованє суспїльностї. Школа працює совістно гово. п. Пелєньскїй, она не винна, ала єї працю нехтують самі родичі.

Друге пополуднєве засїданє розпочало ся практичною лекцією з нїмецкого языка з дїтями V кл. „о кореспонденції“. Сю лекцію перевів управ. комари. школи п. Лісовекїй. Перед дискусїєю просив інспектор, аби учителї для лучшого присвоєня нїмецкого языка, пробували дискутовати в нїмецкїм языкї. В тїй справі забирали голос пп. Фидрик, Онішкевич, Сенів і Пелєньскїй. П. Сенів виступив против дискусїї в нїмецкїм языкї зі взгяду на германїзацію. Однак більша часть бесїдників говорила по нїмецкї. Пан Фидрик і Онішкевич закидували прелегентови, що перепроваджував лекцію уживаючи в бесіді труднїйшого стїлю, через що діти єго не розумїли; нїньші закидували еще дидактично педаг. блуди, котрих потреба вистерїгати ся. Уч. Пелєньскїй критикував спосіб механїчно — ведєної науки по наших школах, виказав, що через таке ведєня науки вправді ублагородиє ся память, ала реального і практичного сторони з него нема, тому радив учителям захоувати дїтїй бесїдувати по нїмецкї в кождїй потребі особливо до свого учителя, через що діти наберуть відваги до практичного розговору. Дальше виказав жаль, що учителї по скїнченю семїнарії не старають ся практично бодай яко тако висловлювати ся по нїмецкї; учителї повинні домагати ся

о реформу німецького язика в користь практичної науки. Всі бесідники признали лекцію за добре переведену.

Наступив П. відчит на тему: „Якими гігієнічними средствами обовязаний єсть учитель впливати на фізичний розвій шкільної молодіжи по мысли розпоряджевія міністер. з 19. марця 1875 р. до Ч. 6071. Еляборат сей, як виділ передше сконстатував, обробив найдокладнійше п. Целеньский; по відчитаню сего еляборату приняли его участники конференції без дискусії оплесками і подякували за него прелесентови через повстанє з місць. Потім забрав еще голос п. Кабаровский і пояснював, чому учителі не мають харности по школах. Нарікав на брак доброї обслуги, і жадав, аби сторож безважлядно належав під заряд школи, а не Ради шк. місцевої.

Трете засіданє відбуло ся другого дня рано. Розпочало ся практичною лекцією з язика руского з дітьми третої класи на підставі уступу:

„Галичина і її мешканці“.

Лекцію перевів п. Кабаровский; она була причиною широкої дискусії, в якій забирали голос: пп. Сенів, Кузьма, Сеник, Соболевский, Онишкевич, Целеньский, панна Вер, Кабаровский, і лат. парох Фрідель.

П. Сенів поставив внесенє, аби лекцію узнати за цілком недостаточно переведену. Пан Кузьма зазначив, що з читаня і відповідей дітий переконує ся, що руский язик єсть в тій школі багателізований. П. Сеник закинув не відповідне рисованє границь Галичини, при чім запроєктував рисувати в лінійх простих. Пан Соболевский зазначив, що буде говорити по руски, хоч сам поляк, а то тому, що предсідатель конференції заявив, що булоби пожаданим для вправи самих учителів а іменно тих, що але по руски виражають ся, а суть таки межі Русинами. В бесіді висказав він свої гадки, що до практичної лекції. П. Онишкевич подав кілька добрих практичних способів що до означуваня сторін сьвіта і рисованя мап. П. Целеньский, яко генеральний бесідник, збив в довшій бесіді закиди пана Сеніва, виказав наглядно, що закиди пана Сеніва суть безпідставні, що признали всі, навіть в довшій своїй бесіді п. інспектор. Всі бесідники признали лекцію взорово — переведеною і одобрили її.

Тут зазначати треба, що всі учителі без виімку, котрі прислухували ся лекції, не могли поняти, як се є можливим, аби всі діти класи III. місцевої школи, що переходять до класи IV так але по руски читали, і були так але з руского язика підготовлені; а були між дітьми і такі, що зовсім неуміли читати. В обороні класи виступив п. Фидрих і розказав, що та класа через рік мала не менше як 7 сил, що тоту класу властиво ніхто не учить, тільки заєдно заступають. В кінці забрав слово еще раз п. Целеньский. В ядерний і переконуючий спосіб виказав, що через таку науку і провадженє кривдять ся дітви і родичів, обкрадає ся дітям дорогий час, в якім би при добрім веденю науки відповідними силами могли діти користати; він приписує вину злого ось чому: I) невідповідному, практикованому способови веденя науки в одній класі через кілька сил. II) бракови учителів взагалі, а спеціально до науки руского язика особливо по школах міських; III) заступству по класах, які повинні бути дуже коротенькі, а не кілька місяців триваючі. Іменно належить завести так, аби один учитель провадив науку

через чотири роки, аж до IV класу, а доперва в вищих класах можна ділити науку, але тільки між фахові сили; доповинати ся резервові сили в школах по містах, аби в кождім случаю було заступство; тота резервова сила повинна бути добра. Се були внески п. Пеленьського, попер їх також декан о. Матковський делегат духовенства до Окр. Ради; на жаль не всі ті внески зістали вписані до протоколу.

Пополудне 18/7 відбуло ся посєднє засїданє. На нїм відчитав пан Кабаровський свій реферат по руски мимо, що на жаль, ані один темат не був визначений до написаня по руски. По відчитаню висказав п. Пеленьський причини, чому наука рисунків занедбує ся: 1) переповненє класу дїтьми; 2) брак приладів в кождій школі до науки; 3) зажадав більшого числа годин на тую науку; 4) аби в подїлах годин не визначувати між вищими годинами 1 годину на таку науку рисунків, але 2 години, щоби в тім часї вже иньша наука не відбувала ані перед, ані по тих годинах; запропонував рисованє практичних річий, а нашому селянинові потрібних, і попросив о постаранє ся для кождої школа добрих взорів на таблицях, аби кождій дитинї можна дати в часї рисунків під очі, асли того буде потреба.

Дальше наступив відчит о ручних роботах. Для міст відчитала пані Лїсовска, а для сіл п. Кабаровска. В тій справі забирали голос пп. Кабаровський і Пеленьський; они вказували непрактичність робіт, які побачили на тогорічній виставі. Закидали учителькам, що на виставу не поспривозили значайних сорочок, спідниць, запасок, які носять в місцевостях; дальше що учать дїтий трудїйших робіт, гафтів, вишивки, а занедбують значайне шить, латанє, направи, цированє, а п. Пеленьський подав критиці впроваджуванє з наукою робіт мод по містах і селах, запроваджуванє иньших чужих строїв, привичавнє дївчат до купна дорогих матерій, що в теперїшних часах руйнує мїщаньство і селяньство матеріяльно, дальше запропонував, аби дївчата по селах шили з свого питомого полотна.

П. Онискевич задав справозданє з оцінки рисунків і стилїстичної виправи комарнянської школи; доказував, що рисунки єуть повідбивані зі взорів, таблиць, дальше виказав, що много задач стилїстичних попередисовано умисно на виставу, запропонував, аби на другий раз поспривозити з цілого року ориґинальні виправи, бо тільки з таких можна оцінити їх вартість, признав однак їменем комісії добрий добір тематів і старанність в корекції. П. Пеленьський виказував кілько то праці мають учителі при поправлюваню задач, а за се не мають такої нагороди, проте поставив внесок, аби власти числили ті години до надобовязкових. Внесок перепав, бо п. предсїдатель сказав, що на то треба закона. На конець поставив п. Кабаровський внесок аби в тім окрузі завести урядові кружки педагоґічні і виказав в досадний спосіб конєчну їх потребу. Пан предсїдатель попер сей внесок, в переконуючий спосіб, заґрівав учителів крупєка до заложеня такого, бо знає з практики їх хосєнність. Тут вичерпав ся денний порядок по виборі видїлу переди. П. предсїдатель теплими словами заґрівав учителів до дальшої праці, пожелав учасникам весєлих вакацій і окликом подякував членам видїлу передковє за щєру працю. Пана їнсєктора попращали по руски і по польски, пп. Кабаровський Собольський, подякували за труди і вятрївалість в працях мимо старшого віку. П. їнсєктор відповів по руски і по польски по батківски.

Треба признати, що так живєнної і поучаючої конференції єще в Рудєччині нїколи не було. Добір тематів був знаменитий, дискусія в якій

учителі послуговувались майже виключно рускою бесідою, була над тими тематами широка і поучаюча, учительство інтересовало ся всім, не видно було незгоди між учителями. Приписати теж треба тутешньому інспекторови Олександрови Духовичеви великий такт в веденю конференції, безсторонність в пошанованю народних принципів, практичне знане потреб нашого шкільництва і витривалу працю, тож учителі слухали з замилованем его добрих, мудрих рад і пояснень кожної найдрібнішої справи.

Відозва в справі запису дітей до руских шкіл у Львові.

Родимці!

В днях 29, 30 і 31. серпня почнуть ся записи до шкіл народних львівських.

Б се справа не лиш для Львова, але і для всего краю незвичайно важна і вагу сю повинні всі львівські Русини добре порозуміти і сповнити совістно свій обовязок. Мало маємо руских шкіл, тож користаймо, як слід, хоч з тих, які маємо чотири рускі школи народні: дві мужескі і дві женські.

Одна мужеска школа чотирио-класова: руска школа вправ, уміщена в „Народнім Домі“; друга школа чотирио-класова: міска імени Маркияна Шашкевича при улиці Скарбківській ч. 26. Они — знані вже П. Т. Родимцям — розвивають ся дуже успішно і вдовольняють найбільшим вимогам П. Т. Родичів.

Для дівчат маємо чотирио-класову женську руску школу вправ при улиці Сакраменток, а записи до неї відбувають ся в учительській семінарії женській при улиці Сакраменток. — Школа ся також вже звістна загалови рускої П. Т. Публіки, розвиває ся надзвичайно хорошо. Родичі, що посилали свої дівчата до неї, не мають слів похвали і для науки і для веденя дівчат та для щирих відносин між учительками та дітьми. Руске Товариство педагогічне отворило з днем 1. вересня 1898 класу I. (V) рускої дівочої школи виділової. В сім році шкільнім будуть вже отворені три класи то є класи I, II. і III. (V, VI. і VII). Школу ту госпітував краєвий інспектор і на тій підставі одержала она субвенцію від Високого Союму. То є найліпшим свідощвом, що школа та розвиваєсь правильно. Так отже рускі дівчата будуть могли кінчити в своїй півтомій школі всі класи школи виділової і з них без перерон переходити просто до учительської семінарії.

Всі ці школи рускі ведуть ся к повному вдоволеню всіх П. Т. Родимців. Не надто велике число дітей дає можливість тим лучше вести в них науку; брак живітської дітвори має за собою також деякі користи, а в кінци товариство „Шкільна поміч“ запомагає біднійших дітей сих шкіл як найщедрійше.

Відзиваємось отже до Всіх П. Т. Родимців так місцевих як і замісцевих і припоручаємо горячо Всім, щоб не тільки самі записували свої діти до руских шкіл, але і других до сего заохочували. Нехай ніхто не здержує ся тим, що его дитина не володіє добре руским язиком; рускі школи приготовані на се і ведуть науку від початку так, що діти в короткім часі набувають достаточного знаня руского язика.

Тож записуйте П. Т. Родимці свої діти лише до сих чотирох руских шкіл, де учителі і учительки займають ся щиро нашою молодіжню, наука веде ся вірцево, а діти виховують ся на будучих свідомих своєї національності горожан краю і держави.

3 Виділу руского Товариства педагогічного у Львові.

Дирекция женської учительської семинарії у Львові оповіщує: Для прийняття на I. рік женської учительської семинарії у Львові треба предложити: 1) метрику на доказ що кандидатка укінчила 15 літ, (на Фребліяський курс 16 літ) життя; 2) останнє свідоцтво шкільне, а коли була перерва в посіщанню школи; 3) свідоцтво моральності; 4) свідоцтво здоров'я і щільної віспи. Кандидатки піддадуть ся вступному іспитови з предметів, викладаних в VII. класі віділової школи. Першенство до прийняття мають дочки народних учителів замісцевих, дальше кандидатки замісцеві, наконєць кандидатки місцеві, а з них ті, котрі зголошують ся вже другий або третій раз. Кандидатки замісцеві обовязані мешкати в домах вказаних їм дирекцією, котрі стоять під наглядом Дирекції, і получают стипендії не більші як 10 корон місячно. На перший рік приймає ся найбільше 55 учениць. Вписи будуть відбувати ся 29, 30 і 31 серпня с. р. від 9—12 години рано Іспит вступний зачне ся 1. вересня о 8. годині рано, а потреває около 5 день. На II., III. і IV. рік будуть відбувати ся вписи 1. і 2. вересня с. р. від 9. до 12. години рано. Вписи до школи вправ з руским і польским язиком викладовим відбудуть ся 29, 30 і 31 серпня с. р.

Замірю видати „Збірник байок-казок“. До того потребує великого засобу відповідного матеріалу. В нашій народі є сила того, лиш треба его зібрати. Тож звертаю ся з умильною просьбою до всіх охочих заспокоїти неутемну жажду дітвори за байками казками, щоби були ласкаві через вакації і зиму списати всякі байки-казки і прислати їх на мої руки. Особливо числю тут на наше патріотичне учительство, котре має найліпшу нагоду між народом зібрати відповідний матеріал так з уст малих як старих людей.

При тім замічаю, що мені зовсім неходить о те, щоби той матеріал був старанно оброблений. Ходить лиш о зміст, властиво лиш о скіцу змісту, хоч би як недокладно зазначено, з формою вже я буду старити ся упорати ся. Імена ласкавих дописувателів подам з подякою в збірнику при казці, котру хто прислав.

Кождий вік нашого життя має свої вимоги, потреби і конечности. Хто глибше назад у свої дитинні літа і нагадає ся з якою невимовною жаждою байок діти вижидають і з якою великою цікавістю їх слухають, то приложити охотно свої руки до невеликої праці, щоби уможливити видавництво багатого змісту, якого в нас до тепер як раз великий брак.

Дописи прошу присилати на адресу: *Бродей Пігуляк*, в Чернівцях, Новий світ 39.

В шкільнім році 1899/1900 удержувала „Шкільна Поміч“ в Самборі в своїй бурсі 26 учеників і двох інструкторів. З поміж них адало сімох уче-

ників IV. класу рускої школи вправ вступний іспит до гімназії, прочі-же всі перейшли з добрим поступом до вищої класи.

Аби товариство «Шкільна Поміч» могло і далше в сїм напрямі дїлати, відкликуєсь до П. Т. Всеч. духовенства і других патріотів самбірського Підгір'я і других частин нашого краю з прошенем о надсиlane жертв, хогайби і малих.

Товариство наше не має жадних капіталів, розпочало майже без гроша і боротись мусить з недоборами, бо як справоздане касове з сего року гласить, вилинуло сего року членських вкладок по 1 К. річно 22 К. а з жертв 78 К. 60 сот., разом 100 К. 60 сот. Виділ «Шкільної Помочи» бачучи конечну потребу удержування бурси в Самборі, (бож другої нема) а з другої сторони борючи ся з недоборами, над котрих покритем неустанно промишляти мусить, жертвує і на надальше свою працю, однак представивши річ правдиво, сподїєсь, що вся інтелїгенция замісцєва, поспішить радо з помочию і дасть спроможність утвердитись і розвинутись так хосенній інституції.

Жертви і членські вписи просимо надсилати на руки предсїдателя о. М. Ортинського, катехита учительської семінарії в Самборі.

Від Виділу товариства «Шкільна Поміч».

В Самборі 22. люція 1900.

КОНКУРСИ.

Виділ Руского товариства педагогічного у Львові, розписує сим конкурсе на прийняте учеників до «Інститута під покровом сьв. о. Николая» на рік шкільний 1900/01.

Приймати ся будуть ученики середних шкіл, сини членів Руского товариства педагогічного. До подання долучити треба: 1) метрику хрещеня ученика; 2) свідцтво шкільне з послїдних двох курсів; 3) декларацію що до місячної заплати, котра вносить 20 зр.; 4) 1 зр. на видатки кореспонденційні; 5) хто не єсть членом Руского товариства педагогічного, 1 зр. на вписове і вкладку річну до того товариства.

Всякі подання адресувати треба до Виділу Руского товариства педагогічного у Львові ул. Театинська ч. 19, на руки члена виділу Костя Паньковского.

В склад комітету, займаючого ся веденем дїл Інститута входять: дир. Едвард Харкевич яко голова, проф. Ілля Кокоруда, д-р Антін Хомир, д-р Стефан Федак, проф. о. Дорожинський і Кость Паньковский яко наостольє інститута. Інститут дає своїм вихованкам: а) помешканє, харч, опал, свїтло, послугу, пранє за доплатою 50 кр. місячно; б) доставляє їм — о скілько на се дозволять фонди — книжок і приборів шкільних; в) управляє їх вихованем, стараєсь о добре домашнє і товариске поведєнє; г) улегшує їм науку шкільну і наглядає єї під доглядом домашних сталих директорів; д) доставляє вихованкам нагоду придбати вищих відомостей, теоретичних і практичних. Час вносити подання о прийняте визначує ся до дня 10. н. ст. серпня 1900.

Конкурсе що до приймаия учениць до женського інституту Руского Товариства педагогічного у Львові.

До інституту приймати ся будуть дїти членів Руского Товариства педагогічного. До подання долучити треба: 1) метрику хрещеня; 2) свідцтво шкільне з послїдного курсу; 3) декларацію що до місячної оплати, котра вносить 40 кор. 4) 2 корони на видатки кореспонденційні; 5) хто не є членом тов. — 2 кор. на вписове і вкладку; 6) 6 корон річно за зужите меблів.

Інститут посилає дівчата до школи, а дає своїм вихованцям: 1) мешканє, харч, опал, світло, послугу і пранє за місячною доплатою 1 кор.; 2) доставляє їм — о скільки на се дозволять фонди — книжок і приборів шкільних; 3) управляє їх вихованєм, старає ся о добре домашнє і товаришє ведєнє; 4) улегшує науку шкільну і наглядає єї під опікою домашних учительок; 5) доставляє їм нагоду придбати інших відомостей теоретичних і практичних. Учениці мають привезти з собою слідуючу гардеробу: сорочок 6, кафтаників білих 6, панчів 6 пар, майток 6, простирал 6, пошевок 3, ручників 6, хусток до носа 12, фартушків 6, спідничок білих 6, гальок 2, черевиків 2 пари, одіж верхню зимову і літню, сїяник 190 см. довгий а 90 см. широкій, ковдру, к-цик і подушку. (Пожадані булиб суєнки сива (попел) і гранатова). Кожда штука біла має бути назначена початковими буквами імені і на-виска учениці. Потрібний є спис біл.

За науку нових языків не платять ся нічого, за науку на фортеп'яні і цитрі по 10 корон місячно, а за науку тавців по 12 корон річно (а коломишкою по 16 корон)

Також приймає ся дівчата на короткий час на науку кравецтва і танців.

Поданя треба надсилати найдальше до 10. п. ст. серпня 1900 р. на руки директорки економ. Ви. пані Герміни Шухевичевої ул. Себіщини ч. 7 у Львові.

Виділ Тов. „Бурси ім. св. О. Николая“ в Перемишля подає сим до загальної відомости, що з початком шкільного року 1900/901 найде більше число питомців шкіль середніх поміщенє в Бурсі Товариства під слідуючими умовинами:

I. Родичі взглядно опікуни звольть найдальше до дня 15. лют. серпня с. р. надіслати свої прошеня (без штемпля) до Виділу Бурси на руки председателя п. Грив. Цегляньского, директора ц. к. П. гімназії. До прошеня треба долучити: а) метрику крещеня, б) свідцтво убожества, в) свідцтво шкільне з послідного шкороку, г) свідцтво моральности, коли кандидат не ходив до школи публичної, д) заявленє родичів взглядно опікунів, кільки они обовязують ся доплачувати за кандидата в грошах а кільки в натураліях.

Увага. Бувших питомців Бурси в минувшім році шкільнім не дотикають умови під а) і г).

Желеючі поміщеня за цілою оплатою місячно 16 зр. не предкладають свідцтва убожества.

II. Отець або опікун прийнятого до Бурси питомця має: 1) заплатити на з'ужитє інвентаря 4 кор. на рік, 2) платити місячно до каси Бурси на інструктора 2 кор., 3) доставляти дозларовану квоту долати на харч з гори місячно, 4) на пранє біл аложити з початку першого і другого шкороку по 2 кор., 5) на устроєнє бібліотеки для питомців 2 кор. річно.

III. На вступі в заведење питомці мають викизати ся достаточним білєм і одєжю іменно мусить кожний мати 1) 6 пар біл, ковдру, подушку, 4 пошевки, 6 ручників, 4 простирала, 6 хустинок до носа, 2 пари чобіт, одіж літню і зимову.

IV. Желеючі одержати відповідь на своє прошенє звольть залучати карту кореспонденційну з докладною адресою, а коли долучить марку поштовою на 45 сот. то одержать свої прилоги за поштовим реценсієм.

Увага: а) прийяті питомці Бурси мають явити ся найізнїйше для 3 вересня п. ст. о 2-гій годинї з полудня в помещенню Бурси (ул. Баштова ч. 25) щоби піддатись лікарєним оглядинам, при тім родичі або опікуни аложуть свої заявленя і виші під 3) наведені оплати. б) Више відбувають ся 29, 30 і 31 п. ст. серпня. в) Родичі або опікуни мають виести свої оплати лично або поштою до каси Бурси на руки касєра а не посередством своїх дітєй.

Поданя без точного заявленя, кільки найбільше обовязують ся доплачувати грїшми взглядно натураліями, не будуть увагдані. Родичі і опікуни бажаючі помістити в Бурсі своїх синів наглядно пупіві обовязані бути членами товариства.

Від Виділу Бурси ім. св. О. Николая.

Перемишль в липні 1900 р.

Др. Т. Кормощ, секретар.

Гр. Цегляньский, председаєтель.

Виділ філії руского Товариства педагогічного в Станиславові подає до відомости, що з днем 1. н. ст. вересня 1900. знайде поміщене в Бурсі сего товариства до 20 учеників рускої народности, учащих почавши від 4. кл. гімназ. або школи реальної, за місячною оплатою з гори по 10 зр. (20 кор.) готівкою. Виділ Товариства, поставивши собі за задачу прийти з помочю як найубожшій молодезі шкільній, знизить по можности тую оплату деяким способом ученикам, коли родичі, зглядно поікуни не зможуть платити по 10 зр. місячно. Умовини прийняті :

1. До подання, котре найдалше до 15. серпня н. ст. треба внести до Виділу філії руского Товариства педагогічного в Станиславові на руки Ник. Мороза, учит. семии. в Станиславові ул. Коперника, ч. 11, належить долучити свідоцтво шкільне і хрещення, а місто свідоцтва убожества вистарчить посвідчене священика на поданню, що петент подає правдиві дані.

2. В поданню має петент: а) зложити декларацію що до висоти і точности в складанню місячної оплати; б) заявити, що єсть або що буде членом руского Тов. педагог. (вносове 50 кр. і річна вкладка 50 кр.)

Коли-б хто хотів на вищих умовах умістити в Бурсі свого сина, зглядно пупіля, нехай корозуміє ся в сїм ділі листовно з Виділом підписаного Тов. Питомець дістане в Бурсі мешканє, опал, поживу, світло, пранє і належний догляд; натомість мусть мати власне біле відповідне, обув, одежу і постіль.

На переписку треба долучити до подання 20 кр. марками почтовими.

Виділ філії руского Товариства педагогічного в Станиславові.

Ник. Мороз, голова.

М. Ластовецький, секретар.

Тов. „Шкільна Поміч в Коломиї“ прийме з початком 1900/1 року шкільного учеників рускої гімназії (клас приготавляючої і I.—VIII ої) до бурси. Своім питомцям дає бурса ціле удержанє, ліжко, надзір і провід домовий, а також і меншу поміч науці. Оплата вносить на рік 2 зр. на інвентар, 1·20 зр. за річну вкладку членську (вітця або опікуна) і місячно від 8—17 зр. а за пранє біля 50 кр. — платних кожного місяця з гори. Ті, що хотять бути прийняті по зниженій ціні, (нижше 17 зр.) мають залучити до просьби свідоцтво убожества. Питомці мусять при прийнятю вказати ся, що мають три рази змінити біле на постіль, сїнник, 6 пар біля, 6 хусточок до носа і 2 пари обуви.

Кождий прийнятий дістає карту прийнята, без котрої не сьміє спроводити ся до бурси. Згодошувати ся треба до товариства „Шкільна Поміч в Коломиї“ на руки прїдїдателя С. Недільського до 25 серпня с. р. — Від Виділу „Шкільна Поміч в Коломиї“ д. 14 н. ст. липня 1900.

С. Недільський, голова.

Гр. Наливайко, секретар.

Виконуючи порученє загальних зборів товариства руска бурса в Бережанах підписаний виділ закладає в сїдуючїм році шкільнім 1900/01 інтернат для убогої молодези III і IV класи школи народної, відтак для учеників вищої гімназії під сїдуючими вимінками:

1) питомці платити муь 6 кор. місячно за помешканє а надто :

2) достарчати тижнево в натуралїях тільки, кілько буде потреба для прокормлення питомця.

3) достарчати постіль біле і одежу.

Талантовиті не дійсно убогі діти можуть узискати зниженє місячної грошової оплати.

Виділ застерігає собі отворити сей інтернат, наколи зголосить ся найменше 10 питомців.

Зголошенє сїдуює вносити на адресу д-ра Андрія Чайковського в Бережанах і заявити, кілько обовязує ся отець або опікун достарчити тижнево віктуалїв.

Від виділу товариства Руска Бурса в Бережанах.

М. Сонєвський,
голова.

М. Лїськевич,
секретар.

Виділ товариства Руска Бурса в Бережанах оголошує сим, що в сліду-ючій році шкільнім 1900/01 може бути в тій бурсі поміщених сорок учеників гімназіальних рускої народности.

До подань, котрі слідує вносити на адресу дра Андрія Чайковского в Бережанах найдалше до 20 н. ст, серпня 1900, треба долучити 1) свідощтво крещення, 2) свідощтво шкільне з посліднього курсу, 3) свідощтво моральности, 4) свідощтво убожества (для тих, що жадати будуть дешовшого як 30 кор місячно приміщення) від уряду парохіяльного і заявлене вітця або опікуна кілько зобовязує ся місячно платити.

Ученики що вже минушого року були в нашій бурсі приміщені не потребуєть долучати прилоги під 1 і 3.

М. Сопевицкій,
голова.

М. Ліськевич,
секретар.

Виділ Товариства Руска Бурса в Бережанах розписує отсим конкурсе на місце господині, до котрої буде належати: 1) варене для питомців, 2) удержане порядку в бурсі, 3) нагляд над пранем, 4) удержане слуг в потрібнім числі з виімкою сторожа, котрого оплачує товариство.

О те місце убігати ся можуть старші женщины рускої народности.

Зголошена вносити треба найдалше до 20 серпня с. р. на адресу дра А. Чайковского в Бережанах і подати 1) вік (безуловно скінчених 40 літ), 2) дотеперішнє занятє, 3) жадану титулом винагороди місячної квоту.

М. Сопевицкій,
голова.

М. Ліськевич,
секретар.

В інтернаті рускої Бурси стрийської може найти з слідуєчим роком шкільним 32 учеників поміщенє і цілковите удержанє за доплатою 15 зр. місячних, котра то квота в случаю ноторичного убожества, може бути і понижена.

Родичі або опікуни, жєлаючи помістити своїх пупілів в інтернаті, мають внести поданя найдалше до 31. н. ст. липня на руки проф. Ігн. Гошовского в Стрию, і до просьби долучити: 1) декларацію, яку квоту зобовязують ся платити місячно; 2) свідощтво убожества, коли просять о зниженє доплати; 3) посліднє свідощтво шкільне і 20 кр. марками за реком. відповідь.

Прийяті до інтернату ученики мають крім доплати місячної, платної з гори в перших днях місяця зложити при вступі 1 зр. на зужатє інвентаря, 50 кр. на средства наукові, 1 зр. піврічно на пранє біля, виказатись достаточною скількостію значеного біля, мати 2 пари обуви, подушку, колдру, і крім мундурового убраня, другє до ужитку домового, піддатись оглядинам лікарским що до стану здоровля.

Першеньство в прийятю мають бувші питомці інтернату. Просьби тих, що залягають з доплатою за сей рік, і до 31 липня не вирівнають рахунків, не будуть увзгляднені.

В Стрию 13 липня 1900.

Юл. Федусевич, предсідатель.

Ів. Вахнятин, секретар.

Сьлідуєчі числа 16 і 17 вийдуть разом дня 1. вересня с. р.
Просимо о вирівнанє залєглоствий і відновленє передплати.

Передилата :

на рік 1 ар.
60 кр., на ці-
лий рік 3 ар.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОР҃АН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.
Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламні без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Міжнародний з'їзд в справі фізичного виховання молодіжи.

Примінюване біологічних дослідів в квестиях виховання єсть річю ще дуже новою. Однак добачі науки в зачерку біології достарчили в послїдних десятках лїт тільки материялу до наукового внясеня, упїдставленя і направлення засад і теорій виховання на властиву дорогу, що відродженє педагогїки в свїтлі новочасної науки, на підставі досвїду і відповідно до потреб суспїльного житя єсть нинї квестією часу і праці. Оживляючий напрям науки, що усунув вже неодну доктрину в педагогїці, аби на єї місци розвинути нові і з духом часу згідні понятя, проникає головнїю в царяну фізичного виховання, а то головнїю завдяки взглядній простотї відносних квестій, бо они єуть вільні від натїску суспїльних, політичних і моральних переконань і в значній мірі незалежні від пануючих поглядів філософічних. Если загальна педагогїка, а передовсїм часть телеологічна (о ціли вихованя взагалї і образованню поодиноких здібностей) стрїчає в своїм розвою великі перешкоди з причини неусталених в науці, а так розбіжних суспїльних і етичних теорій, то квестия образования організму, здає ся дуже близькою наукового розв'язаня. Дотеперїшні результати дослідів в зачерку фізіологїї, психологїї, гігієни тіла і ума, вкінці найновїшї студїї над умученєм м'язів і нервів, над видатностію праці в відношенню до фізіологічних чинників, над психопатологією в величезній скількості нешпитальних случаїв і багато нинїшних спеціальних дослідів доходять ріжними дорогами, часто незалежно одні від других, до однаких або дуже подібних результатів. Они становлять в ріжних галузях фахової літератури так поважний материял, що на єго підставі можна вже приступити до систематичної праці над новим пляном фізичного виховання. Рїч природна, що се не може бути задачною ані з'їзду, ані розпорощених по свїті поодиноких учених, але буде ділом збірної праці свідомих єдиної ціли педагогів, фізіологів, лікарів і всіх, що хочуть примїнити свої біологічні студїї до виховання. Власне в ціли взаїмного порозуміння що до наукового материялу, задач, методів і практичного примїненя в зачерку фізичного виховання молодіжи зістане зорганізований міжнародний з'їзд в часї сегорічної парискої вистави

з ініціативи знаного сліди́теля на поли біоло́гії виховання, основателя фізіологічної лабораторії, а тепер професора курсів фізичного виховання в Парижі, Юрія Демені.

Завдяки вічливості франциского педагога ділимося з читателями тою радісною новиною, тим більше, що участь в конгресі найзнаменитших учених і педагогів Європи єсть вже запевнена, а ціль з'їзду так зрозуміла і важна для всіх, кому лежить на серці справа розвою раси, здоров'я і бодрости будучих поколінь, що які небудь результати на з'їзді досягнено би, в кождім случаю згромаджене матеріялу научного після означеного плану, упорядковане і хочби лиш частинна оціна будуть мусіли мати рішучий вплив на дальший поступ усовершенування чоловіка.

В наших часах, коли безсильність волі, убожество характерів, фізична і духовна неміч страшенно ширить ся, а умове перетяжене росте, набирає діло підняте Деменієм о много більшої для нас ваги. З тої то причини, а також з огляду на дуже інтересне устави́ння kwestий, уважаємо пожиточним подати тут в переводі цілковиту програму будучого з'їзду.

I. Філософічний ві́дділ.

- 1) Ідеальна задача фізичного виховання і вказання способів впровадження его в житє при сучасних суспільних відносинах.
- 2) Рівновага людського єства в его потрібній діяльності: фізичний, умовий і моральний. Відносина, що зрушують ту рівновагу і їх індивідуальні і суспільні наслідки.
- 3) Причини фізичного упадку людської раси.
- 4) Висока ціль фізичного виховання в протиставленю до напряду здобути брутальної сили.
- 5) Бідність плану метод виховання, оснований на правах природи і згідних з устроєм чоловіка.
- 6) Значіне виховання, як средства борби проти унасліджевим хибам дитинства.
- 7) Економічне значіне фізичного виховання з суспільного становища.
- 8) Внутрішнє відношенє між фізичним, умовим і моральним вихованєм.
- 9) Конечність уділу публичних властей для утвореня нових звичаїв і для борби з розповсюдженими тепер пересудами і хибам в фізичнім вихованю.
- 10) Способи переконання людей праці і надання виховавчій практиці наукового напряду.
- 11) В якій степені треба уваглядити теперішні упередженя і хиб існуючих метод в реформі виховання і в науковім розвою.
- 12) Карність єсть підставою виховання, однак під услівєм, аби була підданєм ся правам природи, а не безвартістним конвенціональним приписам.

II. Ві́дділ біологічних наук.

- 1) Біологічні науки, визнаючи вплив вправ на людський організм, повинні запевнити згідність між примінюваними средствами а цілю виховання.
- 2) Всі чинности житя єсть зависимі від нервного укладу. Мязи єсть лише орудіями під управою нервних осередків; звідси виходить, що дослідя

фізичних явищ повинні бути поставлені в вихованню на першім плані побіч студій над иншими діями організму.

Взаємний вплив психічних функцій на чинности життя.

3) Гігієна і формування чинностей організму в відношенню до вправ. Образоване зміслів, перцепційних здібностей і зворушень.

4) Права розвою одиниці і людських рас.

5) Вплив наслідковості, оточення, поживи, способу життя, діяльності, спочинку і заводових привычок на одиницю.

Границі виховальності одиниці; характеристичні типи заводових спеціальностей.

Вказівки зоотехніки.

6) Чоловік як продуцент енергії.

Особистий співчинник енергії; средства до його побільшення.

Різні частоти людської енергії: ділане статичне і праця м'язів; енергія нервів.

Побуджуване енергії: средства відживляючі і параліжуючі нервовий уклад.

Студії над діланем.

7) Студії над формою, відношенням частин, обємом і звязкостію тіла, залежно від примінювань його до даної праці, а передовсім до руху рук.

8) Порівняне результатів вільних вправ і ритмічних вправ і на команду.

9) Умучення нервів і м'язів. О ужиткованню нервової і м'язової сили. Їх рівновага.

10) Управительство над людською енергією і її ужиткованне.

Справджене права найменшого опору.

11) Механізм і співзалежність рухів.

Міра механічної і фізіологічної праці і порівняне праці з'ужитої в різних рухах.

12) Впровадження в життя економії праці в переносуванню ся з місця на місце і в різних з заводом звязаних рухах.

Переважаючий вплив ритмічності на скількість з'ужитої праці.

13) Різні наслідки вправ залежні від скількості з'ужитої праці природа рухів і способ їх виконання.

III. Технічний відділ.

1) В який спосіб може вихователь в данім оточенню опанувати чинники, що зміняють чоловіка в користь одиниці і раси?

2) Правила виховання, маючі на цілі досягнене найліпших результатів вправ зі становища гігієни, нормального розвою тіла, зручності і найліпшого ужитковання сили м'язів в практичнім приміненню.

3) Примінене правил виховання до науки ремесла, як також до науки в артистичних заводах: рисунки, музика, танець і т. и.

4) Средства збільшення видатності праці і віддалення границь умучення у одиниці.

5) Гімнастика яко средство лагодяче шкідливі наслідки праці в різних заводах.

6) Примінене правил економії до загальної гімнастики, до переносення ся з місця на місце в нормальних услівях і до військових чинностей.

- 7) Средства надання принади фізичному вихованню.
 - 8) Роля музики, співу і танцю.
 - 9) Уражене подвіря, луки, гімнастичної школи, площі до гри, саджівки і т. п.
- Прибори і одіж до гри і гімнастики.
- 10) Приряди лябораторії до студій над явцями руху і результатами вихованя.
 - 11) Графічні і статистичні викази одержаних результатів.

IV. Педагогічний відділ.

- 1) Педагогіка повинна бути основана на знанню впливу вправ на людський організм.
- 2) Примінене правил вихованя до одиниці, родини, шкільної групи і цілого народу.
- 3) Чи в краях, де суть різні звичаї, мова і клімат, наука має бути однака?
- 4) Чи треба централізувати заряд публичного вихованя і в яким степені треба полишити місцевій ініціативі примінюване загальних правил в поодиноких случаях?
- 5) Форми фізичного вихованя в різнім віку; припаси, які треба викладати матерям родин; різниця між вихованем дівчини і хлопця.
Звичаї, що ведуть до захованя фізичних прикмет в дозрілім віку і в старості.
- 6) План нормального фізичного вихованя.
Природа, вибір і поступовий порядок вправ.
Шкільні програми різних степенів.
Добір учительського персоналу, іспити, конкурси, часові курси, спеціальні нормальні школи, інспекції.
- 7) Контроля результатів, статистика, спеціальні педагогічні музеї.
- 8) Організація висших наук.
Курси для студентів на університетах.
- 9) Хвиби системів, оцертих на спеціальних вправах, передовсім на порушуваню тіла при помочи рук або рамен.
Висшість мішаної системи, обнимаючої гри і методичні вправи.

V. Розповсюджене фізичного вихованя.

- 1) Спеціальні видавництва і часописи.
 - 2) Праці поза школою.
Спортів і гімнастичні товариства.
 - 3) Ураджуванє конкурсів; запомоги і нагороди.
 - 4) Средства заінтересованя родини справою фізичного відродженя молодіжи і средства, що ведуть до впровадженя здорових звичаїв вправ в приватнім життю.
 - 5) Способи здобута средств до розповсюдженя фізичного вихованя.
- З залученого спису тем до обробленя і дискусії на з'їзді видно, що они обіймають в загальних зачерках цілу царину фізичного вихованя, отже не може бути мови о вичерпаню так обширної програми, що впрочім зазначає в своїм листі сам ініціатор. Однак вага кожної поодинокі квестиї, науковє

оброблене предмету і сама ціль підприємства будуть здає ся і у нас достаточною заохотою до участі в спільній праці над поліпшенням умов розвою молодіжи.

500-ЛІТНИЙ ювілей друкарства.

I.

Сего року минає саме 500 літ, як вродив ся сей чоловік, що винайшов спосіб, як друкувати книжки. Тому цікаво буде нашим людям знати, яким способом дійшли люде до друкування книжок, хто коло того найбільше заслужив ся, та яка користь вийшла людям із друкарекої штуки.

Всякому відомо, що чоловік перевищує і наймудрішу звівирину тим, що вміє говорити. Мовою чоловік переказував свої думки і свій досвід другим людям, приміром своїм дітям; діти знов переказували внукам се, що они чули від батьків та се, що самі бачили і самі видумали — і тим способом чим далші покоління людей, тим були они розумніші, тим більшу мали культуру. Та „слово“ „мова“ се річ летюча; не одно сказане забуде ся або перекрутить ся. Тому й культура, яку батьки переказували своїм дітям тільки устно, дуже поволи розширяла ся та поволи зростала.

Та далі люде призначили ся свої слова і думки передавати другим через звуки. Такі знаки ковано в каміні, різано в дереві і т. д. Хотів чоловік написати щось про „льва“, то ковав або різав в каміні чи в дереві маленького льва; хотів написати про дерево, то рисував дерево, і т. д. Таке письмо звало ся „образове“ або „гієрогліфи“ і се було перше письмо. Де его вперше люде видумали — не знати. Одні кажуть, що в Китаю; другі, що в Єгипті, а ще інші говорять, що в Вавилонії, — бо ві всіх тих краях в старі „образові“ написи на камінях і старих будинках з часів, що сягають до 5.000 літ перед Христовим різдвом, себ-то мало-що не 7.000 літ від наших часів назад.

Далі завважали люде, що всякі слова складають ся із „звуків“. Тому люде придумали на кожний звук особний значок (букву) і таких букв було не багато; всего тільки, кілька в звуків. От таке письмо зве ся „звукове“ і люде его до нині уживають. „Звукове“ письмо видумано вперше тому яких 5.000 літ в Єгипті або Вавилонії. Зі сих країв переймили се письмо палестинські жиди та їх сусіди фенікійці, нарід, що жив з купецтва та морської плавби. От-сі фенікійці їздили по далеких землях і занесли „звукове“ письмо і до Греції і до Італії і до інших земель. От-там в тих землях перероблено по троха з часом се письмо, та з того вийшли два особні писма: кругле, латинське і карличковате грецьке. Якже-ж Німці навчили ся від Латинян (Римлян) писати, то вони переробили трохи латинське кругле письмо і з того вийшло німецьке, острокінчасте письмо. Знов-же Славяне, особливо македонські Болгаре, що стали переймати від Греків письмо, переробили то письмо по своєму і з того вийшло старославянське або церковне письмо, яке зве ся „кирилицею“. Та в нових часах, щоби лекше було читати, перероблено трохи кирилицю так, що вона стала кругліша. Таке кругліше славянське письмо зве ся „гражданка“ і нею друкують ся тепер всі книжки у всіх майже Славян.

Тільки Китайці тримали ся і ще до нині тримають ся свого старого „образового“ письма. Але такого письма тяжко вивчити ся, бо там на кожде слово в особний значок; а що слів у людей в тисячі, так і значків також в тисячі.

Як письмо розширило ся по світі і як люде стали писати книжки, тоді і освіта (культура) стала між людьми зростати. Люде стали списувати пісні, оповідання, молитви, закони, релігійні приписи, історію, описи країн та всякі інші мудрі і пожиточні річі. От-тепер все те вже не пропадало, але лишало ся в письмі внукам і правнукам.

Одна тільки була біда, що переписувати книжку треба було дуже довго. Через те книжки були так дорогі, що хіба найбагатші люде могли їх собі справляти. Для бідного а навіть для середно-заможного книжки не було. Старинні римські та грецькі кингарі мали до переписування книжок десятки або і сотки невольників. Вони переписували книжки в той спосіб, що оден чоловік читав поводи (диктував) з готової книжки, а невольники всі за его словами писали. Та все-ж і так переписані книжки були дуже дорогі.

Якже на світі розширило ся християнство і настало багато монастирів, тоді переписувачами стали монахи. Але вони переписували тільки церковні книжки, а світських переписувати не хотіли, тому і стара римско-грецька наука знов стала упадати. Аж пізніше, як настало багато і світських переписувачів, тоді стали науки знов розширяться.

Та трапило ся ще одно: Десь-так 1.000 літ по Христовім Різді бісурманські Араби та Турки забрали від християнських Греків святу землю себто Палестину з містом Єрусалимом. Християне-Європейці, на лавин римських панів, стали йти війною в Святую землю, аби відбити її від Турків. Хоч їм се не вдало ся, та з тої війни вийшла така користь, що Європейці пізнали чужі, східні та полудневі народи і стали з тими народами торгувати і плавати морем до них. Далі Європейці стали і по тих чужих арабських та перських краях чим раз дальше на схід мандрувати і дійшли аж до Китайців.

А Китайці тим часом придумали вже нову штуку. Вони навчили ся вирізувати на дерев'яних дощочках своє письмо так, що оно відставало від дощочки. Як потім таку дощочку потягнути „чорнилом“, та приложити на то картку паперу, то на папері відібає ся письмо. Тим способом можна з одної дощочки відбивати тисячі карток однаково записаних. От-так стали Китайці відбивати свої книжки яких 200 літ по Христі. — Як-жеж опісля Європейці стрінули ся з Китайцями, то перейняли від них такий спосіб відбивання книжок і перші такі книжки стали показувати ся в Європі около 1400 року по Христі, себ-то тому зниз 500 літ. Се і єсть початок друкарства.

Та воно так довго не було. Друкування з дерев'яних дощочок було невигідне, бо як надруковало ся книжку, то різні дощочки були потім до нічого. Крім того таке різання письма на дощочках забирало багато часу і роботи, а саме письмо виходило на папері не гарне і замазане.

Тоді знайшов ся чоловік, що винайшов цілком инший і много ліпший спосіб друкування. Сей чоловік родив ся тому 509 літ в західно німецьким місті Моґунці над рікою Реном та звав ся Іван Гутенберг.

II.

Іван Гутенберг походив з багатого міщанського роду „патриція“ себ-то найбагатших міщан-панів, що панували у місті Моґунці. Місто Моґунція,

подібно як і інші великі міста в тих старих часах, правило само собою немов мала республіка, та тільки признавало над собою власть німецького цісаря. А в самім місті правила „патриції“. Та трафило ся, що біднійше міщанство збунтувало ся і „патрицій“ вигнало. От і Іван Гутенберґ мусів молодим хлопцем втікати з Моґунції і пішов в друге німецьке місто Штрасбург, де привчив ся різати в дереві та відбивати книжки. От ту впав Гутенберґ на цілком нову думку. Він подумав собі: „Як можна вирізувати цілі довгі уступи письма, то можна вирізувати і кожду букву з'окрема та потім сі окремі букви до купи рядочком складати і з того вийдуть слова, речення і цілі картки. Він так і зробив. Повирізував з дерева маленькі стовпчики, а на кінці кожного стовпчика букву: на однім „а“, на иньшій „б“, на иньшій „в“, ще на иньшій „г“ і т. д. — і так вирізав цілу азбуку. Потім він складав сі „черенки“ (себ-то стовпчики) рядочком, у слова і речення, стрічка за стрічкою, а як вже вийшла ціла сторона письма, тоді все те разом скопував листовками, щоби тримало ся купи. Тепер посмаровав сей „склад“ чорнилом і притиснув на нього папір, а на папері відбило ся все так, як було зложено. Далі придумав Гутенберґ „прасу“ себ-то машину, в яку вкладало ся раму зложеною черенками, а потім обертало ся прасу корбою а праса підносила ся і опадала та все вибивала друк на свіжо підложеном папері.

Але дерев'яні черенки були до нічого. Різати їх нелегко а до того друк, який з них виходив, був негартний. Тому Гутенберґ задумав лити черенки з металю. Та ба! в него не було грошей. От тому він зробив контракт з двома штрасбурґськими богачами-міщанами, що звали ся Шефер і Фуст. Они ему дали грошей і він став з ними на спілку виливати черенки з металю, а далі заложив велику друкарню і став друкувати книжки. Було се 1434-ого року по Христі. Гутенберґ мав тоді 33 літ. — Та небагом трафило ся, що Шефер умер а його сини стали враз з Фустом процесувати Гутенберґа, кажучи що Гутенберґ не має права до друкарні. Штрасбурґський магістратський суд признав їм право а Гутенберґа з друкарні викинено. Тепер Гутенберґ впав у велику біду. Він вернув до рідного міста Моґунції і шукав чоловіка, щоби ему поміг. Таким чоловіком був багатий вчений Др. Гумері. Він дав гроші на нову друкарню і небагом стали вони оба на спілку друкувати книжки.

Друкарська штука стала дуже скоро розширювати ся по Німеччині та по сусідніх краях і небагом по Гутенберґовій смерті в самій Німеччині було звиж 60 друкарень.

Перша друкарня, де стали друкувати ся рускі книжки, була в Кракові. Заложив її 1491-ого року Німець чи Голляндець, що звав ся Швайпольт Фіоль. Перша руска книжка, яка там видрукувала ся був „октоїх“. Та далі стали самі Русини закладати друкарні на Русь-Україні.

Тоді в нас була велика релігійна борба. Православні, унії, католики та протестанти сперечали ся між собою за віру та писали против себе багато цеземічних книжок. Між руськими протестантами був багатий князь Радивил з Несвіжа на Білій Русі. Він заложив у себе 1568-ого року першу руску друкарню на те, аби там видавати рускі протестантські книжки. Перша там надрукована книжка, се був „протестантський катехізм“ писаний народною мовою.

Щоби боронити православної віри перед католиками, унітатами і протестантами, православні Русини-міщане завязували „братства“. Такі братства мали боронити віри тим способом, що дбали про церкви, видавали релігійні книжки, удержували братські школи, де учено по руски, по грецьки і по латиньски, робили братські сходни, допомагали своїх членів і т. д.

Найбільше таке братство було у Львові і звало ся „Ставропігія“. Щоби таким коштом видавати свої книжки, задумало „Ставропігійське братство“ заложити свою друкарню. Трафило ся, що до Львова приїхав був друкар Федорів. Той Федорів заложив був зразу друкарство в Москві. Але московський нарід був тоді ще дуже темний, вважав друкарство за „чортівську видувку“, напав на дім Федорова та зруйнував его. Сам Федорів втік з Москви на Русь-Україну і поселив ся вкінці у Львові. Друкарню, яку він зі собою привіз, мусів Федорів з біди продати одному жидови, а той жид відпродав сю друкарню Ставропігії 1571-ого року за 3.000 польських золотих. Ос-так заложено першу друкарню в Галичині.

III.

Від часів Гутенберга минуло п'ять соток літ. За той час розширило ся друкарство так, що тепер навіть по малих повітових містах маємо друкарні.

Та найбільше стала друкарська штука розширювати ся в нашім столітті, коли її уліпшено. Найперше придумано спосіб, щоби друкарську прасу обертала парова машина. Далі перероблено друкарську прасу сим способом, що вона не бє вже з гори в чистий папір, але так, що рама зі зложеним друком пересуває ся взад і вперед долом попід валом, що над нею обертає ся. Дівчина або хлопець, що стоїть коло машини, прикладає з гори на вал чистий лист паперу. Вал обертаючи ся, ханє сей лист між себе а між раму, яку особливий прилад потягає чорняком. Папір пересуває ся тим способом між валом а рамою і на ній відбиває ся весь друк, яким заложена рама. Задрукований папір, що висуває ся зпід валу, впадає на дерев'яні листовки, які виглядають так як грабки. Сї грабки звертають ся до гори та відкидають задрукований лист паперу на дощичку, що стоїть за машиною. — От-так друкує ся праміром „Свобода“.

Але в найновіших часах придумано ще лекший спосіб друкарства. Вживає ся до него таких черенок, де букви не відстають від кінчика черенка, але є заглублені (врізані) в черенку. З таких черенок складає ся статі і вкладає ся їх в рами. Потім заливає ся се з гори приготовленою металевою масою. Як маса застигне, то можна сю плиту здїявати з рами і на ній буде відбитий весь друк в той спосіб, що відстає від металевої плити. Тепер згинає ся металеву плиту друком на верх довкола вала. Попід сим валом обертає ся другий вал. Між них вкладаєть ся пояс паперу широкий так, як має бути широка газета, а довгий на кількатор метрів. Папіряний пояс, захоплений валками, суне ся між ними все далі та далі і на ній відбиває ся друк з плити навиненої на вал стілько раз, скілько раз вал обернув ся. От-так з поміж валів виходить задрукований звій паперу, який розтинає ся на особні листки. В той спосіб за дві години можна надруковати 10.000 чисел газети. Але така машина є дуже дорога.

При помочи друку можуть люде таким способом розмножувати книжки. А чим ліпше люде уліпшували друкарську машину, тим таньші ставали ся

книжки. От-так тепер вже не тільки великі богачі можуть купувати собі книжки, але навіть і бідного стати на се, аби собі придбати книжку. Така книжка, яку давнїйше писано з рік або і більше, складає ся і друкує ся тепер за кілька днів. В давних часах треба було заплатити за невелику книжку кількесот золотих, а тепер всего кілька шісток!

Через се освіта стала між людьми дуже розширювати ся. Зразу богатші міщане, а далі і селяне та робітники стали читати книжки та газети і набирати ся з них розуму. Ось так стала наука служити всему народови а не тільки богачам-панам; якто кажуть, наука здемократизувала ся. Від коли-ж між народом зросла освіта і наука, від тоді і нарід став розуміти свої права та свої кривди і став бороти ся за свою правду. Борби зачали ся найперше в Англії, де нарід зробив революцію против короля і шляхти. Далі зчинила ся тому 100 літ така сама революція в Франції а в кінці в 1848-ім році в Німеччині, Італії та Австрії. Від тоді в нас скасовано неволю та панщину. Але нарід не здобув собі ще всіх прав, а здобуде їх аж тоді, як просвітить ся і зрозуміє „чия правда а чия кривда“.

Ось тепер відомо вже, яка то велика заслуга Гутенберга, в тім, що він винайшов друк. Як-би не друкарська штука, тоби люде і до тепер були темні, і до тепер пропадали-би в павській неволі та не знали-би, яке їх право і як від кривди боронити ся.

Тепер по цілім світі шанують Гутенбергову память величавими обходами, споминають его добрим словом та хвалять і славлять его в красних промовах, в газетах і в книжках всякі люде: і вчені і прості, і міщане і селяне — бо він зробив добродійство всім людям.

Л. Цегельський.

Роля студента в Данії.

Написав Гундакар Фон Сутнер.

Кажуть, що аби пізнати характер народа, треба заглянути в его місця забави. Ї в тім тріта правди, особливо коли займаємо ся одною частиною душі людської, і то сею, що, скинувши з себе клопоти буденщини, одіває ся у святочну одіжку. Старовіденську добродушність пізнати ясно у Гріндінгерів і інших передміських трубадурів, але тоді...

В Копенгазі їде кождий чужинець не до Венеції, як у Відні, лиш до Тіволі і ту впадає кождому в очи щось, що пізнійше пізнаємо при докладнійшій обсервації і при розмові зі знавцями як щось незвичайне, іменно свободні сказати можна демократичні відносини одної класи суспільности до другої. Ту нема різниці поміж вишніми 10 тисячами і низніми 100 тисячами людей.

Першорядна реставрація, що не уступає найліпшим віденським куховарським матадорам, стоїть при вході до города; столи на веранді бездоганно накриті, кельнери додають собі великої поваги, — а прецінь засідає там простий чоловік спокійно побіч аристократа і міліонера-фабриканта. Він не замовляє собі *dine*, але шклянку пива, або кави, з самосвідомістю чоловіка, що за

се, що амовив, заплатить своїми власними грішми, так як другий, що має повнійшу мошонку.

Коли йти даліше через парк Тіволі — то все видить ся чим раз більше ту мішанину ріжнородних клас суспільности. Тут і там виринають молоденькі бурші в студентських шапочках і чоловік дивує ся, як бачить, що їх поздоровляють ввічливо старші віком люди; як видить, з якою свободою порушають ся вони між дамами, і панами і як певно вони відграваять свою ролю, котра в ниньших краях належить офіцерам. Се має свою певну підставу, бо копенгагські студенти не є що будь; вони є злучником між класами суспільности, котрі без них стояли би без сполучення, так як в ниньших краях. Вони суть у правдивім того слова значіно розсадинками інтелігенці; вони тим не до-вольають ся, щоби здобути собі освіту, але почувають ся до обовязку ся набути освіту щеппити другим. Розуміє ся, що при тім не стає їм часу до піятки і бійки, та ниньших подібних розривок. Заложений в р. 1882 „Ліберальний клуб студентів“ має гасло: „Злука з всіми верствами суспільности“.

З часом з'організував сей клуб ось які інституції:

1. „Студентське товариство для науки робітників“. Се товариство існує від 1882 року. Від заложення мало воно відчити і лекції для робітників, розуміє ся даром. Річно учило пересічно 100 студентів (також жєнщини), а слухачів було около 2,000 робітників. Предметами науки суть: данська мова, правопис, каліграфія, рахунки, бухгалтерія, німецька мова, французька й англійська (длатого на сих мовах можна майже все порозуміти ся з людом), фізика, хемія, історія, національна економія. Приступні підручники до сих предметів видає клуб і розширяє у численних накладах. З початку уділювано науку в приватних домах: в наслідок численної фреквенції віддано небавом клубови мійські школи до розпорядимости. В многих провінціональних містах заложено такі товариства на взір копенгагського.

2. „Студентський комітет для видаваня таких книжок для народа“. Ті книжки продають ся по 5 і 10 кр. і мають відбут не тільки в місті, але і по селах між хліборобами. Заложений сей комітет в р. 1894.

3. „Безплатна, правна поміч для бідних“. На чолі стоять молоді адвокати, котрим помагають молоді правники. Річно користає 20,000 клієнтів з сего товариства. Заложєне воно в р. 1885.

4. „Музейний комітет“. Се товариство устроєє під проводом фахових людей масові відвідини музеїв і збірок і видає малі поучєня про ці інститути. Заложєне 1892 р.

5. „Вільний театр“. Найліпші драматичні твори данські і чужі виставляли ся для народа. Крім сего висилає клуб людей з відчатами на провінцію. Зимом відбувають ся заходами клубу що неділі вські публичні конференції для народа при дуже численній участі.

Розуміє ся, що в студентських кругах цвіте і штука, а людські концерти, устроювані ними зарівно в Копєнгагзі, як і на провінціі — належать до найліпших на тім поли штуки.

Не дивниця протє, як показує ся, що студенти суть любимцями народа; вони завдячують свою повагу своїй жертволюбивій праці. А молодим людям виходить на користь се позиточне ужиткованє часу. Через то, що вони в практиці виконують все, що навчають ся, через се, що вони вправляють ся без настанку через відчити, через охотну і безкористну поміч фаховим правникам і мужам науки, то они стають ся скоро певними у своїм фаху; коли такий

молодий чоловік покине університет, то в короткім часі чує ся в уряді, до якого вступив, як дома.

Для населення, се правдиве благословенство, що молодіж запрягла ся до такої праці і старає ся о се, щоби просвіту ширити в чим раз ширші маси, ту просвіту, що вже в Данії далеко розширила ся по континенті. Так, і між селянством в Данії збудила ся в останніх десятиліттях охота до просвіти, а через поліпшене материяльного положення, через спілки, котрі суть там загальною інституцією, поступила наперед і освіта. Також селяни мають свої університети, пильно звиджувані в зимі хлопцями, а в літі дівчатами, а з тих університетів виходять жваві люди, що свої господарства устроюють після найновіших здобутків на полі економії і через сильну солідарність піднесли хліборобський стан на таку височінь, на якій не зараз стане стан хліборобів в інших краях Європи.

Швеція і Норвегія з усіх сил наслідують той приклад. Але Данії належить ся честь що вона в тім зробила перший крок, а слова Björnson-а: „Селяни данські найбільше просвічені на цілій землі“ можна тепер зовсім сьміло і правдиво відносити до цілого населення. Се все завдяки студентам що заздалегідь научили ся розрізняти *фальшивий патріотизм від правдивого*.

Переклав Микола Левицький.

Про задержуване учеників в школі по науці, яко средство караня.

(Написав Володислав Кукелка*).

Між дисциплінарними средствами, наведеними в §. 24. мініст. розпорядження з дня 20. серпня р. 1870 находить ся також кара задержуваня учеників по науці в класі під відповідним дозором, а по змозі і за повідомленем родичів укараного ученика. Кара задержуваня учеників є проте карою законом дозволеною, а уживають її також дуже часто. Приглянувшись причинам частого уживаня сеї кари, спостережемо особливо дві головні причини: а) невідповідне моральне поведенє ученика і б) невиконанє завданої домашньої роботи. В першій случаю наміряємо сею карою поведенє ученика направити, а в другій случаю приневолює ся ученика довершити невиконану роботу або поправити невідповідно вироблену задачу. Таку роботу уважаємо роботою за кару.

Закон вимагає але і „відповідного“ дозору, значить дозору зі сторони учителя.

Задержаного ученика і передачу ему роботу повинен самий учитель доглядати, бо дуже то хвилю, наколи лишає ся задержаного ученика без всякого дозору, або лиш під дозором других учеників. Дальше повинен учитель постарати ся о те, щоби задержаний ученик не сидів дармо, але щоби зайнятий був якоюсь роботою, бо в противнім разі, привикав би ученик до безчинности, і тим то вийшла би ему кара на шкоду.

Родичі укараного ученика повинні в кождім разі о завішеній карі бути повідомленими, щоби знали, де їх дитина пробуває, а також і з огляду на те

*) Bukowiner pädag. Blätter ч. 7. 1900.

щоби дитина не вчила ся брехати. Але ся кара має і сумнівні сторони: надмірно уживана тратить она свою вартість і не лиш не приносить вже більше пожаданого успіху, але ще до того і обтяжає учителя. Наколи-ж учитель спостереже, що задержуване не направляє ученика, то не повинен тої карі вже більше, або хіба лише дуже рідко уживати, а на якийсь час таки і цілком залишити. Коли отже задержуване ученика покаже ся лишнім, то учитель буде приволонений ужити иншого средства, і тогди позістанесь ему лише безпосереднє порозумінє ся з родичами, щоби на дитину успішно вплинути. Если зрозуміє учитель, в сїм напрямі відповідаю собі поступити, то без сумніву его старанє лишить ся не без наслідку; а се певно може кождий потвердити, що родичі дуже рідко відмовляють своїй помочи в ціли направи дитини, если лиш безпосередно до них удати ся.

Особливо з двох причин ставєсь задержуване учеників дуже невідповідним дисциплінарним средством, а то з огляду на післанців, котрих учитель до повідомлення родичів укараного ученика уживає, як також і з огляду на тривалість карі. На післанця приволонений учитель уживати звичайно якого-то другого ученика, бо на такі потреби не розпоряджає шкільним слугою. Родичі задержаних учеників є по найбільшій часті люде, котрі не відзначають ся прихильністю школі і учителю, бо не пізнали ще важности науки, і для того поведене їх дітей в школі цілком їм байдужне; они то таких післанців звичайно що найменше виляють, а й учитель також не виїде на сухо, і ему впаде ся его частка, котра певно не причиняє ся до піднесення его поваги. Є навіть і такі родичі, що по просту не хотять, щоби їм такі донесення робити. Против такому поступованю родичів не годен учитель нічого адїяти; такі обставини уменьшають его замишуванє до свого тяжкого звана, що відбуваєсь і на его дальшій роботі. Ужита кара може проте мати цілком шкідлі наслідки.

Задержуване шкодить також особливо слабовитим ученикам; іменно в зимовій порі, если задержить ся таких учеників від раня до полудня, позаяк недостаток поживи може підкопати здоровлє дитини. Кілько то бідних дітей їде рано до школи, не ївши нічого, і чекає нетерпеливо на обід, який мати его прирекла принести з роботи! Таку дитину совістний учитель не задержить, хоч би і як тяжко провинила ся.

Наконець повинен учитель, задержуючи дитину, завсїгди в душі себе спитати, чи не спадає частина провини ученика на него самого, с. є. на учителя. Першою повинністю учителя є отже, зрозумілою і привабною наукою улєкшити дитині домашні задачі, а далі повинен він уважати і на те, чи ученик не перетяжений своїми задачами, через що не встанї був їх виконати. Також конечно уваглядити і обставини, котрі причинились до того, що дитина не виконала своєї задачі, а коли покаже ся, що вина не по стороні дитини, то не повинен учитель дитину карати. В такім случаю дозволяє ся дитині задачу на другий день принести.

Дуже часто причиняєсь вдача учителя до провини ученика; его холодне поступованє в молодіжї неприхильне, тоді стає ся школа арештом і задержуванє не має ні кінця ні міри. Не конечно також і за кожду провину дитину сейчас карати; деколи помагав уніиженє, в свій час ужите, багато більше, ніж кількаразове задержуванє. Тут пригадати-б слова Гербарта, котрий каже: „Часто лучає ся, що дитина в глибині своєї душі захоує кутик, до котрого вихователь не знайде, в тім то кутику живе она тихо для себе, на-

діє ся, висновує ріжні гадки, котрі она при найближшій нагоді пробує, а коли они поведуть ся, витворює на тім місци, характер. При уживаню задержування учеників по науці яко дисциплінарного средства, конечно проте придержуватись особливо слідуєчих засад:

1. старати ся, щоби задержуванє так само, як і иньші кары на найменьшу кару обмежити;
2. доглядати задержаних учеників самому учителю, і глядіти за тим, щоби не сиділи дармо;
3. обминати з своєї сторони все, що могло би учеників до провини наклонити а тим то і до кары привести.

Про потреби плеканя здоровля в народній школї.

(Написав на конференцію повітову учитель в Кіцманю Денис Евстафійевич підучитель в Кіцманю).*)

Здоровля є найціннішим скарбом людским і певно ніхто з нас не скаже: я не хочу бути здоровим. Співділати, щоби не лиш своє, але також і здоровля всіх людей утримати, тому вже певно ніхто не відкаже; бо до того не допускає співчутє людске.

Пригляньмо ся ближше людському житю! Майже що дня можемо бачити, як слабість щастя поодиноких, ба і цілих родин дуже пеує, навіть без милосердя розбиває. Через одного, котрого слабість робить нездібним до роботи, мусать голод терпіти майже ціла родина; задля недостатку корму мусить она слабиути і принепадати. Давно, ба і нині ще наш нарід через свою глупоту і несвідомість переконаний, що кожда і найтяжша слабість походить від знахорок, ворожок, злих духів і т. н., не знаючи, що майже всі слабости походить від зіпсованого воздуха в комнатах, злого корму, перестудженя і т. н.

Берім приміром низшу верству нашого населєня (робітничу класу), а побачимо, що мельники, каменярі, гірняки і т. н. через вдиханє пилу зазнавають часто на грудні слабости, котрі можнаб легко застановити добірними средствами.

Через такий ряд примірів учимо ся дальше, що так само злі впливи, як зла будова і урядженє, дальше невідповідне бранє наукового материялу і дисципліни в школї шкодить молодому, тільки що розвиваючому ся організмови, і стають часто поводом хвороб, котрі певно можна назвати шкільними; але дізнаємо так само средства, котрими можна би їх бодай по части віддалити.

Досвід учить нас дальше, що чим здоровіші родичі, тим сильніше-збудовані діти. Тому можемо в певним правом дальше заключити, що через удержанє і скріпленє здоровля межі народом слідуєчі генерації зискають на силі і на дуєі; дух бо здоровий може успівати лише в здоровім тілі.

В послідних десятках сего столітя привела нас гігієна, то є наука про удержанє і скріпленє здоровля, через досвідчених і учених людей до вели-

*) Z Buk. päd. Blätter. Ч. 11. 1900.

кого поступу, так що нині вже більше менше знаємо, де знаходиться зародок майже кожної слабости. До тепер якось не дуже занималися сим найважливішим чинником людскости, але ширити між народом обширніше знання людського організму і його природних умов і буде нашою повинністю. Хоч знаємо з власного досвіду, що вороговане проти всієї науки нашого народу становить сильну заперу просвіті, то не страхаймося, товариші того; бо по часі мусить наука побідити вороговане, глупість і всякі забобони нашого народу.

Если хочемо когось щось навчити, то мусимо тоє насамперед самі докладно знати. Хоч ми щось трохи училися про організм людський і про його плекане і удержане ще питомцями учительської семінарії, то все тої науки так за мало, щоби щось і діти навчити, а по другім, що сего не уживався і забував. Може би хвальна повітова Рада шкільна постаралася о відповідні підручники „про удержане і плекане здоровля“, тимчасово хоч в німецькій мові, если в рускій нема, з котрих могли би ми користатися.

Одно з найважливіших средств, збуджувати інтерес плекання здоровля, ширити самостійну роботу нашого народу на поправі і забезпечіти його стану здоровля лежить на нашій народній школі. Школа повинна добрі і пожиточні правила про плекане здоровля, у молодій їй під опіку даній молодіжці так вціпляти, щоби можна було їх, через школу далше в їй найблизших кругах ширити. Високоповажані товариші! Ми (учителі народні) єсемо ті, котрі покликані, перші зереньця науки в ум дитячий насадити, щоби принесли як найбільші плоди; ми єсемо тими рілниками, котрих висилає громада, край і держава, щоби ми ту нам під опіку дану молодіж так виховали, аби з неї були колись здорові, працьовиті і дбали городжани.

Кожний з нас з певністю хоче, щоби з його рук вийшли здорові і найпорядніші молодці і виростали на утіху родичам і суспільности. Щоби ту ціль досягнути, треба так добре собі труду задати.

Правда що подеколи і школа, але далеко частіше дім родинний є співвинний декотрим слабостям. Школа може через вплив на родичів легко запобігти тому лиху.

Високоповажані Товариші і Товаришки! Нехай нам ніхто не поєміє казати, що вплив учителя і школи не є доступний поза її границями. Нам то дуже добре відоме, що опір посередний і безпосередний із сторони родичів проти школи, учителя і його науки, спинає по найбільшій частині у нас розвій науки і все хосенне і сприяюче; але не забуваймо, що не злість всему тому виною; причина лежить в незнаню.

Се би була одна з найкрасших задач школи, ту пропасть, в котру наш нарід самохіть кидаєся, усунути; бо аж тоді би засіяла і в нас зірка просвіти ясеньким світлом.

Як вже знаємо, молодий, тільки що розвиваючийся організм потребує найстараннішого плекання. Впливи в молодім віці є дуже важні, бо полишають наслідки на весь вік чоловіка.

Пригляньмося всім тим слабостям, котрі найбільше з школи поветують і котрі нарід найбільше школі має завдячити: Так приміром кости дитини єще дуже мало вапнисті і тому дуже м'які. Коли дитина горбиться при писаню, то се може стати поводом постійного скривлення хребетниці. Досвідчені лікарі признають, що скривлене хребетниці має звичайно свій початок межі 7 а 12 роком. Тому всему виною невідповідні лавки в наших народних

школах, а також скісне писане, котре перед роками уживали, а тепер на ново завели. (Най лиш учителі ліпше уважають на сиджене дїтий при писаню, то лиха того не буде. — Ред.) Багато лікарів приписують скривлене хребетницї також скісному писаню.

Короткозорість повстає найбільше при напруженю ока, если нема одвітної скількості світла в шкільній кімнаті, а також через ненормальне зближене ока при писаню і читаню, при котрім око наповнює ся кровю. Щоби сему лиху запобігти, доконче треба, щоби шкільні кімнати були добре положені і мали одвітну скількість світла, а при писаню і читаню на то уважати, аби ученики не дивили ся зблизька.

При натуажених працях кров ударяє дуже до відповідного оруддя. З того повстають біль голови, носокривлене і різні забуреня нервні у дїтній перетяжених духовою працею; бо дух здоровий може успівати лише в здоровім тілі.

Діти перетяжені наукою не розвивають ся нормально під взглядом фізичним, їх тіло стає звичайно мало відпорним, они занемагають дуже легко і швидко, а слабосильности тіла товаришить також недостаточний розвиток сил умовних, то є слабосиле духа.

Всілякі налоги дїтній до слабовитости не треба легковажити. Если дитя неспокоїне, дразливе а на лиці виглядає блїде, то виною того брак крові, неодвітна пожива і натуажена умова праця. Нераз карає ся діти, замість їм і їх родичам показати дорогу, котра би привела до поправи сих злих відносин. Часто лінивість є нічо иньшого, як апатія з браку крові, злого корму і т. н., а карою можна би хіба досягнути перетужене організму і тим ще гірше пошкодити розвитку умовному.

Др. Мориц Гавстер каже, що цілком безпечно і з певною причиною можна короткозорість, скривлене хребетницї, біль голови, кровотоки і малокровність назвати шкільними слабостями.

Родина, як уже висше снімлено, є багато співвинна в тих слабостях; бо вона назначає несприятелі обставини для роботи і науки, і тому шкоду школи ще дома підзирає.

Придумаймо, що лиш при шести-річній науці без домашних вправ коло 7—8000 годни річно виставляємо діти таким шкодам у школі, де вона гігієнічно але уряджена.

А кілько ми самі мусимо через ті шкідливки здоровля терпіти і наражати ся, то лиш ми і Бог знає! Кілько слабостей розширяє сама школа, котрі в ню через всілякі способи занесено! Хто обширїйші наглядности є в станї робити, знає, що кір, віспа, шарлах, дифтерія може найбільше через школу межі дїтворою ширати ся. Таж не дуже рідко короста переносить ся на учителя і на діти.

Школа несе часто не лиш здоровля учеників, але і учителя; на послідке мали і мають малий нагляд, а все таки маємо ми учителі право, з прав, котрі державна постановила, не лиш читати, але таки жадати, нас у нашім тяжким званю хоч перед найгіршими ворогами здоровля охороняти. Зіпсутий воздух в шкільній кімнаті наражає здоровля учеників і учителя, як також але світло і т. н., де часом послідній сам не є в стані, себе против тих шкідливостей охоронити.

Томуж треба остаточні правила робити в сїм взгляді, котрих спроможність би була, в народній школі, хоч по части ухилити занесене і розширене всіх сих наведених слабостей.

Найліпша дорога, поправити здоров'я в народній школі, була би найвідповідніша :

1. Зачислити науку про плеканє і удержанє здоров'я в народній школі до предметів шкільних.
2. Познакомити молодіж з правилами природи і з їх уживанєм.
3. Старати ся о виданє для молодіжи відповідних книжок про здоров'я.
4. Жадати від властий установа сталих шкільних повітових лікарів.
5. Старати ся о виданє підручників для учителів.

Тому, що діти ходять до школи в найважніших роках свого нормального і фізичного розвитку, доконче треба би чувство для природи і її близького знаня у їх умах так збудити і розвинути, щоби та наука мала колись великий вплив хоч на домашній кружок.

Перед роками видав, свого часу всім поважаний професор всеучилища (Hufeland), книжку, під заголовком: „Штука, продовжити людське житє, котру на багато мов переведено.

В передмові до сеї книжки каже він так: „Я писав для молодих людей, бо лиш в них можна положити підвалину для довгого і здорового житя. Через недбалість ніхто до тепер не зважав і не мав на гадці науку про плеканє і удержанє здоров'я. Я найобширніше обговорив ті точки, котрі можуть мати найбільшу вагу і вплив в руках читача.“ „Для мене“, каже він дальше „буде то дуже великою утіхою і стократною нагородою, если не лиш молодіж спонукає ся до єї читаня, але також в школах єї употребляє ся; бо я кажу, що доконче потрібно єю науку подавати в низших школах. Мій досвід розложив мені то цілком ясно, що ті, котрі отримали єю науку на всеучилищу, отримали єї звичайно вже запізно“.

Як мужики увільняють діти зі школи.*)

Хто придивляє ся діланю нашого народа, того не треба о тім ще переконувати, що темнота родить усякі злі діла; а нераз чоловік стає собі сам ворогом. Тому то читаємо в ч. 64. „Буковини“: „Дивні бувають деякі новини з нашого краю; дещо він таки зовсім нагадує край медведів“, а я додам „і лисів“.

Послухаймо, як темний отець радить собі, щоби свою дитину увільнити від школи. — Що мені з того за хосен, гадає він, що мій хлопець буде ходити до школи? Таж я не дурний дбати о то, щоби він став письменним і щоби єму було легше в світі жити. А про мене мій тато дуже дбав?!

Радше нехай мені худобину пасе, або кури гонить з огорода! Пійду до школи і буду красно просити, аби звільнили мою дитину, а як не звільнять, то буду вейляко жалувати ся; скажу, що нема кому овечку пасти, що я бідний і т. д., і т. д. А як і се не допоможе, то буду єму грозити тим а тим. Най знає, що і він не сьвятий, що і на нїм можна блуд знайти. Коли ні, то чейже я способу доберу, та-ж і я деє межі людьми бував і щось знаю.

*) Буковина ч. 70. 1900.

Але вперед піду до панотця, він як схоже, то все зробить, та чейже він не бере гроші за дармо від людей, і тепер возьме, а ні, то піду робити хочби і тиждень. Нема нічого, світ переіначив ся, може нема вже і Бога на небі, коли і панотець каже, що нічого не порадить. А два леви пропадуть, щом дав за подане, що его інспектор відкинув? Ні і ще раз ні! Чуєш, Аннице, коби ти зі школи з подвіря щось узяла, не конче так, щоби ніхто не бачив. Учитель прийде упоминати ся, та й зайде зо мною в танець^а.

Аниця послушала тата. Учитель довідав ся, і як прийшов за своєю річю, то і почув: „Ти мене звеш злодієм, я мою дитину до школи не пускаю“. Якби учитель був знав, що дитина намовлена, то був би єму ще стільки подарував, що та взята річ вартувала.

— „А чей же скрутить той учитель голову, він гадає, що вже нема мудрійшого над него. Чуєш, Петре! В школі, як що накаже тобі учитель, абиш не слухав і жадної карі не приймав ся, поки він на тебе руку не положить. Потому я вже знаю, що маю робити. Чуєш! бо як ні, то тя віблю на винне яблуко. Я тобі охоту віджену від тої школи. Ти гадаєш, що я вівцю дам до турми?“

Бажає вітцєве сповнило ся небавом, бо хто годев диявольську гадку пізнати, коли чорт усе щось придумає сьвіжого. Учитель з разу терпів хлопця, потому і подиктував кару: „Лишиш ся по науці!“ Але як діти зачали виходити зі школи, то і Петро давав утікати! Учитель зловив его в дверях за руку, а хлопець в крик: „Ви мені кожух роздерли, на що ви мене за руку тиснете?“ Урадований отець прийшов до учителя упоминати ся, за що був хлопець. Що дальше було, можна легко догадати ся. Доста, що учитель заскаржив за напад на дїм, а селянин за побите хлопця. І справа закінчила ся в судї.

Бувають і нинішні способи увільнюваня дїтий зі школи. Можна їх подибати у кождім селї, особливо в охресности одного із наших повітових містечок.

Коли учитель діткинув ся хлопця, зробив отець кілька синців на рамени і до лікаря. Сей написав своє сьвідцтво, бо звичайно на такі дурниці лікар байдужий, хоть знає, що учитель, покараний за те судово, буде далї виконувати поверховнїйше свою службу. Лікареви то байдуже, а може і судай, що нарід не поступить у просьвітї, бо вони звичайно до того народу не належать. Лікареви ще і то було на перешкодї, що він оглядав ті синці чотирма очима, але ні одним докладно. Судия зробив також свій обовязок і засудив учителя на грошову кару.

І замикати по науці не кожного разу порадо, хоть дозволено; часто приходить сам отець до школи і каже, що він буде за хлопця сидїти. Установи, щоби родичів повідомити, що дитина лишила ся по науці, значить у таких раї: спровадити собі їх самих на свою голову.

Шкільні власті пізнали уже хитрість наших селян, якою они уміють відтягати дїтей від школи. Про се сьвідчить розпорядженє шкільної ради краєвої з дня 16. мая с. р. до ч. 2.647, котре наказує вірно розсліджувати, котрі дїтї занедбані дїтьми оправдані а котрі неоправдані. Але способів, щоби учителя а тим самим і науку охоронити від напастливого поведєня школярів, нема і нема...

Ще один припадок, котрого я був сьвідком. По 4. годинї, зробив отець з 9-літнім хлопцем півтора милї до повітового містечка і станув о 6.

години перед шкільним інспектором; підійнявши рукав дитини, попросив подивитися, як учитель забив хлопця. На руці показалося п'ять великих темних синців. Інспектор випитав, що, як і коли сталося і, розуміє ся, обурений на такого нелюддя-го учителя, був би відослав чоловіка до лікаря, бож годі було холоднокрівно давити ся на скривджену дитину; та щож, коли чортівське діло дістало свого противника ще в саму хвилю. Синці були трохи за правильні що до форми і положення, а один був саме на лікті. І якже могла дитина витримати той біль і ще раменем рушати? Чому вона на місці не уміла? Чому учитель не постарався не допустити дитину йти до староства? Такі гадки шибнули в голові прибувшого гостя, він помочив слиною палець, а синці, хоч тяжко, зачали змивати ся і змили ся цілком. На запитання інспектора подав отець, що синці зроблені „шварцом“, а хлопець сказав, що чорнилом. Хлопцева правда, бо синці тяжко змивали ся. Інспектор дав тепер селянинові добру науку і заявив, що передасть справу судови.

Тоді селянин, хоть уже не сміло, докінчив своє обвинення, сказав, що учитель дає хлопцеві по кільканайцять „грушок“ денно. доста, що переслідують так, що хлопець хоче у керинцю скочити. — „І якже йому не скакати, коли має такого вітця“, відповів інспектор на відправу селянина...

Се най буде на науку особливо тим молодшим учителям, котрі ще не знають дуги на студеному воді, щоб не клали руки на дитину під жадним услів'ям. А як дитина не хоче учити ся, як она перешкоджає науку для всіх, як она маловажить прикази учителя, то нехай сему лиху зарадять шкільні влади, бо годі за се учителеви відповідати власною шкірою.

Н. І. учитель.

Прогулька шкільної молодіжи і концерт в честь Шевченка в читальні в Карапчеві.

В неділю 17. червня мали ми у своїм селі Карапчеві н. Ч. велике свято; наша читальня святкувала пам'ять Шевченка. Гарно було то, що шкільна молодіж поминала Шевченка разом з читальниками. Почало ся се так, що о 1 год. діти разом зі старшими людьми, котрих було багато, вибрали ся з музикою на прогульку. Забавили ся там дві години, а о 3. всі вернули до гарно прибраної стодоли ч. господаря і голови читальні Дмитра Князкого. У stodolі був портрет цесаря і Шевченка. Голова привітав гарно всіх зібраних і передав слово тутешньому учителеви н. Я. Залцєви. Учитель пояснив зібраним значіння вечерка, оновив дещо про минувшину нашого народу і вкінці сказав людям, хто був Шевченко і що він писав. Слова н. учителя зробили велике вражіння на зібраних. Людий було звиш 300 — то як прийшло ся при кінці засьпівати цесарєви і нашам провідникам з Чернівців многая літа, можете собі погадати, як грімко воно випало. Крім того діти під проводом н. учителя Е. Лазара відсьпівали народний гимн.

Потім співали кілька пісень, далі ученик Юрій Крицький декламував „Гамалію“, учениця Анна Стефук „Тополю“, учитель Лазар „Кавказ“, ученик Петро Шербан „Воля і наука“, А. Майковський „Наша Буковина“, а Сем. Маринячук „Рідна мова“. Такий то славний вечєрок устроїли ми собі.

Потім всім радили читальники над добром читальні, а вкінці стали бавити ся і танцювали до 9. год. вечером. Всі чули ся як одна родина. На відході голова Князкий дякував дуже пп. учителям Лазареві і Заяцеві за їх труди. Грімкою піснею закінчило се свято і всі розійшли ся задоволені домів.

Д. К.

Повітова конференція учительська в Чернівцях

повіту черновецького заміського відбула ся дня 22 і 23 червня. Зібраних привитав предсідатель і візав їх кликнути три рази „Най живі! наш Цісар Франц Іосиф!“ Потім приступлено до дневного порядку.

Перший відчит був на тему: „Які досьвіди зроблено до тепер дотно повториної науки в дидактичнім, педагогічнім і иньшім взгляді і яких способів уживати би до її адвигнення“. Сю задачу обробив старанно п. надуч. Слушанський, а коли скінчив, вивязалась жива дискусія, в котрій забирали слово пп. надуч. Пігуляк, Савіцький, Шуган і уч. Коморошан. Пан Пігуляк у своїх промовах висказав ся за наукою більше практичною, тому треба би, щоби учитель повториної науки звертав свою увагу на огородинцтво, пчільництво, гноєня і т. и. — Пан Коморошан домагав ся відповідних підручників дотно господарки.

Відтак обговорював староста п. Вірфель деякі установи і робив свої уваги.

Другого дня прийшла друга і третя задача на чергу: „Писемні праці в ріжних категоріях народної школи, їх число, поправка і дальше оброблене“. Третя задача така: „Учитель не має говорити більше як конечно потрібно, але повинен підчас науки наводити дітний до як найбільшої справи в бесіді“. У титулі бачимо вже і зміст сеї задачі.

Внесенє п. Слушанського, щоби завдати лиш одну задачу тижнево — прийнято.

По вичерпаню сеї точки дневного порядку поставлено около 20 вільних внесенєв. Між ними було і внесенє о підвишеню платні муж. учителям і то так, як побирають урядники трох найнижших ранг. Вдатно мотивував се внесенє п. Шербановский.

Згадати-б ще, що се внесенє як і друге, що „при обсаджєню надучительских сад і дівочих і мішаних шкіл (хлопячих — само собою розуміє ся) має ся уваглюювати лишє мужчина“, поставленє Пйотровским з Садаґури — викликали живіші промови як звичайно. Оба внесенєя прийнято.

О 8. год. по закінченю конференції зійшли ся всі учителі в огороді музич. товариства на комере. В нїм брав участь і староста п. Вірфель wraz зі своїми урядниками. Пізно розійшли ся весело настроєні учителі до дому, бо вже когут сьпівав: „час до дому, час“.

Теофіл Порембский, учитель в Люди-Горечі.

Фонд для бідних школярів.

Один з пп. учителів пише до „Буковини“ так:

„Мені здає ся, що годі нам і нашим ученикам сьпівати для зарібку на соборних службах божих; ті служби бувають завжди в будні, а в будні у нас робота у школі, нема часу ходити на парастаси. Я не перечу, що деє у якімсь селі можна й сего способу ужити, але сего не можна порадити всім, бо не всюди однакові відносини. Радше устроювати з учениками концерти і представлення по школах за дуже низькою оплатою для селян на дохід згаданого фонду — з того може бути більший дохід і хосен. Звичайним але пильним збиранням складок на сей фонд можна би також децю осатнути. Тут церква, яко богоугодна інституція, повинна прийти в поміч школі. Це прецінь о бідних школярів, а не о політику. Громадська старшина повинна у рахунки громади вставити також видаток на бідних школярів що року. В порядних громадах не треба би до того й намовляти; сама старшина повинна знати, що коли і допоможе бідним дітям, то се діти власної громади, а не чужі. Нехай ліпше господарять громадским грошем, то найде ся поміч і для бідних школярів“.

Інший учитель порушив при сій нагоді справу відносно сьвящеників до учителів. Се страшенно прикра справа, так у нас як і в Галичині. Майже всюди поміж приходством а школою пропасть, сьвященик а учителем не жив в згоді, хоч оба призначені на те, щоби просьвічати нарід. З причини сих відносин годі виконати проєкт п. Недільського.

„Але — каже далі наш дописуватель — я не хочу сам сказати, що учитель може уже руки заложити, — і він нехай працює, лише у відповідний спосіб. Я бажаю, щоби кождий учитель стояв на становищу уставу державної шкільної з дня 14. мая 1869 р. і працював в єї душі. Зміна сєї уставу у зліснім напрямі, що наступила 2. мая 1883 року мене не одушевляє. А треба знати, що час на часі не стоїть, тож учитель нехай працює, коли єму сприяють обставини, що мога, що сила, щоби нарід виробив собі вже раз правдиве понятє о школі, щоби він пізнав єї правдивий пожиток. Тих часів нам не бажать, коли школа на то була призначена, щоби научити хлопця прочитати в церкві лише „отче наш“ і „вірую“.

Другий учитель пише у тій самій справі таке:

На підставі розпорядження ради краєвої шкільної з дня 2. марта 1900 до ч. 887, що дбав про те, щоби бідні школярі мали даром зошити — продаю для шкільних дітей прибори до писання. З сего можна мати чистого доходу 30% або і більше. Частий дохід ділю на двох. Одну половину призначую на фонд для бідних школярів і складаю єго на книжочку поштової штахівці, другу половину роздаю що місяця або що дві неділі шкільним дітям зошитами.

В тих селах, де є рускі крамниці і люди вже відникли трохи від жидів, будуть діти громади купувати зошити, а фонд для бідних школярів буде рости з дня на день. В селах, де знаходять ся лиш жидівські склези, буде купованє зошитів у школі з початку млавє, але і оно повинно з часом поправити ся. В такім разі треба дітям по покунці зошитів заохотити, а пр. так:

В однім ческім містечку увійшов хлопець-термінатор до склепу і зажадав за крайцар сїрника. Діставши пачку сїрників, оглянув вї і звертаючи каже: „Дайте мені сїрників з написом „Matice skolska“, я виїхав не купую.

Не гадайте, що може жадав лїпших сїрників. Зробив він се ось чому: Одна фабрика сїрників обовязала ся дати половину чистого доходу на краєве ческе товариство шкільне, що зове ся „Matice skolska“ і сїрники з тої фабрики мають таку напись.

Видите, чому хлопець жадав сих сїрників, бо він хотїв, аби з его гроший мало позиток ще і краєве товариство і школярі. Ческий нарід умів дбати за себе, через що ему чим раз лїше...

Жіноча осьвіта.

Еманципацийний рух, який проявляє ся вже здавна в цілій Европі і захопив також уми деяких женщин і в нашім краю, звернув ся з поля теоретичної дискусії на практичне поле і виявив ся іменно в змаганнях до движення осьвіти жіноцтва. Не лише в західно-європейських краях, але й австрійських, а іменно також і в Галичині повстали приватні гімназійні школи жіночі. Женщини почали громадно горнути ся на університетські курси і сей рух неминучо мусїв звернути на себе пильнішу бачиць міністерства просьвіти, особливо коли на его чолї станув знатний учений Гартель. Дня 14. червня почали ся в міністерстві просьвіти наради анкети в справі висшого жіночого образования і шкільництва. а до сеї анкети покликані: президентки віденьського зарібкового товариства жіночого: Приська бароньова Гогенбрук, директорка ц. к. цивільного дїаочого пенсіонату у Відні п-ні Марія Баньковська, жінка надворного сов. Мігерка і п-ні Маріяна Гайніш, та університетські професори гофрат Шіппер і Цвїклїньскій, кількох краєвих інспекторів, 6 директорів і професорів женських ліцеїв і висших женських шкіл, віцебурмістр Відня, др. Наймаєр. Міністер др. Гартель позитав анкету довшою промовою, вказавши передовсім на те, що австрійське міністерство просьвіти придержує ся вправді переконання, що, як довго в ширших веретвах людности не обезпечене відповідно розповсюдженє просьвіти, не може оно зволити домаганням заможніших клас о заснованє державних женських гімназій. Однакж міністерство відкрыло дорогу тим дївчатам, що власним вкладом і своєю енергією бажали присвоїти собі приватно гімназійну осьвіту, позваляючи під певними услївами складати іспити зрілости і добувати собі свідодтва зрілости, яким в части признає рівні права з мужескими. Заразом підготувало міністерство, щоби сю середню женську науку, що не змїряє до осягненя академічних ступнів, лише осягненє основної загальної осьвіти, звернути на відповідний шлях і довести до повного розвитку. Тепер є в Австрії 47 висших женських шкіл (між тими 14 шестикласових а 13 п'ятикласових), котрих внутрішня і виїшня організація виказує велику ріжнородність, яка спинає розвиток що-до основних організаційних питань. Міністерство думає отже передовсім завести один тип шкільний іменно шестикласовий женський ліцей. Женські ліцеї мають бути певною підвалиною до дальших уладжень для вдоволення потребам жіночої

освітні що-до висшого загального і заводового образования. Сей шкільний організм мусів би бути доповнений иншими закладами, які малиби метою певне дальше образование, як і заводове, а особливо економічне образование дівчат і жінок. Задачу сеї анкети є передовсім установлене основ для типу „Женьского ліцея“. „Гімназійна женьська школа“ і її уладження не може бути предметом сеї програми. Відтак зачали ся під проводом міністра Гартля, а в его заступстві гофрата Гаїмерля розправи. Референтом був гофрат Гумер. Анкеті предложено ось яку програму:

1. Чи нова організація нашого висшого женьского образования і шкільництва була би бажана в напрямі однообразнім?

2. Чи передовсім існуючий вже тип шестикласового женьского ліцея не належалоби взяти за основу нової організації і уложене нормального наукового плану?

А коли так, чи має головною ціллю сеї висшої женьської школи бути досягнене певного степеня основного, загального, жіночому полові приміненого, образования з особливим увагладненем новочасних язиків, яко побічна ціля, для підготовленя до заводового образования?

3. Які предмети мають бути обовязковими в женьскім ліцею? О скільки мають бути увагладнені так звані реалістичні предмети? Чи педагогія і домашнє господарство мають вийти до плану наук яко окремі предмети?

4. Чи установлене учительок для всіх світських предметів тих шкіл було би бажане? Яке мають они досягнути наукове приспособлене?

Анкета покінчила свої наради. Зазначено в них головно потребу одноцільного плану наук і реорганізації висших заведень для вихованя дівчат, щоби можна перевести в них однацільність у вихованю. На підставі покінчених п'ятих клас народної школи має наука обіймати аж до 17. року життя включно курси заводових наук і науки сучасних язиків. Анкета є також за зменшенем числа шкільних годин, як також за виобрауванем як найбільшого числа учительок для світських предметів, та за заведенем учительських іспитів кваліфікаційних в ліцеях для дівчат. Рівночасно зазначено konieczність реформи виділових шкіл. Міністер просьвіти др. Гартель замкнув анкету довшою бесідою, в якій подякував зібралим за участь в нарадах і висказав надію, що в кінці удасть ся розв'язати кзестію реорганізації висшої просьвіти дівчат.

Яким знятем повинен сільський учитель свій час виповняти?*)

Спасан Стефан Накасем, нахучитель в Берометі н. С.

Ми сільські учителі находимо ся в дуже труднім положеню, і наше становиско є о много прикрійше як наших товаришів по містах. В місті учитель по скінченю свого денного діла зникає в великій товні інтелігенції і не авертає дозираючих очей всего люду на себе; він може для розривки що хвилі відповідне товариство найти а в до волі відповідних розривок: тут му-

*) Buk. päd. Blätter 7. 3. 1900.

зика в городі, там знов прогулька в поблизький гай і т. п., і душа і тіло мають доволі розкошній, а в тім гуморі кождий після вподоб забавляти ся може, не звертаючи на себе особлившої уваги.

Інакше має ся в сїм зглядї сїльський учитель. Він часто одинокий репрезентант інтелігенції в своїм селї; кождий і найменша дитина знають его; часто дозирають его люди ворожими очима, бо учитель а школа то їм одно, і тому то як школі так і ему они не раді. Коли вийде учитель по науці на прохід, щоби по тяжким труді на сьвіжім воздуху віджити, то самотно мучить блукати, бо відповідного товариства надібати не може, а хоч вдоволити би ся часом і товариством якого селянина, то й то не можливе, щоб сей ему товаришив, бо селяне не мають часу до проходів, кождий бо зайнятий працею в своїм господарстві. А понеже на самотних проходах скоро наскучує ся, то приневолений учитель домів вертати й глядіти собі такого занятя, при яким ему й час мило проминає а також і тіло й душа віджияють, відсьвіжать ся.

Тож питання, яке занятя для учителя найвідповідніше. Зважаючи на засаду, що праця не ганьбить, міг би і учитель за яке-будь діло взяти ся; однак треба над тим застановити ся, що в деякі діла, котрі виконувати учителя не лицює, бо они в стані его повагу перед простим людом понизити. Садівництво, городництво і пчільництво то найвідповідніші занятя для учителя, бо як в моральнім поведеню так і в господарці повинен учитель бути взірцем для цілої громади, а крім того ще таке занятя на вільнім воздуху причиняє ся до скріплення й удержання здоров'я.

Зимою а й в літі в дощеві дні повинен учитель свій вільний час по часті виконувати роботами в своїм варстатку, який при кождім господарстві заложити належало-б, і виробляти всякі в господарстві потрібні знаряди, приміром улії і т. п., а тим причинить ся він в великій мірі до піднесення економічних відносин в своїм селї, бо за его спокійним і трудолюбивим приміром піде й инь вихована молодіж, а від тої перехоплять де що й старші, прийдуть так з часом до пізнання, яким добродійством є для села школа й перестануть проти неї ворожо відносити ся.

Крім того не повинен учитель і занедбувати свого дальшого образання, бо час не стоїть, а хто не ступає з ним на перед, той зістає по заду, а се нам учителям яко носцям народної просвіти як раз не лицює. Читаймо всьакі відповідні твори, образуймо ся ненастанно, аби стояти завсїгди попереду й заняті й задержати такий ступень між суспільністю, який нам за для нашого важного чину приналежить.

Бели учитель на селі після повнеше згаданих вказівок своє житє собі уложить, то й в найсамотнішій селі буде чути ся задоволеним і щасливим і не буде на свою долю нарікати, що ему судилось стати сїльським учителем.

Братська ліга дітей у Франції.

(Przegl. pedagog. Warsz. 11. IX. 1899. Nr. 17).

В році 1895 завязалась у Франції інституція, що має характер філантропічний а заразом і педагогічний. Є се товариство дітей всякого віку і неповнолітньої молодіжи а називалась „Братська ліга дітей у Франції“. То-

варство се має подвійну ціль: помагати та пільгу нести всякій дитячій не-
доли а відтак зблизити дитий родичин маючих з ровесниками убогих верств.
Не є се завданням сего товариства заступити собою яку а існуючих добро-
дійних інституцій а лиш тим що існують в міру можливости помагати. За-
нимає ся оно вельми ревню розміщуванем дитий по захоронках та сім'ях зви-
чайно за доплатою, яка походить зі складок членів ліги як і з несталих
доходів з забав та представлень. Наколи родичі дитини лігою протегованої
учтиві та лиш з нестачі средств не годні удержати дитини, ліга помагає
їм. В першій році існування 1896 заомогла ліга 100 родинам та знайшла
сталі приміщення 33 дівчаткам та 56 хлопцям. В другій році 1897 дістало за-
помогу від ліги 296 родин а примістило ся 39 дівчаток і 66 хлопців. На-
конець в році 1898 підомогла ліга 246 родин, примістила нових 76 дівчат
і 65 хлопців та оплатила приміщення дитий давніше прийнятих в опіку.

Крім сего ліга так в Парижі, де її головне огнище, як і на про-
вінції, де потворились одвітні комітети, що грунують коло себе малолітніх
членів, займає ся вельякими иншими роботами, що мають собі цілю добро
дїтвори. Взагалі членам не лишає ся під тим зглядом богато свободи, свободно
їм вести роботу після власного пересвідчення та відповідно до місцевих об-
ставин: і так одні кружки видають теплу справу бідним ученикам, другі до-
статчають одїня, инші знов відвідують дитий, що приміщені в опіку селян-
ських родин, або віддані на практику до рукодільників, инші еще учать робит
а головню шитя бідних дівчат, деякі знов устроюють спільні різдвянні ялинки,
бібліотечки, забави для дитий, де молодіж маючих верств сходять ся з бід-
ними ровесниками. У всій однак діяльності ніє один дух, який найкраще
пізнати зможемо, наколи приведемо кілька уступів з річного справоздання,
відчитаного секретарем Ліги на загальних зборах в дні 11 грудня 1898 р.

В Гаврі комітет Ліги, що числить 600 членів устроює спільні сні-
данки для бідних школярів. Хотий — пише дописувателька — ми волі-
либи платити в шкільній кантині за сніданки, так всеж мусїли еще в сїм
році роздати 1800 квітків на хлїб, бараболю, мясо і уголь, щоби допомогти
дїтям хорим, або таким, що ходять до шкіл, де нема кантини. Більше менше
75 дитий їсть в школі сніданок на наш кошт, а 5 маленьких умістило ся
в захоронці. Роздало ся 1340 одягів і 120 пар кальшів. Не забуло ся також
і на дарунки на коляду. Двадцять дівчаток приходять кожного четверга рано
і шиють в сали, яку відступало нам товариство торговельних помічників. За-
думуємо заложити невеличку бібліотеку, де можнаби що тиждня книжок по-
жичати. Наше дальше бажанє, — каже передсїдателька товариства — кож-
дому членови визначити певне якесь завданє; всякий після вигоди може
відвідувати дитий приміщених в захоронках або по селах, або допомагати ді-
тям, що живуть в родинах, або наглядати дівчаток що по четвергам сходять
ся на спільну роботу. Всякому вільно вибрати собі роботу, але як раз її ви-
брав, нехайже совістно виконуює се, до чого взяв ся.

В Грє (Grau) устроєно в ратушеній сали забаву для дитий, куди ві-
брали ся діти-члени Ліги та їх „гості“, соб-то бідні діти. Частунок уряджено
дуже простим способом. Кожда дитина, член Ліги, принесла з собою підве-
чірок, очевидно на сей день в більших порціях і там ділили ся по братски
запрошеними бідакми. Як благодатний є вплив такого зближення дитий бо-
гатших з бідними, нехай посвідчать сердечний лист одної дівчинки, що пише
в ньому: „Думаю, можна було сего року зробити далеко більше доброго, на-

колиб ми були знали, що то такого нужна. Поки її не видить ся зблизька, легко можна себе вважати чимось добрим. Я сама аж тепер відчуваю, яка поверховна була в мині любов добра та кілька то разів в сім році приходилось мені терпіти ти астидати ся, що так мало в мені любови. Минай та всім нам вчинила Ліга правдиве добродійство, бо навчила більше щирости в чувствах, горячішого бажання добра*.

В деяких комітетах, пр. в Сент-Етієн (Saint Etienne) вийшло багато нових проєктів, що в недовзі мають перевести в дійсність забави для дітей, ялинки на коляду, робітни, бібліотека, відчити ілюстровані магічними ліхтарнями, ігри на вільнім воздуху, як гра в шилку, а в тім всім має брати участь убога молодіж. Наконець вельми уваги достойним представляєсь послідний проєкт секретаря Ліги П. Дешарма, який подає в своїй відозві „до молодіжи“. Бажає він, щоби Ліга дала почин до твореня малих кружків молодіжи, зложених з більш-менш 20 учасників, з всіляких верстов суспільних, але щоб всі мешкали в суєдстві, та були більш менш ровесниками. Кружки сї не мають прибирати характеру товариств унормованих уставом, але щоб цілею їх було улегчити товариске зближенє дітей всяких верстов тож найкрасше, щоб кождий такий кружок називав ся: приязнь. Кружок такий сходить ся часом послухати якогось приступного цікавого відчиту, або на спільне читанє, спільну прогульку, а на сьому тлі утверджують ся товарискі відносини та нераз з такого може виробитись і тревала приязнь на ціле житє.

З черги перейдїм до уставу сего одинокого в своїм роді товариства, що нині числить в усіх закутках Франції до 13.000 членів і посїдає свій окремий орган, квартальник, де поміщують ся докладні справозданя з діяльности Ліги, як також гарні пориваючі відозви стихами і прозою, що розширюють поміж молоде покоління високі ідеї милосердя, солідарности та братської любови. Часом навіть визначніші писателі беруть участь в сій правдиво педагогічній пропаганді, так що надібати там можна твори таких сил як Sully Prudhomme, Emile Fagnete, Edm. Rostand, Iean Richepin і н.

Ліга складає ся: 1) з членів дійсних малолітків, 2) з членів дійсних дорослих і 3) з членів почетних. Членами дійсними можуть бути лиш з молодіжи, головнїо ученики та учениці всіляких наукових заведень; люде старші можуть бути лиш почетними членами. Дійсні члени платять найнижшу вкладку 2 франки річно, почетні найменше 12 франків. Роздїлюванє запомог і пропаганда милосердя належать до комітету загального і місцевих комітетів однакож під наглядом адміністраційної центральної ради, що управляє фондами Ліги. Комітет загальний складає ся з адміністраційної ради і 15 дійсних членів, яких загальні збори вибирають на 5 років. Комітети провінціональні виби ають всі члени Ліги даної місцевости, — належати до них однак можуть виключно члени дійсні себ-то молодіж. Кождий такий місцевий комітет складає щорічно справозданя зі своєї діяльности центральній раді адміністраційній. Члени надсилають вкладки комітетови місцевому, а від негож в заміну дістають всіякі документи: як орган Ліги, відозви і т. і. Кождий новий член підписує ось яку декларацію: „Прирікаю помагати з цілого серця та в міру сил моїх та здібностей братям моїм нещасним, бідним та опущеним дітям. Прирікаю також складати щорічно 2 франки яко вкладку“. Так у сій формулці, як і в цілій діяльности Ліги, якої нарис ми ось тут подали, пробиває одно стремління, над яким повинни педагогі призадуматись. Як всяка людска справа, так і Ліга ся має свої слабї сторони, деякі прояви, як пр.

устроюване льотерий або балів на дохід діточого товариства, можуть викликати критику, що до своєї педагогічної вартости, участь старших в виду надто скомбінованої організації може трошки за велика, а роля дїтний, особливо менших обмежує часто виключно на зложене вкладки; так всеж треба похвалити сю провідну ідею, якої метою зєднанє всіх дїтний Франції, а за тим зєднанє усіх родин під кличем братства та солідарности.

В. Д. Г.

Із справоздань шкіл середних.

Львівська руска гімназія в р. 1900. З урядового справоздання дирекції львівської академічної гімназії подаємо про її стан в шк році 1900 отсї данї: З початком шк. року записало ся 562 учеників, — о 76 більше, ніж було з кінцем року 1899. Шість клас, I — V, VII и VIII, поділено на два рівнорядні відділи, так що гімназія мала 14 клас. Серед року покинуло школу 73 учеників, а прийнято нових 14, так що з кінцем року остало ся 503 учеників публичних и 5 приватистів (о 17 більше, ніж попередного року). Після віроісповідання було 2 рим. кат., 2 православних, а 499 гр. кат. обряду; після народности всі заявили ся Русинами. Селянських и маломіщанських синів було 225, священничих 138, синів народних учителів 43, державних урядників 26, слуг державних 13, ремісників и промисловців 10, дяків 10, приватних слуг 6, зарібників 5, приватних офіціалів 4, автономічних урядників 4, адвокатів 2, нотарів 2, літератів 2, властителів реальностей 2, лікаря 1.

Класифікація з кінцем шк. року випала так: перший степен з відзначенем дістало 26 учеників (троха більше над 5%), перший степен 390 и 1 приват., поправку з одного предмету 40 и 3 прив., другий и третій степен 42 и 1 прив., до іспиту доповняючого призначено 4. Іспит зрілости відбував ся в осени 1899 р. и при кінці шк. року. В осінній речинці здавало іспит 19. учеників публичних (з них 5 поправляло лише іспит з одного предмету) и 3 екстерністів; репробовано 3 публичних учеників, а 2, оден публичний и оден екстерність, відступили від іспиту: всі прочі здали. В літній речинці здавало іспит 42 публичних учеників и 3 екстерністів. З них 7 здало з відзначенем, 26 з добрим успіхом, 5 ученикам публичним дозволено поправити іспит з одного предмету по фєриях, 4 публичних и 1 екстерніста репробовано на рік, а 1 публ. и 1 екст. відступили від іспиту.

Науку польского язика побирано 338 учеників, французского 46, рисунків 66, співу 118. І так: в I класі ходило на науку польского язика 55 учеників, на спів 28; в 2 кл. на науку польского язика 56, на спів 24; в 3 кл. на науку польс. язика 41, на спів 14, и т. д., а в 7 кл. на науку польского язика 34, на спів 9; в 8 кл. на науку польского язика 35, на спів 8. В нормальнім віці скінчило 1 класу на 84 лише 14 учеників, а 2 мало 16 літ; 2 класу на 82 лише 18, а 2 мало по 18 літ; класу на 58 лише 12, а 1 мав 19 літ; класу на 67 лише 12, 2 мало по 20 літ, 1 навіть 21; 5 класу на 61 лише 4, а 3 мало по 22 літ; 6 класу на 52 лише 5, а мало по 22 літ; 7 класу 7 на 47, 6 мало по 23, а оден 24 літ; 8 класу 9 на 56, 4 по 23, 2 по 24, а оден 25 літ.

Стипендії побирано 18 учеників в загальній сумі 4330 корон. В інституті Руского Товариства педагогічного мало 46 учеників поміщене, з них 5 безплатно; в бурсі Руск. Тов. педагогічного для синів учителів народних було 4 учеників за місячною оплатою по 20 кор., в бурсі Ставропигійского Інститута було 18 учеників безплатно, а в кінці в Інституті Змартви хвєстанців 7 учеників, з них 1 безплатно. Безплатно мало 8 учеників харч в бурсі Народного Дому, 10 в духовній семинарії 7 в інституті Руск. Тов. педагогічного, а 12 учеників діставало безплатні обіди від половини січня до кінця марта від Towarzystwa dla wsparcia uczącej się młodzieży. Народний Дім уділив 37 ученикам одноразову запомогу в загальній сумі 249 кор., а 6 учеників дістало запомоги від повітових рад в за-

гальній сумі 188 кор.; 1 ученик дістав 7 кор. 88 сот. за помози з фонду им. Романа Алексевича. Крім сего Товариство „Руслан“ видало 1.128.26 кор. на всілякі помози для 77 убогих учеників.

Збір учительський складав ся з директора і 23 учителів. Між учителями було 2 професорів в VII. ранзі, 8 в VIII. ранзі, 5 в IX. ранзі, а 8 заступників учителів; двох професорів. Юл. Романчук і Нат. Вахнянин були на відпусті.

— Перемиська руска гімназія в р. 1900. Про стан сеї гімназії в р. 1900 довідуємо ся з урядового справоздання між иншими отщо: 3 початком шк. року записалось 453 учеників, — о 44 більше, ніж було з кінцем 1899 р. Найнижші три класи мали по два рівнорядні відділи, так що гімназія числила 11 клас. Серед року виступило 36 учеників, а прибуло 15 нових, так що з кінцем року остало ся 429 учеників публичних і 3 приватистів (о 20 більше, ніж попереднього року). Після віроісповідання було 423+3 руского обряду, 1 протестант і 5 мейсєвої віри; після рідної мови чи то народности зачислили себе всі, крім одного Німця, до Русинів. Селянських синів було 167, священничих 102+2, міщанських і ремісничих 49, синів народних учителів 35+1, державних слуг 29, урядників державних 22, зарібників 10, лікарів і купців по 5, приватних офіціалістів 3, властителей дібр 2. — При класифікації з кінцем шк. року признано свідцтво першого степеня з відзначенем 43 ученикам (10%), першого степеня 329+1, поправку з одного предмету 30+1, другого і третього степеня 27+1. До іспиту зрілости сідало 31 абітурієнтів; з них 7 здало з відзначенем, 19 з добрим успіхом, двома дозволено іспит поправити по фєриях, двох репробовано на рік, а один відступив від іспиту задля слабости. — Науку польского языка побиравло 304 учеників (майже 75%), гімнастики 266, співу 196, рисунків 59. — Стяпенді побиравло 20 учеників в загальній сумі 3.936 кор. В бурей, утримуваній Товариством ім. св. О. Николая, а в р. 1898 в память 50 літнього напованя Цісаря Франца Йосефа I. названої его-ж іменем, мало 83 учеників приміщене. Крім того державне браство св. О. Николая наділяло молодіж грошовими помозами на одіж і книжки; дирекція гімназії в жертв, вливаючих на єї руки, роздала 473 кор. 16 сот. біднійшим ученикам на харч, помешканє і т. и., а Товариство ім. св. Кирила видало за мундури для учеників 1.509.64 кор. — Збір учительський складав ся з директора і 19 учителів.

— Станиславівська гімназія в р. 1900 приняла 644 учеників публичних і 12 приватних, з котрих до кінця року остало 559+9, — о 2+5 більше, ніж попереднього року. I. класи мала 3 відділи, а II—V по 2, так що гімназія числила 15 клас. Після віроісповідання було рим. кат. обряду 211+3 учеників, руского обряду 151+1, мейсєвої віри 197+5, Русинів 151+1, Німців 2 і 1 Чех. Стану родичів урядове справоздання не виказує. При класифікації степеня відзначаючий дістало 26 учеників (4.65%), перший 363+3, поправку 63+1, другий і третій степеня 106+2 (майже 18%), до доповнюючого іспиту призначено одного, а некласифіковало 3 приватистів (значить, що не згодили ся до іспиту). Ви. VIII. класі було 32 учеників (9 рим. кат., 11 гр. кат. і 12 жидів); з них при класифікації курсовій дістало 6 поправку, а 1 другу класу, так що до іспиту зрілости сідало 25 учеників публичних і 1 екстерніст. Здало з відзначенем 3, з добрим успіхом 19 і 1 екстерніст, поправку дістало 3. Між тими, що здали іспит зрілости, було 7 руского обряду, 8 рим. кат., а 8 жидів. — Науку руского языка побиравло 165 учеників (о 14 більше, ніж число Русинів!). Приготовляючого курсу в IV. класі для науки руского языка не було ані сего року ані торік, — о сільсько з урядового справоздання можна дійти. У вишній гімназії уділяно науку руского языка давним ладом, — значить, в VI. класі науку старо-руких пам'ятників, а в VII і VIII нову літературу. Замітна річ, що в урядовім справозданню у виказі книжок, котрих на рік буде уживати ся в школі, про книжки до науки руского языка нема ані згадки. — Стяпенді побиравло 18 учеників в загальній сумі 4748 кор. В бурей ім. Крашевского мало 50 учеників приміщене, 48 рим. кат. і 2 гр. кат. з них ходило до гімназії 16 учеників; один був прийнятий безплатно, а всі інші за доплатою, переважно дуже малою. В бурей св. Николая було 50 учеників, по часті або і цілком безплатно (до кінця року остало ся з них 48); всі учили ся хорального співу, а 40 також інструментальної музики. Крім сеї помочи

діставали бідні ученики також мундури або цілком даром або за половину ціни або вкінці за зворотом коштів в місячних ратах. На мундури видано 765 кор. 17 сот., з чого вернуло ся назад 358 кор. 24 сот. Також видано 506 кор. 80 сот. на заповоги для убогих учеників на книжки, шкільну оплату і т. і. — Збір учительський складав ся з директора і 22 учителів.

З низшої гімназії в Чернівцях. Дня 15. липня с. р. роздали свідощтва. Трете з ряду справоздане ц. к. низшої гімназії за рік шкільн. й 1899/90 містить в собі: латинсько-руско-німецький словар до Caesaris belum Gallicum liber I. для руско-утраквістичних гімназий зложений Юліаном Кобилянським і вісти шкільні директора Вінценца Фавстмана. Відти беремо слідуючі дати: Тіло учительське зложене було із директора, 8 професорів, 8 суплентів і 7 учителів побічних. Було 350 публичних учеників і 15 приватистів. З них було 144 Німців, 153 Русинів, 6 Волохів, 49 Поляків і 3 иньших народностей; жидів було 113. 107 православних рускої, 3 волоскої народности, 74 римо-католиків, 46 греко-католиків, 12 армено-католиків і 9 евангеликів. Що до класифікації то дістали 42 учеників свідощтво першої класи з відзначенем, 255 свідощтво першої і 10 свідощтво третьої класи; по вакациях мають іспити доповнити 30.

В с я ч и н а.

— Реформа календаря. „Magdeb. Ztg.“ доносить, що п. Гросклявд, учитель годинникарської школи в Женеві, придумав систему реформи календаря, яка зміряє до заведення згідности між датою а днем тижня. Як звісно, дати одного року не припадають в слідуючім році на ті самі дні, а повторяють ся лаше періодично. Причиною того є се, що число днів в році (365) не ділить ся без решти через число днів в тижни, т. є. через 7. Сли би рік мав 364 днів, тоді рівняв би ся округло 52 тижням і міг би ділитись на чотири рівні квартали по 91 днів, а се можна би поділити на три місяці, з яких два мали би по 30, а один 31 днів. Кожий чвертьрік рівняв би ся округло 13 тижням. Тому, що 265-тий день годі усунути, длятого Гросклявд предкладає, щоби его помістити межі 31. грудня а 1. січня та назвати его „річним днем“; в переступних роках найшов би ся ще новий день 366-тий, котрий автор пропонує помістити межі 30 червня, а 1 липня під назвою „переступного дня“. В такім році дати припадали би постійно на певні дні в тижни періодично. Слиби пр. рік починав ся від понеділка, то всі неділі припадали би постійно в перших місяцях чвертьроку на 7, 14, 21 і 28 день місяця, в других на 5, 12, 19 і 26 в третих на 3, 10, 17, 24 і 31. Всі квартали були би тоді рівні; тому що далше кожний остатний день третого місяця (31. днів) припадає на неділю, длятого властиво всі місяці з огляду на день робочий мали би по 30 днів, а в тім 4 неділі. — Для торговельного світа і в загалі для працюючих була би реформа догідна. Проект п. Гросклявда має велике практичне значіне, длятого має бути предложений під розвагу на міжнароднім конгресі в справі міряня часу.

— Десятковий поділ часу. В Парижі відбув ся недавно конгрес, на яким обговорювано справу, порушену вже на з'їзді природників в Монахові що-до десяткового поділу часу. На парискім конгресі представив сей проект проф. Крігер і навів причини, задля яких таке числене було би оправдане. Доба ділила би ся замість на 96 чвертий години на 100 рун, причім один рун рівняв би ся 14.4 минутам. Рун = 10 (лецирун) марам; один мар виносив би 1.44 мін. Чотири руни могли би означати нашу одну годину, або можна взяти 5 рун (1 год. 12 мін.) за одиницю, що заступала би теперішню годину. Цілий округ землі ділив би ся так ж на 100 рун, один рун на 10 мар, один мар на 100 сет. Для розмірів землі вийшли би тоді прості пропорції Рівник має 40.000 кл., 1 рун = 400 км, 1 мар = 40 км, а 1 сет = 0.4 км. = 400 метрів. Однак чи можна би до сего привикнути? — чи теперішнє числене на години і степені не є догідніше? Числене десятковими дробами справляло би немалі трудчости та привело до цікавитої зміни у всіх галузях наук, як астрономії, географії, математиці і т. д. А що за

хаос настав би на залізницях, если би не всі держави пристали на сей десятковий поділ часу. Рішене конгресу учених не вистане в сім разі, на се потреба згоди всіх держав.

— Смерть від кваску. Діти, коли вибдуть де на сіножати або леваду, люблять шукати за кваском або т. зв. щавієм, а зриваючи его їдять не лиш листе але і бода, dlatego що они квасні. Але показує ся, що оно небезпечно, бо від кваску можна і агинути. В місті Ліббені в Прусах якийсь 12-літній хлопчик, уганяючи по сіножатах поза містом, наїв ся кваску і від того дістав насамперед сильних болів і бігунок, а наконєць так ослаб, що стратив память. В такім стані привезли его до шпиталю, де его ніяким способом не могли вже відратувати. Він дістав сильних судорог і до кількох годин помер. Обдукція тіла виказала, що він дістав був дуже сильного запалення цирок; причиною була т. зв. оксалеза кислота, яка находить ся в деяких ростинах, а іменно в кваску і в т. зв. залчій капусті.

— Coal fluid або палиний уголь. Від довшого вже часу межи англійськими влястителями углинних законів а залізничними зарядами веде ся завзята борба о ціну перевозу камінного угля. На случай, коли би залізниця не знизила тарифи, влястители копалинь наміряють заснувати велике товариство акційне, котре похисовало би ся винаходом Жона Буллера, рідного брата команданта полуднево-американських війск, та заняло би ся перетворюванем угля на теч. Тоді можна би его рурами перепроваджувати на місце призначени. Сей coal fluid має мати ріжні неоцінені прикмети. По перше палить ся без диму не лише в машинних але також в звичайних хатних печ-х, де яких можна его попровадити тонкими рурками. Дальше не експлодує, бо починає палити ся доперва тоді, коли огріє ся. Звичайний уголь перетворює ся на палиний в сей спосіб: вперед меле ся его на дрібний порошок, опісля мішає ся з водою і місать ся з того тісто, котре піддає ся в кінці тисненню міжкох сот атмосфер. Проби скроплення камінного угля роблено вже передше в Німеччині, але углана теч була чорна, тяжка і густа, в наслідок сего неможлива до розпроваджувани рурами.

— Садівництво. Продукція овочів стоїть у нас не дуже низько. Коли глянемо на весні на сади по містах і селах, то аж серце радує ся, що всюда покрити ся дерева білими калімом цвітю. Та не так пред-тавляє ся річ, коли приїде пора збирання овочів. Тоді розчарувати ся можна, як побачимо, що з сих білих цвітів зібрано самі дички-квасниці, нездатні до нічого, хіба берогам на поживу. Так отже сад, що міг би нести величезні доходи нашам селянам та міщанам, пред-тавляє мінімальну ціну, ба навіть страту, бо крім холоду та кількох твердих овочів що другого року не приносять більше нічого. Військово лишень можна стрітати де-не-де по садах лучші овочеві дерева, але й то лишень у тых, що маючи менші левади коло домі, уміють цінити їх вартість, та засаджують на них щенки, з яких овочі приносять більший дохід, як неща иньш-му морговий сад зі самими дичками. Запобігання овочів зростає в останніх часах до незвичайних розмірів і то не лишень у нас в Австрії, де садівництво стоїть низько, але в Німеччині, де оно вже дуає розвиватися. Пригляньмо ся, кілька овочів спроваджено в минушій році до Німеччини: яблук за 33 мільони марок, грушок за 10.4 міль. м., сливок за 1.7 м. м., вишень за 1.8 м. м., а лгід за 2.2 м. м. Німці отже самі видані на спроваджені овочі 69 мільонів марок в однім році, мимо того, що там садівництво сильно розвинуло ся. Неодн міліон міг би випанути і до нас, та лишень в тім бода, що за інші квасниці не дасть чужинець ані сотика. Буває знов і так, що й на квасниціх можна заробити також міліони, але до сего треба французкої голови, щоб робити з квасниць одет, а з одту шампани. Лишим се для иньших, а самі возьмим ся до заведення шлахотних дерев овочевих, а се при-несе нам в чесний спосіб немалі доходи.

— Просвіта народних мас. На тисячу молодців, що ставали минушого року до військової боанки, було алфавбетів в Росії 738, в Іспанії 700, в Італії 480, в Австрії 3 8, в Бельгії 154, в Англії 127, Франції 123, в Голляндії 18, в Німеччині 12, в Швейцарії 5, в Швеції 4. З тої цікавої статистики видимо, що наша держава находить ся янче в компанії таких держав, де власть тими безмежно царствує. Стоїть вона побіч Росії та здегенерованих південно-європейських держав, де крайній ульт-амоантізм вигриз вську свободанійшу і культур-нійшу думку. Видимо дальше, що від кількадесяти років Австрія не посунула ся

ні кроком на перед. Причина сего ясна; так мстить ся легковажене всяких потреб і домагань темних робучого верств. Молодіж робучого населення, остаючого в крайній нужді, не має спроможности набувати найелементарнішу освіту; і на се не допоможе ні примус шкільний, ні карі за непо-йлане дітей до школи, поки не подбає ся з одної сторони о те, щоби нарід не пропадав у нужді, а з другої о таке улажене народних шкіл, щоби народови подавали справдішну та тим самим пожаточну просвіту. В Галичині було в р. 1891 на 6,607.816 душ населення аж 3,765 700 анальфабетів! Чи може бути щось соромнішого і більше пригноблюючого над ті цифри? На Буковині також не ліше.

— Хіни чи Китай? На се питане дає „Народна часопись“ таку відповідь: Звідки взялась назва Хіна? Хінці самі називають свій край „Чінг-кве“ т. е. держава середина землі, або „Таїчінг-кве“ т. е. „держава великих праведників“ (нині чи не відповіднійше — „великого кулака“?). Рідше називають они свій край Чунг-гва („світ осередка“) і Тіен гія („підніжок неба“). Славний венеціяньський подорожник Марко Польо (1256—1323) називав сей край „Катай“ від туранського племені Кітанів або Катанів, з котрими він насамперед познакомив ся. Чи Росіяни уживають назви „Китай“ від Марка Поля, чи длятого, що они ближші до Кітанів або Катанів, се вже річ байдужа, але они називають Хіну Китаєм, звідки пішло і слово „китайка“ (шоккова матерія; тепер часом називають навіть на просту „крайка“). Від коли Європейці ввійшли дозгоду до Хіни морем, ввійшла в уживане в цілм світі з ввіймкою Росії назва взята від одної з полудневих провінцій Шан-сі або Чін сі. Від Французів, котрі пишуть Chine, а читають Шін, пішла через але читане назва Хіна (у Поляків в множині — Хіни). Ідучи длятого за більшостию, було би правильнійше казати і писати „Хіна“, або як кажуть і пишуть Чехи — „Чіна“. — Назва ростины, з котрої робить ся лік хініна, тут ні причім, бо ся назва від хибногo читання імени Chinchon (гр. Чінчон віце-король в Перу, котрого жінка 1638 р. вилічила ся від пропасниці корою ростины, що росла лиш в полуддвій Америці).

— Музика в Китайців. Початки музики в своїй державі подають Китайці на часи правління боїдихана Ганїді, в 2697 р. перед нашою ерою. Китайці оповідають про першого музика так: Якийсь Китаєць почув раз сьпів двох фенїксів і задумав віддати ті голоси на інструменті своєї власної конструкції. Мало се бути щось в роді нашої сопілки. — Китайська гама складає ся з п'ятих тонів: мі, сол, ла, до, ре. Нути не є лише простими звуками, але також символами. До є символом землі і пануючого, краска сего тону є жовта, а его вражінє означає протаронь і світло, — ре є символом справедливости, лінії простоти і т. д. Межи 72 китайськими інструментами находить ся 17 родів бубна. Смычкові інструменти, як „цінцє“ о 25 струнах, „піна“, „шансін“ роблять разом вражінє какофонії.

- Будуча столиця Китаю. Здає ся, що по приверненню спокою в Китаю, Пекін перестанє бути столицею „небесної держави“. Будуча столиця Китаю має находити ся в такім місці, де би було неможливо замкнути і відокремшити дипломатичне тіло і чужинців. Як-раз тепер нещасне положенє Пекіну довело до ворохобні і убійств. Китайський двір задумав посунути столицю свого царства ще дальше на захід, до Сінганфу, в провінції Шенсі, щоби комунікацію зробити ще тяжшою. Європейські посольства в Китаю предкладають зі своєї сторони, щоби будучою столицею „небесної держави“ був Нанкін або Ганчау. Нанкін був вже нераз столичним містом Китаю, а послідний раз від 1368 до 1421 року, за часів династії Мінг. Доступ пароходами є ту можливий, бо в двох днях можна там зі Шангаю дістати ся. В Ганчау мешкала пануюча династія Юнг, від 1129 до 1262 року. Се місто з огляду на своє положенє є одним з найгарнійших місцевостей на світі: оно лежить над берегом моря та взносить ся терасовато під гору, подібно як Неаполь. З Ганчау можна дістати ся в кількох днях до більших портів у східній Азії, як Гонконг, Кіао-чау і Порт Артура.

— Фунг-Чу, назва, якою називають Хінці „добрих духів“, була причиною, длячого в Хіні так насильно опирає ся населенє всім новостям, заведеним там Європейцями. Хінці кажуть, що найменша зміна в урядженю домів, загород, а ще більше телеграфи, желізниці і т. и. спиняє зносини між собою „добрих духів“, через що вони далеко відлітають та не легко їх знова запросити на давнє місце. Коли будовано нову телеграфічну лінію між Тіентеїном а Пекіном, Хінці ночью

домали, падали та викидали вкопані в землю стовпи, аж особні розпорядження цїсаря та кілька засудів на смерть спинили їх варварства. Коли католицький єпископ Фавіє почав будувати катедрі в Петанг, Хінці вельми занепокоїли ся, що важа катедрі буде дуже висока, та стане ся перешкодою для „добрих духів“. Вкінці вилано в тій справі до єпископа депутацію. „І на якій височині літають добрі духи?“ поспитав єпископ цілком поважно. „На височині 109 стіп“ — відповіли ему Хінці. „Отже добре, вежа катедрі не буде високою як 99 стіп“, заявив єпископ. Депутація підійшла доволена, бо катедрі в Петанг не буде перешкодою для „добрих духів“.

— Скарб короля західних Готів Атанаріха, внука Теодориха Великого знаходиться тепер на виставі в Парижі, куди вислав его букарештєвський музей. Але задля безпечности не уставлено его на місце вистави але в Луврі, де его через цілий час вистави можна оглядати в салі дорогоцінностей. Суть там знамениті діла штуки золотарської з 5. і 6. століття, котрі представляють вартість яких три мільйони франків. Скарб той знайшов був в р. 1837 якийсь румунський селянин з села Петрозса коло Буцеу, копаючи землю. Скарб той складав ся з посудин і прикрас з дуже чистого 24-каратного золота, ваги 110 фунтів а много з тих золотих предметів були вилічені дорогими каменями. Селянин, що знайшов той скарб, не мав ні найменшого поняття о тім, що він знайшов і дав по менші штуки дітям до забавки а за більші виміняв у циганів мідяні кїтлики. В два роки опісля якийсь Грек пізнав ся на вартості тих предметів і купив, що ще лишило ся за кілька франків. Накопів вість о тім скарбі дійшла до Букарешту. Князь Гіка, міністер справ внутрішніх і брат тодішнього князя волококого старав ся урятувати, що ще дало ся. Его заходам удало ся поволі придбати більшу часть найденного скарбу для княжого збору в Букарешті. Але якась злощасна судьба була призначена тому скарбови. В п'ятдесяті роках украли его були злодії, що вломили ся були крізь стілю до комнати, де знаходили ся дорогоцінності і забрали майже весь скарб. Аж по довгих заходах удало ся зрабований скарб знову відшукати, але більша часть предметів, а іменю більші штуки були вже дуже ушкоджені. Так н. пр. злодії перерубали були долотом велику нашийну обручку Атанаріха як раз серединою межі руноним письмом на ній, а з вищих предметів повідомлювали й ті дорогі камені як ще були лишили ся. У вісімдесяті роках послано сей скарб до Парижа до направи, але тамешний золотар не конче знав ся на такій роботі і направи так недокладно, що король Кароль Румунський перед кількома роками спровадив був золотаря з Берліна, Пауля Тельге, котрий знав ся дуже добре на старинних річах і аж той так так его направи, що скарб сей, котрий складав ся з 14 предметів, викликає загальний нуд.

— Новий метал з дивними прикметами відкрив в Берліні Людвиг Бох. Бать се тіло зложене з магнію і алюмінію, легше ще від алюмінію, а незвичайно тривке та податливе і в тім переважує залізо. Дася гнути, краяти, точати, витягати, згинати і лютувати. Дуже легко повозиться ся мідію і ніклем. Тому віщують ему нечувану стійність особливо при фабрикації самоходів і біциклів.

— Лік на сухоти. З Антверпену доносить: Лікар на кораблі „Red Star Line“ відкрив нову суровицю на сухоти і уцелював нею вже кількох сухотників. Винахідник д-р. Фрайссє буде вести дальше свої досвіди в інституті Пастера в Парижі.

— Вісті про Андреа З Берліна доносить, що данський дневник „Nordbotten Courier“ одержав з Варди телеграму написану по фінляндски, в якій містилися ще лише сі два слова: „Андре урятований“. Берлінський „Local Anzeiger“ сумніває ся, чи ся вість є правдива, бо дова вже неодна телеграма доносила про Андреа, що він пертає, а мимо сего его ще нема.

ОПОВІЩЕНЕ.

Іспити кваліфікаційні на учителів шкіл народних розпочинуть ся перед комісією іспитуючою в Самборі дня 24. вересня н. ст. Подання заосмотрені в приписаві документа службові вносити належать через властиву власть шкільну до комісії іспит. на руки Дирекції ц. к. Семія. в Самборі найпізнійше до 8. вересня 1900 року.

З Дирекції комісії іспитової.

В заст. К. Кратохвіль.

Видання руского Товариства педагогічного.

Образкові видання.

Звіринець	10 кр.	Діточі вигадки ч. I.	30 кр.
Гостинець	10 "	" " ч. II.	30 "
Забавки	10 "	Забавки для дітей	40 "
Менажерия	10 "	Мала менажерия	35 "
Робінзон Чайченка	40 "	Велика менажерия	40 "
Квіточка	20 "	Нашим дітям ч. I.	40 "
Віночок	20 "	" " ч. II.	40 "
Гете-Франко: Лис Ми- кита (друге цілком змі- нене видане)	50 "	Казки Андерсена Ч. 1, 2. 3, 4, 5 по	25 "
Мірон: Пригоди Дон Ки- хота (друге видане)	40 "	Казки народні Ч. 1 і 2 по	25 "
Наші звірята	40 "	Байки Брячанінова	25 "
		Байки братів Грімів	25 "

Видання без образків.

Читанка ч. II., III., IV. оправні по 20., без оправи по	10 кр.
Китиця желань 2. розширене видане	20 "
Ів. Франко: Абу Каземові Капці	20 "
" Коли ще звірі говорили, казка для дітей	40 "
Учитель на р. 1890—19 0 по	2 зр.
Дзвінок з р. 1892—1900 по	3 "
Ів. Левицький: Попались. Різдвяні сцени	10 кр.
Вол. Шухевич: Записки школяря	20 "
" Від Бескида до Андів	10 "
В. Чайченко: Олеся; Байки; Комар; Два оповідання по	5 "
" Дума про княгиню Кобзаря	5 "
О. Нижанковський: Батько і мати, двосьпів з фортецяном	10 "
Леоніда Глібова: Байки	5 "

Дітипрової Чайки: Казка про сонце та його сина; Писанка по	5 кр.
М. Лисенко: Тече вода з під явора. Двосьпів з фортецяном	10 "
" Коза дерева	60 "
Мапа етнографічна Руси-України	60 "
Гордієнко: Картагінці і Римляни	20 "
Юлій Верне Подорож довкола землі	20 "
Барановський. Приписи до іспитів	20 "
Молитвенник народний, в полотно оправлений по 15 кр. і по	20 "
Др. Л. Кельнер. Коротка історія педагогії	60 "
Василь. В-р. Джонатан Свіфт. Подорож Гулівера до великанів	25 "
" Подорож до краю Ліліпутів	25 "
Остан Макарушка. Короткий огляд руско-україн. письменства	15 "
Мальота Без родини	40 "
Віра Лебедева Прогулька	5 "
" Гостинець дітям	25 "
" Малі герої	25 "
Др. Мандибур Олімпія	35 "
Сальо. Непос учебник для III. класи гімназ.	65 "
А. К. Робінзон неілюстрований	10 "
Kokuciewicz Józef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 "
Др. Мих. Пачовський. Замітки до науки рускої мови	30 "
" Билини і думи	10 "
Тарас Шевченко. Кобзар	1-20 "
" Кобзар для дітей	20 "
Ів. Спілка. На чужині	20 "
А. Глодзінський. Огород шкільний	60 "
Мих. Коцюбинський Оповідання	20 "
Олекса Катренко Оповідання	20 "
Стефан Пятка. Дарунок для дітей	20 "
Оповідання для дітей	20 "
Картки з історії України-Руси	20 "
А. Кримський. Переклади	20 "
А. Пушкін. Байки	15 "

Дістати можна в магазині Товариства у Львові ул. Вірменська ч. 2, і в канцелярії Наукового Товариства ім.
Шевченка ул. Чарнецького ч. 26.

Передилата:

на пів року 1 ар.
60 ар., на ці-
лий рік 3 ар.

Одно число 20 ар.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламації без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Чи іспит є найкращим способом пізнати ученика?

Так думають загально, а прецінь показуєсь, що воно не так. Бо і на чім же се средство основуєсь? Довідуємо ся, що і з якого підручника ученик перейшов, випитуємо его про зміст кількох або кільканацяти уступів книжки та жадаємо, щоби на всяке питанє умів відповісти як слід; як що не знає якого деталю, імени або дати, заключаємо, що не гаразд присвоїв собі предмет; на відворот, коли все вирецитує докладно, признаємо его підготовленим до дальшої науки. А, звістна річ, властивою метою наущання не є її подробиці, назви чи дати, але розширене сьвітосгляду в умі ученика через збогачене обсягу понять та поглядів. Ученик може призабути, кілько в сеї або тої рослини прутинків, а мимо того може винести хосен із науки ботаніки, наколи має докладне понятє про складові часті рослин та їх призначенє та про підставу класифікації рослин; може призабути якусь дату, а помимо того винести хосен в науки історії, наколи потрафить здати собі справу з характеристичних черт епохи, яку вчив ся; і противно, ученик, що на всі ті питання відповість гладко, може стояти таки нижше від тамтого під зглядом хісна правдивого, який виніє з викладу. Треба числити ся з фактами а то: що кожда нормальна дитина, мусить забути частину того, чого учила ся, — дальше, що майже кожда дитина під впливом збентеження забуває багато з того, що зналаби певно в ниньших умовах. Навіть сам учитель „засипав би ся“, наколиб взяли его екзамінувати дїти на такі способи, яких часто практикує по деяких заведеннях. Часом незнать, чи сьміяти ся, чи плакати, коли почує ся оповідани таких автентичних фактів: тут хлопець дістав злу ноту з граматики за се, що коли єму казали вичислити всі букви азбуки, одну чи дві опустив; там відпачили дванадцятилітню дівчину з рахунків, що не знала що то таке „стопа“; — в ниньшій місци знов не обстав ученик при іспиті з языка французкого, бо хоч знав добре граматяку, але не спамятав докладно на память якогось опису прозою, який мав обовязок, яко взирець втвердити на память. Такі факти самі за себе говорять, та повинні би вже раз отворити очи людям доброї волі. —

Хто хоче набрати докладного поняття о приготуванні ученика, повинен передовсім у всякій науці, відрізнити річі основні від менше важних та лиш незнане сих річий основних вважати доказом недостаточного підготовлення, а при тім треба дитину поставити в таких умовах, щоб вона чула ся як найменше звязаною. Се справа часами конечно особливо в школі, де нововступаючих учеників треба скоро кваліфікувати до відповідної класи; але в домашній практиці можна пізнати інтелігенцію та обсяг знання дитини і без урядового іспиту.

Домашній учитель, обіймивши свою посаду, повинен як раз сій цілі посвятити перший тиждень або і дві неділі. Час науки в тім часі, коли не повинно ся розпочинати еще самого курсу, можна би виповнити в першій ряді інтересними оповіданнями загальнішого змісту, читанем якої поучаючої книжки, а дальше письменними виробами та вправами, відтак умисними пробами та досвідами над способностями ученика. Темі до розмов та оповідань, а також читань треба добирати так, щоб доторкали деяких (розуміє ся тільки елементарних) питань з географії, історії природних наук і т. инь. та щоб давали спрому при помочи принагідних питань пересвідчити ся, який засіб понять має ученик в кожній з сих наук, а також, яка наука найбільше его цікавить. Само поведєнє ученика при читаню, чи оповіданю більше зможе нам сказати про его інтелігенцію, чим найдокладніший іспит, а одно питань, яке нам ученик поставить, лінше покаже нам, як він розуміє річ, або чи ві цілком не знає, чим десять питань, які ему завдасть учитель після підручника.

Рівнож великого значіння в сїм згляді є письменні вправи: виріб або диктат се найкраща проба знання мови, при сій способності добре поручити розібрати одно або кілька речень, запитати про деякі форми, яких ужалю ся, казати пояснити правопис сего або того виразу і вже непотрібно іспиту з граматики. Подібно можна поступити з арифметикою; коли ученик не тільки потрафить розв'язати завдань, але і пояснить его, та коли при тім добре уживає всіляких арифметичних функцій, то питання з теорії вже злишні. Правда, що тут багато значить вибір і добір завдання, чи вправи: вони повинні бути досить замотані, щоби ученик міг вповні показати, що знає; зовсім прості та легкі завдання не відповідалиб меті; з другогож знов боку не добре булоби навмисне при таких завданю нагромаджувати всіляких трудностей, бо не треба подавати до розв'язуваня завдань, що переходять сили ученика. При оцінці роботи ученика треба класти пильну увагу на всілякі роди похибок, особливо на їх генезу. Коли слідно, що причиною деяких часткових або й цілковитих незнань ученика, повинно се побудити учителя до поновного повторення відповідної частки науки, колиж покаже ся, що деякі похибки вийшли просто, з недостатчі вправи, з неуваги або умученя, знак тому, що може лекція за довго тривала.

Третім, превеликої ваги чинником при пізнаваню дитини се випробуванє его способностей. Поступ дитини в науці зависить не тільки від сього, що вона під сєю хвилю уміє, але і від сього, чого може научити ся, та тим пояснює ся факт, що часто діти, які з гарним успіхом зложили іспит до якої класи, суть відтак в тій класі вельми слабкими учениками, коли навідворіт иньші, що в наслідок несистематичної домашньої науки не належито підготовлені, вельми скоро доганяють товаришів і учать ся зовсім добре.

Для домашнього учителя само збагнене знання дитини не може цілком вистатчити як вказівка особливож там, де розходить ся вже не о кінчене розпочатого курсу, але о впровадження нових предметів до програми або навіть о почин якогось зовсім нового розділу науки. Одна дитина з хвилиною, коли навчить ся плавно читати і як-так писати, може без труду присвоїти собі вже і початки граматики, — коли для другої найелементарнійші поняття з граматики будуть під той час недостижимою абстракцією; лучають ся хлопці і дівчата так бистроумні, що вже в 9 році звичайна наука о предметах булаби для них по-невчасі, — коли другі діти, багато старші мусять обмежитись на відорваних розмовах з наук природних, бо так слабо орієнтують ся посеред предметів свого оточення, що неможливо вже з ними почати систематичної науки природознавства; часом 14 літня дівчина з великим хісною слухав викладу з літератури, — коли для другої 16 літньої се предмет ще надто поважний.

А прецінь одною з тайн успіху в навчанню, се вміти відразу винайти одвітний рівень для викладу, щоб відповідав спосібностям ученика. Як же до сего дійти? Се питане, якого перед 10 літами ще ніхто не уважав можливим до розв'язання, нині не таке вже надто тяжке.

Поступ емпіричної психології посльідних часів виразив ся між иньшим в методах дослідів здібностей, які прировнювало ся зарівно до старших, як і до школярів. Окрім позитивних висльідів для поступу самої науки, загальним висльідом показало ся, що всі учителі, що брали участь в сій роботі, краще пізнали своїх учеників і здобули тим багато цінних вказівок для практики. Отже з того природна консеквенція, що новий учитель, вже не для наукових цілей але просто, щоб пізнати дитину, повинен перевести ряд дослідів, що найкраще відповідалиб сій меті. А так з поміж численних проб та дослідів, які описують психологи, треба вибрати се, що ближше і більше безпосередно вяже ся з уздібненням дитини до науки. Попробуємо навести тут в головних чертах се, що видає ся найконечнішим для сєї цілі.

1. Так як основою всякого знання — вражіння зміслів, треба отже поперед усього пізнати бистроту зміслів, особливож зору і слуху. Ті досьвіди легкі і всякому доступні вказують, на яке віддалене дитина розпізнає предмети, букви і т. п. та розрізняє звуки. Вразливість на краски сльідимо, коли показуєм здалека волічки, або папір різних красок і кажемо собі краски називати та добирати предмети відповідних красок. Так само можемо поступати з розпізнаванням довготи; показуємо два прутики різної довготи та питаємо: котрий довший? хочаби довідатись, яку різницю дитина добачить. Що до слуху, то коли маємо вчити дитину чужої мови, требаби справдити, чи відрізняє добре усі звуки, чи вразлива на акцент мови, чи може схопити ухом різницю в мові німецькій між кількома нюянсами звуку „і“ (i, ie, ü,) або „е“ (e, eh, ä, ö,) або різницю, яка виходить, коли покладемо акцент на иньшій складі.

2. З вразливістю зміслів лучить ся стисло здібність запам'ятування. Для учителя се питане першої ваги, не лиш знати, чи ученик видить показаний предмет, або чи чує прочитаний опис, але яке з тих вражін зору і слуху усвідомив собі і чи може їх репродукувати. Превелике отже значіння буде тут мало се, що Французи називають безпосередною пам'яттю (*mémoire immédiate*) с. я. зміст, який находимо в умі з того, що побачили або почули. Проблеми сего рода вельми поучаючі і не тяжкі до вико-

наня. Показуємо дитині якийсь предмет або образок, кажемо їй уважно приглянутись не пояснюючи словами нічого, а відтак ховаємо його і жадаємо, щоби дитина здала справу з сего, що бачила; докладність опису і згідність з дійсністю може бути мірою того запам'ятання у дитини.

Рисуємо якийсь простий та легонький взорець, пр. зізвдку, ученик приглядаєсь йому хвилю, а відтак з пам'яті рисує те саме: наскільки може довершити се завданє, буде се вказівкою нелиш його зорової пам'яті, але і сили репродукційної уяви, се-б-то здібності представлення неприсутніх предметів. На мапі з написами кажемо вишукати одну, дві або три місцевости, а відтак кажемо їх показати на мапі сліпий: чи ученик покаже їх властиве положенє? Пишемо на таблиці кілька виразів, яких правописи дитина еше не знає, стираємо їх і кажемо написати; чи ученик зробить правописну похибку? Виголошуємо кілька слів, чисел і т. н. голосно і виразно, а відтак кажемо повторити або написати те саме, та звертаємо увагу, на скільки ся репродукція докладна.

На підставі досвідів сего рода можна пересвідчити ся, які в данім умі переважають виображіння: зорові чи слухові а за тим, до якого типу можна віднести ученика. Третій тип руховий с. в. ум, в яким переважають виображіння рухів, можна викрити, коли впровадимо до попередних досвідів деякі доповнення. Коли пр. ученик не годен нарисувати з пам'яті візр, який лишень видів, але легко довершує се завданє, коли йому дозволити повести пальцем чи пером по лініях рисунку — се буде доказ, що в него сильніша пам'ять рухів, чим пам'ять зору. Друга дитина не годна повторити двох стихів, прочитаних учителем, але гладонько повторить, коли їх прочитає сама: се доказ, що для репродукції слухових вражінь мусить їх конечно звязати з відповідними рухами знарядів мови.

Звістна річ, що виображіння набирають сили через повтаряне; для всякого учителя справа великої ваги довідатись, кілька разів, або як довго мусить ученик дану річ повтаряти, заки смам'ятає її собі. Щоби сю точку збагнути, не треба аж уживати якихось штучних проб, коли вже сама практика насуває зовсім природне средство; велім дитині учити ся в нашій присутности та обсервуймо її уважно, а пересвідчимо ся, кілька труду вимагає пр. витвердженє на пам'ять кількох строфок стишків і т. пнь. Колиб наші спеціальїсти від завдавання лекцій переводили совістно таку пробу, певно з неї пересвідчилиби ся краще, чим з усяких розправ про перетяженє умів діточих, як їхня практика далеко від вимогів гігієни та методики.

4.) Так здібність репродукії в сейчас, як і скорість присвоювання мусять бути ріжні у того самого ученика відповідно до стану його ума підчас науки: належита увага улегчує сю роботу, розсіянє отрудняє. Тому найважніші проби при практиці научаня, се проби над увагою і умученєм. До того випробованя найкраще надає ся диктат і довершуване звичайних найпростіших рахункових функцій. Умучене і його степенє показують похибки в письмі чи численю.

4) Так сказати-б найважнішою точкою в научаню, се здібність ученика до самотійного думаня, що залежить на твореню понять, конклюдованю, узагальнюваню і розумованю. В сїм напрямі одначе, психолоґи, що доселі занимались більше слїдженєм елементів умового житя, чим його витворами, не дали поки що докладних та виразних вказівок. Одинока доселі уживана в тім згляді проба на більшу скалю, се проба т. зв. комбінаційної методи

Еббінггауза, котра ґрунтується на тім, що ученикови подає ся до виконання якийсь текст, в яким пропущені деякі слова або й цілі слова. При таких доповненнях примушується до роботи всілякі здібності дитини і воно ліпше, чим що иньшого може бути мірилом степеня інтелігенції дитини.

Незалежно від того способу можемо слідити здібність до розумованя при случайности вище згаданих розмов і вправ, а особливо ж таких питань, які змушували би ученика викривати якусь спільну прикмету або виводити загальне заключення на основі ряду вже пізнаних фактів; або на відвороті шукати примірів та прикладати якусь загальну підставу на правило. Неспособний ученик до розумованя покаже ся цілковито безпорадним при таких жаданях, помімо того, що при звичайнім іспиті буде відповідати як слід. Знає пр. після певного учебника оповісти докладно римську історію глава за главою, не пропустить ні одної подробиці, яка дотичить війни чи чого иньшого, але коли скажемо ему пр. вичислити послілости Римлян у всіляких епохах їхньої історії і показати їх на мапі, відповідь, що сього не вчив ся ніколи; а противно ученик інтелігентний з природи, або привчений заставляти ся, хоча б навіть попередній учитель не ставляв питань в сій формі, буде старав ся пригадати собі, які то землі коли Римляни підбивали і надумавшись дасть відповідь на стільки влучну, на стільки знає історію. Подібно мало інтелігентний ученик може вивчитись з підручника природничого класифікації звірів і рослин, але не порадить собі ніяк коли скажемо ему на тій підставі уложити класифікацію комах або цвітів, які наводять ся в его огороді. Навіть зміна в порядку питань збиває мало інтелігентну дитину з пантелику і dlatego то як раз вельми доброю пробою умовних здібностей є давати питання з иньшого підручника що до укладу деяких подробиць, але не з такого розуміє ся, де приходить иньша термінологія, незвісна ученикови.

6) Далше треба застановитись над можливою трудностю вислову у ученика. Дитина часто-густо не годна подати доброї відповіді не тому, щоб не уміла розумувати, але просто тому, що не зрозуміла якогось виразу ужитого учителем або що не могла уложити цілковито влучної відповіді з причини труднощі вислову. З тої причини при всяких дослідях над інтелігенцією ученика треба звертати з одного боку цильну увагу на стилізацію питань, а з другого на спроможність вислову у дитини: коли не дістаємо доброї відповіді, мусимо насамперед справдити, чи ученик порозумів наше питання; поставмо его другий або й третій раз иньшими словами, доки не пересвідчимо ся, що ему незвісні не вирази, а сама річ. Так само, коли відповідь вийде недокладна під зглядом язиковим, дивім ся на се крізь пальці, стараймо ся лишень здати собі справу, що властиво ученик хотів сказати. В противнім случаю, с. є. коли відповідь дитини надто гладко і надто гарно уложена, треба би пересвідчитись ся, чи се случайно не фраза вивчена або захоплена з книжки, яку дитина недостаточно розуміє. Впрочім засіб слів, яким дитина розпоряджує і здібність вислову пізнаємо при вище наведених пробах Еббінггаузової методи, як також при письмених вправах.

7) Як доповнення усіх сих проб і досвідів нехай послужить і пізнання уподобань і поглядів ученика, а до сего дійдемо, коли будемо часто стикати ся з учеником та слідити за ним і обсервувати его, коли він сего найменше надіє ся.

З заграничної літератури.

Для учителів і учительок.

I.

Французький педагог Юлій Пейо видав недовго дуже пожиточну книжку під заголовком: „Для учителів і учительок, практичні ради і вказівки“. (*Avant d'entrée dans la vie. Aux Instituteurs et aux Institutrices Conseils et Directions pratiques, par Jules Payot, inspecteur, de l'Académie. Ar. Colin et C. Editeurs*). Та книжка, написана для вихованців нормальних шкіл, обіймаючи посади сільських учителів, дотикає не лише науки, але і умов життя учителів, а мимо льокальної закраски може зацікавити ширший загал навіть поза Францією.

Пишучи свою книжку, котрої „кожний розділ опертий на досвіді власнім або других“, автор мав на цілі, „остережи недосвідчених перед блудами, подати помічну руку, відслонити скарги правдивого вдоволення, укриті в учительськiм заводі, звернути увагу на високі засади, котрі повинні управляти їх волею, надати їй єдність, силу, глибину морального життя, убагороднюючу заводову працю“.

Книжка ділить ся на три часті. Перша дає ради молодіжці, що просто з шкільної лавки забирає ся до трудних обов'язків наочування, друга представляє різні сторони життя сільського учителя, третя розбирає становище учителя зглядом найважливіших моральних, релігійних і політичних питань.

Автор остерігає вихованців нормальної школи, приступаючи до іспиту на учителя, перед широко розповсюдженням пересудом, що „обладовуване пам'яті“ єсть найліпшим средством добування науки; знанє добуте тою дорогою порівнює до поспішно пілкнутого корму, котрий лежить нестравлений в жолудку, приносячи організмови шкоду а не пожиток. „Сум огортає нас, каже він, коли шукаємо молодих інтелігентних людей з отвертою головою, а не находимо нич крім пам'яті, котру хронічна нестравність зробила хоробливо вражливою. Як в недужім організмі мускули, а навіть серце і мозок улягають обтовщенню і звиродненню, так в хорім умі вироджує ся в напружене пам'яті. Аби уникнути так непожаданого їй „переросту“, треба старати ся не о „вучене курсу“, але о загальне образованє і розвій всіх умових сил, о внутрішню асиміляцію, котра заміняє корм ума на его мускули, о правдиву науку, котра засилує гадку, учить обсервувати, при звичаює до розумного узагальнювання, до спостерігування подібностей і різниць в річах і понятях.

В дальших розділах дотикає трудної а важної kwestії перелому в релігійних понятях, котрий перебуває майже кождий молодець і дівчина, говорить о військовій службі, яко о знаменитім средстві образованя волі, о відносинах з шкільною властю, а впроваджуючи в перший раз молодого учителя до класи (розділ V.), дає ему ради, як опанувати гурт часто нечемних дітей, в який спосіб позискати над ними вплив, від котрого зависить будуче поведженє его праці.

Конечним, необхідним до того услівем уважає автор сильну, певну себе волю і впливаючий з неї супокій т. є. панованє над собою. Ті прикмети

відчувають ученики відразу: горе учителеви, если їх не має. „Лучше розбивати каміне на публичних дорогах, як бути іграшкою трийцятіро дітей, з котрих кожде, взате з особна єсть добре і милосердие, але в гурті позволяє собі на зухвалість і злослівність. У людей незрівноважених т. в. не посідають сильної волі, котрої вишню ознакою є панованє над собою, спокій, викликають вишні причини надто сильну реакцію в порівнянню до своїх причин, звідки повстає нахил до гніву, нетерпеливості. Як багато видимо злих учителів, котрі єть такими лише тому, що не мають достаточної рівноваги. Притиснені до муру признають они самі, що єть троха нервові. Троха нервові! то значить схильні до гніву, раз поблажливі зглядом великих проступків, другий раз суворі, коли ходять о дрібницю: неправду можуть пустити безкарно, а спадаюча лівія викличе кару. Така загонистість затуманює діти і викликає найсумніші наслідки.

Взагалі кари повинні бути вимірені з великим тактом і розвагою. Они не можуть залежати від хвиливого настрою учителя, не можуть бути також ані пімстою, ані відплатою. „Кара єсть то прикрість викликана на се, аби остерігти дитину, що находять ся на злій дорозі. Природа остерігає єї також при помочи прикростей, скоро лише забуде о єї правах: огонь все пече, острый предмет все ранить і прикрій досвід учить скоро уяглости для прав природи. Та уяглість наступає скоро, бо кара є неминуха: дитина попече ся все, коли діткне горячого предмету. Природа дає ту учителеви взір до наслідування. Кождий злий поступок повинен бути з незомною рішучістю укараний і дитина повинна бути певна, що деякі поступки викликають кару, так як попечене викликає біль, і що від того правила нема винятку“. Най однак дитина відчуває, що учитель гризе ся тим, що мусить вимірити кару; що вимірюючи єї не стає в обороні власної власті проти сваволі ученика, але є радше єго союзником в борбі з єго власними злими нахилами, котрих дитина сама бажає позбутися, лише єї слаба воля не в стані їх цілком опанувати. Такий учитель лучить з рішучістю любов до дітей.

„Хто не любить дітей — говорять Пеїо в VI. розділі — не може бути учителем; а хто ним стає, тим самим приймає обовязок любленя тих, котрі єть повірені єго опіці“. Хто любить дітей, не позволить собі ніколи на шореткість зглядом них і на загонистість, котра чоловіка, що в неї попадає робить сьмішним. Діти викликають часом навмисне такі вибухи унесєня, бо они переривають монотонність класи: за білет на видовище варта заплатити хочби нараженєм на кару.

Загонистий учитель сповняє цілий ряд ще иньших похибок: надто поспішно переходить курс, за скоро, за багато і за голосно говорить, чим мучить слухачів, а себе наражує на недуги горла; не має терпеливості пождати на відповідь ученика, але сам єї починає або відповідає. Діти виручувані в той спосіб перестають мислити, адають ту працю на учителя, котрий виходить з класи подвійно умучений, хоч не зумів осягнути найважнійшої цілі — не побудив діти до самостійного мисленя. Переходячи до методи викладів виказує автор, що потреба зреформованя єї на кождім степені науки є річю конечною а пильною. Місто методи пасивної, полягаючої на вливаню до памяти готових вже відомостей, повинна зайняти метода активна, що учить дитину дивити ся, обсервувати, уважати, застановляти ся, винаходити. Та метода, розвиваючи всі природні сили дитини, боронить єї від умової неволі, в якій живе більшість людей навіть образованих т. в. начинених чужими гадками.

Дідро говорить, що приповідка „що голова, то розум“ є сьмішна, бо нема нічо звичайнішого як голова, а рідшого як розум. Одиноким, безсмертним взором раціонального наuczування уважає автор „Памятників“ Ксенофонт. Сократ повторяв часто, що він сповняє ту саму чинність, що повітуха: помагає умам в видаванню на сьвіт понять. То глибоке порівнянє добре означає ролю учителя; хочаби єї сповнити, повинен він завчасу приготувати питання, котрі зацікавили би дітей і дозволили відчувти приємність поконування трудностей. Помочи аби дитина до чогось сама дійшла, се ціла тайна раціонального наuczування. Однак передовсім сам учитель повинен посідати прикмети, котрі хоче в дітях розвинути: ум самостійний, живий, здібний ґрупувати своє знанє коло кількох загальних ідей, котрі становлять неначе кістяк науки. Відношенє кістяка до цілої суми знань є таке, як відношенє кости до решти тіла; їх зріст є рівночасний. Загальні понятя вєспирають кожду гадку і чувство, а кожда відомість, набута при помочи особистого досвідченя, засилає загальні понятя, і та виміна услуг становить правдиве умовє житє.

Потреба руских гімназий.

Розпорядженєм міністерства просьвіти з дня 11 серпня 1898 р. вводить ся в гімназиях науку гімнастики яко предмету обовязкового. Се розпорядженє не мало би само по собі для нас значіння, коли однак зважимо, що наука гімнастики буде відбуватись рано між годинами обовязковими через дві години тяжчево в кождій класї, то річ представить ся нам в зовсім иньшій сьвітлі.

В гімназиях з польським язиком викладовим, до котрих з причини маленького числа руских гімназий примушена ходити молодіж руска і де она дуже часто числом рівнаєсь польській або навіть перевищає єї, укорочено знаним розпорядженєм міністерским з дня 12 червня 1898 ч. 12836 науку рускої мови і літератури. З давних прав, яких уживала руска мова, полишилось хіба лиш те, що в декотрих класях має відбуватись тота наука рано, а іменно в ті дні, в котрих число годин обовязкової науки виносить менше ніж пять. Тепер, коли заведено обовязкову науку гімнастики, вже тим самим усунено усунено науку рускої мови на низший степенє, зовсім зрівнаво єї з иньшими надобовязковими предметами, она може відбутись лишє по полудни. Се зміна малозначуча і формальна, однак мимо того она некористна для науки сего предмету. Хто записе ся на язык руский, мусить на науку єго тратити час пополудневий, що до тепер був вільний і призначений на вичучє лекцій на слїдуючий день, на лектуру домашню обовязкову і необовязкову, на науку предметів надобовязкових, а часто також на удїлюванє лекцій приватних або на відпочинок.

Вільний час пополудневий вже і тепер не вистарчав на приготуванє до школи ученикам менше здібним; а тепер і він зменшить ся, значать: ученики менше здібні, учачи ся рідної мови, не будуть мати часу на цілковите вивчєнє завданої лекції. А ученики здібнійші менше часу будуть могли посьвячувати лектурі приватній обовязковій і необовязковій, котра так важну

ролю грає в розвою ума молодця. Дальше — не будуть они могли ходити на такі предмети надобовязкові, як наука співу, рисунків і французького языка. Однак для учеників-Русинів має ще дуже велике значінє і справа лекцій приватних, коли зважити, що руска молодіж переважно бідна, отже приватні лекції — дуже часто головне або і єдине средство її удержання. Я сам знаю многих таких гімназистів, що як лише прийдуть зі школи домів, з'їдять ложку страви, чи не з'їдять, і йдуть на лекції. До десятої в ночі або й довше мучать ся з тупоголовими товаришами, а прийдуть утомлені до дому, що аж сьвіт їм немилий, то сїдають та й вчать ся самі до пізної ночі, а переспавши ледви пару годин, повтаряють лекції і йдуть до школи. І так що дини! А тепер сї бідаки, хочаби вчити ся своєї рідної мови, мусять або сидіти довше по лекціях і самі менше вчитись, або ще коротше спати. Не кажемо вже, що така бідна знужодана молодіж повинна мати хвилю на відпочинок, на прохід...

Коли з сего становища приглянемо ся справі, то бачимо, що через нове розпорядженє настала одна причина більше, щоби Русини домагались гімназій руских. А долучивши сесю причину до давнійших як от хотьби се, що зла нота з рускої мови не впливає на загальну класифікацію; що ученики-Русини, котрі вчили ся руского языка від початку, мусять в пятій класі гімназії вчити ся руского яраз із тими Поляками, що языка руского не знають, бо тільки в четвертій гімназійній підучились ледви слябізувати, — то що вийде? Вийде то, що ученики, змучені ранною наукою шкільною, не будуть мати найменшої користі з такої науки.

Що-ж лишаєсь нам робити? Домагаться отвореня гімназій руских! Пеки-що не дозволяють отворати гімназій руских в тих містах, де нема гімназій польских (пр. в Чорткові), то добиваймо ся отвореня гімназій руских там, де є переіменовані польські гімназії, а учеників Русинів у них тільки, що заповнили би нову гімназію, — значить: домагаймо ся отвореня руских паралелелок там, де число Русинів в першій класі виносить 40 або більше, бо се є права нам належить ся. Отворені паралелєлки поступенно що року доповнювались би і так повстали би рускі гімназії.

Домагання наші справедливі, а хто би їм противив ся, виступив би хіба яко ворог просвіти.

Дещо про учащанє до народної школи на Буковині.^{*)}

Бези поглянемо на наші теперішні школи і придивимо ся учащаню, а порівняймо з учащанєм народних шкіл на Буковині перед 10-ма роками, то побачимо в тім велику різницю. Чому? — насуває ся мимо волі питанє.

Занім перейду до наведеия причин, котрі могли сприяти і несприяти правильному учащаню до нашої народної школи, мушу перед усім запримітити, що стараю ся зовсім об'єктивно мої погляди ту виразити, а то з замишування до народної просвіти.

^{*)} Buk. päd. Blätter.

Перше і як найвідповідніше средство до osiąгнення правильного уча- щання до народної школи на Буковині був і є примус шкільний з року 1869. Згаданий шкільний закон дуже корисно улашований для наших народних шкіл, по не так легко було його в практиці в наших так культурно низькім краю виконати, де усюди стрічалося та ще й тепер стрічає з перепонами.

Причини, котрі не сприяли правильному учащанню до нашої народної школи на Буковині, були після моєї гадки слідуєчі; 1. Неправильне стягана грошових кар (так званих штрафів за школу) в призначенім часі. Хоч то не всюди так діяло ся, то все в декотрих місцевостях стягано ті карі аж в рік а може й пізнійше, що власне не могло правильному учащанню до народної школи сприяти; бо недбалі або й уперті родичі та опікуни дітей гадали собі, що удасть ся, що они карі не будуть платити і далі не посилали своїх дітей до школи. Учитель вправді писав і посилав свої викази до повітової Ради шкільної, увидівши однак, що шкода його труду і праці, перестав і він викази посилати.

Другою причиною, чому учащане до школи не могло правильним бути, єсть то, що і средств до науки по найбільшій часті бракувало, задля чого і наука много терпіла. З тої причини ставали і родичі для школи байдужними. Бачучи, що їх діти мало що із шкільної науки користають, не посилали їх з охотою до школи. А хто найбільше при тім терпів, як не той бідний учитель! Я сам чув перед 13 ма роками в однім селі від самих мужиків ось що: Довідавшись, що я учитель, питали ся мене, чи не хочу я до них за учителя прийти, бо їх учитель старий і учить діти по 4, 5 років з одної книжки. Розуміє ся, що я їм на то відповів, що учитель мусить по кілька років тому з одної книжки учить, бо иньшої нема. Розумний той нарід. бо хоч неучений, то пізнає своїм природним умом, що дитині, котра уже читати уміє, здалаби ся що року иньша книжка; але відповіданх книжок тогди не було.

Третою і дуже важною причиною неправильного учащання до народних шкіл було і ще також по-де куди й тепер є брак відповідних шкільних ком- нат а головнo брак більшекласових шкіл. Розуміє ся, що ніхто не міг бути задоволений наукою однокласових шкіл, бож, що правда, не можна порівняти працю одного учителя з працею двох, трох або й чотирох учителів. Наш се- ляннин уже се добре знає, що всюди жадають від дітей свідоцтва з четвертої класи народної школи.

Обставини, які правильному учащанню до народних шкіл на Буковині сприяють, суть слідуєчі:

1. Строге і консеквентне каранє тих недбалих або й може упертих родичів, згляно опікунів шкільних дітей, котрі дітей правильно до школи не посилають.

2. Від коли настали шкільними надирателями особи фахові з посеред народних учителів, правдиві приятелі народних шкіл і народної просвіти взагалі, а з тим і щирі приятелі учительського стану, від тогди і можна по- бачити в кожній школі всі, шкільними законами приписані средства до науки і в загалі всі порядки шкільні, і що найважнійше, відповідні шкільні учебники, від тогди і правильне учащанє до народних шкіл на Буковині цілком підне- слось на той степен, на котрім оно повинно бути, а се при нинішних обста- винах нашого краю можна назвати великим поступом на полі народного шкільництва.

До того мушу ще примітити, що немало причинилось до того і справедливе підвишене плат народного учительства і засноване так позиточних товариств шкільних майже в кождім повіті, котрі то товариства так шкільництво як і учительский стан при кожній случайности підпомагають.

Не можна також і того поминути, що в великій мірі причинилось до численого і правильного учащання до народних шкіл на Буковині засноване двох вже давно пожаданих шкіл: як вищої гімназії в Чернівцях і рільничої школи в Кіцманю і Радівцах.

Касяні Павлюк.

3 окружних конференцій.

Учительська конференція округу чортківського відбулась в Чорткові на днях 13 і 14 липня. Дня першого була служба Божа в костелі, другого в місцевій церкві з панахидою за упокій б. п. С. Дністрянського, бувшого інспектора краю, до котрого належав округ чортківський.

Тематів конференції було 6, а іменно:

1. Лекція практична в I класі: Переведенє диктату (систематично від букв до речень) в язиці польскім;
 2. Лекція практична в класі (степени) III „Сірка“ уст. 133. Друга книжка до читання, і Шкілка ч. IV уст. 91 в язиці польскім;
 3. Лекція практична на IV степени. „Що дѣ ся з тілами підчас горіла“ уст. 51 в язиці рускім;
 4. Лекція практична з языка німецкого в V кл. „Die Vögel“.
 5. „Подати спосіб вироблення самодїяльности у молодїжи шкільної темат вільний в язиці польскім.
 6. Що має робити учитель, щоби забезпечити в образованю молодїжи співуділ дому родинного, школи і церкви? в язиці польскім;
- Крім повисших головних тематів були ще слѣдуючі другорядні:
7. Уложєнє нормального подїлу годин для шкіл о одній і двох силах учительских ;
 8. Уложєнє плянів (szczegółowych) для вправ стилєстичних, калїграфічних, рисункових і в типі низшім рахункових.

Кождий учитель (учителька) був обовязаний опрацювати оден темат з чотирох перших, відповідно до категорій школи і степени науки, який учитель (учителька) провадив, — темат другий довільно 5 або 6.

Щоби праця була користийша, а лекції практичні випали взірцево, визначила Рада окружна до кожного темату осібних прелєтєнтів і реферєнтів.

Співуділ учителів в дискусії над переведєними лекціями і рефератами був доволі живий, предмет кождий всесторонно обговорений і пояснений; дало ся однак завважати, що молоді учителі, з малим винятком, мало оказували заїнтересована, так при дискусиях над тематами, як і взагалі над справами шкільництва. А шкода велика, що між учителів закралась якась апатія, обопитність для народної просьвіти, та виробив ся якийсь егоїзм в часі, коли народ потребує правдивих просьвітителів, правдивих дорадників і опікунів.

Над тематом руским велась дискусія по руски.

Заслугує на піднесенє поведєнє інспектора окружного, п. Крукавича, що накликував, щоби говорити по руску, коли де-хтò з Русинів хотів говорити по польськи.

В сїм році була уряджена вистава письменних вправ і ручних робіт в школі мужескій з цілого повіта в часі від 10 до 14 липня. Сю виставу отворив староста чортківский п. Вибрановский, а короткий погляд на працю учительства в окрузі подав інспектор окружний п. Крукавич.

Вистава, перша того рода в Чорткові, представляла ся гарно і багато, зискала у всіх, що її відвідали, признанє совісної праці, а багато подивляло з живим занятєм поступ на тім полі науки. На жаль вистава натрапила на непогідний час і багато цікавих не могло її оглянути.

Конференція учасників комарницького округа відбула ся 17 і 18 липня с. р. під проводом окр. інсп. А. Душновича, при участі до 40 членів. З конференцією сполучена була вистава ручних жіночих робіт, письменних вправ і рисунків усіх шкіл, що усе вдовольняло всіх так числом як добором виконаня. Головними точками конференції були дві практичні лекції, одна з науки німецької мови переведена по руски учит. Кабаровским. Опісля відчитано 4 найліпших, вірцево опрацьованих тематів. Уч. Кабаровский відчитав свою гарно обдуману працю про релігійно-моральне вихованє яке приспособлювало би до практичних заводів. Уч. Целенський читав про гігієнічне і фізичне вихованє, а уч. п-ї Лісовска і уч. Кабаровский про розумову, механічну і естетичну сторону науки рисунків. На темат о ручних жіночих роботах говорила подрібно уч-а п-ї Кабаровска.

Так над практичними лекціями як і над відчитаними елаборатами переведено обширну дискусію і порушено много важних справ, дотикаючих вихованя молодіжи.

Отворене бурси Товариства педагогічного в Станиславові.

Не минув ще й рік від основаня філії руского товариства педагогічного в Станиславові, а вже всіло молоде товариство отворити бурсу. Вже на перших загальних зборах товариства поставлено піднерти домаганє станиславівського повіту, щоби отворити в Станиславові руску гімназію. Збори ухвалили вислати в тій справі петицію до сойму і оснувати в Станиславові бурсу, щоби тим способом причинити ся до зросту фреквенції рускої молодіжи в гімназії. Покійний голова товариства проф. Шахнович взяв ся був з горичковим поспіхом до переведеня сєї гадки в діло. Петицію внесено. На жаль однак не довелось єму дожити хвилі отвореня бурси. Діло се, ним зачатє, довели по єго смерті до кінця теперішній голова проф. Мороз і заступниця голови п. Кадайска. Невеличкий фонд, прибирааний на ту ціль, не давав би спромози отворити бурсу вже в сїм році, коли-б не те, що станиславівский владика Шептицкий дав бурсі безплатне поміщенє.

Святочне отворене бурси відбуло ся в понеділок д. 3 с. м. Посвяченє довершив станиславівский парох о. сов. Богонос в прасутности наділу товариств, членів станиславівської громади і бурсаків. Після посвященя подав він в горячих словах бурсакам вказівки, як мають поступати, щоби в них

був колись хосен для народу. Описля промовив голова товариства проф. Мороз. В гарній промові пригадав присутним, що можлиість отвореня бурси вже тепер завдячує товариство в першій мірі єпископови Шептицькому, бо він дав бурсі поміщеня. Пригадав дальше заслуги незабутного проф. Шахновича. Врешті заявив вдячність о. пралатови Ткачуникови за те, що бурсою широко займав ся, підпомагав її і на дальше обіцяв поміч свою, як також о. сов. Богоносowi за довершеня посвѣчення. Промовою сею закінчило ся свѣято.

В бурсі найшло приміщеня 22 ученики, 20 синів бідних селян і двох синаів народних учителів. З бурсаків девять ходить до III і IV класи школи народної, прочі до низшої гімназії. Місячна доплата виносить пересічно 5 ар., лиш один бурсак платить 10 ар., а один прийнятий безплатно. Портрети протектора і добродія бурси єпископа Шептицького тай першого голови тов. пок. проф. Шахновича завішено в комнаті, призначеній до науки. Настоятелем бурси є професор гімн. п. Грицевич.

Ю. О—кий.

Всячина.

— Торжественне отвореня рускої гімназії в Коломиї відбуло ся для 3-го с. м. по богослуженю, яке відправив о. крилош. Кобленський в сослуженю і при участі численного духовенства. Відтак зібрали ся місцеві достойники, духовні і свѣтські, між иншими радник намістництва Павликовский, пос. Вітославський, старший радник скарбовий Каричак, репрезентанти руских товариств і багато руских свѣщеників в сали будинку гімназійного, де промавляв інспектор крайвий п. Ів. Леницкий. Весідинк вийс оклик в честь Є. Вел. Цісаря і в імени Є. Експ. п. Намістника зложив желаня та сказав, що п. Намістник був би радо сам приїхав на торжество відкритя, але приїзд Монарха тому перешкодив. Описля промавляли ще пп. Недільський, директор рускої гімназії і Скупневич директор польської гімназії на темат взаїмних відносин, пос. і бурмістр міста Вітославський, а наконєць ученик осьмої класи в імени молодежи.

— Фреквенция в руских школах. До рускої (академічної) гімназії у Львові вписало ся, включно до дня 3. вересня с. р., 566 учеників, а то: до I-ої класи 122, до II-ої 82, до III-ої 75, до IV-ої 63, до V-ої 67, до VI-ої 59, до VII-ої 52, до VIII-ої 46. Класи I—IV будуть поділені, отже гімназія буде мати 14 клас, с. є. 8 класе головних і 6 паралельок. З професорів сеї гімназії убуло в новім шкільнім році двох, а імено проф. Юліян Романчук пішов на ємеритуру, вислуживши зверх 36 літ, а проф. др. Омелян Калитовський іде на управителя руских класе гімназійних до Тернополя.

До народної школи Маркіяна Шашкевича у Львові вписало ся також включно до 3. вересня с. р. 162 учеників і учениць. Є то, як звісно, 3-класова мішана школа.

— Число учеників в рускій гімназії в Перемишлі. На сей рік вписало ся до класи приготавляючої 59, до I-ої 104, до II-ої 65, до III-ої 72, до IV-ої 62, до V-ої 39, до VI-ої 47, до VII-ої 35, до VIII-ої 35 — разом 518 учеників. Класи I, III і IV. поділені на два відділи; другої не поділено, бо вже нема де помістити, хотяй новий будинок.

— До рускої гімназії в Тернополі записало ся: до I-ої класи 101 учеників, до II-ої класи 80, а до третої 52, разом 233 учеників. Перша і друга класа мають по два відділи.

— До першої класи так званої рускої низшої гімназії в Чернівцях записало ся аж 85 учеників (торік зголосило ся лиш 56). Отже мусять бути два відділи у першій класі. Для тих наших „приятелів“ у краю, котрих то ніби-руска гімназія дуже гризе, котрі ворожили що з неї нічого не вийде, бо она не по-

трібна, — се найбільший доказ потреби навіть у тій німецько-руській формі, яку вона тепер має. Характеристичне тут ще те, що, хоч у Чернівцях ходить 1.500 руских дітей до народних шкіл, з них мало хто записує ся до рускої або німецької гімназії. Самі черновецькі Русини-міщани могли би заповнити цілу гімназію своїми дітьми і тим дітям у своїх родичів певно ліпше поводитись би, як хлопцям із сіл, — тимчасом ті міщани, як майже всюди на Руси, гірші від селян, далеко менше цікаві до школи, як ті. До першої класи зголосили ся майже самі селянські діти, і то бідні. Богачі-селяни ще думають по старосвітськи і на що дітям учити ся, коли мають що їсти? Відні приходять уже до голови по розум.

— Німецька правопись. У Німців тепер в правописи такий хаос, якого ще ніхто не назвав. У них є три головні роди правописи урядових, (Німці сьміють ся і називають їх ц. або к. або ц. к. урядово концесіонованими) а іменно: є пруска, баварська і австрійська правопись урядова; поза тим є правопись не урядова або приватна, котрої держать ся переважно часописи, а межі тими знов є правопись берлинська, віденьська, франкфуртська, гамбурска і т. д. Всім же кінець хотіла зробити свого часу правопись т. зв. фонетична (проф. Фріке в Боні), котра лиш тому не удержала ся, що стрітила опір у канцлера німецького кн. Бісмарка, котрий завів був свою власну т. зв. бісмарківську. Німці вже давно стремлять до удіпшення своєї правописи, а що того ще не осягнули зовсім, то просто з тої причини, що у них не таке множество анальфабетів як у нас.

— „Ъ“ пропало. „Новое Время“ в рубриці „дрібні вісти про події“ завело таку зміну в правописи, що опускає твердий знак. Є се початком введення в цілій часописи фонетичної правописи.

— Університет в Царгороді. На основі султанського іраде оголосив царгородський дневник урядовий „Ікгам“ устав турецького університета, який обіймає виділи: магомедансько-богословський, фізично-математичний, лікарський, правничий і фізіологічний. Наука на першій виділї буде тревати 4 літа, а на иньших по три. Кождий виділ одержить особного управителя, в роді декана на європейських університетах. Студентів буде приймати ся на підставі свідощтва з ліцея, або на основі вступного іспита. Число студентів є ограничене: на богословськім виділї до 30, а на иньших до 25. Султанське іраде приказує заразом вітворити університеську бібліотеку і лабораторію. Плян науки обіймає на богословськім виділї: коментарі над Кораном і св. письмом, церковне право, теологію та історію ісламу; на фізично-математичнім виділї: астрономію, алгебру, аналітику, рахунок ріжничковий, фізику, метеорологію, хемію неорганічну і біологічну зоологію, ботаніку, мінеральогію і геологію; на лікарськім і правничім: науки подібно як на наших університетах, а на фізіологічнім виділї: психологію, логіку, етику, літературу турецьку, арабську, перську і французьку, історію турецьку і всесвітну, географію Туреччини і всесвітну, географію торговельну, археологію і педагогіку.

— Незвичайне заступництво. В Китаю лучає ся часто, що засуджені на кару смерти дають місто себе заступника, так, що кару смерти носить чоловік звичайно невинний. Можливість такого заступництва допускає китайський кодекс карний. Звичайно платять ся за тов 300 таелів (1 таель = близько 4 к.), а кандидатів зголошує ся не раз таке множество, що засуджений буває в клопоті, котрого з поміж них вибрати. Умова між засудженим а заступником заключає ся в присутности судії, а засуджений виплачує угоджену суму зараз при умові. Заступникови вільно випросити собі ще тиждень часу на поагодженя своїх приватних діл. Засуджений стає ся вільним від часу, коли поставить заступника; але є він обовязаний аж до дня страчення приносити своєму заступникови всякі ласощі і мусить бути при страченю.

— Страхи се найчастійше средство, яким родичі та мамки повздержують дітей від сваволі. Страшать їх бідненьких комінярем, дідом, цигавом, жидом, а навіть злими духами. Але чи так годить ся з огляду на здорове дитий? — про се ніхто не подумає. Шкідливість такого поведєня з дітьми ствердили вже від давна педагоги. Страшене дитий впливає некористно на їх нерви та потягає за собою нервові недуги. Один варшавський лікар ствердив в протягу трєх літ

аж 130 випадків нервових недуг у дівчат в Варшаві, а жерело недуг находило ся в нерозважнім страшенню дитинь. Родичі повинні отже звернути на се увагу і не грішити в тім згаді самі, і не дозволити на се пістункам. Нині вже є така сила недуг, якит жерело находить ся в нервовім розстрою і недомаганню нервового систему, що конечно вимагає противділани і скріплення нервів; треба отже відвертати се все, що до розстрою нервів причиняє ся, отже і вплив на імагінацію дитини в невідповідний спосіб.

— Закаменілий ліс. Одною з дуже цікавих річей, які Сполучені Держави північної Америки вислали на виставу до Парижа, єсть збірка пнів із славного закаменілого ліса в Арізоні. Там стоїть множество пнів один побіч другого а всі перемінили ся в найкрасніший ахат. На тім камені видко ще виразно будову дерева, річні слої і поздовжні волокна. Місцями видко якісь плями, котрі ідуть довкола слоїв, а то єсть доказом, що дерево вже зачинало гнити, коли перемінило ся в камінь. Докладні розсліди показали, що знаходять ся навіть ще сліди грибни, що точила дерево. В який спосіб поветав той закаменілий ліс і як дерева перемінили ся в так красний ахат, над тим учені ломили собі голови і ще ломлять. Бєть такий здогад, що то був рід дерев соснових, котрі вже гинули а їх залила вода, котра мала в собі багато кременового квасу, подібно як то ще й тепер діє ся, коли в сторонах вулканічних добує ся з гейзірів (горячих водограїв) вода, котра має в собі багато кременового квасу. Ахатові пні дають ся дуже красно полірувати і мінять ся всілякими красками; з них можна би виробляти всілякі предмети.

— Виховуванє царських дитинь. Часопись „Задумевное Слово“ подає опись виховуваня дитинь царя Николая II., великих княгинь Ольги, Таїянини і Марії. Цілий день переходить їм на забавах і грах, при чім полишає ся їм цілковиту свободу. Цінях забавок царські дити не мають. Цариця Александра Федорівна, котра не любить жадної виставности, видала строгий приказ, щоби в дити виюювати замилованє до простоти. Дорогоцінні забавки, котрі подарувала дитям королева Вікторія, дають їм лише в великі дні євяточні, а в будних днях забавляють ся звичайними іграми, обручами і цвїтами. Царєка нара відвідує щоденно кімнату дїточу, а цариця часто бере участь в забавах дїточих. Часом дозволяє она дитям відвідати царя в єго кімнатах і се справляє їм велику утіху. В фізичнім вихованню дитинь тримають ся системи англійської, котра опирає ся на загартуванню тіла. Великі княгині носять літом і зимою прості білі суконки і короткі панчішки. В кімнаті дїточій теплота не перевищає ніколи 14 степенів R; щоденно виїжджають дити на проїзд. Найстарша княгиня Ольга, котра має тепер 6-й рік, показує великий талант до музики. Цілу зиму і часть весни перебувають дити в Царєкім Селі, де їх дуже часто можна в городі побачити. Великі княгині виїжджають часто на проїзд, на виученім віслику, до якого мають велике привязанє.

— „Труд“, жіноча промислова спілка. Члени „Клюбу Русинок у Львові“ заходять ся коло заснованя такої промислової спілки, яка подаючи помічну руку Русинкам, що шукають праці, могла би рівночасно пропагувати домашній промисл, достарчувати на замовленє всякого рода жіночих убранных, приймаючи Русинки на науку шитя, крою, кравецтва, моднярства, удержувати склади з матеріями, потрібними до жіночих робіт, і тим способом старати ся, щоби руский грїш не ішов в чужі руки.

В тій цілі уложений статут спілки став вже затверджений властями; тепер розходить ся лише о кноту около 3,000 зр., потрібну до введеня в жите згаданої спілки. На єю цілє вплинуло вже 500 зр., які опроцентують ся в „Союзі кредитовім“; там будуть вкладати ся і дальші надєслані удїли, де остануть до часу заснованя спілки.

Один удїл виносить 10 зр., а виносєє 1 зр.; кождому вільно приступити з довільним числом удїлів. Запрошуючи єєю дорогою всіх В. П. Родимців до приєднання до спілки „Труд“, просять „Клюб“ висилати гроші на руки предсїдательки „Клюбу“ н-її Г. Шухевичевої у Львові ул. Собіщини ч. 7, куда також зволять інтересовані відносити ся о висилку статутів та о близші інформації достачно Спілки. — За видїл: Г. Шухевичева, предсїдателька.

Видання руского Товариства педагогічного.

Образкові видання.

Звіринець	10 кр.	Діточі вигадки ч. I.	30 кр.
Гостинець	10 "	" " ч. II.	30 "
Забавки	10 "	Забавки для дітей	40 "
Менажерія	10 "	Мала менажерія	35 "
Робінзон Чайченка	40 "	Велика менажерія	40 "
Квіточка	20 "	Нашим дітям ч. I.	40 "
Віночок	20 "	" " ч. II.	40 "
Гете-Франко: Лис Ми- кита (друге цілком змі- нене видане)	50 "	Казки Андерсена Ч. 1, 2, 3, 4, 5 по	25 "
Мірон: Пригоди Дон Ки- хота (друге видане)	40 "	Казки народні Ч. 1 і 2 по	25 "
Наші звірята	40 "	Байки Брячанінова	25 "
		Байки братів Ірмів	25 "

Видання без образнів.

Читанка ч. II., III., IV. оправні по 20., без оправи по	10 кр.
Китиця желань 2. розширене видане	20 "
Ів. Франко: Абу Каземові Капці	20 "
" " Коли ще звірі говорили, казка для дітей	40 "
Учитель на р. 1890—1900 по	2 зр.
Дзвінок з р. 1892—1900 по	3 "
Ів. Левицький: Попались. Різдвяні сцени	10 кр.
Вол. Шухевич: Записки школяря	20 "
" " Від Бескида до Андів	10 "
В. Чайченко: Олеся; Байки; Комар; Два оповідання по	5 "
" " Дума про княгиню Кобзаря	5 "
О. Нижанковський: Батько і мати, двоспів з фортепяном	10 "
Леоніда Глібова: Байки	5 "

Дніпрової Чайки: Казка про сонце та його сина; Писанка по	5 кр.
М. Лисенко: Тече вода з під явора. Двоспів з фортепяном	10 "
" " Коза дерева	60 "
Мапа етнографічна Руси-України	60 "
Гордісінко: Картагінці і Римляни	20 "
Юлій Верне. Подорож довкола землі	20 "
Барановський. Приписи до іспитів	20 "
Молитвенник народний, в полотно оправлений по 15 кр. і по	20 "
Др. Л. Кельнер. Коротка історія педагогії	60 "
Василь. В-р. Джонатан Свіфт. Подорож Гулівера до великанів	25 "
" " Подорож до краю Ліліпутів	25 "
Остап Макарушка. Короткий огляд руско-україн. письменства	15 "
Мальота. Без родини	40 "
Віра Лебедова. Прогулька	5 "
" " Гостинець дітям	25 "
" " Малі герої	25 "
Др. Мандибура Олімпія	35 "
Сальо. Непос учебник для III. класи гімназ.	65 "
А. К. Робінзон неілюстрований	10 "
Kokurewicz Józef. Podręcznik dla kancelaryi szkolnej	50 "
Др. Мих. Начовський. Замітки до науки рускої мови	30 "
" " Билини і думи	10 "
Тарас Шевченко. Кобзар	1-20 "
" " Кобзар для дітей	20 "
Ів. Спілка. На чужині	20 "
А. Глодзінський. Огород шкільний	60 "
Мих. Коцюбинський. Оповідання	20 "
Олекса Катренко. Оповідання	20 "
Стефан Пятка. Дарунок для дітей	20 "
Оповідання для дітей	20 "
Картки з історії України-Руси	20 "
А. Кримський. Переклади	20 "
А. Пушкін. Байки	15 "

Дістати можна в магазині Товариства у Львові ул. Вірменська ч. 2, і в канцелярії Наукового Товариства ім.
Шевченка ул. Чарneckого ч. 26.

Передилата :

на рік року 1 ар.
60 кр., на пів-
року 3 ар.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОР҃ГАН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Соборная
ч. 7.

Администрация
ул. Театральная
ч. 19.

Неопечатані ре-
клами не бе-
зплаті.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Душа дитини.

(L'âme d'un enfant p. Jean Aicard).

Чи повість се, чи автобіографія? — не знати. У всякім случаю книжка педагогічного змісту, яку написав поет, а яка містить в собі остру критику сучасної системи виховання в Франції; ось коротенька характеристика твору, якого заголовок поданий вище. Містять ся в ній згадки з дитинства а то від найбільших мрачних вражіннь захоплених пам'ятю дитини.

Зовсім не зменшує педагогічного значіння книжки ся обставина, що її автором поет. По між умом поета а умом дитини не одно аналогічне, не одна черта посвяченая, що улекшує їм взаємно розумітись. Екар (Aicard) знає душу дитини та відчуває її потреби і бажання. Зельма живо малює її терпіння, пориви, обили туги, її розкоші та утіхи, а тим будить у читача велику симпатію для свого малого героя, представника величезної товпи умундурованих учеників французьких інтернатів. Співчутя для дитини, образ неволі в яку попадають ся завдяки штучній системі виховання, що викривлює їх чувства та вдачу, — се основний тон книжки, якої вплив на умні читачів міг би бути величезний та вельми користний. Там бо придбати можна побільше вдачних, живцем малюваних, з натури схоплених образків життя дитини, також численні уваги про хибні едукативної системи та про сумні наслідки блудного виховання. Критикує ся не лише школу але і родину, не лиш систему публичного виховання, але взагалі всякі відносини суспільности зглядом дитини.

Родичі, що не мають ні часу, ні охоти займатись дітьми, батьки заняті великими справами, матері — забавою, товаришким життям, туалетами і т. н. думають, що зовсім гарно сповнили свої повинности зглядом синів, наколи їм дають едукацию за посередництва третіх осіб. Екар доказує, що одинока здорова, нормальна і моральна система виховання є ся, яка не відриває дитини від родини. Критика его впрочім зовсім не дотикає системи наuczania в Франції. З кількох навіть поверхових п'ятих виразно зазначає, що ся система є дуже добра, професори переважно мають гарні кваліфікації і нау-

чати уміють, одно лиш виховане моральне недописує, а се знов вина не тільки людей, що інституцій.

Екар в найяскравіших словах заявляє себе противником інтернатів, тих заведень, що відразу мають в собі прикмети і монастирів і касарнів, де виховане відбуваєсь способом гуртовим, без узгодження дитинячої природи та індивідуальних прикмет питомців. В великих інтернатах мусять істаувати строгий ригор, а сей ригор лучить ся з надмірною суворістю в виду провини, що не нарушують ніяких основ моралі а лиш ломлять правила, конечні для здержання ладу в численнім зборі дітей. Суворість отже в більшім числі случаїв є несправедливою а zarazом скривляє і ломить характери. Інтернат, на думку автора — се найгірша едукативна система. В дітях м'якої та улеглої вдачі не допускає до вироблення гарту і сили духа, між дітьми знов вдачі живішої, вразливішої, відпорнішої накопичить ся за час осьмилітнього виховання в ліцею такий надмір злости, зависти, мстивості, така жажда свободи, переходяча відтак в розпусту, що, — як запевняє Екар — „всі бунти в „Quartier latin Collège de France та в Сорбоні — се часто гуето несвідомо та опізнена відплата за пониження, яких приходилось зазнати в інтернаті. Молодїж краю, де клич свободи, братолюбія та рівності виписаний на прапорі народнім, виховує ся в заведених, з власним устроєм та підлягає власничій системі. Може як раз сим пояснюєсь факт, якого інакше пояснити годї, що народ, що так давно завживав свободи, з тоїж свободи користати не вмів і видає ся часом дивно незрілим в порівнянню з иншими. Житє, яким живе молодий Мартель зі своїми товаришами в інтернаті є як раз таким, що як найбільш не відповідає вдачі дітей. Безнастанний обов'язок мовчання, абсолютна недосгача всякої зв'язи з живою природою, цілковите відосібненє від дійсного сьвіта, его праць, зв'язей родинних, та суспільних, відносини з настоятелями холодні, далекі, що опирають ся виключно на прикази і заборони, карах та нагородах, вкінці товариство здезервованих, змучених, безнастанно дражнених а тим самим злосливих та гнівливих товаришів, втворюють атмосферу, в якій всяка вразлива душа мусить в собі сама заперти ся і травити себе власним своїм безсилним жалем. Самі учителі терплять ізза того. Часом хотїли-б сердечнїше аблизитись до дітей, їх зрозуміти та до себе потягнути, одначе не можуть сего вчинити, бо їм не вільно захитати своєї поваги. Позискають впрямїєм серця кількох хлопців, то другі зачинають їх трактувати як товаришів та надузивати їхньої м'якості в обходженню. В касарні мусять панувати військова дисциплїна, а інтернат завжди рід касарні. Настоятелї, господарі клас, що називають ся у французких інтернатах „les rions“, мусять ограничати ся до ролі стисло поліційної, а то питомців гладати, контролювати, карати, а навіть підглядати та підслухувати. Звідси вічна борба між молодїжю а її настоятелями, що рівно деморалїзує обі сторони. Не згадуючи вже про знеохоту, діти так вічно підглядані та підслухувані, вирабляють в собі перебіглість, позбувають ся останків питомого достоїнства та морального зміслу а свою виспїсть оснований головню на тїм, щоби підійти, ошукати просто в поле вивести бистре око свого наглядача-настоятеля.

Найцінніша спосібність дитинячої вдачі а то спосібність любови не лиш не розвиваєсь але просто замирає. Її могли би розвинути родинні відносини, але вони ослабають задля цілорічного побуту хлопця поза родинною хатою, ба навіть часами розвивають ся цілковито, коли то дитина під тягаром неволї паде та тернить, а родичам своїм закидає егоїзм, видаючи, що для

їхньої вигоди та приємності мусить цілий рік терпіти в замкненню та відосібненню.

Вельми нїжне чувство будить оповіджена в книжцї Екерда судьба малого Дюранда, хлопця душі нїжної, вражливої та поетичної, поміщеного в інтернатї родичами багатими, що любять бавити ся і то так свобода їм мила, що навіть на фермі лишають его в школі, щоби не потребували визатись присутністю дитини, та щоби могли свободїю уживати подорожай для власної приємности. А тимчасом хлопчина терпить більше чим другї, жестока рука урядових наглядачїв ужаває найвразливішї струни его серця і несвідомо завдає ему невисказанї муки. Раз, приміром один з господарїв клясових переглядаючи его касетку знайшов дневник найдовірочнїйшої сповідї вражїнь та почуванє малого Дюранда; сей дневник відчитує на голос перед цілою клясою з шутливими замітками зі своєї сторони.

Заки Дюрандові було можливим покинути школу, накопичилось в его душі, так впротїм спосібнїй до благородних та нїжних поривів, так багато гіркости та ненавистї, так високого степеня жажда пімсти та відплати, така знеохота до головних виновників свого нещасливого положеня до своїх родичїв, що, відзнаєкавши свободу, без сумніву міг би був стати небезпечним індивідумом, наколиб не смерть, що висвободила его скорше з мурів інтернату чим послїднє торжество роздачі нагород.

Головного героя книжки охоронили посторонні обставини від так високо деморалїзуючого впливу, що були згляднїйшї для него, чим для его товариша. Як сирота без матери, вихований батьком спрацьованим старим вояком та мачохою, що мала свої цятмі діти терпів за зглядної байдужности своєї родини, але все-ж міг єї до певного степеня зрозуміти та виправдати. Першї вакації по вступленю в інтернатат проводить в домі діда, чоловіка розуму і серця, що належать до круга тих диваків, що длятого тільки носять се ім'я, бо не поділяють загально прийнятих конвенціональних дивацтв. Тай дідуня Мартель обробив автор очевидно любуючись в предметі, надав ему черги симпатичні та оригінальні а в високім степені інтересні.

Се рішучий контраст з усім дотеперішнім настоятелями малого героя, се воплощенє цілковато відмінної виховавчої системи, згідної з природою, що, так сказати-б, вельми нагадує теорїю Русса — наколи-б не се, що слїдно в ньому суспільний елемент сильно заакцентований в противенствї до анти-суспільного напряду автора Еміля. Чоловік сей, колись маючий купець з Марселю, знищений сном, що дорого оплатив свої артистичні стремління не увінчанї поведженєм. На старі літа, не маючи нїчого, перебрав ся на село, поселив ся разом з донькою в горах в пустій знищеній хатинї, яку власними руками зреставрував, відбудував, огородив, заложив огород, займав ся плетєнєм коників і иншими роботами, які збував легко у сусїдних селян та при помочи доньки учив сільські діти, а від їх родичїв приймав винагороду в натуралїях. Сей спокійний, веселий, відважний та робучий старовина стає моральним керівником науки. Вціплює в нього основи моралї і суспільної солідарности, учить его глядіти на житє з висшої філософїчної точки та зносити бодро терпіння та неповідження. Вакації, проведенї під его стрїхою достатчають молодонькому Раймундові еще одної бажаної роскоші — зближують его до природи. Дитина завжди тужила за нею. Дітям так потрібно живої природи. „Правдиве вихованє, надто таке, аби дитина була весела і здорова, дасть ся досягнути лише на селї“ — цитує наш автор

з Laprade'a — а сам кілька сторінок нижше говорить: „Нич дивачнішого, як дати до перекладу оди Горация або селянки Вергілія ученикам, що пригноблені нудами школи деклямують сумним, немов би похоронним голосом:

Тепер пиймо брата та погуляймо собі!“

Малий Раймунд перекладав Теокрита при зачинених дверях та закрітованих вікнах класу а деклінуючи, „rosa, rosae“, заливав ся сльозами. Раз якось роздобув правдиву, свіжу, пахучу розу, „rosa la rose“ і держав її в склянці в касетці, але гувернер знайшов її та викинув за вікно. В інтернаті вільно цвіті деклінувати лиш а не нюхати. В хатині дідуна перестав на щастя примус і неволя, природу можна було величати в оригіналі а не в латинським перекладі, місце карності і ригору займала честь і приязане родинне — душа дитини почувалась щасливою. Животворний вплив вакацій, що минали в так здорових умовах піддержував умиственні сили Раймунда і дозволив йому згладити без шкоди перетерпіти девятилітній побут в школі.

В книжці багато інтересних епізодів, що кидають цікаве світло на систему публичного виховання в Франції та характеризують блуд, яких допускають ся педагогіи. До цікавих можна зачислити історію причастия Жюда, торжественна роздача нагород, жертва учеників і багато подібних. Додати випадає, що мова прегарна а в цілості слідию якесь поетичне вітхнене, що багатьом уступам надає характер сумної елегії або величавої іділли: передо всім же се твір правдивого приятеля дітей і молодіжи.

З заграничної літератури.

Для учителів і учительок.

(Дальше).

I.

До викладу моральности,^{*)} котрай потребує так само скорої реформи, як і інші, радить автор примінити ті самі правила. І ту, ністо вбивати в пам'ять дитини тисячі не пов'язаних з собою принципів моральности, треба підпорядкувати всі прояви морального життя кільком головним моральним засадам і найти спосіб наклонити волю дитини до примінювання їх в щоденнім житті. Тими засадами, коло котрих повинні групувати ся чувства і поняття дитини, суть: людська достоїнність і справедливість, з котрих, як неминууча консеквенція, випливає солідарність. Всі поодинокі подробиці повинні служити до оживлення і увидатнення тих головних понять.

Представляюче людське достоїнство в цілій его величині, покаже учитель, як забуте его провадить до зікчемнення. Діти зрозуміють легко контраст, який заходить між чоловіком таким, як Спіноза, Пастер, Віктор Гюго, а піняком, зікчемненням через алкоголь, — між добродіями краю а лінухом

^{*)} У Франції становить моральність особливий предмет вивчення від науки релігії.

котрого відраза до праці попроварила до жебранини, волокитства і крадежи. Чоловік достойний сего імені, се ум вільний, неугнутий під ярмо пересудів, то воля, „всемогуца королева тіла, котре оживляє“, спосібна здержати на поводі похоти і пристрасти, угинаюча все під розкази обов'язку. З тої безвзглядної вартости людської особи, плинуть всі поодинокі обов'язки, як: чистоти, гігієни, образования ума і волі.

Потреба праці походить з того самого жерела; без неї не вийшло би людство з зв'язного стану; можливість ліни втворює в долині волоцюгів, у горі сибаритів; ту і там вертає зв'язство первісних часів.

Поняття справедливости послужить до сполуки другої групи моральних понять. Людська особа, котрій признають безвзглядну вартість в собі, має ту саму вартість в ближніх. Суспільність — конечно услівє, що позваляє чоловікови вийти з зв'язного стану — не може існувати без взаємного поважання своїх членів до других осіб, в ній показує ся справедливість, недостача єго викликала би загальну борбу, гнет, поворот до первісного стану.

Автор не годить ся з школою Кузена, котра ідентифікує справедливість з тим, чого вимагають права, а милосердіє з тим, чого они не вимагають. Справедливість наказує віддати то, що є взяло, а позаяк одиниця бере цілий свій розвій від суспільности, довг єї єсть отже так великий, що не може ніколи бути сплачений в цілости. Милосердіє є дуже похвальним чувством, але виже ся з вищою моральною засадою як справедливість і повинна уступити солідарности, котра не є, так як она, чувством, але понятєм, що містить ся в вищій поняттю справедливости. З того поняття випливають консеквентно обов'язки зглядом свояків, товаришів, слуг, робітників, сусідів, родичів зглядом дітей, учителів зглядом учеників і т. д. Розуміє ся, що ті поняття вицілює ся в дитинстві не лише на спеціальних лекціях, але при кожній нагоді, котру само життя насуває.

Кожда наука повинна бути закрашена тими моральними поняттями, котрі можуть служити до рішення навіть найвищих суспільних і політичних kwestій. Учитель повинен зібрати коло них всі добрі чувства дитини: милосердіє, живе почуте несправедливости, вроджену правість і т. д. В елементарній школі викладає ся моральність, так як історія, виключно в спосіб анекдотичний; а єдність і простота науки надає всім поодиноким kwestіям дуже високолетній, „моральний тін“; утримує їх в пам'яті дитини не як „слова“, але як живі засади, що правлять поступованєм цілого життя.

II.

Другу часть своєї книжки посвячує автор життю учителя на селі, а починає єї від вказівок, які повинні бути єго відносно з товаришами, товаришками, місцевою властю, селянами, родичами і духовенством.

Родичі повинні бути союзниками учителя, єго помічниками в праці над дитвором; в противнім случаю та праця змарнує ся. Хотючи потягнути їх до так пожаданого співділання, учитель зблизить ся до родичів, позискає їх симпатію; в довірочних приятельських розмовах викаже добродійства просявти і погубні наслідки темноти; наклонить родичів до правильного посялання дітей до школи і до пильної уваги на їх заховуванє в дома. Однак ніколи не буде жалувати ся на діти перед родичами, бо се до нічого не до-

вело би. Родичі, а передовсім матери, суть дуже дразливі на все, що дотичить їх дітей. Они пригадують сою з казки Ля Фонтена, котра заключаючи союз з орлом, описала ему свої пшклята як найкрасші, наймиліші і найрозумніші птахи; коли в пару двіх потім орел спостеріг обридливі малі со- нята, догадав ся, що се потомки нового союзника і пожер їх без намісзу.

Треба отже дуже дипломатично забирати ся до річи, аби не уразити то материньке засліпленя. Сказавши наперед все, що лише доброго дасть ся сказати о дитині, можна прэсати матір, аби помогла нам зробити єї совершено доброю. Кождий має свої хиби: пр. малий Павлушко впадає легко в гнів, або лучає ся ему помочи вилічити ся з тої хиби, котра є тепер дрібницею, але з часом може ему зашкодити і статиuti гризоту на родичів. Мати не помилить ся що до причини, котра диктує слова учителя, а коли відчує, що через него промаває любов до єї дитини, поміч єї буде заповнена, а охота по- правити дитину піднесе моральну уровень цілої родини.

Одиак на тім не ограничає ся вплив учителя на окруженя серед ко- трого живє. Він повинен стати для всіх в селі приятелем, дорадником, слуша- ним, поважаним і любленим. Найлекше може се osiąгнути через запровадження курсів для дорослих, котрі Пеїо називає продовженням школи. Пригадуючи читателям, що анї оди лїкар, що мав більше як 40 лїт, не прийав теорії Гервія о круженю крови, радить автор звернути весь свій вплив на молодіж від 13 до 25 лїт. Передовсім розповсюднить учитель між нею засади гігієни: замилюванє чистоти, дальше виступить до евергічної борби з алькогольозіаом, представляючи єго всюди, в школі, в курсах для дорослих, довірочних розпо- вах і публичних промовах як найбільшого ворога людєтва. Цевні відомости о державнім устрою суть селянинові конечно потрібні, а вказанє ему улуч- шень агрономічних, підносячих добробит, є великою заслугою так вглядом него, як вглядом цілого краю. Борба з епідемією, заохочуванє до заснову- вання сільських бібліотек, помічних кас, належить до обовязків учителя.

Єго молода товаришка має також широкє поле до ділани. Она виро- вадить сонце і чистий воздух до найтемніших мешкань, серемінять брудні, нехлюїні баби в проворні, дбаючи про чистоту, господарств, научить їх плєкати немовлята, шити, краяти, випевість війну коршмі, стане сестрою убогих, хо- рих, опущених. Так учитель, як учителька будуть поборювати довкола себе зьвірачі, низькі інстинкти, а зацілювати внісєлі людєкі ідеї.

В. III. розділ п. з. *L'organisation du bonheur*, говорить автор, що щастє залежить в значній мірі від нас самих і що треба мати спеціальну штуку, аби бути щасливим. Она полягає на відповіднім урядженю окруженя, дому, праці, вільних хвиля, приємностей і розривок.

Рационально проваджена праця стає найбогатшим жерелом вдоволення. Несправедливости і недорічяности допускають ся ті, котрі представляють працю як кару, віслану за людєкі гріхи. Автор малює яскравими красками нещастя богатих людий, котрі, не потребуючи і не уміючи працювати, спа- дають в пудьгу або в надужитя, руйнуючі здоровля і зіставляючи несмак.

Признавши пожиток і приємність праці, треба шанувати і користати з кождої єго хвиляки. Ті мінути, чверть годани, котрі майже всі нерозсудно під ріжними позорами тратять, творять в протягу року значне число годин. Д' Агессо, котрого свіданя ніколи не були на час готові, показав одного дня своїй жінці спору книжку, написану в часі тих хвиля ожидания.

Тепер насуває ся питане, як має учитель працювати, що має робити, аби його праця була пожиточна?

Першим найважнішим його обов'язком є добре приготувати ся до лекції, приготуване письмienne, з додачем пізнійших уваг, нотаток, улучшуване з року на рік. Молодий, несвідчений учитель не може приходити до класу несприготований і зовсім спускати ся на вдохновенне хвилі; бо тогди його невпевненість, вагання але ділає так на увагу, як і на карність учеників. Заступоване власної самостійної праці готовими, поданими в підручниках лекціями, також не може видати добрих результатів, бо кожда лекція повинна бути приурочена до індивідуальності і окруження даної групи учеників. Ось як висказує ся автор проти такої науки, що підтягає всіх учеників під один шаблон:

Учитель, що приготував ся до лекції, не розпочинає від абстрактних понять і висказів, котрих діти не розуміють і котрі їх нудять, але уміє зацікавити, уміє навазати виклад до досвідчення, річи незвістні вяснити звістними. Розмови з науки о річах, мосто брати за предмет вино і шовк в сторонах північних, а цукрові бураки в полудневих, будуть відносити ся до річій, знавих дитині, котра місто нагромаджувати вирази, научить ся застановляти ся над тим, що єї інтересує. Теми до задач буде брати ся з того зачерку виображіння, який мають ученики; учитель не буде жадати від дитини в Лілль, аби описала альпейський краєвид, або від дитини з Провансі, аби дала єму характеристику бретонського весілля^а.

В зв'язи з приготуванем учителя до викладу позістає kwestія читання і образовання молодих адептів педагогії. Автор так остро виступає проти надмірного читання, що на перший погляд можна би уважати його слова небезпечними для молодих учителів. Они так мало читають поважних творів, а так багато мають злих примірів зі сторони старших учителів-ремесників, котрі зовсім не думають о збогаченню свого знання, що радше всіми силами треба би їх заохочувати до пізнання педагогічної і популярно-наукової літератури, як до неї зражувати. Однак Пейо не стремить до того: Єму ходить головно о те, аби читання не було простим перекидуванем карток, але докладним зглублюванем їх, полученням з самостійною працею думки і пера; а таке читання, приносяче дійсну користь умови, треба розуміє ся обмежити під виглядом перестудіюваних творів, стараючи ся передовсім о їх якість, о вибір річій найліпших в кожній царині.

Таке читання стає найліпшим средством самообразовання побіч педагогічних конференцій т. є. порозумівання ся учителів в справах для всіх важних, бо майже кождий може в них сказати щось цікавого если не з книжки, то з щоденної шкільної практики.

Така праця, збогачуючи ум, стає zarazом жерелом приятности. Фізичні і моральні терпіння виключають, здавало би ся, можливість щастя, а однак ум зайнятий великими думками, робить людей до певної степени невражливими на одні і другі. В недостаті внесених думок і чувств, стають внесеними звичайні думки і почування. Турнистови, що звертає увагу на всі острі камінчики по дорозі, справляють они правдиву муку, але той кого займають що раз то нові чуда природи, не чує під ногами каміння. Можемо отже панувати над нашою увагою: не чути того чого відчувати не хочемо, а припомочи сильної волі, з котрої образованем вяже ся дуже сильно kwestія поансання щастя. Єгоїзм, той моральний кретинізм, не допровадить до него пі-

коли. Внесення ся понад еґотичні інстинкти і борби, з них випливаючі, почуття солідарности з людьми є жерелом найчистіших духовних розкошій. Щасливим може назвати ся той, для котрого суть доступні розкоші того рода.

Круха була би підстава щастя, коли б она опирала ся, як деякі думають, на приятностей і розривках; не можна однак заперечити, що они грають важну ролю в життю, а недостача їх може понизити до низьких і тривіальних утіх.

Достарчуване молодіжи здорових і невинних приятностей є одним з успішних средств проти зіснуття. Відсилаючи інтересуючих ся тою квестиєю до своєї статті: „Sensation, plaisir et douleur“ (Revue philosophique, май 1907), зазначає Пейо, що зміслові приятности, даючи ся найлегше осягнути, суть негравалі, вичерпуючі, заміняють ся дуже скоро в деспотичні а неясні потреби, і що всі приятности, в котрих ум не бере участі, мучать і нудать скоро.

Послідний розділ другої часті виконує автор радами, як треба уживати в приятній і позиточній спосіб хвиль вільних від обовязкових занять.

До приятних, а zarazом позиточних розривок зачисляє Пейо: управу городця, який знаходить ся звикло коло хати учителя на селі, збирання колекцій оказів, рисунк, читаня, збирання етноґрафічних матеріялів в заній околиці, проходи прогульки по краю в часі вакацій і свободис, побавлене всякого примусу, пожиття з товаришами.

III.

В III. часті обговорює автор становище учителя згладом реліґійних, політичних і суспільних квестій. На послідні висказує він свої погляди в тих словах: „найбільшими суспільними нещастями суть: недуга, темнота, нужда і смерть; чоловік може оборонити ся від тих нещасть, котрі часто сам на себе і на свою рідню спроваджує, а обовязком учителя є боронити ся з причинами тих нещасть всюди: в школі, в курсах для дорослих, в розмовах з батьками і матерями родин“. Що до всіляких суспільних доктрин, позволяє автор прийняти їх о стілько, о скілько стають в обороні слабих проти сильних, кажуть любити ближнього і посвячувати ся для злєкшення долі нещасливих, але додає, що всі мрії о зміні суспільного устрою за одним заманом суть утопією, бо жадні декрети неперемінать людську натуру; на другий день по перевороті зачали би на ново творити ся касты. Суспільна реформа повинна би отже зачати ся від уморальнення мас; звідси виходить, що найбільше пальчою суспільною квестиєю є квестія морального вихованя, а найвпливішою потребою — умове і моральне висвободженя народу. Учитель, викладаючи всі свої сили в науку, ширячи просвіту і моральність серед молодіжи і дорослих, причиняє ся успішно до заспокоєня тої потреби, а zarazом до розвизаня суспільної квестії.

Чотири послідні розділи книжки посвячує автор обовязкам учителя, що випливають з головних, підставних засад, о котрих не можна забути ані на хвилю. Суть то обовязки учителя як демократа, Француза і чоловіка котрому повинен присвячувати ідеал правди, добра і краси.

Підставою, на котрій опираєся демократичний устрій Франції, є віра в безконечно велику вартість людської особи; віра, що обіймає всі обов'язки справедливості, а може навіть цілу моральність. З порівнянню з тою вартостю нічим суть титули, майно, власть, навіть талан; ніякий рід праці не може її понизити; з неї випливає свобода, конечна консеквенція демократичного устрою держави. Однак свобода представляє певні небезпеченства і лише тоді не провадить до надужити, коли всі горожане поступають після засад справедливості. Ту отже зливають ся разом ролі вихователя і демократа. Обі вимагають, аби учитель будив в своїх учениках словом і приміром глибоке поважання справедливості, аби показував, що повинні вести боротьбу з всякою несправедливістю, помагати угнетеному, обходити ся з ним з симпатією і співчуттям, если не можуть для него ніч більше зробити; аби викорінював в дітях нахили, затемнюючі свідомість того, що належить ся другим, отже загоновистість, брутальність, егоїзм і гордість, наслідком котрої перецінюємо власне значіння, а легковажимо особи других; дальше, аби будив поважання для праці і почуте гідності в робітничих класах, нищив заздрість висшости і поводження вищих і засліплючу сторонничість.

Учитель як Француз має рівно широке поле ділання. Засада, котра, узнаючи безважкляди вартість людської особи і шануючи її достоїнство, улепшує суспільні відносини, повинна обняти також міжнародні відносини і витворити пересвідчення, що кождий нарід становить абсолютно нетикальну і святую моральну одиницю. Се пересвідчене розповсюднить ся лише тогди, коли патріотичні чувства кожного народу дійдуть до тої степені розвою, що кождий горожанин перенесе смерть над найменшу образу народного достоїнства: та готовість, получена з пошаною для вищих народів, усуне потребу війни, бо кождий нарід-хищник буде бояти ся так моральної, як і воєнної, а неї випливаючої сили, і зробить дорогу Сполученим Державам Європи, котрих утворення автор бажає і в се сильно вірить.

Обов'язки учителя як чоловіка містять в собі всі, о котрих автор до тепер говорив, отже обіймають обов'язок виказування невзрушених прав, правдивих світлом, виноування дітям і дорослим почуття солідарности, справедливості, відрази до всего, що понижая їх людське достоїнство. Культ краси, занедбуваний тепер, займе, після думки автора, в будучности важне місце на всіх степенях науки; елемент естетичний закрасить на рівні з моральним науку у всіх її подробицях. Побіч замишування до музики, співу, рисунків, великих творів штуки, будуть вихователі будити вражливість на красу, розповсюджену в природі так щедро, як воздух, котрим віддихаємо. Заокругляючи кожду лекцію певного рода артистичним доповненям т. є виказанем красивих сторін обговорюваного предмету, чи то буде звіря, рослина, край, чи то героїчний або благородний поступок, розважаючи кожду річ з точки так естетичної, як і моральної, отираючи очи дітий на що крок стрічувані чуда природи, заціпляють в них почуте краси, зв'язують поезію з життям т. є. научать відкривати її всюди: в щоденнім оточенню, в працюватім життю рільника, в політичній діяльності. Дарвін називав утрату естетичного смаку утратою щастя, бо недостача почуття краси, ослабляючи здібність відчування певних зворушень, позбавляє нас невичерпаного жерела чистих душевних роскошій; отже виховане повинно їх зробити приступними до тої степені, аби кождий селянин став артистом, здібним если не до відтворювання, то принайменше до відчування краси.

Як бачимо, містить книга Пейота ради і вказівки, опираючі ся на засадах, котрі педагогіка давно uznала слушними. Насуває ся питанє, чи ті засади найшли в практиці так загальне прижиттє, що вже їх не треба повторяти і пригадувати? На жаль дає обсервація заперечаючу відповідь і насуває під тим зглядом дуже сумні заключення. Богато осіб уважає науку занятєм, невимагаючим жадного спеціального приготування, нижшим отже і лекшим, як ремесла, з котрих жадне не може без него обійти ся. З дивною відвагою до праці над дітьми бере ся молодіж без жадних приготуваючих студій, зараз по опущенню шкільних лавок, може навіть не догадуючись, як сумні з того виходять наслідки, кілько шкоди приносять суспільности марюване сил і здібности, позіставляване відлгогом умових сил, занедбуване характеру будучих її членів.

О післанництві вихователя, о високій роли, котра під тим оглядом може рівняти ся лише з одним священством, памятає лише мала горстка, переважно, если не мило ся, учительок-женищ. Було би отже пожаданим, аби книжка Пейота найшла ся в руках всіх учителів і учительок, зробила з них, після бажання автора: правдивих апостолів, світих у вражливі душі дітии зерно доброго слова, котре видасть богате жирно в постати найблагородніших людських почувань.

Чого учать нас числа?*)

(X) „Чья школа, того будучність“, се така певна і давна правда, що ніхто не буде їй перечити, позаяк она стверджена довголітніми досвідками і культурним розвитком народів. Тим то всякий нарід, який хоче дешигнути ся культурно, дбає пильно про школи, про ереквенцію молодіжи в школах і її народне вихованє. Чеський нарід, неперечно найвище розвинутий культурно в Австрії побіч Німців, дбає пильно про заснування чеських шкіл великої катеґорії, дбає пильно, щоби вся молодіж учалася до школи, щоби не було там неписьменних, і тим способом має освічених людей у всіх заводах, має многочисленну інтелігенцію, що піддержує ширші верстви народу в тяжкій боротьбі з німецьким елементом.

Поляки після занепаду своєї держави взяли ся за реформу шкільництва, а скоро в Галичині настала конституційна доба, взяли ся до організації польських шкіл всякої катеґорії. Русини, що після ананої загальнопритчі Яхимовича заспали важким і довгим сном, коли інші австрійські народи давно вже поразили ся на культурній ниві, зірвали ся наразі з просона, взяли ся до роботи, але не лише не зігнали своїх сусідів в культурній роботі, а далеко ще остають позаду.

Руска суспільність ще не зрозуміла, як слід, великої досяглости школи для культурного і національного розвитку народу, ще за мало дбає про те, щоби всі рускі діти ходили до школи і її скінчили, ще не вловила вагу і значіння рускої школи. Наші народні відступники, москво-

*) Передрук з ч. 207 „Русская“.

філи, агітували все против засновування руских шкіл і волять посилати своїх дітей до польських або німецьких, щоби лише не до своєї рускої, а ще недавно „руска паралелька“ була насамішлким окляком рускої опозиції. Та й крім того багато єсть байдужних Русинів, що з різних причин занедбують діти свої пописувати до руских шкіл.

Але й взагалі число руских дітей в школах ще в порівнянню з польськими і жидівськими занадто мале. Ріжні на се складають ся причини: в часті незрозуміння значіння школи взагалі, в часті убожества. Тим то здавна відчуває ся потреба помноження і розширення руских буре та інститутів для шкільної молодіжи. Середні школи приспособлюють головню молодіж, яка колись скріпить і помножить інтелігентну верству нашої суспільности. Погляньмо ж, як тут числа свідчать про руску молодіж, про руску суспільність і як нам на тій підставі представить ся наша народна будуччина.

Перед нами лежать за остатних сім літ щорічні урядові справоздана ц. к. Ради шк. кр. о стані середних шкіл. З них виймаємо тепер числа учеників після релігії і народности.

Ст на перший погляд сухі числа містять в собі багато поучаючого і багато з них можна вичитати.

Насамперед впадає в око, як порівняємо числа після релігії з числами після народности, що мало-що не всі жида вписують ся до польської народности, лише мала частина в записана до народности німецької (се головню жида брідської і львівської німецької гімназії) і се характеристично, що число таких німців протягом семи літ зменьшило ся о 74 в гімназіях, а в реальних школах о 6 збільшило ся.

А) в гімназіях було:

в році	римско- катол.	руско- катол.	молосе- вого	н а р о д н о с т и		
				польської	руської	німецької
1892/3	7249 %61.167	2305 %19.449	2169 %18.392	9155 %77.26	2266 %18.78	462 %3.891
1893/4	7110 %60.73	2327 %19.88	2 47 %18.34	9114 %77.85	2216 %18.93	367 %3.135
1894/5	7858 %64.62	1959 %16.11	2222 %18.27	9508 %78.19	2263 %18.61	337 %3.10
1895/6	7909 %61.34	2467 %19.13	2390 %18.53	10.140 %78.64	2370 %18.38	366 %2.84
1896/7	8384 %61.52	2561 %18.79	2569 %18.85	10.819 %79.39	2424 %17.79	262 %2.66
1897/8	8865 %61.06	2810 %19.35	2717 %18.71	11.484 %79.10	2656 %18.29	361 %2.48
1898/9	9398 %61.14	3057 %19.90	2781 %18.09	12.040 %78.33	2922 %19.01	388 %2.53

Б) в реальних школах було:

в році	римско- катол.	руско- катол.	молдосо- вого	на р о д н о с т и		
				польської	руської	німецької
1892/3	868 % 78.07	73 % 6.535	146 % 13.07	1029 % 92.12	65 % 5.82	18 % 1.61
1893/4	951 % 77.51	76 % 6.19	172 % 14.01	1139 % 92.83	71 % 5.70	13 % 1.06
1894/5	958 % 75.37	91 % 7.16	200 % 15.74	1159 % 91.19	85 % 6.85	17 % 1.34
1895/6	1011 % 75.34	78 % 5.59	236 % 16.92	1314 % 93.48	73 % 5.23	14 % 1.00
1896/7	1154 % 71.45	115 % 7.12	311 % 19.26	1501 % 92.94	94 % 5.82	17 % 1.05
1897/8	1316 % 70.86	151 % 7.72	386 % 19.74	1776 % 90.79	136 % 6.96	26 % 1.33
1898/9	1590 % 68.71	192 % 8.30	510 % 21.61	2162 % 90.84	170 % 7.35	24 % 1.04

Коли переглянемо число молодіжи після реалії в гімназіях, то помітимо, що протягом семи літ зросло римско-кат. молодіжи о 214%, коли тимчасом руско-католицької молодіжи прибуло 752, а жидівської 612. Після народности прибуло польської молодіжи 2885, рускої 696. З сего бачимо, що майже всі жиди вчислені до Поляків, а не всі руско-католики признали ся до рускої народности. Коли возьмемо процентний приріст польської і рускої молодіжи, то побачимо, що за 7 літ зросло польської молодіжи в гімназіях о 1.07, а рускої лише о 0.23%. Значить, що ми не лише не здоганяємо Поляків у фреквенції в гімназіях, але показу лишаємо ся позаду. Число рускої молодіжи в порівнянню з польською не досягло навіть третини, коли тимчасом з огляду на число руского населення в Галичині повинно би майже рівноважити ся.

Слабо представляє ся фреквенція рускої молодіжи в реальних школах. За останніх 7 літ прибуло учеників рим.-кат. реалії 722, руско-кат. 119, жидів 354, польської народности 1073, рускої 105, німецької 6. Загальне число рускої молодіжи в реальних школах так мале (170), що ним не могли-б ми заповнити одної рускої школи реальної. Але коли возьмемо під розвагу процентовий приріст, то побачимо, що число римско-кат. молодіжи опадає (з 78.07% в 1892/3 р. опало на 68.71% в 1898/9), а число руско-кат. молодіжи зросло з 6.535% на 8.30%, а найбільш зросло число жидівської з 13.07% на 21.61%. Процентове число польської молодіжи з 92.12% зійшло на 90.84%, рускої піднялось ся з 5.82% на 7.37%, німецької з 1.61% зійшло на 1.04%. З сего бачимо, що руска суспільність починає розуміти вагу реалістичних наук, але загальне число Русинів в реальних школах ще вельми мале.

Взагалі числа молодіжи в середніх школах показують, що руска суспільність повинна з більшою енергією звернути ся на се поле і подбати о більшу фреквенцію, бо від сего зависима продукція рускої інтелігенції.

Кілька слів о науці рисунків в народних школах.

Що наука рисунків має так в вихованю як і житю практичним не має значіне, нема хіба о тім сумніву, а однак займає сей предмет пос- ліднє місце, та найчастійше уважаєсь єго більше за забавку, за відпочинок, за вивовнення часу призначеного на занятє тихе, як за правдиву науку. Не веде ся науки сеї так, щоби відповідала своїй цілі, а причиною сего, — по- части маловаженє сего предмету — по части брак часу,

Цілею науки рисунків в школах народних є — вправа ока і руки, пізнанє найважйїх форм ісометричних, плоских і лекших форм брилових перспективично з застосованєм рисунку до житя практичного, вкінци образованє виобразні і почутя краски. Ту вже, виразно перебуває ся напрям виховавчий і практичний.

Підставою гармонійного вихованя є пізнанє правди добра і краси, длятого мусимо образовати розум, серце та почутє естетичне, котре є під- ставою засад моральности. — Не всі люди відчувають ті самі вражіня одна- ково; — коли додамо, що від напряду наших чувств і способу відчуваня вражінь залежить, чи чуємо ся щасливі або противно, що чувства ділають на наші мисли і волю, зрозуміємо значіне науки рисунків, яка найбільше при- чиняє ся до образованя почутя естетичного.

Практичну сторону рисунків хіба не треба виказувати, бо сама кидаєсь в очи. Нинї коли машини заняли перше місце і на кождім кроці винирають роботи ручні, мусять ремісник виріб свій виконати в такій формі, в якій і найлучша машина не потрафить. Тогди лиш може думати о якійсь конкуренції, а до того потребує відповідного образованя так загального як і спеціального, яке починаєсь в народній школі.

Рисунки необхідні нинї кождому — нема ремісника, котрий би міг обійти ся без рисунків виконуючи свої вироби, а і межи селянами не трудно тепер найти такого, що перше, нїм зачне робити, чи то драбину, борону, разо, чи то ставити хївець, стайню або шопу, перше собі нарисувє, вимірить, а відтак дочерва забираєсь до роботи. — Відповідно отже до практичного за- стосованя, поділено нини науки на 2 части:

1) В міських школах від II. до IV. класи напрям науки фор- мальний т. є рисунки елементарні загально образуючі і виховуючі; в V. і VI. класї напрям заводовий, узглядняючий потреби домашнього промислу.

2) В сєльських школах передовсїм напрям практичний застосо- ваний до потреб щоденного житя селян. На практичний напрям науки ри- сунків кладуть і нини наукові найбільший натиск, а однак на сєгорічних конференційних виставках, міг кождий, переглядаючи рисунки, бачити лиш невідільниче, повторюванє взорів одних і тих самих з підручника Стефановича. — Видно що учительство уважає подані там взори за альфу і омегу і за мало звернуло увагу на се, що каже сам Стефанович в своїм підручнику на стор 35 і 40. Виразно там зазначено, що подані взори суть тільки шкіцом — основою — на підставі котрої кождий учитель має уложити собі цілко- ваний план на поодинокі степенї, та на підставі головних взорів комбїнувати нові, взятї з найближшого оточеня — з практичного житя.

Щоби наука рисунків вповні відповідала своєму заложенню, мусить бути всесторонньою т. є розумовою, механічною, естетичною і практичною.

Розумовою буде тогди, если не лиш будемо старати ся о виправу ока і руки, але також о чим раз більше розвиване інтелектуальних сил, розяснюване та розширюване круга понятій ученика. Наукою сею повинні ми ученика заінтересовати, та наклонити его до дальшого твореня нових фігур — до самостійного комбінованя. Щоб се осягнути мусимо науку рисунків учинити приступною, цікавою і провадити її яко науку головну, з вервою, та житєм, а не яко занятє тихе.

Велику услугу віддадуть ту рисунки за диктатом, та рисунки з пам'яті, по попереднім обговоренню фігур, яку мають ученики рисувати.

Коли діти присвоїли собі головні засади рисованя, — пізнали головні положеня ліній і набрали певної виправи в їх кресленю і комбінованю, мусимо через частійші вправи допровадити діти до певної біглости в рисованю і старатись, щоб они могли рисувати скоро, без великого напруження т. є — механічно. — До того можемо застосувати перерисовуванє пізнаних уже взорів яко занятє тихе.

Велику увагу треба звернути на порядне і чисте удержуванє зошитів, та на докладне, старанне і красне виконанє фігур, бо найважнішою ціллю науки рисунків, як сказано в початку, — є виробленє естетичного почутя. До того треба діти заохочувати добрим словом і прикладом, звертаючи їх увагу на рисунки виконані учителем, або порядно вкінчені рисунки співтоваришів. Розбуджуванєм чистоти, красоти, порядку старанности і т. п. образуємо естетичне почутє, а тим самим хоронимо молодіж від не одного зла, бо хто любить красне, буде бридити ся злим, — так як зло само з себе є вже бридким.

Дуже важним є практичне застосованє науки рисунків, з огляду на се, що днесь цілий сьвіт стремить до того, щоби все, що подає ся дітям, мало застосованє практичне, щоби кожда наука була для житя. Діти мають уже вроджений потяг до рисованя предметів з окруженя. Се повинні ми використати в найширшій значіню і повести відповідною дорогою. Пам'ятати лиш потреба, щоби рисований взір, взятий з житя, відповідав тому, чого діти уже научили ся, щоби в науці не було скоків і перервв. як н. пр.: коли діти пізнали лінії прямовисні і поземі, не можуть рисувати предметів виказуючих в контурах лінії скісні або криві. — Щоби наука рисунків була дійсно практична, мусять ученики научити ся рисувати бодай найпотрібніші, найголовніші знаряди селянські, котрі пізнійше самі собі будуть мусіли спорядити н. пр. ручку до вилий, рикаля, граблі, драбину, борону, ярмо, рало, ступу, столець, стіл, скриню, полиці (мисник) і т. п., а також приучити дітей рисувати і вимірювати плян шопи, стайні, хлів, стодоли, шпихлїра і хати. Науку ту попровадити можна на підставі відповідного уступу з Шк. Нар. Ч. III. Кождий предмет перше нарисований буде певно цілком інакше виглядати як споряджений, як то кажуть на осліп.

Дівчата потребують уміти рисувати форму сорочки, записки, спідницї, горсету, взір до вишиваня і комбінувати нові народні взори. Наука рисунків досконалить почутє докладности і ладу, поучає, як в найпростіший спосіб осягнути красу і при помочи найскупїщих средств свій дім і найблизьше оточенє зробити милим. — І з того взгляду повинні ми старати ся, щоб і найнужденіші селяне дізнавали благих наслідків науки краси. —

Дівчина, котра в школі мала спосібність розбудити в собі то почуте, потрафити дома так упорядкувати, і найтіснійший куток помисловою працею своїх рук так прикрасити, що сей куток стане ся милим місцем відпочинку.

Володимир Кабаровський
упр. школи, в Горожанці Великій.

Справозданє

з окружної конференції судово-перемишлянського округу.

В днях 24 і 25. серпня с. р. відбула ся часткова конференція окружна для учителів судового повіта перемишлянського в будинку міської школи мужескої в Перемишлянах під проводом п. к. інспектора п. М. Поповича. По богослуженнях, зібрали ся учасники в сали шкільній, де явив ся також і староста п. Вінарський.

Конференцію розпочав староста п. Вінарський втілюючи промовою, на котру в імені учительства відповів по руски п. Буцманюк упр. школи з Уциева. Си відповідь як раз влучила в серце п. старости, де було сказано, щоби п. староста в загальні відносини ся і далше так привязно до учителів як дотепер, так далше морально підпомагав у всяких справах, особливо не слухав доносів деяких осіб що до учителів Русинів, котрі працюють для добра народу, над его освітою так, як взагалі всі учителі без різниці народности. На сю відповідь зволив п. староста ще раз відповісти і то по руски, та в своїй довшій бесіді вельми врадував ся, що учителі мають до него довіре і завідавав всіх до спільної праці над освітою народу. Бесіду свою закінчив словами: Наш Наймилости ійший цісар Франц Йосиф I. „Най живі!“

По чім промовив ще п. інспектор і засіданє конференційне отворено.

З порядку денного наступили лекції практичні з дітьми 5-ти клас. школи.

Далше здав член віділу передконференційного п. Буцманюк докладне справозданє з оцінки темату: „Уложити план подрібний для першого року науки доповнюючої на підставі книжки „Школа народна ч. V.“ Член віділу п. Добрянський упр. 5 кл. школи в Перемишлянах здавав справу з темату: „Що єсть найбільшою перешкодою в народній школі, сприяючою цілковите виконанє лекційного плану, а заравом подати спосіб, до усунення того? „Над сьм тематом вивязала ся живіша дискусія і різні були погляди що до сего, а п. Рихвицкий управитель школи в Кореличах зазначив, що виконанє плану найбільше спиняє ся обставина, що діти неправильно узадають до школи, а при більшекласових школах брак молодших учителів спиняє виконанє сего плану, а то тому, що приміром двокласовій школі, де ходить 240 дітей признає вправді три сили учительські, а по правді учить один лише управитель. А ділячи діти так, що приходять що другий день до школи, тим самим не може виконати плану лекційного.

Другого дня рано перевів п. Буцманюк з дітьми уступ „Желізниці в Галичині“. Описав член віділу п. М. Рихвицкий здав справу на темат: „В який спосіб належить уділяти в народній школі науки натуральної історії, щоби учинити єї як найбільше займаючою і як найтривалішою“.

Справознавець відчитав свій еляборат, де вичислив всі можливі способи уділювання тої науки. По відчитанню сего темату забирали голос п. п. Добрянський і Ватран управ. школи з Дунаєва і висказали своє вдоволенє з так докладно обробленого і вичерпуючого темату.

По полудни другого дня здав справу член виділу п. Тарнавський з темату: „Карність в школі яко средство виховуюче“, „Як удержати карність з виключенєм тілесних кар?“ До відчитання призначив виділ темат п. Бірна з Хлібович свереских. Опісля председатель комісії бібліотечної п. Добрянський здавав справу з торічної діяльності. Між иньшим комісія сама признала, що в бібліотечі мало єсть руских і німецких книжок. В дискусії над сям справознавцєм забрав слово п. Рихвицкий інтерпелюючи комісію, чому не закупила більше руских книжок? Отже поставив внесене, щоби в сїдуючим році закуплено виключно рускі книжки для окружної бібліотеки. При виборі членів комісії бібліотечної на сїдуючий рік, вибрано також і п. Рихвицкого, котрий вже постарав ся о те, щоби закуплено більше руских книжок.

Вкінци по вичерпанню дневного порядку замкнув председатель засідання. При сій нагоді мусимо зазначити велику прихильність до учительства Впов. п. старости Вінярського, а не менше і тактовне поступованє інспектора. Хотяй доперва перший рік п. Попович є інспектором, однак своїм тактом і безсторонністю з'умів приєднати учительство до своєї особи.

ВІДОЗВА.

По мисли і бажанням головного „Руского Товариства педагогічн.“ у Львові заснували ми таке ж філіяльне товариство в Перемишлі.

Ціль товариства відома: до праці для красної будучности нашого народа виховати як найбільше робітників. А для осягнення сеї головної цілі треба нам мати як найкрасші школи і як найбільше число охочої до науки молодежи.

Хто-ж має допомогти нашому товариству в тих двох головних потребах? Хто-ж, як не всі, що їм головна ціль єго не байдужа! Отже передовсім всі, що виховуючи вже нашу молодіж в школах, можуть найбільше бачити, як много недостає тим школам, щоб могли назватись рускими; всі, що радіючи чисельному зростови нашої шкільної молодежи, раді-б бачити єї як найбільше; всі, що хотючи своїм діянь наукою забезпичити добру і чесну будучність, бажали-б знайти якусь поміч; всі учителі сільських і міських шкіл, всі прихильники рускої школи, всі батьки і спікуни нашої молодежи! До них ми кличем на всю Перемишлянину: Ставайте членами нашого товариства! Вписуйтесь і других заохочуйте вписуватись! Дбайте о себе, тямлячи заєдно, що ваша сила — то сила народа, а сила народа — то ваша. Чим більше вас буде, тим лїпше споможете нас. Моральною помічю — буде ваша праця для товариства, ваша порада, а хоч би лиш ваша прихильність. Матеріяльно споможете нас членськими вкладами і жертвами.

По ваших ділах колись пізнають вас. Ділайте-ж все так, щоб не треба вам соромитись пізнанням!

З всіми зголошеннями і грошовими послілками просимо звертатись до касиєра нашого товариства гїмн. проф. Стеф. Федева в Перемишлі. Виділ.

Дня 29. червня с. р. відбули ся перші збори філії Руского Товариства педагогічного в Перемишлі. На зборах вибрано виділ, до котрого увійшли: головою проф. Алексей Ярема, заступником голови проф. Іван Прийма, контролером проф. Дмитро Чеховский, секретером др. Василь Щурат, а касиєром проф. Степан Федів; заступниками виділових вибрано пп. Зиновію Ціпановську і Мійського.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, під зарядом К. Беднарського.

Передилата :

на рік року 1 зр.
60 зр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 зр.

УЧИТЕЛЬ

ОР҃ГАН

РУСКОГО ТОВ. ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакция
ул. Собіщини
ч. 7.Адміністрація
ул. Театинська
ч. 19.Неопечатані ре-
кламні без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Ассоціація ідей як предмет дослід.

(Ziehen. Die Ideenassoziation des Kindes. — Berlin).

Головний принцип всякого навчання, нав'язувати усі ідеї та поняття, яких маємо ученикові уділити до сього засобу, який вже існує в его умі. Заінтересоване ґрунтується головню на розбуджуванню та відтворюванню таких ідей, що стоять у зв'язи з даним предметом; тривке присвоєння знання зависить від витворення численних асоціацій для всякої его частини та часточки, так щоб ні одно поняття не ішло собінаком, не було чимось чужим, відорваним, із виї накиненим умови, а щоб визалось із цілостю умового життя та щоб отвітно впливало на всякий его об'яв. Тай чому ж як раз нині, де вже єї прин-ципи загально звістні, так часто в практиці від них відступаємо? Певна річ, що справедливі єї закиди, які часто робимо учителям, що поверховно пони-мають основи педагогії, що не стараються проникнути їх вимог, але спи-таймо, чи і основне знання сих основ хоронить у всякім случаю від похибок в виконанню, чи справді се така легка річ викликати які ідеї, або вязати їх з новими? Маємо відликуватись до засобу знання, який вже існує в умі ученика, але хто-ж похвалить ся, що сей засіб знає докладно, себ-то, що знає, які ідеї та поняття має вже ученик з усякого обсягу знання? Маємо по-буджувати до репродукції давніше присвоєні, а може вже трошки затерті ідеї, але чи-ж завжди потрапимо на сю дорогу, що веде до сеї мети? Чи можемо передвидіти, що якесь вражінє як раз бажаний оборот викличе в умі? Коротко сказати, звичайно не достача знання основ методики але незнання психології, а особливо-ж незнання законів асоціації ідей є причи-ною неповіднення багатьох наших викладів. В виду того вельми цікавим пред-метом для кожного учителя повинні би бути дослідн над асоціацією ідей у дітей. Такі дослідн робив послідними часами др. Ziehen в школі вправ при учительській семінарії в Бні і опублікував свої вислідн в особній брошурі, п з. „Die Ideenassoziation des Kindes“.

Матеріал зібраний автором відносьть ся до 45 хлопців 8—14 літніх та дотикає чотирох важних питань: 1) засобу ідей дитини, 2) форми та змісту

її асоціацій, 3) скорості визання (асоціації) 4) впливу на визання ідей таких чинників, як умучення, хвороба, підбадьорене почування і т. и. В наведеній брошурі однак він розбирає подрібно лише друге питання — форми і змісту визання ідей, два послідні питання відкладає до дальших студій, першому (присвячує) відступає всего одну главу та заповідає, що і се питання обробити окремо, наколи збере більше матеріалу.

Не легко се справді завдане означати засіб ідей навіть маленької дитини, всякий предмет, всяке відчуття вражіння полишає в умі образ спосібний до більше або менше живої репродукції, маємо вже тутки до роботи з багатством, яке майже обчислити годі. Дослідки над засобом ідей (виображіння) навіть не спонукують ся на се, іде їм радше о справджене, які то виображення та з якої області знання годна дитина присвоїти своїй свідомості ясно та докладно, а які їй ще зовсім чужі.

Такий на половину докладний характер мають і дослідки Ziehen-a; вони дотикають головни найпростійших виображіння краски, простору, кількості та часу. Краски вибрало ся найзвичайніші: червону, жовту, зелену, синю, білу, чорну, сіру, брунату — в можливо чистих відтінках. Коли дитина не вміла назвати якої краски, давало ся їй другий або третій відтінок тої-ж краски; коли і тоді дитина не дала задовольної відповіді, давало ся їй питане більш-менш такої форми, чи се краска біла, сіра, брунату, червона, чи зелена? (в питаню уміщувало ся між иньшими і властиву краску). Коли дитина в сих умовах одвічала добре, признавало ся, що «ї попередні похибки не походили з незнання краски, а лиш з неспинности, як вона властиво називає ся. Часом знов сам др. Ziehen наводив назву якоїсь краски а дитина показувала на дотичні предмети. Найчастіше лучив обі ці методи а проби повторяв по кілька разів. У хлопців 8—14 літніх похибки лучали ся тільки що-до красок сірої, зеленої та брунатої.

Дальше стояли хлопці під вглядом своїх виображіння величини. Довготу метра всі уміли докладно означити окрім двох в сім случаю слабших. На так щасливий вислід вплинула мабуть старанно ведена наука рисунків, при якій хлопцям приходило ся часто вимірювати.

Незвичайно цікаві були дослідки над поняттями часу. Показало ся, що хлопцям 8—14 літнім вже звістні відносини години до мінути; на 45 лиш трох дало хибну відповідь. Натомість багато з них не знало поняття доби. Переважно мішали поняття доби з поняттям дня, яко противенства ночі, деякі діти казали, що доба числить 19, 11, 60 або 23 години. Кілько днів в році майже ні одно не знало. При кінці шкільного року найшло ся еще 9 хлопців, що навіть в приближеню не мали поняття, кілько може бути днів в році всілякі числа подавали від 20 до 160.

Властивим однак предметом дослідів були навязування (асоціації) до поданих слів. Відповідний дослід ґрунтуєть ся на тім, що вимагає ся голосно і виразно якесь слово, а дитина сейчас відповідає иньшим словом, яке їй в тій хвили прийшло на думку. Коло самої відповіді виступає ся обставини, які могли вплинути, що вона вийшла такою а не иньшою. Для приміру наводимо за Ziehen ом одну картку его брошури в цілости.

О. Г. Вік: 12 років 9 місяців, син кравця, ученик середніх здібностей.
Дата досліду: 7 марца 1 98 р. год. 9 рано. Попереднє занятє: година науки шкільної (читанє з поясненнями).

Слово подане.

Відповідь.

Корабель.	Дорога. (При питанню думав о кораблі, який кілька літ тому бачив, при відповіді — о двірці залізничім в Єні).
Золото.	Срібло.
Ліжко.	Стіл (думав про своє ліжко і стіл, що стояв в кімнаті).
Зелений.	Голубий (стіл в кімнаті був зелений, а окладинка зошити голуба).
Злий.	Уляця, (думав о уляці, де був злий брук).
Чорнило.	Червоний, (думав о чорнилі, якого уживав часто один учитель).
Свобода.	Пес, („коли пес на ланцусі, хоче дістатись на свободу“).
Стрий.	Чорний.
М'ясо.	Червоний.
Мотиль.	Чорний, („лучають ся чорні мотилі“).
Подібний.	Папір, (думав, що картки паперу, що лежали на столі одна до одної подібні).
Ніж.	Сталь, (криця).
Книжка.	Чорна, (думав о чорній книжці, що лежала на столі).
Картка.	Папір.
Хліб.	Те, що їм.
Білий.	Картка, (думав о картці паперу, що лежала на столі).
Тяжкий.	Зелізо.
Наука.	Учень, (думав про двох учеників скляря, яких передвчера бачив).
Учитель.	Пан Stiehling, (господар класи).
Отець.	Мій тато.
Св'г.	Унав, (думав о вчорашнім св'г).
Кров.	Як убивають яке звіря, (думав о корові, яку бачив, як її різали).
Шафа.	Брунатна, (думав о брунатній шафі в кімнаті).
Солодкий.	Цукор, (думав взагалі о цукрі).
Почта.	В Єні, (думав про урядників поштових, яких бачив щоденно).
Німеччина.	Се держава, (думав про німецького ц'саря).
Ліжко.	В яким лежу.
Сметана.	З молока.
Рана.	Жовніри на війні, (думав про війну 1870 р., про яку чув 5 неділі тому з приводу ц'сарських уродин).
Лев.	Генрих Лев, (місяць тому чув про него на годині історії).
Свобідний.	Єрусалим освободили від Турків, (кілька днів тому говорилося про се на годині історії).
Піч.	Горляча, (думав про піч в кімнаті).
Мухи.	В літі.
Місто.	Єні.
Кінь.	Звіря до їхня.
Вежа.	Дзвінища.
Гіркий.	Недосмілі сливки.
Музика.	Військова капела.
Ц'сар.	Управляє краєм.
Іхати.	Кінь на дорозі.
Корова.	Єї забали, (думав про корову, яку передвчера бачив).

Вже в сьому зіставленню асоціацій у одної дитини слідно, яка то буває різноманітна зв'язь між асоціованими ідеями, як тяжко скласифікувати ці асоціації з огляду на їх рід і походження. А прецінь потрібно такої класифікації, щоб адати собі справу з різницю індивідуальних, які можливо віднайти, коли порівнає ся вислід одержані від 45 хлопців. Передовсім уже

з приведених примірів показує ся, що дитина відповідає або одним словом, або цілим положенням, що містить в собі думку. Дальше треба розрізнити асоціації предметові та звукові — перші маємо тоді, коли питання і відповідь подібні змістом пр. ніж — сталь; другі коли вони подібні до себе лиш деяким звуком пр. гріх — гріб. Випадає запитити, що часом в тійже самій асоціації лучать ся сі оба чинники так, що тяжко сказати, що в даній слушаю мало перевагу пр. в висше наведеном виказі між словами: злий — улица, могиль — чорний, можна знайти деяку зв'язь (хлопець думав про улицу але вимощену та про чорних мотилів) але коли ще звернемо увагу на звук тих слів в німецькій мові: schlecht, Strasse, Schmetterling, schwarz, приходить на думку, сї чи не однаковий початковий звук ш був головним асоціаційним огнивом.

Посеред асоціацій предметових т. з. індивідуальні та загальні. Перші одержуємо тоді, коли піддане слово викликає в умі образ, що має місце або в просторі та часі, другі, коли викликало ся загальне виображення або абстрактне поняття: Коли слово корабель пригадає хлопцеві подорож (дорогу) яку відбув перед роком, то се буде індивідуальна асоціація; колиж лучать такі виображення як: солодкий — цукор: думаючи загально про цукор, тоді асоціація загальна.

Між двома пов'язаними виображеннями можуть заходити відносини цілості до часті (виображення зложене викликає простіше) або на відвороті, частини до цілості як пр. сніг — білий, і кінь — звіря. Часом годі доглянути таких відносин, бо виображення бувають під виглядом узагальнення рівноградні; тоді найважнійше питання їх походження.

Ось в головних нарисах класифікація асоціацій подана Ziehen-ом, в її світлі лекше порозуміти властивості дитинячого асоціювання, до яких тепер переходимо.

Слова відорвані та цілі речення (суди) лучають рівно в асоціаціях дїтвй як і старших; у дїтвй однак переважають перші — коли порівнює ся асоціації молодших і старших дїтвй а навіть картки тойж самої дитини з різного часу, можна спостерігти, що нахил до видавання судів змагаєть ся з віком. В поодиноких случаях, багато тут зависить від висказівки, яку дає ся дитині на початку дослїду та від способу, як дитина шїме слова: „скажи се, що тобі „перше прайде на думку“ — наколи на однім сеансі подає ся цілий ряд слів, яким треба дібрати асоціацій, то перша відповідь впливає на дальші, бо тут проявляє ся нахил до однакового асоціювання. Через довгий протяг часу. На нашу думку форма асоціювання як виразів відорваних так і цілих положень до певного степеня важе ся з природою уваги та з бистротою ума: у дїтвй увага скорше скаче з предмету на предмет, а старші проявляють знов більше нахилу до рефлексії.

Однак з другого боку не можна вважати перевагу речень над виразами доказом умової висшости, бо як раз люди бистроумні і слосїбні, почувши слово конкретне або навіть абстрактне рідше думають про його дефініцію, чим о вищих предметах з ним пов'язаних а на позір навіть дуже єму далеких. Тож в оцінці інтелігенції важнішу роль відграє сам зміст асоціацій чим їх форма.

Поділ на асоціації предметові і лизикові має в тій мірі загальніше значінє. Посеред 45 хлопців слїджених Ziehen-ом, асоціації лизикові лучали ся вельми рідко, так, що в загальнім числі виносили они всього 2 $\frac{1}{2}$ %, на думку

автора багато рідше, чим у старших. Інтересні в тім взгляді були виїмки, що знаменували індивідуальні властивості. У одного 13-літнього хлопця 24% всіх асоціацій були уваги правописні, пр. Schiff пише ся ff, Messer пише ся великою буквою і т. н. Автор приписує такий зворот ума сій обставині, що хлопець два роки ходив до школи, де учитель головну вагу прикладав до правопису.

Інший 8-літній хлопець на 100 питань дає 25 відповідий слів що подібно звучать пр. Lehrer = leer. Більша часть асоціацій лизикових, наведених Ziehen ом ґсновуєсь на розширеню даного слова і витвореню з него зложеного виразу, пр. Post - karte (Postkarte) Herz - förmig (Herzförmig), далеко рідше лучаєсь римоване, пр. Fisch — Tisch, Krieg — Sieg. Що з того виходить? Передовсім 45 карток се за мало, щоб на сій ґснові дійти до якого узагальненя, так що з великим застереженем треба приймати увагу, начеб лизикові асоціації у дїтйй лучали ся так рідко, що до виїмків, у яких они переважають, то можна їх приписати всіляким причинам, а то: а) особливому зацікавленю пр. правопису; б) перевазі слухових виображень, пр. у дїтйй, яким легко приходять римована, акінци: в) певній байдужности на зміст слів, які почули або недокладному їх зрозуміню. Насуває ся тут еще одна увага: а то що до роду лизикових асоціацій мусять імовірно заходити значні різниці між дїтми всілякої народности, що походить з духа самої мови та з природи інтелігенції сих людей, що єї витворили. Нахил до твореня пр. слів зложених здаєсь бути спеціальністю німецької мови. З огляду на відносини між виображеннями індивідуальними а загальними розрізняє Ziehen чотири форми асоціацій: 1) Індивідуальне виображене викликає друге також індивідуальне, пр. сніг — топити ся, при сій асоціації думав хлопець про сніг, який бачив на площі, та про се, як сей сніг починає топити ся. 2) Індивідуальне виображене викликає загальне, пр. пан S. — учитель; ґва — місто. 3) Загальне виображене викликає індивідуальне, пр. мясо — телятина („вчера давали в нас на обід телятину" — відповідає хлопець на питанє). 4) Загальне виображене викликає також загальне, пр. ріка — море, надія — щастє (в умі нема ніяких образів, щоб містилися в просторі або часі).

Під взглядом відносин сих форм асоціації люде старші різнять ся о ціле небо від дїтйй. У старших переважає майже завжди послідний спосіб себ-то понятя загальне виже ся з загальним, у деяких людей таких асоціацій буває 90%; а у дїтйй протийно, перша форма себ-то, що думають образами се обав найчастійший: у деяких хлопців, досліджуваних Ziehen-ом, всякий вираз майже викликавав живий образ. І в сїм віці однак лучає ся протийний тип, а то коли дитина виїмково має в умі переділені образи, навізує радше загальне виображене до загального, пр. дерево — корч, попіл — огонь, і т. д. Сей рід асоціації, найбільше зближений до асоціації старших зовсім не доказує умової висшости — як се показали цифри наведені Ziehen-ом, процент індивідуальних образів у дуже добрих учеників буває часто далеко висший чим у хлопців слабих талантів. Автор подає сей факт без коментарів; здає ся однак, що психологічне поясненє не було би дуже тяжке. Виображеня та понятя загальні суть в кождім нормальнім умі пізнійшим витвором, який мусять попередити численні образи конкретних предметів та явищ. Лучає ся однак, що дїточий ум не іде сею дорогою твореня певних понять, йому вистає саме слово, яке чує від старших та ними-ж подане поясненє; в умі такої дитини такі слова як: море, пасовиско, ручай не викли-

кують ніяких определених образів, просто тому, що его виображіння в тих предметах вельми невиразне та недокладне, що як раз частійше може лучати ся у дитий слабої інтелігенції.

Поміж індивідуальними асоціаціями розрізняємо определені що до місця і часу і определені лишень що до місця, сі послідні лучають ся частійшес. в. дитина частійше нагадує собі, де бачила дотичний предмет, чим коли его бачила. Під взглядом простоти і екомбіновани асоціованих виображінь як також їхнього походження, розрізняє Ziehen девять можливих комбінацій.

З зіставлення одвітих даних виходить, що зложені виображіння найчастійше лучають ся з рінно зложеними рівнорядними с. в. такими, що не відносять ся до них як цілість до частини. Се значить, що 8—14 літня дитина почувши назву якогось предмету нагадує собі найчастійше предмет з ним споріднений, пр. яблуко—грушка, сіль—перець, кава—чай, і т. н. Сей нахил ума лежить в підставі всякої кваліфікації; на се впливає мабуть зміст початкової науки: поговірки о річах, перші лизкові вправи.

Друге місце займає асоціація виображення зложеного з простим, яке в его частію — се також досить загальний нахил ума до аналізу себ-то розкладу виображінь на їх складові часті, як раз звідки тому дитина, як почув назву предмету, пригадує собі его прикмети, пр. пасовиско—зелене, камінь—тяжкий. Як виказали досліди Ziehen-а, в великій більшості случаїв були се прикмети, розпізнавані зором, щоби доказувало, що тип зоровий у дитий лучаєть ся частійше, чим у старших. Далеко рідше лучаєть ся спосіб асоціації противний, с. в., щоб просте виображіння викликувало зложене, менше зложене, більше зложене, що здає ся в наслідком малої здібности узагальнювання. Хотячи собі здати справу з впливу віку і умового розвитку на спосіб асоціації. Ziehen наводить відповіди того самого хлопця в різних періодах часу.

Посліднє питання, яке собі завдає Ziehen: як представляє ся нормальна асоціація у дитий в виду т. зв. законів асоціації, про які говорять підручники психології. Як звістно, розрізняєть ся в них два роди асоціації: гомологічні, що опирають ся на звязи виображінь співістнующих в просторі або часі, та подібні, що опирають ся виключно на спорідненню змісту. Так отже з дослідів Ziehen-а виходить, що асоціації подібні в найчистішій своїй формі у дитий майже не існують; при розгляді найбільше типових їх случаїв, віднайти можна завжди чинник одночасности або наслідку асоціованих виображінь. Додати треба, що у дитий більшу еще чим у старших відіграє роль загальний настрій: на хлопців сліджених Ziehen-ом особливо сильно впливали приємні спомини пр. вражіння вакаційні, а також лучали ся часто ремінісценції з читання, а насупротив вплив вражінь, яких дізнавали безпосередно перед дослідом показував ся вельми слабким.

На тім перериває Ziehen свою працю, яка, як бачимо багато кидася світла на деякі характеристичні прикмети хлопячого ума, а передовсім вказує нову дорогу до дослідів. Чи ся дорога, яку пізнали ми в сій брошурі, цілковито відповідає цілі, а за тим чи і одержані автором висліди можна прийняти за цілком певні правила, на се годі безвзглядно потверджуючо відповісти. Бо і довго думати не потрібно, що доглядіть ся слабих сторін праці німецького ученого. А головнішою з них передовсім скупенький матеріал: в виду значних індивідуальних різниць дата про 45 хлопців не можуть ви-

старчити для загальних внесень, особливо-ж недостача якоїсь форми асоціації не може бути доказом, що она цілковито чула дітям сего віку, а процентове обчислене других форм видає ся просто сьмійним та неодного може привести на блудну дорогу. Треба би робити далеко більше спостережень, щоби пересвідчатись чи існують, та як часто лучають ся різномислові асоціації пр. у (звук) — чорний (краска), або асоціації виображень зложених в простих, які не входять в його склад пр. волосє — зелені. Ми часто відкидаємо можливість сего рода асоціацій аргіогі, вважаючи такі зіставлення нелюдічними, але численні факти як раз суперечать нашій льогіці. Та-ж лучають ся люди, що дізнають ухом вражіння якоїсь краски, себ-то такі, що надають деяким звукам, буквам, словам певну краску, другі знов перенажують нахилом до фантазовання, себ-то творення образів, яких оригіналу нема в природі.

Гіршою хобою, чим скупість материялу є в него недокладність: при своїх дослідах не мав Ziehen сталого взірця, але з поміж 1000 слів, які вважав відповідними до своєї ціли, раз користувався одними, то знов другими, часом в більшій кількості, часом в меншій, а в наслідок того не всі хлопці були в однакових умовах та за тим і їхних відповідий годі цілком докладно порівняти.

Наконець ще одно дало би ся заквестіонувати в дослідах Ziehen-а: чи справедливо жадав він лиш одного навізання до підданого слова? В природнім бігу гадок, виображіння появляють ся не поодинокі а звичайно цілими групами. Коли підчас розвитку сего ряду свідомости являє ся нове виображіння, що не має з ним ніякої звязи і то або завдяки внішнім товчкам пр. коли щось нагло побачить ся, або почує ся, або через зміну в організмі, пр. нагле почуте болю, зима, голоду і т. п. тоді в умі витворюєсь неначе борба між двома рядами асоціацій, що неначе заходять на себе. Таке отже досліджування, як Ziehen-ове є передовсім образом такої борби, себ-то раз від разу перериваної асоціації: Хлопець мав ще в темці перше слово, а вже почув друге, та через се нераз відповідав не на найновіше запитання, але ще на ті які чув перед тим пр.

пасовиско — поле,	сніг — зима,	море — чайка	білий — книжка
синій — зелений,	кидати — кульки снігові,	бна — вежа,	надія — ніч.

В першій случаю вираз зелений, хоч в асоціацією до підданого виразу синій, становить властиве огниво в ряді: пасовиско — поле — зелений, се значить: се виображіння викликало би ся в свідомості, коли б навіть не сказав був Ziehen виразу синій; подібно вираз кульки снігові в другім примірі є асоціація до попередних виображінь: зима — сніг; в третім примірі бачимо ніби на позір недостачу льогіки та висуваєсь нам питанє: що за звяз між крискою білою а книшкою або між надією а печею? — сю звяз пояснив сам хлопець: коли на підданий вираз море — відповідав чайка, думав про чайку Робінзона, се нагадала ему книжка, в якій про се читав а також факт, що Робінзон мав також ніч.

З сего всего бачимо, що досліди Ziehen-а, хоч як цінні, а все-ж не розв'язують цілого питання асоціації, бо одностонні. Хотячи сю справу збагнути докладно, основно, треба би крім способу Ziehen-а, ужити ще інших проб, які дотепер переводились виключно над людьми дозрілими, а особливо-ж ужити таких досвідів, які у Франції робили такі учені як Ribot,

Dugas, Bourdon або в Америці Kalkias та Jastrow. Досліди французські відносили ся головню до внутрішніх образів та виказували, в як різнаний спосіб представляють собі люди конкретні предмети, вираження, ба навіть загальні понятя (анкета Ribot a); американські знов дотикають більше самої питомої асоціації а проба оснований на можливо скорім писаню цілого ряду слів, яких зміст та слідоване вияснюють не лиш рід асоціацій що переважають у одної личности але і багато інших точок, а передовсім се, щоби можна назвати тягlostю асоціації або тягlostю думки. Коли хто напише 50 або 100 слів, які ему найдуть на думку, то можна в них розрізнити деякі рядки, що змістом тіснійше з собою вяжуть ся; і так у одних осіб ці рядки будуть довші, у других коротші; бо у одних думка скорше скаче з предмету на предмет, у других довше задержує ся на тім самім предметі; часом перехід з одного рядку до другого відбуваєсь поступенно, а часом сей зворот думки наглий, наче-б переставали виображіння вязати ся; у деяких осіб а може навіть у всякого лучають слова відорвані, себ-то такі, що з нічим иньшим не вяжуть ся, наче-б їх хто випінув в правильний хід думок, часом повторять ся они на кілька наворотів, — се імовірно рід „*idée fixe*“, що нас завжди переслідує. Коли писати такі рядки що денно через довгий протяг часу, слідно зміни викликані всілякими чинниками як: станом здоровля, амученем, гризою, нервовим побудженем і т. н. а те все рівно впливає на зміст написаних слів, як і на рід асоціацій.

В. Д. Г.

Моральне виховане.

(*Sittliche Erziehung von d' Kooistra. An dem niederländischen nach der dritten Auflage übersetzt von Pfarrer Eduard Müller. Leipzig 1899.*)

Се невеличка безпретенсionalна книжочка, утвор голандської авторки, який завдяки перекладови на німецьку мову став ся доступним для родичів і учителів поза Голандією. Авторка призначає свої уваги не для учених спеціалістів, але для ширшої суспільности: проте пише ясно, популярно, місцями майже Фейлетоново, все однак зі знанням річи, о справах, які можуть зацікавити пересічного читача, отже і про прикмети виховання, про повсякденні відносини до дому і школи, про вихованче значіння народної школи, про призначуване дітей до праці і до обовязку, про поезию дитячого віку, про суттєвостю в вихованю, про те як запобігти блудам, про кару, про чесноту; послідний розділ посвячує спеціально вихованю дівчат. Годі тут подавати зміст цілої праці, тим більше, що мусілибсьмо повтарати много звисних річий, однак позволимо собі навести кілька характеристичних афоризмів авторки, а то в тій цілі, щоби читачі мали понятя о напрямі в якій она пише.

1. Річ так важна, як справа виховання, від якої прецінь залежить будучність народу, є загально легковажена. Жіночі роботи належать яко предмет науки до програми народної школи; бувають уряджувані школи куховарства, курси крою, шитя, а се усе на те, щоби приспособити дівчат до будучої їх ролі пані дому. Але добрі батьки і добрі матері з'являть ся самі

без ніяких підготовляючих студій; привнаймевше про науку педагогії ніхто в школах не чув.

2. Опущені, занедбані діти стрічають ся не лише посеред найбідніших верств суспільности. Можна їх найти також поміж хлопцями і дівчатами, яких елегантне убрання викликають заздрість у ровесників. Се суть діти, що мають подостатком їсти і пити, а мимо того суть дуже бідні, бо при цілім збитку брак їм батьківської любови і сердечности, брак корму для чувства.

3. Виховавця, що є великим, піднесе дитину, а той, що чинить ся великим, псує її.

4. На похвалу, яку уділено оповіданням Андерсена, що они суть добрі для дітей від 7—70 року, повинні би заслужити усі книжки для дітей. Одинокі ріжниця під виглядом літературним помежи книжкою для дорослих а книжкою для дитини, повинна бути в тім, що перша має бути доброю лише для дорослих, друга так для дорослих як і для дітей.

5. Як часто говоримо до дитини: „Можеш, але не хочеш!“ Се найліпше средство ослабити її добру волю.

6. Бери се зробиш еще раз, будеш укараний!“ Тими словами будить виховавця мысль повторення поповненої вини і представляє єї яко можливою, він улегшув чинити але, попирає дитину на дорогу, яка веде до гріха.

7. „Бери се зробиш еще раз будеш укараний!“ Звідки знає се виховавця, що дитина в хвилі поповненої вини заслужить на кару, а передовсім, що тота кара буде найліпшим педагогічним средством? Се прецїнь залежить по більшій часті від обставин, посеред яких вина зістала поповнена. Можливим є, що обставини тоті вкажуть якесь инше ліпше, поступованє з дитиною. Бери так буде, що має робити виховавця? Покарати? Але-ж в тім случаю подумают собі діти, що загроженя учителя суть пустими словами. Загроженє не є ніколи добрим виховавчим средством, проте: не загрожує ніколи!

8. Яке се королівське чувство — мати бодай одного підданого, якого можна силою свого слова розтерти на порошок! Але таке чувство не повинно бути спонукою для того, хто хоче виховувати дитину. Власне єго (вельми трудним) завданням є учинити дитину великою, аби она много могла і много хотїла.

9. Недоїре є завжди отруєю, якої кілька каплин може бути ліком, а більша скількість тих каплин забиває.

10. Много впливу на людей мають вираженя: „Покликана жінка: бути матерію; мати є природною виховавчиною“, доки однак лише вихованю жінки буде присвячувати менше старань, як вихованю мушчини, усі ті фрази остануть пустим звуком. „Природна виховавчиня“, мати мусить, яко чоловік, стати можливо високо. Отже виховавця, що бажає свою доньку образувати на добру маму, мусить єї поставити високо, яко чоловіка, під виглядом фізичним, умовним і моральним.

Ціла книжочка, (100 сторін) робить дуже симпатичне вражєнє, проте щиро єї поручаємо нашим читачам.

Клопоти сільського учителя.)

Проминули фериї, скоро проминули. Наш чоловік ще й не відкашлявся добре від шкільного пороку, а тут уже знов іде новий шкільний рік. Ну, що-ж, най собі іде здоров, чоловік привик уже до праці, як віл до ярма; запряжеся зай вно, аж доки сили стане. Мав кілька неділей вільного часу і не сидів дурно. Більше читав, більше чув, ходив, бував на деяких зборах товариств, скріпився хоть не на силі, то на дусі, его то все заохотило до дальшої праці на нашим народом. Він радо споглядає на своє ярмо, що на него жеде, бо мав солодку надію, що его праця видасть плоди.

От уже й розпочався рік. Дня 1. вересня у школі гаморять діти. З легким серцем та веселим обличчям вступає учитель до шкільної кімнати. Та коли розглянеся по дітях і прочитає катальог, та веселість опускає его а на чоло вступає хмарка невдоволення. Він бачить, що в лавках не всі діти є в школі. Та то лиш перший день, він потішався думкою, що далше инакше буде. Але минають дні за днями а лавки все сьвітяться місинами. Учитель, хоч маркотний, любить свою службу, учить, та погляне по дітях: вчить і не вчить, очікує тих, що не були в школі; будуть усі ходити, тогди вже потисну ліпше. — Минуло п'ять днів, учитель надає упертих родичів сих дітей до карі. Гадає, що хоть то pomoже. Щож, на дармо. дітей нема! Заклопотаний учитель переказує, просить, грозить, не помагає. В пів місяця знов надає до карі, але тої карі ніхто не чує, за ню ніхто не знає, бо єї нема так скоро. Час минає, учитель працює нероз над свої сили, однак хосен з сеї его праці таки не дуже видний. І який тут може бути хосен, як діти ходять неправильно до школи?

Минає місяць або й більше і недбаліх родичів, що не хотіли посилати діти до школи, повідомляють про кару. Але то лише повідомляють, карі ще нема, а діти все таки до школи не ходять. Посіщенє школи замість щоби поліпшалося, погіршаєся. Другі видять, що тим карі ніякої нема, і вони не хочуть посилати свої діти до школи як слід. — Аж десь в два, три місяці або в пів року, приходить післанець до села і робить з людьми „обрахунок“. Тепер заворушують ся страшна буря в селі. Нарікають, кричать, клануть, плачуть, а на кого? На учителя! Не один на то вже забув, що его дитина не була на початку року тиждень або дві неділі в школі, а тут коло різдва на него як грім з ясного неба: плати п'ятку карі за школу! Який він тогди? Він з'їв би і учителя!

Я знаю громаду, де люде через таке на учителя в церкві службу Божу наймали, щоби єму, як казали, „акі стини“ стали. Знов у другій громаді повибивали учителеви вікна, і все з тої причини. А один чоловік оповідав мені, що в его селі вже з дві неділі підсїдають вночі на учителя, тільки біда, що він чогось не виходить вночі з хати. Та і мені самому лучила ся перед 8 роками через таку спізнєну кару прикра пригода, і то навіть в церкві. В неділю по екзекуції за шкільні карі справили люди в церкві такий крик на мене, що я мусів іти з церкви.

Хто ж тут винуватий? Чи учитель? Скажете: темнота народа. Так, і то правда, але ще хтось... Та люди, як люди, нехай би вже кричали і нарікали, чоловік і до того з часом привикне, але учитель має ще і ниніше щось на голові. Тепер уже ходять і ті діти до школи, що перед карою не хотіли ходити. Однак учитель заходить тепер в голову, що з ними робити. Они в науці не годні іти з тими, що пильно ходили до школи. Лишити їх так на божу волю, а йти лиш з другими дітьми наперед: не гаразд, прецінь і они до школи ходять, і они ученики. Підгоняти таких, брати ся лиш до них, щоби з другими могли тримати ся, такеж годі. І так зле і так недобре. — Наука і учитель терпить. Та се що не все: приходить наставник шкільний. З яким лицем стане учитель перед ним, коли ему скажуть, що в школі мало зробило ся. Наставник скажуть: недбалий. Як то прикро, як то тяжко таке учити! Бо він дбав, працював, старав ся, щоби щось було, коли-ж бо, через але посіщена школи не в силі був то осягнути, що сам бажав. — А пора-дити тому не міг.

Коли ж кінчить ся шкільний рік, тогди вже непорадна година учите-левн. Є значне число таких дітей, котрі з причини частого опусканя науки майже нічого не знають і они по сумліню учителя муєли би рік повторяти, та ба, учитель дістане по ноеї, що багато репетентів... Що-ж тут діяти? Три-май, не добре, пускай до внешнего року, завдаш собі найбільшої з таким ту-маном. Знов біда! Крути, верти, а все голим на п'яту. Радь-же собі тут, як хочеш. І що-ж тут робити, як би то сему лиху зарадити?

Наш руский нарід у значній часті ще не просвічений, до того і бід-ний. Дитина в него на то, щоби ему помагала при роботі. Наколи-б вийшов такий закон, щоби люди не силою, а самохіть свої діти посилали до школи, то не помилю ся, коли скажу, що й половини тих дітей не булоби в школі, що тепер. Отже треба примусу і то острого примусу. І той примус у нас — славити Бога — є. Є також приписи, щоби виказувати навіть і пів дня, опу-щеного дитиною. І так воно і дїє ся, та отут і зачинає ся ціла запутанина. З винуватими родичами обходять ся у нас дуже лагідно, а при виконаню кари не поступає ся з ними природою дорогою, а цілком инакше. Винуватих треба карати таки зараз по провині, а не аж тогди, коли они забули уже. Тато, що не хотів дитину пускати до школи, зараз по тім укараний, не буде нарікати на нікого, він буде знати, за що покарали его, тай пішле на певно таки зараз свою дитину до школи. А се увільнять і учителя і его самого від дальших несприємностей.

Се і є одинокий спосіб розв'язати гордийський узел, котрого учитель сам розв'язати не годен. О се і повинні прихильники школи старати ся.

Не можна тут складати вини ані на шкільних інспекторів ані на по-вітову шкільну раду; тут лиш видко, що хиба є, а ту хибу доконче треба направити... Бо коли так далі лишити ся, то наше шкільництво не то що не піднесе ся, але ще упаде, при чім потерпить не лише школа, але й наш нарід, котрий своїми податками отримує ту школу, а через своє невіжество має з неї такий малий хосен.

Іван Бажанський, надучитель з Вікна.

В с я ч и н а.

— Епископ Штросмаер. П'ятдесятьлітню річницю великого хорватського патріота на владичім престолі обходила оноді Хорватія, а разом з нею цілий славянський світ присвятив почесну згадку знаному і почитаному пастиреві. З молодого, двірського капеляна видвигнув Штросмаера хорватський пан Єлячич на єпископський престол, пізнавши всі його світлі прикмети розуму і душі. Чого Єлячич не міг доконати шаблею, се умів досягнути Штросмаер своєю законною діяльністю, дипломатичною справністю та м гучістю своєї вимови. Він витревало ішо за кличем Єлячича: Вільна Хорватія, у федеративній габсбурській монархії, в братнім союзі з другими славянськими народами та на чолі культури Балкану! Діяльність єп. Штросмаера на церковнім, політичнім і культурнім поли в Хорватії була такою визначною, що біографія ювілята є zarazом повною історією розвою его вітчизни за другу половину минаючого століття. Єп. Штросмаер покликав до життя академію штук і наук в Аграмі та положив угольний камінь під університет. Академії дарував свою галерею образів (оцінену на 300.000 зр.) та побудував величаву катедру в Дяковій. Він підпирав своїми грішми і співділанем всі національні та культурні товариства і підприємства, безчисленне множество літератів, штукарів, всі наукові і патріотичні часописи і безчисленні видавництва. На сі цілі ішли сотки тисяч з его щедрих рук — ішли всі его доходи, весь его маєток. Та не лише для хорватів був єп. Штросмаер немов добродійним провидінем, також і Сербам і Болгарам та Словенцям, а особливо для Далмації і Босни подавав ювілят помічну руку у кожній патріотичній справі та помагав їм словом і ділом. Тим способом він старався виробити підставу до культурної і політичної єдності всіх полудневих Славян під хорватським провідом.

— Німецька правопись. У Німців тепер у правописи така замішанина, якої ще ні один нарід не зазнав. У них є три головні роди правописей урядових, (Німці сьміють ся і називають їх ц. або к. або ц. к. урядово концесіонованими), а іменно: є пруска, баварська і австрійська правопись урядова; поза тими є правопись неурядова або приватна, котрої держать ся переважно часописи, а межі тими знов є правопись берлинська, віденська, франкфуртська, гамбурска і т. д. Всім же кінець хотіла зробити свого часу правописи т. зв. фонетична (пр. Фріке в Бон), котра лиш тому не удержала ся, що стрітила опір у канцлера німецького кн. Бісмарка, котрий завів був свою власну т. зв. бісмарківську. Німці вже давно стремлять до уліпшення своєї правописи, а що того ще не досягнули зовсім, то просто з тої причини, що у них не таке множество анальфабетів як у нас.

— Найстаршою газетою в Європі, яку до тепер пізнано, є без сумніву „Acta populi Romani diurna“ з котрої додежало ся одно ч. з. 168 р. перед Христом, а дословний его зміст, який можна відчитати, є такий: 19. марта. Консуль Licinius займав ся нині урядовими справами. — Нині розіграла ся страшна буря, підчас котрої в саме полудне розтріскав грім дуба, недалеко Велійського горба. — В одній з гостинниць коло горба Януса прийшло до бійки, в котрій властителя дому „під медведем“ тяжко ранено шоломом. — Едиль Titinius покарав різників за те, що продавали народови мясо, а не предложили его передше до оглядання. За ті гроші має бути вибудована сьвятиня для одної з богинь. — Векеляр Ausidius утік нині розтративши велику суму грошій. Але в утечі його зловлено, а коли знайдено в него всі гроші, що їх зложили люде, засудив его претор Foncius на безпроволочне звернене вкладок. — Атамана розаишак Денніфона, котрого пиймав легат Nerva, прибито нині до хреста. — Картагінська фльота впила нині до порту в Остії.

— Шкільництво в Росії. Всіх університетів в Росії є 9, а з них 3 на Україні: в Київі, Харкові й Одесі. Середніх шкіл є 878, між ними є: мужеских гімназий 178, мужеских філій гімназ. 58, жіночих гімназий 157, жіночих філій гімназ. 173, реальних шкіл 106, учительських семинарій 61 учительських

інститутів інститутів 10. Побирає науку в тих наукових заведеннях 162.120 душ обоїх полів. Розходи на удержане шкіл виносить річно 14,573.890. рублів.

— Новий доказ, що земля єсть кругла. Найбільше переконуючим доказом круглості землі єсть то, що її можна докола об'їхати. Ба, але з півночі на полудне, через оба б'їгуни землі, ще ніхто не об'їхав. Єсть, що правда, і за то доказ, що земля єсть кругла і в напрямі з півночі на полудне, але той доказ не єсть того рода, щоби так дуже впадав в очі. Аж тепер відкрив один приватний італійський учений новий доказ, а іменно такий: Як звістно, на місяці видко темні плями, що виглядають як би лице. Отже коли дивити ся на місяць з північної півкулі землі, то видко просто, очі в горі, уста в долині: коли же дивити ся з полудневої півкулі, з Аргентини, то видко місяць до гори ногами, очі в долині, а уста в горі. То добачив один Італієць, що недавно вернув з Аргентини і розповідав о тім своїм приятелям, котрі не хотіли єму вірити. Они спитали маляря портретиста Андрія Фосаті в Тосколіно, котрий у вільних хвилях займає ся також астрономією, чи то може бути, а той розваживши річ добре, признав рацию ємігрантови. Щоби же зовсім бути певним річи, написав Фосаті лист до професора Скінарелліго, директора з'їздарні в Мілані, і спитав о єго гадку. Скінареллі відповів, що спостережене єсть зовсім добре і вірно, але здає ся, що о тім нема гадки в відомих астрономічних ділах ані в описах природи, і що се єсть дійсно новим відкритем, новим доказом круглості землі.

— За півтретя години з дерева газета. Як відомо, тепер виробляють папір також з дерева. Отже в одній німецькій фабриці паперу зійшла мова на те чи можна видрукувати ще того самого дня газету на папері з дерева, котре ще рано стояло в лісі. Фабрикант сказав, що не то за цілий день, але за пів дня потрафить таку штуку. Отже заклали ся, хто виграє. Зараз стали три дерева в лісі, привезли до фабрики, порізали, потерли на масу, зварили, зробили папір — і ледви минуло 2 години 25 мін, уже на тім папері була видрукована газета.

— Справозданє Виділу Товариства „Руслан“ за час від 1-го лютого 1899 до 30. червня 1900. (Відбитка зі справозданя ц. к. акад. гімназії за рік шкільний 1899/900).

В цілї запомогати бідних учеників ц. к. академічної гімназії завязало ся у Львові в р. 1894 під іменем „Руслан“ товариство, оперте на статуті, потвердженім Вис. ц. к. Намісництвом дня 11. марта 1894, ч. 16231 Членів*). числило се товариство по конець червня 1900 — 147, а між ними 22 членів покровителів, що зложили повний даток. Членами тими суть: Вирен. о. Архипрезбитер митрат А. Вілецький; Ви. п. н.: Е. Харкевич, директор і Юл. Романчук, проф. ц. к. акад. гімназії; Др. К. Лучаковский, професор III. гімназії у Львові; — Ви. о. о.: В. Небильовець, парох з Черегиньска; Йос. Шуховський, парох з Братковець; Н. Дмитрів, священник в Америці; І. Гребельський, кляшаннин капіт. євангелістської і М. Яцковский, пресект духовн. семинарії Львові; — Ви. п. н.: Др. Коссаєк, лікар; В. Шухевич, професор ц. к. школи реальної; Др. С. Федак, адвокат; В. Бойко, см. урядник Дирекції скарбу; В. Міський, см. надінженер; Іл. Еліясевиц, начальник огневої сторожі у Львові; І. Ясеницький, ц. к. управитель домен в Гривні; Йос. Овчинкевич, лікар і Кость Паньковский, директор кр. Союзу у Львові. — 3. членів покровителів стратило товариство ч. смерть, а то: С. Ем. Кардинала Сембратовича, і вир. о. о. прилошан: Ів. Юзичинського і Ал. Тороньского.

Справданє товариства завідував Виділ вибраний на загальних рокових зборах 4. жовтня 1890. В склад єго входили: директор гімн. академічної Е. Харкевич як голова, о. катех. Д. Дорожницький як заступник голови, проф. І. Гром.

* Члени товариства „Руслан“ після §. 4. статута суть: 1) покровителі, котрі на ім'я товариства зложить даток що найменше 50 К. разра або в річних ратах що найменше по 10 К.; 2) члени звичайні, що зобов'язують ся сплачувати що найменше по 2 К. річно.

ницький яко скарбник, проф. Р. Цеглиньский яко бібліотекар і о. Л. Лужницький, яко секретар.

По мысли §. 7. стат. відбував виділ кожного місяця засідане і старав ся приєднуванем членів, прилюдним покликком до загальної жертволюбивости, петиціями до Вис. Союму, урядженем вечериць і иньшими дозволеними способами збільшити доходи та відповідно до потреб запомагати бідних учеників: грошевими датками на харч, одіж, помешкане і книжками, винаходжуванем лекцій приватних. вистаранем безплатних обідів і опікою в часі хвороби. Не спускає виділ також з ока і дальшої цілі товариства: заведеня бурси для бідних учеників.

Доходи товариства за час від 1. липня 1899 до 30. червня 1900:

Стан каси з днем 30. червня 1899	1491 К. 99 г.
Вкладки членські	324 " — "
Жертви добродіїв	659 " 22 "
Запомози від Союму і інституцій	200 " — "
З вечериць уряджених на Бесіди	76 " — "
З вечериць уряджених учениками	26 " — "
Зі складок дітий (за посер. Дзвінка)	26 " — "
При виписах учеників вплинуло	150 " 18 "
З пушок шкільних	47 " 89 "
Відсотки	16 " 86 "
Звороти	50 " — "
Разом	3068 " 14 "

Розходи:

Запомози на оплачене хати	89 " — "
" на харч	374 " — "
" на одіж	540 " — "
" на ліки	38 " 18 "
" на оплату шкільну	10 " — "
На закупу книжок для учеників	77 " 08 "
До фонду основного	662 " 62 "
Порта, степлі, дрібні видатки	15 " 33 "
Зворотні видатки	60 " — "
Разом	1826 " — "

Фонд основний виносив з днем 30. червня 1899: 3067 К. 66 г. го-тівкою і 200 К. в ефектах. В протягу року прибуло 622 К. 62 г. в мысль ухвали загальних зборів з дня 4. жовтня 1899 і 9 К. 66 г. за купон від уділового листу „Дністра“. Фонд сей виносив отже з днем 30. червня 1900 року: 3699 К. 94 г. котівкою і 206 К. в ефектах (уділовий лист „Дністра“).

Грошевими запомогами наділено 77 учеників, з того 5 стійними місячними квотами.

Значнійші квоти жертвовали в хосен „Руслана“:

Вп. Добродій Др. Ст. Федак, адвокат краєвий у Львові, 120 К.; Високий Союм краєвий 100 К.; Хв. Товариство „Дністер“ 100 К.; Вп. п. А. Мишуга, артист оперовий, 100 К.; Вирєссьв. Митрополит Куіловский 60 К.; Впр. оо. Іван Гробельский, кривошанин станислав. капітули, і М. Яцковский, префект духовної семинарії, та Вп. п. Йосиф Онишкевич, нотар у Львові, по 50 К.; — Впр. о. Архипрєсв. мітрат А. Білецький 40 К.; — Вп. пп. Григ. Кузьма, радник висшого Суду, і Кость Паньковский, директор Краєвого Союзу, по 30 К.; — Вп. п. Йосиф Левицький, радник при найвисшій трибуналі, 20 К.; о. Мих. Ковшевич, парох Ульвівка, зі складки 17 К. 20 г. Вп. А. Хойнацкий, книгар у Львові, 16 К. 82 г.; Комітет вечерковий в Бурштині через Вп. Йойка 12 К. 14 г.: Вп. Вол. Шухевич, профєсор школи реальної у Львові, 12 К.; — Вп. панна Ольга Тороньска зі Львова, Вп. оо. Ант. Бончевский з Америки, Вас. Ковч з Лисович і Гр. Мороз з Мокротина; Вп. Др. Вол. Коцовский, профєсор учат. семинарії у Львові; Вп. Др. М. Король, адвокат в Жовкві і Вп. Василь Бойко, емер. урядник скарб. Ди-

рекції у Львові по 10 К.; - Вп. ванна Антоїна Мандибур, учителька жіночої семінарії і Вп. М. Люболич, ем. директор у Львові, по 8 К.

Всім тим і другим, ту не поіменованим, Добродіям і великодушним Покровителям бідної молодіжки складає Виділ „Руслана“ отсім щиро подяку і поручає се товариство і на дальше Їх ласкавій пам'яті та опіці. Окремо-ж дякує Хв. „Клюбови Русиник“ і „Рускій Бесіді“ у Львові за дохід з уряджених вечерниць, Вп. пані О. Барвінській за аранжовану в „Дзвінку“ складку дїтй і фантову лютерню в користь бідної шк. молодіжки, а Хв. Редакції „Діла“ за ласкаве посередництво в передаваню жертв і поміщуване відозв та виказів жертв в своїй часописі.

Бібліотека товариства числять 1293 книжок шкільних для науки і 16 більших молитвенників. Число учеників, засмотрених книжками з сеї бібліотеки в шк. р. 1899/900, виносило 308.

Сегорічні загальні збори товариства „Руслан“ відбули ся дня 29. вересня с. р. Голова тов. дир. Е. Харкевич повитав зібраних членів, висказав признанє і подяку скарбникові і бібліотекареві за Їх заходи і труди коло розвою товариства а не менше і меценасови дови С. Федакови за те, що при кожній нагоді запмагає товариства значійшими датками. Дальше подав справозданє про діяльність товариства яка в минулиім році обмежила ся на уділюване запомог на харч, мешканє і одїж, дальше заявив, що виділ здержав ся в отворенні бурси аж до часу, коли площа під руску гімназію буде звїсна, бо тоді вже буде мож оглянутись і за купном місця під власний дїм бурси.

На предсідателя зборів покликано о. сов. Е. Гузара, а на секретаря проф. Янова.

Зі справозданя каснера виходить, що доходи виносили мин. року 3088 К. 14 сот., а розходи 1826 К. 21 сот., що отже позістало в касі 1261 к. 93 сот., з чого 30%, призначено на фонд основний, котрий з днем 30. червря 1900 вивнес 3699 к. 94 сот. в гот. і 200 к. в ефектах.

На вносене сов. Гузара ухвалено виняти всі гроші, які суть в касі ощадности і вложити до руских товариств, позаяк каса ощадности відказуєсь вже від 2-ох лїт від уділення запомоги в користь „Руслана“.

Контрольна комісія висказала признанє уступаючому виділови, а по уділеню абсолютної наступив вибір нового виділу, до котрого увійшли через аклямацію всі члени бущого виділу с. є. Дир. Харкевич, яко голова, о. кат. Дорожницький, заст. голови, проф. Громницький яко скарбник, проф. Р. Цеглиньский яко бібліотекар і о. Лужицький яко секретар, а до контрольної комісії проф. П. Оговозский і проф. Врецьона. На вносене проф. Вілецького ухвалено уділювати Бурсі тов. педагогічного запомоги відноідні до числа учеників, які би не мали чин заплатити належитости за харч, а окажуть ся того гідними.

Крих. Чанельский пояснив справу запису пок. Кардавалом; з сего запису зазначено належитости правительству, позістане певна значна сума, а можна сподіватись і більшої, наколи рекурсе віднесе успіх. В кожнім разі на тов. Руслан припала би з тих грошей сума около 10,000 корон, наколи виконавці тестаменту на се згодять ся.

На сїм закрито збора.

ВІДОЗВА.

Дорогі Родичі!

Видячи, як наїубожиша, а пильна і здібна часть молодіжки рускої гімназії у Львові страшно бідую, як часто голодна до шкзл приходить, як по нужденних і мало відповідних станциях з бідн мешкає, постановив Виділ Руского Товариства педагогічного тому бодай в часті заридити і отворит з початком сего року шкільного бурсу саме для тих наїубожиших учеників. Винаято отже помешканє при улиці Вірменській ч. 2, вишукано відповідну господино до заряду і вареня харчу, вибрано Комітет до нагляду заряду і до веденя молодіжки і прийнято 50 учеників в більший части по 6 зр. місячно.

Коли зважимо, що саме помешкане з платнею господині вносить 53 зр. на місяць і що квота 6 зр. не вистарчить у Львові навіть на само прохарчоване одного, то й не дивно, що зараз в першій місяці, (в котрій ще не треба було опалювати комнат), опинився Виділ перед недобором 35 зр., а що дотепер буде в слідуєщих місяцях?

Позаяк Товариство педагогічне не має ніяких фондів ані средств, щоб могло ті недобори покривати, а існування такої бурси вважає річню конче потрібною, то-ж звертає ся до Дорогих Родимців і просить:

Хто видить нашу будучність в добре вихованій молодезі; хто знає вріст здібної і здорової інтелігенції доконче потрібним для нашої національної ідеї; в кого є м'яке серце на біду і нужду у тих маленьких школярчиків; хто любить свої діти і милосердить ся над сиротами і бідними та опущеними дітьми чужими: нехай пам'ятає на ту бурсу і нехай її підпоможе хочаби і найменшим датком чи то в грошах чи то в артикулах живности. Бог, що є опікуном бідних, нагородить добродієм за такі датки стократно.

Датки в грошах відбирає касирка Товариства п. Марія Білецька, улиці Софій, ч. 9 а, II. поверх, а датки in natura відбирає господиня бурси п. Должицька, ул. Вірменська ч. 2, II. поверх.

Від Виділу Руского Товариства педагогічного у Львові.

ОПОВІЩЕННЯ.

Іспит на учительки робіт ручних жіночих розпочає ся перед ц. к. Комісією екзаменаційною в Сокалі дня 25. жовтня 1900.

Подання до складання сего іспиту треба вносити до Дирекції ц. к. Семинарії учительської в Сокалі найдаліше до дня 17. жовтня 1900.

До подання треба долучити 1) доказ, що кандидатка скінчила 18 літ життя, 2) свідчення моральності, 3) свідчення здоров'я, видає через ц. к. лікаря повітового, 4) посвідчення свідчення шкільне.

Курс овочевих перетворів. Овочарська спілка в Надвірній, поперта ц. к. Комітетом господарського Товариства у Львові, уряджує в днях 17, 18, 19 і 20. жовтня с. р. безплатні виклади про овочеві перетвори. Відділ виш овочевих сбила о. проф. Антін Глодзіньський. Курс обійме також виклад про збір, переходок та висилку овочів, про сушене, виріб паст та овочевих консервів і т. п. Виклади будуть відбувати ся що дня від 9-ої до 12-ої год. перед полудн., — по полудни демонстрації і виправи. Ввиду того, що сей курс дає можливість учасникам пізнати дуже поучаючи урядження овочарської Спілки, проте в справі піднесення краєвого садівництва поручає ся як найбільшійшійшій участі.

ВИДАВНИЦТВО РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО

„ДЗВІНОК“

писемно ілюстроване для науки і забави руских дітей і молодези

виходить 5-го і 20-го кожного місяця

Передплата вносить річно 3 зр., піврічно 1-50 зр. Адрес редакції

і адміністрації: Львів, ул. Театральська ч. 19.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцією відомця Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, під надзором К. Баднарського.

Передилата:

на рік року 1 ар.
60 кр., на ці-
лий рік 3 ар.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Соборной
ч. 7.Администрация
ул. Театральная
ч. 19.Неопечатані ре-
кламні без-
платні.

Виходить 3. і 20. н. ст. кожного місяця.

Школярі з психопатичним успосібленем.

(Alfred Spitzner. Psychogene Störungen bei Schulkindern. Ein Kapitel der pädagogischen Pathologie. — Leipzig 1899).

Те, що ненормальними дітьми почали послідними часами интересувати ся вельми вплинуло в Німеччині на розвій виховавчої патології, якої головним представителем являється Ludwig Strümpell, автор обємистої праці в сьому предметі. Новий причинник до неї подає невеличка брошура (всього 45 сторін). Альфреда Шпіцнера, Штрімплєвого ученика, в якій обговорюється психічні за бурення у дітей. Пригляньмо ся коротенькому змістови сеї брошурки:

Психічним забуренням вважає автор таку зміну в захованю дитини, якої жерело находити ся у вражіннях, почуваннях, виображіннях, коротко сказавши в елементах психічного життя, однакє обяви бувають не лиш психічної але також фізіологічної або й часто фізичної натури. З сего приводу так досліджувати як лічити сего рода стану належить не лиш до медицини але і до педагогіки. Для педагога головню важне, яким чином такі обяви повстають. В найчисленітших случаях головною їх причиною сильні моральні потрясення, які викликає наглий переполюх, гнів та всі т. зв. афекти. Дальше ідуть потрясення фізичні, як коли пр. дитина упаде, потовче ся, опарить ся, але і тоді не ділають вони самі з себе на настрій дитини але з приводу змін свідомости, які з ними ідуть в парі. Завважали обсерватори і то не раз, що ся часть тіла, на яку на сам перед звернуло ся увагу підчас психічного побудження, стає ся опісли головним осідком нервовної хвороби.

Одна пр. молода дівчина збуджена зі сну димом, який добував ся з єї ліжка, вяртованого з огню, через віддиханє ним димом набила ся запалєня гортанки а в наслідках терпіла на нервовий параліж голосниць.

Не завжди причиною є раптовне потрясенє, деколи психічні забурєня викликає цілий ряд дрібних впливів, які часто повторюють ся: всебо, що за-
каламучує правильний стан почувань, може викликати забурєня в психічній сфері, особливо-ж у людей з недуже відірною нервовою системою. Звідси важним чинником в данім случаю є індивідуальна пре-
диспозиция,

нку можна унаслідити, або набути. На неї складають ся причини фізичної і духової натури. Всього, що взагалі ослаблює тіло і шкодить цілому організмові, зменшує zarazом відпорність нервної системи. Найгірше однак впливає невідповідне виховане. Таке виховане, що з одного боку не поваддержує загоності дитини, не вправляє его волі та енергії, побуджує уяву в невластивому напрямі, а з другого боку через перетяжене ума над міру висилує спосібності дитини і приєспішує єї розвій, втворює найподатливіший ґрунт для всіх психічних забурень.

Після д-ра Брунса, автора праці про гістерію у дитинячому віці, сего рода забурення появляють ся частійше в роках 7—14 чим в вчаснішому дитинстві або в віці пізнійшій. Після сего автора дадуть ся вони звести до ось яких категорій:

1) Абазія і астазія. Се забурення в функціях кінчин, хорий не годен стояти або ходити, хотай мязи ніг не ушкоджені та хотай може всі інші движєня виконувати без труду. В деяких случаях обявляє ся се головно при зміні напряду дороги; для хорого тоді найбільший труд піднести ногу, колиж зробить один шаг відтак вже іде легко, хід его певний, поки не задержить ся, або коли не буде мусів скрутити на бік. Декоди придибуємо случаї неможности оволодіня мимовільними движєнями, які доконуєсь ногами, руками, головою, як також всілякими гримасами лица, за які діти лають несвідомі річи педагоґи.

2) Всякі інші види рухових забурень підтягають звичайно під назву танцю сьв. Віта. Тут проявляють ся регулярні повторюваня рухів, які обіймають ґрупи мязів та нагадують нераз деякі ремісничі та спортові чинности (коване, гребане веслом, їзду на ровері, плаванє).

3) Забурення в мові, або знарядях мови; до сеї категорії зачисляють: а) Психічну афонію, себ-то утрату голосу: дитина говорить шепотом, хоч може співати голосно. б) Психічну афазію, себ-то неможливість говорєня, яка обявляє ся часом яко неможливість читаня (алекція) яко неможливість писаня (аґрафія), або цілковита німота, яка очевидно лучить ся з найліпшим слухом. Така німота сим ріжнить ся від німоти, яка походить з фізичних причин, що хорий після якогось часу пр. в наслідок якогось сильного вражєня нагло зачинає говорити, і відтак вже говорить зовсім правильно. в) Первове загикуванє, яке вистуває лише в докладно опреділєних обставинах пр. хорий загикує ся лише при перших словах або складах, а дальше говорить або читає плавно, доки хто не перепинить, коли починає знов говорити, знов загикує ся, часами таке загикуванє проявляєсь лиш при деяких звуках, інші звуки воголошує зовсім гладко.

4) Психічні забурєня в функціях зору або слуху: хорий не видить або не чує, хоч его око або ухо зовсім здорове і нормальне.

5) Забурєня, які відносять ся виключно до свєри умової і обявляють ся передовсім утратою свідомости. Один ученик діставав часами таких нападів підчас науки: в неспроможнім стані складав книжки і зошити і хотів виходити з класи, тоді біг до стіни, де не було ніяких дверей і адавало ся єму, що він вже дома. Раз хотів понад сходи „злетіти“ і мало хибувало, був би забив ся на місці.

Учителі, що не раз не два суть свідками сего рода вибухів, можуть передовсім слідити обставини, при яких таке діє ся, які вказують, які то діти передовсім до сего рода обявів мають нахил. Важуть ся вони зі станом пе-

реляку, який творить ся у деяких учеників, коли пр. перед очима цілої класи мусять читати, говорити або числити або коли їх остро лає учитель підчас запитування і т. н. Такі діти дрожать на цілому тілі, головно ж трясуть ся у них руки, звідси походить, що деякі з них не годні володіти як слід пером, шестірнею, або лінійкою; у деяких письмо змінює ся в наслідок дрожання пальців, на лиці можна завважати всілякі викривлення і гримаси, та ледви крізь сльози спроможні виголосити майже зовсім незрозумілу відповідь, серце товчесь скоро і сильно, лице то бліднє то краснє. Наслідком такого стану є, що дитина не годна мислити і говорити логічно, її відповідь є повторення якихсь беззв'язних слів; спокійно та поправно рецитувати річи, які знала дитина докладно на пам'ять не годна, часами стане зацікавсь, отворить уста і не промовить ні слівця. Таке саме при фізичних вправах. Діти, підчас свободних забав досить сильні та зручні, часті при найзвичайніших гімнастичних вправах пр. на трапезі, починають дрожати і неспроможні виконати ніякого руху.

По при дітях тривожливих та несміливих, треба би також звертати увагу на дітей надто сьмілих, у яких високо посушена амбіція, дух емуляції викликає при приємиренню їх питомої любови вибухи раптового гніву або безосновної ненависти, голос у них часто хрипливий, мова і письмо представляє всілякі хиби і недокладности, крім сего терплять безсонницею і довгий протяг часу роздразнені. Які наслідки може викликати не лиш кара але і строга догана, нехай покаже отсей інтересний примір, записаний автором:

Здоровий та сильний тринадцятилітній хлопчина дістав за неувагу унімієня, яке дуже взяв собі до серця: сльози ставули ему в очех, а неспокій цілого тіла вказував на сильне внутрішнє порушенє. За п'ять хвилин після сего викликали хлопця до таблиці. Учитель подиктував ему геометричну задачу: ставув та пі чивирк. Учитель завдав питанє, що мало ему помогти, знов нема відповіди; се виглядало начеб ученик через упирямство хотів стягнути на себе еще тяжшу кару. Зараз однак почала в него ковувльєсно дрожати долішня щока, на лиці появили ся корчі м'язів, губи задрожали. Тепер піимив учитель, що се стан хоробливий у него, казав ему іти на місце та успокоїти ся. За чверть години прайшов хлопчина до себе та міг спокійно говорити; тепер аж оповів, що тоді абсолютно не годен був вимовити ні одного слова. Пізніше, через цілий час єго наук шкільних подібні обяви ніколи з ним не лучали ся; якже ж легко можна єго було тоді несправедливо осудати!

Лекші психічні заворєня, які виставляють на тяжку пробу учителя, проявляють ся у дітях дражливих та повних претенсій. В наслідок своєї надмірної чутливости беруть вони все зі злої сторони, попадають з одного екстрему в другий, то гнівають ся самі на себе, то на товаришів, то на учителя; в їхніх шкільних успіхах величезні не вияснені різниці. Інші діти вимагають безнастанного спочування, нічо хотять собою других заінтересувати, все на щось парікають і жалують ся.

Сему часто товаришить сьвідоме або несьвідоме удаване; не завжди можна розізнати, на скільки дитина щира, а на скільки удає; ба навіть тоді, коли притворює ся, то і се у неї стан хоробливий, який часто можна надібати в істерії і псевдохвороб. Сего рода психічні заворєня лиш в малім степені потрібують лікарської помочи; часто сам учитель може їх

усунути, або може з правдивим хісном співділати з лікарем. Як багато може сам вплив педагога, доказує отсей примір:

Фізично здоровий та умово розвитий семилітний хлопець упав нещасливо і розбив собі голову. В наслідок сего через пів року не годен був говорити. Коли по впливі сего часу вернув до школи, зайшла в ньому виразна зміна на некористь: хибно вимавляв деякі звуки, особливо с, т, р, при говореню комічно порушав головою і губами, вельми тяжко приходило йому виражати свої гадки устно або на папері, так, що без безнастанної підмоги приватного учителя не міг робити в школі належитих успіхів; під зглядом моральним був се хлопець апатичний, хотяй спокійний, чемний і скромний. Такий стан тревав через 6 літ. Коли дійшов віку 13 $\frac{1}{2}$ року лучило ся, що мав завданням описати прогульку, се его дуже заінтересувало, при помочи учителя описав свої пригоди на прогульці і знайшов в сїм велику приємність. Відтак заохочували его до писаня подібних завдань, заінтересованє і спосібности змогли ся в ньому, в наслідок приросту почутя сили, піднесла ся в ньому і віра в себе. Его фізюогномія оживила ся, почав правильнїйше та поправнїйше говорити, в недовзі почав робити чим раз красшї успіхи в шкільних предметах ба навіть проявляв бїльше зручности та певности себе підчас гімнастики. Коротко сказавши, повернув до нормального стану; умово розвивав ся так правильно, як се заповідав его дитинячий вік, а все се завдячував в значній мірі розумному проводови родичів і домашнього учителя. Сей случай і багато ему подібних показують, що реакція на сего рода збоченя головно лежить в суґґестивї, яка тим красше ділає, чи вчаснїйше дасть ся відповідне забуренє розпізнати та чим вразливїйша хора дитина на вплив зі сґорони людий старших.

Лїченє вимагає авторітету, рішучости та супокою; звідси походить, що на дитину бїльший вплив може мати в данім случаю посторонний лікар, чим домашний, учитель чим родичі, в деяких же случаях се навіть конечна річ перенести дитину в иньше окруженє, зміна школи або учителя і т. и.

Медицина припорукає головно три методи лїченя, акї Брунс називає: методою наглого оволодїня, методою намірового занедбаня та методою замаскованого психічного діланя.

Метода наглого оволодїня основуєсь на тім, що повздержусь хоробливї обяви простим, коротким та енерґїчним приказом або заказом, пр. встань! говори голосно! не кашляй! і т. и. Вражїне буває так сильне, що дитина не має сили оперти ся воли приказуючого, і дуже скоро позбуваєсь своїх нервових рухів. При методі намірового занедбаня лікар на позір не журить ся дитиною, а дитина в наслідок сего нудить ся і, забуває на свою хоробу. При методі посередного або замаскованого діланя лікар приписує дитині якусь курацію пр. зимною водою, електричною, і т. и. а діланє справжнє сеї курації основуєсь головно на тім, що хорий вірить благотворну силу сего ліку; сей чинник однакож виступає сильнїйше у людий старших чим у дїтїй. Що до дїтїй, то наслідок головно в тїй методі отсей, що такі средства як пр. зимна вода суть не дуже приємні, та вже сам ляк, щобн ліку не повторити, вздержує обяви хороби.

Багато подібного з сими лікарскими методами представляє поступованє розумного учителя. Коли учитель розпізнає, що психічний стан дитини ненормальний старає ся він супокійно а рішучо здобути собі над дитиною авторітет, а тоді відповідно до обставин може пр. дитину через гарно об-

думаний приказ або запитанє, через якусь дотепну увагу повздержати від якогось несподіваного обяву, то знов може скріпити у дитини відвагу, збудити зацікавленє; иньшим разом через позірне незвертанє уваги дасть ученикови час до цілковитого успокоєня, а затим лекше видобуде з неї бажану відповідь. Такт і обсервація покаже в практиці, яку дорогу належить вибрати в даному случаю.

Бше важнійшою річю для учителя є уникати всього того, що може викликати психічні забуєня; в сій цілі школа повинна звернути увагу на чутливість учеників та повинна усунути все се, що викликає в висшій мірі сего рода афекти, як: лляк, гнів, зависть, бо вони становлять найподатливийший трунт до хоріб психо-нервоних. Се справа тим важнійша, що на думку спеціалістів діти нервові повинні ходити до публичних шкіл, в яких атмосфера більше строга чим домашня, ділає взагалі корисно, бо вчить володіти над собою. О се лиш розходять ся, щоби ся атмосфера була морально-здоровою, а се головнио зависить від психологічного знаня та психологічного спочуваня учителя. Переймти на скрізь сею ідеєю загал педагогів, ось головна ціль Шніцнерової брошури, та з нею повинен-би познакомити ся кождий педагог.

В. Д. Герасимович.

Потреба практичних занять в школі.

Найтяжший заклад, який сегочасним школам можна вчинити, се те, що вони не є в належнім степені виховуючими заведеннями. Чоловік складаєсь з тіла і з душі. Треба отже рівночасно образувати его сили фізичні і умствєнні, ні в одному напрямі ні в другому не повинно бути переваги. Тимчасом в школах перевага по стороні образованя ума не лиш що велика, але часто шкідливо вона впливає на фізичний розвій дитини. Забуваємо на се, що одночасно з силами умовими треба образувати змісли зір, слух, дотик, нюх і т. п., як також мязи одвітно до живости молоденького організму, до чого зовсім не вистарчить шабьонова гімнастика.

Молодіж по природі своїй є рухлива та цікава — радо горне ся до занять експериментальних, особливо таких, де рівночасно беруть участь єї сили умствєнні і фізичні, при яких може робити очима, руками, ухом та взагалі виправити в рух як найбільше членів тіла. Роди сих робіт повинно ся так добирати, щоби розділ цілковитої енергії тіла не виходив з кривдою для поодиноких его органів.

В світлі сеї засади бачимо ясно, що по школах теперішними часами науки експериментальні або занедбують ся в високім степені або цілковито. Само инішнє урядженє шкіл се потверджає найкрасше: подибуємо в них найчастійше лишень бібліотеки і збірки оказів — коротко сказавши такі лишень помочи наукові, які в певнім лишень степені можуть вдовольовати ум та око, але до ручної експериментальної роботи або цілком не надають ся або не уживає ся їх зі страху, щоби в руках не ушкодились (як коли-б ніс

був призначений для табаки, а не табака для носа) хочь би се були найко-
нечнійші та найпопулярнійші приряди фізичні і т. и.

Робітні та варстаті, де можуть ученики образувати ся та працювати, можна подибати ледви в деяких заведенях і то їхне уряджене далеко не ви-
старчає і не відповідає силам та потребам шкільної молодіжи. А вислід та-
кого стану річий такий, що ученик, що скінчив гімназію, не знає навіть, як
обходити ся з сего рода знаряддями, як барометри, гігрометри, вольтметри
і т. и., а если ему приміром лучить ся мати яке діло з фосфором, то бере
єго зі слоїка голою рукою і наражує ся на небезпечне опаренє, задля легкої
запальности сего елемента при потертю пальців. Коротко кажучи, молодий
чоловік з сьвідомством зрілости в руках має ледви поверховне та вельми не-
докладне понятє о предметах, з якими в практичному житю раз-у-раз стрі-
чає ся.

Ресформа в подаваню наук природничих повинна-б вийти від того,
щоби по школах устроювати відповідні робітні з численними кабінетами, де
всякий ученик мав би свої окази, знаряди і начиня; сам мусів би їх поряд-
кувати, чистити, уживати їх до означених учителями досьвідів та здавати
з них учителям устних та письмених справоздань. При такім напрямі науки
ученик зберігав би тревало в памяті відомости, яких набув серед фізичної
праці полученної з умстивною. Не було би тоді нетревалих та сумнівних ви-
слідів шкільної науки які нині лучають ся, коли не раз не два з сумом за-
примічуємо, що молодий чоловік по кількох літах після скінчення науки шкіль-
ної не посідає вже докладного понятя річий та фактів з якими щоденно стрі-
чає ся, як приміром про специфічний тягар тіл, бо сего так важного понятя
не присвоїв собі самостійно та практично, бо не мав ніколи в руках гідро-
статичної ваги, не справджував Архімедового закона, не переводив досьвідів
з аерометрами, лиш все се видів тільки на рисунку в книжці.

Систематика науки, єї теорії та гіпотези не вітрили би так легко
з памяті, наколи-б опирали ся на личних досьвідах, довершуваних кождим
учеником, хочь би навіть єї досьвіди не були так дуже докладні та субтельні,
нехай тільки подадуть грубі фактичні вислуди. В таких умовах подавана на-
ука була би корисною не лиш задля утрєвалєня єї в умах, але показалає
би хосенною і для змислів — зору, слуху, дотикку, нюху, а також для ручної
вправи, бо була би принагідною гімнастикою цїлого тіла.

Внучуванє мов можна би також оперти на рівночаснім визискуваню
сил умових та фізичних. Мова вирабляє ся та розвиває ся при участі та кон-
тролі слуху, тож орган голосу повинен при науці мови спільно працювати
з органом слуху, щоби присвоювати собі так властивий кождій мові виговор,
в чім можна собі еще вельми помогти одвітною мімікою та гестікуляцією.
Учитель чужої мови повинен стреміти до того, щоби єго кождий ученик ви-
говорював голосно, виразно та докладно всі слова та положєня, яких учить
ся. Тож наука повинна відбуватись голосно, в хорі, та в деякім взгляді гім-
настично: всі ученики повинні би згідно та одночасно вимаєвати вирази та
положєня разом з учителем, та відповідно до змісту ілюструвати їх значінє
одвітною мімікою, жєстами а навіть сьпівом. При такій системі ученик набу-
вав би вправи в володіню чужою мовою, о що головнє повинен старати ся
учитель. Сій цїлі найкрасше відповідають короткі легонькі твори сценічні а
навіть монологіи.

Ті, що держать які виклади, дуже часто для скріплення понять в умах слухачів помагають собі до того часто образами, що представляють рух та жите при помочи одвітних приладів, як пр. кінематографи. До шкіл не лиш що сего рода педагогічні средства не доходять, але хибує в них часто навіть популярних оказів та рисунків, а особливо-ж таких образків та видів, які можна би показувати в матірній лїхтарни. А прецїв сего рода педагогічних средств повинні би найліпше користати школи низші та середні, та при тїм ученики могли би довершувати не лиш досвід, але вирабляти і самі окази.

Молодіж має нахил до всїякого спорту, а як раз сей нахил треба би вихіснювати до дидактичних та педагогічних цїлей, особливо-ж до таких, що стремлять до вироблення зручності та взагалї до розвою фізичних сил. Забави спортові, як бігання, плавання, стрільяне до цїли, їзда ровером, верхом, лодкою, се повинні би бути для шкільної молодїжи заказаним овочем, але противно, повинно ся їх практикувати в школі, як всяку иньшу науку під доглядом одвітних учителїв.

Найкрасшим здобутком такії реформи наущаня було би, що зближувало би ся ученика до учителя майже так як сина до батька; один і другий пізнавали би легко і скоро між собою взаїмно характери способи мислення і уздібненя навіть в подробицях. Совісного учителя, щиро відданого свому званю не бентежила би ся обставина, що кождий ученик пізнавав би основно его слабї сторони так під взглядом образованя як і характеру, а загальна опінія, якої набував би у молодїжи, була би для него найкрасшим свідомством перед властями та суспільністю. З другого знов боку, учитель, що пізнавав би безнастанно талан, пильність, охоту до працї і поступи ученика з вислїдів его робіт експериментальних разом з теоретичними, мусїв би вдоволитись перед контрольною властю всього коротким, не прикрим для ученика існотом, як головню представлєнем важїйших оказів, які він сам зробив, та справоздань, виготовлєних з цїлого ряду его робіт. На дорозї сего рода реформи в вихованю, спірне нинї питанє, що до системи шкільних іспитів імовірно найшло би поважні підстави до властивого розвизаня. XIX. столїтє dokonало величезного перевороту в технїцї і комунїкацїї, потїшаймо ся надїєю, що XX. столїтє піде за его примїром під взглядом реформи наущеня і виховуваня молодїжи.

В. Д. Г.

Дещо про виробленє характеру у дїтїй,

написав

Василь Ратальський.

Устави шкільні краєві і державні зовсїм недвозначно назначають цїль народної школи.

Параграф 1. Устави шкільної державної з дня 14. мая 1869, (В. з. д. Ч. 92) устанавляє о наущуваню в народних школах:

„Школа народна має задачу виховувати молодіж релігійно морально розвивати чинности духові, відомости та зручности потрібні до дальшого образования в житю, в кінці підготовити до вироблення з дитин людий бравих та пожиточних членів суспільности“.

Подібно звучить устава шкільна краєва: з дня 2. лютого 1885 (В. з. кр. Ч. 28): „Школа народна, подаючи людям всілякого стану найпотрібініші відомости, буде так уряджена, щоби діти побарали освіту о засадах релігійно-моральних, обовязках горожанських, також о засадах та условинах звання, якому віддають ся відносно обставини“.

Бачимо про те, що провідною гадкою установи є: виховане релігійно-моральне. Школа народна має отже примувати до вироблення у своїх учеників характер релігійно моральний.

Средства до досягнення тої ціли дали-б ся поділити на внутрішні і вишні. До перших належали-б учитель і єго примір, друге обіймає наука виховуюча.

Великий скарб має учитель у своїх руках. Не тільки родини та громади, але цілий нарід повіряв учителеви свої діти. Старече покоління кінчаючи своє існування, віддає учителеви рід потомий, оно переносить на дітвору ціле своє духове майно, свою віру, надію, бажання, свої благородні ціли. Суспільність отже повірила учителеви все, що єсть для неї найдорожше.

Она зробила учителя опікуном дітвори, в котрій яснійше мають проявлятись ідеї живучі в суспільности. Щоби учитель був в спроможній відповісти завданню свого становиска, щоби ставсь взірцем житя благороднішого, не вистають ученість, дотеп та бистрота, а тільки вагіть моральна, удержане на певній степені гідности личної, коротко сказавши доконечний такт учительський, впливаючий з характеру самого учителя. Характер учителя не може не повинен бути уданий. Дітвору годі оманити, она давно прошибає гадки та причини діл свого провідника. Дітворі охотно буває в свѣті ідеалів, она хоче бачити всі понятя о совершенности, яких набрала в протягу короткого свого житя, уособлені в кімсь.

Ідучи за тим потягом, вибирає она собі перед иншими учителя яко взір совершенности, та вірить непомилно, що він лучить в собі всі совершенности. Тож Густав Бауер зовсім справедливо замічає: „Головне условіє та перша підвалина користних наслідків вироблення характеру у дитин, заключені в особі вихователя. В тісній звязи з індивідуальністю учителя злучена наука виховуюча.“

Епископ орлеанський „Dupanloup“ зачертає слідуєчими словами поступоване учителя в ціли вироблення характеру у своїх вихованців: „Учитель повинен ужити всяких дидактичних средств, щоби у вихованців виробити розвій енергії, постійности волі, а тим самим піднести їхній характер до тої вишини, до якої спосібна натура чоловіка“.

Характер не єсть вроджений, він творить ся з поступеним розвитком умовним чоловіка, на ґрунті вроджених прикмет психічних і фізичних під впливом власного спостерігання та пановання над собою. Виховане релігійно-моральне має про те великий вплив на розвій характеру.

Передвстунним средством було-би вироблене послуху та карности. Тільки послух та карність, однак ніколи безусловно сліпі та невилічні, а будучі впливом морального пересвідчення, витворить обопільне порозуміння.

Добутком послуху та карності, ставсь витревалі, консеквентне спрямоване до ціли, оперте на спокою та розвазі. Сталість поміж своєю волею, а волею та фантазією вихованця. Розважні, обдумані та перевірені постанови. Ціла діяльність, спрямована головню до того, щоби кожде слово приказ навіть бажане перемінити ся з часом в право. Безперестанний нагляд не позволить виломитись з границь приказу.

Возьмім приміри. Бєли пр. учитель зажадає, щоби діти приходили на час до школи, прилично виглядали, мусить того вимагати щоденно. Бєли прикаже, щоби виправи письменні були красні, харні та старанні, тож мусить сего перестерігати з неумолною точністю. В перших хвилях може подібне поступованє викликати навіть неохоту, однак учитель маючи безперестанно на взгляді, що: крінку волю, кермуючесь стало тими самими засадами, називаємо характером, з часом доведе до того, що ученики навикнуть щиро до подібноі консеквенції, видаючи наглядно, що на ній найлучше виходять.

Велике поле впливу лишає ся учителеви при самій науці, єсли цілю науки не має бути само вученє предмету, відпитанє і завданє.

Многі уступи змісту етичного образують дїтвору морально, а тим самим розвивають характер. Діти мають знати, длячого особи в оповіданю ділають так, а не противно. Чи ділають они згідно з волею Бога, як ділали-б єсли хотять статись Богу милими, а людьми ужиточними? Подібні уступи належало би цілий рік перерабляти. Застановлятись над кожною радою, опирати на примірах з життя. Чин представлений на живім примірі, подаєсь під осуд ученика, жадаючи осуду поступку.

Учитель повинен вирабляти у учеників тото пересвідченє, що кождий проступок, хотяй би приносив користь, вчаснійше, чи пізнійше мусить бути покараний.

Таке поступованє розвиває волю, котра обнявши з часом понятє права наклонить ся з часом туди, куди того буде вимагати обовязок.

Наука історії повинна бути одним з найважнійших средств, впливаючих на розвій характеру. До дїтвори промавляє факт історичний через особу, котра єго доконала. Про те уступи змісту історичного, з конечним заакцентуванєм ділаючих осіб, стають ся дуже важним чинником. Для утрівалєня в паміти подій історичних, належало би учити свіву історичного. Музика та єпіє знаменито пригадують вражіння дізнані в якієсь хвили.

Також наука рахунків — хотяй на позір сухий предмет — подає учителеви єлучайність образувати чувства моральні, а єрез ті розвивати характер. Не розумієсь через те, щоби при науці рахунків розводитись над ошадністю, точністю та милосердем, але належить виключно впливати примірами з рахунків єособенно на нисших єстепенях. Великий вплив на розвій характеру має також вишній вигляд салі шкільної. Кляса повинна бути взірцем чистоти, єтіни можуть бути украшені малюнками, однак ті неповинні разити ємаку єстетичного. Діти самі мають дбати о чистоту в салі.

Верхню одїж повинні завжди складати в однім місці. До школи приходити в час. Мієця не вільно змінати, та виходити з лавки без приєзденєня.

Єеред сумних та тяжких єзидій, проживаємо, однак при почутю обовязку та любві євого званя даєть ся єсягнути не єдно добро. Праця учителя, єє діло чоловіка, приєдаєного журбою о насущний, а в наєслідок того добутки тої праці не відповідають часто найщиршим замірам, з єгляду на

се маємо право жадати в багатьох випадках потуги, однак завжди відповідаємо самі за свою волю, котра спільно з ділами стає осудом нашої вини або заслуги.

Учитель у школі і поза школою.*)

(Відчит Николай Стіпила на зборах товариства філії „Рускої Школи“ дня 7. жовтня 1900 року в Кінцани).

Світ поступає у своїй культурі, як звісно, постійно наперед. Проте є повинністю кожного чоловіка йти з тим поступом рівним кроком, щоб не лишати ся позаду людського товариства, в котрім він пробуває. Але не лиш досягнути має кожний чоловік висоту культури свого часу; його святим обов'язком є, допомагати суспільності до досягнення того самого; інакше не сповнить він своєї задачі яко чоловік. Нарід, що не тримає ся культурного щабля свого часу, лишає ся позаду других народів, що поступають наперед, тратьє свою славу і силу і волю, а поступові народи будуть його вважати півдиким. Вже-ж у природі чоловіка лежить нахил поступати наперед.

У першій ряді культурних галуз стоїть безперечно „знанє“ чоловіка, а се може він досягнути лиш шкільною наукою, без котрої не могли би розвивати ся й другі культурні галузі, як промисел, штука і т. и.

Початок усеї шкільної науки є наука народної школи. Але ся наука, як знаємо, не значить нічого без виховання, так як вихованє нічого не значить без науки. Одно є сильною підпорою другого, тому мусять йти обоє рука в руку. Ціль науки є призначена в наукових планах. Ціль виховання то досягненє самостійності, до якої може вихователь дійти лиш довголітньою старанною працею. Дитину має ся допровадити іменю до того, щоби она, полишена пізнійше сама на себе, була узброєна на всякий випадок і щоби не сходилась з правильною дорогою. Самостійна природа постійно безпечайше в бурях життя і не дасть ся вихиснувати кому небудь. Особливо в наших часах, де боротьба о життя з кожного боку заострена, треба звернути на себе більшу увагу. Тому мусить ся допровадити дитину до того, аби она вже з перших літ робила лише те, що добре, а залишала те, що зле, із власної волі, а не лиш зі страху перед карою.

Найстараннійше вихованє дістає дитина в родиннім домі. Однак тут стрічає ціль виховання перепони. Діти, особливо в ліпших домах, страждають від хатних робіт і помочі, а тим то і від самоділання, а лиш через самоділання можна прийти до самостійності. Діти бідніших людей мають, правда, досить нагоди, стати самостійними; за те они знов, полишені нерід без жадного догляду цілими днями, набирають вільних злих навичок. Щоби отже вихованє дитини досягнуло своєї цілі, треба до домашнього виховання додати ще й инше вихованє, а тим є як уже вище сказано, народна школа. Отже народна школа є те місце, де дитина отримує вихованє разом з наукою, щоби була колись здібним чле-

*) Буковина Ч. 121.

ном суспільності і покала тим способом підвалину до свого добробиту. Тою же важною особою, що має виховувати і навчати дітей у народній школі, є народний учитель. Їго задача є одна із найтяжших і найважніших для добра суспільності. Дятого мусить він бути до сеї задачі сам відповідно приготовлений і здібний, щоб міг її совістно сповини. Се приготовлене отримує учитель в учительській семінарії. Але чи він виходить відти справді правдивим учителем, щоби вступивши в широкий отвертий світ, міг брати ся безпечно до такої тяжкої задачі?

Певно, що ні! Хоч у него голова повна різних правил і параграфів, він навіть практикував через два роки у школі вправ, то все ще він лиш на пів учитель. Такий кандидат приходить на село з ріжними надіями і з добрим наміром, брати ся щиро до праці. Та вже в перших днях бачить, що завів ся гірко не на одним у своїх думках, бо йому прийшло ся тут вести і вчити дітей в шістьох років, а сї діти се такий материял, що не дасть ся ніяк порівнати з дітьми у школі вправ. А кілько то таких явищих перепон подібле початковий учитель, не треба й казати; ми знаємо їх усі дуже добре. Тому то буває, що в перших літах служби не один учитель покидає свій стан і шукає другого.

В учительській семінарії справляє ся питомців лише на дорогу, якою они, окінчивши ту школу, мають даліше ступати, щоби відповіли своїй задачі яко учителі. Особливо бракує їм неодного що-до захованя в образованих кружках. Велика часть кандидатів, підчас шкільних літ, не мала часу і нагоди, придбати собі так званний „добрий тон“. А се велика хиба. Нераз такий учитель учинить неодну нетактовність, зазнає неодної неприємности, зіштовпивсь з образованими людьми. Нехай же кандидат, ставши учителем, не думає, що він уже готовий зі своїм образованием, що йому не треба більше учити ся; він повинен даліше дбати про свою освіту, хоть би лише з тої причини, що хто не йде вперед, той лишає ся позаду. Проте, вийшовши із семінарії, повинен кождий учитель читати книжки і газети; інакше забуде й те, чого йому в школі до науки конче потрібно. Нехай буде даліше й найліпшим учителем, скоро він сидить день у день запертий межі чотирма шкільними стінами і не має або й не шукає товариства образованих людей, дичіє з часом і стає ся непопулярним. Світ судить чоловіка по его знаню, одежі та товарискім захованю, а на се повинні ми завжди памятати. Чи-ж дивота, як учительський стан ще не має такої поваги й пошани, яка ему належить ся по его студиях?

Друга частина учителів, покінчивши семінарію, сходить ся, правда, з иншими людьми, але із морально зіпсованими, часто навіть такими, що далеко низше стоять від їх стану. Сї притягають їх до гри в карти і до пиятики, они пускають ся таким чиним на скісну дорогу, не сплять ночами і стають ся нервовими. Такий учитель приходить до школи несвіжий і змучений тілесно і душевно; тут мусить він, не відпочивши, тяжко працювати; таким способом тратає своє здоров'є і гине без часу, лишаючи свою родину в розпачі.

Инша знов частина учителів, покінчивши свої студії, зараз женить ся, не чекаючи навіть кваліфікаційного іспиту. Їм приходить ся тогди звичайно трудно здати сей іспит, відкладають его з року на рік, через що протагають піданешене своєї платні. З часом родина такого учителя збільшає ся, треба вже одно або й двоє дітей післати до черновецких шкіл, а тут він лиш недавно став сталим, платня его мала, бо належить ще лише до третьої класи

службової платні і не має ще ні службового, ні більшого функційного до-
додатку. Щоби отже покрити ці недостатки, бере ся такий учитель звичайно
до господарки. І так сей учитель, як і той, що сповняє свою службу, бай-
дужно і лише якби за напасть, занедбує науку; їх наставники з того не за-
доволені, а через те і ті учителі не можуть допняти ся лішого місця. Та-
ким способом тратять они з часом охоту до свого заняття і нарікають на свою
долю, стають ся задуманими, не находять у божій природі для себе ні роз-
ривки, ні потіхи і тратять надію на будучність, а безнадійний учитель то
пропащий чоловік. Нарід же, коли з такої школи бачить малий хосеня, не
радо посилав свої діти на науку, або й стає вороже проти школи. Такий учи-
тель стає ся тягаром не лиш для себе і своєї родини, але й для своєї громади
і своїх наставників. Не дивота-ж, як така школа чим раз упадає і тратить
своє значіння межи сільським народом. Але я переконаний, що наше шкільни-
цтво поступило особливо в послідних роках далеко наперед і що таких шкіл
і таких учителів у нашім краю не багато.

Якже-ж інакше виглядає школа, де добрий і розумний учитель? Тут
очи всіх учеників на его устах, а все рухає ся так тихо, свобідно і з охо-
тою, що аж душа радує ся. Тут нема постійної аlosti і крику, білки і плачу,
скарги і кари, а діти не стоять безперестанно понід стінами, грубою і та-
блицею, тут не просять ся ученики що хвали на двір, — а се все, звісно,
великі перепони в науці. То-ж не дивно, як діти такої школи вертають домі
що раз з більшим засобом відомостей, а їх родителі стають приятелями
просвіти.

Правда, що й добрий учитель стрічає нераз різні перепони; бо є ще
на жаль, такі люди, котрі або ще не пізнали вартости просвіти, або котрим
ліпше ловити рибу в мутній воді. Їм проте просвіта терням в очах. Але хоть во-
роги просвіти численні і сильні, то ми їх не страхаймо ся а працюймо далі,
знаючи, що кожда добра річ має своїх противників, та що світло мусить по-
бідити темноту.

Однак не досить бути добрим учителем, сповняти точно лише свої обо-
вязки у шкільній комнаті і не показувати ся межи сільським народом. Ми-ж
не є учителі висших шкіл, де батьки посилають свої діти із власної волі до
школи і де учителі не погребують сходити ся з ними. Ми є народні учи-
телі, живемо межи народом і маємо з ним нераз до діла. Повинність наша
служити за приклад малим і великим своїм чесним і уважним поведенням.
Порада й поміч учителя що до крамниці, читальні, шпихлітра і т. в., причи-
нить ся певно в значній мірі до того, аби нарід пізнав, що учитель має лише
его добро на увазі. — Немалу поміч приносить учителеви ще й то, як він
бере участь у різних виборах, розуміє ся, лише у законній дорозі і розваж-
но. Коли н. пр. учитель буде сидіти у громадській раді, то певно, що то ему
нічого не зашкодить, протавно, він осягне не одну річ у громаді скорше і спо-
кійніше, ніж писанням і скаргами. Що до вищих виборів, то й тут нема чого
боятися; ми-ж не виступали ніколи протав інтересів краю і на дальше не
будемо виступати. Протавно, можемо в тій справі принести кращий немалу
поміч. Світ знає прецінь наш патріотизм і вірність до трону. Отже думаю,
що коли б учителі не брали участі й у виборах, лишаючи дорогу всім ви-
щим непевним людям, що живуть також межи селянами, то могла-б на тім
школа лише потерпіти. Знаємо-ж, що протавники школи не сплять, а стара-
ють ся що сили вкоротити шкільні права.

Тому кождий учитель повинен уважати у своїм поступованю на се :

1. Він має бути учителем тілом і душою а залишити всякі побічні занятя, бо інакше не виповнить своєї задачі совістно.

2. Кожда наука повинна точно зачинати ся і кінчати, а через то привикнути і діти до точности.

3. У школі мусить бути добра дисципліна, бо й при найбільшій праці учитель не годен osiąгнути значних успіхів, коли нема доброї дисципліни. При ній заощаджує учитель дорогий час і свій найдорожший скарб, здоровля. Тому має учитель тримати ся доброї методи при науці, має бути завжди приготовленим і не приходити до класи перед самою наукою, лишаючи діти без догляду, і наука его не має бути без життя, монотонна і непрактична; при тім діти не повинні мати підчас науки часу до пустоти.

4. Одним з найліпших способів до поступу науки є пильне поїщення школи. І найліпший учитель не піде наперед, як его діти будуть приходити неправильно до школи. Тому учитель повинен з дітьми працювати щиро і їх до науки заохочувати. Коли діти узять, що що-дня навчають ся чогось нового у школі, то будуть приходити до школи радо і навіть не будуть прапізнавати ся, аби лише не втратити науки і тим не лишати ся позаду своїх товаришів. Учитель має поступати строго, але справедливо і безпартійно; карн і похвали треба уживати зрідка і розсудно.

5. Учитель нехай не заходить ніколи до сільської коршми, бо втратить у селі свою повагу і значіння. Нехай поступає собі в тій справі після німецької пословиці „Zur rechten Zeit, am rechten Ort und im rechten Masse“.

6. Нехай живе у громаді зі всіма партіями у згоді і ані занадто висше ся ані понижав ся.

7. Нехай живе і вбирає ся відповідно своему станову.

8. Найкрасша прикмета учителя се терпеливість і пановане над собою,

9. Учитель повинен мати до свого занятя одушевлення і любов, не відроблювати лише механічно свої години, очікуючи нетерпливо кінця науки. Такий учитель подібний до наймита, нанятого на дні. Працюючому учителеви, що має перед собою певну ціль, минав час у школі дуже скоро. Учитель, що працює з примусу, не піде наперед. Здібний швець має причину бути більше гордим на своє ремесло і стан, як злий лікар, злий адвокат або злий учитель. Жаден чоловік не є такий незносний, як той, що що-дня проклинає своє занятя, а не може вишшого дістати; жаден знов не є такий привітний, як той, що задоволений своєю роботою і зміє собі аї так вигідно розложити, що живе і робота і власна хата і люде ему милі.

10. Ми osiąгнемо поправу нашої долі і школи тим скорше, чим голосніший буде наш голос о поміч. Світови треба показати, що з нами мусить числитися ся. Коли-ж ходить о се, аби показати нашу силу або довіре народу до нас чи в петиціях, чи в депутаціях, чи то в чім вишнім, то виступаймо тогди всі разом і однодушно, не спускаймо ся, аби одиниці жертвували ся для цілого стану всюди й завжди. Не забуваймо на слова „Разом сили сполучимо, дивнемо і найтяжший труд!“

Хоть отже тяжка наша праця, то будьмо задоволені своєю судьбою і працюймо щиро далше, бо праця єдина з недолі нас вирве і сонце засвітить колісь. Знаємо, що нема на світі такого чоловіка, котрий би не дожив якогось розчарованя! І хто хоче щось osiąгнути, мусить ставати до борби.

Та-ж наше ціле життя то ніщо инше, як лише постійна боротьба. Сумно, хто по першій втрачений битві покидає дальшу боротьбу!

Хто сьогодні побіджений, може завтра побідити. Сьміливо-ж, братя, до праці ставаймо, а то тим більше, що від кількох літ наступив на поля шкільництва ліпший час, бо нашими інспекторами є мужі взяті із нашого стану, що знають дуже добре, де учителя болять і судять его лише по его праці і по его захованню. Теперішні наші інспектори то не давні холодні, бюрократичні наставники; они наші приятелі і порадики, що допомагають нам, де лише можуть. Але не забуваймо, що они урядники і мають свої тяжкі обов'язки супроти вищих властей. Кожний працюючий учитель знає тепер, що его роботу замітять і винагородять. Отже по нашій роботі буде й наша заплата!

Потреба рускої гімназії в Самборі.

Після основних законів австрійської конституції публичні школи повинні бути так уладжені, щоби в краях, заселених кількома народами, молодіж кожної народності мала спроможність побирати науку в рідній мові. Постановою ся відповідає також вимогам всякої здорової педагогіки і правам природи. О се право Поляки від давна побирають ся так під російським як і пруским пануванням; тільки на галицькій Русі се право, заповучене тут врешті і конституційними законами, заперечують они Русинам, признаючи его нам лише в міру „справдісної потреби“ і присьвоюючи собі *iure caduco* рішення, чи в кождім поодинокім разі така „справдісна потреба“ заходить. Се рішення ми мусимо собі за кождим разом аж вибороти. І так доси вибороли ми собі рускі гімназії у Львові, в Перемишлі, в Коломиї і в Тернополі.

Сих гімназій, які маємо, є рішучо за мало; і то не тільки в порівнянню до того, що нам після основних законів право належить ся, за мало, але і в порівнянню до „справдісної потреби“, яка оказує ся мимо всяких перешкод, з котрими наша молодіж мусить бороти ся, поки дістане ся до гімназії, і опісля, коли вже до неї дістане ся. Мушдури, вступні іспити до першої класи, при котрих особливо іспит з польского языка не тільки фактичну трудність справляє рускій молодіжи, висока оплата шкільна і острі класифікації, — те все не дуже причиняє ся до зросту фреквенції рускої молодіжи в гімназіях. А таки мимо всіх тих труднощай і перешкод, природних і штучних, фреквенція зростає.

Станиславівські Русини вже від довшого часу заходять ся коло того, щоби здобути отворення руских паралельок в станиславівській гімназії, виказуючи „справдісну потребу“ таких паралельок. Те саме виказувано вже і що-до самбірської гімназії. Тепер мусимо сю справу знов порушити!

Сего року числить самбірська гімназія:

в класі	Русинів	Поляків	Жидів	разом
I. а.	16)	31	14	61
I. б.	26)	26	9	61

в класі	Русинів	Поляків	Жидів	разом
II. а.	8) 23	31	7	46
II. б.	15)	18	11	44
III. а.	19) 27	15	5	40
III. б.	8)	25	3	36
IV. а.	16) 30	23	2	41
IV. б.	14)	17	5	36
V.	24	30	2	36
VI.	20	19	8	56
VII.	17	25	4	46
VIII.	11	21	6	38
Разом	194	281	76	551

Як бачимо, у всіх класах є тільки Русинів, що бували і у нас давнішими часами гімназії, котрі в поодиноких класах не мали більше учеників: а по інших краях, як в Чехах, в Австрії і тепер є такі гімназії. Значить, вже і тепер могла би в Самборі стати окрема руска гімназія. Оскільки більше нашлось би учеників-Русинів, коли би отворено руску гімназію. Стрийський, дрогобицький, старосамбірський, турецький, рудецький повіт — се повіти найближші, а чисто рускі!

Реформа учительських семинарій.

На останній сесії Сейм поручив краєвому Виділові скликати анкету, яка мала би пригадати ся над реформою учительських семинарій, а опісля адати справоздане Сеймові. Краєвий Виділ виконуючи сеймове поручення, вирішив скликати анкету на день 27. с. м. і запросив до участі в ній всіх членів 6. сеймової комісії шкільної. Анкета має зібратися о 10. годині рано в сали нарад краєвого Виділу в сеймовім будинку. Після уваг, які порушено в сеймовім справозданні шкільної комісії, має анкета застановити ся над способом задоволення ліпшого виховання кандидатів учительського стану і над припорядкуванням плану науки в семинаріях до властивих потреб міського і сільського типу народних шкіл.

В тій справі зібралася в суботу анкета в краєвім Виділі. В нарадах під проводом маршалка гр. Баденього взяли участь члени сеймової комісії шкільної і кілька личностей з учительського стану. Члени анкети вибрали підкомітет, який має уложити квестіонар і предложити его в неділю на засідання анкети.

Квестіонар подає:

I. План науковий:

1) Чи поручає ся поділ семинарій після типів міського і сільського? Чи не дасть ся досягнути ціль зорганізованим двоестепенною семинарією?

2) В случаю поділу: Чи для семинарії міського типу має ся збільшити обсяг науки піднесенням умови прийняття, удержанням приготавляючого

курсу для всіх учеників, піднесенням фольмального образования взагалі — а обмеженням науки господарства?

3) Чи поручає ся заведення постійних курсів виділових для виділових учителів і получена з тими курсами виділової школи яко школи вправ?

4) Чи семинарію сільського типу має ся сполучити з різничою школою, чи в такім сполученні сповнить она свою задачу і в яких услівях, іменню: які мають бути жаданя при вступі, якого віку має ся вимагати від вступаючого, кілька літ має тривати наука, о скільки належить обмежити формальне виобрановане, щоби вищим предметам видати більше практичний напрям.

II. Інтернати:

1). Чи інтернати мають бути обовязкові для всіх учеників, а тим самим урядово організовані, чи їх розвій і організацію належить полишити приватній ініціативі, а обмежити ся лише до їх поверта і нагляду?

2) В якій мірі пожаданим було би поверта краю і держави; в напрямі запомаг і стипендій?

3) Чи поручає ся засновати один великий інтернат для всіх учеників заведеня, чи менші?

III. Взагалі:

1) Чи потреба розширити науку релігії і релігійного вихованя в семинаріях.

На неділішнім засіданні анкети ведено дискусію над поодиновими точками квестіонаря. Голос забирали майже всі члени анкети. Бесідики годили ся з тим, щоби не розширяти наукового плану, однак конче треба познакомити учителя з господарством. Також жадано, щоби в семинаріях більше уваглядиювано релігійне виховане молодежи.

Інавгурація шкільного року

в новопоставленім у Львові жіночій учительській семинарії відбула ся ві вторник дня 30. жовтня о 11. год. перед полуднем. В гарно прикрашений сали нового будинку заняли почесні місця краєвий маршалок гр. Бадені, о. архієпископ Ісакович, о. мітрат Туркевич, президент міста Малаховський, віцепрезидент шкільної ради Бобжинський, шкільні радники Дзедзіцький і Барановський, інспектор Токарекий, шкільний референт замісництва Залеський та ще кілька членів шкільної ради краєвої і директор заведеня п. Зубчевский. Понизше засів учительський збір семинарії, а сально заповнила битком шкільна молодіж в числі около півтретя соти. Торжество розпочало ся посвяченням води о. мітратом Туркевичом, почім о. єпископ Вебер при олтари поставленім в сали відправив Службу Божу і посвятити цілий будинок. По довершенім посвяченні забрав голос п. Бобжинський і в короткій промові зазначив ціль шкільництва, його розвиток, підніс значіння учительства для просвіти народу та для добра суспільности і оголосив отвореня семинарії. По ній промовляв директор Зубчевский та зворнув увагу на становище, яке жєницина займає нині серед суспільности та при кінці заліс многолітствієм для монарха. Хор семинаристок відсвѣчивав австрійський їмн по польски і по руски, почім одна зі семинаристок п-на Вайдівна промовляла іменем товаришок по польски а п-на Витвицка по руски. Вкінці забрав голос о. архієпископ Ісакович, пригадуючи на покликав жєницину до високих цілі та про обовязки, які она має сповнити для добра загалу та кінчаючи свою бесіду, поблагословив зібраних. На тім покінчило ся торжество інавгурації.

Визнає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцію відповідає Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка, під надходом К. Беднарського.

Передплата:

на рік 1 ар.
60 кр., на пів-
рік 3 ар.

Одно число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Соборной
ч. 7.Администрация
ул. Тевтонская
ч. 19.Неопечатані ре-
клами без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Деякі об'яви ляку у дітей.

Одним з найвчасніших чувств, які у дітей проявляють ся, се чувство ляку. Се чувство в нижшій або в вишшій степені причастне всім дітям певного віку, проявляєсь однак так всьляко не лиш у різних одиниць але і у тойж самої одної одиниці, що на позір видає ся річною неможливою, висказувати про него якісь загальні уваги або висновувати якісь внесення. Одна дитина пр. лякаєсь зьвірат а не боїть ся темноти, иньша знов на відворот. Таж сама дитина навіть в одній фазі свого дитинства боїть ся деяких предметів або людей чужих, а в другій фазі ні і се не тому, що якийсь попередно дізнаваний ляк перемогла, бо часто лучає ся, що фаза полохливости слідує по фазі відваги. Сюллі (Sully), що сю сторону дитячої психології вельми подрібно обробив, справедливо звертає увагу на се, що на ляк у дитини зглядно дуже малий має вплив досьвід, се-б то згадка відчутих терпінь. Діти — як учать щоденний досьвід — найбільше боять ся річий незвістних, дивних, чужих, а об сім, що прикрого перебуло ся легко забувають. Найбільшу скількість фактів переляку у дітей можна легко підтягнути як раз під сю категорію: переляку ізза річий незвістних, невитолкованих, дивних і се саме найкраще пояснює нам факти, в яких дитина оказує переляк в виду явищ, на нашу думку найневинніших.

Щоби добре зрозуміти се чувство у дітей, треба его прирівняти до аналогічного чувства у людей дорослих. Се річ звісна загально, що всякий лякає ся, дивлячись на явище, яке на его думку видає ся бути надприродним т. є. таким, що противаить ся основним правилам природи. Наколи-б стіл, на яким пишу, без ніякої видимої причини, ніким не порушений, підійє ся до гори та під стелею повисе, коли-б людина, про яку знаю, що не живе, станула передомною, коли-б мертві предмети нараз почали говорити кромі подиву відчув би я безсумнівно і чувство ляку.

Чим чоловік посідає більше досьвіду та образования, тим лекше здає собі справу з сего, що лежить в границях можливости, а що по за сі межі

виходить, тим менше має спосібності дізнавати сего рода ляку, бо тим більше явищ годен собі розумовим способом вияснити.

Припустім одначе, що чоловік зовсім не освічений перший раз в життю побачив фонограф і пересвідчився, що предмет очевидно мертвий починає по людськи говорити. Его переляк буде зарівно сильний як і природний. Знаємо також, що люде темні сего рода явища приписують загально силі "несамовитого". Для дитини світ явищ містить в собі далеко більше тайн чим для найтемніших дорослих людей, а їх ум рівнож потребує видіти в оточенню, якусь правильність, якийсь постійний лад, чув себе занепокоєним, коли щось надто очевидно відскакує від усталеної норми. Сею підставою правильності та ладу, яку ми називаємо законами природи, суть для него его личні навички; коли ми лякаємося річчю надприродних, діти лякаються незвичайних. Розуміє ся сей рід ляку в аж тоді можливим, коли в дитини вже усталені до певного степеня деякі призначення; згідно з сим легко завважати дасть ся, що дитина в перших місяцях життя не лякає ся ані нового оточення ані чужих лиць.

Полохливість, яку зраджує дитина в виду незнаного собі чужого оточення в мішанинню подиву та занепокоєня, з яким вступає до борби так сильна в перших літах життя цікавість. Се чувство не дуже прикре, поки дитина може дивитись здалека на незнакомі лица або предмети та чуючи коло себе опіку когось собі близького пр. матери або няньки, замінюєсь в справжній переляк, коли зникне ся точка опору, або коли незнакомі люде — як се часто лучає ся — бажаючи приступом здобути собі в дитини ласку, надто до неї наближують ся або беруть її на руки. Здає ся, що еще більше лякає дитину, коли видять близьке собі лице але в якихсь незвичайних обставинах. Іменно вельми вразливі та нервові діти в певній фазі дитинства показують переляк, коли зобачать когось зі своїх найблизших в якомусь особливому одязі або в якійсь незвичайній поставі. Одна дволітня дівчинка, приглядала ся мамі, як перший раз в зимі убиралась в кожух та зимовий капелюх, та хоч поступенно обсервувала сю зміну, мимо того, коли мама вже зодягнулась, відсувалась від неї з плачем та з очевидними ознаками переляку. Зовсім подібний примір подає Сюллі. Та сама дівчинка, як мала вже три роки, страшенно розплакалась та почала дрожати, коли побачила маму в танці. Те саме повторялось, коли бачила маму в купілі а батька, як пливав на ставі. Доперва, коли її очі з сими новостями освоїли ся, ласк уставав.

Се факти не так дуже виїмкові. Матері нераз розповідали авторови зовсім подібного рода спостереження. Вияснене їх на основі вище сказаного, як на долони. Для дитини найбільше знакомиим лицем єї мати або нянька; воно відчуває, що їх присутність, опіка, та заходи се підстава існування его. Самозахований інстинкт каже дитині шукати опору в випробуваній опіці сеї найближчої істоти. Видячи, що з нею-ж щось творить ся дивного, що вона не така, як зазвичай, відчуває дитина таке вражіння, якого-б ми дізнавали, коли-б нам в дословнім значінню слова земля з під ніг обсувала ся.

Дуже з тамтим посвоячений, хоч на око суперечний рід переляку повстав в дитині тоді, коли після довшої перерви спостерігає знов авістні собі місця або знакомі лица. Сюллі подає і такого переляку кілька примірів. І як се часто приміром лучає ся, що батько або мати, що мусіли на кілька неділь розлучити ся з дітьми, вертаючи домів, думають, що їх постійки ними вельми утішать ся, а застають противно цілковите розчарування в своїх надіях.

Діти не лиш, що не тішать ся приїздом родичів але з очевидним ляком від них по кутах ховають ся. Можна однак безпечно таким случаем засумованих родичів потішити, що переляк сей не є доказом, що діти їх не пізнали, але противно він переконує, що діти їх памятають. Се питоменність великого числа дїтний сего рода, що або цілковито не лякають ся чужих людей, або що ще їх не лякають ся. При деякім висиленю уяви і се чувство дасть ся пояснити.

Память в дитини витворюєсь поволи, в першій фазі життя зовсім дасть ся приміняти пословиця: „що з очей те й з думки“. Вражіння в умі відбивають ся осібною, одно затирає друге та лише сї утравляють ся, які часто повторяють ся в близьких відступах часу. Спомини дитини мають таку саму осібнокову вдачу. Дитина памятає деякі факти, але не памятає, як одні по одних наступали, та не уміє їх довільно відтворювати в уяві. Потрібно аж якихсь виїсних вражінь, щоби їх викликали. Аж по кількох літах життя зачинає укладати ся в свідомості певний рядок споминів, певна тяглість власної питомої автобіографії, до якої навіязують ся нові вражіння. Тодї також витворюєсь здібність довільного спомину, а в наслідок того минувші факти стають для нас цілком чужими.

Ми завжди з ними до якогось степені освоєні, завжди знаємо, що вони були та що ми гляділи на них; знаємо також, чому вже на них не глядімо, та при яких умовах могли-б їх знов побачити. Коли пр. нагадую собі мої дитинячі літа та відтворюю у своїй памяті родинну хату та родинне село, то знаю, де вони лежать, як до них їхати та наражую себе на се, що побачу їх зовсім несподівано, а безсумнівно чув би себе неспокійним, коли б пр. положив ся спати у Львові, а збудив ся в родинній хаті на селі. Те саме відноситься і до всякого, кого пізнав і собі нагадую. Кожного знакового уміщує моя память на тлі якогось окруження та призначає ему місце в хронології мого життя. Про кожного знаю, чи можу его побачити, та яка імовірність, що з ним адібаю ся. Перелякав би ся немало, коли-б думав, що якогось знакового вже не можу побачити, бо его вже нема між живими а він нараз стає перед моїми очима. Для дїтний, що ще не мають у своїй памяті того загального тла споминів, довша розлука є тим, чим цілковите зникненє, довга перерва в баченю знакового лица є тим чим воскресєнє, тим більше, що вони не вміють собі пояснити ні причини зникненя, ні причини воскресєня.

Для поясненя наведу найновішими часами обсервований примір: Шестимісячний хлопчина щоденно від свого уродженя бачив в дома кухарку, яку вельми любив. Нераз вона его бавила, заступаючи няньку, та щоденно показувала ему всілякі сміховинки, якими сердечно тішив ся. Коли мав пів року, кухарка пішла в инше місце служити а по трох неділях прийшла відвідати своїх давних господарів. Малий, що ще не лякав ся чужих лиць, коли єї побачив, сховав голову на рамена няньки та почав з переляку плакати. Попередня щоденна привичка зробила се, що ся кухарка стала ся для него невідлучною частиною его найблизшого окруження. Зникла, а він зовсім природно не адавав собі з сего справ, як се сталось, яким чином та для чого? Не згадував єї; просто перестала для него існувати, впала як камінь у воду та дитина привикла так добре до сего, що єї вже нема, як і до сего, що настала нова кухарка. Сї всі зміни не зробили на ньому ніякого вражіння, переховнувши в его свідомості. Аж се видалось ему чимось непонятним, дивним, що перед ним ставула людина, яку так добре знав, а якої вже не було.

В его очех видалось се чимось казковим, наче-б яка марá в минувшини і то минувшини забутої, перше сего рода явище в его коротенькім житю, якого минувшини числилась доперва на місяці. Додати треба, що була се дитина нервова та вражлива, хоч при тім сьмілива та рівнодушна на чужі лиця. Тут впрочім сей переляк викликало сильне вражінє. Не можна его вважати наслідком несьміливости, бо до того треба старшої дитини, але просто було се нагळे нервове потрясенє подібне до снх, які викликають пр. сильний звук або наглый рух. Було в сьому чувстві може бути також рід зворушеня, якого дізнаємо, коли пр. побачимо давно забуті місця, або давно забутих людей, яких перше добре знало ся, тільки у нас розсудок такі зворушеня повздержує, та надає їм лагідний та ніжний вид, а не потрясаючий та денервуючий.

Нігде може спеціальні питоменности дитинячої натури так сильно не виступають на зверх, як чувство ляку. Між дітьми а дорослими істнує в сьому взгляді навіть деяка суперечність, для них страшне не раз щось таке, що для нас сьмішне та й на відворот.

Ся суперечність одначе найчастійше лиш позірна, а коли розважимо умові різниці, питоменности віку, ступінь психічного розвою, непонятну положивість у дітей в виду деяких фактів, то легко порозуміємо та признаємо мусїли, що се чувства вельми східні з чувствами дорослих людей.

Коли-б на ті обяви ляку у дітей уважійше приглядати ся, то може бути пояснила би ся нам не одна загадка діточої природи.

В. Д. Герасимович.

З парискої вистави.

(Народне шкільництво в Сполучених Державах).

В відділі шкільництва, а іменю шкільництва народного, перше місце між иньшими державами займають Сполучені Держави. Се діє ся не лише тому, що стан загальної просьвіти в тім краю є дійсно високий, а поступ на тім поли скорий, але що раз постановивши взяти участь в всесьвітній виставі, не ошаджувано ані часу, ані труду, ані кошту, аби показати сьвітови як найдокладнійший образ і як найбільше ним зацікавити.

На саму шкільну виставу посьвячено 400.000 франків, зібраних з добровільних жертв міст і держав американських; не досить, що старано ся на визначеній для себе просторони зібрати як найбільше число оказів і як найліпше їх угруновати, виделеговано ще особи, що перебувачи стало на місци удїляють гостям виясненє, а один інспектор публичних шкіл з Нью-Йорку, І. Рожер, замешкав на цілий час треваня вистави в Парижі і виголошує відчити о американських школах, послугуючи ся при тім фонографом і кінематографом, так, що слухачі можуть рівночасно, дивлячи ся на образки шкільного житя, чути голоси дітей і виклади учителїв. Розуміє ся, що се послїднє має лише вартість звичайного средства виставової атракції. Однак з причини вистави піднято ся важнійших праць. Зібрано іменю в двох томах (кождий

о 500 стр.) дуже вичерпуючі і ученими спеціалістами написані монографії, що дотикають всіх галузей американського шкільництва.

Вистава народних шкіл обіймає передовсім їх статистику. Курс народної школи триває 8 літ: від 6—14 року життя. З 45 держав 30 запровадило шкільний примус. Сполучені Держави мають понад 15 мільонів дітей, що ходять до елементарних шкіл, а цифра їх в протязі останніх 30-ти літ подвоїла ся. Шкільний бюджет в тім краю є імпонуючий. Самі школи народні спотребовують річно 200 мільонів доларів; в тім 123 мільони пенсій учителів і інспекторів, пенсії досить високі і певно найвищі, які донебудь побирають народні учителі. Найбільше винагороджене побирають они в західних державах над Спокійним Океаном, бо там середня пенсія учителя виносить 58, а учительки 50 доларів місячно. Загальне число учителів в Сполучених Державах перевищує 400,000; в тім більше як $\frac{2}{3}$ учительок. Процент жінщин побільшає ся безустанно. В останніх часах обіймають они що раз частіше висші уряди в шкільництві; тепер в уже триста інспекторок, з котрих дві доступили найвисшого уряду в адміністрації публичного виховання в Сполучених Державах.

Аби собі втворити докладніший образ американського шкільництва, треба однак зредукувати троха ті взагалі імпонуючі цифри. Наперед з поміж дітей записаних до шкіл, досить значний процент до них не ходить. Дальше, шкільний рік в Америці дуже короткий. Як ідеал вважає ся 200 днів заняття в школі, однак той ідеал не є нігде досяжний. Середнє число днів науки виносить 143; максимум, до яко доходять східні держави, є 174 днів. В наслідок того не всі народні учителі віддають ся виключно своему завдовви, але вважають його як додаткове заняття. В деяких сільських шкільках, до котрих ходять діти лише через 2 або 3 місяці в зимі, викладають люди, що прочу часту року займають ся иншою працею. Певну компенсацію за короткість шкільного року становить довгий вісімлітній курс елементарної школи.

Задачу, яку положила собі народна школа, подає коротко в слідуєчий спосіб один автор згаданої монографії: „Кожного будучого горожанина повинна она научити читати, а іменно читати щоденні і періодичні часописи, зовсім поправно писати, рахувати в зачерку чотирох ділань і дробів, а вкінці познакомити до певного степеня з географією. Був би то дуже скромний зачерк образования, если-б не то, що вміне читання часописей в поглядю автора має дуже обширне значіння: „Є то здібність застановляти ся над народними справами і розуміти їх“. Впрочім народна школа в Сполучених Державах вважає ся лише приготуванням до самоуцтва, до которого отвиряють широке поле дуже численні і розповсюджені популярні бібліотеки і читальні.

Хоч при федеративній системі Сполучених Держав не існує і не може існувати ніяка центральна власть, котра регульовала би після певної норми устрій шкіл і програм, а кожда держава може приновити характер своїх шкіл до місцевих умов; однак завдяки великій лучности і солідарности учительства, частому порозуміванню ся, розповсюдженню педагогічних часописей і безустанній виміні гадок, устальов ся певний одностайний тип школи, що затирає в значній степені льокальні ріжницї. Програми і методи суть так до себе подібні, що в краях, де є найбільша централізація науки як пр. у Франції, не є більша одностайність.

Добровільне наслідування, переціплювання на власний ґрунт кожної суспільства випробованої реформи, викликають той сам наслідок, що де инде розпорядження влади, може лише з тою різницею, що поступ є скорший. Впрочім при недостаті адміністративної централізації існують всілякі учительські товариства. Вони рішають спірні kwestії, опрацьовують програми і провадять певного рода контролю над станом шкільництва в краю. Головним їх стремлінням в останніх часах є улегчити перехід з народних до середніх шкіл.

При перегляді програмів, так і праць учеників, ударило передовсім натиск на практичну сторону виховання. Теорії дуже мало — дуже багато вправ. Найбільше покривдженням предметом є історія, передовсім же історія Сполучених держав, впрочім дуже коротка; за те великий натиск кладе ся на географію. Арифметика і природничі науки, а вже найбільше рисунки, грають дуже важну роль в науці. Рисунки суть не лише предметом обов'язочим в протягу всіх 8-ох літ, але є ще і помічним средством при науці кожного иншого предмету. Стрічаємо ся з ними в всіх зошитах, вони ілюструють вправи учеників, географічні описи і історичні оповідання. А треба і на се звернути увагу, що на перекір практичному характерови народа не має ся наука виключно на цілі лише ужиток, але і естетику і то в великій мірі. Не ходить виключно о докладне віддання того, що ся видить, але і о вироблене смаку і почуття краси. То-ж кожда школа старає ся познакомлювати учеників з репродукціями славних творів штуки і звертати їх увагу на красу в природі.

Народні учителі побирають фахове образование в школах нормальних. Школи ті мають 67,538 учеників. Се значне число, але зовсім не вистарчаюче для великого числа народних шкіл, бо не всі ученики тих шкіл посвячують ся станови учительському і не всі їх кінчать. Богато з них переходить до університетів, уважаючи їх не фаховими школами але щеплем до висшого образования. Тому то Америка має ще досить значне число учителів позбавлених спеціальних педагогічних кваліфікацій і звідси досить часті жалоби на шкільну рутину, над'уживання підручників і т. д. Однак Американці старають ся усунути ті недостаті ріжними способами. В недостаті відповідного числа фахових шкіл творять вони приготавляючі учительські курси, дуже численні і численно навіщувані, і т. зв. Teachers Institutes, заведення, в котрих переважно доповняють своє фахове образование учителі вже чинні в народних школах. Се є без сумніву але, що перед приступленням до фахової праці не достають они достаточного підготовлення, але сам факт, що в протягу урядованя не перестають образовувати ся, що їх досвідчення всиправ і обяснює теорія і на відворот, може забезпечити американській школі велику силу житєву і забезпечити їй в потоненю в перестарілій рутині. Властива задача тих інститутів є доповнюванє і безнастанне розширюванє образования урядуючих вже учителів, котрі в часі посвященім на ті студії побирають без перерви свою пенсію. Як виховуючі заведення, служать они лише від біди, в недостаті чогось кращого.

Крім тих існують ще літні школи і т. зв. University Extension. Вкінці треба ще і згадати і про те, що на 430 колегій і університетів є 220 катедра педагогії. Побіч виділів: правничого, медичного і инших мають они педагогічний виділ, а не зависимо від того істєє кілька висших шкіл, академій педагогічних в Нью-Йорку, Чікаго і инших більших містах.

Дуже розповсюджені суть також читальні кружки учительські. Оригінальною прикметою їх є то, що в протягу одного року читає ся, коментує ся і пояснює ся найбільше два або три наукові твори, з котрими учасники як найдокладніше ознайомлюють ся. Всі ті інституції ривалізують з собою в стремління піднести духову рівень учителів. Впрочім безустанне образоване і усовершенуване є поставлене як засада, від котрої трудно ухилити ся.

Дипльоми і уділювані учителям дозволеня давати лекції мають звичайно значіне лише для тої місцевости, де зістали видані, а рідко служать на ціле житє. Се суть термінові патенти, найчастійше на три або чотири роки; тому-ж то учителі не можуть заведбувати ся під карою утрати становища.

Майже всі публичні школи суть мішані. Зміна в тім напрямі довершувала ся скоро, що свідчить на користь починених в тім напрямі досвідчень. Процент учениць в мішаних школах зростає безнастанно, рівно як процент учительок. В порівнянню з товаришами оказують дівчата в більшости случаям певну висість наукових поступів. Приписують се в части їх пильности і моральним прикметам, а в части тому, що атлетичні спорти не відривають їх від науки.

Осібний відділ американської вистави становлять муринські школи. Ще 1829 р. існувало право в державі Георгії, заборонююче учити писати або читати чорних і червоних людей і озвачуюче грошеву кару і батоги за такий проступок. Нині в 16 полудневих державах образує ся коло півтора мільона муринських дітей, однак все таки о мільон менше, як би з огляду на загальне число образовати ся повинно. Досить значний процент муринів заповняє колегії і університети муринські, а учительскій і духовний стан ваблять найбільше муринську молодіж. Учителів муринців є тепер 25.600.

Значно менше численні школи Індиян. Їх раса вмирає дуже скоро. Індіанських дітей нема більше як 33,000, з тих 20.000 навчає до шкіл, переважно інтернатів, з огляду на велике розкинене червоноскірних в мало заселених околицях.

Серія фотографій, присланих на виставу, репродукує сцени з життя шкільного тих місцевостей. Можна на них обсервувати ту поступенну метаморфозу малих „дикунів“, що перетворюють ся навіть зовнішно під впливом цивілізації. Ті „дикуни“ становлять впрочім дуже добрий матеріал. Процент здібних і пильних учеників є в індіанських школах дуже високий. Також досить значне число червоноскірних посвячає ся учительству.

Під оглядом шкільної гігієни перевищують Американці всі народи. Судячи з надісланих рисунків і оказів і з монографії: „School Architecture and Hygiene“, будівки американських шкіл зближають ся майже до ідеалу. Мимо того суть они пропорціонально недорогі, если взяти під увагу їх естетичний вишній вигляд і знамените внутрішнє урядженє. Они суть обширні добре вентильовані і ogrівані. Діти не сидять там в лавках стиснені побіч себе, але суть уміщені кожде особно.

В деяких містах містять ся школи на найвищих поверхах величезних каменниць, а на даху, під голим небом находить ся рекреаційна сая. Однак рідко треба брати ся аж таких средств. Сполучені держави не жалують місця своїй шкільній молодіжї.

В порівнянню з французькими школами приміром ударає в Америці недостача шкіл доповняючих. Се можна толкувати собі ріжними причинами: довшим курсом елементарної школи (у Франції 6-літний, для дітей від 6—12

року), великим числом загальних самообразуючих средств і більшим напливом учеників з початкових до середніх шкіл.

Недостача науки релігії і науки моральності виходить з відси, що кожне віроісповідане і кожда з численних американських сект уділяє дітям релігійного і морального виховання в недільних школах, існуючи зовсім незалежно від публичних виховуючих заведень.

Впрочім справою виховання в Америці не займають ся виключно лише спеціальні влади, але цілий загаль, репрезентований ріжними товариствами, корпораціями, громадами, містами, округами. Звідси то пливе незвичайна сила життя, рухливість і скорий поступ шкільництва в тім краю.

Чи на иньших планетах живуть люди?

Написав Йоган Ціллер.

Богато людей лютить се, що наша земля не є найважливіша у світі. Але в самій річі, чим є та маленька куля в порівнянню з сонцями, що в далекій далечині літають в етері зі своїми трабантами наоколо якоїсь загадочної осі? О них поучає нас хоть троха спектральна аналіза, зрештою не є вони для нас нічим иньшим, як світлячними огоньками незнаної форми, а заводити ся ними, се для новика гра фантазії, якою можемо забавляти себе хіба у вільних хвилях.

Що нічого округ сонця, де ми знаходимо ся між знаменитими планетами. Ними займаємо ся ми і все повтаряємо питанє, які сотворіня на них живуть і чи взагалі вони залюднені?

Коли мене о тім запитала дитина в родиннім кружку, то я відповів: „Люба дитинко! докладно сего не знаю; однак була би шкода, коли би на иньших планетах був той сам порядок, який є на нашій землі — а нашу землю назвали найбільші тенії колиською болю і понижєня. Може на иньших планетах є красші відносини і ліпші люди“. На дитаче питанє можна скоро відповісти, але і поза родиннім кружком ломлять собі учені голови над тим, чи на планетах живуть які сотворіня, а навіть роздумують поважно над тим, як би то з мешканцями на марсі навязати зносини. Я сам застановляв ся докладно над сею справою і прийшов до пересвідчення, що то не можливе. 6 річи, які перед ними укривають ся і на віки будуть укриті — *ignoramus et ignorabimus* (не знаємо і не будемо знати). Якжеж може бути инакше? До нині не знаємо як трава росте, чому камінь кинений в гору паде на землю, або чому кінець магнетичної голки показує на північ.

Питанє є, чи иньші планети замешкані і чи лише на нашій одній-одицькій землі в цілїм сонїшнім окрузі, який виносить біліони міль, живуть розумні сотворіня. Зачинаймо над сим застановляти ся. Найближше сонця, т. є. між сонцем а Меркуром відкрив Leverrier в початках сего столїтя планету, котру він назвав Вульканом. Опольцер сказав, що ся планета покаже ся в р. 1879. в місяці марті, але вона не появилася. Сподївали ся єї побачити в маю того самого року підчас затемнєня сонця і хотїли єї відфотографувати,

але на дармо — она не появилa ся. Leverier обрахував, що вона окружає сонце раз на 20 день; з того можна бачити, як близько вона від сонця.

Деякі звіздарі здогадують ся, що вона розплила ся в сонце. Та сама доля чекає передовсім і Меркура. Сего також не легко побачити, бо він дуже близько сонця. Рано сходить він разом із сонцем, у днину зникає в соншнім світлі, а вечером заходить разом із сонцем. Не багато людей его виділо, а Коперник нарікав перед своєю смертю, що він мимо старань таки не міг его побачити. Але перед теперішніми далековидами він не утіє а Скін-пареллі побачив его яко плинну, горячу кулю, оточену парю. Такі є сильні проміння сонця на віддалені 8 мільонів географічних миль. Отже ані бесіди, щоб на тій планеті були живі сотворіня.

Не ботато приємніша є і доля Венери, хоть она віддалена від сонця на 15 міль. Її атмосфера вправді не бурлива, лише спокійна, а мимо того не могло би там надля горяча жити ніяке сотворінє. Адже і на нашій землі часом страшенно горячо, хоть она віддалена від сонця на 20 міль. Африканські подорожники Рольф, др. Нахтігаль і Стенлі оповідають, що часом мали під своїми наметами більше як 50° С. і що навіть молоді Негринята умирали від такої спеки. А як далеко сягає та спека на обох півкулях? Ми чули, як горячо буває не раз у полудневій Африці, або у північній Хінї. В Петербурзі м'якне в літі від спеки асфальт на вулицях, а в Норвегії під північним бігуном є долини, в яких у липні панує величезна спека. О значнім обниженню тепла на нашій землі нема пока що і бесіди, хоть Гельмгольц обчислив, що наша земля має уже 14 мільонів літ.

Чи на тім ославленім Марсі є люди? Се дуже неправдоподібне. Здає ся, нема їх там. Він віддалений від сонця 30 міль і не дістає стілько тепла, що ми. До того він малий — его об'єм виносить четвертину нашої землі — і більше вже остиглий. Він мусить бути вже дуже старий, бо гори на нїм зовсім спорохнавіли — позістало тільки каміне і рінь. Куля білярдова має в порівнянню з Марсом більше горбів і долин. Так звані „канали“ на нїм, се нічо инше, як вода, котра на пісковій рівнині плине куда хоче, подібно як у Африці плине вода пісками по хмаролемі. Границі снігу на бігунах північнім і полудневім сягають багато дальше. Конець кінцем він є опустушлий і звиний. Говорять, що его мешканці мусять бути на високім степені культури, а особливо що розуміють ся на математиці, а то для того, що планета Марс існує вже довго; тому треба зі всіх кораблів, що є на землі, уложити фігуру твердження Пітагора і чекати, як дістане ся відповідь з Марса. Поминувши кошти такої забавки, треба би ще й довго чекати. Можливо, що колись жили на Марсі люди, але коли і тепер там они живуть, то з огляду на кліматичні відносини мусять они культурно стояти ще низше від Ляпландців, про котрих тупоголовість ми знаємо добре. Ні, на Марсі не можна знайти нічого цікавого, хоч би ми навіть послуговували ся шклями з парвської вистави.

Що можемо подивляти у астрономів, то їх бистроумні здогади. Так з неретулярного круження Меркура здогадав ся Leverier, що там мусить бути ще инша планета і відкрив Вулкана. З перешкід, які у своїм бігу має Уран, здогадав ся він, що там мусить бути ще одна планета і не спочив так довго, аж в р. 1846. відкрив Нептуна. Подібно Кеплер, опираючись на значнім віддаленню між Марсом а Юпітером, здогадував ся, що між тими двома планетами є ще й третя. Він помилив ся о стілько, що пізнійше замієць одної планети відкрили там цілу групу малих планет, котрих з огляду на їх слабе

світло і тодішній шкел не можна було доглянути. Найбільшею між тими планетами є Церес, котрої вісь має 50 миль довжини. Кліо тільки на 4 милі довгу вісь. Розуміє ся само собою, що ті малі планети не можуть бути замешкані; бо віддалені від сонця на 60 міл. мил; до того ще не мають они атмосфери.

А тепер гордість і слава наших планет — Юпітер. Він є 1500 разів більший від нашої землі. Можна би думати, що хоть ту є досить місця для людей. Се правда, що місце найшлося би, лише біда, що ґрунт тріх за горячий, бо се незмірне тіло ще неостигло; оно становить кулю з розпаленої ляви, а та лява така горяча, що там не могли би жити не то люди, але і бацплі. Сонце не дуже підносить температуру на Юпітері, бо воно віддалене на 100 міл. миль. Крім сего є там ще два нещастя; одно: скорість, з якою Юпітер обертає ся наоколо своєї осі, так, що день триває там лише 9 год.; друге: місяць там такий довгий, як у нас рік, а се після нашого смаку дає за мало ріжнородности. Се одностайне положенє не багато змінюють і чотири місяці, що кружать навкруги Юпітера, хотяй се красиво мусить виглядати, як в ночі чотири місяці нараз появлять ся на небі... жерело натхненія для нічних поетів. Загалом беручи мене багато часу, заким ся красна жовта зьвізда буде могла жити якісь сотворіня.

Також і Сатурн є незамешканий. Се є ясно світляча зьвізда. Сонце не може давати єму світла і з сего вносимо, що се зьвізда із власним світлом і буде власним світлом так довго світити, доки промінї єї не стануть червоними. Се може тривати дуже довго, подібно як на Юпітері, бо і се є велика зьвізда, 9 тисяч разів більша від землі. Ова віддалена від сонця на 200 міл. миль. Коли-б ми дивили ся з Сатурна на сонце, то воно видавало би ся нам так завелике, як помаранча. З Урана не видно єї ліпше, як приміром від нас Венеру, хоть ся планета 80 разів більша від нашої землі. Всі ті обставини не багаті потішають нас бо заким Сатурн стане такий змивний, що станувши на нїм, підоснї не осмалять ся — то тимчасом буде на нїм зовсім темно.

Щож можна би сказати о нещасливім Нептуні, звідки сонце видає ся малою зьвіздою? Він порушає ся у страшнім змиві і в такій пітьмі, що хоч око виколи... Ми люди питаємо наперед, яку користь приносить якась річ і після того судимо єї. Якеж право до істнованя має тіло небесне, котре є більше від землі понад 90 разів, котре світить так слабо, що ледви єго видко, а котре від сонця віддалене на 600 міл. миль? Щоби на Нептуні були люди, о єїм нема ані бесіди і шкода, що Leverier єго відкрив. Або чи приносить усі вичислені планети крім нашої яку користь? Чи не є вони попросту тілами, які не маючи анішої роботи, крутять ся наоколо розпаленої кулі, яка їх вкінці проглотить?

Переклав Микола Левицький.

Учительські справи.*)

Усім відомо, яким дуже важним чинником для суспільности єсть народна школа. Коли би усі з правдивою жичливістю для народа мали сю

*) Буковина Ч. 128.

річ на увазі, то до сеї пори не одно лихо знищило ся би в зароді, то зовсім інакше виглядав би тепер наш край, як в дійсности виглядав.

Попробую вказати способи, якими можна-б трівало забезпечити успіхи з науки, що єї подає народна школа. То-ж приступаючи до річи зараз на вступі розділюю їх на дві категорії, а то.

1. Здало би ся розширити науковий плян на сїм до вісім лїт; то-ж примус кожного до школи ходити, мав би бути 7 до 8 років.

2. До повторюючої науки, аби ходили рік зглядно два, але аби більше годин призначено на се як до тепер.

3. Найголовніший спосіб до цїли — се підбільшенє платні учителям, щоби могли жити, бо тоді а) можна від учителїв більше вимагати та й б) молоді учителї не будуть шукати де инде хлїба і тим то не потрібно буде закривати очі невідповідними силами, як виступаючими питомцями, учительськими ручних робіт і тим подібними, на чім терпить лише шкільництво.

Що виповнення тих точок у вашій народній школі причинило би ся до тривалого забезпеченя успіхів з науки, то се річ так ясна, що навіть не потрібує доказів. Тому я радше звертаю увагу на другу категорію способів. Способи другої категорії відповідають теперішньому устроєви народних шкіл і залежить дуже від пильности і здібности учителя, тому я і трохи обширніше поговорю про них.

Буває не раз так, що ученик укінчить народну школу а потім коли возьме і найпростішу змістом книжочку в руки, не зрозумів прочитаної. І як-же ему не забути ті школи, а ще ті малі букви? Та-ж він коли виходив зі школи тяжко читав, мав ледви поверховні розуміння про елементарні річи, які подавала народна школа, а що-ж тут говорити про який небудь поступ? Я гадаю, щоби окінчений школяр народної школи на будуче дістав охоту до читання, сказавши, набував ширшої освіти — то першим і найважнішим на се способом, є інтензивна наука в школі. Така наука доводила би до того, що ученик, що скінчив народну школу, міг би при читаню переходити через елементарні понятя, а коли дбалий учитель заохочував до читання і підсував під его смак придатні киявки, то він з часом дістав би таку охоту, яка потрібна до дальшого набуття правдивої освіти. То-ж треба звертати увагу на зрозуміле читанє, а потім раз-по-раз виціплювати охоту до читання, а се остатнє можна сказати, наслідок першого.

До заохоченя молодіжи до читання, а тим до забезпеченя успіхів науки і ширшого образования, могло би причинити ся уживанє книжочок з так званої бібліотеки для молодіжи. Правда ті бібліотеки складають ся по найбільшій часті з 6 до 7 книжочок, а й то або в німецькій язичі друковані, або в незрозумілім стилі і правописи етимологічний. Тому повинно учительство і в тій справі забрати якийсь голос. Поки-що однак з'ужиткувати се, що є; треба роздавати духово розвиненим ті книжочки, розуміє ся з початку забавні байочки і тим подібно, а потім з поучаючим і заразом забавним змістом.

Коли відбирає учитель пожичену книжочку, повинен переконати ся, чи ученик зрозумів прочитанє.

Але і поза школою є способи, якими можна забезпечити користи з науки. Першою річю до того вважаю читальню; тому треба старати ся, щоби в жаднім селі не бракувало читальні де би дорослі сьвятами і неділями мали нагоду і прочитати щось для себе интересного. В читальни пожичали би

книжки і газети і кождий з членів міг би правильно в протягу певного часу перечитати певне число книжок. З часом могло би навіть прийти в читальни до декламаторських вечерків. До того правда потрібно в читальни хоч одного ревного, працьовитого чоловіка, але не в тім річ.

В селі, де нема читальні, міг би ось який спосіб заступити по часті се; а то: В неділю і свято мали би ся сходити молодіж і господарі, а учитель читав би їм новини в політичнім або релігійнім дусі, розговорював би з ними об тім і сім користнім. Добре би було, як би при кожній сільській нагоді як: храм, танці, або весілля, будь які сходи, збираю на закупно книжок. В кінці може на просьби громад сойм би щось подарував на такі річі.

Дальшим способом тріваого забезпеченя успіхів науки уважаю навіть здібність, наклін учителя в якімсь напрямі; от хоч би охоту плеканя садових дерев. Тим, що прикладом учитель провадить взірцево садівництво, доводило би ся до вгляеня в книжку, та розвитку ума.

Жилка до наслідуваня в чоловіці дуже велика.

Ряди дерев, красний овоч, надія на добрий дохід манить проходячого спитати ся посідача, якою дорогою доходить до так красного саду? От видите так і так, а впрочім виджу, що маєте велику охоту также такий садок мати, коли-ж чптати знієте, дам вам книжку, з якої зможете навчити ся, яким способом приходить ся до такого садку; а, коли би вам було що не ясне, то прийдіть та придивіть ся моїй праці, а при тій нагоді поясню вам то, чого не розумієте.

Коли лиш наш охотник почав працювати над заложенем саду, то певно буде старати ся ліпше про се дізнати ся, буде шукати книжок а тим і ми досягнемо хотай по часті наші бажання. А як добре йде, то може ще і другі дістануть охоту закладати садки, а по часі, могло би й до того прийти, що увійшло би в життя товариство, котре занимало би ся плеканем садів, і от одна нагода більше для старших здібати ся з книжками.

А сьпів церковний не був би також тим способом тріваого забезпеченя користий з науки нар. школи? Чому ні? Але тут треба уважати. Розуміє ся, що до того треба втягати бувших учеників, котрі вже може і газдами. Скаже може хто, се неможливе; бо де ж буде приходити старший чоловік на проби? На се відповім коротко: „Можливе, бо як один і другий трафляе ту штуку, то і кождий з нас зможе, що лиш має слух і охоту до сьпіву“.

На кінці задача патріота лежала би в заохочуваню брати участь в справах для загалу потрібних. Тут сходить ся чоловік з всілякими людьми, може почути щось поучаючого, побачити шарший сьвіт, тут виринає виміна гадок, — коротко сказавши, добре поведєня впливає дуже користно.

Наведеними способами праця патріота ще цілком не вечерпана; они (ті способи) всі дають ся зібрати ось в що: Тим, що виходить зі школи давати як найчастійшу нагоду стикати ся з книжками і то такими, котрі би він і цізнавав, що они суть средством до набути осьвіти.

Працєюмо, на скільки наші душевні і тілесні сили дозволяють. Працєюмо в школі, дбаймо і про долю єї, ставляючи єї в ліпше відношенє до других заведєнь; бо лиха доля теперішня школи і наша. Праця мусать побороти всі перепони, а тоді і ми з Іларіоном Грабовичем на запитанє: „Хто щаслив?“ будемо в спроможности казати:

Один рік за другим пливе, убігає,
І радість і смуток несе:
Весну і молодість з собою забирає,
І будить жите в нас нове.

Щасливий, хто ділом значить жите своє,
Хто марно тих літ не прожив,
Хто в серцю з надійов, в душі з супокоем
В будучність глядає — щаслив!

Люди Гореча, дня 3. листопада 1900.

Теодізь Порембський учитель.

Рух в Рускім Товаристві педагогічним.

Дня 1. падолиста с. р. відбули ся другі звичайні загальні збори Філії Рус. Товариства педагогічного в Станиславові. Членів прибуло до 50, число вельми показне, зваживши, що того дня було зимно і непогода. Збори відкрив голова Філії п. Ник. Мороз. В своїй промові згадав теплими словами про пок. Андрея Шахновича, основателя і першого голову, і про пок. Николая Білецького, члена Філії, а присутні віддали честь їх пам'яті вставши з місць.

Зі справоздань виділу збори довідали ся, що Товариство сильно розвинуло ся через рік т. е. від часу основання, бо числить 139 членів. В сім році виділ працював головню над тим, щоби придбати потрібних фондів і оснувати бурсу для синів найбільшійших членів, і се ему удало ся. Нині удержує бурса філії 22 питомців, а то одного за повною оплатою (20 корон), а решту за зниженою від 10 до 16 кор. Однак такі оплати не покривають коштів удержання питомців, тому кожний місяць приносить недобір, а той в зимі ще зростає, бо треба буде більше опалу. Однак єсть надія, що при ласці Божій і помочи людей, котрі розуміють вагу просвіти народної, бурса буде красно розвивати ся.

Ого щирого і великодушного покровителя знайшла сесея інституція в особі Впр. о. д-ра Іоана Гробельського, крилошанина станиславівської капітули. В часі ваканцій жертвував він 100 корон на урядженя бурси а тепер 2000 корон на будову дому для бурси. Зібрані переняті вдячністю, віддали честь щедрому жертводавцеві вставши з місць і відспівавши многоліте а разом вислали депутацію, котра зложила ему подяку. Ухвалено також віднести ся до Головного виділу, щоби Впр. о. д-ра Гробельського іменував почетом членом Товариства. Рівно ж заявили збори телеграфічно щирю подяку Просьв. Еп. Андреєви Шептицькому за его моральну і материяльну поміч для бурси. Звістно бо, що слиби не заохота зі сторони Владяки і не безплатне уміщення, яке він жертвував, Філія при малих своїх фондах ще не так скоро могла би була приступити до відкриття бурси. Збори застановляли ся над способами придбання фонду на будову дому бурси і прийняли відповідні внесення уступаючого виділу. Також оживлена була дискусія над иньшими спра-

вами бурси. Голос забирали: оо. Струтинський, Кульчицький і Порайко, пп. Каранович, Гузар, Витвицький, Мороз і пані Дмитриківна і Кадайська. Зі справоздання касового довідалися збори, що фонд Філії по відтягненню всяких видатків і 5⁰/₁₀₀ з річних вкладок, котрі належать ся Головному відділові, виносить 87 кор. 28 сот. Прихід бурси (з різних жерел) виносив 755 кор.; тими грошми покрито кошти урядження бурси.

Комісія контрольна знайшла всі рахунки в порядку і на її внесення уділили збори абсолютну уступаючому відділові.

До нового відділу Філії увійшли: о. Іоан Порайко яко голова, пп. Нав. Ластовецький, Ник. Мороз, Мар. Якимовський і Ем. Кадайська яко виділові, а яко заступники виділових пп. Мар. Кшепінська і Мих. Девосер.

По зборах мав відчит п. Мар. Якимовський на тему „Свобода волі людської і детермінізм в світі психології“. Збори вислухали відчиту з великим заняттям і подякували прелєгентови рясними оплесками.

По вичерпанню порядку дневного замкнув збори голова Філії о. Порайко. Він візв в присутних до дальшої праці на поля народної просвіти і подякував їм за участь в зборі, особливо замісцевим.

В день зборів відбув ся вечерок з товаришескими забавами на дохід бурси. Вечерок розпочала п. Константина Малицька, учителька з Галича, прекрасним відчитом на тему „На межі XX. століття“. Наша симпатична літератка справила присутним правдивий пир духовий. Сердечна їа за се подяка. Відділ Філії повинен постаратись о видрукування тої праці, щоби дати ширшій публиці можливість пізнати хороші гадки, які Вп. прелєгентка висказала.

Член Філії.

Перші загальні збори Філії Руского Товариства педагогічного в Буєску відбули ся 4 жовтня с. р.

Зібрало ся до 50 осіб, між ними 7 священників, 4 панї і 5 учителів із Золочівського.

Збори повитав о. Віктор Бзерський, парох з Гумниск, голова тимчасового відділу. Розповів про всі дотеперішні заходи коло заснованя Філії; піднісши обставину, що збори випали в день іменини Ёго Вел. цїсаря Франц Йосифа I., сконстатував, що наша робота коло вихованя молодого покоління має на ціли принести користь не лиш народови рускому, але краєви і цїлій державі, й візвав присутних, щоби повстанам з місця і трикратним „многая літа“ заявили любов і вдячність Найвси. Панови; підніс значіне Товариства педагогічного в нашій народній розвизку; агадав з жалем про несимпатичний привіт ёго в кругах місцевої польської інтелїгенції; вкінці попросив вібраних о діяльну підпору.

Відтак о. Василь Лиско місцевий сотрудник відчитав привіт від центрального відділу Товариства і на провідника зборів поручив о. І. Захарієсевича, пароха з Желехова а на секретаря п. Василя Ладу учителя з Деревля. Потім п. Ст. Обертас, учитель з Буєска, відчитав і пояснив важкіші місця статута. Заряджено впис нових членів і вписало ся 23 осіб. Привітуплено до вибору голови і відділу. Головою вибрано о. Бзерського, виділовими пп. Обертаса, о. Лиска, І. Коссара учителя з Русилова, Прихідка учителя з Пітрив (із Золочівщини), а заступниками виділових пп. Шмату учителя з Побужав і Наливайка учителя з Вільшаниці (із Золочівщини).

По виборі наступили внесення членів. О. Сидір Зельський, парох з Милатина, виїс: а) щоби віднести до головного виділу в справі заснованя руских кружків педагогічних на лад існуючих польских; б) щоби заохочувати селян до посилання здібайших синів до шкіл середних і з патріотичним пожертвованием без винагороди приготувати їх до вступних іспитів. — П. Ст. Обертас виїс, щоби заводити по селах науку анальфabetів. — О. І. Дорош з Ракобутів виїс, щоби члени філії відносили ся прихильно до читалень, бо они мають продовжати науку подану школою, а де нема читальні, щоби старались о заснованя її. Сесе висесеня піддержав також о. Захаріясевич. П. І. Коссар виїс, щоби Товариство педагогічне мало на першім плані підпору педагогічну і методичну для самих учителів, а яко руске помагало їм допровадити до поправного вислову і правильного наголосу в народній мові, бо се єдине неодного відозватись по руски на конференциях учительских. — О. Лиско критикував систему шкільну, що приневолює рускі діти набувати вже елементарні відомости на підставі польскої мови і насилає до шкіл, не тільки міських але і сільских, учителів, що не вміють по руски. Ёго слова підпер о. Захаріясевич, вказуючи, що такий стан є в Желехові. — П. В. Лада говорив о тім, що наша інтелігенция за мало працює над просвітою селян, за мало інтересуєть школами, а вже найменше Товариством педагогічним, хотяй се є загальною недугою нашого краю, в котрім є лиш три товариства педагогічні, не так як в Чехах або в Німеччині. — П. Цепух боронив системи шкільної, твердячи, що шкільництво у нас підносить ся а з ним просвіта селян, бо образованє подаване на підставі якої небудь мови буде завсїгди образованим. — П. Нос, учитель з Борткова просив духовенство, щоби підтримувало шкільну працю учителів а о. Ем. Петрушевич парох з Буська, візав учителів, щоби в згоді з духовенством працювало над просвітою молодого поколїня, бо школа дочка церкви, що переняла на себе частину тих обовязків, які первістно сама церковь сповняла.

Опісли голова подякував зібраним за участь і бесїдникам за їх інформації уділені виділови, просив о одушевленє до роботи в Товаристві і закрия збори.

Зараз потім відбулось засїданє нововибраного виділу, котрий уконститував ся в сей спосіб: Стефан Обертас заступник голови, о. Василь Лиско каснер, п. Іван Коссар секретар, п. Прихїдеко контрольор. Порішено відбувати засїданя виділу що місяця.

Засїданє Головного Виділу руского товариства педагогічного відбуло ся дня 20-го жовтня під проводом заст. голови проф. Білецького. Запали такі ухвали: 1) Ухвалено отворити курс анальфabetів дня 1 н. ст. падолиста. 2) Ухвалено отворити при виділовій школі ім. Шевченка курс для науки руского языка для дївчат шкіл львівских. 3) В справі курсу до шкіл виділових ухвалено довідати ся, чи Вис. власть згодила би ся, щоби курс той тривав цілий шкільний піврік. 4) Принято до 40 нових членів. 5) Ухвалено розіслати до розпродажи всім членам Товариства цеголки Бурен в сумі по 2 кор. 6) Референт філії п. Панківський здав справу про збори філії в Тернополі і Перемишлі і повідомив о заснованю нової філії в Буску. 7) Ухвалено заложити музей педагогічний і просити Вп. Родимців о ласкаве присиланє книжок і иньших річий шкільних на адресу Товариства. Принято а подякою до відомости, що Вп. п. Антін Павеніцкий, старший учитель у Львові:

жертвував до того музею кільканадцять старих Букварів і інших книжок.
8) Що-до справи мови викладової в школах Виділ зробіть в своїм часі відповідний ужиток на підставі даних, які має.

Філія Руского Товариства педагогічного в Станиславові одержала в сих днях лист такого змісту:

„Станіславів дня 27/X. 1900. До Хвального Виділу Товариства Педагогічного в Станіславові. Небавом входимо в новий рік, новий період в життю народів. Стан, в яким нас Русинів хвиля ся застане, рішати ме о нашої народній свідомості та спосібності до культурної праці, а тим самим о нашім праві до місця поміж цивілізованими народами. Уважаючи собі за честь бути членом Товариства Педагогічного, що покляло собі далекою задачу придбати нашому народови як найбільше патріотичної інтелігенції з поміж широким а убогим верств нашої суспільності, вважаю моім патріотичним обовязком в так важкій хвилі життя народу звернути увагу Хвального Виділу на пекучу потребу побудованя власного дому для бурси Товариства, котрий би відтак став розсадником правдиво руско-українського духа на окрешаючі політичні повіти. Даючи ініціативу до того так донеслого діла, жертвую на згадану ціль (будову дому бурси) з моєї сторони квоту 2000 (два тисячі) корон, які я по доповненню звичайних касових формальностей до рук Хв. Виділу в найближшій часі зложити готов, а заразом з нагоди недалеких загальних зборів Товариства вважаю вказаним, щоби Хвальний Виділ вже на сегорічні загальні збори дня 1. листопада явив ся з проєктом призовання дальших на будову потрібних фондів. Маючи в Бозі надію, що мій почин відібе ся згідним та жертводлюбним відгомоном в серцях патріотичної нашої суспільності, бажаю Хв. Виділови за приміром других центрів руско-народного життя дійти як найскорше до пожаданої цілі, а поки що *viat sequens!* — З правдивим поважанєм Др. Іван Гробельскій, крилошанин“.

Оголошуємо сей лист прилюдно в сім пересвідченню, що Високоповажного жертводавця (котрий недавно тому жертвував на нашу бурсу 100 кор.) тим не прогнівимо; се не для пустого „славословія“, а лиш тому, що горяче слово щарого патріота і народодлюбця, завершене великодушним ділом, стане пориваючим приміром для других. — За виділ філії руского Товариства Педагогічного в Станіславові. Ник. Морев голова, М. Ластовецький секретар.

НОВИНКА.

— Тунель з Європи до Африки. В французких і англійських дневниках обговорюють справу сполученя Гібральтару з сушею в Африці, іменно в Марокко. Як через утворене Суецкого каналу розділено два великі континенти, так тепер проєктований тунель має їх на ново з собою сполучити. В Лондоні заснувало ся вже акційне товариство, котре має старатись о зреалізоване того великого плану. До передвиступних робіт не можна було вже тепер приступити, бо показали ся великі труднощі політичної натури. Іменно мароканський цісар не годить ся на уділене позволеня на будову тунелю, побоюючи ся, щоби в дальших наслідках край его не був виставлений на цілковиту утрату самостійності.

Передплата:

на рік 1 зр.
60 зр., на ці-
лий рік 3 зр.

Одно число 20 зр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУССКОГО ТОВАРИЩЕСТВА ПЕДАГОГИЧЕСКОГО.

Редакция
ул. Соборная
ч. 7.Администрация
ул. Театральная
ч. 19.Неопечатані ре-
клами ці без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

На межі XX. століття.

Відчит п. Меланії Маліцької на загальних зборах філії Руского Товариства педагогічного в Станиславові.

Рік ось минає, як під тричезним ударом золотого молотка дев'яностолітнього старця в Римі розімкли ся навісаяж сьвяті ворота Ватикану, ведучі з портику в гллуб базиліки — розімкли ся, щоб приготувати вірних до вступлення в сьвятинию нового століття. Ще два місяці і знов той самий молоток того самого старця зачинить на довго символічну Порто Санта! Ще два місяці і брама одного великого простору часу западе на вік поза нами, замкне ся неначе одна книга великої житєвої історії.

Житє людське і его розвій годї вправді обмежити на календарну рахубу часу — много дат проломних в історії припадає на літа цифрові як раз не округлі — а все таки вплив той поділ на певні періоди мабуть з потреби духової нашої натури, коли він став ся так загальним. І так зросло ся се вже з нами, що ми складаємо житя в десятки і сотки, перелистковуємо его епохи наче глави інтересної книжки і спішимо до другої цікаві, що она нам розповість, як розваже проблеми передше поставлені, яку долю лагодять героям, що виступили у попередних її шпальтах. І такі то проломні хвилі бувають так в житю одиниць як і народів, хвилі — котрі подібно як деякі місця настроюють нас поважно, побуджують до певних рефлексій, здержують — так сказати-б — на шляху житєвім — неначе-б в таких хвилях таємничий ангел минувшости торкнув нас стиха своїм крилом і пошепнув ще раз поглядіти оком душі поза себе на колишнє пережите — чи мов віщим духом вказав на одну ясну мить те, що темна будучність вкриває.

І ось ми стоїмо на шпиль величезної дієвої філії. За нами поринає у пропасть неворотної минувшости 19-століття — столітє парі і електрики, надчоловіка, надаражливости і всякого рода надфікцій — столітє нервів і декадентизму — а передовсім, що зі сказаного слідує столітє надпоспіху, котре зродило ось у свого кінця те покоління жадне нових вражінь, жадне нового

століття. І всі з запертим віддихом ждуть приходу нової ери, немов она заспокоїть всі їх бажання, впровадить їх у сьвітину щастя. Що принесе нам нова хвиля? який ключ вивісити на своїм стягу: *Lasciate* чи *Avete ogni speranza*? ось питання, які палять мозок всіх, котрі глибше люблять глянути в долину, а немов випереджаючи будучність дрявчою з нетерплячки рукою відкривають рубець таємного завтра. Чи се цікавість тих дівчат, що на Маланки спляють в огні найсердечніші свої душевні бажання і з серцем тьохкаючим від зворушення ловлять ухом послідні північні удари годинника? чи се та горяча жажда знання, яка підняла молодого Єгиптянина в Саїс під стопи таємничої Ізиди зірвати сьмілою рукою серпанок з обличчя грізного божества правди? Чи нетерплячка ся то велика туга, велике, горьке бажання чогось крашого, ліпшого, вишого? Сумніваючі ся духи жадаї скорого покінчення своїх терпінь горнуть ся пристрасно до всего, що бодай повідом правди заблисне і хватають сквапливо за нову чашину нового покріплюючого напою, хочби се була і отруї чара.

І так за часнику велика одна карта людскости відверне ся, велика прогалина замкне ся зі всім, що ціле столітє скинуло у ню — а жертв там безліч: і трупів і крови, сліз і поту — мрій і заводів, мозолів і розпук. Чи замкне ся она справді на віки чи минуче вже і пропаще? Филі рік сипляють безповоротно і не вертати ся вже там самим руслом — але в житю нема нічого так дрібного ні на вид мізерного, що провадало-б у безвістях — филі життя вертають — хоч у змінєній формі а повертають і нераз силою удару минувшости розбіють хатину щастя, яку безжурна людина ставить на основах теперішности і грімким громом залунають по ясній синяві неба.

Так життя вириває нам по перцеві з крилатих наших мрій, роздирає безжалісно на куски сердешні рани серця і разносить кудись то сьвітами. І хоч даремно шукати їх у сьвіті, болить найменший видертый шмат і туга споює нас з ними на завжди і годі сердешних страт позабути. — В житю всьо дивно путає ся і мішає, річи дрібні викликають великі, а за відокремленою на вид подією можна найти тисячі укритих услівій, котрі на неї зложили ся. Тому то суспільність зарівно як і одиниці тоді лишень поступає як слід, наколи в хвилях наклонюючих до рефлексій не заслонене завтра винкає в себе і в положенє сучасне, котре в лавці причин і наслідків дієвих творить перехід від минувшости в будучнину.

Кожний сучасний примінює образ часу до власних переконань, кожний в нїм добачає те, чого добачити хоче і справджують ся на нїм слова Гетого в Фавстї:

Was die Herren den Geist der Zeit nennen,
Ist der Herren eigener Geist,
In dem sich die Zeiten widerspiegeln...

Але минувшість вже цілєська перед нами розкрита, тайн її ми вже сьвідомі, она втратила для нас дієву повагу і давні сьвятості в руїнах потоптані лежать...

Мов розлога прогалина стелить ся поза нами столітня картина. У її почину ясніє мала стать великого Наполеона — на кінцевих стрічках Панама і Драйфусада. А скрізь борба: на поли політичній за свободу волі — на поли духа за свободу думки. Італія довершує великого діла сполученя — Греція визволює ся з під ярма невірних. А геть далеко, де трощє цукрова

солодким колише стеблом бере ся Куба. А на сході у царстві сніжного царя тріскають бомби динаміту, ростуть шибениці, білий Сибір заселює ся. Аж ось понад зловіщий гук пушок проніс ся слабій жіночий поклик: „Die Waffen nieder!“ слабій силою, та могучий тремтячим в нім горем, та страшний повенню сльа і крови, що в них купає ся людскість. Но мов у відказ сему покликови загрозотіли розривні кулі гордого Джон-Була понад тихими оселями Трансвалю — мов у відказ оружні полки „культурних“ Європейців приплили до берегів нечовинних Китаїців!

А серед тих борб на поли політичним, посеред гуку пушок і динамітів — гудять машини, працює пара і електрика, свист залізниць прорізує широкі сніжні простори, густі ліси та степи розлогі — криють стрункі кораблі розколихану грудь океанів. А низом несе ся зойк одинач голодних і порабощених, що кличуть хліба! до них прилучує ся голос можних сего світа, голос розпещених вернів, що кличе — вражін! *Ranem et circenses!* лунало колись по площах хитаючого ся Риму під кінець великого пролomu історичного, коли понад знаменами цісарських орлів, яснїтя стала зоря нової релігії. Хліба і вражін! чутні відгуки коваючого столїтя. А поезія їм вторує: Хліба! волі! Кличуть співачи болю, поет нуждарів — Вражін і повні життя! лунає піснь других. А иньші знов роздирають грудь власну і шматки ран викидують на світ, жовчию зневіри напоють людскість, а пірвавши струни поетичної бандури стукотять молотком песнізму по кістках ідеалів.

Та ось на Ясній Полянї став новий апостол старої правди і мужицку сукману задігнувши на плечі і чепіги плуга узявши у руки, шукає Христа не в Брусалівні ні на горі Гарізім а в духу і правді поклонати ся ему каже... А з півночі сфінкс норвегських фїордів гуде на цілу Европу, кидаючи штурдерні питання. І ставить проблеми до розв'язки, загадки сповиті в млі символїчного містицизму, що надать многих Єдинів, котрі даремно ломлять собі голови над ними — сфінкс мовчить — а яко епілюї своїх проблемів кидає на межу ХХ. столїтя питання чи нову загадку: Колиж нам споміж мертвих прокинути ся?

А на далекім сході від Сяну поза Дою несе ся ключ: Світла! волі! Світла, котре добуло би нам волі, волі! хотра подасть нам світло — дрожить в груди 30 мільйонного руского народа, того народа, що в него пісня на устах, мозолі на руках а серце чотири мечі крають. Та доля мовчить, не відкликуєсь — лиш инодї зацінять ся Діппро, згадавши завзятих чубатих Запорожців — загремить Чорне море, та зітхне стиха кровю справлений степ український? — небо мовчить, не чує, а нарід жеде, дожидає. Аж ось від Києва, де старий Славутиця сині котять води, ясноволосий сільський хлопчина іде шукати стовпів, що підпирають небо. Не найшов неба, а найшов Уральскі казмати та голий степ кірїзський, та люту журу, що зжирала душу — та високу могилу коло Канева... Не найшов неба пророк, але пішли другі за ним шукати і залунало живе єго слово скрізь від сходу до заходу, несучи з великим маєм зелений листок надії. І прокинули ся з просоня дрімучі і почувись панам у власній хаті і забажали волі і світла і стомилеві чоботи узули на ноги, щоб дігнати другі культурні народи. І почала ся горячкова праця і люта борба почала ся — борба така, що то висушує мозок і підтинає сили а хвилини не дає супочинку. І праця загоріла ся по всіх усяодах — а ключі лякнущих такої лунають що раз дужше, не втихають... Хліба! і тисячі вимарнілого люду поважає рідну землю і жене на погибель за море. Волі! і острі

багнети жандармські точать кров з грудий тихих горожан. — Сьвітла! і указ царський і тероризм братнього народа важкою колодою паде на голови тих, що посміли до него повернутись. І йдемо і падаємо — і прокидаємося і засипляємо — і ніби живемо а замираємо — а за кожним конвульсійним дрожем неудачі, по кождім часовім летаргію викидаємо євангельське слово: Чоловіка не маємо! людий раб брэк!

О диво! два тисячі сто літ минає з часу, як Діоген шукав по ринку атенським з ліхтарнею чоловіка, людини поміж людьми — два тисячі сто літ, а ми знов нині его шукаємо, хоч на услуги в нас і газ, і електрика і лучі Рентгена! Чи їх нема, чи найти їх годі? А коли нема, то чому нема? а коли є, то де нам за ними глядіти? І як повимати нам того чоловіка, котрий потрібний нам у всякому ділі, котрий увійшов би у всі інтереси і потреби духа людського і любовію обіймив і найменшого брата? Чоловіка шукаємо — не Übermensch-а, котрий би з висоти свого духового аристократизму глядів згирдливо на глупу товпу — не потентата волі, в котрого грудех сьвітить віща зоря его судьби, котрий сліпо вірить у свою місію і допче зелізною стопою усякі перепони — ані істот нам не треба, в котрих надмірний приріст серця ослабив енергію чину, котрі чують за міліони, а не в силі і для одиниці нічого зділати. Людини тільки нам треба — гармонійної людини — і такої нам не найти? Тисячін аучних проблемів розв'язано в сім століттю, квестів погляду на сьвіт і життя абсорбують уми філософів, мікроскопійні єства відкрито в воздуху і воді, найдальші планети приближено до землі, а про людину позабуто? А прецінь Мец Французів, Плевна Турків — борба Бурів з Англійцями і наші послідні боротьби політичні найважливішим доказом, що значить правдива людина там навіть, де рішає скількість армат чи жандармських багнетів. Яка сему причина, ще не брэк нашим часам великих таланів, за те брэк їм правдивих людей? Чи горячкове житє поступу, проявляюче ся на всіх полях людської діяльности, надмірна праця при що-раз більшій конкуренції не сприяє внутрішній праці духа над самим собою, не дає хвилини часу до застановлення ся над власним характером і образом самого себе? Чи вихованє одиниці эле поваге і поведєне не привносить відповідних результатів?

Нарід чи раса повинні додатно впливати на людскість, повинні внести щось до скарбниці дївової — і навпаки: одиниця повинна і свою частинку зложити від себе, бо тоді доперва, коли найважливіше і найкрасше своїх чувств і серця і ума приложити до всесьвітної сьвятині — тоді доперва розвинула ся она внові як частина суспільности, сповнила свою задачу житєву. Ані високе знанє хочби і всесторонне, ані артистичне уздібленє одиниць ані високі теорії не творять ще самі через себе цивілізації. Плято без учеників, Фідій без знатоків, великі серця без послідователів, се тільки жемчуги непомірної цїни, зачинені в кліти чоловічій, се великанські але дрімучі мотори, не получені з великою машиною — житєм. Доперва зісполені з людкостію через діла — знанє, талант, етику витворюють асиу і тенлу атмосферу цивілізації, стають ся тим догідним гостинцем, що оминаючи пропасти і тісні манівці поведе людскість до єї призначеня і цїлий. Одиниця сама по собі ніколи не розвивала ся і розвивати ся не може. У старинних підчинена она була ідеї державній, необмеженій волі авторитету. В Спарті приміром мала она стільки значіння, о скільки причиняла ся до удержаня великої державної машини і силою своїх м'яснів адобувала їй refemонію на поли битви. Християнство

піднесло одиницю яко найсовершенніший твір природи, зродившийся під подихом божої ідеї — увільнило її з під влади царів земних підчинивши царству небесному — казало відречи ся свого „я“ тут на землі, щоб тим певніше віднайти его в небі.

Новітні часи, часи стоїзму і сильно розвиненої індивідуальности жадають повного вижиття одиниці, увільнення її від усіх приписів етичних і суспільних, підчиняючи її тільки розумови і его вимогам. Її прогрішення оправдують слабостию людської вдачі і природними потребами серця і нервів, на котрі нема спини, отже і вини за них нема. А жити хоче ся, жити і вживати, жити і не терпіти. Але як каже поет:

Лиш хто любить, терпить,
Кого бій ще мавить,
Людське горе смутить;
А щасте веселить —
Той цілий чоловік —

Доперва, коли великий біль особистий заоре і заскородить душу, на такому ґрунті справленім кровю власних ран і покропленім невидимими для світа слезами — виростає особливина рстлина — великий світовий альтруїзм, що довершує істоту повного чоловіка. І такий цілий чоловік, а не окалічені его форнаменти, одиноко гідний ідеал новочасного виховання — повний чоловік, не дробницевий і покорчений, яким стає нині під впливом сильної і далеко посушеної спеціалізації не іно в праці промисловій але і зарівно духовій.

І кому-ж задача утворення такого чоловіка припадає? В першій мірі сповнити має її дім родинний — далі складають се і на школу. Але-ж школа не учить жити — она подає тільки дівторі зброю до боротьби житєвої вказує її ясні зорі, до котрих стреміти їй, щоб не попасти у брудні калюжі.

Уміти жити — трудне, високе вмінє,
Котрого жадна книга не навчить,
А лиш навчає досвід і терпінє
І любов, що всіх ріднить і єдинить...

Без життя, котрому ми надаємо напрям, школа не сповнить як слід своєї задачі, бо не спускаймо з уваги, що школа з давен давна ішла все радше за струєю життя, чим житє за струєю школи. Тай вихованє понимати-б нам треба широко — яко полученє вспівділанє родини, школи, і цілої суспільности не тільки на дитині але і на зрілого чоловіка в добі, коли він спосібний вже самоостійно думати, вироблює собі погляди на світ і житє. Чоловік виховує ся і его виховують до самої смерті — він учить ся з других а его знов житє стає книгою морали для окруженя в першій мірі для найвразливішої его частини для молодого покоління. Молоді бо душі не розвивають ся через інтуїцію, а формують ся на взорах які довкола себе додають. Не на молодежї, отже не на дітях наших спочиває будучність а на нас самих, бо нове покоління буде тільки таким, яким его сучасна хвиля, себ-то сучасні люди утворять.

Школа се лиш одно звено в великім ланци чинників, що складають ся на вихованя народу — а годї вказати, котрий з них найважливіший — мабуть ні одного не вільно нам маловажити, бо дрібниці рішають нераз о побіді. А як в вихованю одиниць впливи слабші і сильніші зливають ся: родичі не тільки виховують дитину, а і самі під її впливом виховують ся — учитель навчає ученика і на відворот силу річий від него знов переймає — подібно і в вихованю націй ділають поспільно на себе поодинокі чинники. Їх се рід якоїсь, так сказати-б духової гравітації, що вязже і удержує ества в одній гармонійній системі.

Відродженя народу може наступити тільки через відродженя его членів — відродженя членів залежить від вихованя. Яка одиниця, таким буде нарід, така его доля бо-ж одиниця вносить в загал усі свої прикмети і хвиби, що природним правом природи зростають відтак в поколіннях з силою долі спадаючих тіл. І тому то так великої ваги для нас все те, що складає ся на гармонійний устрій — людини, усі її чинники, які складають ся не повного цілого чоловіка. А розуміємо тут виключно сферу духових прикмет людини, а з тих передовсім прикмети чувств і волі, не думки. Думка при природній і гармонійній звязи всіх справ духа відбиває лиш істоту чоловіка, в формі теоритичній, розумовій — в формі переконань — коли знов моральні переконання людини рішають про її діла і жите. Тому і інакше-б нам оцінювати як відступлене від певних теорій розумових. Зміна сих послідних не тільки не приносить неслави, а навпаки може бути доказом висшости духової. Учений, котрий десятки літ голосив щось за правду а на останку пересвідчив ся сам о невірности своїх гіпотез, такий учений — коли одним почерком пера знищить овод довголітних студій, щоб знов до нових розелідів забратись — такий учений заслугоує хвиби тільки на подив і признаня. — Але в сфері моральній жадаємо, щоби благородні почування людини відбивали ся практично в її діланю і то все і незмінно при таких самих условинах — бо чувства і воля становлять людину. Перші дають нам пізнати красу нашого окруженя, переносять її в нас самих, позваляють власну красу на других перелати. Образують їх в собі шукаючи ідеалів в житю і поезиї, в минувшости і сучасній хвили, піддаємо ся їх впливам, бо зносини з ідеалами і внас частину ідеалу оставляють. Однак надто сильний розвій чувств естетичних витворює нездорову чутливість нервів і змислів, — нездорову, бо ослаблює в нас енергію діланя, не позваляє людині кинутись в борбу з тьмою і деморалізацією, зійти у чорну товпу — де-б її винижені естетичні почування усе вражало. Нам, перед котрими стоїть така ще довга боротьба з усіма чорними силами — нам треба людей о сталевих нервах естетично розвинених, але не надвразливих — такі істоти як Платовський Сенкевича о надто великій фінезії душ не для нас — бо нам треба, щоб почування естетичні людини не обмежили ся тільки на вишній стороні естетики, щоб людина субтельна в смаку діл штуки, відчуваюча найдрібнішу дисгармонію фарб чи тонів була і в ділах моральної естетики зарівню педанкою. Бо до сьвятого діла підвигнення народа потреба хрустальочистих душ і сніжно білих рук. Найменші дрібниці і хвиби моральні стають нераз тими кайданами, що окувають руки проводирів народа, дрібниці стають згодом тими могучими силами, котрі і великих мужів роблять малими і стягають у низ з педесталу їх величи. А навпаки люди незнатні а великої сили моральної, о великім почуттю повинности стають героями і добродіями людскости. — Але і мораль понинати-б нам треба дещо строгше, а чесноту лучити завсїгди

тільки з поняттям пожертвування, не біжи з признанням до людей, котрі через те лиш чесні, що не є в незгоді з мінімальними вимогами моральності. В нинішніх часах пересічна людина мусить бути моральною хочби в добре зрозумілім інтересі власнім, хочби тому, щоб одиниця живуча в даній суспільності підійшла під середню норму уморальнення. Але наука новинна поперти традицію і заєдно повтаряти, що правдиво моральним той тільки, хто творить моральність, хто творить добро, хто служить загалови ревнійше і охотнійше ніж слухати мусить. На сім поли у нас опінія все ще остає авторитетом, котрого засудам більшість смирно підчиняє ся. Відси то ті неконсеквенції моральні, котрі будять дрібний злочин, тільки в грубшій проявившій ся формі — а крізь пальці глядять на елегантну провину можних сего світа. Відси то родить ся і фальшиве розуміння власної гідності, розуміння — що не знаходить опору в опінії публичній, що дозволяє нам нагинати етику і правду до потреб власного „я“, до місця, часу і осіб, а передовсім до опінії загалу. Але хто шукає правди — не повинен числити голосів опінії — каже Ляйбніц. Опінія публична не є сим разом послідньою інстанцією, навпаки почуте власної гідності повинно домагати ся ублагороднення понятій загалу, повинно шукати критерієм тільки свого розуму, в почуттю етичним і тверезій критиці. Але ми боїмо ся правди, нашої правди, — боїмо ся відслонити її самі перед собою, — боїмо ся подати її чисту і ясну темним масам, виховуючому ся поколінню — а туманимо їх блягою в теорії та неконсеквенціями в практиці, подаємо лишень поведи правди, а її чисту заховуємо в землю. А забуваємо, що нашу етику осуджує товпа, котрій має проводити просвічена верства, ще етику нашу осуджує молоде покоління, душі здорові, інтуїційно відчуваючі, дитячим критичним умом, де жива правда — відчуваючі з якоюсь горічкою розстрій поміж голошеною теорією а практикою. Не допоможуть історичні приміри великих борців за край, за правду — приміри почуття власної гідності без живих сучасних діл. Що значить такий Курцій, що кидяє ся в роздавлену пропасть, чи Фабрицій гордо відказуючий Пірусови — чи Леонідас, що витривав до смерті на своїм становищі! се мати, і такими для дітей остануть як та казка про шкляну гору і коли ось під боком видять они, як власні їх наставники обкидають болотом народні святащі, як власний їх отець площить ся нині перед тим, що вчора може оплював его нарід, кайдани ковав не его героїв — як уклонює ся від повинності чи народної праці — а стелить ся до ніг тих, від котрих залежить его аванс, похвальна згадка чи кар'єра его дітей. І підлотою моєть ся дорогу до щастя молодому поколінню і зове ся се шумною фразою батьківським пожертвуванням — а забуваємо, що те покоління кине прокломом колінь може за се, що краще було-б пустити їх в світ з одним шматком хліба, але здоровими руками — без видів на кар'єру а з ясним почуттям і любовію правди і власним життям навчити їх почуття власної гідності чоловічої — почувань, які стануть світочами в коліснях життєвих, в хвилях — коли прийде ся людині стати на двох розстайних дорогах, де жде її на одній утрата особистого щастя — на другій спідлене і моральна смерть.

Заціплене і розвиване таких почувань незвичайної ваги хочби лиш для їх суспільного значіння в життю одиниць і націй — они бо стають ся тим духовним мотором, що побуджує нас до гарних діл, — стають основою до вироблення волі, котра доперва надає властиву закраску характерови чоловіка. Они узброюють людину в відпорну силу. Се перевага душі над оточенням, недостача

її зроджує перевагу оточення, а що за тим слідує підчинення її першим ліпшим вражінням. Навпаки сила та опора на почуття морали і правди, повинности і власної гідности покоряє і найстрашніший біль фізичний і не дасть ся ніякій силі угнути. Такою силою відпорною наділений жовітр, що гине під стягом своєї вітчини — так гинули перші християни, так ішов на костир за ідею Джордано Бруно, так гинули ратуючи народну честь і свободу героїські оборонці Буші, так погинула Маруся Вітрова.

(Конець буде).

Шкільне перетяжене з становища психо-фізіології.

В числі складових частин нашого тіла займає мозок з двох причин найважливіше місце: раз тому, що його чинности суть тісно злучені з чинностями ума, а по друге тому, що в нім, так сказати-б, концентрує ся заряд фізіологічного господарства цілого устрою. Фізіологічний стан мозку має великий вплив на перебіг фізіологічних справ устрою. Найбільше виступає той вплив в сфері чувства, а особливо в стані напруження нашого чувства, або в т. зв. моральних зворушеннях. Всі моральні зворушення суть зв'язані з певними сталими фізіологічними явищами нашого устрою, що доказує сам вираз лица, характеризуючий різні наші зворушення. До виразу лица, котрий полягає на більшому або меньшому скорченню або розтягненню сеї або тої групи м'язів, на більшому або меньшому виповненню кров'ю кровоносних приладів, на побудженню або пригнобленню виділюючої діяльності слезних і слизових желез, прибуває постава цілого тіла, його рухливість збільшена до божевільности, або зменшена до безвладности.

Всі ті зміни в іннервації суть явищами несвідомими, наслідками получень в мозкових осередках з одної сторони наших станів чувствених, з моторами тілесних чинностей з другої сторони.

Хто-ж не пізнає з виразу лица, з сліз в очах, або піни на устах, з блідоти, румянця, з виразу самих очей, їх нерухомости або неспокійного бігання, з дрожання, напруження або розтягнення м'язів шкелету — таких чувств, чи там зворушень, як: веселість, сум, гнів, страх і т. д.

Ніхто не сумніває ся, що гнів, страх, радість, встид і т. д. суть станами нашої душі, але рівночасно кождий згодить ся, що се суть стани чинностей нашого мозку, з повнших уваг слідує, що то суть заразом повні стани нарядів нашого тіла взагалі.

Зворушення лежать в сфері духовних чинностей, котрі називаємо чутем. Чи лише в чутеній сфері суть духовні чинности в так тісній зв'язи з життям наших органів, чи сфера пізнання, сфера інтелігенції заховує ся інакше? В сути річи нема засадничої різниці між власттю чуття, пам'яті і пізнання. Ті три складові частини наших духовних чинностей суть в кождім об'яві свідомости з собою як найтісніше получені.

Позаяк ми бачили, що сфера чувства має дуже значний вплив на фізіологічні справи устрою, а сфера пізнання не ріжнить ся засадничо від сфери чуття, виходить отже звідси дедукційне висновок, що сфера висших умовних властей не остає без впливу на фізіологічні (тілесні) чинности устрою.

Що праця умислова впливає центрифугально на обводні наряди, се доказує вже заний вираз лица чоловіка, що глибоко застановляє ся. Що умова сфера ділає на сферу чуття, сего доказом приятьні і прикрі зворушення, котрі виступають виразно яко вдоволене з правди, з логічної згоди; яко прикрість задля похибки, неправди; непокій в сумніві і т. д. Отже вже через те посередництво викликаних відповідних зворушень впливає умова праця на органи устрою.

Б цілий ряд недуг, котрих причиною можуть бути надто сильні або тревало пригноблюючі зворушення, або перетяжене умовою працію. Як ще один доказ впливу духових чинностей на тілесні справи можна навести численні хоробливі збочення, спостерігані в різних частях тіла, або в загальній переміні матерії, в перебігу і в залежності від умових недуг.

Супроти величезного простору, який в теперішніх умовах займають духові чинности з цілого життя і то в щораз ширших верствах суспільности, першою потребою публичної гігієни в нині безустанна пам'ять о тій правді і як найглубше впоюване в загаль, що духові чинности впливають на стан здоровля устрою.

Дальше треба застановити ся над аналізою від'ємного впливу на здоровля надмірної умової праці.

Наперед належить застеречи, що надмірність тої праці в виглядно річну, залежною: 1) від індивідуальної умової енергії чоловіка, 2) від рівно-ж індивідуальної фізіологічної відпорности устрою.

Перетяжена ума може полягати на надмірнім напруженню, або на надто довгій умовій праці. Ту треба зазначити три можливости:

1) надмірне напруження ума при ненадмірнім треванню може відбитися шкідливо на самім мозку (неврози, умові хороби).

2) надмірне і довготривале напруження ума може бути причиною: а) при недостатчній відпорности мозку умової недуги, б) при невідпорности устрою — збочення в загальній переміні матерії або в менше відпорних частях.

3) вглядно мале, але довготривале напруження ума може дати ті самі наслідки що під 2). Ту належать також ті случаи, в котрих то напружене є майже ніяке, але заходить надто велике порушення нормальної потреби відпочинку (безсонні ночі).

Що дотикає тревання праці, треба уважати періодичність, котра ціхує взагалі фізіологічні чинности. Треба добових, тижневих і річних відпочинків. Загальні умови здоровля організму, як відживлюване, воздух і т. д., становлять чинник побільшуючий або зменьшуючий шкідливий вплив напружуючої умової праці.

Вкінці чинником, модифікуючим шкідливий вплив умового перетяження, суть побуджуючі або пригноблюючі моральні зворушення, що єму товаришать.

„Вчасність“ се девіза, яку гігієна виписує на своїм прапорі. Дбати о усування шкідливих впливів з умов життя молодіжи — то значить увільнити будуче покоління від множества недочет, котрим медицина або з трудом або зовсім не була-б в силі зарадити. Приноровлюване гігієни до життя молодіжи є в її найліпшим приноровленем до повисшої девізи. Особливо важне значіння має умове перетяження для молодіжи, котрої мозок не лише мусить більше повнать присвоювати, як мозок найбільшого мислителя, але ще й ви-

творює для тих нових понять неначе нові механізми в собі, а при тім мусить сам рости і заряджувати господарством нескінченного, але скоро розвиваючого ся устрою.

Дитину можна перетяжити умовою праці в двох напрямках; в напрямі розумового комбінування і в напрямі пам'яті. Особливо надмірна праця пам'яті вичерпує в високім степені нерву систему і підкопує здоров'я дитини. Педагог мусить уміти докладно відріжжати знанє від пам'ятаня. В науці треба як найбільше приновлювати поглядову і емпіричну методу, а в збагачуваню дитини знанєм належить наслідувати природні дороги, якими людство доходило до пізнання, отже впроваджувати ту науку дорогами всіх зміслів; збуджувати відповідно цікавість і жадобу знання, аби єго здобуваню товаришили все можливо найдодатніші зворушення. Там, де не можна з природи предмету заосматрювати цікавість, повинно стати розбудження почутя обовязку на місці примусу, дуже шкідливого з становища гігієни. Сповнюване обовязку є причиною додатного зворушення, оно є отже для здоров'я позиточне. Однак треба дуже стерегти ся надмірного натягання струни в тім напрямі, бо і найбільше почутя обовязку не всилі знівечити шкідливого впливу надмірних вимогів. Дуже хосенно, коли умовій праці товаришить пересвідченє, що знанє є жерелом загального добра; з такого пересвідчення вивазають ся дуже додатні зворушення. В заохочуваню молодіжи до праці треба дуже стерегти ся над'уживання амбіції як остороги, як також рації власної матеріальної користи. Перетяженє молодечого ума є можливе також через надмірне побуджуванє уяви і фантазії.

Ювілей XXV-літної культурної праці Омеляна Поповича.

День 18. падолиста, вибрано на святкування ювілею. Було се свято не самого Поповича, але взагалі народної школи. Імя Поповича в остатніх роках так тісно вязане з руским шкільництвом на Буковині, що коли пошановано єго заслуги окремим святом, то при сім святі ніяк не забуто головну ниву єго роботи і тих робітників, що єму помагали хоч би таким способом, що виконували єго поради. Оттам то свято, призначене для особи буишого народного учителя, а тепер провідника руских учителів, дало нагоду звелічати не лише єго самого, але й ту головну ціль, народну школу, для котрої він жив і працював.

Охоту до писаня унаслідив Ом. Попович очевидно по батьку, православному священику. Сей писав і печатав свої річи по німецки, бо таке було в єго часах шкільне і домашнє вихованє, що Німеччина верховодила в інтелігентних домах. Син же єго, Омелян, що родив ся 1856 р. в Дорна-Ватрі, а хлопачі літа провів між Гуцулами в Путилові, мусів потім у висших німецких школах довго визволювати ся з під впливу Німеччини, щоби вкінці стати руским діячем. Руско-народний театр, студентска організація „Согласіє“, аматорські вистави, старші Русини, з котрими Попович сходив ся в 70-их роках; крім того і вплив родини, в котрій таки не зовсім була занедбана руска

мова, — отес разом відкрило очі молодому ученикові так, що він став рішучим Русиним.

Обставини життя Ом. Поповича зложили ся так, що він з VI-ої класи гімназійної перейшов до учительської семінарії. Се певно він сам колись уважав за невдачу у своїм життю, бо вже-ж гімназії і університет дають ширше поле для діяльності; однак нігде не справдила ся пословиця „нема лиха без добра“ так, як у его життю; як раз яко учитель він нам придав ся найбільше і заслужив ся. Відомости, праця і невсипуча енергія вивели его на становище, з якого може вести наші народні школи і справді веде незвичайно прикладно. Довести до ладу організацію руских шкіл і дбати, щоби ті школи були не тільки на папери, та щоби у них ішла справді робота — се занятє не легке, особливо свми роками, коли ще не забуло ся „давних добрих часів“, як учитель не потребував занадто „гризти ся школою“. Ом. Попович сповняє сю задачу, має з того боку неодну неприємність, бо „ще ся такий не вродив, щоби всім догодив“, але має й ту велику привємність, що може вже дивити ся на дійсно великі наслідки своєї роботи.

Ювілей Ом. Поповича назвали ювілеєм его літературної діяльності. Ом. Попович не з тих письменників, що їм визначає ся першорядне місце в історії т. зв. гарного письменства; та проте потрібна була его робота, доконче потрібна, як потрібний щоденний хліб, що его пече пекар. Великі генії не укладають календарів, не пишуть букварів і шкільних читанок для дітей, не пишуть новинок у часописах, — а про те хто посміє сказати, що вся та щоденна печатана страва нам не потрібна? Нам без неї тяжше обійти ся, як без висоних думок філософів, хоч як ми ті цїнимо. В иньші часи і в иньших обставинах міг би і Попович зосередити свою діяльність на однім полі і довести на нїм до більшої досконалости; тимчасом 25 остатних років на Буковині — се, можна сказати, був час, де найбільшим світлом по селах мусїв бути і мусить ще й тепер бути — буквар. Ширенє самих початків освіти і охоти до книжки тими всіма простими способами, яких мусить ся уживати в неосвіченій громаді — се певно не така робота, що дає чоловікови дивити ся на всю людскість з найвисшої висоти людского розуму; та про те ніщо иньше, тільки сї початки освіти дадуть будучому поколінню дійти вище. Ми корчимо, оремо і засїваємо зарослі буряном поля; а плодами будуть тішити ся аж ті, що сегоднє вчать ся з букваря. Їм буде легше жити; они будуть могли літати „сизим орлом під облаки“; — нам же доля судила приготавляти для них шлях. А між тими, що приготавляють сей шлях, Ом. Попович один з перших.

Літературну діяльність почав Ом. Попович позіями патріотичного змісту; описів писав численні статі педагогічно-дидактичні. Від 1870—1899 р. редагував календарі „Рускої Бесіди“, від 1885—1895 р. „Бібліотеку для молодіжи“, від 1885—1891 р. „Буковину“, а все те робив безплатно. Крім того дописував багато до різних газет.

Его твори, написані для молодіжи, суть оті: „Хлопці-садівники“, 25 повісток для чемних діточок, „Із життя цїсаря Франц-Йосифа I.“ (два наклади) і ювілейна книжочка „Цїсар Франц Йосиф I.“, що розішла ся в 35.000 примірників.

Популярні его книжки такі: „Чума горілчана (переклад Zschokk-ого „Branntweinpest“), „Розмова лікаря Розумовича з селянами“, „Наука читання і писання“ і „Наука читання та граматики в другім році шкільнім“.

Шкільні книжки уложив такі: „Буквар для шкіл народних“, замінений опісля „Читанкою і граматикою I.“, відтак „Читанку“ II. і III. часть, „Граматiku“ часть I. і II. „Rutheniches Sprachbueh“ часть I. і II. для середніх шкіл, а на конець „Німецькій учебниці“ ч. III, і переробив часть I. і II. той-ж книжки. Всі шкільні книжки апробовані міністерством і запроваджені у буковинських школах. Відзначають ся вони добірним матеріалом і руско-народним духом. Всіх книжок разом видав о. Попович доси рівно 50.

Сі буквари і читанки стали кріпкою підвалиною, на якій виростає тепер буковинська руска молодіж.

Та окрім школи звертає він бачність на родинне огнище, в якому тоді загніздила ся була німецька мова, став видавати „Бібліотеку для рускої молодіжи“, що в сотках тисячів книжочок розійшла ся не лише на Буковині але й по Галичині і Україні, о скільки тамтуди встигла проредити ся скрізь кордонні перепони. Бібліотека за 10 літ виплекала не лише молоде шкільне покоління рідним словом і духом, але й була для буковинського селянства майже одинокою популярно-просвітною лектурою. Сій літературно-просвітній праці Ом. Поповича пособляла его діяльність на становищі інспектора народних шкіл, а з тим лучила ся его невиспуча діяльність в інших літературних виданнях, в руских товариствах.

Сі заслуги зміла оцінити руска громада буковинська.

Святковане ювілеєм Ом. Поповича згуртувало мало-що не до тисячки світської і духовної інтелігенції, учительства, селян і міщан, а представителі урядових властей, які явили ся на сім святі, бачили, що народне життя Буковинської Руси пливе широким руслом. Вся величава маніфестація, всі співні деклямації були вимовним і наглядним доказом „тихої любови“, тої єдності, згоди і широти якою живе буковинська руска громада.

Перша частина ювілея відбулась в полудне і складала ся з отих точок; Хор „Бояна“ відспівав на вступі „Чом красна Буковина“, а потім австрійський імн і „Ще не вмерла Україна“; відтак була вступна промова проф. Бротєя Пігуляка, дальше довга промова проф. Стоцького, чотирі деклямація поезай Поповича і відповідь п. Поповича. Проф. Пігуляк закінчив свою промову окликом на честь цесаря, по чім хор відспівав австрійський імн. Проф. Стоцький в довгій, гарній і сердечній промові амальював стремління буковинських Русинів за останніх 25 літ і невиспучу працю ювілята за той час, а по промові подав ювілятові альбом від руских товариств; на конець ювілят подякував усім присутним в щирих словах за зроблену ему честь, додаючи, що „радіючи ізза дотеперішних наших добутків, мусимо згадати ще й про те, що завдячуємо їм не тільки одній мозольній праці нашій, що справила, засіяла і потом зросила запустілу нашу ниву народну, але й тому сонечкови, що єї ogrівало, нашому найяснішому Монархови, що в его ласкавої волі повіяло весняним леготом і по нашій зеленій Буковині“.

Комєрс вечером був сполучений з концертом, на котрий аложили ся співні „Бояна“ та продукції військової музики. Поміж тими точками програми були промови з нагоди ювілея. Промовляв за „Народний Дім“ о. Семак, за „Руску Бесіду“ проф. Пігуляк, за „Бояна“ проф. Кобилянський, за „Руску Школу“ проф. Шпойнаровський, в імені академ. молодежи п. Герасимович, за „Міщанську читальню“ п. Власюк, потім гість зі Львова проф. Ол. Барвінський, за товариство черновецьких учителів п. Кайндль, за філію „Рускої Школи“ в Кіцмані п. Віктор Івасюк, за селян пп. купець Дмитро Грешук в Садагурі

І двірики Теодор Левицкий з Чорткові. Крім того селяне з Ревни і Стрілецького Кута привітали ювілята хлібом сіллю і окремим альбумом від своїх товаришів. Школярі з Качери відспівали кілька своїх пісень під проводом учителя Ілюка. Всі промови відповідні до хвилі відносились до особи ювілята, але при тім описували і давніші та теперішні відносини, так що комерс був немов яким політичним нічем: 25 літ життя буковинських Русинів промайнуло перед очима зібраних. Опісля забрав слово ювілят, згадуючи про інших робітників на народній ниві: про радника Вол. Ясенівського, проф. Пігуляка та д-ра Стоцького. З нагоди комерсу зібрано 76 корон 25 сот. складками на „Народний Дім“. На комерсі відчитано також около 60 телеграм і листів.

Новий галицький митрополит.

Wiener Ztg. з 18. листопада с. р. оголошує іменоване станіславівського єпископа Андрія Шептицького архієпископом-митрополитом.

Граф Роман Шептицький (се є первісне ім'я пізнішого монаха Андрія) родився дня 29. липня 1865 р. в Прилбицях коло Перемишля, як син доси ще живучого посла на сеймі гр. Яна Шептицького і Зофії Фредрівної, доньки одного з найвишараніших польських драматургів, гр. Александра Фредри. Гімназичні студії зі знаменитим успіхом покінчив гр. Роман в гімназії святої Анни в Кракові і вступив там на Ягйлонський університет, студіюючи рівночасно права і філософію. З обох галузей відомостей зложив докторати і вступив на однорічну військову службу до шестого полку австрійських драгонів, де позискав по році ступінь резервного офіцера. Мимо того всего гр. Роман не мав ще тоді навіть 24 років.

І от у сім молодцю дозріває постанова, на яку не зважила би ся тисячі інших на його місці. Він відкидає свою офіцерську шаблону раз на завжди, зрікаєся титулів, як тих, що унаследив по старім, славнім роді, так і тих, що придбав собі своєю наукою, покидає веселе та світле життя, повне роскоші, блиску і задоволення хотіби найвишших амбіцій — змінює навіть своє християнське ім'я і надіває чернечу рясу, вступивши дня 28. цвітня 1888 р. до криштопільського монастиря оо. Василіян.

Небаром висвячено молодого новика на священника в перемиській кафедрі, а він зі звичайною собі пильністю продовжує свої теологічні студії, доки в коротці не здає теологічного докторату — вже третього з ряду. Колиб нинішній митрополит не уродився був графом, то йому належить ся мимо сего після австрійського закону, титул барона, за зложенем потрібного докторату. Але о. Андрій бажав мати лише один титул: невтомимого труженика у Христовім винограді. Тож прийняв ся щиро до праці свого стану, а разом з тим підносили ся скоро по щаблях церковної ієрархії. По черзі був він настоятелем василіянського новіціату в Добромилі, ректором василіянських місій у східній Галичині, суперіором львівського монастиря, професором теології і філософії на вишніх студіях чина св. Василя, а вкінці від дня 2. лютого 1899 р. станіславівським єпископом.

Підчас короткого часу свого побуту на єпископській столиці в Станиславові о. Андрій виявив стільки енергії, разом з правдиво пастирською лагідністю і виро́зумінем, що всі ширі Русини витають его вступлене на митрополичий престол як заповідь світли́йших часів для їх Церкви і народа. Візитації станиславівської єпархії по її найда́льших закутках, навіть у недоступних горах, куда треба було по 5 миль їхати повозом, або верхом на кони.

Новий митрополит в може чи не наймолодшим архієпископом на світі, бо має всего 35 літ. Походить зі старинного роду руско-литовської шляхти, який можна-б назвати родом єпископів бо видав з себе двох галицьких митрополитів Атаназія і Льва і чотирох єпископів: двох уніатських, а двох латинських. Теперішній митрополит в отже третім членом своєї славної родини, який засідає на владичім престолі у Львові. Як уся наша шляхта, так і рід Шептицьких з часом відчужив ся був від руского народа. Батьки теперішнього митрополита, як і его ціла родина почувують себе і тепер Поляками і майже всі они вже покинули унію, прийнявши латинський обряд. Але як ціле покликане Андрія, так і его патріотизм вироста на ґрунті правдиво християнської любови до ближнього, який тим більше потребує помочи повної християнського пожертво́вання, чим тяжше его житє-бутє, чим більше его опущєня. Тому новий митрополит приляг цілим серцем до нашого народа, не цурає ся его нужди, не гордить его злиднями, не вибирає ся своєю малозначною, працею та турботами придавленої братії, а пристає щиро до неї зі словом Христової науки. Его завіту любови, пожертво́вання та твердої віри в Божу премудрість, яка „последних чинить першими“, коли они підуть по стежці Божої правди.

Рідке торжество учительське.

Дня 18. падолиста відбуло ся в Клепарові під Львовом пращанє шкільними властями і товаришами п. Теодора Мельничука, управителя школи в Запитові, котрий по 40-літній службі перейшов в справді заслужений стан спочинку. На се торжество прибули: член крайової Ради шкільної п. Бол. Барановський, львівський староста п. Кароль Франц, окружний інспектор шкільний п. Фрац Говорка і 34 учительок та учителів. Пращанє розпочав промовою п. Говорка, котрий зазначив довголітню, ревну і успішну працю ювілята, а по ній промовляли по череді: п. Ілія Чиж управитель школи в Клепарові, п. староста, котрий вручив ювілятові декрет міністерства просвіти, признаючий ему титул директора, п. Жижкевич управитель школи в Прусах, котрий доручив ювілятові на спомин від товаришів золотий перстєнь, [п. Іван Климко старший учитель на Знесїю в імені молодшої братії в Званю, а вкінці крайвий інспектор Барановський. Последня промова під виглядом стилю дуже тепла, була також і під виглядом річи характеристична. Іменно бесїдник з великим притиском підійє з житя ювілята два слїдуючі моменти: 1) що ювілят на однім місци служив без перерви 38 літ і тим чином виховав кілька поколінь; 2) що стояв завжди на боці від всяких забаганок деяких реформаторів суспільности, котрим здає ся, що потрафлять напро́стувати історичні течії. Вкінці положив п. Барановський натиск і на ту обставину, що

ось найвищі влади шкільні відзначили учителя-Русина і тим дали доказ, що їм парсонієть учителя не робить найменшої різниці, а глядять лише завсѣгди на таку та рєвну працю єго.

В с я ч и н а.

— Нові будинки для середніх шкіл у Львові. Міністерство просвіти в порозуміню з краєвою радою шкільною має порішити, що будинок для помещєня V. гімназії має стати при улиці Гофмана Опата на личаківськєм передмістї, а для рускої гімназії при площі святаго Юра. Будинок для учительської семинарії мужєскої мають побудувати при ул. Мохнацкого коло цитаделі.

— Наука пчільництва і садівництва. В турчаньскім повітї має бути заведена обовязкова наука пчільництва і садівництва у всіх тамошних школах народних, а то внаслідок ухвали окружної ради шкільної на внесєне старости Біліньського. Наука пчільництва має ся удїляти при ужитю пчїв пчїл, котрі рада шкільна має в тїй цілі закупити. Наука садівництва має ся відбувати в міру того, як на то позволять кліматичні відносини. До липня с. р. закуплено по однім пчїл до шкіл: в Ляхохорі, Яворі, Ісаях, Вовчїм, Яблїнцї і Боринї, а для школи у Висїцку нижнім дарував один пчїв тамошний учитель п. А. Михневич. З вїзємкою Ляхохору і Висїцка, удїлявано науки пчїлництва в 5 школах. Крім того заходами тамошнього старости збирає ся фонд на закупно пчїв пчїл і щєп на нагороду для тих учєнників, що з науки пчїлництва і садівництва досягнуть степєнь відличний і єхотять лишати ся на господарстві.

— Перша гімназїальна учителька. З Відня доносять, що перед тамошньою іспитовою комісією для учителїв середніх шкіл здала іспит перша в Австрії жєнщина, п.а Цецилія Венд. Кандидатка складала іспит з математики, фізики і нїмецького одержала вже посаду в жєночїй гімназії у Віднї.

— Учителські табелї службові. Міністерство скарбу видало важне для учителїв розпорядженє. Рєскриптом краєвої дирекції скарбу у Віднї були учителї обовязані заєсмотрювати стємпєм свої табелї службові. Против того заарядженя внесли декотрі учителї рекурє до міністерства скарбу, мотивуючи єго тим, що табеля службова не єсть нїяким свідєцтвом. Міністерство прихилило ся до того рекурєу і рєкло, що табелї службові суть вільні від стємпля.

— Шкільні реформи. З Відня доносять телеграфічно: Міністер просвіти скликав на 24. і 25. с. м. до Відня конференцію директорів дол шно-австрійських шкіл середніх та запросив на ню багато иньших осіб. Цїлю конференції є точно обговорити важні і актуальні шкільні справи. Між иньшими порушуть ся справу реформи потупних іспитів до I. клася середніх шкіл, заведєне обовязкової науки одної зі свїтових мов сучасних, увільненє директорів середніх шкіл від ведєня адміністрації і т. ин. Правительство наміряє засновати з конференції директорів середніх шкіл постійну інституцію, що відбувала би засідання періодично.

— Платня учителїв у Франції. Буковинський учитель, що кожного першого дня місяця думає гірко, як то подїляти свою платню, щоби на все стало певно не знає, що єго „колеґа“ у Франції має зовсїм такий самий клопіт. Коли ми порівнаємо свій край із Францією, то нам здає ся, що освіта там певно стоїть тому так високо, що там багато шкіл і багато добре платних учителїв. Тимчасом єво зовсїм не так: шкїл, правда, там багато, але учителї платні так само, як у нас. Вчитав я єє у відєвськїй часопис: „Die Wage“. Сказано там, що французским учителям платять 1000 до 1500 франків, отже на нашї гроші 400 до 600 лєвів, а директори і управителї народних шкіл дістають 1800 до 2500 франків, отже 720 до 1000 лєвів. Як бачимо, такі самі бїдаки як наші. А кандидатів на учителїв у Франції так багато, що як розписали конкурє на 150 посад у нари-

ських місних школах, то подало ся відразу 15 тисяч кандидатів, на кожду посаду по сто! В декотрих краях Австрії, особливо в німецьких, також багато кандидатів. Недавно вичитав я у віденській часописи, що посаду народного учителя в якимсь тирольським селі обняв доктор філософії.

— Жиди в школах. Після статистичних виказів було в р. 1898, жидів в австрійських університетах: у Відні 1349, значать 25.4% чи то більше ніж четверта часть загального числа студентів; в Градці 23—1.6%, в Інсбруку 5—0.5%, в німецькій університеті в Празі 37—32.9%, в чеській університеті в Празі 63—2.5%, в Кракові 221—17.1%, у Львові 329—19.7%, в Чернівцях 147—39.1% разом у всіх університетах австрійських було жидів 2,509 чи то 17% загального числа студентів. — В політехніках: у Відні 449—26.8%, в Градці 13—4.2%, в Празі в німецькій школі 99—25.3%, в чеській школі в Празі 27—3%, в Берні 71—21.1%, у Львові 43—9.6% разом у всіх політехніках 702—17.3%. В рішничій академії у Відні було жидів 5—1.7%. — В гімназіях: долішньої Австрії 1697, горішньої 9, Сольногороду 5, Стирії 46, Каринтії 2, Країни 0, Побережа 90, Тиролю 16, Чехії 1747, Морави 881, Шлеска 237, Галичини 2620, Буковини 805, Далмації 6. — разом 8361. — В реальних школах: долішньої Австрії 1021, горішньої 20, Сольногороду 9, Стирії 10, Каринтії 1, Країни 1, Побережа 69, Тиролю 3, Чехії 804, Морави 726, Шлеска 203, Галичини 374, Буковини 248, Далмації 1, — разом 3490. — В мужеских семінаціях учительських: долішньої Австрії 2, Побережа 1, Чехії 3, Галичини 114, Буковини 5; в інших краях не було учеників жидів в учительських. В женських учительських семінаціях: долішньої Австрії 21, Стирії 1, Побережа 1, Тиролю 1, Чехії 9, Морави 3, Шлеска 4, Галичини 18, Буковини 26. — В торговельних школах долішньої Австрії 3,198, горішньої 20, Сольногороду 2, Стирії 41, Каринтії 1, Країни 2, Побережа 44, Тиролю 5, Чехії 1,350, Морави 332, Шлеска 57, Галичини 128, Буковини 233. В промислових школах: долішньої Австрії 1,311, горішньої 1, Сольногороду 3, Стирії 13, Країни 1, Побережа 9, Чехії 460, Морави 269, Шлеска 111, Галичини 1,198, Буковини 223.

— Зі статистики. На цій землі живе около 1,534,922,000 людей; з того припадає на Азію 836,793,000 л., на Европу 383,000,000 л., на Америку 177,510,000 л., на Африку 135,939,000 л., на Австралію wraz з Полінезією 5,979,000 л. а полярні краї 89,000 людей. Найбільшим на світі після статистика Гуднера є племя слов'янське, що числить 123,657,000 л., другим що-до числа є племя германське, що числить 122,655,000 л., а третім найменшим є романське, що числить 107,411,000 людей. На прочі племена припадає 26,971,000 л.

В Европі живе 156,000,000 католиків, 81,510,000 православних, 79,000,000 лютеран кальвінів, 19,000,000 ісповідників англіканської церкви, 3,510,000 методистів, 7,000,000 жидів, магометан 6,445,000. Крім того є ще кілька менших і більших сект, а прочі суть поганями.

— Зріст народів. Знаменитий німецький учений П. Вельох, оголошує свої історично-статистичні досліди що до зросту населення в Европі в протягу послідних 300 літ. З дат Вельоха виходить, що перед 300 літами було 20 мільонів Німців 17 мільонів Французів, 13 мільонів Італійців, 10 мільонів Іспанців і Португальців разом, 5 мільонів Англіяців, 3 мільони Поляків, 2 мільони Чехів і 2 мільони Скандинавців. Що-до других народностей п. Вельох не подає чисел, а і ті розуміє ся, можна брати лише в приближенню. Однак цікаво, до яких чисел зросли тепер поодинокі народи. Отже німецький учений подає, що число Німців виносить нині 76 мільонів, (20% зросту), Французів 39 мільонів (13% зросту), Італійців 33 мільонів (15% зросту), Іспанців 21 мільонів (14% зросту), Англічан 39 мільонів (680% зрост.), Поляків 16 міль. (430% зрост.), Скандинавців 10 міль. (400% зрост.) і Чехів 8 міль. (300% зрост.). Після сего виказу найбільшу плідність проявили Англічані (680%), а зараз за ними Поляки (430%) — що вельми утішило польські дивняки, які доносять про публікацію п. Вельоха.

Передплата :

на рік 1 ар.
60 кр., на пів-
річчя 3 ар.

Одне число 20 кр.

УЧИТЕЛЬ

ОРГАН

РУСКОГО ТОВАРИСТВА ПЕДАГОГІЧНОГО.

Редакція
ул. Собіщини
ч. 7.

Адміністрація
ул. Театральна
ч. 19.

Неопечатані ре-
дакційні без-
платні.

Виходить 5. і 20. н. ст. кожного місяця.

Від видавництва.

З сим числом кінчить Руске Товариство педагогічне XII річ-
ник свого видавництва „Учитель“. З тої нагоди взиває виділ усіх
довжників, щоби поспішили з вирівнанєм залеглих передплат за
„Учителя“. Рахунки сего видавництва вказують, що між передплат-
никами за минувші роки залягає ще недоплата на квоту звиж 500
корон. Таке неточне надсилення передплати підриває значно фонди
товариства, узбирані із вкладок членів і з розпродажи иньших ви-
давництв через що спиняє правильне видавництво книжочок для ді-
тей і пр. — Тож коли Руске Товариство педагогічне має вдоволити
бажаню загалу, — мусять перш усього доконати свої повинности
ті з загалу, що приймають на себе зобовязання передплачувати
„Учителя“ отже вирівнати довги за передплату.

Кому недостає яких чисел з сего річника „Учителя“ зволить
зараз реклямувати, що адміністрація, о скільки на се стане зайвих
чисел, узгляднить але лише до 15 (н. ст.) січня, по чім полишить
усякі реклямації без відповіди.

В слідуючім році буде „Учитель“ виходити під тими самими
условинами, що й доси. Перше число розішлесь усім сего-
річним передплатникам, друге тільки тим, що вирівняли усі довги
і відновлять передплату.

Рівночасно просить виділ всіх дотеперішних передплатників,
щоби прийняли на себе той невеликий обовязок і спонукали своїх
знайомих, місцеві Ради шкільні, Читальні і пр. до передплати „Учи-
теля“, через що могло би вже в слідуючім році зрости число пе-
редплатників у двое а ідучи тою дорогою не було би у нас невдовзі
рускої школи без „Учителя“, який зміг би тоді виходити в більшім
обемі і частійше як до тепер. Стреміти до того, се обовязок кож-
ного Русина!

Вкінці просить виділ всіх своїх Членів, щоби вирівнали залеглі членські вкладки, а надто приєднували для товариства як найбільше нових членів, якими, з огляду на цілі руского товариства педагогічного повинні бути усі письменні Русини!

На межі ХХ. століття.

Відчит п. Меланії Маліцкої на загальних зборах філії Руского Товариства педагогічного в Станиславові.

(Конець).

Правда — сила відпорна людині ломить ся іноді в конфліктах житєвих — в тім, що то старинні Греки трагізмом прозвали. А те-ж они понимали трагізм далеко страшнїйше чим ми нинї. Їх трагізм впливав з внїшних причин — такий ось Едип се жертва слїпого фатум, котре мимо ухильованя ся людині такої мусить єї досягнути. Нинїшний трагізм спустив ся десть то у глибину душі, де бють єго жерела — і слези нинї стали більш духовими. А хоч і нинї сотні мрій наших як діти Нюби падуть під стрілами судоби — нам таки годї в камінь скаменїти. Нинїшний трагізм характерів і ситуаций впливає з конфлікту ідеалу з дійсністю, з того — що ідеал яко підметовий витвір духа людини не пристає як слїд до дійсности, переростає єї на деяких, а не доростає знов на других точках. Людина, працюючи над тим, щоби втиснути бруталну повню житя в гармонївнї рамки ідеального схемату — наражує ся на конфлікти, трагічні — котрі єї давають і торощать...

Нинїшний трагізм — се колїзня єгоїзму з альтруїзмом. Обовязки взглядом малої громадкы найблизших стирають ся з симпатиями для великої але дальшої родини і відносять звичайно побїду, бо того хоче природний порядок річи, вроджена чоловікови потреба особистого власного щастя, власного гнізда-дому, котрого умилованє ділає з конечности паралїжуючо на розвій чувств антегоїстичних. Огнище родинне горить часго коштом огнїв ідеальних оживляючих в певну пору грудь кожної благороднїйшої одиниці... І се може оден з найбільш трагічних знаків на картонї людскости, той примусовий компроміс поміж бажаннями, яких чоловік ані заспокоїти ані вирозуміти навіть ясно не в силї, — а дійсністю зимною, твердою, желїзною, тісною. І інакше годї сему бути — треба рішучо розтяти житя на дві половини: і або спочити на филї житя гладкій і любо лоскотаючий тїло, хоч у дна холодній і трохи брудній — або взяти ся з житєм бороти і мати тїло в потнї і печалї частїй, а душу тільки в сферах чистих і теплих. Але вимагає се послїднє самоотверженя і борби може і нїколи не скінченої. Бо не вільно нїкому зійти безкарно з дороги, витоптаной через товпу — ані не легко зречи ся того, до чого наклїн одержав хтось в спадщинї з кровю цїлих поколїнь, що взяв від тих фльоресів, які розцвитають у шиїлїв найвисших вежочок культури...

Але хто раз зважить ся зробити такий Геркулесовий вибір, той ступати-ме вже далі сьміло вперед проти противностей, а загітвий голосом повинности, стане ся сам силою, загіваючою других до діла. Таке сполучення сили відпорної і чинної в людині втворює найважнійшу прикмету волі — витривалість. Чоловік витривалий не тільки рішучо опирає ся впливам чужостороннім, а і усувати їх з'умів, наколи стануть ему в дорозі. Ступає по стежині, яку раз обібрав без остраху і без вину — без колибання ся, — обдумує метким умом способи усунення перешкод, поборює їх і побіджує — побіджує, бо витривалість мусить побідити. На жаль тої прикмети волі народови нашому не стає. У нас або надто слабо розвинена чинна сила волі, або на коротко тільки горячково проявляє ся наче солом'яний огонь вистрілює і гасне. У нас традиційна руска лїнь, пізноіванство, що все відкладає на сьвято завтра та жде, аж другі сядуть ему на голову, аж перейде по нїм дїсва філя, полишаючи єго забутю і погибелі. Кожда велика гадка одушевляє нас, але лишень одушувляє, в її жару у нас десть і палке слово вирве ся і грімкий протест і горичий зазив до праці і боротьби. Та не стане тільки тах штучних наркотиків, які піддержують слабий наш організм а вже жар стигне і дух у попередню байдужність клонить ся. У кожного з нас Прометейні аспірації, та сили, гордовитости та витривалости Прометей Біг дасть! Кождий пне ся до неба по сьвяту іскру божого сьвітла — та жаден не хоче терпіти під твердою склялою героїму від кровочийчого орла кавказського.

Причина сего може і брак віри, що ось діло наше до нічого не доведе, бо слїду так мало поза нами — чи vice versa: овочів так мало, бо нема в нас віри, бо ціль так далекою нам видаєть ся. Але мабуть чи не головною причиною нашого знеохоченя те, що мало находимо підмоги в суспільности, наколи діло яке беремо ся розводити — що не розбужений ще у поодиноких одиниць інтерес для поважних справ народних, що діяльність усю розливаємо надто широким але одним руслом, місто сканалізувати її, що так скажу — і розпровадити немов здорову кров пурпурову по всіх жилах організму.

Ось хочби возмїм під увагу діло просьвіти, оклик, що лунає скрізь по рускій землі — ключ виписаний огненними стрічками на стягу під котрим ведуть ся у нас всі змагання до підвигнення народу. Задачу сю знов в першій мірі складають на школу — але і тут не може она так ділати, якби сама хотїла і як сего де хто домагає ся. Житє розломує ся від неї, байдужність стрічає зі сторони суспільности, а іменно родичів — коли б навпаки співучасть їх з напрямом школи могла привеводити сю послїдну до користних реформ і до узгляднюваня індивідуальности вихованців і потреб часу. І в сїй то байдужности рускої суспільности до розумного і на національних основах опертого виховання молодїжи треба глядіти причини так численних прояв апостазії чи ренегатства національного. І відси то школа, немов відорвана від живого тіла суспільности позістає поки що мертвим членом. Народна школа вкидає дїтвору сєйчас по виходї з неї в рецедиву темноти, бо ніхто не подбає про се, щоб та молодїж вийшовши зі школи, жила дальше духово і розвивала те, чого в школі набула. А просьвіта-ж то така ростина, котра потребує невинної опієи і западливости. А пам'ятати-б нам і те, що образуючим моментом не є само лиш знанє, але здібність і вирава в приміненю єго в житю. Патріоти засновують вправді читальні по селах і той без сумніву важний чинник просьвітний і виховавчий — але читальня поки що потребує в нас розумного і щирого проводу, потребує якоїсь душі, котра-б її оживила

і змарніти не дала. Її задача не може обмежити ся на оплачуване кількох часописів і просьвітних книжочок — але читальня повинна стати центром духового розвитку усеї громади — місцем, де б не лиш читано і набирано в себе чужих думок але і самоетійно думано — місцем, в котрім піднома- гано би ся морально і духово, кріплено до борби зі злом усякої натури — місцем широкої братньої комуні.

Послідніми часами залунала у нас за приміром других народів гадка людських університетів, що мають на цілі популяризованя знаня способом приступним, приновреним до умови житєвих слухачів. Гадка ся у нас вийшла відти, звідки і всі сьвіжі, здорові, гарні і сьмілі понуки виходять — гадка ся зродила ся серед молодіжи української, серед тої громадки, що ось на межі ХХ. столітя так сьміло застромила свій стяг з девізою: Пізнати все, щоб все полюбити — а полюбивши, працювати невтомно з усіх сил, з цілим жаром молодих душ. Молодіжи приходить ся кидати рукавицю під- лоті і денунціяції, її приходить ся закрівати саму себе до праці над собою підносить сьвятый великий ключ самостійности національної, нести сьвітло у темряву народну, бо ті, що до них се з уряду сказати-б — належить — мовчать поки що. І так не найшовши підмоги у суспільности, получена з над- то великою сценернею — плине та просьвіта у нас так пиняво, бо вважають її все ще якоюсь то сьвятощю, що закрита очам профанів якимсь то привілеєм кастовим одних, привілеєм, котрий низшим паріясам тільки серед сотні місте- рий уділений бути може. А наука-ж прецінь се добро спільне, та й ще таке чудове добро, що даєш а не убуває, — вживаєш, а все ще лишаєсь. Се-ж так само необхідне живло чоловіка як воздух або вода — а коли жаждущий по- просить води в нас — чи будемо надумувати ся, в чім ему подати: етрускій вазі чи простім глечику? Сократ по улицях навчав мудрости Греків, — апо- столів в одних постелах пустив Христос у сьвіт навчати нової правди — а ми загороджуємо її на усякі способи, а подакчи античними дрібками відмірюємо її дозв. А прецінь сонце не унимає в границь лучів, що їх кидає на землю, а розсипує у найглубші провали! — Коли-б кожда інтелігентна родина стала університетом, а кожда просьвічена людина учителем з духа для другої — коли-б етику християнську: Дай другому з того, що маєш! — примінено до майна духа — коли-б кождий просьвічений сказав до темноти сусіда: „Ось в мене сьвітло, а в тебе темрява брате! возьми з мого багата розсвітати і свою хату! — коли-б! Але на се потреба в нас демократизму духа, того демократизму, що то сходить у темні амі, де стогнуть сліпці духа, сходить у низини до тої товпи, хай она глупа і зла — сходить щоб подати їй іскорку божого сьвітла, розкрити їй очі, щоб аложити поцілуй братний на устах тої товпи і вивести її на високі простори волі і сьвітла. Але в нас нема сего. Ми на скрізь аристократи, ми кастовість бережем неменьш старинних Індів — та й у тамтих она була усьвячена традицією, вважалась немов би божеским за- коном — а у нас говорить ся про братаня просьвічених з темними — ніби щось і робить ся для них — та на ділі, коли прийде ся фактично взяти до роботи і зійти з тою товпою, деє то сеччас вилазить наш аристократизм. І з сего то аристократизму духа плине також спеціалізованя ся одиниць, ко- трі не можуть чи не хочуть зрозуміти, що правдивий патріотизм обіймає увесь нарід до найменшого брата, входить у всі його інтереси, болі і радощі сьвітлі і брудні сторони.

Коли справді нарід наш має відродити ся і зажити повним життям здорового організму — то потреба в першій мірі відродити ся его членам — стати людьми гармонійно розвиненими, людьми в повнім сего слова значіно — себ-то придбати своїй духовій вдачі все те, що складає ся на гармонійний характер людини. — Коли нарід наш має відродити ся яко нарід руский — то мусить відроджене те обіймати усеї верстви, то мусять верстви ті зілляти ся в одну сильну громаду, в котрій не буде ні хлопа ні пана — в котрій вирівнають ся наковець ті ріжницї, що розділюють людей на кривдячих і покривджених —

щоби одним життя так летіло
Немов пусті вітри поверх степів,
Або мов буря, що не лишить ціло
Нічого — А все ломить пів на пів —
А другим не повзло так важко в гору й бою
І не поїло їх отрутою гіркою...

Ось загадка грядущих днів, ось велике діло, котре сповнити має нова епоха, нові люди XX столітя, наколи для нас нове життя не має статись лиш пісні ідеалом, а ми виклятимь Судраки в великій семії народів, Судрами — по котрих судьба когить ся валом...

Чи будучність обійде ся без жертв — годі днесь вгадати. Перед нами новий шлях неначе стежка в срібній млі вєть ся в даль. Що жде нас на новій путі? Чи прийде ся знов спочивати по хрестах і могилах бродити в струях крови? Чи піднесуть ся в порох зігнуті рабські спини до світла, чи піднесуть ся? Чи зійде сонце волі всушити столітний посів сліз, звеселити мракою тьми повиті хати? Чи може і новому поколіню прийде ся кидати у ту нову вікову прогалину трупи і тільки трупи, силу жертв може і зовсім безцільних і лишних? Коли настане рід, що живий вже побачить великий день воскресенія? Не наше діло про се судити — нам тільки йти наперед, не питаючи кілько і за віщо людей гине, йти не закладаючи рук, з жаром любови в серці, з огнем ідеї в оці — йти до нової вікової Порто Санта під стягом одного мента:

Вільна, самостійна Русь-Україна!

Розвій суспільної свідомости у дитин.

В посліднім числі видавництва професорів Schiller-a і Ziehen-a*) надруковано працю Will. S. Monroe під титулом „Розвій суспільної свідомости у дитини. Причиник до психології і педагогії дитини“. — Вільям С. Monroe є професором психології і педагогії в Westfield, в Massachusett. Метода роз-

*) Від року 1897 находить в Берліні зошити під педагогічної бібліотеки під заголовком: „Samlung von Abhandlungen aus dem Gebiete der Pädagogischen Psychologie und Physiologie“.

сліджування полягає на тім, що головний матеріял до своєї праці, — за прикладом інших психологів і педагогів американських, черпає безпосередно з розсліджуваного предмету — з самих дітей. Відповіді більш як 5.000 дітей, котрі ходять до різних шкіл в Massachusetts, в віці між 7—16 літ, відповіді переважно умотивовані дають багато першорядного матеріялу. Розсліди наукові відповідий дітей мають велике значіння для теорії і практики педагогічної: 1) Дитина учить ся думати і пізнавати самого себе; 2) Учитель у відповідях дітей видить живий образ їх виображень і поглядів, а також зміст до узаasadнення психологічної теорії і педагогічної практики.

Відповідно до змісту поставлених питань і внесень, які можна витягнути з відповідий, поділив Монгоє працю свою на кілька частин. По вступі (початок свідомості суспільної у звірят, первісного чоловіка і дітей) розбирає автор по черзі: вплив суспільного оточення на дитину, суспільне значіння ігор і дитячих забав, суспільний зміст шкільної науки, почуте права власності у дітей, шкільну карність, яко суспільний чинник, і наконєць суспільну суієстію у вражіню страху. Сей поділ матеріялу на перший погляд видаєсь не дуже систематичним, однак коли докладніше приглянемоь змістови розділів, можна на него згодитись. Тому що вже деякі уступи з тої розправи подавали ми вже в „Учителю“ давнійше, коли виходили єще особними працями, тому подаємо ту лиш такі питання, про котрі єще не було згадки. Справозданє з праці подаємо в порядку, який автор сам вказав.

У „вступі“ заслугоє на увагу погляд Монгоє-а, досить вкінці розповсюднений, що між суспільним розвитком дитини а первісного чоловіка є певна схожість зглядно рівнобіжність (паралелізм): дитина у своїм розвитком переходить ті самі стадії, що первісний чоловік.

В „другім розділі“ є бесіда про вплив оточення на дитину в шкільнім віці.

Вплив шкільного оточення проявляєсь у відносинах товариських, стоваришенях і потягу до вибору певного заводу. Тут наводить автор вислїди анкети дїтей в віці 8—16 літ, котрим задавано питанє: чим хочеш бути, коли доростеш?

Стоваришеня. Американські діти організують різні стоваришеня. Більший процент дївчат, як хлопців, належить до товариств релігійних і філантропійних; притім дївчата належать по більшій частині до таких товариств, у котрих ведуть провід старші; за то хлопці находить ся у меньшій впливі у старших і оказують більше самостійности. Після гадки Монгоє хлопці є більше зблизнені до первісного чоловіка, бо лучать ся в товариства найчастійше для польованя і ловлі риби, прогульок і борб.

Суспільне значіння ігор є предметом розділу третього. Приклонники дитячих огородів вказали, як велике значіння у вихованю мають гри і забави товариські дітей. Характер і замилюванє дитини проявляєсь в певнім замилюваню до певних забав і в тім, як оно бавить ся. Настрій, ідеали, успособленє, характер дитини і впливи яким оно улягає, пізнати найлекше, слїдячи, як бавить ся оно лялькою, яке вишукує для неї занятє, як єї убирає, які дає їй радв і науки моральні, як єї карає і т. п.

678 хлопцям і 770 дївчатам в віці між 7—15 літ задано питанє: В яку гру бавиш ся найрадше і длячого?

Найбільший процент дїтей вибрав такі гри, у котрих найбільшу ролю відгравав наслідковане. З причини вибору сеї або тамтої гри, дїти не здають собі докладно справи: 24% хлопців і 30% дївчат не вказали жадної причини; 50% дїтей написало лише тільки, що дана гра справляє їм приємність; 16% зазначило виразно, що наводить приємність в руху; 7%, переважно старші дїти, написали що головну приємність справляє їм дана гра тим, що чують ся на свободї; у 6% дїтей мотивом у виборі гри було соперництво, виграна, поводжене.

Суспільний зміст науки шкільної (розділ IV).

а) Сьпів.

2.000 дїтям в віці від 7—16 літ поставлено питанє: „Яку пісню любив найбільше і длячого? Не подаю проценту відповідий, яле відразу подаю висесня, які витягнув Монгоє з тих відповідей.

1) Окруженє і суспільні впливи є найважнїшою причиною, длячого дитина дану пісню ставить вище від другої. 2) Дїти люблять сьпів патріотичні; замиловане до них зростає з віком і є у хлопців все більше, як у дївчат. 3) Замиловане до релїгійної музики зростає у дїтей з віком; у дївчат є оно усе більше, як у хлопців. 4) Замиловане в піснях „домашніх і шкільних“ з віком зменшає ся; стало у дївчат є оно більше, як у хлопців. 5) Приємність, яку справляє дитині мелодія, замиловане в ритмі є важним чинником, длячого дитина волить дану пісню. 6) Народні пісні справляють на дїтях сильне вражєня і повинно ся їх узгляднювати в елементарній школі при науці музики і сьпіву.

б) Наука історії.

Тут насуваєсь передовсім питанє: на чім полягає у дитини переконанє, що даний факт історичний справді відбув ся?

2.666 дїтям в Massachusetts проф. Mary Sheldon Barnes задав слїдуюче питанє:

Скажи на чім опирає ся твоє переконанє, що жив чоловік, котрий називав ся Юрій Вашингтон? — 17% дїтей сказало, що „чула“; були се переважно молодші дїти; 18% опиралоє на лектурі; більший процент дївчат як хлопців; 80% покликуювалось на історію, переважно дїти старші; 17% опирало своє переконанє, що існував Юрій Вашингтон на тім, що вказували на якусь зміслову річ, яка відносилась до минувшини пр. памятки історичні які бачили в музею, образи, портрети, сьвяточе обходженє річниць і т. в.; 17% дїтей доказувало існуванє Вашингтона ва помічю льоїки: „Він був президентом Сполучених держав (або: „був вождем у війні за свободу..“) отже мусїв жити“.

в) Географія.

Щоби переконати ся, що інтересує найбільше дїтей при науці географії, задано 4.057 дїтям в віці від 8—16 літ питанє: „Колибсь міг подорожувати, яке вибрав биє місце, де найбільше хотїв биє бути і длячого?“

Мотиви якими руководились дїти при відповіді на заданє повисше питанє, уложив Монгоє в слїдуючій таблиці:

	Хлопців	Дівчат	Усіх дітей
I. Мотиви суспільні і загально людські	856	973	1829
1) Місцевости, котрі мають значіне історичне	291	321	612
2) Відвідати своїх і приятелів	247	351	598
3) Подорожувати, щоби дізнати різних пригод	165	153	318
4) Пізнати звичаї і обичаї людей	106	85	191
5) Відвідати місце уродження	47	63	110
II. Мотиви релігійні	23	23	46
III. Мотиви естетичні	316	335	651
1) Видіти гарні види	260	257	517
2) Видіти предмети штуки	56	78	134
IV. Мотиви фізичні: Клімат, поверхня і т. н.	289	256	545

Таблиця ця є вельми поучаюча, а особливо для учителів географії.

Суспільні почуття в звязи з почуттям особистої власности (Розділ V).

999 хлопцям і 1090 дівчатам поставлено питанє: „Коли-б ти діставав правильно 50 кр. місячно, які міг-бись ужити після вподоби, як би ти ними розпорядив? *).

Шкільна карність, яко суспільний чинник (Розділ VI).

Дуже часто учитель забуває, що се, що він уважає слушним і справедливим, дітям з їх точки зріня може видавати ся інакше. Проф. Barnes**) виказав, що кожда кара, наложена після погляду дітей „несправедливо“, ніколи не може вплинути на дитину виховуючо, длятого учитель в ужитю кари повинен числити ся не лише з індивідуальністю, але і з задилюванем ся дітей.

2.972 дітям з 12 міст Massachusetts оповіджено ось яку байку: „Учителька заказала дітям голосно сьміятися в школі. Одного разу, коли она була дуже занята, котрийсь з учеників голосно засьміяв ся. Учителка запитала ся, хто сьміяв ся, але діти не хотіли сказати“ — і сказано їм написати, чи добре поступили тамті діти. чи але?

З відповідий дітей Монрое виснував ось які виснеси:

1) Хлопці є меньше склонні, ніж дівчата вадати виновника; 2) молодші діти є більше склонні до ваданя, як старші; 3) у шкільних дітей є в сильній степени розвинений змісл суспільний т. зв. esprit de corps.

Розділ VII. Ограничимо ся лише на поданю найголовнішої річи, а іменно таблиці, в якій є поділені на групи 8.854 предметів, які у дітей в Massachusetts в віці від 6—16 літ, 798 хлопців і 863 дівчат, викликають почутє страху.

	У дівчат	У хлопців	Число загально
I. Явища природи, яко причина страху	352	556	908
1) Темнота	170	300	470

*) Вислід сеї студії подано пізнійше в особній статії.

**) Discipline in the Home and School. Studies of Education. Stanford University, 1897.

	У дівчат	У хлопців	Число загальне
2) Грім блискавка	56	122	178
3) Вода	66	72	138
4) Інші явища природи	60	62	122
II. Люди, яко причина страху	423	552	945
1) Волоцюги	83	121	204
2) П'яні	36	80	116
3) Розбишаки і злодії	56	51	107
4) Урядники: поліція і т. п.	47	55	102
5) Мурви	62	50	112
6) Інші причини, які дадуть ся віднести до людей	139	165	304
III. Звіріята причиною страху	2717	3105	5822
1) Пси	437	474	911
2) Вужі, гадюки і т. п.	266	250	516
3) Воли, бики і корови	257	340	597
4) Коні	232	295	527
5) Медведі	171	176	347
6) Льви	147	109	256
7) Миши	80	136	216
8) Малпи і слони	131	138	269
9) Інші причини, які можна віднести до звірят	996	1187	2183
IV. Механічні причини почутя страху	278	237	515
1) Огонь і сторож огнева	101	95	196
2) Машини, потяги	103	77	180
3) Інші механічні причини	74	65	139
V. Надприродні причини почутя страху (духи і т. п.)	58	42	100
VI. Різні інші	242	332	564

Як велике значіння має для теорії і практики педагогічної, метода слідження дітей за помочю питань, поставлених їм, щоби на них відповіли, доказує найліпше праця Монроє.

ВІДОЗВА

українсько-руської Видавничої Спілки.

Два роки минає, як у Львові завязала ся „Видавнича Спілка“ з метою, скупити коло себе літературний рух і стати на літературнім полі другим огнищем побіч Наукового Товариства імени Шевченка, що понесло-б розпалену лучницю просвіти в найбідніші і найтемніші навіть верстви нашого народа, всюди-ширячи любов до рідного слова. потребу духової страви і даючи змогу

заспокоювати сю потребу там, де вона почуваєть ся вже і тепер. Збираючи сили й матеріальні засоби „Видавничча Спілка“ на разі обмежила ся поки-що на більші, а через те й дорожші видання, призначені головно для заможнішої інтелігенції. Маючи змогу розширити тепер обсяг своєї діяльності, „Видавничча Спілка“ — не покидаючи серій видань розпочатих нею — приступая до видавання „Літературно-Наукової Бібліотеки“, призначеної для селян, міщан, молодіжи та менше заможної інтелігенції. „Літературно-Наукова Бібліотека“ повинна вдовольнити кожного, бо кождий найде у ній для себе відповідну духову поживу. „Літературно-Наукова Бібліотека“ буде містити все, що може зацікавити нашу суспільність. В її програму входять: 1) Оригінальна і перекладна белетристика: повісті, оповідання, драматичні твори і поезії найліпших наших та чужих письменників. 2) Оригінальні і перекладні статі з обсягу вселюдського знання і науки, отже популярні по змісті розвідки із природничих і суспільних наук, із історії політики і ин.

„Літературно-Наукова Бібліотека“ буде виходити два рази на місяць окремими книжочками пересічно в обемі двох аркушів друку. Кожда книжочка буде становити для себе цілість. Усіх книжочок буде найменше 24 на рік, в обемі около 48 аркушів друку. Не вважаючи на такий великий обсяг видання „Видавничча Спілка“ визначає передплату для „Літературно-Наукової Бібліотеки“ лише на 5 корон річно.

Гроші треба пересилати впрост на адресу: „Видавничча Спілка“ Львів, ул. Чарнецького, ч. 26, з дописком: На „Літературно-Наукову Бібліотеку“. Ціна поодиноких книжочок у продажі буде вища, як у передплаті. „Видавничча Спілка“ зробила все, що було в її силі, аби „Літературно-Наукову Бібліотеку“ вчинити доступною для найширших верств нашої суспільности. На суспільности лежить тепер обов'язок підперти щирі змагання „Видавниччої Спілки“ через численне складання передплати. Не повинно бути ні одного руського села, ні одної руської читальні, ні одної руської школи, ні одного інтелігентного Русина, в яких не подибала би ся „Літературно-Наукова Бібліотека.“ Вона повинна числити не сотки, але тисячі передплатників; тоді можна буде не лише збільшити її так, що передплатник зможе діставати без підвищення передплати двохаркушеву книжочку що тижня, але і зверхній вигляд полішити, за що тепер від разу тяжко брати ся.

„Літературно-Наукова Бібліотека“ почне правильно виходити від січня 1901. р. Перші, оказові випуски вийдуть іще цього року в грудні. Просимо спішити як найскорше з передплатою, аби можна від разу визначити наклад видання.²

Для перших випусків „Літ.-Наукової Бібліотеки“ приготовано ось які твори, що будуть видані протягом першого року:

- 1) *М. Грушевський; Хмельницький і Хмельниччина. 2) *Мирний, Лови.
- 3) *Курцій Руф., Фільотас. 4) І. Франко, Із своїх споминів. 6) Ів. Пулюй, Непропаша сила. 6) Корозенко, Але шумить. 7) Волод. Барвінський, З поля статистики. 8) Золя, Напад на млини. 9) Драгоманов, Життя Костомарова. 10) Костомаров, Про Кирило-Методієве товариство. 11) М. Левицький, Спільковий договір для селян. 12) Куліш, Оріся. 13) Волод. Наумович, про сонце. 14) Чехов, Каштанка. 15) Ляссаль, Що таке конституція. 16) М. Грушевський, Бех-Аль-Джугур. 17) І. Франко, Данте Алігьєрі. 18) Монасан, Орля. 19) Про поділ Галичини. 20) Достоевський, Великий інквізитор. 21) М. Кцюбинський,

Біографія Гарібальді. 22) Гете, Нова Мелюзина. 23) Тайне Товариство на Україні в р. 1816, записки сучасника. 24) Музаїос, Геро і Леандер (Книжки означені зірочкою вже друкують ся і небагом вийдуть).

В першій серії, белетристичній, запропоновані для видання в найближшому часі такі книжки: 1) *Іван Франко, Коваль Бассім, поема, з переднім словом. А. Кримського. 2) *В. Оркан, Скапаний сьвіт, драма. 3) В. Стефаник, Дорога, новелі. 4) *Калевала, фінська епопея в перекладі Євгена Тимченка. 5) *Іван Франко, Сім казок, оповідання. 6) *Л. Толстой, Відродженє, роман. 7) Лермонтов, Герой нашого часу, повість. 8) Л. Мартович, Оповідання. (друга книжка). 9) Лев Васильович (Сапогівський), Оповідання (повна збірка). 10) Л. Толстой, Крайцерово Соната. 11) Коцюбинський, Оповідання (Третя книжка). 12) Тургенев, Весняні води. 13) Федір Заревич, Оповідання (Повна збірка). 14) Кальдерон, Заламейський вігт, переробив для руської сцени Іван Франко. — „Видавнича Спілка“ буде продовжувати також дальше виданє творів Шекспіра в перекладі П. Куліша. Протягом 1901 р. вийдуть: 15) Юлій Цезарь. 16) Антоній і Клеопатра. 17) Ромео і Джулієта. 18) Богато галасу з нечева. 19) Король Лір. 20) Міра за міру.

Крім того приготував вже „Видавнича Спілка“ антологію, до якої увійдуть найліпші поезії наших поетів із XIX віку. Виданє буде зроблене на гарній папері і в гарній оправі.

В другій серії, науковій, названій „Національною Бібліотекою“ вийдуть у найближшій часі такі книжки: 1) *Вячеслав Будзиновський, Хлопська поезія (друге, цілком перероблене виданє). 2) Володимир Навроцький, Руська народність у школах. 3) *Хлямаріон, Про небо. 4) Волод. Навроцький, Що нас коштує пропівання. 5) С. Степаняк, Підземна Росія. 6) Рібо, Розвій загальних ідей. 7) Флямаріон, Про Коперніка. 8) Волод. Навроцький, Подвійна крейда. Інші праці приготують ся.

Хто зложить з гори 20 коп. на передплату книжок першої і другої серії, той дістане від кожної книжки 10% опушту.

У Львові дня 20. падолиста, 19 0.

Дирекція укр. р. Видавничої Спілки.

„Українсько-руська Видавнича Спілка“ видала доси отсі книжки:

I. В белетристичній серії: Стефан Ковалів: Дезертир і інші оповідання (1 60 к.), Іван Франко: Поема (1 60 к.) Ольга Кобилянська: Покора і інші оповід. (1 40 к.), Гю де Монасан: Дика пані і інші оповідання (1 30 к.), Іван Франко: Полуйка і інші бориславські оповідання (1 40 к.), Наталія Кобринська: Дух часу і інші оповідання (1 60 к.), Кнут Гамсун: Голод, роман (2 20 к.), Леся Українка: Думи і мрії, Поезії (1 60 к.), Стефан Ковалів: Громадські промисловці, (1 60 к.), Уїллія Шекспір: Гамлет, принц данський, (1 80 к.), Генрик Понтопідан: Із Хат. Оповідання (1 40 к.), Богдан Лепкий. З життя. Оповідання (1 20 к.), Гергарт Гаунтман. Візник Геншель (1 60 к.), Михайло Коцюбинський. В мутах шайтанах, оповідання (1 60 к.), Уїллія Шекспір: Приборканиа гоструха (1 40 к.), Панаас Мирний: Лихі люди (1 40 к.), Королєнко: Судний день (1 20 к.), У. Шекспір: Макбет (1 60 к.), К. Гудков: Уриває Аюста (1 40 к.), У. Шекспір: Коріолян (1 80 к.), Михайло Яцків: В царстві сатани (1 60 к.), Панаас Мирний: Морозенко (0 90 к.), Леся Мартович: Нечитальник (1 60 к.), Михайло Коцюбинський: По людському (2 00 к.), В. Оркан: Скапаний сьвіт (1 00 к.), Василь Стефаник: Дорога (1 60 к.).

Ціни подані за оправні примірники. Брошурованих не продасть ся.

У другій, науковій серії, „Національній Бібліотеці“ вийшли:

Кароль Кавцкі: Народність і її початки. Ціна книжки 60 сот. Фр. Енгельс: Людвік Фаєрбах. Переклад Будового. Ціна 50 сот. Ф. Енгельс: Початки родини, приватної власності і держави. Ціна 1 кор. 50 сот. Брошур цієї серії не оправляють ся.

У третій серії „Літературно-Науковій Бібліотеці“ вийшли: М. Грушевський, Хмельницький і Хмельниччина. Ціна 20 сот. Курцій Руф, Фільотас, Ціна 20 сот.

Адреса: Львів, ул. Чарнецького ч. 26.

Витяг зі статута „Видавничої Спілки“.

§. 2. Задачею Товариства є видавати власним коштом часописи, книжки і брошури, змісту літературного, наукового і політичного, та провадити на власний зиск або страту друкарні і інші галузі промислу, зв'язані з видавництвами.

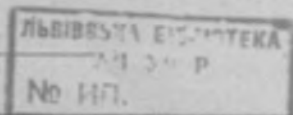
§. 5. Членом товариства може бути кождий Русин і кожда руська інституція, що письменно зголосить своє приступлення до Товариства що найменше з одним уділом в квоті 50 корон.

§. 7. Новоприйнятий член складає зараз вписове в квоті 2 кор. і що найменше першу рату на уділ в квоті 10 кор.

§. 14. Члени Товариства відповідають за зобов'язання Товариства квотою на уділ вплаченою, згідно декларованою і квотою ще раз так великою, як виплачена, згідно декларована на уділ квота.

§. 19. Кождий член має право віддавати до розпорядимості Спілки свої капітали на певний з гори означений процент.

Редакція „Дзвінка“, видавництва руского товариства педагогічного подає до відомості, що як в сїм так і в слїдуючїм році буде виходити „Дзвінок“ в тїм самїм обемї та при таких самих умовинах передплати, хотїй число передплатників тепер таке мале, що кошти друку о много бїльшї, нїж дохід за ту часопись. Просимо проте усїх наших щирих приятелїв, а тим самим і щирих приятелїв руских дїтий та молодїжи, щоби зволили тую так важну для кождої рускої родини часопись розповсюднювати в кругах своїх знайомих, аби з новим роком число передплатників могло збїльшити ся, а се буде найкрасшим доказом, що ми дійсно дбаємо о патріотичне і моральне вихованє нашої молодєжи.

Видає „Руске товариство педагогічне“. — За редакцією відоміца Володимир Шухевич.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка, під зарядом К. Беднарського.